T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA BAĞLAÇLAR

DOKTORA TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Nadir İLHAN

Hazırlayan
Serdar YAVUZ

ELAZIĞ - 2010

T.C.

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA BAĞLAÇLAR

DOKTORA TEZİ

Bu tez / / tarihleri arasında aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman	**Üye**	**Üye**
Yrd. Doç. Dr. Nadir İLHAN	Prof. Dr. Ahmet BURAN	Doç. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Üye	**Üye**
Doç. Dr. Ahat ÜSTÜNER	Yrd. Doç. Dr. Ercan ALKAYA

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..... / ..... / ..... tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES

Enstitü Müdürü

ÖZET

DOKTORA TEZİ

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA BAĞLAÇLAR

SERDAR YAVUZ

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Dili Bilim Dalı
Elazığ-2010, Sayfa:XXXV+687

Görevdeş ya da anlamca birbiriyle ilgili kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri biri birine bağlayan ve şekil ve anlam bakımından ilişki kuran dil birliklerinin birlikte kullanılmasını sağlayan gramer yapısına bağlaç diyoruz. Dolayısıyla bağlaç öbekleri hem yazılı hem de sözlü anlatımda *metnin* oluşumuna katkı sağlayan önemli bir ögedir. Bu yüzden bağlacın bulunduğu yerde mutlaka kendisinden önce veya sonra bir yargı bütünlüğünün bulunması gerekmektedir.

Çalışmamızda Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bulunan köy, kasaba, ilçe, il ve bölge merkezlerinde derlenen metinler ve bu metinlerde bulunan bağlayıcılık özelliği olan dil birlikleri çalışmamızın esasını oluşturmuştur.

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar adlı çalışmamız; Giriş, İnceleme, Tablolar, Sonuç ve Kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmamızın esasını oluşturan bağlaç kavramı ile alakalı genel bilgiler verilmiştir. Bağlaçların Türkiye Türkçesi ağızlarındaki yeri ve kullanımları anlatılmıştır. Bağlaç ile ilgili kavramlar, farklı görüşler verildikten sonra konu ile ilgili bazı terim teklifleri yapılmıştır.

Çalışmamızın asıl amacını oluşturan inceleme bölümünde 152 eserden tespit edilen bağlaçlar kökeni, yapısı, kullanımı, kullanım yeri ve görevi başlıklarında ayrı ayrı incelemeye tabi tutulmuştur.

Tablolar bölümünde ise; taranan metinlerde tespit edilen bağlaç ve bunlarla alakalı veriler yedi ayrı başlık altında tablo şeklinde verilmiştir.

Sonuç bölümünde doktora çalışmamız boyunca elde ettiğimiz sonuçlar maddeler halinde verilmiştir.

Kaynakça bölümünde ise çalışmamız ile alakalı kullandığımız/kullanmadığımız ancak konuyu özümseme noktasında faydalandığımız kaynaklar verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi ağızları, bağlaç, bağlayıcı, düşünsel bağlayıcılık.

SUMMARY
DOCTORAL THESIS
CONJUCTIONS IN DIALECTS OF TURKEY TURKISH

SERDAR YAVUZ

Fırat University
Institute of Social Sciences
Department of Turkish Language and Literature
Disof Old Turkish Language
ELAZIĞ-2010, Pages:XXXV+687

We call the grammer structure as conjuction which connects sentences, word groups

and words that are peer or connected with each other synonymously ; connects relation in terms of form and meaning and enables to use language unities together. Conjuctions can both forms as one word and word groups or sentences. Hence conjuction and conjuction group are very important elements which contributes to forming of text in both written and verbal expression. That's why at the place of conjuction before or after it there should exist notions to be connected and speech groups which express conclusion

Texts compiled from centers of village, town, city, province and district in the borders of Turkish Republic and language units which have feature of connecitivity in these texts compose the esence of our work.

Our work called conjuctions in dialects of turkey turkish consists of introduction, analysis, charts, conclusion and bibliography parts. In the introduction part some general information about the concept of conjuction which forms the essence of our work is given. The place and usage of conjuctions in turcology is narrated. After some concepts and different views about conjuctions are given, some related term offers are made.

In the analysis part which forms the actual purpose of our work conjuctions detected in 152 different works are analysed one by one under titles of etymon, structure, usage, the place of use and function.

In the charts part the conjuctions and related data detected from compiled texts are given in charts in seven different titles.

In the conclusion part the results attained throughout our doctorate work are itemized.

In the bibliography part the undergraduate, postgraduate and doctoral thesis benefited throughout our work; books published about dialects and books and articles published about conjuctions are given.

Key words: Dialects of turkey turkish, conjuction, connective, ideational connectivity, sentence connector, coordinating conjuctions.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ……..... II
SUMMARY …… IV
İÇİNDEKİLER …….. VI
TABLOLAR LİSTESİ …….. XXIII
ÖN SÖZ……...……..... XXIV
KISALTMALAR……..... XXIX
KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ……... XXXIV
GİRİŞ……... 1
1. Bağlaç Kavramı Hakkında ……..……. 1
2. Bağlaç Nedir? ……... 2
3. Terim Olarak Bağlaç…….…… 6
3. 1. Terim Olarak Bağlacın Tanımı…… 7
4. Bağlaçların Özellikleri……..... 10
5. Edat Bağlaç Farkı……... 12
6. Bağlaçların Türkçe Söz Dizimindeki Yeri……..... 13
7. Türkçede Bağlaçların Oluşumu……..….. 17
7. 1 Türkiye Türkçesi Ağızları Metinlerinde Kullanılan Bağlaçlar Söz Diziminde Aşağıdaki Şekillerde Yapılmaktadır…….. 19
8. Bağlaçlarda Anlam ……..... 20
9. Bağlaçların Görevleri…….. 22
10. Bağlaçlarda Vurgu…… 22
11. Bağlaçların Tasnifi …… 23
11. 1. Yapıları Bakımından Bağlaçlar…….. 27
11. 1. 1. Basit Yapılı Bağlaçlar…… 27
11. 1. 2. Türemiş Yapılı Bağlaçlar…….. 27
11. 1. 3. Birleşik Yapılı Bağlaçlar …….. 27
11. 1. 4. Öbekleşmiş Bağlaçlar ……... 27
11. 1. 4. 1. Kelime Grubu Şeklinde Öbekleşen Bağlaçlar……. 27
11. 1. 4. 2. Cümle Şeklinde Öbekleşen Bağlaçlar…….. 28
11. 1. 5 Yapısı Belirlenemeyen Bağlaçlar…… 28
11. 2. Köken Bakımından Bağlaçlar…… 28
11. 2. 1. Türkçe Kökenli Bağlaçlar…… 28

11. 2. 2. Yabancı Kökenli Bağlaçlar…….. 28

11. 2. 2. 1 Arapça Kökenli Bağlaçlar……..... 28

11. 2. 2. 2 Farsça Kökenli Bağlaçlar…… 28

11. 2. 3. Karışık Kökenli Bağlaçlar…….. 28

11. 2. 3. 1. Türkçe-Arapça Kökenli Bağlaçlar…….. 29

11. 2. 3. 2. Türkçe-Farsça Kökenli Bağlaçlar…… 29

11. 2. 3. 3. Fransızca-Türkçe Kökenli Bağlaç……... 29

11. 2. 3. 4. Arapça-Farsça Kökenli Bağlaçlar…….…….. 29

11. 2. 3. 5. Türkçe, Arapça Farsça Kökenli Bağlaçlar…… 29

11. 2. 4. Kökeni Belirlenemeyen Bağlaçlar……. 29

11. 3. Kullanımlarına Göre Bağlaçlar…….. 29

11. 3. 1. Sıralama Bağlaçları……..... 29

11. 3. 2. Denkleştirme Bağlaçları…….. 29

11. 3. 3. Karşılaştırma Bağlaçları……. 29

11. 3. 4. Pekiştirme Bağlaçları……..…… 30

11. 3. 5. Nöbetleşme Bağlaçları……..……..…… 30

11. 3. 6. Cümle Bağlayıcıları……..…….. 30

11. 4. Kullanım Yerine Göre Bağlaçlar……. 30

11. 4. 1. Cümle Başı Bağlaçları……. 30

11. 4. 2. Cümle Sonunda Kullanılan bağlaçlar…… 30

11. 4. 3. Sadece Cümle Başında Kullanılan Bağlaçlar…… 31

11. 4. 4. Cümle İçinde Kullanılan Bağlaçlar…… 31

11. 5. Bağlayıcılık Özelliğine Göre Bağlaçlar…….. 31

11. 5. 1. Kelimeleri Bağlayanlar…….. 31

11. 5. 2. Kelime Gruplarını Bağlayanlar……. 31

11. 5. 3. Cümleleri Bağlayanlar…… 31

11. 6. Cümle Bağlayıcılarının Bağlama Biçimleri……..... 31

11. 6. 1. Başında bulunduğu Cümleyi Kendisinden Önceki Cümleye Bağlayanlar……. 31

11. 6. 2. Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar……. 31

11. 6. 3. Her İki Cümleyi Tekrar Yoluyla Birbirine Bağlayanlar…….. 32

12. Görevlerine Göre Bağlaçlar…… 32

13. Sözcük Türlerinin Bağlaç Olarak Kullanımına Göre …….. 33

İNCELEME 34

1. a c a b a …….. 35
2. af buyur …….. 36
3. afedersin …….. 37
4. ahiri …….. 38
5. aksine …….. 39
6. allahdır …….. 39
7. allahtan …….. 40
8. allahın dōrusu …….. 41
9. allahalem …….. 41
10. allahisa …….. 41
11. allaĥañ ĥegmeti …….. 42
12. allah bilir ki …….. 42
13. allah bilir …….. 43
14. allah bilir ya …….. 43
15. allah etmesin …….. 43
16. allah işde …….. 44
17. allān izin verirse …….. 44
18. allān izniyle …….. 45
19. allah ne verdiyse …….. 45
20. allah selamet versin …….. 45
21. allah var …….. 46
22. allah vere de …….. 46
23. ama …….. 47
24. ama…ama… …….. 52
25. ama belkim …….. 52
26. ama çünkü …….. 52
27. ama eralde …….. 52
28. ama fakat …….. 53
29. ama qayri …….. 53
30. ama gene de …….. 53
31. ama genelde …….. 53
32. ama mutlaka …….. 53
33. ama yalnız …….. 54
34. ama zaten …….. 54
35. aman nedir …….. 54
36. amma …….. 55
37. amma mesela …….. 59
38. amma…amma… …….. 59
39. amma faĥat …….. 60
40. emme gayli …….. 60
41. amma gene de …….. 60
42. amma heralde …….. 60
43. amma işde …….. 60
44. amma da …….. 61

45.	**amma ve lakin**	.....	**61**
46.	**emme lekin**	.....	**61**
47.	**emme yalnız**	.....	**61**
48.	**anadın mı**	.....	**62**
49.	**anca**	.....	**63**
50.	**ancak**	.....	**65**
51.	**ancağ ki**	.....	**67**
52.	**anlaşılan**	.....	**68**
53.	**arkasından**	.....	**68**
54.	**arkasından da**	.....	**69**
55.	**artık**	.....	**69**
56.	**artıķ gari**	.....	**72**
57.	**artıķ yani**	.....	**72**
58.	**artuğ yoķsa**	.....	**72**
59.	**arzu et-**	.....	**73**
60.	**asıl itibariyle**	.....	**74**
61.	**asla**	.....	**74**
62.	**aslında**	.....	**75**
63.	**aslına bakarsan**	.....	**77**
64.	**atıyorum**	.....	**77**
65.	**aynen**	.....	**78**
66.	**aynı**	.....	**79**
67.	**eyni ki**	.....	**80**
68.	**aynı dediğim gibi**	.....	**80**
69.	**aynı esnada**	.....	**80**
70.	**aynı şekilde**	.....	**81**
71.	**aynı vaziyetde**	.....	**81**
72.	**aynı zamanda**	.....	**82**
73.	**aynı zamanda da**	.....	**83**
74.	**ayrı**	.....	**83**
75.	**ayrıca**	.....	**84**
76.	**ayrıyeten**	.....	**85**
77.	**ayrıyeten de**	.....	**86**
78.	**az daha**	.....	**87**
79.	**az galsın ki**	.....	**87**
80.	**bağ**	.....	**88**
81.	**bağ ki**	.....	**88**
82.	**baķ sen**	.....	**89**
83.	**bakam**	.....	**89**
84.	**baķalım**	.....	**90**
85.	**bak bakam**	.....	**91**
86.	**bağdım**	.....	**91**
87.	**bağdım ki**	.....	**92**
88.	**bakarsın ki**	.....	**92**
89.	**bağmış ki olacağ iş değil**	.....	**92**
90.	**baķsana**	.....	**93**
91.	**bak annatayım**	.....	**93**
92.	**bağ hele**	.....	**94**
93.	**baķ sā söyliym**	.....	**94**

94.	**bak şindi**	**……...**	**95**
95.	**bari**	**……...**	**95**
96.	**bazan…bazan…**	**……...**	**98**
97.	**bazı…bazı…**	**……...**	**98**
98.	**bazı…bazı da…**	**……...**	**99**
99.	**bazısı…bazısı…**	**……...**	**99**
100.	**bazi…bazisi da…**	**……...**	**100**
101.	**bazısı…bazısı…bazısı da…**	**……...**	**100**
102.	**bazıları…bazıları…**	**……...**	**100**
103.	**bazıları…bazıları da…**	**……...**	**100**
104.	**bazısına…bazısına…bazısına**	**……...**	**100**
105.	**bazı da**	**……...**	**101**
106.	**belki**	**……...**	**101**
107.	**bekim ki**	**……...**	**103**
108.	**belki de**	**……...**	**104**
109.	**belki…belki…**	**……...**	**105**
110.	**belle ki**	**……...**	**105**
111.	**belleyrim ki**	**……...**	**107**
112.	**belli**	**……...**	**107**
113.	**bereket**	**……...**	**108**
114.	**bereket versin**	**……...**	**108**
115.	**bereket versin ki**	**……...**	**109**
116.	**beribenzer**	**……...**	**110**
117.	**beriyetden**	**……...**	**110**
118.	**besbelli**	**……...**	**110**
119.	**bilahare**	**……...**	**111**
120.	**bilâkis**	**……...**	**112**
121.	**bilhassa**	**……...**	**113**
122.	**hele bilhassa**	**……...**	**115**
123.	**bil-…**	**……...**	**115**
124.	**biliyorsun ki**	**……...**	**116**
125.	**bil ki**	**……...**	**116**
126.	**biliyoñ ñu, biliyoñ mu**	**……...**	**116**
127.	**bilmem**	**……...**	**117**
128.	**bilemem**	**……...**	**118**
129.	**bildi¸įm ķadarıyla**	**……...**	**118**
130.	**bile**	**……...**	**118**
131.	**binaenaleyh**	**……...**	**123**
132.	**bi baķ-…**	**……...**	**123**
133.	**bir deyimle**	**……...**	**124**
134.	**bir ehdimal**	**……...**	**124**
135.	**bi görecen**	**……...**	**125**
136.	**bir görse ki**	**……...**	**125**
137.	**bir oldum ki**	**……...**	**125**
138.	**bi tarafdan**	**……...**	**126**
139.	**bi teK**	**……...**	**126**
140.	**bir var ki**	**……...**	**127**
141.	**bir…bir…**	**……...**	**127**
142.	**bir…bir…de**	**……...**	**128**

143.	**bi…bi…bi de**	……..	**129**
144.	**bi ķısım…bi ķısım…**	……..	**130**
145.	**bi taraf…bi taraf…**	……..	**130**
146.	**bi yan…bi yan…**	……..	**131**
147.	**biri…biri…**	……..	**131**
148.	**biri… biri de…**	……..	**133**
149.	**birinin… birinin…**	……..	**133**
150.	**birisi… birisi…**	……..	**133**
151.	**birisi de…birisi de…**	……..	**133**
152.	**biri(si)… birisi de…**	……..	**134**
153.	**birisi… birisi… birisi…**	……..	**134**
154.	**biri… biri… biri…**	……..	**134**
155.	**biri… biri… biri de…**	……..	**134**
156.	**birisi… birisi de…**	……..	**135**
157.	**birĨsine… birĨsine…**	……..	**135**
158.	**biri…diğeri…**	……..	**135**
159.	**biri…öteki…**	……..	**135**
160.	**birisi…öteki de…**	……..	**135**
161.	**biri…biri…digeri…**	……..	**135**
162.	**birisi…birisini de…**	……..	**136**
163.	**bir daha**	……..	**136**
164.	**bir daha da**	……..	**137**
165.	**bir de**	……..	**138**
166.	**bi de baķ- …**	……..	**139**
167.	**bi defa**	……..	**140**
168.	**bi kere**	……..	**141**
169.	**bir de ne görsün**	……..	**142**
170.	**bir yol**	……..	**143**
171.	**bir yol da**	……..	**144**
172.	**biyo…biyo…**	……..	**144**
173.	**bir o ki**	……..	**145**
174.	**bizzat**	……..	**146**
175.	**bizatihi**	……..	**146**
176.	**boyul**	……..	**146**
177.	**böyle**	……..	**147**
178.	**böle ki**	……..	**148**
179.	**böylece**	……..	**148**
180.	**böylelikle**	……..	**149**
181.	**bu defa**	……..	**151**
182.	**bu defa da**	……..	**151**
183.	**bu ġāle**	……..	**151**
184.	**bu kez**	……..	**152**
185.	**bu kerez de**	……..	**153**
186.	**bu arada**	……..	**153**
187.	**bu açıdan**	……..	**153**
188.	**bu bakımdan**	……..	**154**
189.	**bu durumda**	……..	**154**
190.	**bu sebeple**	……..	**155**
191.	**bu sebepden**	……..	**155**

192.	**bu sefer**	.....	**156**
193.	**bu sefer de**	.....	**157**
194.	**bu sırada**	.....	**157**
195.	**bu suretde**	.....	**158**
196.	**bu suret͡ile**	.....	**158**
197.	**bu şekilde**	.....	**159**
198.	**bu yüzden**	.....	**159**
199.	**buna göre**	.....	**160**
200.	**bundan dolayı**	.....	**160**
201.	**bundan kere**	.....	**161**
202.	**bundan sonra**	.....	**161**
203.	**bundan soğra da**	.....	**163**
204.	**bunun dışında**	.....	**163**
205.	**bunun esasında**	.....	**164**
206.	**bunun haricinde**	.....	**164**
207.	**bunun için**	.....	**165**
208.	**bunun üzerine**	.....	**165**
209.	**bunun yanında**	.....	**166**
210.	**bunun yanı sıra**	.....	**167**
211.	**büyük ihtimalle**	.....	**167**
212.	**canım**	.....	**168**
213.	**çünkü**	.....	**169**
214.	**çünkü niye**	.....	**173**
215.	**de, da**	.....	**173**
216.	**de…de…**	.....	**179**
217.	**daha**	.....	**180**
218.	**dahasını**	.....	**181**
219.	**daha da**	.....	**181**
220.	**daha doğrusu**	.....	**181**
221.	**daha Türkçesi**	.....	**183**
222.	**daha sonra**	.....	**183**
223.	**dahi**	.....	**184**
224.	**de ki/ de kine**	.....	**186**
225.	**dedim**	.....	**187**
226.	**dedim ya**	.....	**187**
227.	**dediğim gibi**	.....	**188**
228.	**değil**	.....	**188**
229.	**değil de**	.....	**190**
230.	**değil ki**	.....	**190**
231.	**değilise**	.....	**191**
232.	**değil mi**	.....	**192**
233.	**demek**	.....	**192**
234.	**demek ki**	.....	**194**
235.	**demek istediğim**	.....	**195**
236.	**demek olsun ki**	.....	**196**
237.	**demem**	.....	**197**
238.	**demeden…demeden…**	.....	**197**
239.	**demisen**	.....	**197**
240.	**dersin**	.....	**198**

241.	**därsen ki**	.....	**199**
242.	**derken**	.....	**199**
243.	**desem…desem…**	.....	**200**
244.	**diyecek**	.....	**200**
245.	**diye**	.....	**200**
246.	**diyelim**	.....	**201**
247.	**diyelim ki**	.....	**202**
248.	**diyelim…diyelim…**	.....	**203**
249.	**diyorum ya**	.....	**204**
250.	**dōru**	.....	**204**
251.	**doğrudan doğruya**	.....	**205**
252.	**doğrudur**	.....	**206**
253.	**doğrusu**	.....	**206**
254.	**dolayısıyla**	.....	**207**
255.	**dolayısıyla da**	.....	**208**
256.	**dur**	.....	**208**
257.	**dur bakalım, dur bakayım**	.....	**208**
258.	**duyduğuma göre**	.....	**209**
259.	**duyduğum kadarıyla**	.....	**209**
260.	**düşünebiliyo musun**	.....	**210**
261.	**a/e**	.....	**210**
262.	**e öylüyse**	.....	**212**
263.	**e şindi**	.....	**212**
264.	**ė gine**	.....	**212**
265.	**e gari**	.....	**212**
266.	**e işte**	.....	**212**
267.	**e ne yapalım**	.....	**213**
268.	**ebi soy**	.....	**213**
269.	**eger**	.....	**213**
270.	**eger de**	.....	**218**
271.	**eğer ki**	.....	**218**
272.	**eger mümkünse**	.....	**219**
273.	**eh**	.....	**219**
274.	**eh işte**	.....	**220**
275.	**eh öyleyse**	.....	**220**
276.	**ehe**	.....	**221**
277.	**ekseri**	.....	**221**
278.	**ekseriya**	.....	**222**
279.	**ekseri de**	.....	**223**
280.	**ekseriyet**	.....	**223**
281.	**ekseriyet de**	.....	**224**
282.	**ekseriyetle**	.....	**224**
283.	**ek olarak**	.....	**225**
284.	**elbet**	.....	**225**
285.	**elbette**	.....	**227**
286.	**helbette ki**	.....	**227**
287.	**ele nasın eddiysa**	.....	**228**
288.	**ellelem**	.....	**228**
289.	**emin ol**	.....	**228**

290.	**emin ol ki**	.....	**229**
291.	**en azından**	.....	**229**
292.	**eŋer**	.....	**230**
293.	**eŋer ki**	.....	**231**
294.	**en iyisi**	.....	**231**
295.	**en nihayetinde**	.....	**232**
296.	**en önemlisi**	.....	**233**
297.	**en son**	.....	**234**
298.	**en sonunda**	.....	**234**
299.	**esas**	.....	**235**
300.	**esasında**	.....	**236**
301.	**esasen**	.....	**236**
302.	**esas itibariyle**	.....	**237**
303.	**essah**	.....	**237**
304.	**essaḫdan**	.....	**238**
305.	**essaḫdan ki**	.....	**239**
306.	**et ki**	.....	**239**
307.	**evel**	.....	**240**
308.	**evvelâ**	.....	**240**
309.	**evelden…sonradan**	.....	**241**
310.	**evelden…şimdi/hinci…**	.....	**241**
311.	**evelden…hinci de**	.....	**242**
312.	**evelden…şimdiyse…**	.....	**242**
313.	**evet**	.....	**242**
314.	**evet ya**	.....	**244**
315.	**evet ama**	.....	**244**
316.	**eyya ki**	.....	**244**
317.	**fakat**	.....	**245**
318.	**fakat ki**	.....	**248**
319.	**farz et**	.....	**248**
320.	**farz et ki**	.....	**249**
321.	**gâh…gâh**	.....	**249**
322.	**ġalan**	.....	**250**
323.	**galiba**	.....	**251**
324.	**gayri**	.....	**252**
325.	**gel**	.....	**256**
326.	**gel ki**	.....	**256**
327.	**gelelim**	.....	**256**
328.	**gel gelelim**	.....	**257**
329.	**gelelim olanlara**	.....	**258**
330.	**gene**	.....	**259**
331.	**gene de**	.....	**261**
332.	**gene ki**	.....	**261**
333.	**genelde**	.....	**262**
334.	**genellikle**	.....	**263**
335.	**genellikle de**	.....	**264**
336.	**genel olarak**	.....	**264**
337.	**gerçekte de**	.....	**265**
338.	**gerçekten**	.....	**265**

339.	**gerçi**	.....	**266**
340.	**gerek**	.....	**268**
341.	**gerek…gerek (se) …**	.....	**268**
342.	**gerekirse/gerekiyorsa**	.....	**269**
343.	**gör bak**	.....	**270**
344.	**görelim**	.....	**270**
345.	**görsen**	.....	**271**
346.	**gör gälälım**	.....	**271**
347.	**güya**	.....	**271**
348.	**güya ki**	.....	**274**
349.	**ha**	.....	**274**
350.	**ha…ha…**	.....	**274**
351.	**ha ki**	.....	**275**
352.	**haçan ki**	.....	**276**
353.	**haddi zatında**	.....	**276**
354.	**hah**	.....	**276**
355.	**hâlâ**	.....	**277**
356.	**hala dā/daha**	.....	**277**
357.	**hakikaten**	.....	**278**
358.	**hakikaten de**	.....	**280**
359.	**halbuki**	.....	**281**
360.	**halbuysa**	.....	**283**
361.	**halen**	.....	**285**
362.	**halen de**	.....	**286**
363.	**halen daha**	.....	**286**
364.	**halen daha da**	.....	**286**
365.	**hali hazırda**	.....	**287**
366.	**haliyle**	.....	**288**
367.	**hani**	.....	**288**
368.	**hani ya**	.....	**290**
369.	**hani belki**	.....	**291**
370.	**hani dedim ya**	.....	**291**
371.	**hasılı**	.....	**291**
372.	**hasılısı da**	.....	**293**
373.	**hasılı kelam**	.....	**293**
374.	**hatta**	.....	**294**
375.	**hatta da**	.....	**296**
376.	**hatta ki**	.....	**297**
377.	**hadi**	.....	**297**
378.	**haydi bakalım**	.....	**298**
379.	**haydi bakayım**	.....	**299**
380.	**hayır**	.....	**299**
381.	**hazār**	.....	**300**
382.	**hele**	.....	**300**
383.	**hele de**	.....	**303**
384.	**hele ki**	.....	**303**
385.	**hele bilakis**	.....	**304**
386.	**hem**	.....	**304**
387.	**hem de**	.....	**305**

388.	**hem…hem…**	**……...**	**307**
389.	**hem…hem…de**	**……...**	**310**
390.	**hep**	**……...**	**313**
391.	**hep de**	**……...**	**313**
392.	**hemen hemen**	**……...**	**314**
393.	**her…her…**	**……...**	**315**
394.	**her ki**	**……...**	**315**
395.	**her nasılsa**	**……...**	**316**
396.	**her neyse**	**……...**	**317**
397.	**her neyse de**	**……...**	**318**
398.	**her ne kadar**	**……...**	**318**
399.	**her ne desen**	**……...**	**319**
400.	**her nedense**	**……...**	**319**
401.	**her ne olursa**	**……...**	**320**
402.	**her ne olursa olsun**	**……...**	**320**
403.	**her nerden oldiysa**	**……...**	**320**
404.	**herhal**	**……...**	**320**
405.	**herhalde**	**……...**	**322**
406.	**hiç**	**……...**	**325**
407.	**hėç de**	**……...**	**326**
408.	**hiç değilse**	**……...**	**326**
409.	**hėç olmazsa**	**……...**	**327**
410.	**heç de olmazsa**	**……...**	**329**
411.	**hėç unutmam**	**……...**	**329**
412.	**hinci, hindi**	**……...**	**330**
413.	**hoş**	**……...**	**331**
414.	**hulâsa**	**……...**	**332**
415.	**hulasayı kelam**	**……...**	**333**
416.	**hülasayi kelam ki**	**……...**	**333**
417.	**hususi**	**……...**	**334**
418.	**icabında**	**……...**	**334**
419.	**icab ͡ederse**	**……...**	**335**
420.	**icab ͡olar ki**	**……...**	**336**
421.	**ihtimal ki**	**……...**	**336**
422.	**ile**	**……...**	**336**
423.	**ilkin…sonra…**	**……...**	**339**
424.	**ilkin…ondan sonra…**	**……...**	**340**
425.	**ilk önce…ondan sōra**	**……...**	**340**
426.	**illa**	**……...**	**340**
427.	**ille de**	**……...**	**342**
428.	**illa ki**	**……...**	**343**
429.	**inan**	**……...**	**343**
430.	**inanın**	**……...**	**344**
431.	**inan ki**	**……...**	**344**
432.	**inanmazsın, inanmazsınız**	**……...**	**345**
433.	**inan Allaha**	**……...**	**345**
434.	**inan olsun**	**……...**	**346**
435.	**inan et ki**	**……...**	**346**

436.	**inan ehdimat et**	……...	**347**
437.	**ister**	……...	**348**
438.	**isterse/istersen/ istersez**	……...	**349**
439.	**isterdum ki**	……...	**350**
440.	**ister…ister…**	……...	**350**
441.	**isterse…isterse…**	……...	**352**
442.	**ister dilerse…ister dilemezse…**	……...	**353**
443.	**ister istemez**	……...	**353**
444.	**ise**	……...	**353**
445.	**işgim**	……...	**356**
446.	**işin açıkçası**	……...	**356**
447.	**işin kötüsü**	……...	**356**
448.	**işte**	……...	**357**
449.	**işte gine**	……...	**358**
450.	**işte deyim ya**	……...	**358**
451.	**işde söylediḿiz gimi**	……...	**359**
452.	**işte anlattım**	……...	**359**
453.	**iyi ki**	……...	**359**
454.	**iyisi mi**	……...	**360**
455.	**ėy büliysin ki**	……...	**360**
456.	**ėy dedi ki**	……...	**361**
457.	**kâh…kâh …**	……...	**361**
458.	**kat'iyen**	……...	**361**
459.	**kat'i suretde**	……...	**362**
460.	**keşke**	……...	**363**
461.	**keza**	……...	**364**
462.	**kısaca**	……...	**365**
463.	**kısacası**	……...	**365**
464.	**ki/kim**	……...	**366**
465.	**kine**	……...	**372**
466.	**kimi…kimi…**	……...	**375**
467.	**kimi…kimi de…**	……...	**377**
468.	**kimisi…kimisi…**	……...	**377**
469.	**kimimiz…kimimiz…**	……...	**378**
470.	**kimisi…kimisi de…**	……...	**378**
471.	**kiminin…kiminin…**	……...	**378**
472.	**kimisi…diğeri…**	……...	**378**
473.	**kimisinden…kimisinden…**	……...	**378**
474.	**kimisine…kimisine…**	……...	**379**
475.	**kimisini…kimisini…**	……...	**379**
476.	**kimisi…kimisi…kimisi de…**	……...	**379**
477.	**kimisiniŋ…kimisiniŋ…**	……...	**379**
478.	**kimisi…kimisi…kimisi…**	……...	**379**
479.	**kimi de**	……...	**380**
480.	**kimisi de**	……...	**380**
481.	**kim bilir**	……...	**381**
482.	**lakin**	……...	**381**
483.	**lazım ki**	……...	**383**

484. maalesef ……... 383
485. madem ……... 384
486. madem ki ……... 386
487. maksat ……... 388
488. maksat ki ……... 389
489. malum ……... 389
490. malum ya ……... 390
491. mecbur ……... 391
492. mecburen ……... 391
493. meger ……... 391
494. meger ki ……... 394
495. megerse (m) ……... 394
496. meselâ ……... 396
497. mı/mi ……... 398
498. misal ……... 400
499. misal olarаḫ ……... 400
500. muhakkak ……... 401
501. muhakkak ki ……... 402
502. mutlaka ……... 402
503. mümkünse ……... 403
504. mümkín mertebe ……... 403
505. nasıl ……... 404
506. nasılsa ……... 405
507. nasıl olsa ……... 405
508. nasıl olduysa ……... 406
509. nasıl ki ……... 407
510. ne…ne… ……... 408
511. ne…ne de… ……... 415
512. ne…ne…ne de… ……... 416
513. ne bil-e… ……... 416
514. ne bileyin işde ……... 417
515. nedeceksin ……... 418
516. nedense ……... 418
517. neden dersen ……... 419
518. nerden baksan ……... 419
519. nedir adı ……... 419
520. nerdeyse ……... 420
521. neticede ……... 421
522. neticesinde ……... 422
523. neticede de ……... 422
524. netice itibariyle ……... 422
525. natica olarаḳ ……... 423
526. neyime gerek ……... 423
527. neyime lazım ……... 424
528. neyse ……... 424
529. neysene ……... 427
530. neyseydi ……... 427
531. neyise uzatmiyaḫ ……... 427
532. neyse ki ……... 427

533. ne başını arğıdam ……... 428
534. ne benzer ……... 428
535. ne çare ki ……... 428
536. ne diyelim ……... 429
537. ne deyim sana ……... 429
538. ne de olsa ……... 430
539. ne de olmasa ……... 430
540. ne eddiysem ……... 431
541. ne fayda ……... 431
542. ne kadar olsa ……... 431
543. ne mümkün ……... 432
544. ne münasebet ……... 432
545. ne olursa olsun ……... 433
546. ne yazık ki ……... 433
547. ne yapayım/ne yapalım ……... 434
548. nihayet ……... 435
549. nitekim ……... 437
550. nitekim de ……... 438
551. normalde ……... 439
552. o bakımdan ……... 439
553. o hâlde ……... 439
554. o ki ……... 440
555. onun için ……... 441
556. o vesileyle ……... 442
557. olma mı ……... 442
558. olsa…olsa… ……... 443
559. olsa olsa ……... 443
560. olsa da olmasa da ……... 444
561. olsa bile ……... 444
562. olsa gerek ……... 444
563. olsa gerek ki ……... 445
564. olsun ……... 445
565. olsun da ……... 445
566. …olsun…olsun ……... 445
567. olurdu olmazdı ……... 446
568. ola ki ……... 446
569. olur da ……... 447
570. olur ki ……... 447
571. olur ya ……... 448
572. olmıya ……... 448
573. olmıya ki ……... 448
574. ondan kerim ……... 449
575. ondan keyli ……... 449
576. ondan soñra ……... 450
577. ondan sona da ……... 452
578. o nedenle ……... 452
579. o sebepden ……... 453
580. oysa (m) ……... 453
581. oysa ki ……... 455

582.	**öbür tarafdan**	……...	**455**
583.	**öbür tarafdan da**	……...	**455**
584.	**önce…sonra…**	……...	**455**
585.	**önce…sōnadan…**	……...	**456**
586.	**önce…sōra da…**	……...	**457**
587.	**önce…ondan sōra**	……...	**457**
588.	**önce…şindi…**	……...	**457**
589.	**önce…ondan sonra da**	……...	**457**
590.	**örneğin**	……...	**458**
591.	**öyle**	……...	**459**
592.	**öyle ya**	……...	**459**
593.	**öyle mi**	……...	**460**
594.	**öyleyse**	……...	**460**
595.	**öylelikle**	……...	**462**
596.	**öyle anlaşılıyor**	……...	**463**
597.	**öyle ki**	……...	**463**
598.	**ösen**	……...	**464**
599.	**peki**	……...	**465**
600.	**peki ama**	……...	**466**
601.	**sade**	……...	**466**
602.	**sadece**	……...	**467**
603.	**sakın**	……...	**468**
604.	**sanırım/sanırsın**	……...	**469**
605.	**sanıy ki**	……...	**470**
606.	**sanki**	……...	**470**
607.	**sanki de**	……...	**472**
608.	**say ki/saysın ki**	……...	**473**
609.	**sebep**	……...	**473**
610.	**sebebiyse**	……...	**474**
611.	**senin anlayacağın**	……...	**474**
612.	**sırf**	……...	**474**
613.	**siz de bilirsiniz ya**	……...	**476**
614.	**sonra**	……...	**476**
615.	**sonra da**	……...	**477**
616.	**sonradan**	……...	**478**
617.	**sonadan da**	……...	**479**
618.	**sorsan**	……...	**479**
619.	**sözüm**	……...	**479**
620.	**sözün gelişi**	……...	**480**
621.	**söz gelimi**	……...	**481**
622.	**söz mesela**	……...	**481**
623.	**söz temsili**	……...	**482**
624.	**sözün temsili**	……...	**483**
625.	**sözüm ona**	……...	**483**
626.	**sözüm yabana**	……...	**484**
627.	**şahsen**	……...	**485**
628.	**şart olsun ki**	……...	**485**
629.	**şayet**	……...	**486**
630.	**şimdi**	……...	**487**

631.	**şimdi de**	.....	**488**
632.	**şimdiyse**	.....	**489**
633.	**şimdi bak̦/şimdi bak̦tım**	.....	**489**
634.	**şöyle**	.....	**490**
635.	**şöyle ki**	.....	**491**
636.	**şunu da deyim**	.....	**491**
637.	**şunu söyliyėm**	.....	**491**
638.	**şu var**	.....	**492**
639.	**tabiri caizse**	.....	**492**
640.	**ta ki**	.....	**492**
641.	**tabi**	.....	**493**
642.	**tabi ki**	.....	**495**
643.	**tabi ya**	.....	**495**
644.	**tebi nōlıcaḥ**	.....	**496**
645.	**tahminen**	.....	**496**
646.	**tahmin edersem**	.....	**497**
647.	**tahmin etmiyorum ki**	.....	**497**
648.	**takdir edilirse**	.....	**498**
649.	**takriben**	.....	**498**
650.	**tama, taman**	.....	**498**
651.	**tamam**	.....	**499**
652.	**tamam mı**	.....	**500**
653.	**tam o sırada, tam o sıralarda**	.....	**500**
654.	**tam aksine**	.....	**501**
655.	**tek/teki**	.....	**501**
656.	**tek ki**	.....	**502**
657.	**teki…teki…**	.....	**502**
658.	**tekrar**	.....	**502**
659.	**temsil**	.....	**503**
660.	**tıpkı**	.....	**504**
661.	**tövbe**	.....	**505**
662.	**tut**	.....	**505**
663.	**tutsa tutsa**	.....	**506**
664.	**umumiyetle**	.....	**506**
665.	**umumiyetle de**	.....	**507**
666.	**umumi olarak**	.....	**507**
667.	**uzatma/uzatmayalım**	.....	**507**
668.	**uzun lafın kısası**	.....	**508**
669.	**üsdelik**	.....	**509**
670.	**üsdelik de**	.....	**510**
671.	**valla/vallaha**	.....	**510**
672.	**var ya**	.....	**511**
673.	**varsın**	.....	**512**
674.	**varsa…yoksa…**	.....	**512**
675.	**ve**	.....	**513**
676.	**ve de**	.....	**516**
677.	**velakin**	.....	**517**
678.	**velhasıl**	.....	**517**
679.	**velhasılıkelam**	.....	**519**

680.	**vesselam**	.....	**520**
681.	**veya**	.....	**520**
682.	**veya da**	.....	**522**
683.	**yan**	.....	**522**
684.	**veyahut**	.....	**522**
685.	**veyahut da**	.....	**524**
686.	**veyahut…veyahut…**	.....	**526**
687.	**veyahut ki**	.....	**527**
688.	**ya**	.....	**527**
689.	**ya…ya…**	.....	**529**
690.	**ya…veya…**	.....	**532**
691.	**ya…yan…**	.....	**532**
692.	**ya…veyahut da…**	.....	**532**
693.	**ya…yahut da…**	.....	**533**
694.	**ya…yahut…:**	.....	**533**
695.	**ya…yoksa…**	.....	**533**
696.	**ya…yahut ki…**	.....	**533**
697.	**ya…veyahut…**	.....	**533**
698.	**yan…yan…**	.....	**534**
699.	**ya da**	.....	**534**
700.	**ya…ya da…/ya…ya…ya da**	.....	**535**
701.	**yahut**	.....	**536**
702.	**yaȟut…yaȟut…**	.....	**538**
703.	**yahuT da**	.....	**539**
704.	**yan…yahut da…**	.....	**539**
705.	**yahut…yahut ki…**	.....	**539**
706.	**yaȟut…yaȟut…yan da…**	.....	**540**
707.	**yaȟud˛da…yaȟud˛da…**	.....	**540**
708.	**yalım**	.....	**540**
709.	**yalnız**	.....	**541**
710.	**yalınız ki**	.....	**543**
711.	**yalnızca**	.....	**543**
712.	**yani**	.....	**544**
713.	**yani türkçesi**	.....	**546**
714.	**yanı işte bėle**	.....	**546**
715.	**yani ama**	.....	**546**
716.	**yani hele**	.....	**546**
717.	**yani hani**	.....	**546**
718.	**yani misal**	.....	**547**
719.	**yani gine**	.....	**547**
720.	**yānı nitekim**	.....	**547**
721.	**yani ya**	.....	**547**
722.	**yazık**	.....	**547**
723.	**yerine göre**	.....	**548**
724.	**yeter ki**	.....	**548**
725.	**yok**	.....	**549**
726.	**yoȟ ki**	.....	**550**
727.	**yoksa**	.....	**550**
728.	**yoȟsa ki**	.....	**552**

729. yoḫ yoğusa ……... 553
730. zannet- ……... 553
731. zannet ki ……... 554
732. zahar ……... 555
733. zaten ……... 556
734. zira ……... 559
TABLOLAR…….. 561
SONUÇ……..... 665
KAYNAKÇA……. 669
ÖZGEÇMİŞ ……. 687

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo: 1 Tespit Edilen Bağlaçlar 561
Tablo: 2 Kökenlerine Göre Bağlaçlar 565
Tablo: 3 Yapısına Göre Bağlaçlar 581
Tablo: 4 Kullanımlarına Göre 595
Tablo: 5 Kullanım Yerine Göre Bağlaçlar 608
Tablo: 6 Cümle Bağlayıcılarının Bağlanma Biçimleri 622
Tablo: 7 Bağlayıcılık Özelliğine Göre Bağlaçlar 635
Tablo: 8 Görevlerine Göre Bağlaçlar 650

ÖN SÖZ

Türkiye Türkçesi ağızlarının Türkçe için önemini kavrayamayanlar onu Türkiye Türkçesinden farklı fonetik ve morfolojik özellikleri dolayısıyla Türkiye Türkçesi ağızlarına gerçek değeri vermezler ve onu Türkiye Türkçesinin eksik ve yanlış devamı olarak değerlendirirler. Halbuki Türkiye Türkçesi ağızları; Türkiye Türkçesinden farklı olmakla birlikte ondan sapma değil onunla birlikte ondan ayrı olarak varlıklarını devam ettiren dil değerleridir.

Anadolu, 11. yüzyıldan başlayarak 14. yüzyıla kadar devam eden sürekli göçlerle bir Türk ülkesi haline gelmiştir. Başta Oğuzlar olmak üzere, birçok Türk boyunun Anadolu'ya gelmesi burada farklı ağızların oluşmasına sebep olmuştur. Türkiye Türkçesi ağızlarının şekillenmesinde bölgede yaşayan ve bölgeye komşu olan diğer bazı dillerin de etkisi olmuştur.

Türk dili tarihi içerisinde muayyen bir devri ve şiveyi işaret etmekle birlikte bu gün için milli Türk devletinin siyasi sınırları içerisinde konuşulan dile Türkiye Türkçesi, bu milli sınırlar içerisindeki il, ilçe ve köylerde konuşulan farklı fonetik ve morfolojik özelliklere sahip ağızlara da Türkiye Türkçesi ağızları adı verilmektedir.

Türkiye Türkçesi ağızları Türkçenin canlı tarihidir. 11. yüzyıldan itibaren değişik coğrafyalardan Anadolu'ya göç ve çevre dillerin etkisiyle oluşturulan konuşma dili Türkçenin zenginliğini ortaya koyması açısından Türkiye Türkçesi ağızlarının değerini bir kat daha artırmaktadır.

Ahmet Caferoğlu ile sistemli bir şekilde başlayan önceden bölge bölge yapılan derleme ve inceleme çalışmaları ile artık illere, ilçelere hatta kasaba ve köylere kadar inilmiş olup Türkiye Türkçesi ağızlarının bibliyografik çalışmasının bile yapılacak duruma geldiği görülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yapılan derleme faaliyetleri artık tamamlanmak üzere olduğu için ağızlar ile ilgili çalışmalar Türkiye Türkçesine bakış açısı kazandıracak şekilde ağızların genel gramer yapısı üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Her yazı dili kaynağını bir konuşma dilinden alır. Türkiye Türkçesi yazı dilinin kaynağı da şüphesiz Türkiye Türkçesi ağızlarıdır. Türkçenin birçok sırrı bu kaynaklarda gizlidir. Dil ile ilgili bazı meseleleri çözmek için ağızlardan yararlanılabilir.

Türkçede çok geniş bir yer tutan bağlaçlar; kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri bağlamaktadır. Bağlaçlar işlev ve görev bakımından bağlanan ögeler arasında anlamsal ve işlevsel bağlayıcılık kuran dil birlikleridir. Türkiye Türkçesi ağızlarında bağlaçlar adlı çalışma Türkçe sözvarlığının ağızlardaki gelişimi ve sürdürülebilirliği açısından elde edilen değerlerin sistematik bir şekilde verilmesi bakımından oldukça önemlidir.

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar doktora çalışmamızın konusudur. Türkiye Türkçesi ağızları ile ilgili yapılan derleme çalışmalarının dışında dilin genel gramer yapısı ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Ancak yapılan tezlerde, yazılan makalelerde sunulan bildirilerde bağlaçlar daha çok edat terimi içerisinde yer almış, bağlaçlara müstakil başlık açılıp yer verilmemiştir. Dolayısıyla bağlaçlar konusu ile ilgili çalışmalar konunun bütününü kapsayacak değerde olamamıştır. Konu ile ilgili en kapsamlı değerlendirmeyi yapan Zeynep Korkmaz'ın incelemelerinde bile yaklaşık 100 bağlaç varken çalışmamızda bunun sayısının 734 olarak tespit edilmesi konunun işlenmeye ve incelenmeye ne kadar müsait olduğunun apaçık göstergesidir.

Standart Türkçede ve ağızlarda bağlaçların bütününü kapsayacak tezler oldukça sınırlıdır. Türkçede Cümle Bağlayıcıları (İbrahim Öküzcü Yüksek Lisans 1989), Anadolu Ağızlarında İsim ve Fiil Dışı Kullanılan Kelimeler (Sadi Hıncal Nakiboğlu Doktora 1994), Türkçede Yineleme Bağlaçları (Meral Gölgeci Kalfa Doktora 2002), Türkçede Bağlaçlar (Lemi Akın Yüksek Lisans 2004) şeklindeki yüksek lisans ve doktora çalışmaları bu alanda yapılmış belli başlı çalışmalardır.

Türkiye Türkçesi ağızları metinlerine göre Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar adlı çalışmamızı şekillendirmeye çalıştık. Çalışmamız esas olarak ağızlarda kullanılan bağlaçların tespiti üzerinedir. Dolayısıyla Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan bağlaçların tespiti çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Ancak bazen bazı bağlaçların örnek sayısının azlığı bağlacın kullanım şeklini ortaya koymuş ancak görevsel karşılıklarının bulunmasında birtakım eksikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla her ne kadar bir bağlaca ait tespit edilen örnek sayısının azlığı söz konusu olsa da çalışmamızın amacı bağlaçların tespiti olduğu için o durumda olan bağlaçları da çalışmamıza dahil ettik.

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar adlı çalışmamızda teknolojik imkânlara da yeri geldiğince başvurduğumuzu söylemeliyim. Türk Dil Kurumunun elektronik adresinde kullanıma açtığı Büyük Türkçe Sözlük ve Türkiye Türkçesi

Ağızları Sözlüğü çalışmamızda sıklıkla başvurduğumuz başucu eserler olmuştur. Tespit edilen bağlaçların anlamsal karşılıkları elektronik ortamdaki Büyük Türkçe sözlük ve kullanım şekil farklılıklarının değerlendirilmesi noktalarında Türkiye Türkçesi Ağızları sözlüğünden faydalanılmıştır.

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar adlı çalışmamız yayımlanmış yayımlanmamış yüksek lisans/doktora, müstakil eser, yazılan makale ve sunulan bildirinin taranması sonucunda ortaya çıkmıştır. Çalışmada toplam 152 eser, yaklaşık 18800 sayfa metin taranmıştır. Seçtiğimiz binlerce cümle ve bu cümlelerde tespit edilen 734 bağlacın Türkiye Türkçesi ağızları bağlaçlarını ortaya koyabilecek nitelikte olduğunu düşünüyorum. Çalışmamızın sistematiğini ise şöyle oluşturduk: Elde edilen bağlaçlar kökeni tespit edilebildiyse kökeni ve yapısına göre incelenmiştir. Bağlaçları *kökenlerine göre; Türkçe kökenliler, yabancı kökenliler, karışık kökenliler ve kökeni tespit edilemeyenler* şeklinde dörde ayırdık. *Yabancı kökenli* bağlaçları ise kendi arasında *Arapça* ve *Farsça* olmak üzere iki grupta inceledik. Karışık kökenli bağlaçları ise bağlaçlardaki kelimelerin kökenine göre beşe ayırdık. *Türkçe-Arapça, Türkçe-Farsça, Türkçe-Fransızca, Arapça-Farsça* ve *Türkçe-Arapça-Farsça.*

Tespit edilen bağlaçları *yapısına göre basit yapılılar, türemiş yapılılar, birleşik yapılılar, öbekleşerek kullanılan bağlaçlar ve yapısı tespit edilemeyenler* şeklinde beş grupta incelenmiştir. Öbekleşerek kullanılan bağlaçlar ise kendi arasında *kelime grubu şeklinde öbekleşenler* ve *cümle şeklinde öbekleşerek kullanılanlar* olmak üzere iki grupta incelendi.

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar adlı doktora çalışmamızın *kullanım şekli* başlığında; tespit edilen bağlaçların taranan metinlerdeki fonetik ve morfolojik farklılıklarından kaynaklanan şekil değişikliklerini verdik.

Çalışmamızın *kullanımı* bölümünde tespit edilen bağlaçları altı başlık altında toplayarak, *sıralama, denkleştirme, karşılaştırma, nöbetleşme, pekiştirme, ve cümle bağlayıcıları* inceledik. Ancak burada şunu söylemek gerekir ki sıralama, denkleştirme, karşılaştırma, nöbetleşme ve pekiştirme bağlaçları belirtilen kullanımları yanında aynı zamanda cümleleri de bağladığı için bu bağlaçları kullanımlarına göre tablolaştırdığımızda hem kendi kullanımlarında verdik hem de cümle bağlayıcısı olarak değerlendirdik.

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar adlı çalışmamızın *kullanım yeri* başlığında ise tespit edilen bağlaçların cümle içerisinde kullanıldığı yer verilmeye

çalışıldı. Bu başlıkta ise bağlaçlar şu şekilde değerlendirilmiştir: *Sadece cümle başında kullanılanlar, cümle başı bağlaçları, cümle içinde kullanılanlar* ve *cümle sonunda kullanılanlar*. Ayrıca cümle bağlayıcıları da bağlayıcılık özelliğine göre ayrı bir değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlayanlar, başında bulundukları cümleleri sonraki cümlelere bağlayanlar ve iki cümleyi tekrarlama yoluyla birbirine bağlayanlar şeklinde.

Son olarak da taranan metinlerde tespit edilen bağlaçlar *görevlerine göre* bir incelemeye tabi tutulmuştur. Görevlerine göre incelediğimiz bağlaçlar ise özellikle cümle bağlaçlarının cümlede bağlayıcılık görevi içerisinde kazandığı veya cümleye kattığı anlam dikkate alınmıştır. Yapılan bu değerlendirme sonucunda görevlerine göre bağlaçlar ayrıntılı olarak 28 başlık altında incelenmiştir.

Bazı bağlaç öbekleri asıl bağlaçlara getirilen bir takım ek veya kelimelerle oluşturulmuştur. Çalışmamızda bağlacın kendisi köken, yapı, kullanım şekli, kullanımı, yeri ve görevi başlıklarında incelenmiştir. Ancak ek ve kelimeler ile genişletilen bu bağlaçlara sadece bir başlık açılmış yapı, köken ve diğer başlıklar bu açılan başlık altında incelenmiştir.

Çalışmamızın metodolojisini ise şu şekilde oluşturduk: Tespit edilen bağlaçlar cümle içerisinde verilmiştir. Cümlelerin sonundaki kısaltmalar ve numaralar ise bağlacın kullanıldığı ağız bölgesi ve metin ile satır numaralarını ifade etmektedir.

bu caminın üsTu ġurşunu erıtTılar tȧḳrar toḳtılar ama esKi vaziyeti bulmadı. (KBAYA 4-9) Cümlesinde parantez içerisindeki KBAYA kısaltması derleme yapılan bölgenin (Keban, Baskil, Ağın Yöresi Ağızları) kısaltmasıdır. Numaraların ilki metin numarası ikincisi ise bağlacın geçtiği satır numarasıdır. Ancak bazen metin numaraları roma rakamıyla da verilmiştir. Çalışmanın aslına bağlı kalınması prensibi çerçevesinde metin numaraları roma rakamıyla verilmiştir. Eski çalışmaların bir kısmında sadece metin numaraları verilmiş olup satır numaraları yazarlar tarafından verilmemiştir. Dolayısıyla biz de o çalışmalarda tespit ettiğimiz bağlaçları sadece metin numaraları ile verdik.

Çalışmamızda Türkiye Türkçesinde kullanılan bağlaçları bir bütün olarak ele aldık. Böylelikle bağlaçların özellikle tespitini, kökenini, yapısını, kullanımını, kullanım yerini ve görevlerini ortaya koyduk. Ancak ele alınan konunun zenginliği kapsam alanının genişliği dikkate alındığında eksikliklerimizin olacağı muhakkaktır. Dolayısıyla çalışma ile alakalı yapılacak her türlü değerlendirme şahsıma ve çalışmama değer katacaktır.

Türklük ve Türkoloji ile alakalı çalışmalardaki rehberliği, deneyimi özverisi ve engin hoşgörüsüyle 1995 yılından beri hep yanımda olan her konuda destek veren hocam Prof. Dr. Ahmet BURAN'a yaptıkları ve düşündükleri her şey için sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimim boyunca her zaman yanımda olan Doç. Dr. Ahat ÜSTÜNER'e teşekkürlerimi sunuyorum

Lisans eğitimimden beri kendisini tanımaktan onur duyduğum Yrd. Doç Dr. Ercan ALKAYA'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Tez konusunun belirlenmesinde ve çalışmanın her safhasında, ayrıca yüksek lisans ve doktora eğitimimin her aşamasında beni hep destekleyen, benim yanımda olan bana bakış açısı kazandıran hocam Yrd. Doç. Dr. Nadir İLHAN'a sonsuz minnettarlığımı sunarım.

Çalışma süresince benim yanımda olan sevgili dostlarım Dr. Özcan BAYRAK, Dr. Kürşat ÇELİK ve Dr. Fatih ÖZEK'e teşekkür ediyorum.

Bu çalışmayı; dualarıyla hep yanımda olan annem Vahide ve eşim Hilal Yavuz hanımefendilere armağan ediyorum.

ELAZIĞ- 2010 Serdar YAVUZ

KISALTMALAR

AÇİA : Acıpayam ve Çameli (Denizli) İlçeleri Ağzı

AYYGA: : Adana ili Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağzı

ADMKGSYA : Adıyaman Merkez Kahta, Gerger Samsat Yöresi Ağzı

AA : Adilcevaz Ağzı

AİA : Ağrı İli Ağızları

ADDA : Akçadağ Doğanşehir Darende Ağızları

AKYA : Akçadağ ve Yöresi Ağızları

AKCA : Akhisar ve Cihanbeyli Ağzı

AKKYA : Akkışla ve Yöresi Ağızları

AAA : Amasya Aydınca Ağzı

AAT : Anadolu Ağızlarından Toplamalar

ADÜM I : Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I

ADÜM II : Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme II

AİAD : Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler

ABİA : Ankara Beypazarı İlçesi Ağzı

AEİA : Ankara Evren İlçesi Ağzı

ARYA : Ardanuç ve Yöresi Ağızları

AYA : Arıcak(Elazığ) ve Yöresi Ağızları

AKD : Arpaçay Köylerinden Derlemeler

ASA : Asarcık Ağzı

AYBA : Aybastı Ağzı

AMA : Aydın Merkez Ağzı

AYYA : Ayrancı (Karaman) Yöresi Ağzı

BBA : Balıkesir Bigadiç Ağzı

BAİA : Balıkesir İli Ağızları

BİA : Banaz İlçesi Ağzı

BYA : Bartın ve Yöresi Ağızları

BDA : Başmakçı ve Dazkırı Ağzı

BKA : Bayat Köyleri Ağzı

BMA : Bayat Merkez Ağzı

BGYA : Biga Yöresi Ağızları

BSİKA : Bilecik Söğüt İlçesi ve Köyleri Ağzı

BMİKA : Bingöl Merkez İlçe ve Köyleri Ağızları

BYYA : Boğazlıyan ve Yöresi Ağızları

BÇÇA : Bolvadin Çay ve Çobanlar Ağzı

BÜYA : Bünyan ve Yöresi Ağızları
ÇYYA : Çay Yörük Ağzı
ÇDYA : Çiçekdağı ve Yöresi Ağızları
ÇİYA : Çorum İskilip Yöresi Ağzı
ÇA : Çukurova Ağızları (Adana Osmaniye illeri)
DMA : Dalaman Ağzı
DGİA : Denizlinin Güney İlçesi Ağzı
DİGBA : Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağızları
DVA : Develi Ağzı
DVASŞB : Devrez Vadisi Ağzı Ses ve Şekil Bilgisi
DEYA : Dinar ve Evciler Yöresi Ağzı
DMİA : Divriği Merkez İlçe Ağzı
DA : Diyarbakır Ağzı
DİÇÇA : Diyarbakır ili Çüngüş ve Çermik Ağzı
DTYA : Doğu Trakya Yerli Ağzı
DYA : Dörtyol Ağzı
EDİA : Edirne İli Ağızları
EHİKA : Edirne İli Havsa İlçesi ve Köyleri Ağzı
ELİA : Elazığ İli Ağızları
EYAD 1 : Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler:
ELDİA : Eldivan İlçesi (Çankırı) Ağzı
EMİA : Emirdağ Ağzı
EYÖA : Erzincan ve Yöresi Ağzı
EİA : Erzurum İli Ağızları
EA : Erzurum Ağzı
EYA : Eskişehir ve Yöresi Ağızları
FEA : Fethiye Ağzı
GBA : Gaziantep Barakları Ağzı
GMKA : Gerger Merkez ve Köyleri Ağzı
GYAFHEE : Gesi Yöresi Ağız Araştırması Folkloru Halk Edebiyatı Etnografyası
GAMSYA : Gesi Ağırnas, Mimar Sinan ve Yöresi Ağızları
GİYA : Giresun ili ve Yöresi Ağızları
GKAYA : Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları
GKASŞÖ : Gönen ve Köyleri Ağzı Ses ve Şekil Özellikleri
GBAA : Güneybatı Anadolu Ağızları
HA : Hassa Ağzı

İİA : İscehisar ve İhsaniye Ağzı

KA : Kadirli Ağzı

KMMA : Kahramanmaraş Merkez Ağzı

KMYA : Kaman ve Yöresi Ağzı

KRMYA : Karaman ve Yöresi Ağzı

KKÇA : Karakeçili Ağzı

KİSBİA : Karaman İli Sarıveliler ve Başyayla İlçeleri Ağzı

KOYA : Karlıova ve Yöresi Ağzı

KİA : Kars İli Ağızları

KDYA : Kavaklıdere ve Yöresi Ağzı

KİGKA : Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı

KİİSKA : Kayseri İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı

KMA : Kayseri Merkez Ağzı

KBAYA : Keban, Baskil, Ağın Yöresi Ağızları

KİYA : Kepsut İİçesi ve Yöresi Ağızları

KBİKAİ : Kırklareli Babaeski İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi

KİMİK : Kırklareli İli Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı

KŞYA : Kırşehir ve Yöresi Ağızları

KMKA : Kilis Merkez ve Köy Ağızları

KDDAD : Konya Dağ Köyleri Ağızlarından Derlemeler

KİEA : Konya İli Ermenek Ağzı

KEYA : Korkuteli ve Yöresi Ağızları

KİAT : Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar

KYA : Kütahya ve Yöresi Ağızları

MİA : Malatya ili Ağızları

MMKKAÖ : Manisa Merkez Kuzeybatı Köylerinin Ağız Özellikleri

MİATTK : Muğla İli Ağızlarının Türkmen Türkçesiyle Karşılaştırılması

MMA : Muş Merkez Ağzı

NÜAYÖ : Nevşehir İli Ürgüp ve Avanos Yöresi Ağızları

NYA : Nevşehir Ve Yöresi Ağızları

NİİKA : Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı

NEKYA : Niğde İli Elmalı Kasabası ve Yöresi Ağızları

NİYA : Niğde ve Yöresi Ağızları

OAAD : Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler

OİYA : Ordu İli ve Yöresi Ağızları

RİA : Rize İli Ağızları

RİHA : Rize ili Hemşin Ağzı
SBA : Saimbeyli (Adana) Ağızları
SİA : Sakarya İli Ağızları
SİFSİA : Sakarya ili Ferizli ve Söğütlü İlçeleri Ağzı
SAKİA : Sakarya İli Kaynarca İlçesi Ağzı
SİKAD : Salihli İlçesi ve Köyleri Ağızlarından Derlemeler
SYAÖ : Sandıklı ve Yöresi Ağzı Özellikleri
SKA : Sarıcakaya Ağzı
SİNA : Sinanpaşa Ağzı
SMİKA : Sivas Merkez İlçe ve Köyleri Ağzı
SA : Sivaslı Ağzı
SİLA : Sivas İlbeyli Ağzı
SİYA : Sivas İli ve Yöresi Ağızları
STİAT : Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar
SDA : Sultandağı Ağzı
SOA : Suluova Ağızları
ŞÖYA : Şabanözü Yöresi Ağzı
ŞYA : Şarkışla ve Yöresi Ağızları
ŞVA : Şavşat Ağzı
ŞHA : Şuhut ve Yöresi Ağzı
TAYA : Talas ve Yöresi Ağızları
TYAİ : Tavşanlı ve Yöresi Ağız İncelemeleri
TİSİKAD : Tekirdağ ili Saray İlçesi ve Köyleri Ağzı Derlemeleri
TKYA : Torul ve Kelkit Yöresi Ağızları
TA : Trabzon Ağzı
TYA : Trabzon ve Yöresi Ağızları
THA : Türkçenin Hemşin Ağzı
UYA : Ula ve Yöresi Ağızları
UMA : Urfa Merkez Ağzı
UİA : Uşak İli Ağızları
VGKHA : Van Gölü Kuzey Havzası Ağızları
VMA : Van ve Merkez Ağzı
YİA : Yapraklı İlçesi Ağzı
YKYA : Yerköy ve Yöresi Ağızları
YÇA : Yozgat Çandır Ağzı
YSİA : Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı

YYA : Yozgat ve Yöresi Ağızları

ZİA : Zonguldak İli Ağızları

ZBKİA : Zonguldak Bartın Karabük İlleri Ağızları

Diğer Kısaltmalar

A. **:** Arapça

Alm. : Almanca

A.T. **:** Anlamı taşıyanlar

C. **:** Cilt

Çev. **:** Çeviren

BTS. **:** Büyük Türkçe Sözlük

Fr. : Fransızca

Far. : Farsça

İng. : İngilizce

OT. **:** Orta Tükçe

Osm. : Osmanlıca

S. : Sayı

s. : Sayfa

T. : Türkçe

TTA. **:** Türkiye Türkçesi Ağızları

TDK. : Türk Dil Kurumu

TTAS. **:** Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü

Yay. : Yayın

vb. : ve benzerleri

vd. : ve diğerleri

KULLANILAN ÇEVRİ YAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ

İşaretler:

¯: Normalden uzun ünlü

˘: Normalden kısa ünlü

˚: Yarı yuvarlak ünlü

ˊ: Yarı ince yarı kalın ünlü

◌̭: İkiz ünlü işaret

◌͡◌:Ulama işareti

¬: Yükselen ton işareti

Ünlüler

ā: uzun a sesi

á: a ile e arası ünlü

å: Yarı yuvarlak a-o arası ünlü

ä: Açık e sesi

ē: Uzun e sesi

є: Çok kapalı e

ė: e ile i arası ünlü

í: ı ile i arası ünlü

ī: Uzun ı sesi

ĭ: Kısa ı sesi

ó: o ile ö arası ünlü

ú: u ile ü arası ünlü

Ünsüzler:

F: v ile f arası duyulan bir ünsüz

ġ: Tonlu arka damak ünsüzü

ḫ: Sızıcı tonsuz art damak ünsüzüdür

ḥ: Nefesli h sesi

ḳ: Kalın ünlülerle kurulan katı, patlamalı art damak ünsüzü.

Ḳ: Yarı tonlu art damak ünsüzü.

K: Katı patlamalı, yarı tonlu ön damak ünsüzü

l :Ön damak l'si

ñ: Damak n’si

P: Katı patlamalı, yarı-tonlu, çift dudak ünsüzü

ŕ: Akıcı titrek tonlu, dişeti ünsüzü

GİRİŞ

1. Bağlaç Kavramı Hakkında

Bir dili bütün olarak kavrayabilmek için, öncelikle o dilin yapısını oluşturan parçaları ele alıp incelemek ve daha sonra parça bütün ilişkisi içerisinde bütünü anlamaya çalışmak gerekir. Bağlaçlar görevli ve anlamlı kelimeler olduğu için parçadan bütüne gidişte önemli görevler üstlenir. Çünkü dil; kelime, kelime grupları ve cümlelerden meydana gelmektedir. Kelime, kelime grubu ve cümleler metin oluşumundaki temel göstergelerdir. Bunların birbiriyle ilişkisi ise anlam ve anlatımın açık, net ve anlaşılır olmasını sağlar. İşte bu noktada metni oluşturan ögeleri birbirine bağlayan daha açık bir ifadeyle metnin ortaya çıkmasını sağlayan unsurların en önemlisi bağlaçlardır.

Bir dilin bağlaç sayısının çokluğu o dilin ifade yeteneğinin seviyesini ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Bağlaçların sınırlılığı ise çok sayıda kısa cümlelerle oluşturulmuş bir anlam ve ifade karmaşıklığı doğuracak, dilin akıcılığını önleyecektir. Bağlaçların etkin bir şekilde kullanımı ile, anlaşılması ve ifade edilmesi zor olan duygu ve düşünceler daha rahat bir şekilde dile getirilecektir. Bir dilin akıcılığını bağlaçlarla sağlanmış cümlelerin çokluğu daha güzel bir şekilde ifade etmektedir. Bu da bir bakıma o dilin gelişmişlik seviyesini göstermektedir. “Bağlaçların metin içerisindeki sık kullanımı günümüz dilbilim araştırmalarında cümle üstü en büyük dil birimi olarak kabul edilen metnin en önemli yapı ve anlam örgüsünü teşkil etmektedir (Aktaş, 1994: 55).”

Dilin yapısı içerisinde son derece önemli bir bölüme sahip olan bağlaçlara dil bilgisi kitaplarında daha çok edat başlığı altında hep bir alt başlık şeklinde yer verilmesi bizi bu konuda çalışma yapmaya yöneltmiştir. “*Bütün bunlardan sonra bağlaç nedir?*” sorusunu sormak doğru olacaktır. Ancak bu soruya bilimsel gerçeklikler çerçevesinde cevap verebilmek için bağlaç teriminin tanımlanması ve kapsamının belirlenmesi gerekecektir. Çünkü Türkiye Türkçesi gramerlerinde bağlaç terimiyle ve bağlacın kapsamıyla ilgili görüş ve anlayış farklılıkları böyle bir belirlemeyi zorunlu hale getirmektedir.

2. Bağlaç Nedir?

Bu sorunun cevabını vermeden önce bağlacın bütün sözcük türleri içerisindeki yerini belirlemek daha doğru olacaktır. *Jean Deny* sözcük türlerini "ad, eylem ve ilgiç" olmak üzere üç grupta inceler. Bağlaçları da ilgiçlerin (ilgiç müelifin tercih ettiği bir adlandırmadır.) içerisinde incelemiştir (Deny, 1940 : 955).

Kononov; detaylı bir sözcük türü ayrımını veren gramercidir. *Kononov'a* göre Türkiye Türkçesindeki sözcükler biçim, sözdizimi ve anlam bakımından 11 bölüme ayrılmaktadır. Ad, sıfat, sayı sıfatı, adıl, eylem, belirteç, sonek, bağlaç, ilgeç, ünlem ve yansıma sözcükler. (Atabay, Kutluk, Özel, 1983: 23).

Doğan Aksan yönetiminde *Neşe Atabay, İbrahim Kutluk ve Sevgi Özel*'in çıkardığı *Sözcük Türleri* adlı eserde ise Jean Deny'den itibaren önemli gramercilerimizin yaptıkları sözcük tasnifleri verildikten sonra sözcük türleri sekiz başlık altında incelenmiş olup ilgeç hariç bütün sözcük türlerine Latince adlar verilmiştir. Eserde ad, sıfat, adıl, ilgeç, bağlaç, ünlem, eylem başlıklarıyla sözcük türleri sekiz başlıkta incelenmektedir. (Atabay, Kutluk, Özel, 1983: 24)

Zeynep Korkmaz da sözcük türlerinin sınıflandırılması ile ilgili kapsamlı bir değerlendirme yapmıştır. *Korkmaz'a* göre: "Kelimeler, sözdizimindeki yerleri ve işlevleri bakımından anlamlı kelimeler ve görevli kelimeler olmak üzere başlıca iki gruba ayrılmaktadır. "İsimler, isim grubuna girenler (sıfat, zarf, zamir) ve fiiller anlamlı kelimeleri meydana getirmektedir. Anlamlı kelimeler isim ve fiillerin dışında kalanlar ise (edat, bağlaç, ünlem) görevli kelimeleri oluşturmaktadır (Korkmaz, 2000: 229). "

Zeynep Korkmaz Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi) adlı eserinde ise kelimeleri dört grupta incelemiştir. Bunlar; ad soylu olanlar (isim, sıfat, zamir, zarf), fiiller ve fiil soylu olanlar, görevli kelimeler (edatlar, bağlaçlar), görevli ve anlamlı kelimeler (ünlemler) şeklindedir. Korkmaz bağlaçları görevli kelimeler sınıfında incelemiştir (Korkmaz, 2007: 193-1191).

Tahsin Banguoğlu, Anahatlarile Türk Grameri adlı eserinde kelimeleri mana bakımından sekiz bölümde incelemiş (isim, sıfat, zamir, zarf, edat, rabıt, nida, fiil) ve bağlaçları *rabıt* başlığı altında vermiştir (Banguoğlu, 1940: 26).

Muharrem Ergin'e göre sözcükler, asıl ve yardımcı kelimeler olmak üzere iki grupta incelenebilir. *Ergin,* isim ve fiillere asıl kelimeler edatlara ise yardımcı kelimeler demiştir (Ergin, 1992: 329).

Ahmet Cevat Emre kelimeleri anlam, yapılış ve dizim bakımından olmak üzere üç grupta incelemiş ve bağlaçları dizim bakımından kelimeler bölümünde sınıflandırmıştır. *Emre* bağlaçlar için; "Sözcükler ve cümleler arasındaki her türlü ilgi ve bağları işaretlemek için kullanılan dil araçlarına bağlaç denir (Emre, 1945: 19). " tanımını yapar.

Oya Adalı Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler adlı eserinde sözcük türlerini "sözlüksel–bağımlı biçimbirimler (fiiller), sözlüksel özgür biçimbirimler (ad, sıfat, belirteç), görevsel özgür biçimbirimler (yerdeş öncüller, ilgeçler, dereceleme öncülleri, yönverenler (bağlaçlar) " (Adalı, 1979: 35-44). şeklinde incelemiştir.

Nurettin Demir ve Emine Yılmaz, Türk Dili El Kitabı'nda kelimeleri üçe ayırmış olup İsim soylu kelimeler, fiil soylu kelimeler ve diğerleri, diyerek bağlaçları diğerleri başlığı altında vermişlerdir (Demir-Yılmaz, 2003: 196-200).

Metin Karaörs ise sözcükleri "asıl kelimeler ve yardımcı kelimeler" olarak değerlendirir ve bağlaçları yardımcı kelimeler grubu adı altında inceler (Karaörs, 1999: 436).

Ahmet Buran "Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni" adlı makalesinde sözcük türlerini iki grupta inceler. Buran'a göre sözcükler asıl kelimeler ve yardımcı kelimeler olmak üzere iki grupta incelenir. *Buran*, bağlaçları yardımcı kelimeler grubunda değerlendirir (Buran, 1999: 209).

Görüldüğü üzere sözcük türlerinin tasnifi konusunda bir birliktelik yoktur. Ancak yapılan değerlendirmelerin çoğunda bağlaçlar edat kavramı ile birlikte görevli kelimeler sınıfında incelenmiştir. Türk gramerinde var olan edat bağlaç karışıklığı ise bundan olsa gerektir. Bağlaçların isim soylu kelimeler grubunda ***anlamlı ve görevli*** kelimeler içerisinde incelenmesi daha doğru olacaktır. Anlamlıdır çünkü; sözcükler ve cümleler arasında anlamsal ilişkiler kurar. Görevlidir çünkü; sözcükleri ve cümleleri bağlayıcılık fonksiyonu ile birbirine bağlar.

Bağlaç teriminin Türk dilindeki yeri birtakım karışıklıklara sebebiyet vermektedir. Bazı gramerciler bağlaçları edatlarla birlikte değerlendirmiş ve edatlar

konusu içerisinde bir alt başlık olarak vermiş bazıları ise bağlaçları müstakil bir sözcük türü olarak değerlendirmiştir.

J. Deny de bağlaçları müstakil bir sözcük türü olarak almamıştır. Bağlama görevindeki kelimeleri edatların içinde değerlendirmiş ve bunları üçe ayırarak incelemiştir. Deny edat başlığı altında bağlaçlar ve ünlemleri incelemiştir. Bağlaçların tam bir tanımını vermeyerek kullanım şekilleri üzerinde durmuştur (Deny, 1941: 636-676).

Edatlarla ilgili önemli bir eseri olan *Necmettin Hacıeminoğlu* da bağlaçları edatlar içinde değerlendirip *bağlama edatları* başlığı altında incelemiştir (Hacıeminoğlu 1984: 112-217).

Muharrem Ergin bağlaç terimini kullanmayarak bağlaçların edatlar içinde ele alınması gerektiğini söyler ve *bağlama edatı* terimini kullanır (Ergin, 1992: 332).

Tuncer Gülensoy da bağlaçları edatlar başlığı altında inceleyip *Bağlama Edatı* terimini kullanan gramercilerimizdendir. *Gülensoy, Türkçe El Kitabı*'nda edatları üçe ayırırken (ünlem edatları, bağlama edatları, son çekim edatları) bağlaçları *bağlama edatı* başlığı altında incelemiştir (Gülensoy, 2000: 425).

Sezai Güneş Türk Dili ve Anlatım Bilgisi adlı eserinde bağlaçları edatlar başlığı altında *bağlama edatları* diye vermiştir. *Sezai Güneş* de *bağlama edatları* terimini kullanmıştır (Güneş, 1999: 238).

Kemal Demiray Temel Dilbilgisi adlı eserinde bağlaçları tek bir yapı olarak ele almamış, kelime grupları içinde değerlendirmiştir (Demiray, 1981: 194).

Tahsin Banguoğlu Ana Hatlarile Türk Grameri'nde bağlaçları *rabıt* başlığı altında toplamıştır. (Banguoğlu, 1979: 41)

Aynı *Banguoğlu Türkçenin Grameri* adlı eserinde bu kez bağlaçları bağımsız olarak incelemiş ve *bağlam* terimini kullanmıştır (Banguoğlu, 2004: 390).

Kononov ilgeçler ve bağlaçları ayrı başlıklar altında incelemiştir (Özel, Kutluk, Atabay, 1983: 133).

Nurettin Demir Emine Yılmaz Türk Dili El Kitabı'nda diğerleri başlığı altında bağlaçları inceler (Demir, Yılmaz, 2003: 200).

Mehmet Hengirmen, Türkçe Dilbilgisi adlı eserinde eş görevli sözcükleri söz öbeklerini ve cümleleri bağlayan terim için *bağlaç* kelimesini kullanmıştır (Hengirmen, 2002: 175).

Grönbech, Türkçenin Yapısı adlı eserinde bağlaçlar için *bağ* terimini kullanmış olup bu yapının Türkçeye yabancı olduğunu belirtmiştir (Grönbech, 2000: 44).

Tahir Nejat Gencan Dilbilgisi adlı eserinde "Türkçede bağlaçlar, sözcük türlerinin birçoğuna oranla azdır. Kullanılanların birçoğu da Arapça ve Farsçadan alınmadır (Gencan, 2001: 482). " diyerek bağlaç terimini kullanmıştır.

Leyla Karahan Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlilleri adlı eserinde edat ve bağlaç terimlerini *bağlama grubu* başlığı altında birleştirmiştir (Karahan, 1995: 30).

Kaya Bilgegil de *bağlaç* terimini kullanmıştır (Bilgegil, 1982: 227).

Nurettin Koç, bağlaç terimini kullanmıştır (Koç, 1990: 59-62).

Haydar Ediskun ise bağlaçları başlı başına anlamları olmayan kelime grupları olarak niteler (Ediskun, 1998: 302).

Mustafa Özkan vd. bağlaçları söz diziminde bağlama işlevini gören unsurlar olarak niteler. (Özkan, vd., 2001: 539)

M. Ata Çatıkkaş Türk Dili ve Kompozisyon Kılavuzu adlı eserinde bağlaçları edatların alt kolu olarak değerlendirmiştir. Edatları sınıflandırırken şu sıralamayı yapmıştır:1.) Çekim edatı, 2) Bağlama edatı (atıf, rabıt), 3) Kuvvetlendirme edatı, 4) Denkleştirme-karşılaştırma edatı, 5) İşaret edatları, 6) Soru edatı, 7) Cevap edatları, 8) Ünlem edatları, 9) Tekrar edatları (Çatıkkaş, 1996: 29). Bu sınıflandırmayı yaparken bağlaç terimi için *atıf* ve *rabıt* kavramlarını kullanmıştır.

Muhittin Bilgin ise *bağlaç* terimini kullanıp bağlacın görevdeş ve anlam yakınlığı bulunan kelime ve cümlelerle ilişki kurduğunu ifade eder (Bilgin, 2002: 310).

Recep Toparlı Türk Gramerinin Sorunları adlı toplantıda Son Çekim Edatları adlı bildiride bağlaçları edat başlığı altında incelemiş ve bütün bağlaçları *bağlama edatları* terimi ile vermiştir (Toparlı, 1999: 432).

Bağlaçlar hakkında en geniş bilgiyi veren *Zeynep Korkmaz* da bağlaçları gramer birliklerini birbirine bağlayan, anlam ilişkileri kuran unsurlar olarak niteler (Korkmaz, 2003: 1091).

Doğan Aksan yönetiminde yayımlanan *Sözcük Türleri* adlı kitapta da bağlaçlarla ilgili ayrıntılı bilgi verilerek şu açıklamalar yapılmıştır: “Bağlaçlar kelime, kelime grubu ve cümleler arasında anlam ilişkisi kurarlar (Özel, Kutluk, Atabay, 1983: 145). ”

Günay Karaağaç Türkçenin Söz Dizimi adlı eserinde bağlaçları iki grupta incelemiştir. *sıralayıcı bağlayıcılar ve açıklayıcı bağlayıcılar* (Karaağaç, 2009: 37).

*Janos Eckmann Çağatayca El Kitabı’*nda bağlaçları edat başlığı altında incelemiş ve “Çekim edatlarının iki çeşidi vardır: Kelimeleri ve yardımcı cümleleri birleştiren sıralama edatları, yardımcı cümleyi esas cümle ile birleştiren bağlama edatları (Eckmann, 2005: 134).” diyerek bağlaçları edatlara bağlı bir alt başlık olarak değerlendirmiştir.

Oya Kaynak (Adalı) nın kaleme aldığı Türkçede Bağlaçlar adlı makalede bağlaçların sınıflandırılması ve kullanılışları ile ilgili ayrıntılı bilgi vererek, bağlaçları bağlama işlevi gören kelime grupları olarak değerlendirmiştir. (Kaynak, 1969: 697-705)

3. Terim Olarak Bağlaç

Bağlaçlar ile ilgili giderilmesi gereken bir diğer konu ise adlandırma ile ilgilidir. Çünkü bağlaçların adlandırılmasında oldukça farklı terimler kullanılmıştır. *Ergin bağlama edatları* (Ergin, 1993: 330), *Hacıeminoğlu bağlama edatları* (Hacıeminoğlu, 1984: 113), *Eckmann* çekim edatları başlığı altında *sıralama ve bağlama edatları* (Eckmann, 2005: 135), *Hengirmen bağlaç* (Hengirmen, 2002: 175), *Gencan bağlaç* (Gencan, 2001: 482), *Grönbech bağlar* (Grönbech, 2000: 44), *Adalı bağlaç* (Adalı, 1969: 697-705), *Ediskun bağlaç* (Ediskun, 1988: 302), *Banguoğlu rabıt* (Banguoğlu, 1979: 41) yine *Banguoğlu* Türkçenin *bağlam* (Banguoğlu, 2004: 390), *Demiray bağlaç grupları* (Demiray, 1984: 193), *Emre bağlaç* (Emre, 1945: 505-521), *Demir* ve *Yılmaz bağlaç* terimini kullanılmıştır. *Adalı* daha sonra bağlaç terimi yerine *yönveren* terimini kullanmıştır (Adalı, 1979: 41). *Koç bağlaç* terimini kullanmıştır (Koç, 1990: 59-62). *Şimşek* bağlaç öbeği şeklinde adlandırmıştır (Şimşek, 1987: 390). *Bilgegil bağlaç* terimini kullanmayı tercih etmiştir (Bilgegil, 1982: 227). *Mansuroğlu bağlama edatları* terimini kullanmıştır (Mansuroğlu, 1955: 59). *Demircan bağlayıcı* (Demircan, 1984: 31). Korkmaz da önceleri *bağlama edatı* terimini kullansa da (Korkmaz, 1969: 389)

daha sonra *Türkiye Türkçesi Grameri*'nde *bağlaç* terimini kullanmıştır(Korkmaz, 2007:1069). Karaağaç *bağlama edatları***,** *Gabain* "Bir cümle ekseriya daha önceki cümle ile mantıki bir bağlantı oluşturan kısa kelimeler yahut çok az uzun olmayan kelime gruplarıyla başlatılır. Bu açıklamalardan sonra terim olarak *Gabain cümle başı edatı* terimini kullanmayı uygun bulur (Gabain, 1988: 415).

Türkiye Türkçesi'nde terminoloji konusunda görülen farklı yaklaşımlar Çağdaş Türk Lehçelerinde görülmez. Bağlaç terimi her lehçede karışıklığa sebep vermeyen terimler ile karşılanmaktadır. Türkiye Türkçesi dışında günümüz Türk lehçelerinde görülen bizim bağlaç diye adlandırdığımız terimin karşılığı şöyledir: Azerbaycan Türkçesi *bağlayıcı*, Türkmen Türkçesi *soyuz-bağlayıcı*, Gagavuz Türkçesi *baalayıcı*, Özbek Türkçesi *bóglávci*, Tatar Türkçesi *terkägec*, Başkurt Türkçesi *terkäwes*, Kumuk Türkçesi *baylawuç*, Karaçay-Malkar Türkçesi *baylaw-baylam*, Nogay Türkçesi *tîrkewiş*, Kazak Türkçesi *şılaw-jalgavlık, şılav jlgav*, Kırgız Türkçesi *baylamta*, Altay Türkçesi *kolbaaçı*, Hakas Türkçesi *palgandı*, Tuva Türkçesi *evilel*, Şor Türkçesi *soyuz-paglaş*, (Naskali, 1999: 20), Rusça *soyuz* (Memmedoğlu, Buran, 1994: 16) şeklindedir.

Biz de çalışmamızda kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan bu gramer birliğine *bağlaç-bağlayıcı* demenin daha uygun olacağını düşündük. Tarafımızca çalışmamızda esas teşkil edecek olan bağlaç terimi İng. ve Fr. da conjunction, Alm. konjunktion, Osm. rabıt kelimelerinin karşılığıdır.

Bağlaç konusunda üzerinde durulması gereken ilk sorun olan terim karmaşasını çalışmamız sınırları içerisinde yukarıdaki gibi adlandırdıktan sonra önceden bahsettiğimiz terminoloji farkından ortaya çıkan tanım meselesi ise şöyledir:

3. 1. Terim Olarak Bağlacın Tanımı

Necmettin Hacıeminoğlu bağlaçlara tanım olarak; "Cümleleri veya cümle içinde kelimeleri ve kelime gruplarını ya mana bakımından yahut şekil itibariyle birbirine bağlayan sözlerdir (Hacıeminoğlu, 1984: 112-217). " ifadesini kullanır.

Muharrem Ergin bağlama edatları için; "Kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil veya mana bakımından birbirine bağlayan onlar arasında bir irtibat kuran edatlardır (Ergin, 1993: 332). " şeklinde değerlendirmesini yapar.

Tuncer Gülensoy bağlaçları açıklarken; “Kelimelerden küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil veya mana bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında irtibat kuran edatlara bağlama edatları denir (Gülensoy, 2000: 426). ” ifadesini kullanır.

Sezai Güneş Türk Dili Bilgisi adlı gramer kitabında bağlaçları; “Bunlar aynı, sözde yer alan birden fazla kelime veya kelime grubu arasında değişik yönlü ilişkiler kurmaya; iki cümleyi birbirine bağlamaya yarayan gramer unsurlarıdır (Güneş, 1999: 238). ” diye açıklar.

Kemal Demiray Temel Dilbilgisi adlı eserinde bağlaçları tek bir yapı olarak ele almamış, kelime grupları içinde değerlendirmiştir ve bağlaçları “Aynı çeşitten birkaç kelimenin cümlede eş görevde kullanılması halinde bağlaçlarla bağlanmalarından meydana gelen gruplara bağlaç grupları denir (Demiray, 1981: 194).” diye tanımlamıştır.

*Tahsin Banguoğlu Ana Hatlarile Türk Grameri’*nde; “Söz içindeki kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri bağlamaya yarayan kelimelere rabıt adını veririz (Banguoğlu, 1940: 41). ” demiştir.

Tahsin Banguoğlu bir diğer eseri *Türkçenin Gramerinde* ise bağlaçlar için aynı anlama gelecek bir tanım kullanmayı tercih etmiştir: “Söz içinde iki kelimeyi aynı değerde iki cümle unsurunu iki yargıyı ve bazen da iki paragrafı bağlamaya yarayan kelimelere bağlam (conjonction) adını veriyoruz. ” (Banguoğlu, 2004: 390) demiştir.

*Nurettin Demir Emine Yılmaz Türk Dili El Kitabı’*nda bağlaçlar için: “Kelimeler, kelime grupları ve cümleler arasında anlam ve biçim ilişkisi kuran ögelerdir (Demir, Yılmaz, 2003: 200). ” tanımını kullanırlar.

Bağlaçlar ile ilgili detaylı incelemeler yapan *Oya Kaynak*, kelimeleri ya da cümleleri birbirine bağlayan kelimeler olarak bağlaçları nitelendirmiştir (Kaynak, 1969: 697).

*Tahit Nejat Gencan Dilbilgisi’*nde; “Anlamca ilgili cümleleri, tümceleri ya da görevdeş ögeleri bağlamaya yarayan sözcüklere bağlaç denir (Gencan, 2001: 482). ” diyerek bağlaçları açıklamıştır.

Leyla Karahan bağlaç terimi yerine *bağlama grubu* terimini kullanarak; “Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur (Karahan, 1995: 30).” diyerek bağlayıcılık fonksiyonu üzerinde durmuştur.

Kaya Bilgegil de bağlaçlar için; “Cümleler, belirtme grupları ve kelimeler arasında irtibat kurmağa yarayan lâfızlara bağlaç denir (Bilgegil, 1984: 227).” tanımını yapmaktadır.

Haydar Ediskun bağlaçları; “Başlı başına anlamları olmayan, fakat cümleleri ya da eş-görevli kelimeleri ya da kelime öbeklerini hem biçimce hem de anlamca birbirine bağlayan kelimelerdir (Ediskun, 1998: 302).”diye belirtir.

Mehmet Hengirmen bağlaçlar için; “Eş görevli sözcükleri, sözcük öbeklerini ve cümleleri birbirine bağlayan sözcüklere bağlaç denir (Hengirmen, 1998: 175).” tanımını yapmaktadır.

Mustafa Özkan vd.; “Söz diziminde aynı değerdeki kelimeleri, kelime gruplarını veya cümleleri birbirine bağlayan kelimelerdir (Özkan, vd., 2001: 539). ” diyerek bağlaçları tanımlarlar.

Muhittin Bilgin; “Görevdeş öğeleri, anlamca ilgili tümceleri birbirine bağlayan sözcüklere bağlaç denir (Bilgin, 2002: 310). ” şeklinde bağlaçların tanımını yapar.

Bağlaçlar hakkında en geniş bilgiyi veren *Zeynep Korkmaz* da bağlaçları; “Kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yüklendikleri işlevleri ile, bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğeleridir (Korkmaz, 2003: 1091).” şeklinde açıklamaktadır.

Doğan Aksan editörlüğünde hazırlanan *Sözcük Türleri* adlı kitapta da bağlaçlarla ilgili ayrıntılı bilgi vererek şu tanımı yapmıştır: “Eş görevli ya da birbiriyle ilgili sözcükleri, sözcük öbeklerini, özellikle tümceleri bağlamaya yarayan, bunlar arasında anlam ve kimi zaman biçim bakımından bağlantı sağlayan öğelere bağlaç adı verilir (Özel v d., 1983: 145).”

Gramer kitaplarındaki adlandırmalar hariç bağlacın tanımı hemen hemen aynıdır. Buradan hareketle bağlacın tanımı ile ilgili sözlüklere bakıldığında Türk Dil Kurumu'nun *Türkçe Sözlük*'ünde “eş görevli kelimeleri veya önermeleri birbirine

bağlayan kelime türü, rabıt (TDK, 1998: 196).” tanımı yapılmaktadır. *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*'te tanım olarak da “Kelime ve cümleleri birbirine bağlamaya yarayan edatlar (MEB, 1995: 223).” olarak geçmektedir. *Dil Bilgisi Terimleri Sözlük’*ünde “Tek başına anlamı olmayan, ancak eş görevli kelimeleri, kelime öbeklerini veya cümleleri birbirine bağlamaya yarayan kelime türü (Topaloğlu, 1989: 34).” diye tanımlanır. *Gramer Terimleri Sözlük’*ü'nde “Birden çok kelimeyi kelime grubunu veya cümleyi birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran görevli kelimeler (Korkmaz, 2003: 32).” ifadesi kullanılmıştır. *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlük’*ünde ”Bir tümcede işlev açısından iki sözcük, iki sözcük öbeğini ya da hem aynı türden hem de ayrı işlevli iki tümceyi birbirine bağlayan biçimbirim, bağlam (Vardar, 2002: 31).” şeklinde tanımlanmıştır. *Berke Vardar* editörlüğünde hazırlanan *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri sözlük*’ünde yukarıdaki tanıma yakın bir kullanım söz konusudur. (Vardar vd. 1980: 56).

Yukarıda verilen tanımlardan hareketle bizce de bağlacın tanımı şu şekilde olmalıdır: *Eş görevde veya eşdeğerde birbiriyle ilgili kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri bağlayan ve bunların birbirleriyle bazen anlam bakımından bazen de şekil bakımından bağlantı kuran anlamlı ve görevli dil birliklerine bağlaç denir.*

3. Bağlaçların Özellikleri

1) Kelimeleri, kelime gruplarını, cümlelerin hatta paragrafların anlamca birbirine bağlanmasında kullanılan gramer görevli kelimelerdir.

āfyonuñ merkezleri āfyon ve kütāhya arasında ēn böyūk yērleşim merkezidïr. (İİA II-23. 22)

memmed var ya öldürür āĕr seslensem (NEKYA 1-27)

2) Bağlaçlar dil birlikleri içerisinde şekil bağlayıcılıklarının yanında anlam bağlayıcılığı da yapar.

hanĕ umumiyetle biraz zengin olursan böyle olur, faḳat fakir olursan da ufaḫdan geçer. (AKYA 37-20)

yanı uzadmıyalım ha ondan sōna bahciye vardım. (AEİA 43-31)

3) Cümle bağlayıcıları cümleler arasındaki konu ve anlatım bütünlüğünü, sürekliliğini sağlar.

demiş hafta yavt bi sene iki sene daşımış en son meğereme sevgilisi varımış. (KİSBİA 1-219)

4) Diğer sözcük türleri (adlar, zarflar, edatlar) bazen bağlaç olarak kullanılabilmektedir. Ancak bağlaçlar başka sözcük türleri yerine kullanılamaz.
   ḳurban bayramımız bèle gèçer gelgelelim ramazan bayramına. (DİÇÇA 27-13)
   ertesi āşamnā aTıġ ġayrıḳ yenden kendi gafandan şöle düşünür (SKA 7-12)
   hem agladı hem konusurdu. hasılı ben sindi bi şeyde esgiden canım yavrım şey varıdı bu öşür varıdı öşür. (ŞHA II. 16. 93)

5) Bağlaçlar vurguyu bazen kendinden önceki kelimenin son hecesine taşır, ikilemelerin oluşumuna katkı sağladığında ise vurguyu kendine taşır.
   u ġatır asılmayasıya beniki de göve göve tümeye ġatiyyen ileriye asılmadı. (AÇİA 40-47)
   asabī mi asabimişlē. (EDİA 19-4)

6) Bağlaçların anlamları ve görevleri söz dizimi içerisinde ortaya çıkar.

7) Bağlaçların; bağlayıcılık fonksiyonu içerisinde birbirine bağlamak zorunda olduğu en az iki ögenin (iki kelime, kelime grubu, cümle) bulunması şarttır. Ancak bazen bağlaçlar *düşünsel bağlayıcılık* ve devrik *düşünsel bağlayıcılık* adı altında gizli bağlayıcılık fonksiyonuyla da kullanılmaktadır. Daha çok pekiştirme fonksiyonunun söz konusu olduğu bu durumlarda bağlanan ögelerden biri cümlede kullanılırken diğeri düşünsel olarak zihinden tamamlanır veya bağlaç cümle oluşumu içerisinde devrik bir şekilde cümle sonunda yer alabilir.
   ammà ateşin yeme başġa oliyi. ya bunuñ çayıñ bile dadı olmıyi baksana. (BKA I. 7. 41)

8) Sözcükleri bağlamalarının yanında pekiştirme fonksiyonun ön plana çıktığı bağlayıcılığın arka planda kaldığı durumlar da vardır.
   ḳupamız bilem var. (EDİA 15-26)

9) Kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağladıkları için cümle bilgisi içerisinde anlamsal bir bütünlük sağlarlar.

10) Sözcük türü olan bağlaçlar cümlenin öğesi olarak değil de cümle dışı unsur olarak karşımıza çıkarlar. Cümlenin herhangi bir öğesi olmazlar. Ancak aslında zarf görevli olan sözcükler cümle bağlayıcılıklarının yanında zarf tümleci olarak

da kullanılırlar.

bu da mı ġabāt diye neyse ġali urdan adam dinñemiş onñarı dönmüş gelmiş. (EYA 1-26)

hem gıble gapısı demiş hem de en güzel ġapıyı yapmış. (DMİA 6-44)

para gazancēn öle gitcen demiş, ondan sōna yā demiş. (AÇİA I-208)

11) Bağlaçlar cümle başında ve cümle sonunda kullanılırlar. Ancak cümle sonunda kullanılanlar daha çok pekiştirme göreviyle karşımıza çıkar.

doḳumasala aç ġalacaḳla helbetde. (BYA 1-20)

12) Bağlaçlar yapı olarak basit, türemiş, birleşik ve öbekleşmiş bağlaç olarak yapılanmıştır. Öbekleşmiş bağlaçlar kelime grubu şeklinde olan ve cümle şeklinde olanlar olmak üzere iki gruptur.

13) Bağlaçlardan kelime türetilmez.

5. Edat Bağlaç Farkı

Jean Deny'nin 1940 yılında yazmış olduğu Türk Dili Grameri'nden yakın zamana kadar yazılan önemli sayıdaki gramer kitaplarında bağlaçlar edat terimi adı altında incelenmiştir. Zaten bağlaçlar üzerine yapılan tezler ve yazılan makalelerin azlığı bunun apaçık örneğidir. Her ne kadar edatlar ile bağlaçlar arasında var olan benzerlikler, "cümlede tek başına kullanılamama, cümle bilgisi içerisinde görevli kelimeler olma, cümlede tek başına cümlenin herhangi bir ögesi olamama (Alkaya, 2002: 17)." onları bir bütün gibiymiş şeklinde gösterse de onların farklılığını ortaya koyan özellikler daha çoktur. Şimdi bunları sıralayalım:

Kutluk her şeyden önce ilgeçlerin sınırlarını çizip onu özellikle bağlaçlardan ayıran nitelikler üzerinde durmak gerektiğini söylemiştir. "1) Bağlaçların daha çok tümceler arasında bağlantı sağlamaları birbirleriyle değil tümceleri birleştirmeleri bir ölçüt olarak alınabilir. Bağlaçların bu niteliklerine karşılık ilgeçler sözcükler arasında anlam ilgisi kurar genel olarak bağlama görevi yapmaz. 2) İlgeçler tamlama ve öteki sözcüklerle ilgeç öbekleri kurabilir, bağlaçların böyle bir görevi yoktur (Özel v. d., 1983: 130-131)." Yine *Sözcük Türleri* adlı kitapta ilgeçler ile bağlaçlar arasındaki en önemli farkın bağlama özelliğinden kaynaklandığını dile getirir: "Bağlaçlar daha çok tümcelerin bağlanmasında kullanılmakta, Türkçe kökenli, Türkçenin yapı özelliklerini

yansıtan bağlaçlarda görüleceği gibi tümceler arasındaki konu ve anlatım bütünlüğünü, sürekliliği sağlamaktadır (Özel vd., 1983: 146).” Dolayısıyla ilgeç ve bağlaç arasındaki en önemli farkın bağlayıcılık olduğu ortak kanaat olarak ortaya çıkar.

*Mehmet Tuğrul’*a göre edat ve bağlaç arasındaki farklılıklar şu şekillerde ortaya çıkmaktadır. “edat ayrı görevde bulunan, sözcük veya öbekler arasında ilgi kurar. Bu durumu ile bağlaçtan ayırt edilir; çünkü bağlaç eşit görevli sözcük veya öbekleri birbirine bağlayarak bunların bütün halinde göreve girmelerini sağlar (Tuğrul, 1972: 202).” *Mehmet Tuğrul* da edatların sözcükler arasında ilgi bağlaçların ise metin oluşturan ögeler arasında bağlayıcılık fonksiyonu üzerinde durur.

Kononov ise edatlar ile bağlaçlar arasındaki farkları vazifelerine göre ayırıyor. Edatların kelime ve cümleleri bağlamadıklarını söylüyor (Özel vd., 1989: XIV).

Yukarıdaki tartışmalar her iki sözcük türünün görevleri ile alakalı değerlendirmelerdir. Bize göre edat ile bağlacın görev bakımından farkı aşağıdaki gibidir.

1) Bağlacın cümle içerisindeki akla gelen ilk görevi; sözcükleri, söz öbeklerini ve cümleleri bağlamasıdır. Bu bağlayıcılık görevini yaparken cümle içerisinde birtakım anlam ilgisi kuran yapılara bürünmesi doğaldır. Ancak bağlacın ilk görevi sözcükleri, söz öbeklerini ve cümleleri bağlamasıdır. Cümlede kurduğu anlam ilgisi daha sonra ortaya çıkar. Edat görevli bir sözcüğün cümlede kazandığı ilk görev birlikte kullanıldığı sözcüklere bazı anlam ilgileri yüklemektir.

2) Bağlaçlar hiçbir zaman kelime veya kelime öbeği olarak başka bir sözcük grubu içerisinde yer almazlar ama bu sözcük türlerini veya gruplarını birbirine bağlarlar, ancak edatlar kurdukları anlam ilgileri ile başka kelime grupları içerisinde yer alıp farklı sözcük türleri olarak (sıfat grubu, zarf grubu) cümle içerisinde yer alabilirler. *dev gibi bir insan ile çıta gibi bir çocuk karşılaştı*. Bağlaç sıfat gruplarını ve sıfat grupları içerisindeki edatları bağlamıştır.

6. Bağlaçların Türkçe Söz Dizimindeki Yeri

Diyebiliriz ki Türkçe üzerine araştırma yapan bütün gramercilerimizin birleşmişcesine söyledikleri Türk dilinin ilk yıllarında hatta ilk yüzyıllarında bağlaç teriminin ve kullanım özelliği olarak bağlacın olmamasıdır. Bunun sebebi olarak Türk

dilinin cümle kuruluşu ve anlam yapısı gösterilmektedir. Bağlaçları bağlama edatı başlığı altında inceleyen *Ergin*'e göre Türkçede aslında bağlama edatı yoktu. Bağlama edatları Türkçede sonradan ve yabancı dillerin tesiri ile ortaya çıkmıştır. Onun için Türkçede kullanılan bağlama edatlarının büyük bir kısmı yabancı asıllıdır (Ergin, 1993: 332).

Edatlar üzerine dönemin en kapsamlı eserini kaleme alan *Hacıeminoğlu* da bağlaçları bağlama edatları içerisinde incelemiş ve konu ile ilgili şunları söylemiştir: "Bilindiği gibi eski Türkçede bağlama edatı yoktur. Gerçi daha çok tekit vazifesi gören oḳ/ök, ma/me, taḳı, erki vb. ile cümle açıcısı olan ḳaltı, ḳalı, ulatı ulayı, ançula, ançulayu gibi sözleri bağlama edatı olarak kabul etmek mümkündür. Ancak Türkçe cümlenin bünyesine sonradan girmiş çok çeşitli bağlama edatları ile mukayese edildiği zaman bu yukarıdakilerin bağlama vazifelerinin zayıf olduğu anlaşılır (Hacıeminoğlu, 1984: 112)."

Zeynep Korkmaz Türkiye Türkçesinin ki Bağlacı ile ki Şüphe Edatı Arasındaki Yapı ve Görev Ayrılığı adlı makalesinde konu ile ilgili olarak diğer gramercilerden farklı şeyler söylememektedir. "Bilindiği gibi Türk dili, temel yapısı bakımından bağlaçlara pek elverişli olan bir dil değildir. Bağlaç gerektiren birçok kelime ve cümle parçaları o kelimelerin art arda sıralanması kelimeler arasındaki duraklamalar yahut sıfat-fiil, zarf-sıfat ve edat grupları gibi gramer şekillerinden yararlanarak karşılanabilmektedir (Korkmaz, 1969: 390)."

Mecdut Mansuroğlu da Türkçede başlangıçta bağlaç olmadığını savunur ve bağlaç ihtiyacının isim fiil, zarf fiil ve çekimli fiillerle karşılandığını ifade eder. Buna göre; "Bilindiği gibi Türkçede aslında şart cümlesi dışında yardımcı cümle (bağlaç) yoktur. Başka dillerin yardımcı cümle ile bildirdiklerini Türkçe zengin isim fiilleri (participium) ve zarf fiilleri (gerundium) ile yani çekimli fiil (verbul finitum) veya bildirici (preadicatium) sayılamayacak unsurlarla karşılar. Ancak yabancı dillerle kültür alışverişine girdiği zamanlardan yani Uygur devresinden itibaren birinci derecede dini metinlerde aslına uygunluk isteği ile sözü sözüne tercüme sonunda Türkçeye (paralel) söz ve cümle bağlama edatları (conjunctio) ile çeşitli yardımcı cümleler ve bunları baş cümleye bağlayan edatların girdiği görülür. Bundan da aslında Türkçenin bağlama edatı tanımayan bir dil olduğunu anlamak gerekir (Mansuroğlu, 1955: 59)."

Jean Deny'e göre Türkçenin yapısı bağlacın anlam ve görev bakımından kullanımına izin vermiyordu. "Bunun için 1) Türkçede bağlamayı zaruri hale getiren durumlarda Türkçe bu iki haddi çoğu zaman sade bir yandaşlık ile bağlamayı yeter görür. Örnek; ana baba, karı koca, dört beş…gibi. 2) Türkçede fiilden yapılan isimcil siygaların aldığı gelişme nakıs cümleler teşkiline yol açmıştır ki bunlar uyruk cümlelerin yerini tutmuş olarak bağlaçların kullanılmasına artık lüzum bırakmamıştır (Deny, 1940: 636)."

Tahir Nejat Gencan diğer gramercilerimizin aksine Türkçede bugün de bağlaç sayısının diğer sözcük türlerine göre çok az olduğunu dile getirir ve bunun sebeplerini şöyle sıralar: "a) Türk kısa anlatımı yeğliyor. Birbirine ulanarak uzamış tümceler-Divan çağı ve uzantısı bir yana-sevilmemiştir. b) Eylemsilerin bolca gelişmesi bağlaca olan gereksinmeyi önlemiştir (Gencan, 2001: 482)."

Bağlaç sözcük türü için *bağlar* terimini kullanan *Grönbech* aslında Türkçede bağlaç olmadığını söyler ve şu şekilde devam eder: "Aslında bağlar Türkçeye yabancıdırlar; öyle görünüyor ki bunlar izahı güç çok az istisna ile kısmen olduğu gibi alınan yabancı kelimeler, kısmen de yerli dil malzemesi vasıtasıyla yabancı cümle kuruluşuna bakarak yapılan teşkillerle yabancı dillerin tesiri altında meydana gelmişlerdir. Bundan dolayı bunlar Kitabe Türkçesi ile muhafazakar Kuzey ağızlarında hiç bulunmazlar. Sıralama kelimelerin yahut cümlelerin yan yana getirilmesiyle olur, alt sıralama görevini ise ince farklar gösterme kabiliyeti üstün sayısız fiil şekilleri yapar; cümleleri birleştiren alt sıralayıcı bağlar Türkçenin yapısına bir tecavüzdür (Grönbech, 2000: 44-45)." diyerek bağ görevli kelimelerin Türkçe söz dizimine aykırı olduğunu ifade eder.

Bağlaçlar için *bağlam* terimini kullanan *Banguoğlu* yukarıdaki gramercilerimizin aksine Eski Türkçeden beri bağlam işleyişinde bir takım kelimelerin olduğundan bahseder. Ancak bunların sayıca az olduğundan söz eder. "sıçgan takı sıkırkan Üzüm yégil, azu kagun yégil (Banguoğlu, 2004: 393)." Bunlara bağlı olarak *Banguoğlu* Türkçede bağlam yapısının geç gelişmesini iki sebeple açıklar: 1) Türk dilleri ifade kısalığı nedeniyle bağlamsızlığı tercih eder. 2) Türkçe zengin bir zarf-fiiller sistemi geliştirmiş olup ilintili bağlam cümleleri yerine daha çok karmaşık zarf-fiil cümlelerini kullanır (Banguoğlu, 2004: 393).

Yukarıdaki gramercilerimizin ifadelerine göre Türkçedeki bağlaçların gelişimi iki şekilde karşımıza çıkmaktadır:

1) *Grönbech, Deny, Gencan, Mansuroğlu, Korkmaz, Ergin* Türkçede aslında bağlaç olmadığını bağlaçların sonraki yüz yıllarda yabancı dillerin etkisiyle ortaya çıktığını dile getirirler.

2) *Hacıeminoğlu ve Banguoğlu'*na göre Türkçede bağlama edatları ve bağlamların oluşumunu sadece yabancı dillerin etkisiyle izah etmek yanlış olur.

Eski Türkçeden başlayarak günümüze kadar incelenen Türk dili grameri içerisinde bağlaçların diğer sözcük türleri kadar işlenmediği kullanılmadığı doğrudur. Ancak bundan hiç bağlaç yoktur manasına çıkarmak yanlış olacaktır. Bağlaç ihtiyacı kelime ve cümlelerin art arda sıralanmasıyla kısmen de olsa sağlanmıştır. Köktürk yazıtlarında "Türk budun atı küsi yok bolmazun tiyin. ", "Türk ulusunun adı sanı yok olmasın diye (Ergin, 2000: 28)." şeklindeki kullanım bağlaç yerine sözcüklerin ardı ardına kullanıldığının işaretidir ancak yimä "ve"; yana "yine"; ötrü "o halde"; ötkürü "ötürü", azu "yahut, veya (Gabain, 1988: 415)." Köktürk metinlerindeki bu kullanımlar, Uygur metinlerindeki *azu, amtı* şimdi o halde; *amtı yana* ve şimdi; *amtı yine, ançula, ançulayu* öyle, şimdi, yine; *ançula* yine yine öyle; *anta basa* bunun üzerine; *anta kim, anta kirse* bunun üzerine ondan sonra; *antada basa ap yme… ap yme* hem…hem; *birök* şimdi, fakat, ise; *inçe kaltı* yani; *inçip* ancak, veya; *kaltı* …ki; *ötkürü* –den dolayı, den beri; *ötrü* sonra; *kayu yme* ve yine; *udu* sonra; *ulatu* ve başkaları, ve daha; *yana* yine (Korkmaz, 2007: 1083-1089) gibi bağlaçların kullanım şekilleri çoktur. Bu kelimeler tespit edildikten sonra ve dönemin yazılı metinlerinin fazlalaşması Türkçede bağlaç sayısının varlığını ispatlayacaktır.

Bir dilin bütünlüğü içerisinde bağlaca ihtiyaç vardır. Dilin kullanımı açısından da bağlacın önemi çok fazladır. O halde Türkçedeki bağlaç işlevi nasıl karşılanmıştır, ona bir bakalım: Yukarıda verilen bağlaçların yanında bağlaç işlevi Türkçenin yazılı verilerini elde edebildiğimiz ilk dönemlerinde kelime gruplarının ardı ardına sıralanması, birtakım eklerin bu görevi üstlenmesi ve birtakım kelimelerin bağlaç görevini üstlenmesi bu ihtiyacı karşılamıştır. *Zeynep Korkmaz* bu konu ile alakalı olarak *IV. Türk Dili Kurultayı'*nda şunları ifade etmiştir: "Her dil gibi Türkçenin de bağlaca ihtiyacı olmuş; Türkçe bu ihtiyacı dilin yapı ve işleyiş özelliklerinden yararlanarak türlü biçimlerde karşılamıştır. Türkçede bağlaç oluşturan özel ekler yerine eş değerli kelime

ve kelime gruplarının yan yana sıralanması veya virgül ve noktalı virgüllerle birbirine bağlanması; yer yer bu görev için şart ekinin, bazı edatların, çoklukla kalıplaşmış veya kalıplaşmamış zarf-fiil şekillerinin veya diğer bazı kelimeleri kullanılmış olması Türkçenin yapı ve özelliklerinden kaynaklanan ve dilin bağlaç ihtiyacını hangi yollarla karşıladığını ortaya koyan göstergelerdir (Korkmaz, 1996: 1083-1085).”

Karahanlı Türkçesi döneminden itibaren Türkçede bağlaçların sayısı ve kullanımı git gide artmıştır. Bu dönemde verilen eserlerin gelişmişliği ve bu eserlerin Türkçeyi işleme kapasitesi oldukça üst seviyelerdedir. Bu dönemdeki bağlaçların sayısı Eski Türkçe ile kıyaslanamayacak kadar çoktur: *abañ* eğer, eger/eğer eğer, şayet; *hergiz* asla, muhakkak; *imdi/emdi* nihayet; *kalı* eğer, şayet; *kim,* meger demek ki; *niteg kim/neteg kim/nitekim/niteki* nitekim; *takı* ve, ile; *veger* eğer/şayet; *velakin/velikin* fakat, *yana, yene/yine<yana* ve gene; *erinç* belki; *hem,* me/me da, de; *ok/ök* da, de, dahi, hem…hem, kereg…kereg ya…ya/ya…yahud şeklindedir (Hacıeminoğlu, 1992: 94-104).

Türkçenin gramer yapısı içerisinde var olan ancak Karahanlı Türkçesi döneminde iyiden iyiye kendini hissettiren bağlaçlar Harezm Türkçesinde de ciddi bir biçimde kullanılagelmiştir: Harezm Türkçesindeki bağlaçlar şu şekildedir: *”kaçan, kaçan kim, nice, nice kim, niteg, niteg kim, ni kim, tiyü, yoksa, çün, eger, ger, illa, meger, veli, velikin, yahud, da, dağı, ma, me, ni, oḳ, ök, taḳıhod, hem kerek, ni, ya, yahud’du*r. ” (Toparlı, Vural, 2007: 46-48)

Yukarıda verilen bilgiler ışığında bağlaç sözcük türünün gelişimini tamamen yabancı dillerin tesirine bağlı kılmak Türk diline haksızlık etmek olacaktır. Çünkü Türkçenin gelişmiş ve işlenmiş bir dil olması bunu gerekli kılmaktadır. Zira *yimä* ve; *yana* yine; *ötrü o halde*; *ötkürü ötürü, azu* yahut, veya (Gabain, 1988: 415).” kullanım şekilleri Eski Türkçeden beri bağlaçların varlığına örnek gösterilebilir.

7. Türkçede Bağlaçların Oluşumu

Bağlaçların oluşumunu sadece yabancı dillerin tesirine bağlamayan Hacıeminoğlu’na göreTürkçenin bünyesine hem yabancı dillerden alınan hem de kendi imkanları ile teşekkül eden bir çok bağlaç girmiştir (Hacıeminoğlu, 1984: 112). Birtakım gramerciler bunu Arapça ve Farsçanın etkisiyle olduğunu ifade etmektedirler.

(Jean Deny, 1940: 636), (Ergin, 1993: 352), (Mansuroğlu, 1955: 59). Yabancı dillerden alınan eserlerin de bunda etkisi olmuştur. (Bangu- oğlu, 1990: 394). *Hacıeminoğlu* yabancı dillerin tesirinin tek sebep gösterilemeyeceğini bağlaçların büyük bir çoğunluğunun Türkçenin kendi bünyesinden çıktığını ifade ettikten sonra yazısının devamında şunları ifade eder: "Bunda geniş ölçüde Türkçenin gelişmiş ve işlenmiş bir dil olmasının rolü vardır. Hatta Kutadgu Bilig'den itibaren bugüne kadar Türkçedeki diğer edatların sayısı ve çeşidi gittikçe azaldığı halde bağlaçların zenginleşmesi de bu fikri desteklemektedir (Hacıeminoğlu, 1984: 112)."

Banguoğlu ise sözcük türü olarak bağlaçların yabancı dillerin etkisiyle oluştuğunu söylemenin yanlış olduğunu vurgulayıp alıntı bir takım kelimelerin bu sözcük türünü oluştırmaya yetmeyeceğini ifade eder. Banguoğlu'na göre; "Tercümeler yoluyla dilimize Farsça ve Arapçadan bağlam olan birçok kelime girmiş olduğu bir gerçektir. Ancak bu kelime sınıfını Türkçeye yabancı dillerden geçmiş saymak yersiz olur. Bunun organik olarak zarf-fiillerden doğmuş olduğu aşikardır. (takı ile ulayu) Türkçede bağlamaların aslında zarf-fiillerden gelmiş bulunmasının delili ve sonucu olan bir cihet de bunlardan bir takımının sona yapışık (enclitique) olmalarıdır (Banguoğlu, 1990; 394)."

Mansuroğlu ise tercüme eserlerin bağlama edatlarının Türkçeye girişinde etkili olduğunu ifade eder: "Uygur devresinden itibaren birinci derecede dini metinlerde aslına uygunluk istediği ile sözü sözüne tercüme sonunda Türkçeye sıra (paralel) söz ve cümle bağlama edatları ile çeşitli yardımcı cümleler ve bunları baş cümleye bağlayan bağlama edatlarının girdiği görülür (Mansuroğlu, 1955: 59)."

Ergin birtakım eserlerin tercümeleri sonucunda Türkçe asıllı olan bağlama edatlarının da isim ve fiil şekillerinin sonradan edatlaşması sonucunda ortaya çıktığını dile getirir (Ergin, 1993: 352).

Korkmaz ise: "İhtiyaç dolayısıyla Türkçenin başka kelime sınıflarından aldığı şekilleri zamanla birer bağlama edatı haline getirdiğini; tarihi dini ve sosyal şartlar sebebiyle yabancı dillerden de bağlama edatlarının Türkçeye girdiğini söylüyor (Korkmaz, 1969: 389).

Deny Türkçeye yabancı dillerden giren bağlama edatlarının mahiyet değiştirdiğini ifade ederek; "Türk dili bunları müstakil edatlar olarak değil de uymaca

enclitiqueler olarak yani bir nevi vurgulanmayan lahikalar suffixesnon accentues diye saymak meylindedir (Deny, 1940: 636).” der.

Eski Türkçe döneminde bağlaçların sayısının diğer sözcük türleri kadar olmamasının ve zamanla bağlaç sayısının artmasının sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

1) Türkçenin işlenişi ve gelişmesi sonucunda bağlaçların bir ihtiyaç haline gelmesi,

2) Bazı isim ve fiil şekillerinin sonradan bağlaçlaşması,

3) Yabancı dillerin tercüme eserlerin tesiri,

4) Yabancı dillerden alınan bağlaçlar neticesinde Türkçede bağlaçların sayısı sayıca oldukça artmıştır.

5) Eski Türkçe metinlerin azlığı dabir diğer sebeptir. Belki Köktürkçeden elimize daha fazla metin kalsaydı çok daha fazla bağlaç bulabilirdik.

7. 1. Türkiye Türkçesi Ağızları Metinlerinde Kullanılan Bağlaçlar Söz Diziminde Aşağıdaki Şekillerde Yapılmaktadır

1. Bazı bağlaçlar cümle şeklindedir. Bunlar asli anlam ve görevlerinden sıyrılarak bağlayıcılık görevi üstlenir: ”bereket versin, bi baḳtıḳ, bir görse, şu var, ne yazık, biliyōsun, bilmem…”

2. Bazı bağlaçlar iki kelimenin öbekleşip birlikte kullanılması sonucu oluşmuştur: **“**ama fakat, bir türlü, bir ehdimal, hele bilhassa, bunun yanı sıra, büyük ihtimalle…”

3. Bazı bağlaçlar kelime grubu şeklinde oluşmuşlardır: “aynı şekilde, buna göre, bunun haricinde, daha doğrusu, işin açıḳçası, yahut ki, sözün gelişi, söz temsili…”

4. Bazı bağlaçlar aynı sözcüğün tekrarıyla oluşmuştur: “ bazı... bazı..., bir... bir..., de... de..., hem... hem..., hemi... hemi..., ne... ne..., ya... ya... ”

5. Bazı bağlaçlar sözcük türlerinin tür kaybına uğraması sonucu oluşmuştur. Bu grubu özellikle zarf görevli sözcükler oluşturur: “artık, ayrıca, böyle, böylece, demek, değil, önce, sonra…”

6. Bazı bağlaçlar birtakım sözcüklere getirilen yapım ekleriyle oluşturulur: “bölelikle, çoğunlukla, diye, ile, … ”

7. Sayıca önemli bir yer tutan bağlaç yapma şekli de kelimeye *ise* şart ekinin eklenmesidir: “değilse, hèç delse, meğerse, nasılsa, varsa, yoksa…”

8. Bazı bağlaçlar ise sözcüklere getirilen isim çekim ekleriyle oluşturulur: “allahdır, allahtan, doğrusu, sözün kısası, öylesine, örneğin…“

9. Özellikle Türkiye Türkçesi ağızlarına has bir bağlaç yapma yöntemi ise kelimelerin sonuna getirilen –m pekiştirme ekli kullanımlardır. “ megersem, halbuysam, oysam, belkim, keşkem…”

10. Birtakım bağlaçlar ise tamlama şeklinde olup kelimelerin bir arada kullanılması sonucu oluşmuş öbekleşmiş yapılardır. “ bunun üzerine, bu bakımdan, bundan dolayı…”

8. Bağlaçlarda Anlam

Bağlaçlar ile ilgili önemli sayılabilecek tartışma konularından bir tanesi de bağlaçların anlamlı veya anlamsız gramer birlikleri olup olmadıklarıdır. Bazı dilbilgisi kitapları bağlaçları anlamsız sözcükler olarak benimsemektedirler. Doğan Aksan yönetiminde oluşturulan *Sözcük Türleri* adlı eserde konu ile ilgili şunlar söylenmiştir: ”Burada özellikle belirtmek istediğimiz konu herhangi bir dilde anlamsız bir sözcük olmadığı gibi sözcüklerin belirli kavramların anlatımı için yaratıldıklarıdır. Dilbilgisi çalışmalarının verileri de bunu desteklemektedir (Özel vd., 1983: 134). Dolayısıyla bir sözcüğün anlamsız olmasının onun söz dizimindeki görevine aykırı olduğunu ifade eder.

Ergin ise bu sözcük türünü manaları olmayan sadece gramer vazifeli kelimeler olarak kabul eder. “Bu kelime türünün tek başlarına manaları yoktur. Hiçbir nesne veya hareketi karşılamazlar. Fakat manalı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle gramer vazifesi görürler. Onun için manalı kelimeler olan isim ve fiillerin yanında yer alarak vazife kazanırlar. (Ergin, 1993: 329).

Türkçede Bağlaçlar adlı makalesiyle zamanında bağlaçlar ile ilgili kapsamlı araştırmayı yapan *Oya Kaynak* diğer gramercilerin aksine bağlaçları anlamlı kelimeler

grubunda inceler. *Kaynak'a* göre; "Bağlaçlar bağladıkları kelimeler ve cümleler arasında yakın bir anlam ilişkisi kurarlar ve bu ilişkiyi açıklarlar. Bunun için genellikle birbirinin yerine kullanılmazlar. Bağlaçlara anlam bakımından yarı anlamlı kelimeler diyebiliriz. Çünkü anlamlarının bütünlenmesi bağladıkları kelime ve cümlelere bağlıdır (Kaynak, 1969: 697)." *Dolayısıyla bunlara bağımlı biçimbirimlerdir* diyebiliriz.

Ediskun'a göre de bağlaçlar başlı başına anlamları olmayan kelimelerdir. Buna karşılık tanımının devamında cümleleri, eş görevli kelimeleri, ya da kelime öbeklerini hem biçimce hem de anlamca bağlayan kelimelerdir. (Ediskun, 1988: 302) diyerek bağlaçları hem anlamlı hem de anlamsız dil birlikleri olarak kabul eder.

Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Filler eserinin yazarı *Tiken*'e göre bağlaçlar da edatlar ve ünlemler gibi anlamsız kelimelerdir (Tiken, 2004: 50). diyerek bağlaçları anlamsız kelimeler grubunda değerlendirir.

Korkmaz da bağlaçların özelliklerini sıralarken edatlar gibi tek başına anlamı olmayan kelimeler sınıfına sokarak onların anlamlı değil görevli kelimeler olduğunu dile getirir (Korkmaz, 2007: 1094).

Ercan Alkaya; Hacıeminoğlu'ndan yaptığı alıntı ve değerlendirmelerine göre; bütün kelimelerin bir kökeninin olduğunu, her kelimenin mutlaka bir kökene dayandırılıp anlamlandırılacağını ifade eder (Alkaya, 2007: 17). *Hacıeminoğlu*'nun bu sözü bugün isim ve fiiller dışındaki kelime türlerinin de bir isim veya fiil kökünden çıkmış olduklarını göstermektedir. Bağlaçların, zamanla farklı gramer birimlerini oluşturdukları ve bir kısmının köklerle ilişkilerinin takip edilememesi sonucu anlamlarını kaybettikleri anlamsız birimler gibi algılandıkları olmuştur. Sözcüklerin anlamsızlığı bizim onları değerlendiriş biçimimiz ile yakından alakalıdır. Zaten sözcük türleri köken olarak da isim ve fiil olarak ayrılmıştır. Dolayısıyla sözcükler üzerine tam bir etimolojik çalışma yapılabilse veya sözcüklerin tarihi metinler içerisindeki seyri takip edilebilse sözcük anlamlı bir yapıya kavuşacaktır. Ancak kökenine inemediğimiz bazı bağlaçlar ise anlamlı kelimeler ile birlikte kullanılarak yarı anlamlı kelimeler haline gelirler. Bazen de bağlaçlar birlikte kullanıldığı kelime ve kelime grubuyla anlam kazanır. Dolayısıyla bağlaçları tamamen anlamsız kelimeler grubuna sokmak yerine *anlamlı kelimeler* veya *yarı anlamlı kelimeler* diye adlandırmak daha doğru olacaktır.

Şimdi ise neden Anadolu ağızları değil de Türkiye Türkçesi terimini kullandığımız konusuna açıklık getirelim: Anadolu ağızları terimi ile Türkiye

Cumhuriyeti sınırları içerisinde iletişimi sağlayan fonetik ve morfolojik farklılıklar gösteren dil anlatılmak istenir. Ancak Romanya, Yugoslavya, Yunanistan, Kıbrıs, Irak, Suriye ise bugün ülke sınırları içerisinde kalmayan ancak özellik ve içerik bakımından Anadolu ağızlarının bir devamı niteliğinde olan kullanımlara sahip ülkelerdir. Dolayısıyla Anadolu ağızları terimi aynı zamanda Anadolu ve Rumeli coğrafyasını da karşılamaktadır. Bütün bunlardan dolayı coğrafi alanın genişliği derleme çalışmalarına ulaşma imkanları açısından Anadolu ağızları yerine Türkiye Türkçesi ağızları terimini kullanmayı daha uygun bulduk. Metin incelemesi ve bağlaç tespiti alanı olarak da Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalan alanı değerlendirmemiz içerisine aldık.

9. Bağlaçların Görevleri

Bağlaçlar sözcük türleri içerisinde her ne kadar anlamsız dil birlikleri olarak nitelendirilse de bağlaçların cümleye anlam bakımından kattığı yapılar tezimizin ilerleyen bölümünde verilecektir. Bağlaçlar genel kabule uygun olarak daha çok görevli dil birlikleri olarak karşımıza çıkar. Bağlaçlar üzerinde değerlendirmeler yapan araştırmacıların da gösterdiği bizim de tespit ettiğimiz kullanımlarına göre bağlaçların görevleri aşağıdaki gibidir:

1) Bağlaçlar cümlede aynı görevdeki dil birliklerini bağlar.

2) Anlamca birbiriyle alakalı cümleleri bağlar.

3) Çok sık olmamakla birlikte ek eylem alarak yüklem ve özne, nesne, tümleç olarak cümlede kullanılırlar.

10. Bağlaçlarda Vurgu

Bağlaçların vurgusu konusunda detaylı bir inceleme yapılmamıştır. Ancak bu sözcük türü olarak bağlaçların tamamen vurgusuz olduğu anlamına gelmez. Bağlaç kelime türünde vurgu diğer kelime türlerine nazaran daha farklı olup yarım vurguludur. Tek heceden oluşan bağlaçlar yarım vurgulu olup vurgu düzeyi çok alt seviyededir. Diğer bağlaçlar ise vurguyu son hecesine taşır (ancak, yalnız, fakat gibi). Özellikle pekiştirme görevinde bulunan birtakım bağlaçlar (de, bile, dahi…) vurguyu kendisinden önceki kelimenin son hecesine taşır. mi soru edatı vurguyu kendisinden önceki

kelimenin son hecesine taşır. Ancak bu durum mi soru edatının bağlama göreviyle kullanıldığı durumlarda değişir. Bağlama göreviyle kullanıldığı cümlelerde mi soru edatı eş değer ve eş görevdeki kelimeleri bağladığı için vurgusuz bir şekilde kullanılır.

11. Bağlaçların Tasnifi

Bağlaç konusunda açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer konu ise bağlaçlar ile ilgili kapsamlı bir tasnif denemesinin yapılmamış olmasıdır. Yapılanlar ise hep bir başlığı eksik bırakılarak yapılan tasnif denemeleridir. *Ömer Demircan* "Türkçede bağlama işlevi ve bağlayıcılar adlı makalesinde bağlaçları "Oysa bağlaçlar bağımlılaştırıcı (subordinating) ve eşleyici (coordinating) diye ikiye ayrılır (Demircan, 1986: 47). diyerek bağlaçları iki grupta inceler.

Muharrem Ergin ise bağlaçları edatlar üst başlığı içerisinde bağlama edatları alt başlığı ile tasnif eder. Ergin'e göre edatlar; ünlem edatları, bağlama edatları ve son çekim edatları olmak üzere üç çeşittir. Bağlama edatlarını da kendi arasında sıralama edatları, denkleştirme edatları, karşılaştırma edatları, cümle başı edatları, sona gelen edatlar, kuvvetlendirme edatları olmak üzere altı grupta inceler (Ergin, 1993: 329-314).

Tahir Nejat Gencan Dilbilgisi adlı eserinde bağlaçları sınıflandırmaya tabi tutmadan kullanılan bağlaçlar ile ilgili örnek vermeyi yeterli bulmuştur. Ancak Gencan bağlaçları yapılarına göre incelemiş ve beş gruba ayırmıştır. "a) Yalınç bağlaçlar, 2) Türemiş bağlaçlar, 3) Bileşik bağlaçlar, 4) Öbekleşmiş bağlaçlar, 5) Yabancı kökenli bağlaçlar (Gencan, 2001: 483)."

K. Grönbech bağlaçları *bağlar* terimi adı altında kullanır; sıralayıcı bağlar ve alt sıralayıcı bağlarolmak üzere iki başlıkta inceler (Grönbech, 2000: 44-48).

Türkçede Bağlaçlar makalesinin yazarı *Oya Kaynak* bağlaçları yapıları bakımından ve anlamları-görevleri bakımından inceler. Yapıları bakımından bağlaçlar 1) Tek kelime halinde olanlar (yalın olanlar, birleşik olanlar) 2) Birlik halinde kullanılan bağlaçlar (yalın olanlar, bileşik bağlaçlar). Anlamları-görevleri bakımından bağlaçlar ise üç grupta incelenir. 1) Kelime bağlaçları, 2) Cümle bağlaçları, 3) Kelime ve cümle bağlaçları. Yazar cümle bağlaçlarını ise ayrı ayrı hem görev bakımından hem de anlam bakımından inceler. Görev bakımından iki cümlenin arasında kullanılanlar ve iki cümlenin başında kullanılanlar olmak üzere iki grupta değerlendirir. Anlam bakımından

ise, karşıtlık anlamı kazandıran cümle bağlaçları, sebep anlamı kazandıran cümle bağlaçları, özet anlamı kazandıran cümle bağlaçları, ihtimal anlamı kazandıran cümle bağlaçları, anlamı pekiştiren cümle bağlaçları. Ayrıca kelime ve cümle bağlaçlarını anlam bakımından kendi içerisinde beraberlik anlamı verenler, seçme anlamı verenler, karşılaştırma anlamı verenler şeklinde olmak üzere 3'e ayırarak inceler (Kaynak, 1969: 697-705).

Türkçe Dilbilgisi'nde Hengirmen ise bağlaçları biçim bakımından dörde ayırarak incelemiş bağlaçların görev anlam bakımından durumunu ise örneklerle vermeye çalışmıştır: 1) Yalın bağlaçlar, 2) Türemiş bağlaçlar, 3) Bileşik bağlaçlar, 4) Öbekleşmiş bağlaçlar (Hengirmen, 2002: 175-196).

Haydar Ediskun Türk Dilbilgisi adlı kitabında bağlaçları herhangi bir tasnife tabi tutmamıştır ancak atmış dört madde başlığı ile bağlaçları incelemiş bağlaçların anlamsal özelliklerini vererek geçmişteki kullanımlarını vermiştir (Ediskun, 1988: 302-321).

Bağlaçlar ile ilgili en geniş sınıflandırmayı yapan *Zeynep Korkmaz* bağlaçları kökenlerine göre, şekil ve şekil bilgisi yapılarına göre, işlevlerine ve cümledeki yerlerine göre başlıkları altında sınıflandırma yapmıştır. *Korkmaz'a* göre bağlaçların sınıflandırması şöyledir: I. Kökenlerine göre bağlaçlar, a) Yabancı kökenli bağlaçlar, b) Karışık kökenli bağlaçlar, c) Türkçe kökenli bağlaçlar. II. Şekil ve şekil bilgisi yapılarına göre bağlaçlar, a) Tek kelimeden oluşan bağlaçlar, b) Çeşitli kelime grubu halinde olan bağlaçlar, c) İki veya daha çok kelimenin tekrarı ile oluşan bağlaçlar d) Cümle yapısında olan bağlaçlar. III. İşlevlerine ve cümledeki yerlerine göre bağlaçları beş grupta incelemiş ayrıca cümle bağlayıcısı niteliğinde olanları ise kendi arasında anlam bakımından ele almıştır. a) Sıralama bağlaçları, b) Denkleştirme –karşılaştırma ve seçme bağlaçları, c) Pekiştirme bağlaçları, d) Nöbetleşme bağlaçları, e) Cümle bağlayıcısı niteliğindeki bağlaçlar. Cümle bağlayıcısı niteliğinde olanların işlev bakımından sınıflandırılması. a) Açıklama bildiren cümle bağlayıcıları, b) Sonuç bildiren cümle bağlayıcıları, c) Üsteleme bildiren cümle bağlayıcıları, d) Sebep bildiren cümle bağlayıcıları, e) Zıtlık bildiren cümle bağlayıcıları, f) Daha başka işlerde kullanılan cümle bağlayıcıları (Korkmaz, 2003: 1095-1136). şeklinde bir tasnif yapmıştır.

Ana Hatlarile Türk Grameri adlı eserde *Tahsin Banguoğlu* rabıt terimi ile bağlaçları karşılamayı uygun bulduktan sonra rabıtlar kelime ve cümleleri muhtelif

münasebetlerle bağlarlar diyerek bağlaçların anlam bakımından durumunu incelemeyi tercih etmiştir. Banguoğlu'na göre rabıtlar; atıf (copulatif), mukayese (comparatif), bölünme (partitif), terdid (disjonctif), istidrak (adversatif), temyiz (concessif), şart (conditionnel), sebep (causal), netice (consecutif), gate (final) gibi (Banguoğlu, 1979: 42).

Banguoğlu bu kez *Türkçenin Grameri* adlı yapıtında ise bağlam terimini kullanmış bağlaçları daha ayrıntılı işlemiş bağlama ilişkileri ve bağlam çeşitleri diye kapsamlı bir tasnife gitmiştir. Banguoğlu'na göre; "I. Bağlama ilişkileri başlığı altında 1) Ulama bağlamları, 2) Ayırtlama bağlamları, 3) Karşıtlama bağlamları, 4) Almaşma bağlamları, 5) Üsteleme bağlamları, 6) Açıklama bağlamları, 7) Salt bağlamlar, 8) Yerverme bağlamları, 9) Sebep bağlamları, 10) Sonuç bağlamları, 11) Amaç bağlamları, 12) Şart bağlamları, şeklindedir. Devamında ise on iki sınıfa ayrılan bağlaçların ilk altısı yan yana bağlantı, sonraki altısı ise alt alta bağlantı kurarlar, diye bir açıklama getirmiştir. Bağlamların çeşitleri bölümünde bağlamları köken itibariyle incelemeyi tercih etmiştir: Banguoğlu'na göre bağlam çeşitleri 1) Türkçe asıllı bağlamlar, 2) Birleşik bağlamlar, Yabancı asıllı bağlamlar şeklinde üçe ayrılır (Banguoğlu, 2004: 390-395)."

Bağlaç sözcük türünü edat başlığı altında inceleyen ve bunu çekim edatlarının alt başlığı halinde veren *Janos Eckmann* kapsam olarak çok dar olan bir sınıflandırma yapmıştır. *Eckmann'a* göre çekim edatlarının iki çeşidi vardır, bunlar; 1) Kelimeleri ve yardımcı cümleleri birleştiren sıralama edatları, 2) Yardımcı cümleyi esas cümle ile birleştiren bağlama edatları (Eckmann, 2005: 135)."

Kemal Demiray ise bağlaçlar ile ilgili her hangi bir tasnif yapmazken kullanılan bağlaçların oluşturduğu kelime gruplarını vermeye çalışmıştır (Demiray, 1984: 192).

Nurettin Demir ve Emine Yılmaz Türk Dili El Kitabında bağlaçları işlevleri bakımından sınıflandırmışlardır. 1) Sıralama Bağlaçları, 2) Denkleştirme bağlaçları, 3) Karşılaştırma bağlaçları, 4) Cümle başı bağlaçları şeklinde (Demir, Yılmaz, 2003: 200).

Bağlaçları edatlar başlığı altında bağlama edatları alt başlığı ile inceleyen Hacıeminoğlu bağlama edatlarında anlam ve görev bakımından ayrıma gitmeden şu başlıklar altında incelemiştir: 1) Cümle başı edatları, 2) Asıl bağlama edatları, 3) Denkleştirme edatları. Bağlama edatlarını mana, şekil ve kullanılış bakımından şu

gruplara ayırır: a) Herhangi iki cümleyi bağlayanlar, b) Şart cümlelerini bağlayanlar, c) Cümle başı edatları. Bağlama edatlarını menşei ve teşekkül tarzı bakımından da üç gruba ayırır: a) Yabancı asıllı olanlar, b) Eskiden edat olarak kullanılagelenler, c) Edat durumunda kullanılan kalıplaşmış kelime grupları. Ayrıca Hacıeminoğlu bizim bağlaçlar başlığı altında incelediğimiz kuvvetlendirme ve karşılaştırma-denkleştirme edatlarını farklı başlıklarda incelemiş bağlama edatlarından ayırmıştır (Hacıeminoğlu, 1984: 112-269).

Bağlaçların tasnif denemelerinde daha çok yapı, köken ve kullanılış özellikleri dikkate alınmıştır. Bağlaçların görevlerine göre tasnifi geri planda kalmıştır. Bağlaçların fonksiyonları ile ilgili tasnif denemeleri daha çok diğer değerlendirmeler içerisinde kaybolup gitmiştir. Yukarıda gramer kitaplarında verilen bağlaç sınıflandırmalarından sonra tarafımızca yapılan tasnif denemesi aşağıdaki gibidir: *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar* adlı tezimizde yukarıda vermiş olduğumuz tüm tasniflerden yararlanılmış olup en kapsamlısı yapılmaya çalışılmıştır. Harf sırasına göre verilen bağlaçlar kökeni ve yapısına göre, kullanım şekline göre, kullanımı ve kullanım yerine göre ve en son olarak da görevine göre bağlaçlar verilmeye çalışılmıştır. Önce bağlacın sözlüklerdeki anlamı verilmiş daha sonra bağlacın yapısı incelenerek kökeni hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Daha sonra bağlacın Türkiye Türkçesi ağızlarındaki fonetik ve morfolojik farklılıktan kaynaklanan kullanım şekli farklılıkları kullanım şekli bölümünde verilmeye çalışılmıştır. Kullanımı bölümünde bağlaçları sıralama, denkleştirme, karşılaştırma, pekiştirme, nöbetleşme ve cümle bağlayıcıları olarak inceledik. Yine kullanımı bölümünde bağlaçları bağlayıcılık özelliğine göre de inceledik. Kelimeleri bağlayanlar, kelime gruplarını bağlayanlar ve cümleleri bağlayanlar. Cümle bağlayıcılarını ise bağlayıcılık özelliğine göre kendi arasında üç grupta inceledik. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlayanlar, başında bulunduğu cümleyi kendisinden sonraki cümleye bağlayanlar ve iki cümleyi tekrar yoluyla birbirine bağlayanlar. Daha sonra bağlaçları kullanım yerine göre de bir incelemeye tabi tuttuk. Kullanım yerine göre ise bağlaçlar: Cümle başında kullanılanlar, cümle içinde kullanılanlar, cümle sonunda kullanılanlar ve sadece cümle başında kullanılanlar diye dörde ayırdık. En son olarak ise görev başlığı adı altında bağlacın cümleye kattığı anlamı 28 başlık altında inceledik. Aşağıda sistemli bir şekilde verdiğimiz tasnif bölümlerini tek tek inceleyelim.

11. 1. Yapıları Bakımından Bağlaçlar

11. 1. 1. Basit Yapılı Bağlaçlar: Kullanıldığı cümlelerde yapım eki almamış, herhangi bir kelime ile birleşmemiş veya öbekleşmemiş bağlaçlardır. “ ahiri, allahdır, allahtan, ama, amma, arkasından, atıyorum, aynı, aynen, ayrı, bari, bereket, canım, de, daha, güya…” şeklindedir.

11. 1. 2. Türemiş Yapılı Bağlaçlar: Yapıları bakımından bağlaçlar sınıflandırması içerisinde sayıca en az grubu oluşturanlar türemiş yapılı bağlaçlardır. Çünkü yukarıda da birkaç kez değinildiği üzere Türkçe bağlaç türetmeye yatkın olan bir dil değildir. Dolayısıyla türemiş yapılı bağlaç şeklinde karşımıza çıkan bu yapı sadece belirli kelimelerle sınırlı kalmıştır. “anca, açıkçası, kısacası, anlaşılan, demek, diye…”

11. 1. 3. Birleşik Yapılı Bağlaçlar: İki ayrı kelimenin anlam kayması veya tür değiştirmesi sonucu anlam ve yapıca birleşmesiyle oluşan bağlaçlardır. **“** ancak, belki, belki…belki…, bilâkis, bilhassa, çoğunlukla, çünki, oysa, öyleyse, neyse, halbuki, veyahut, meğerse, nitekim, sanki, halbuki…”

11. 1. 4. Öbekleşmiş Bağlaçlar: En az iki kelimenin bir takım kurallar çerçevesi sonucunda bir araya gelerek oluşturdukları kalıplaşmış dil birliklerine denir.

11. 1. 4. 1. Kelime Grubu Şeklinde Öbekleşen Bağlaçlar: “Sıfat tamlaması, isim tamlaması, edat grubu, zarf-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, ünlem grubu gibi çeşitli gruplar halinde bulunan bağlaçlardır (Korkmaz, 2007: 1096).

“allahın izniyle, allahın dorusu, artık yani, asıl itibariyle, aynı dediğim gibi, aynı esnada, hele bilhassa, bir türlü, bir deyimle, bi taraf bir…bir…, biri… biri de…, bu defa, bu bunun haricinde, bunun esasında, bunun yanında, bunun yanı sıra, bunun dışında, bunun sonunda, bunun için, bunun üzerine buna göre, bundan böyle, bundan kere, bundan sonra, büyük ihtimalle…”

11. 1. 4. 2. Cümle Şeklinde Öbekleşen Bağlaçlar: Herkesçe bilinen asıl anlamlarını anlam kayması yoluyla kaybeden ve kelimelerin kalıplaşması yoluyla oluşan cümlelik özelliğini yitiren dil birliklerine denir. “e ne yapalım, allah selamet versin, allah ne verdiyse, allah izin verirse, allah var, anadın mı, arzu et, aslına bakarsan, baḳ baḳalım, bak annatayım, bereket versin, bi baḳmışla, bir baḳtıḳ, bi görecen, bir de ne görsün, bi de baktık, bi de baḳmış, biliyonuz, bilimisin, biliyosun, bilirsin, bilmem, bak sen…”

11. 1. 5. Yapısı Belirlenemeyen Bağlaçlar: Taranan etimolojik sözlükler ve etimoloji ile ilgili bakılan makaleler sonucunda bir kısım bağlaçların yapısı tespit edilememiştir. “ ellelem, hazār, yalım…”

11. 2. Köken Bakımından Bağlaçlar

11. 2. 1. Türkçe Kökenli Bağlaçlar: Bağlaçlarda sayıca çokluk Türkçe bağlaçlara aittir. Türk dilinin bağlaç üretmeye ve kullanmaya yatkınlığını göstermesi açısından önemli bir tespittir: ayrı, atıyorum, besbelli, e şindi, ė gine, e işte, e ne yapalım, anadın mı, anca, ancak, arkasından, artık, artuḫ yoḳsa, ġalan aslına bakarsan, atıyorum, ayrıca, az daha, bak, baḫele, baḳsana, bak sen, baḳ baḳalım, baḳ işte, bak annatayım, baḳ şindi, baḳam…baḳam…, belli, bir türlü, bir deyimle, bi baḳmışla, bir baḳtıḳ, bi taraf, bi tek, bi görecen, biri…biri…, diyelim”

11. 2. 2. Yabancı Kökenli Bağlaçlar: Türkçeye Arapça ve Farsçadan girmiş bağlaçlar ise aşağıdaki gibidir.

11. 2. 2. 1. Arapça Kökenli Bağlaçlar: “acaba, ahiri, ama, asla, bereket, bilâkis, bilahare, bilhassa, binaenaleyh, galiba, gayrı…”

11. 2. 2. 2. Farsça Kökenli Bağlaçlar: “bari, çünkü, eger, gâh, gerçi, güya, keşke, ki, meger, sade…”

11. 2. 3. Karışık Kökenli Bağlaçlar: Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan bir kısım bağlaçlar ise Türkçe-Arapça, Türkçe-Farsça, Türkçe-Fransızca, Arapça-Farsça, Türkçe-Arapça-Farsça şeklinde olup iç içe geçmiş kaynaşmış nitelikteki bağlaçlardır:

11. 2. 3. 1. Türkçe-Arapça Kökenli Bağlaçlar: “ama genelde, artık gari, bazı…bazı da…, bereket versin, bu sebeple, bu sefer, ekseriyetde, ekseriyetle, emin ol, esas itibariyle, …”

11. 2. 3. 2. Türkçe-Farsça Kökenli Bağlaçlar: “evet ama, gel ki, gene ki, ha ki, hani ya, hele ki, her neyse, hiç değilse, neyse ki…”

11. 2. 3. 3. Arapça-Farsça Kökenli Bağlaçlar: “belki, madem ki, maksat ki, tabi ki, tabi ya, veya, veyahut…”

11. 2. 3. 4. Fransızca-Türkçe Kökenli Bağlaç: normalde.

11. 2. 3. 5. Türkçe-Arapça-Farsça Kökenli Bağlaçlar: “helbette ki, essahdan ki, halbuki… zannet ki, ya…yahut da…”

11. 2. 4. Kökeni Belirlenemeyen Bağlaçlar: Taranan etimolojik sözlükler ve etimoloji ile ilgili bakılan makaleler sonucunda bir kısım bağlaçların kökeni tespit edilememiştir. “ ellelem, hazār, yalım…”

11. 3. Kullanımlarına Göre Bağlaçlar

11. 3. 1. Sıralama Bağlaçları: Eş değer ve eş görevdeki art arda gelen kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri bağlar. “ama…ama…, bir…bir…, bir…bir de…, dA…dA…, desem…desem…, diyelim…diyelim… gerek…gerek, hem…hem…, ile, ister…ister…, olsun…olsun…,ve…”

11. 3. 2. Denkleştirme Bağlaçları: Birbirine eşit olan, biri diğerinin yerini tutabilecek olan farklı iki unsuru birbirine bağlamak amacıyla kullanılan bağlaçlardır. “veyā, veyāhutT da, ya, yahut…, ya…ya…, ya…ya da…”

11. 3. 3. Karşılaştırma Bağlaçları: Karşılaştırılan birden çok unsuru birbirine bağlayan bağlaçlardır. “hem…hem…, ne…ne…ya…ya…”

11. 3. 4. Pekiştirme Bağlaçları: Anlamcı birbiriyle alakalı olan iki ögeden birini diğerine bağlarken anlamca pekiştirme ve bağlayıcılık olarak da düşünsel bir bağlama işlevi üstlenen bağlaçlardır. “ acaba, alimallah, allah var, ama, amma, amma da, besbelli de/da, dahi, ise…”

11. 3. 5. Nöbetleşme Bağlaçları: İki öge arasında çeşitli yönlerden seçenekli bir bağlama işlevi görürler. “bazen…bazen…, bazı…bazı…, bir…bir…, kimi…kimi…”

11. 3. 6. Cümle Bağlayıcıları: Bu bağlaç grubundakiler cümleleri bağlama görevi ile kullanılırlar. Ancak sıralama, denkleştirme, karşılaştırma, nöbetleşme ve pekiştirme bağlaçları da aynı zamanda cümle bağlayıcısı olarak kullanılmışlardır. Türkiye Türkçesi ağızlarında sayıca zaten diğerlerine göre oldukça fazla olan cümle bağlayıcıları bu kullanıma sahip bağlaçların da eklenmesiyle geniş bir yer tutmuştur. Ancak bu gruptakiler sadece cümle bağlayıcılarıdır.

“acaba, allahtan, ama, ancak, ancaḫ ki, arkasından, artık, ġalan, asıl itibariyle, asla, atıyorum, aynı, bari, bereket, bereket versin, bereket versin ki, sebeple, bu durumda, bu şekilde, bu arada, bu sırada, bu açıdan, bunun haricinde, bunun esasında, bunun yanında, çünkü, de…”

11. 4. Kullanım Yerine Göre Bağlaçlar

11. 4. 1. Cümle Başı Bağlaçları: Bu bağlaç grubundakiler kullanıldıkları cümlede cümle başı göreviyle kullanılırlar ve başında bulundukları cümleleri ya kendisinden öncekine veya kendisinden sonraki cümlelere bağlarlar**. “**acaba, allahtan, anca, ancak, ancak ki, arkasından, artık, bereket, bereket versin, bereket versin ki, beriyetden, besbelli, bilâkis, bilhassa, hele bilhassa, binaenaleyh, bir türlü, bir deyimle, bir baḳtıḳ, bi yo…bi yo…, bunun için, bunun üzerine, buna göre bundan dolayı, canım, çünkü, de…”

11. 4. 2. Cümle Sonunda Kullanılan Bağlaçlar: “ ama, amma, anca, artık, aslında, baḫ, baḳam, baḳsana, bari, belki, belli, besbelli, bile, de…”

11. 4. 3. Sadece Cümle Başında Kullanılan Bağlaçlar: Bu bağlaçlar cümleleri bağlayıp cümle başı bağlacı olarak kullanıldığı gibi iki cümlenin arasına girmeden bir cümlenin başında da kullanılabilirler: **"**bari, belki de, e ġari, esas, esasen, gayrı, gelelim, genelde, genellikle, güya, ha ki, halihazırda, haliyle, hele…"

11. 4. 4. Cümle İçinde Kullanılan Bağlaçlar: "bile, de, dahi, değil, eger, ile, ise, ki, mı/mi, ve, veya, veya da…"

11. 5. Bağlayıcılık Özelliğine Göre Bağlaçlar

11. 5. 1. Kelimeleri Bağlayanlar: "ama, amma, bir…bir…, biri…biri…, de/da, eger, gerek…gerek…, hem…hem…, ile, ise, ki, mı/mi, ne…ne…"

11. 5. 2. Kelime Gruplarını Bağlayanlar: "ama, amma, belki…belki…, bile…, bir…bir…biri…biri…, de/da, hem…hem de…, ve, veya…"

11. 5. 3. Cümleleri Bağlayanlar: "allahdır, allahtan, anca, ancak, ancak ki, arkasından, artık, ġalan, belle ki, belli, bereket, bereket versin, bereket versin ki, besbelli, bilâkis, bilhassa, hele bilhassa, binaenaleyh, bir de ne görsün, bi de baktık, bi de baúmış, bunun dışında, bunun sonunda, bunun için, bunun üzerine, buna göre, …mukabil, bundan dolayı, bundan böyle, bundan kere, bundan sonra, büyük ihtimalle, canım, çünkü, de, uzatmayalım, uzun lafın kısası…"

11. 6. Cümle Bağlayıcılarının Bağlama Biçimleri

11. 6. 1. Başında Bulunduğu Cümleyi Kendisinden Önceki Cümleye Bağlayanlar: "ama, ancak, eğer, elbet, evet ama, herhalde, keşke, kısacası, lakin, maalesef, malum, malum ya, meğer, meğerse, üstelik, velhasıl, zaten…"

11. 6. 2. Başında Bulunduğu Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar: " bak, baḫdım ki, baḳam, baḳarsın ki, canım, diyelim ki, gelelim, gerçi, madem ki, neyse ki, sözüm ona…"

11. 6. 3. Her İki Cümleyi Tekrar Yoluyla Birbirine Bağlayanlar: “ama…ama…, amma…amma…, bazı…bazı…, bazı…bazısı da, belki…belki…, bir…bir…, biri…biri…, biri… biri de…, biyo…biyo…, gerek…gerek…, ister…ister…, ha…ha…, hem…hem…, olsun…olsun…, ne…ne…, ya…ya…”

12. Görevlerine Göre Bağlaçlar

Taradığımız eserlerin metin bölümlerinden tespit ettiğimiz bağlaçları görev bakımından 28 başlık altında inceledik.

a) Açıklama anlamı taşıyanlar
b) Benzerlik anlamı taşıyanlar
c) Birliktelik anlamı taşıyanlar
d) Ekleme anlamı taşıyanlar
e) Genelleme anlamı taşıyanlar
f) Hatırlatma anlamı taşıyanlar
g) Dikkat çekme anlamı taşıyanlar
f) İstek-Temenni anlamı taşıyanlar
ı) Kabullenme anlamı taşıyanlar
i) Karşılaştırma anlamı taşıyanlar
j) Karşıtlık anlamı taşıyanlar
k) Kesinlik anlamı taşıyanlar
l) Olasılık anlamı taşıyanlar
j) Olumsuzluk anlamı taşıyanlar
k) Onaylama anlamı taşıyanlar
l) Özetleme anlamı taşıyanlar
m) Pekiştirme anlamı taşıyanlar
n) Pişmanlık anlamı taşıyanlar
o) Sebep anlamı taşıyanlar
ö) Seçme anlamı taşıyanlar
p) Sıralama anlamı taşıyanlar
r) Sonuç anlamı taşıyanlar
s) Soru anlamı taşıyanlar
ş) Şart anlamı taşıyanlar

t) Şaşkınlık anlamı taşıyanlar

u) Üsteleme anlamı taşıyanlar:

ü) Varsayım anlamı taşıyanlar

v) Yaklaşma anlamı taşıyanlar

13. Sözcük Türlerinin Bağlaç Olarak Kullanımına Göre

a) İsimlerin bağlaç olarak kullanımı

b) Sıfatların bağlaç olarak kullanımı

c) Zamirlerin bağlaç olarak kullanımı

d) Zarfların bağlaç olarak kullanımı

e) Fiillerin bağlaç olarak kullanımı

Buraya kadar gramerciler tarafından farklı görüşlerle anlatılan bağlacın; terimi tanımı, anlamı meselesi, görevi ve tasnifini hem mevcut eserlerle hem de kendi kanaatlerimizle ortaya koyduk. Bunlardan sonra tezin yöntemini ise aşağıdaki gibi oluşturduk: Bağlaçların cümle içindeki kullanımları, bağlama işlevleri, cümleler ve kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini nasıl kurdukları Türkiye Türkçesi ağızlarından seçilmiş eserlerden alınan örnek cümleler ile verdik. Seçilen her bağlaç kökeni, yapısı, kullanım şekli, Kullanımı, Kullanım yeri ve görevi başlıklarında incelenmiştir. Alınan örneklerin tespit edilen bağlacın fonksiyonunu yansıtacak biçimde olmasına dikkat ettik. Cümlenin sonundaki parantez ve içindekiler seçilen bağlacın tespit edildiği ağız çalışması, metin numarası ile geçtiği satır numarasını vermektedir.

İNCELEME

1. a c a b a

Kökeni-Yapısı

Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçada ‘acib’den oluşturulmuştur. Arapçada aynı anlamda ‘aceb kelimesi de kullanılmaktadır (Devellioğlu, 1984: 7). Türkçe sözlükte merak, kararsızlık veya kuşku anlatan bir söz (BTS) şeklinde anlamlandırılır. Basit yapılıdır. Daha çok pekiştirme bağlacı olarak karşımıza çıkar. Cümleleri daha çok şüphe ve tereddüt anlamları yanında soru anlamı da katarak birbirine bağlamaktadır. *Acaba*nın bulunduğu cümlelerde soru anlamı başka kelimeler ile sağlanır. Dolayısıyla bağlama fonksiyonu *acaba* kelimesine yüklenmiş olur.

Kullanım Şekli

Acaba bağlacı Türkiye Türkçesi ağızlarında çok yaygın bir kullanıma sahip değildir. ‘*acaba* kelimesi, taradığımız metinlerde *acaba*, *eceba* ve *acep* şekilleriyle tespit edilebilmiştir.

acaba: hem oynarım hem söylerım eski şeyleri tarihsel olarak bir şey eşiTdiğim zaman ***acaba*** öyle midir, öyle değil midir? (ADMKGSYA 32-9)

acep: halen daa da şe yapıyorum yani. ***acep*** bi o güzel meselesinden çıḳınca hani yoḳsa benim rengimden mi adam şe yaptı. (BBA 59-80)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar**.** Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

güççüg ͡oğlan emekli çocu ͡ūnan toḳtura yolladıḳ ***acaba*** gözlüyü değişir mi dedik. (BMA 18-345)

nesilleri kesilmïş, kimi kïmsesi gālmamış ***acaba*** ola şu mubārek günnērde, mübarek gecelerde bizede bi fatihā sūresi hediye edecek yok mu. (İİA II. 11. 28)

na na na nay diyo nanay ney ki ***acaba*** diyon ben, foturaf çekdiriyo. boynuma geliyo, ġoltòma giriyo. (SİNA II. 3-115)

Görevi

Soru kavramı ile birlikte pekiştirme anlamı kurar. Pekiştirme anlamlı kullanımlarda herhangi bir sorunun cevabı beklenmemektedir.

a. Pekiştirme Anlamı Taşır

onları topladım. kenara geldim, ***acaba*** para burda mı deyin sökdüm orda bi sey yok. (SDA 5-181)

goyun guzu yolda çog eziyeţ çäktik. ***acaba*** bī bostancı geçer de bostan arırmıyık. (EMİA 19-111)

o bi çocuḫ getirdíḫ, zindana attıḫ `***aceva*** o bilmiye. (GMKA 23-18)

b. Soru Anlamı Taşır

sora bi kere hangi ėrkek önüme çıḫdisa baḫìdím. ***acaba*** rüyadaki gördügüm adamdír yoḫsa degıl. (VMA 19-88)

siz bunu benden ‿èyi bilisiñiz. ***acaba*** iyetim midir? (SİNA I. 9. 21)

vicdan `azabı duyim. `***acaba*** gunaḫı yoḫ mu. (GMKA 16-6)

benim ben dīm ki kendi ġafamdan, ***eceba*** bu, ġúpreniñ ġuvveti teysirinden mi meydana gelī? (BAİA II. 9. 264)

2. af buyur

Kökeni-Yapısı

Arapça *afv* ve Türkçe *buyur*- fiilinin birleşimiyle oluşmuş cümle şeklinde olan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlayıcısıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

aman vara vara vardım ‿ıdı seni dedim afèdersin ***af buyur*** "dümbük, pezemek" dedim. (ÇA B2. 2. 35)

3. afedersin

Kökeni-Yapısı

Arapça *‘afv* ve Türkçe *etmek* sözcüklerinin birleşiminden oluşan bileşik bağlaçlardan biridir. “Bağışlamak, hoşgörü ile karşılamak, mazur görmek. ” (BTS) anlamlarında kullanılır. Bu bağlaç Arapça *afv* ve Türkçe *et-* fiillerinden oluşmakla birlikte, oluşum sırasında *af et-* yapısı sadece 2. teklik ve çokluk şahıslarla geniş zamanda çekimlenmiş halleri bağlaç göreviyle kullanılmaktadır. Bu kullanımda da et- fiili t>d değişimiyle ed- şeklinde yapı içerisinde yer almaktadır.

Kullanım Şekli

Afedersin bağlacının “afedersiz, af ͡edersin, af edersunuz, afẽdersin, afedersiyiz. ” şeklinde kullanımları metinlerimizde gözlemlenmiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ḳaḫdıḫ şindi ***afẽdersiz*** eşşeḫleri getirmişiḫ. (VGKHA 4-248)

hanıma demiş ki ***af ͡edersin*** ḳope ͜e yapılan zavar denilen bi arpa unu vardır. (AEİA 7-18)

ha şindi gibi o zaman efendum saã söyliyeyum, ***af edersunuz*** bir ḳadun böyle çembersuz. (TA 3-15)

bu ilaçları neden yapile? a, ***efẽdersin*** kedi boḳunnan mı yapile? torpaḫtan mı yapile. (TYAD s. 70)

aldum keldum ***af edersunuz*** u zamanlar kençluğumuz horon oynayrum. (TA 3b-152)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

dere depe düz gittim alt‿ay bi ġuz gittim; ***afedersiyiz*** deve tellal iken, eşek belber‿iken derken merken armuda vādım erken. (BYA 1-4)

aman vara vara vardım‿ıdı seni dedim ***afėdersin*** af buyur "dümbük, pezemek" dedim. (ÇA B2. 2. 35)

bu ortamda bizim ortamımızda ***af‿ėdersin*** bi ġapının ġarşında köpek etsin, işÇi etmesin. (VMA 1-111)

4. a h i r i

Kökeni-Yapısı

Arapça kökenli bir bağlaçtır. Arapçanın *ahir* kelimesi üzerine Türkçe iyelik eki getirilerek oluşturulmuştur. "Nihayet, sonunda" (TTAS) anlamlarında kullanılan bir bağlaçtır. Basit yapılıdır. Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan bu bağlaç yapısı standart Türkçede görülmez.

Kullanım Şekli

Arapça *ahiri* kelimesinin taranan metinlerdeki farklı kullanım şekilleri şöyledir: " aḫir, aḫıri, aḫir"

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Özellikle Elazığ yöresi ağızlarında kullanılan bir bağlaçtır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bu çocuḫ gelur buni aparur. ***aḫıri*** vur alta tut yuḫarıya bunları getürdük bir araya. (EYAD 1s. 215)

ev sahibi orda aleyküm selam ***aḫiri*** neyse oturduḫ aḫşam‿oldu, yėmek mėmek geldi. (EYAD 1s. 215)

Görevi

Kullanıldığı cümlelerde nihayet, sonunda anlam ilişkileri kurar. Sonuç anlamlı bir bağlaçtır.

a. Sonuç Anlamı Taşır

“ya sen baḫan ġırnikli tarla dėrsin, o baḫan oḫ ne ḫoş çayır çimendür. ”dedi. ***aḫiri*** ḳız ḳurtulur gelür. (EYAD 1 s. 148)

bizi öldürür leşimizi sererler ***aḫırı*** yükleduḫ yola geldiler biz çocuḫduḫ, yanımıza ḳavuşdiler. (EYAD 1 s. 216)

ondan sora bir gün dėdi keynatasına dėdi: ***aḫír*** ben de padişah oğliyam. benim de evím var. (VMA 17-227)

5. aksine

Kökeni-Yapısı

Türkçe bir bağlaç olan *aksine* kelimesi basit yapılı bir cümle bağlayıcısıdır. Aksine kelimesi cümleye tersine, tam tersi anlamları katar. Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanımı oldukça dardır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olan. aksine kelimesi karşıt anlamlı cümleleri birbirine bağlamaktadır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Kullanıldığı cümlelerde de karşıtlık göreviyle kullanılır.

ben o ḳadar şeḫleri meḫleri saymam yani gelirse ***aḳsine*** siktir ͡ederim. (KOYA 1a-258)

6. allahdır

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah* kelimesi ile Türkçe bildirme eki *–dır*’ın birlikte kullanılmasıyla oluşmuş karışık kökenli bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

belki ġız gösderirse işde ***allahdır*** belki bir yėrden sebebin verir. (KİA 11-70)

7. allahtan

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah* kelimesi ile Türkçe çıkma hal ekinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş basit yapılı bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ben ne dedim para yoḫ, üş kere getirdi beni wura ***allahdan*** beni öldürmemişdi. beni bıraḫdi. (EİA C. 1. s. 229)

elini soḫmuş ki onu ordan çıḫara parasını istiye. ***allahtan*** işte bi daş gelmiş. (ADDA 17-44)

Görevi

a. Temenni-İstek Anlamı Taşır

allahdan paramız varıdi, verdıḫ ġultardıḫ. (EİA C. 1. s. 305)

hedef olmaz olur mu yav ne isteycem. ***allahtan*** işte ben benden geçti ḳayri zaman olsa vaḳıt olsa çocuḳlar yapar. (SİFSİA 8-130)

oluyo ġızım hasdanä yärlärindä ***allahdan*** bilämiyun ġari, zor oluyo bi doğum oluyo. (DGİA P. 1. 107)

allahdan yonanı çıḳardılar. (KMYA 5-91)

8. allahın dōrusu

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah* kelimesine ilgi Türkçe ilgi ekinin eklenmesi ve Türkçe *doğru* kelimesinin *Allah* kelimesi ile tamlama şeklinde birleşmesi sonucunda oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle bağlayıcısıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

şu ġader, şu ġader ben dana ġuyrū zaneTdim ***allāŋ dōrusu*** aḫşam ya mārim ġadınnarın örgüsünü kesip kesip üsdüne atmışlar. (SMİKA 14b-98)

şindi ***allahın dōrusu*** eyce adamıdı adam huysuzudu ememe. (SMİKA 9a-135)

9. allahalem

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah* ve *alem* kelimelerinin birleşmesi sonucunda oluşmuş birleşik yapılı bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Olasılık anlamı taşır.

bızde oniki kişi tırennen yola çıḫtuḫ ***allahıalim*** bi gün gėttuḫ iKKi gün gettuḫ. (BMİKA 2-84)

allahalem heş gelmez. (belki de hiç gelmez). (EİA C. 1. s. 307)

10. allahisa

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah* kelimesi ile Türkçe *sev-* fiilinin geniş zamanlı çekiminin Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanım şeklinin birleşmesi ile oluşmuş cümle şeklindeki bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenli bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

gene Veneḳ gene Veneḳ dedi. hiç' al'l'ahisa bu kada sular olur mi. (RİA 2-108)

11. allaĥañ ĥegmeti

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah* kelimesine Türkçe ilgi eki -ın, *hikmet* kelimesine iyelik üçüncü tekil şahıs eki –i'nin eklenmesiyle oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Tamlama şeklinde kurulmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Karışık kökenli bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Şaşkınlık anlamı taşır.

ulan allaha şüKür *allaḥañ ḥegmeti* iki üç ġun çocuḫ ġıpġırmızı oldu. (SBA 49-109)

nazar_oldun mu o nazarı ġaldırıyo *allagın_ekmeti*, hayvan gütmeden geliyodum üseyinnen. (SİNA II. 4. 152)

12. allah bilir ki

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah*, Türkçe *bil-* fiilinin geniş zamanlı çekimi ve Farsça *ki* bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuş karışık kökenli bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaç grubudur.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Onaylama anlamı taşıyan bir bağlaçtır.

emin ol ki *Allah bilir ki* ben daha böyle bir adaletli hakime rastlamadım. (AKYA 44-107)

13. allah bilir

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah* kelimesinin Türkçe *bil* kelimesiyle birlikte kullanılması sonucunda oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdr. Karışık kökenlidir. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Onaylama anlamı taşır.

allah bilir ama yanız ben başıma rāt iziyet ben sülerim canım sıḳıldı mı. (KİMİK 6-54)

14. allah bilir ya

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah*, Türkçe *bil-* fiilinin geniş zaman üçüncü tekil şahıs çekimi ve Farsça ya bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle bağlayıcısıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Onaylama anlamı taşıyan bir bağlaçtır.

faḳat durumları pek doğru dil ***allah biliya*** ya görmedim ne bilim. (SAKİA 5-17)

15. allah etmesin

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah* kelimesi ile Türkçe *et-* fiilinin emir kipinin olumsuz çekiminin birlikte kullanılması sonucu oluşmuş bir bağlaçtır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Temenni-istek anlamı taşır.

efendime sõlem motoru bozūlūr, dēvrilir ***allāh ͡ ētmesiñ*** meseĺā bôyle yèrlēr vardūr. (İİA I. 56)

16. allah işde

Kökeni-Yapısı

Arapça Allah kelimesi ile Türkçe işte kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Sonuç anlamı taşıyan bir bağlaçtır.

şindi bu ōluynan yola düşmüşler ***allah işde*** emretmiş orıya bu gedekene bir hoca bu ġıza çamaşır seremişdi. (KİGKA 4-7)

17. allān izin verirse

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah* ve *izin* kelimeleri ile Türkçe *ver-* fiilinin geniş zamanının şartlı birleşik çekiminin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Temenni-istek anlamı taşır.

şimdi var ya ***allā izin verirse*** artık ölüme umut edecez. (SİFSİA VI-57)

18. allān izniyle

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah* ve *izin* kelimeleri ile Türkçe *ile* kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Temenni-istek anlamı taşır.

güzümüz bittikden sora ***allān izniyle*** artuḳ ġışa giriyoz diyerekden. (ÇİYA 101-1)

19. allah ne verdiyse

Kökeni-Yapısı

Arapça Allah kelimesi ile Türkçe ne ve ver fiilinin birleşik çekimiyle oluşmuş bir cümle bağlaycısıdır. Karışık kökenli olup cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

bu hāneler sana verilirdi işte artık ***Allah ne verdiyse*** pazı yazarlar börek yaparlar böle. (SİFSİA VI-13)

20. allah selamet versin

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah* ve *selamet* kelimeleri ile Türkçe *ver-* fiilinin emir kipli çekiminin birlikte kullanılması sonucunda oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başındsa bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Temenni istek anlamı taşır.

hėş raslamadım hetdā ***allah selamet versin*** seksen kilo aldığını sölemişdi. (EYÖA 2-11/21)

21. allah var

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah* kelimesi ile Türkçe *var* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Karışık kökenlidir. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Temenni-istek anlamında kullanılan bir bağlaçtır. Allah var bağlayıcısında devrik düşünsel bağlayıcılık vardır.

ondan sōna neyse gelinler dedi ki eşşā aldılar elimden niyetim yoḫ ***allah var***. (NEKYA 1-54)

22. allah vere de

Kökeni-Yapısı

Arapça *Allah* kelimesi ile Türkçe *ver* fiili ile *de* bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Temenni-istek anlamında kullanılır.

vardıḫ ağır ceza vekiline. dedi ki, tamam ***allah vere de*** öbür arḫadaşıñız gelmiye. (NEKYA 2-104)

23. ama

Kökeni-Yapısı

Bu bağlaç Türkçenin yazı dilinde ve Türkiye Türkçesi ağızlarında yaygın kullanıma sahip bağlaçlardan birisi olduğu için kullanım çeşitliliği ve yüklendiği farklı anlamlarıyla Büyük Türkçe Sözlükte ayrıntılı olarak yer almıştır. Büyük Türkçe Sözlükte ama bağlacı ile ilgili olarak şu bilgiler yer almaktadır: 1. Çelişkili ve tutarsız iki cümleyi birbirine bağlamaya yarayan bir söz, amma, lakin: 2. Uyarma veya şartlı bir ifade niteliğinde olan bir cümleyi, başka bir cümleye bağlamaya yarayan bir söz: 3. Beklenmeyen bir sonucu anlatan iki cümleyi onun sebebi durumunda olan cümleye bağlayan bir söz: 4. Bir yargıyı veya bir buyruğu pekiştirmek için de kullanılan bir söz: 5. Bazen dikkati çekmek için cümlenin sonuna getirilen bir söz: (BTS)

Türkçede *ama* bağlacının işlek kullanımı dolayısıyla gramer ve dilbilgisi kitaplarıyla bazı çalışmalarda bu bağlaç üzerinde özellikle durulmuş bağlacın işlevi ve kullanımı açıklanmıştır. Muharrem Ergin bağlacın kullanımı konusunda "Bu kelime başında bulundukları cümleyi kendisinden önceki cümle veya cümlelere bağlar (Ergin, 1993: 334)." der.

Tahir Nejat Gencan da, "Bu anlamdaş kelimelerin amaç bakımından aralarında aykırılık, uyumsuzluk, birleştirmezlik, karşıtlık, bulunan tümceleri bağlamıştır. Ana görevleri bağladıkları tümceleri bağımsız önermeler durumuna getirmektir (Gencan, 1971: 89)." der.

Mehmet Baştürk ise "Ama Bağlacına İletişimsel Sözcelem Açıdan Bir Bakış" adlı makalesinde A. Jaubert'ten aldığı alıntıya göre *ama*nın bir bağlaç değerinin ise karşıtlık bildirmek olduğunu söyler (Baştürk, 1995: 34).

Kanaatimizce *ama* bağlacı sözcükleri ve özellikle cümleleri açıklama, karşıtlık, sebep sonuç ve ekleme ilişkisi içerisinde birbirine bağlar.

Köken bakımından Arapça olan *ama* bağlacı basit yapılıdır. Türkçede kullanım ve görev bakımından oldukça işlek bağlaçtır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım faklılıkları ile önem arz eden bir bağlaç çeşididir. "ama, eme, hama, omon, omo" şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır.

ama: bu devlet işı böylece ḳaldı. ama yalnız böyüklerin birısında şöyle bir ḳonu duydum. (AKYA 39-63)

eme: döndüg *eme* neye yarar (GBA 28-33)

hama: hėç kimse yaḳın olamazdı vesiḳalı gelmişti, *hama* ne babayiğitti. (KOYA 10-30)

hıma: iki ḳardeş de öldiler, ayı yaralıymış *hıma* ölmiş ölmemiş kimse bilmiyor. (KOYA 1a-93)

omon: daha şeliydi neşeliydi *omon* milled néşelīmiş o zomon bilümisen eylénceli. (RİHA 7-766)

omo: yani bizda bi kuçuk ġomişuḳ da o ḳadar dēl *omo* deduḳleñġuz hép bésléyici. (RİHA 7-540)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Görevsel bir biçimbirim olarak kullanılan *ama* bağlacı kullanım olarak en az iki cümleyi birbirine bağlama şeklinde kullanılmaktadır. Farklı kullanımları ile karşımıza çıkan *ama* bağlacı TTA'da cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Cümle bağlayıcısı olanlar başında bulundukları cümleleri önceki cümleye bağlar. Az da olsa cümle sonunda kullanılıp pekiştirme görevini üstlenenler vardır.

a. Cümleleri Bağlar

babam dedi ki yane yapmıyecaḳsın felan. ***ama*** böyle ėderseniz sizi şöyle yapárım böyle yapárım diye bize biraz konuştu. (AKYA 38-44)

he dışarılarda muʿacir köyü ***ama*** resmiyeTde ḳılıçḳaya köyüdür, ḳılıçḳaya köyü. (ŞHA I. 13. 19)

benim duyuşum şôle; ***ama*** ben pek inanmadım burda bi çoban varımış diyolar sen onu biliyon mu? (BÇÇA I. 29. 29)

biz de terk‿ėtdük araşdurub durulmadı yáni ***ama*** belke var‿ėdi, belki yoğ‿edi. (DMİA 4-10)

allah ta bilir ***ama*** yanız ben başıma rāt iziyet ben sülerim canım sıḳıldı mı. (KİMİK 6-54)

bu çeşmeniñ puñarımış vakdiyle ***ama*** bi riayete göre dört yüz sene bi rivayete göre beş yüz sene. (UİA 1. 40. 73)

yav şimdilik pek mesele edecek ḳadar yolumuz da yoḳ ***ama*** çamurdan da çamuru da görmüyoz. (SİFSİA I-178)

tabi çoluk çacuk var ***ama*** razı gelmiyorlar. (SİFSİA IV-5)

ġanunu biliyosuŋuz dedim biliyoz dediler ***ama*** mümkünse biz şurda biraz daˌa awlanalım dediler. (SDA II. 12. 23)

bi yazı yazmasını bilcen bu yazıyı yazcen, ***ama*** ben siyāset olarak deil, vatandaş olarak. (UİA 1. 21. 31)

bu oğlu deyir kin ana men ölmiyece, ḫasdeyem ***eme*** saña teselli verirem. (KİA 76-2)

babam geldım elázığa ekmaK var ***hama*** nere gidacam nasıl ėdácam bilmim. (EYAD 1s. 213)

ėyı dedim ***hama*** göz açıḫ bi çocuḫTu, neysa didi. (EYAD 1s. 213)

o zomon gelinle oyle çérşef géyerdi ***omon*** ḳara dél. ya yeşil, ya penbe, ya sarı rengareng. (RİHA 4-100)

üç ayda da üç ayda da ***ama*** işin buldu mu o zaman o bür türlü çok zor. (TİSİKAD 6-61)

b. Cümle Sonunda Kullanılanlar

Ama bağlacı cümle sonunda kullanıldığı zaman pekiştirme anlamı verir. Her ne kadar cümle sonunda kullanılsa da düşünsel anlamda cümle tamamlanmamıştır. Bağlayıclık özelliğini korumaktadır.

dönüyalar. “ana ali gözü ḳız gözü yaḳtı yandırdı bizi, bu ḳız ***ama***. ”deye. (EHİKA 3-59)

senin gelcēnden haberleri vādır ***ama***. (GKASŞÖ 8-212)

gerçĭ ḥepsi türkçĕdir ‿ ***ama***. (SİA Akdoğan-2)

sona da kendi kendine kepāze oldu ***ama***. adam ya, etiyarladı mı kepāze oluyo insan, genşleñ kepazesi oluyo. (UİA 1. 32. 84)

Bağladığı cümleleri bildirdiği yargı açısından göz önüne aldığımızda şöyle bir sonuçla da karşılaşmaktayız: Türkiye Türkçesi ağızlarında en fazla kullanım alanına sahip olan *ama* bağlacı genellikle iki olumlu cümleyi veya bir olumlu bir olumsuz cümleleri bağlamaktadır.

c. Olumlu Cümleleri Bağlar

aslında fidannarı da yapılıyo ***ama*** genelde dikimi yapılıp yāni kendi köklerinden çapası yapılırken ayrıg otu gibi zāten. (UİA 1. 63/10)

döndüg eme neye yarar. (GBA 28-33)

birinci kademeye kadar okur ***ama*** pek bizim yüzde bir yüzde ikiden çıkar. (SİFSİA I-34)

d. Bir Olumlu-Bir Olumsuz Cümleyi Bağlayanlar

çaḫırların avlısına getiridi. orda başlallardı: ***ama*** ne çirkin‿olan, şuraları da kermeli kermeli. (YÇA 7-21)

balye makinelerimiz var biçer yoḳ ***ama*** yakın köylede ḳullanılıyo, biçerdüver ḳullanılıyo. (SİFSİA I-165)

paşalığı eline geçirmiş meraḳ‿edir. babam demişti gitme; ***ama*** hele gidēm orda ne var ne yoḫ. (MMA 9-12)

gelinlik yoḫTi ***hāmā*** gināde o zamanın adetine göre gīna gelinlik şeklinde çarşaf giyilirdi. (TYAD s. 57)

Görevi

Ama bağlacını sadece kullanım özelliği ile ortaya koymak, anlamsal boyutunu göz ardı edip dikkate almamak onun görevsel işlevini devre dışına bırakmak olur. Bazen cümleleri açıklama, karşıtlık, karşılaştırma, bazen de sonuç anlamıyla birbirine bağlar.

a. Açıklama Anlamı Taşır

ben şey etmeyim ama arḳadaştır diyeyim ***ama*** yani burada başlıḳ parası kalktı. (SİFSİA I-151)

sonra ḳırḳ yasin iniliyor ***ama*** ḳırḳ kişi, amma beş kişi bi kişi sekiz sefer guran okur. (SDA 13-69)

gel baḳalım dedi ısbartada toplandıḳ muhTar bu fonu ġurduḳ ***ama*** niye harcicāz. (DEYA I. 9. 18)

b. Ekleme Anlamı Taşır

benim duyuşum şôle; ***ama*** ben pek inanmadım burda bi çoban varımış diyolar sen onu biliyon mu? (BÇÇA I-29. 29)

fazla aş işlerini şey etmem ***ama*** pasta falan yaparız meselā bi misafirimiz abelerimiz olur da gelceğini biliysek. (SİFSİA I-209)

c. Karşıtlık Anlamı Taşır

e üş tanenin arasında ḳarı ḳızanına yidirecek ***ama*** bizden beki de yidirmeyi bile. (EDİA 4-113)

biçer yoḳ ***ama*** yakın köylede ḳullanılıyo. (SİFSİA I-165)

oylä oylä vakit ġäçirmişük ama çoḳ zoř idi ***ama***, evelki bolluḳ evelki toḳluḳ evelki nezet şimdi yoḳ. (THA 2114)

valla birbırımıza girışTıḫ, nasıl ‿oldusa onu atTım ḫarığın içına ısalandı, yaz ***hama*** olsun. (EYAD 1 s. 213)

d. Sebep Anlamı Taşır

işaāt ustasıydım iyidi ***ama*** bu isim değiştimesinde biz şey ḳaldıḳ, yani biz mejbur ḳaldıḳ. (SİFSİA I-4)

yav şimdilik pek mesele edecek ḳadar yolumuz da yoḳ ***ama*** çamurdan da çamuru da görmüyoz. (SİFSİA 1-178)

e. Sonuç Anlamı Taşır

vaḳıt bulduḳça olmaḳ isteler ***ama*** vaḳıt bulamadı mı neysem en kötü motoru ḳullanır durur. (SİFSİA 11-127)

küspe filan yimedik ***ama*** çoḳ zahmet çekdik. (EHİKA 13-17)

genelde evler dar odalā ıfāḳ ***ama*** evlē de kontrol altında. (GKASŞÖ 7-70)

orda doğdum büyüdüm ***ama*** edirne'ye girdiğim zaman polisler tarafından sorguya çektile. (SİFSİA I-183)

bu caminın üsTu ġurşunu erıtTılar tāḳrar toḳtılar ***ama*** esKi vaziyeti bulmadı. (KBAYA 4-9)

halımı büliy, çoḫ da yalvardım, ***ama*** nola ki bir loḫma insafa gele. (GKAYA s. 215)

Arapça olan bu bağlaç Harezm, Çağatay, Kıpçak, Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde hep görülegelmiştir. Türkçenin en sık kullanılan bağlacı olan ama, daha çok açıklama, ekleme, karşıtlık sebep, sonuç bildiren anlamlarla karşımıza çıkmıştır. Ama bağlacının Türkiye Türkçesindeki kullanımı ile Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanımları sadece fonetik farklılıklar arz ederek karşımıza çıkmaktadır. Ancak aynı bağlacın *omon ve omo* kullanımları diğerlerinden farklılık göstermektedir.

Yukarıda kullanılanların dışında TTA'da tespit ettiğimiz öbekleşmiş halde bulunan ama'lı bağlaçların örnekleri aşağıdaki gibidir.

24. ama…ama…: Denkleştirme bağlacıdır. Olasılık anlamı taşır. Cümleleri tekrar yoluyla bağlar.

yani mevlüt ‿ oḳunur veya yasin ‿ oḳunur bir ‿ āfta içerïsinde. ***ama*** üş gün̄de ***ama*** beş gün̄de ***amā*** yèdi gün̄de. (İİA II. 23. 181)

ondan sōna sōğudu mu? üzerine ***ama*** petmez ***ama*** şey dökersiñ yā mamaliga deyen yärde vā. (DEYA II. 65. 15)

25. ama belkim: Cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Arapça *ama* ve *bel*, Farsça *ki* ve Türkçe *–m* ekinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş karışık kökenli bir bağlaçtır.

hanı çoḳ zāmet çektik. ama şindi çoḳ rāttayız ***ama belkim*** bizden yani geçti. (KBİKAİ 4-56)

26. ama çünkü: Cümle bağlayıcısıdır. Sebep anlamı taşır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Arapça ama kelimesi ile Farsça çünkü bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir karışık kökenli bağlaçtır.

bunu belki işidenne gülcek ***ama çünkü*** bundan tā büyük mutluluk olmaz hiç olmazsa hürüm hiç olmazsa hürüm yarım dilim de ekmek yesem e bana yeter. (SİFSİA I-194)

27. ama eralde: Cümle bağlayıcısıdır. Arapça ve Farsça kelimeler ile Türkçe bulunma hal ekinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir. Olasılık anlamı taşır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

oḳucaḳ yerimizde var ḳoşacaḳ yerimiz de var. ***ama eralde*** öküzleri yanlış mı koşuyoruz. (SİFSİA I-135)

28. ama fakat: Cümle bağlayıcısıdır. Arapça *ama* ve *fakat* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş kelime grtubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Karşıtlık anlamı taşır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

ē ġardeşler allān emrini aldıḳ ġabul etTiK. ***ama faḳat*** siz bize bi müddet verin. (SİKAD 36 -21)

29. ama qayri: Cümle bağlayıcısıdır. Arapça *ama* ve *qayrı* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

vurmaz dedi hâqqatan'da vurmadı. ***ama qayrı*** öle mi icap etti de vurmadı yoqsa alamanı türkiye'yi sevd için mi vurmadı bilemem. (KBİKAİ 17-65)

30. ama gene de: Cümle bağlayıcısıdır. Arapça *ama* ile Türkçe *gene* ve *de* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Sonuç anlamı taşır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

bunar ağır ağır kaybolmak üzere. ***ăma gene de*** hali hazırda çok evlērde mevcut vardır. (SA 5-15)

31. ama genelde: Cümle bağlayıcısıdır. Arapça *ama* kelimesi ile Türkçe *genelde* kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Açıklama anlamı taşır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

aslında fidannarı da yapılıyo ***ama genelde*** dikimi yapılıp yāni kendi köklerinden çapası yapılırken ayrıg otu gibi zāten. (UİA 1. 63. 10)

32. ama mutlaka: Cümle bağlayıcısıdır. Arapça *ama* ve *mutlaka* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Kesinlik anlamı taşır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

seveler birbirini ollusa olur olmassa bir başkasıyla olur ama mutlaka ikisi birbirini seçēler. (SİFSİA I-144)

33. ama yalnız: Cümle bağlayıcısıdır. Arapça *ama* kelimesi ile Türkçe *yalnız* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılması sonucunda oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir. Açıklama anlamı taşır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

bu devlet işı böylece ķaldı. ***ama yalnız*** böyüklerin birısında şöyle bir ķonu duydum. (AKYA 39-63)

34. ama zaten: Cümle bağlayıcısıdır. Arapça *ama* ve *zaten* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Açıklama anlamı taşır**.** Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

ilkin yemek teklif ediyolar buyurun diye yemeğe ***ama zaten*** buradan cenazeye gidiyensen aç gitmeyen ki zaten sabālan yemek yemişin. (SİFSİA 6-100)

35. aman nedir

Kökeni-Yapısı

Ünlem olan Arapça *aman* kelimesi ile Türkçe zamir *ne* kelimesinin ekfiil almış halinin bağlaç olarak kullanılması sonucu ortaya çıkar. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Gümüşhane ve çevresinde görülen bir bağlaçtır. Cümle bağlayıcısı olup açıklama göreviyle kullanılır. Kendisinden önceki cümleyi sonuç anlamıyla sonraki cümleye bağlar.

babam öldi de on senedir sesimi çıķarmadım ki ***aman nedir***, aj gözli babasının malını şindiden isdey dèmesinner. (GKAYA s. 211)

36. amma

Kökeni-Yapısı

“Ama. Yanına getirildiği kelimenin anlamına aşırılık katarak şaşma veya hayranlık anlatan bir söz: ” (BTS) Köken olarak Arapçadır. *Ama* bağlayıcısı ile fonetik farklılığı olan *amma* bağlacı *ama*dan cümleye kattığı farklı anlam ilşkileri yönüyle ayrılır. Cümleleri birbirine bağlama göreviyle kullanılır. İki olumlu cümleyi veya bir olumlu bir olumsuz cümleyi birbirine bağlar. Kullanım alanı olarak en az ama bağlacı kadar yaygındır. Yapı olarak tek kelimeden oluşan basit yapılı bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında a>e değişikliği şeklinde daha çok görülen bağlacın kullanım şekli olarak gösterdiği farklılıklar vardır: “amma, ämmä, amme, emma, emme, emmelik, hemme. ”

amma: bana içi tene attı ***amma*** ulan yıḫıl da cet dedi. (AKYA 22-128)

amme: mevlam buna su vermemiş, öpTüm ***āmmē*** uyanmamış, eli ġalefilli gelin. (AKKYA 10-21)

ämmä: päki bababän sana varım ***ämmä*** bänä bir kürk yapdiracäksin, ġurşun dahi bätmiyäcäḳ. (AKCA I. 1-12)

emma: ellişer metre arānan gece geliyoz ***emmá***. (GKASŞÖ 11-237)

emme: nufus bakımında bura daha çoğudu ***emme*** banazıŋ çevreside yedi sekkiz köy vā. (BİA 20-69)

emmelik: ah yavrum ne biliyim ben. aldım ***emmelik*** unuddūm gitdi. (ELDİA 41-18)

hemme: allā ısmarladık geldik gā buraya ***hemme*** anamın kökü burada anam buradan- dı. (MMKKAÖ X. 4. 29)

Kullanımı ve Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleleri önceki cümleye bağlar. Ayrıca hem cümle içinde hem de cümle sonunda kullanımı vardır.

a. Cümleleri Bağlar

derçi bizimkinde yoğumuş. ***amma*** dedelerimiz dört ḳardaşımış, biri memet boran bir ḳara omár biri bocük bekir biri hüseyin ısmından dört ḳardaşlarmış. (AKYA 40-10)

bi türbeler var ***ėmma*** kim‿oldu‿unu bilmiyoḫ. (ASA 5-2)

babamda mı orda yapıg. ***amma*** babanınañ orda görüşemedig bir türlü hayrad, yanim o benden evvel gedīdi. (HA 2-11)

ordan top atıtolā bureya. ***emme*** iki dene top patlamadı. (BİA 22-30)

e bilmedik yer ***amma*** ora bildiimiz yerdi. (AEİA 20-19)

şabannarıñ ahmede verdi‿imi biliyėm ***amma*** bu oña tenezzül ėTdi. (ÇA A6. 15-14)

sat ***amma*** saḳın tasmamı vēme. (BSİKA 4-25)

bāmanın ġopdundan habarı yoḳ patladı ***amma*** gözü bu yandaymışdı. (ABİA 29-94)

misal olarak ne‿ise bildiği ḳada insan ḳonuşabilir ***amma*** az önce belirttiğimiz gibi ḳasāsañ bu olmaz. (SA 2-11)

arḳadaş tedum ben terziyim tedum yüzbaşiye ***emmā*** pen hiç pi şe terzuluḳdan Pilmem Tedum. (TA 6-77)

ġara amadın şēsinde otoposunda olūlum oluyo ***emme*** orasını annatmayayım. (40-4) AÇİA

yapăcăz ***ämme*** năsı yapacaz? (SİA Umurbey-50)

b. Pekiştirme Bağlacı Olarak Kullanılır

yanına pilav bişiriysiñ salatayna. ***emme*** şindi tam dakımınnan her şeysinnen tam tekmil götürüyōla. (UİA 1. 7. 61)

çoh bağırdım ***emme*** anam kimse gelmedi. (AAA 5-114)

bi haftada ġalhıyoḳ hemen. ***emme*** fāt ombeş ġun bi‿ay bi buçu ay duran varıdı. (ÇİYA 7-134)

ġız biliyð ***emmelik*** nāpsın. (YİA 2-115)

ġayardılar bōle aḫlım durudu yā, o vaḫıt ***amma*** deprem oluncu işler bozuluyo. (NEKYA 4-252)

ben de bilmiyom amma elli sen e ama atmış sene. (NÜAYÖ 8-9)

āzımızda da bi türkü ***amma*** kimse şīdemez. (KŞYA 61-104)

c. Kelime ve Kelime Gruplarını Bağlar

emme üç ay ***emme*** altı ay geşti. (AAA 8-214)

düğün emme altı ay sōna, bi sene sōna ***emme*** bi ay sōna. (BDA 19-24)

ġoyunu var keçisi var kiminiñ emme otuz, ***emme*** kırk, emme elli bône hepsi var. (SİNA I-7. 25)

d. Cümle Sonunda Kullanılır

buruya gelmiş bizi köle olaraḳdan ġabul etmiş **amma**, temüz olaraḳdan amma kökünden. (DVASŞB 17-6)

tabi yā geçirdim ***am'mā***. (DİGBA T. 02. 12)

bizim köyde boş arazi çoh amma, bi zaman duydum ki faḫırlara çitliḫ viriliyomuş dii duydum. (DVASŞB 18-15)

çıḫacañ ***amma***, diyir lākin hamam gibi deñiz gibi yāni dışarlarda yıḳanma. (ÇA A8. 16-27)

gece geliyoz ***emmá***. (GKASŞÖ 11-237)

e. İki Olumlu Cümleyi Bağlar

üç atlı geli ***amma*** tozu dumana ġatmış. (KBAYA 11-51)

burda idār ̲ ederiz ***ama*** lissi ̲ e mutlaḳa almamız gerek. (ÇA A6. 16-21)

bôle var yani bütün lāblar varıdın yani. ***amma*** bize vaḫablar derle. (BÇÇA II. 22. 66)

varduh amasyıya ***emme*** eli ġala atduh şimdi. (AAA 5-25)

üst yandayıh ***emme*** o alt yanımızda yöriye. (AAA 7-149)

gerçi garavanadan isTifāde ediyoz ***emme*** tain çıkmıyo dedim ben. (BDA 6-51)

oġuduġ ırahmetli ̲ iñ üsdüne ***emme*** sultan kivra da geldi şuraya oturdu. (ÇA B2. 15-48/49)

f. Bir Olumlu Bir Olumsuz Cümleyi Bağlar

seni seviyom ̲ ***amma*** çocumuz ̲ olmuyor. (YÇA 3-3)

hoş bu söylenecek laf değilidi ***amma*** işde dädih. (EİA C. II. s. 81)

şindi ise aḳarsuya başladıḳ aḳasu tālada çoḳ dengeli biçimde olmuyo. amma yādırma ile yapılsa bu sulama işi çoḳ daha verim artıyo. (ÇYYA 4-48)

Görevi

Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan cümleleri bağlayan bağlaçlardan biridir. Ancak kullanım alanı ama bağlacı kadar çok değildir. Hatta bazı kullanımlar bireysel kullanım farklılıklar neticesinde ama bağlacı ile amma bağlacının karıştırılmış şeklindedir. Kullanım alanı olarak iki olumlu cümleyi ve bir olumlu bir olumsuz cümleyi bağlar niteliktedir.

a. Açıklama Anlamı Taşır

adam da bende var ‿ ***amma***, bu ġız onnarınan gendini öldürecek. (YÇA 8-16)

çıḫacañ ***amma*** diyir lākin hamam gibi deñiz gibi yāni dışarlarda yıḳanma. (ÇA A8. 16-27)

askerlik yapıyim ***amma*** yoḫ göynüm. (MİA 1-5)

pēriz oldum, yanı oruş duttum doḳuzda amelyat etdi ***āmma*** nası amelyat olmuşum, nası gelmişim heç habarım yoḳ. (DMİA 1-54)

sığmış ***emme*** öte yanda adam nė olceg. (KEYA 3b-94)

āzımızda da bi türkü ***amma*** kimse şīdemez. (KŞYA 61-104)

b. Karşıtlık Anlamı Taşır

demiş bize deggeldi ben ne bilīm bo̅le olacānı biz hemen bildik ceton düşdü. ḳóye varmasa dedik ***amma***. (NEKYA 5-339)

zoal derenin kaha vardıh; ***emma*** ġar da çoh. (AAA 7-64)

çıḳarmışlar ‿ ***emme*** ölmüş. (KEYA 3b-28)

c. Pekiştirme Anlamı Taşır

inanmeyoz ***amma*** inandırdı beni. (KEYA 2a-28)

d. Sebep Anlamı Taşır

gelür otururdu ***amma*** yaşlámış. (DMİA 5-5)

e. Sonuç Anlamı Taşır

geçinip gidiyoḫ ***amma*** hasdalıḫ bilimi buḴdü. (NÜAYÖ 10-12)

yatıyo orda vūrdılār o adamı ***emme*** bu ēvdekï mi o ēvdeki mï vūrdụlar. (İİA I. 5. 57)

üç atlı geli ***amma*** tozu dumana ġatmış. (KBAYA 11-51)

hoş bu söylenecek laf değilidi ***amma*** işde dädih. (EA s. 81)

f. Şart Anlamı Taşır

pādişahı davet‿et ***emme*** bütün vezirinnen vüzerasınnan deyi. (BYA 1-129)

päki baba bän sana varım ämmä bänä bir kürk yapdiracäksin. (AKCA I. 1-12)

yapăcăz ***ämme*** näsı yapacaz? (SİA Umurbey-50)

Kullanılan *emmelik* bağlacı diğerlerinden farklı olarak incelenmeye değer bir bağlaçtır. *emmelik* cümle bağlayıcısı *amma* bağlacının *emme* haline dönüşmesi ve-lik yapım ekinin kalıplaşmasıyla ortaya çıkmıştır.

Amma bağlacının Türkiye Türkçesi ağızlarındaki öbekleşmiş şeklindeki kullanımları aşağıdaki gibidir.

37. amma mesela: Cümle bağlayıcısıdır, açıklama anlamı taşır. Arapça amma ve mesela kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş yabancı kökenli bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

benim bebelēm hèç dèmedi gadasını‿aldıīm ***amma*** mesela sevdiī ġız varısa ben şunun ġızını isdiyom derimiş. (GYAFHEE 1-2)

38. amma…amma…: Denkleştirme bağlacıdır**.** Cümleleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar. Arapça amma bağlacının tekrarlı bişr şekilde kullanılmasıyla oluşmuştur.

nişan dakarlā amma evde, ***amma*** düyün salonu dā vā ādeTlē. (BDA 23-27)

artıḳ ġāri dū̄‿ün sāhibinin vijdanına ġalmış bi şī. ***amma*** otuz kaç‿ekmēse hepsini ġurdurular. (DEYA I. 7. 15)

39. amma faḫat: Cümle bağlayıcısıdır, karşıtlık anlamı taşır. Arapça amma ve fakat kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

halbuki bu onlara "yapmayıñ, idmeyiñ. " diyor. ***amma faḫat*** onlarıñ yanında bulunduğ için bunu da yazmışlar. (GAMSYA 3-39)

40. emme gayli: Cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır. Arapça kelimelerini birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

geldiler, dögundüler, çırpındılar ***emme ġayli*** alla˛an şeyi inekler˛öyle öldü. (YİA 4-30)

41. amma gene de: Cümle bağlayıcısıdır, sonuç anlamı taşır. Arapça amma ile Türkçe genme ve de kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

eski sevdini unutamamış sevdi olanda ġıza kúser ***amma gene de*** sever hatda evlenmeyiP ġızı bekler. (ŞYA 10-7)

42. amma heralde: Cümle bağlayıcısıdır, tahmin anlamı taşır. Karışık kökenli bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

bu sene peg duyulmi˛o ***amma heralde*** ġulāma bir çavi˛o heralde ötānda varımış. (HA 9-25)

43. amma işde: Cümle bağlayıcısıdır, sonuç anlamı taşır. Arapça amma kelimesi ile Türkçe işte kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

yaşamalıydı ***amma işde*** ömrü bitti velhasılı kelem ondan sōna o yunanı denizese denize kesti. (SAKİA 5-117)

44. amma da: Cümle bağlayıcısıdır, pekiştirme anlamı taşır**.** Arapça amma ile Türkçe de bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

namaz ḳılan gelin‿aldım demedi mi? ***amma da*** ḳılesin‿a. bazı unudesin, ona ne deycen şindi? (AYYGA 18-11)

45. amma ve lakin: Cümle bağlayıcısıdır, karşıtlık anlamı taşır. Arapça kelimelerden oluşan bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

söylemeyi söyledi ***amma ve lakin*** annamadıḫ. (EİA C. III. s. 305)

46. emme lekin: Cümle bağlayıcısıdır. Karşıtlık anlamı taşır. Arapça amma kelime ile lakin kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşan kelime grubu şeklinde öbekleşen bir bağlaç öbeğidir. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

bacam kısēydi, ***emme lēkin*** hani höle kendim diricēdim hindi bi çual et oldum. (KEYA 10-23)

47. emme yalnız: Cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır. Arapça amma kelimesi ile Türkçe yalnız kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmıştır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

çoḫlarımış onu hėç ġozum ġormüyo ***emme yalıñız*** babanı gozüm görüyo. (KİGKA 12-49)

amma bağlacının Türkiye Türkçesi ağızlarda oldukça sık bir şekildeki kullanım hali de *emme*dir. *emme* bağlacının sözcük ve öbekleşmiş örnekleri şu şekildedir:

emme gädi ***emme*** gälmadi bilmiyoñ. (YİA 26-12)

emme tortumlu ***emme*** erzurumun oralardan. (AAA 12-58)

yīz yıl dedï mi bi dene insān çıkār. ***ēmme*** evliyā, ***ēmme*** memleketi goruyan. (İİA II. 16. 171)

hindi aşcı gelī dışārdan ağ çorbadır ***emme*** fesille ***emme*** şė pilav işde, bunūla servis ėdip vėriyilā. (KEYA 14b-36)

ben *emme* üç sene de *emme* beş sene de iki sene de ben varacaām. (SİKAD 31-29)

e dedim ne zaman ōlacādım ben dedim *emme* yarın *emme* birgün falan dedi. (SKA 4-326)

emme gözüm ōlanı sardı, *emme* gendi de böyük ben de guCcüm *emme* gendi de böyük. (KİGKA 12-4)

48. anadın mı

Kökeni-Yapısı

Soru edatıyla kurulan ancak cümleye soru anlamı katmaktan çok pekiştirme ifadesi ekleyen bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe bir bağlaçtır. *Anla-* fiilinin görülen geçmiş zaman ikinci teklik şahıs sonuna soru kelimesinin getirilmesi ile yapılmıştır. TTA'da bu yapı içerisindeki anla- fiilindeki –l ünsüzü düşürülerek fiil ana- şeklinde kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

misafirlere yemek vercez dedi bir ay dedi *ānadın mı* herkesin töresi başḳa başḳa. (SİFSİA VI-104)

böle büzme böreği yapalar oḳlāda *anadın mı* böle yazarlar sofrada hamırı. (SİFSİA VI-14)

Görevi

anadın mı bağlayıcısının soru edatıyla kullanılması cümle soru anlamından çok anlamı pekiştirme onayla (t) ma anlamı katar.

a. Pekiştirme Anlamı Taşır

buğday ekmeği yoḳdu biz yetişdiğimizde *anadın mı* buğday ekmeği yoḳdu. (SİFSİA VI-9)

düğünlerde hıdrellez hıdrellezde sancaḳ ḳūruz ***anadın mı*** sallanırız bütün gün. (SİFSİA VI-34)

abdez alırsın ***anadın mı*** niyetlenirsin ne isim ḳoyacāna ne dua biliyosan artık. (SİFSİA VI-83)

49. anca

Kökeni-Yapısı

Bu yapı Eski Türkçe Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde 3. teklik şahıs zamiri *an* kelimesi üzerine +ça eşitlik ekinin getirlmesiyle oluşmuştur. Yapının oluşmunu Tuncer Gülensoy Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken bilgisi Sözlüğü adlı eserinde şöyle açıklamaktadır. "**an** 'o'-ol+**ça**" (Gülensoy, 2007: 69) şeklinde oluşmuş birleşik yapılı bir bağlaçtır. Kelime yalnızca, sadece, belki anlamlarında kullanılan bir sözcüktür. Büyük Türkçe sözlükte de kelimenin anlamı şöyle verilmektedir: " 1. o kadar. 2. böyle, böylece. 3. ancak" (BTS)

Kullanım Şekli

Anca bağlacının TTA'da farklı kullanım şekilleri tespit edilmiştir. Kelime başı h- türemesiyle *hanca, hancan* şekilleri yanında uyum dılına çıkan *ance* şekli ve kelime sonunda ek/hece tekrarıyla ortaya çıkan *ancaca* şekilleri *anca*nın TTA'da yer alan kullanım farklılıklardır. "anca, hanca, hancan, ance, ancaca" şekillerindeki kullanımlar tespit edilmiştir.

hanca: ordan sora áyaḳlarumuzi çıḳarduḳ ***hanca*** eyaḳlarumuzi çiḳarduḳdan sora baḳdum, eyaḳlarumuz tamamen kómur oldi. (TA 33-14)

hancan: yaylanun çimenine ḳavli ḳarar bağladuḳ ***hanCan*** ayriliyuduḳ ikumuz da ağladuḳ. (TA 10a-7)

anca: kóyümüzde başga ***anca*** hayvancılık, koyunculuk, çitcilik, işde besiciliK bu islerle meşguluz. (SDA I. 4. 1)

ance: beraz çağrı pusulası dāveti ***ance*** bu ġadaḳ masaraf lerelik acıḳ çeñiz meşur gat. (KYA 44-10)

ancaca: birinde uyutdum da ***ancaca*** arḳamdan indirdim de yatırdīdım. (BAİA IV-16. 120)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında buluduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Cümle içinde de kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

burası èyi iş yapacigik deyi geldik. burda da heç bi iş yok. ***anca*** amelelik var başġa bi şi yok. (SDA 4-4)

aşşağı yuxarī yïrmi senelik fiĺān‿a***nca*** oldū, yol gäleli, aláttirik gälelï. (İİA I. 1. 42)

mazodu ġasıleyo ġaldırdımıS, ***anca*** ġafa ġafaya geliyo. (SDA II. 4. 5)

b. Cümle Sonunda Kullanılır

ya on onbeş seneye ġadar hemen de zıfıra ėner yani. on beş seney ***anca***. (ŞHA I. 17. 22)

arazisi olan, sūlaķ arazi yetmiş atmış deġar iki üş ġonşuda ***ancadır***. (ŞHA II. 1. 17)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

gitmedim yani çārmadılar gittim ēp merada ķoyun güttüm. ***ancā*** bi imzamı atıyim şindi. (KBİKAİ 14-75)

yol‿iz yoğdu. ***anca*** saten sebzede yapmazdıķ. (SKA 4-2)

bu diyur ki kim götürecek ***anca*** tilki götürüyor. (GMKA 7-119)

bitdi yani ēhtiyar taķımı ***anca*** nēdē, gidē ibādetini yapā gelir. (SDA I. 2. 89)

eskiden benim çocuklūmda pek fazla parlak değildi. buğday ekilirdi, anca yīcēni kaldırıdın. (MMKKAÖ 11. 2. 222)

b. Olasılık Anlamı Taşır

yūzde otuS yūzde kırk ***ānca*** çālgı çıKar yāni. (İİA II. 23. 124)

yirmi sekiz falan olması lazım biz ufaḫ odlūmuza göre ***anca anca*** o sıralarda her‿alde (KŞYA 29-22)

yüzde bi dene iki dene filán ***anca*** çıķā Tutmayan. (SİNA I. 8. 149)

50. ancak

Kökeni-Yapısı

Türkiye Türkçesi yazı dilinde ve Türkiye Türkçesi ağızlarında yaygın olarak kullanılan *ancak* bağlacı Türkçe kökenlidir. *Anca* yapısının üzerine *ök* pekiştirme kelimesinin ekleşmesi-kaynaşmasıyla ortaya çıkmıştır. Bağlacın anlamı ve işlevi Büyük Türkçe Sözlükte şöyle açıklanmaktadır: Yalnızca anlamında, sınırlama bildiren bir söz: Olsa olsa, en çok, daha çok, güçlükle anlamlarında, bir şeyin daha çoğunun, ilerisinin olmadığını gösteren bir söz. En erken: Lakin, ama, yalnız (BTS) anlamlarında kullanılan sözcük bir düşünceye karşıt ikinci bir düşünceyi anlatmak için kullanılmaktadır.

Bağlacın yapısı konusunda Necmettin Hacıeminoğlu şu açıklamayı yapar: "Ança ve oḳ kelimelerinin birleşiminden oluşan bileşik yapılı bir cümle başı bağlacıdır (Hacıeminoğlu, 1984: 119)." Tuncer Gülensoy *ancak* kelimesinin etimolojisi için şu değerlendirmeyi yapar: "Eski Türkçede inçä-ınça-inçäk şeklinde zamir *an* kelimesine *ça* eşitlik eki ve *ok* işaret edatı birleşiminden oluştuğunu söyler (Gülensoy, 2007: 69)." Bağlaç kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bağlaç grubuna girer. Köken olarak Türkçe olan bağlacın Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım alanı çok yaygındır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında bu bağlacın bölgesel olarak Türkiye Türkçesinden kullanım açısından farklılıklar arz ettiği görülür. Türkiye Türkçesi ağızlarında görülen fonetik farklılıklar *ancak* kelimesinin sonundaki –k ünsüzünün sızıcılaşarak –h'ye dönüşmesi veya düşmesi ile kelime başında –h ünsüzünün türemesiyle oluşan şekillerdir. "ancak, ancah, hanca, hancak, ancaḫ ki" gibi.

ancak: cenabı allah, unu ***ancaḳ*** allah biliyo. (BBA 26-59)

ancaḫ: ***ancaḫ*** yüz tenede iki adam bacağına ip şalvar giyerdi pantol anca bi adamda vardı. (MİA 61-1)

ancaka: yirimi tāne hayvanı birden gotúrur yāni ***anc'aka*** kanini içer bıraḳír yani leşini yemez. (RİA 29-19)

hancak: bu yüz‿on haneden belki ***hanc'ak*** yirimisi dışardan alabilir. (RİA 26-16)

hancaka: ç'aydan aldūmuz parayı ***hancaka*** evi idāre ediyrük. (RİA 17-37)

hanCan: ķavli ķarar bağladuķ ***hanCan*** ayriliyuduķ ikumuz da ağladuķ. (TA 10a-7)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Türkiye Türkçesi ağızlarında çok kullanılan cümle başı bağlacı olan ancak, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlamak suretiyle kullanılmaktadır.

a. Cümleleri Bağlar

oni biraḫacağam dosyama senin nüfus cüzdanını ***ancaḫ*** bu şekilde tasdiḫ ederim. ne mümkün ėtdimse yapmadı. (VGKHA 25-214)

işá girecek veyahut Ta bir sanatkar olması lazım ki ***ancaḫ*** o zaman evlenabilir. (KBAYA 9-8)

benim param yoĶ ***ancaĶ*** burā ġada getirdim de dedi. (KEYA 43b-141)

yas dedīñ zaman, ***ançaĶ***, onu da ben dōru bi şey görmüyum, mantıĶlı görmüyum. (BAİA II. 1. 201)

hanım diyor ki “yarabbi ben nereye gediym. ” ben ***ancaḫ*** hocanıñ orıya sı˛arım. (SİLA 3-36)

çoḫ tabi haller oluyo iki buçuķ sağat da ***ancaḫ*** arabıya bünebildik ve basılı olaraḫdan bele ayaḫ basacaḫ dahi yer yoḫdur. (DMİA 2-88)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

kanser hastasıdın ölcēni bilsen gitmezsin u gün bayıra hanı mezarını ġazarsın diye bi laf var bunu ***ancaķ*** allah, hani ölcēni bilsen gitmezsin u gün bayıra. (BBA 26-62)

evler yapaydım ha bu ōlancāzıma ġalaydı ***ancaḫ*** men yapdım. (DEYA I. 30. 33)

kimin hayvan fazlaysa hayvannandan hayvan aldı. biz ***ancaķ*** eşek ķoştuķ eşekle geçtik dünyada. (KBİKAİ 20-9)

b. Karşıtlık Anlamı Taşır

yaşamaķ istedim, görmek istedim birçoķ olayları yaşayamadım. ***ancaķ*** mānevi cesaretimi hiçbir zaman ˛için ķaybetmedim. (AYYA 94-5)

bi damlamçık yapçasın ***ancak*** çok yapmıcesen. (MMKKAÖ IX-2, 3. 105)

izmirden bi kişi ġaşmış ‿ ***ancaḳ***, geri yanı gine deŋize gitmiş. (SİNA II. 8. 43)

c. Olasılık Anlamı Taşır

insanlarımız hemen hemen hiç ḳalmadı ***ancaḳ*** bi yaşında iki yaşında bebek olaraḳ ḳälmış insanlar var. (SİA Doğantepe-2/10)

yükler götürüllerdi bu dağdan böle aşar getirillerdi ***ancaḳ*** on beş yirmi günde gelillerdi. (DYA 14-128)

benīm tāmiŋime yirmi yirmi beş ‿ āne ancaḳ var. herhalda ***ancak*** ġaldı herhalda. (EMİA 2-24)

ancaḳ o zaman evlenirim. (SİYA 60-91)

d. Sonuç Anlamı Taşır

dayı hoş geldin işte taa ***ancak*** gittin sen. (BBA 5-34)

e. Şart Anlamı Taşır

aPar toPar bu adamları maḫfediyorlar, diyor bu sefer ne yapacağız, ***ancaḫ*** bu adamı öldürmemiz lazım. (GMKA 8-119)

küçük ḳız şart ḳoşir diğerleri hema ḳabul ‿ etmişler. ***ancaḫ*** demiş eğer şartım yerine gelirse ben bunu ġabul ‿ ederem. (MMA 13-45)

51. ancaḫ ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe ança ve oḳ kelimeleri ile Farsça ki bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başınsa bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

ceyiz yoḫ bizim köyde hėç yoḫ ***ancaḫ ki*** babası ona bi ḳat elbise alur. (DİÇÇA 24-17)

52. anlaşılan

Kökeni-Yapısı

Türkçe kökenli bir bağlaçtır. Türkçe *anla-* fiiline fiilden fiil yapım eki olan *–ş, –l* ve *–an* fiilden isim yapım ekinin getirilmesiyle oluşan *anlaşılan* kelimesi türemiş yapılı bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

payramlaştuḳ, elini optüm. Tedi sen "***anlaşilan*** ḳaradenizlisun. " tedi, tedum evet sen nerelisun. " (TA 3b-99)

53. arkasından

Kökeni-Yapısı

Basit yapılı olup ilave etme, ekleme anlamlarında kullanılan *arkasından* kelimesi *arka* ismi üzerine getirilen *–sı* iyelik eki ve *–dan* ayrılma hali çekim ekleriyle kullanılmaktadır. Türkçe kökenli çekimli bir yapıdadır.

Kullanım Şekli

Birbirini takip eden iki olaydan sonrakini açıklamaya çalışan bağlacın TTA'daki hem kullanımı hem de kullanım şekli örnekleri çok değildir. "arkasından da, arḫasından"

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar**.**

a. Cümleleri Bağlar

önce beyazlılarımızı yıḫardıḫ ***arḫasından*** gözzel renglilerimizi yürdıḫ. (ADMKGSYA 15-12)

Görevi

a. Ekleme Anlamı Taşır

pilavınaŋ taba˛na˛üstü˛ätli onu verirler ***arkasından*** datlı, hoşaf veya helva durum bundan ibaret. (BÇÇA I. 24. 105)

durumuna göre yapıp‿ondan sōna˛onu yapıyōlar‿***arkasındaŋ*** onuŋ veriler onun‿arḳasından fasulye et ondan sōra pilav. (DEYA I. 17. 23)

bisafir gelir ġızım onnā ***arkasından*** ordan yiderēlē içerēlēgine onlara savēlē. (MMKKAÖ III-2. 40)

54. arkasından da

Kökeni-Yapısı

Arkasından yapısına *de* bağlayıcısı eklenerek yapı kelime grubu şeklinde öbekleşerek oluşmuş bir cümle bağlayıcısı olur. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle bağlayıcısıdır, cümle başı bağlacı olarak kullanılır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye taşır. Ekleme anlamı taşır.

oturduḳdan sōna sigara ikramı yapılır. ***arkasından da*** çay ikramı yapılır. (ŞÖYA 19-20)

55. artık

Kökeni-Yapısı

Bundan böyle, bundan sonra, nihayet, neticede anlamlarında kullanılan *artık* bağlacı Türkçe kökenli cümle bağlayıcılarından biridir. Hacıeminoğlu artık kelimesinin yapısı ve fonetik değişimini art-u-ḳ>artuḳ>artık (Hacıeminoğlu, 1984: 120) şeklinde belirtmektedir. *Artık* kelimesi tarihi dönem metinlerinde artuk şeklinde yuvarlak ünlülü kullanılırken Türkiye Türkçesi yazı dilinde ünlü uyumlarına uygun olarak *artık* şekli kullanılmaktadır. Tek kelimeden oluşan türemiş yapılı bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

Artık bağlacının TTA'da fonetik tercihlerden kaynaklanan kullanım farklılıkları da şöyledir: "artıḳ, artuḳ, artuḫ, artıḳın, ayrıḫ, atıḳ, arıḫ, artı. " Bölge

ağızlarında görülen ses değişimleri hem ünlü uyumunun bozularak –ı'nın dar yuvarlak ünlüye dönüşmesi hem de –k ünsüzünün değişmesi veya düşmesi şekillerinde görülmektedir.

artıḳ: şu anda biz yeni nesil diyecem ***artık*** buna karşı durduk ve bu şeyi kaldırdık ortadan. (BBA 59-24)

artuḳ: undan yemek yapacāmış ***artuḳ*** ne sayarsan say. (TA 29-22)

artuḫ: biz arḫadan dolanduḫ. bir ġumandasında dedє, bumbalar atılacaḫ. ***Artuḫ*** hazєr işaretєverduḫdan sōra neyse sağdakє soldakє nefer işaret verdekє tamamdur. (EİA C. II. s. 120)

artıḳın: bilmiyum ***artıḳın*** ḳızannıḳ gömdüler. (KİMİK 16-179)

ayrıḫ: zobalarımızı ġuyuruḫ ***ayrıḫ*** ġaytTen ġurtuluruḫ yanı anlımısın sen. (MİA 5-5)

atıḳ: e¸e şērde mi durun? ***atıḳ*** ġayri taḳavide ayrılmışındır. (EYA 13-7)

arıḫ: ondan sōra ***arıḫ*** nereye gidecēsek hangi gomşuya gaḫıyıḫ gediyik. (AÇİA 5-16)

artı: mahap dedim getmiyaḫ ***artı*** sen getmezsin yola yollandıḫ. artı köyde geldiler. (MİA 51-3)

artıkı: yāni büyüklerden dinnedīmiz intibālar bunnar. ***artıḳı*** onları tutmaḳ sūretiyle o ḳışın baharı bulmuşlar. (AYYA 11-10)

Kullanım, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Artık bağlacı hem kendisinden önceki cümleyi sonraki cümleye bağlar hem de başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Bağlaç bazen cümle sonunda kullanılır. Ancak bu durumda devrik düşünsel bağlayıcılık söz konusudur.

a. Cümle Bağlayıcısı Olarak Kullanılır

istediklerini verirsin neyse ***artıḫ*** eger gözleri kesmese seslenemezler, girersin köye. (ADDA 2c-83)

oğlana verirler oğlanda bahşiş alırlar ġarer ġorlar ***artıḫ*** düğün başlar, ġızı ġınıya çekerler. (MİA 4-12)

ali yerli yaş yirmi sekiz do˛umluyuz. ***ātıḳ*** ˇişde yedmiş ˇaltıyı felen mı oluyor. evet. ***artıḳ*** bi de yapılarımızın ufag ˇoldūndan de pek boylu de˛iliz. (ABİA 30-1)

b. Cümle Sonunda Kullanılır

ordan dönmüş gelmiş borā çıḳmış, nemaz ġılmış ben gidecēm demiş geline ordan inmiş ***atıḳ***. (EYA 12-32)

hindi aTıg çul kilimde yok eyirende yok dokuyanda yok hepsi hazır ***aTıg*** gayrı. (SKA 7-199)

yavrıcım, hiç önce tütün ekilīdi, o biTdi. o biTdi ***artıġ***. (BAİA II. 2. 1)

Görevi

Başında bulundukları cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlayan artık bağlacı metinlerde daha çok bundan sonra, bundan böyle, şüphe, belirsizlik anlam ilişkisi kurup açıklama, sonuç bağlacı olarak kullanılmıştır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

ikinci murat mı ***artuḥ*** birinci murat mı onu bilmiyom. (AAA 12-5)

elbisa diyalim da tikilıdi ḳaḳayruḳ du˛uni etmey ***artuḳ*** halası artuḳ yengesi her neysa. (TYA 1-9)

o zamanıñ behrinde ḳılıç mı ***artıḳ*** neyse satır mı bi şey vermiş eline. (AYYA 7-24)

gerçeK söylüyüm. u˛unnar ġāri˛ ***artıḴ***. o bayramlar çoḳ ėsgi bayramlar bazı şey yaḳardıḴ, ardıç yaḳardıḴ. (BAİA II. 9. 205)

b. Sonuç Anlamı Taşır

ḳız çocū severse ayıramazlā verirlē ***artıḳın*** bi sene mi na ḳadarsa müdet ḳoyarız. (KİMİK 9-12)

şeyden işde çaḳmağın ġuvvatında mı olurdu ***artıḫ*** harran buğdası vardı. (GBA 28-28)

biz sanatın hasdalīnı gideriyoruz. başġa bi şeyimiz yoḳ. yünkū̄ çalışamayız ˇ***artıḳ*** ondan sōra fazla çalışamayız. (ABİA 30-8)

o zaman türkiye'ye hani dış devletlere gitmek serbesmiş. ***artıḳı*** biz bir müslüman ülkenin içinde yaşācāz. (AYYA 11-2)

şimdi devleT milleT işinden vazgeşdiK ***artıḲ*** da, bu bizim ananevi geleneKlerimis. mesele böyle bu inşannarımıs yazıġ ‿ olī yāni. (BAİA II. 1. 3)

Yalın haldeki *artık* bağlacının yanında artık kelimesi ile birlikte öbekleşerek kullanılan kelime grupları da vardır.

56. artıḳ gari: Cümle bağlayıcısıdır. Sonuç anlamı taşır. Türkçe artık kelimesi ile Arapça gayri kelimesinin nirlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

arḳasından eşeklē varır. ***artık ġari*** düün sāhibinin vijdānına ḳalmış bi şi, amma on ‿ ekmek gönderir amma yirmi amma otuz. (DEYA I-7. 15)

57. artıḳ yani: Cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır. Türkçe artık ve yani kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesiyle kullanılır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

şimdi çiflikle isaklı birleşereg ‿ iki mahalle veya köy diyelim, o zaman köydü ***artık yani*** veya nahiye neyise. (SDA III. 20. 24)

58. artuḫ yoḳsa: Cümle bağlayıcısıdır. Soru anlamı taşır. Türkçe kelimelerin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

bu çocuh tayın hareketlerinden mi ***artuḫ yoḫsa*** nasın bilmem. (AKYA 1-40)

artık bağlacının ağızlardaki öbekleşmiş kullanım şekilleri olan atıḳ gali, atıḳ gayrı, atıḳ gayrıg öbekleşmiş bağlaçları da metinlerimizde görülmektedir.

undan bi te hamile ġalmış o bey. ōlundan ***atıḳ ġāli*** meydina getirmiş. o çocu ‿ ū. (EYA 3-40)

olan tarafına öleliknen ***aTık gayrıḳ*** vama geme başlā ġonullu olursa omassa orda pite. (SKA 7-17)

artıkın kelimesi *artık- (ı) n* şeklinde oluşmuş bir bağlaçtır. Profesör Dr. Ahmet Buran bu kelimedeki –n vasıta hali ekinin pekiştirme görevinde bulunduğunu ifade eder. (Buran, 1994: 264)

bilmiyum ***artıḳın*** ḳızannıḳ gömdüler. (KİMİK 16-179)

59. arzu et-

Kökeni-Yapısı

"İstek, dilek, heves" (BTS) anlamlarında kullanılan bu bağlaç Farsça *arzu* kelimesi ile Türkçe *et-* fiilinin bir arada kullanılması oluşan bir öbekleşmiş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanım Şekli

Metinlerde isteme, temenni etme anlamlarında kullanılan bağlacın kullanım şekil örnekleri şu şekildedir: arzu ėdersem… arzu etmezsem…, arzu ‿iderse, arz ‿eden"

Kullanımı, Kullanım Yeri

Metinlerde çok sık bir kullanım alanına sahip değildir. Hem sıralama bağlacı hem de cümle bağlayıcısı olarak görülür. Cümle bağlayıcısı olduğunda başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Temenni, istek anlamı veren bir bağlaçtır.

a. Cümleleri Bağlar

o çocuḫ tabi işte ***arzu ėdersem*** ben kesīm göbeı̣nı arzu etmezsem yanımdaki bir arḫadaşa diyim ki bunun göbe̩ını sen kes. (AKYA 11-7)

Görevi

Cümle bağlayıcısı olarak kullanılan bağlaç Temenni-istek anlamı veren bir kullanıma sahiptir.

a. Temenni-İstek Anlamı Taşır

soyunup girdikten sora gelin hanım ***arzu‿ iderse*** ilk giriş aḳrabasına hizmet eder. (KMYA 3-25)

bilezik yoğudu önden bilezik olmazıdı. ***arz‿ eden*** bilenē bi set alırdı. ġudreti yeten. (ABİA 5-19)

60. asıl itibariyle

Kökeni-Yapısı

Arapça *asıl* ve *itibar* kelimeleri ile Türkçe *–i* iyelik ve Türkçe *ile* kelimesinin birleşmesi sonucu oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamıyla kullanılır.

bizım ġabila irandan gelmadır ***āsıl_itibariyle*** bizım ġabile çoḫ tamiz munavar bir ġabiladır. (KBAYA 40-12)

61. asla

Kökeni-Yapısı

Arapçadan dilimize girmiş olan *asla* kelimesinin diğer kullanımlarıyla birlikte bağlaç olarak kullanılmasıyla Türkçede yer almaktadır. Tek kelimeden oluşan bir cümle başı bağlacıdır. Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde çok sık bir şekilde kullanıldığı söylenemez. Kullanım alanı dardır. Arapçadan “hiçbir vakit” (Devellioğlu, 1984: 56) anlamıyla dilimize girmiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ne huumeynici var, ne süleymancu var, tiḳocu var ***asla*** bu tariḳat ḳabul etmez (AKYA 16-4)

iki adamınan ḳadınların içine bizim adeTte ***asla*** erkekler ḳadınlarımızı hiç görmez. (BÜYA 1-50)

bir dil bir din bir mezhep_aynı hepimizde hepimizin taşıdı ***aslā*** deġişikli yoḳtur. (ŞHA II. 1. 10)

Görevi

a. Kesinlik Anlamı Taşır

tek ḳoldan ḳonya ġaraman dedim ya bir de yoḳ ***asla*** hiç ne yörüklük ne bir ırḳ ̧asla yoḳtur. (ŞHA II. 1. 8)

dünyayı diyo, yiyo yutuyo gine de diyo, susuzlā ***aslā*** ġanmıyo diyo. (YSİA 6-80)

kimisi beş, kimisi üç dörT bilezik. yoK ̧agırlıK yoK, yoK ̧***asla*** ôle bi şey olmaz. (II. 1. 46) ŞHA

mol bi şäy yoḲdu (elektrik, su) yoḲ, ***aslā*** yoḲ ̧onlā yaTmiş yāTmiş bäşlādä gäldi. (DGİA C. 3. 20)

62. aslında

Kökeni-Yapısı

Tek kelimeden oluşan basit yapılı bir cümle bağlayıcısıdır. *asıl* olarak anlamında kullanılan bir sözdür. Bağlaç Türkiye Türkçesi ağızlarında yaygın bir şekilde kullanım alanına sahiptir. Arapçadan dilimize giren asıl kelimesi üzerine –ı iyelik eki, zamir n'si ve bulunma hal eki –da'nın birlikte kullanılmasıyla ortaya çıkmış bir yapıdır.

Kullanım Şekli

Kullanım şekli itibariyle fazla bir değişiklik görülmez.

aslında: ***aslında*** ḳara yusuf adında birisi yani göçmen olaraġ. (AEİA 28-2)

aslem: ***aslem*** biz ayağımıza öküz gönünden çarıḳ dikerdik. (KMYA 5-102)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulundukları cümleleri kendilerinden önceki cümleye bağlarlar. *Aslında* bağlacı bazen cümle sonunda da kullanılmaktadır.

a. Cümleleri Bağlar

bôle şeylere pek önem vermiyolar. ***aslında*** iktidardakı hükūmet daha dīne dōru sarılırsa daha güzel tabī yaylım olarak şimdi telefonlar çıḳdı. (SDA II. 13. 75)

siñsiñ de düyünlerde gece ışıḳ yapabilmesi için esasan hèç bir ışıḳ yoḳ o güne göre ışıḳ yapabilmesi için ***aslında*** gider çalı getiriler. (KMKA 1-13)

derlerki zenginliğa delalettir. ***aslında*** köbeğe kediye tükürürse biter gözünde arbacuḳ. (TYA 14-59)

hepsini de alman lazım ama ***aslında*** beki sizin ġabileleden almışladır orları beki. (SAKİA 22-188)

bu sefer gıymeti ġalmıyor. ***aslında*** bir insanıñ hem dini nikahı olması lazım öte dünyaya garşı hem de maddi nikahı da olması lazım. (SDA II. 13. 79)

yani garın arısını zambadam kese. èyi gelī. hèr otuñ ***aslında*** faydası var. (SDA II. 17. 131)

b. Cümle Sonunda Kullanılır

işde nerde etcez? o güllü puñarda, buranıñ adınıñ güllü puñar alması lazım ***aslında***. (UİA I. 40. 78).

öñümüze geçiyollar, tembih ‿ėdiyollar, dėdim. yalan bu ***aslında***. (AYYA 25-11)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

geçim tarımla hayvancılıkla, son zamannar çilekle üraşılıyō. ***aslında*** fidannarı da yapılıyo ama genelde dikimi yapılıp yāni kendi köklerinden çapası yapılırken ayrıg otu gibi zāten. (UİA 1. 63/10)

buranın yani dönen işi o başḳa hiç bi işi yoḳ zaten ***aslında*** buranın yani bütün geliri motorculuḳ. (ZBKİA 19-10)

ordan devam ‿ediyo bu gäzler demek yani gezilerimiş yani ***aslında*** gäzler deyo yani. (SİNA II. 1. 3)

eynan çoban adam gibi bellī eder. ***aslında*** gine allahın emri allahın gösderişidir. (EYAD 1 s. 157)

sōradan gelennēle kū̄ bū̄müş tabi. ***aslında*** bulgarya'ya da buradan gidilmiş. (BGYA 2-8)

oraya vuruyollar ordan da beş litre su, su ***aslında*** içme suyu adı altında su fazla diyollar. (AYYA 43-63)

b. Pekiştirme Anlamı Taşır

hak hukuk olarak halledebilmesi için. fakat her iki nikah da lazımdır ***aslında***. (SDA II. 13. 82)

bizim köyün adına toprakçılar derler ***aslında***. (BÇÇA I. 14. 69)

63. aslına bakarsan

Kökeni-Yapısı

Aslına bakarsan cümle bağlayıcısı ise yapı olarak cümle şeklinde olan bir bağlaçtır. Arapça *asıl* kelimesi, iyelik eki zamir *n*'si ve bulunma hal eki üzerine *bak*-fiilinin geniş zaman ikinci teklik şahısta çekimlenmiş haliyle oluşturulmuştur. Karışık kökenli bir bağlaçtır. TTA'da kullanımı çok dardır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Karışık kökenli bir cümle bağlayıcısı olan bağlaç başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye açıklama anlamıyla bağlar.

mesela ne bileyim biz iyisini biliriz ***aslına bakarsan*** ama bakam onu allağ bilir. (SİFSİA 4-45)

64. atıyorum

Kökeni-Yapısı

Basit yapılı Türkçe bir cümle bağlayıcısıdır. TTA metinlerinde pek rastlamadığımız sadece bir bölge metninde karşımıza çıkan bu bağlaç derleme yapılan kişinin Türkçeyi kullanma yeteneği ile ortaya çıkmış bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime *at*-fiilinin şimdiki zaman birinci teklik şahıs çekimiyle ortaya konulmuş çekimli fiil yapısındadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

ülkemiS soyuluP suvana dönderilen bi ülkede, ***atıyorum*** ē bir‿oy zamanı geliyorlar. (BKA I. 3. 6)

Görevi

a. Varsayım Anlamı Taşır

türkiye cumḫuriyetiniñâeñ yüksek ͡erkániniñ ġarşısına çıḫıp, yani ***atıyorum*** ben bu ülkemizi niçin bu hale getirdiñiz diye küfretmek geliyo içimden. (BKA I. 3. 45)

çünkü tüm ġaribannar zenginiñ kölesidir. ***atıyorum***. burda isÇi olana bi vatandas isÇi çalısıyo. (BKA I. 3. 53)

65. aynen

Kökeni-Yapısı

Arapçadan dilimize geçmiş olduğu gibi, aynı anlamında kullanılan bir bağlaçtır. Basit yapılıdır.

Kullanım Şekli

Aynen, aynan şeklindeki kullanımlar metinlerde gözlemlenmiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

alır götürür aynen temas eder. (KOYA 1a-138)

çagırcalıyı biliyoŋuz de mi? ***aynen*** bôle giyerdik. sepgen filen aynı ôle giyerdik. (SİNA II. 3. 141)

bu sā̧atlerde ġalmaz biter yemekleri ***aynen*** yani çevrede gördüŋüz gibi burlara geldiyseniz. (SİNA II. 16. 48)

Görevi

a. Benzerlik Anlamı Taşır

gelmedi baḳ tamam mı yani. ***aynen*** bu şekilde oldu. ya işde tanımıyor o da mesela benim küçük olum gerçi ikisi de filôrtle evlendile. (BÇÇA I. 28. 72)

ġızlarımız varı̧ıdı ***aynan*** bō̃le ıramazan efendiniñ dediği gibi köv geleneklerine göre. (SA 13-38)

66. aynı

Kökeni-Yapısı

Arapça *aynı* (Devellioğlu, 70: 1984) kelimesinin cümle bağlayıcısı olarak kullanılmasıdır. Tek kelimeden oluşan basit yapılı bir cümle bağlayıcısıdır. Olduğu gibi değiştirmeden aynı şekilde, tıpkısı anlamlarında kullanılır.

Kullanım Şekli

Arapçadan dilimize girmiş olan bağlacın kullanım şekil farklılıkları çok değildir: “aynı, eyni”

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisin den önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

e uşaḳ nerden ġalmış duyduñuz mu? ***aynı*** böyle oraya gonmuş dört yörük meselā temsil. (UİA 1. 41/115)

tabė bilī babasidır, gitmiş ***eyni*** bením síze anlaTTígím gibi o da ona anlatmiş. (VMA 25-29)

Görevi

a. Benzerlik Anlamı Taşır

nōhutdan da biraS küçük yuvalānır ‿ ***aynı*** nōhut pişeŕ gibi pişiriŕsin. (BÇÇA I. 1. 22)

devrisiki gün ***aynı*** gene bu şekilde ediyor. (OAAD Matal-179)

orda ha bığām de bığām geliyo burā eve. ***aynı*** şindi bizim durduğumuz eviñ yerinde evi varmış. (GKASŞÖ 12-124)

o ġabarır. onu onu da ***aynı*** deminki dedi¸im gibi o bazlama gibi gibi. ufaK ‿ ufaK şeynen. (ŞHA II. 14. 126)

ārtesi gún de gelin almıya ***aynı*** gene giderler. (SDA I. 2. 17)

67. eyni ki

Kökeni-Yapısı

Arapça aynı kelimesinin üzerine Farsça ki bağlayıcısının getirilmesiyle yapılan bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Benzerlik anlamı taşır.

bizim buranın ġavun ġarpuzi ***eyni ki*** türkiye'de menşur bir ġavun ġarpuz olirdi (VMA 2-17)

68. aynı dediğim gibi

Kökeni-Yapısı

Arapça *aynı* kelimesi ile Türkçe *de-* fiilinin üstüne *–dik* sıfat-fiil eki ve –im şahıs ekinin eklenmesiyle oluşmuş kelime grubu şeklinde yapılanmış bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye onaylama göreviyle bağlar**.**

böle dörtgen şeklinde keserler onu da işde ***aynı dedigim gibi*** ıscaK suyuñ ‿içersine salarlar. ordan çıkarılar yogurtlarlar. (ŞYA I. 13. 54)

69. aynı esnada

Kökeni-Yapısı

Arapça *aynı* ve *esna* kelimelerinin birleşimyle kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan yabancı kökenli bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

nassi baḫi ***eyn esnıda*** padışahin tek bi ḳızi tek evladı bi ḳızdır. (BMİKA 3b-17)

Görevi

a. Birliktelik Anlamı Taşır

bėla ağaçdan yapidi ***ėyni ėsnıda*** şėrbatı çekipda genç oğlana veri. (BMİKA 3b-16)

70. aynı şekilde

Kökeni-Yapısı

Arapça *aynı* ve *şekil* kelimesinin kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmasıyla olışmuş yabancı kökenli bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bir fışḳıyı çektiremedik. gene ***aynı şekilde*** sabā˛nan ġadın dā˛armeniñ yolunun tutmuş. (AKKYA 1-29)

Görevi

a. Benzerlik Anlamı Taşır

yazın bıraḳırdıḳ. erte_sene ġış tekrar yine ***aynı şekilde*** devam ederdik. (ELİA 7-14)

71. aynı vaziyetde

Kökeni-Yapısı

Arapça *aynı*, *vaziyet* (Devellioğlu, 1984: 1371) Türkçe bulunma hal ekinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşme sonucu oluşmuş karışık kökenli bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ōleden sōna dâvıl biter, gene ***aynı vazyĕTTe*** gelin çocūnu ẹvinden alırız, dolaştırī damadın ẹvine götürüz. (TYAİ 10-6)

Görevi

a. Benzerlik Anlamı Taşır

günner bele geçmeḫteydi. ***ayni vaziyetde*** külegiren ayda iki defa ne bilim haftada bir defa. (KİA 82-38)

72. aynı zamanda

Kökeni-Yapısı

Arapça *aynı* ve *zaman* kelimeleri ile Türkçe bulunma hal ekinin eklenmesiyle kelime grubu şeklinde öbekleşmesi ile oluşan karışık kökenli bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

onar her zaman bize gelirdi ***aynı zamanda*** radyo evi gibiydi. (ADMKGSYA 32-35)

álaziz civarlarını gezdim ***aynı zamanda*** hem arġadaşlar var aġrabalar var. (ADMKGSYA 32-31)

Görevi

a. Birliktelik Anlamı Taşır

afyonlu hemşerimiz olması hisābiyle faydaları oldu. ***aynı zamanda*** ē belediye başkanımıS dōruyol partilĭ. (SDA 21-41)

şuan çam dikili oráya güzel bir eylence yeri, mesire yaptı. ***aynı zamanda*** hani üç hüyükte etrāfı seyreti¸īn gibi. (BÇÇA I. 5. 48)

niye ben dėdim sen deyil başķa kim gelirse gelsin ben kefilden mefilden bıraḫmam ***aynı zamanda*** biliyorsun ki ben tahsinin elinden yaḫamı nasıl ġurtaram. (EYAD 1s. 114)

dedim hemşerimdir ***aynı zamanda*** anasını babasını tanıyorum. (ADMKGSYA 32-62)

e şimdi bayadıñ‿on‿iki tane köyü var. ē ben‿a***ynı zamanda*** muḫdarlar başķanıyım. (BKA I. 1. 59)

bu ġadin insan ġanından çol hoşlanírmíş ve ***ayní zamandá*** büyük bir devmiş.. (MMA 3-43)

73. aynı zamanda da

Kökeni-Yapısı

Arapça aynı ve zaman kelimeleri ile Türkçe bulunma hal eki ve de bağlayıcısının kelime grubu şeklinde öbekleşmesiyle oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Birliktelik anlamı taşır.

her nasılsa bi sevabı var bu şekilde ayarlarız ve ***aynı zamanda da*** hocalarımıza da esgiden ne veryolardı bilmiyon. (KDYA 3-10)

74. ayrı

Kökeni-Yapısı

Tek kelimeden oluşan bir bağlaçtır. Türkçe olup gelişim süreci Divanu Lügati't Türk'ten beri takip edilebilmektedir. Tuncer Gülensoy *ayrı* kelimesinin Orta Türkçede *ayru* DLT'de ise *ayruk* şeklinde görüldüğünü ifade eder. (Gülensoy, 2007: 96) Kelimenin yapısı ise *ayır-* fiil köküne yapım eki –ı'nın getirilmesiyle şeklinde olup kelime türemiş yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Cümle bağlayıcısı olarak kullanılmaktadır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bi sene sōna mı geşcek urdana neşān yapālā, ***ayrı*** bidā neşan yaptıḳtan sōna bu sefer kösteğine bileziğine… (MMKKAÖ III-2. 4)

dü¸ünnede olur sünnetlēde olur ***ayrı*** bi de mısır oyunu vādır ciriT bitdikden sōra. (UİA I. 4. 10)

Görevi

a. Ekleme Anlamı Taşır

bunlar baa ġarez ettiler ***ayrı*** bunlar birbirine vurŭrken vurŭrken ağa hepsini de öldürüyo. (MİA 13-25)

o an doa yaparlā namaz ġılarlā dışında için değil. gine ***ayrı*** doasını ederlē. (MMKKAÖ IV-2. 263)

75. ayrıca

Kökeni-Yapısı

Türkçe *ayır*-fiilinin –ı yapım eki ve eşitlik eki *–ca*'nın eklenmesiyle oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Türemiş yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Ayrı kelimesinin *-ca* ekiyle genişletilmiş şekli olan *ayrıca* bağlayıcısı cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

acıġ irilēni elēn içine gelennēri biyol ***āyrıca*** bi ataşda bi sel su ġaynadırız (KEYA 4b-52)

maḳas gibi onarın ***ayrıca*** maḳası olur ġoyunuñ geçiniñ onnarla ḳırḳarız kirmenlerde (KEYA 22c-138)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

bi tavaya ***ayrıca*** onu öle dönderivirdin mi lepek lepek yağ yağ güzelce oluverir. (DEYA II-20. 17)

varliyetli olana āvi yapmiş ***ayrıca*** her şēsini ayırmış. adamda var eder her şey alır. (SİNA II-17. 50)

b. Ekleme Anlamı Taşır

onu bişiriyz et ġazan ġazan ***ayrıca*** bulgur pilavı bişiririyz işde aş pilav aş. (KEYA 22c-167)

ızmanamız vardır mayalı hamırdan ***ayrıca*** sodalı yımırta ḳırarsın hiç maya ḳatmadan. (BKA 1. 5-126)

76. ayrıyeten

Kökeni-Yapısı

Türkçe *ayır-* fiiline –ı yapım eki ve Arapça *ilaveten* ve *hasseten* kelimelerindeki *–eten* ekinin analoji yoluyla oluşturmuş olduğu bir bağlaçtır. Cümle bağlayıcısıdır. Türemiş yapılıdır. Kullanım alanı ayrıca bağlacı ile aynıdır.

Kullanım Şekli

ayriyeten: hucam o zaman şeyler hatırımda da faḳat her yerin bi ***ayriyeten*** bi şeyi var mesela (KİSBİA 9-29)

ayrıyeTden: bu millet daldıḫdan sōna ***ayrıyeTden*** ordaki erkeklere yemek verilirdi datlılar verilirdi. (YSİA 4-113)

ayrıyekitden: yoḫ gomağ istemezlerse ***ayrıyekitden*** gomağ isdemeslerse başġa isimler ġorlar. (DMİA 9-35)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisin den önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bizim burada ġurbanını keserler yemeKâiçün filan böle bi ***ayrıyetten*** hazırlıḳ hiş bi senelik unu deymene götürürüz. (ŞHA 1. 4. 44)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

bu duvarları örerler ***ayrıyeten*** barābar duvarlar yapılır. (BÇÇA I. 8. 5)

bu üçünde tekrar ***ayrıyeten*** bi yèmek virilir. (BÇÇA I. 24. 98)

içinde yayılırdı, gezerdi, sı˛ır sıpa sı˛ır ġuyusu varıdı, ***ayriyeTden*** sı˛ır orıya sürellerdi. (KRMYA 8-91)

b. Ekleme Anlamı Taşır

o idare etmedi ***ayriyeten*** hükümet devlet bi su getirdi de kėpik ormanı der ordan su geldi. (SBA 1-51)

oğlan zaten sahatlarnan ***ayriyeten*** onun sağduci vardi iki tene. (AA I/10a-15)

aḫşam yėmekleri, aḫşam üzeri herkes döner gelir ***ayrıyeten*** bi de sıra geceleri vardır. (UMA 3-275)

77. ayrıyeten de

Kökeni-Yapısı

Türkçe *ayrı* kelimesi ile Arapça *-eten* ekinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Ekleme anlamı taşır.

tabi yaylāda duran çadırlarımızıñ ayrıyeten de bi gine bi misafirāne yaparız. (KYA 51-14)

herkes ġabiriniŋ yanına, annesiniŋ babasınıŋ yanına. ***ayrıyeten de*** oKurlar. öylelikçe ġabir ziyareti biter. (ŞHA II. 14. 100)

78. az daha

Kökeni-Yapısı

Türkçe kökenli bağlaç öbeğidir. Türkçe *az* ismi ile *daha* edatının birlikte kullanılmasıyla öbekleşmiş bir bağlaçtır. az kalsın, neredeyse anlamında kullanılan bağlaç cümle bağlayıcısıdır. Türkçe kelimelerden oluşan bu yapı TTA'da çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanım Şekli

Kullanım alanı çok geniş olmayan bağlacın kullanım şekil farklılıkları da çok değildir: "az daa, az taa"

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

bi yılan gördüm bi yılan gördüm dimiş, ***az daa*** siyirtmiyedim sandıḳtaḳı basma gibi sırtı va yılanın dimiş. (BBA 35-58)

Görevi

a. Yaklaşma Anlamı Taşır

yol bu tarafta alara, ûle hep görünmüs. ***az taa*** uramasa kül olayazmışla, ġara kömür olmuşla ġızım hepsi. (BBA 28-166)

79. az galsın ki

Kökeni-Yapısı

neredeyse anlamında kullanılan sözcük grubu Türkçe *az*, *kal-* kelimeleri ile ve Farsça *ki* bağlacının kelime grubu şeklinde öbekleşmesi ile oluşur.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Yaklaşma göreviyle kullanılır.

yol bilmim, iz reç bilmim, ***az ġalsın ki*** ben fırata gidam boğulam ekmag elimden ġaşTı. (KBAYA 36-77)

80. baḫ

Kökeni-Yapısı

"Cümle açıcısı" (Hacıeminoğlu, 1984: 122) anlamında kullanılan kelime Türkçedir. Basit yapılıdır. Kelime sonundaki k>h değişimi sonucu *bak* kelimesi *baḫ* şeklini alması sonucunda oluşmuştur

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlaçlarıdır. Cümleleri bağlarlar. Hem kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlarlar, hem de başında bulunduğu cümleyi sonraki cümleye bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

yani ben bekar adamım ***baḳ*** bi sene oldu ailemi ben defin ettim. (SİFSİA 4-4)

neyse emme benim gozüm onu güdüyo ***baḫ*** allah biliyo. (KİGKA 12-26)

ola his şeherine bir deliganni gelmiş. ***baḫ*** bele insan ġıymir ki; gözel mi gözel, hesna mi hesna. (EİA C. II. s. 182)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

e kimsiye demen ya elli gişi var dedi bilemezler sen dik ġafana yalañız zerhoş olma ***baḫ*** dedim. (AEİA 20-75)

o liselilē vardı ***baK*** şindi madem bilgi isdeyoň, liseden terk ikiden ortayı bitirmiş. (BDA 25-67)

vallayi efendi baḳ haġġatdan böyle. una ***baḳ*** ḳonuşmuya baḳ. (YİA 9-41)

ben asgere giTdim ***baḳ*** iki sene diye giTdik üş sene oldu. (AYYA 80-26)

81. baḫ ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe bak- fiilinin Farsça ki bağlayıcısı ile birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi öncekine bağlar. Açıklama anlamı taşır.

belediye otobüsleri her sahat ġaḫmaḫta şimdi ***baḫ ki*** diyem beg, bi ġahTıḫ sularımız ġurudu. (EYAD 1s. 132)

82. baḳ sen

Kökeni-Yapısı

Türkçe fiil *bak-* ve zamir *sen-* kelimelerinin birlikte kullanılması sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde kalıplaşarak meydana gelmiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden sonraki cümleye bağlar. Şaşkınlık anlamı verir.

armanı galdırdık ōlelikce ağam biliyoñ mu? ***bak sen*** bunnarıñ gızı yaw aksine oluyo yā. şeyden geliyo yünütden ġoyun yümeden. (UİA 1. 29. 17)

83. bakam

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bak-* fiilinin istek birinci tekil şahıs ve birinci çoğul şahıs çekiminin cümle bağlayıcısı olarak kullanılması sonucu oluşmuş cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar.

a. Cümleleri bağlar

sen dedi onbir nöbetcisi onbaşısın nöbetcileri ġaldır değiştir ***baḳām***, nasıl ġaldırcan. (SA 4-44)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

ġoca ġaro tā yolla ānallım ***baḳam*** ney etmiş. (BYA 1-115)

çayı içsinle ***bakam*** acele etme. (BİA 16-11)

84. baḳalım

Kökeni-Yapısı

Türkçe bak- fiilinin istek birinci çokluk şahıs çekiminin bağlaç olarak kullanılması sonucunda ortaya çıkmış bir bağlaçtır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle bağlayıcısıdır, cümle başı bağlacı olarak kullanılmaktadır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

onu yapacaz ***baKalım*** Allah nāsip ederse. (İİA 2. 22. 39)

tapu gelecek allā izin verirse de baḳalım ne zaman gelir bilmiyom. (BKA I. 10. 69)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

vurdu sazıñ teline söläyo, ***baḳalım*** nä söläyo. (BİA 16-11)

namazı ġıldıḳ geldik sen annat ***baḳalım*** şimdi o doḳuzu moḳuzu bıraḳ. (AYYA 3-23)

sesimi al, ***baḳalım*** sesim tā nerelere gitcek. (SYAÖ 26-1)

o on‿üş ġuyumuzdan işde idāre ėdiyoruz ***baḳalım***. şimdiḳal yāni başġa bir gelirimiz olaraġdan bāça, işde ġoparatif, işde ġalḳınma ġoparatifimiz var bizim. (AYYA 23-14)

85. bak bakam

Kökeni-Yapısı

Türkçe bak fiilinin ikileme şeklinde kullanılmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Bak fiilinin emir ve istek çekimleri bir arada kullanılmıştır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır**.**

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

nası oḳuduyon sen bunnara ben ***bak bakam*** nası okuduyōsam, acele etmeñ dedim. (UİA 1. 33/17)

86. baḫdım

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bak*- fiilinin öğrenilen geçmiş zaman birinci tekil şahıs çekiminin cümle bağlayıcısı olarak kullanılması sonucu ortaya çıkmıştır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Baḫdım bağlayıcısı hem sadece cümle başı bağlacıdır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Hem kendilerinden önceki cümleyi başında bulundukları cümleye bağlarlar, hem de başında bulunduğu cümleyi sonraki cümleye bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

sōna vādım ***baḲdım*** ben de bi ineg ādım. (BAİA 3. 9. 41

geçen ***baḫdım*** vallaha şeytanın aḫlı irmiyor deél ki senin aḫlın irecek ōna ānadın mı. (NİYA 1-3)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

bu hal böleykene ***baḫTım*** aj ġalacam babamın bıraḫdī tarlayı billedim. (NÜAYÖ 13-17)

87. baḫdım ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe bak fiilinin k>h değişimi sonucunda kelime sonundaki ses değişimine uğramış halinin görülen geçmiş zaman birinci teki şahıs kullanımının Farsça ki bağlayıcısı ile birlikte kullanılması sonucunda oluşan cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

ġapi ayışığı süt gibi, neise ***baḫdım ki*** ġapının arasından görinir. (KİA 39-44)

yüzüme ki baḫdi de baḫandan sōra içerde bir bonduruḫ dayatmışıḫ ***baḫdım ki*** bonduruḫ seslendi. (KİA 38-12)

88. bakarsın ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe bak fiilinin geniş zaman ikinci tekil şahıs çekimi ile Farsça ki bağlayıcısının birlikte kullanılması sonucunda oluşan bir bağlaçtır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

gözüm dutarsa ***baḳarsın ki*** şeyle bir hayatı düzgün pis işler eli yoḳ. (MİA 110-49)

89. baḫmış ki olacaḥ iş değil

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bağlaç karışık kökenli bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *bak-, ol-, iş* ve *değil* kelimeleri Farsça *ki* bağlayıcısıyla birleşip cümle bağlayıcısı olur.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar. Sonuç anlamlı bir bağlaçtır**.**

bunlar yazın bahardan gėtmiş dersime güzün gelmiş herkes yerine bir zaman ***baḫmış ki olacaḫ iş değil*** herkes yerinde galmış davarı getmiş. (MİA 80-4)

90. baḳsana

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bak*- fiilinin dilek-şart kip eki ikinci tekil şahıs ve ünlem –a'sı ile birlikte kullanarak oluşturduğu bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle sonunda kullanılır. Kendisinden önceki cümleyi kendisinden sonra gelebilecek cümleye 'düşünsel bağlayıcılık' yoluyla bağlar.

ammà ateşin yeme başġa oliyi. ya bunuñ çayıñ bile dadı olmıyi ***baksana***. (BKA I. 7. 41)

Görevi

Düşünsel bağlayıcılık işleviyle kullanılan bağlaç şaşkınlık anlamı katar.

sañcı benim evladımsın ***baḫsana***, ah. (ASA 8-39)

91. bak annatayım

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Türkçe *bak*- fiili ile *anlat* fiilinin istek birinci tekil şahıs halinin bağlaç olarak kullanılmasıdır. Türkçe *anlat* fiilindeki –n sesi ilerleyici benzeşme yoluyla –l sesini –n sesine dönüştürür.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

peşkir de bule yapardı. utuř ***baḳ annatayım*** dama ta giyinir gelin de. (EDİA 40-16)

92. baḫ hele

Kökeni-Yapısı

Türkçe *baḫ* ve *hele* kelimelerinin cümle şeklinde öbekleşmesi sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanım Şekli

Bak- fiili ile *hele* kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bağlaç grubu kullanım şekli bakımından çok çeşitlilik göstermez: baḫ hele, baḫele, baḳale.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye açıklama anlamıyla bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

hatce baḫar ıhdıyar bari ***baḫ hele*** ne bir bal bastığımız var ne bekmezimiz var. (MİA 83-11)

yav dėdi, ***baḫ hele*** bėle ḥeyretime gėtti. (UMA 1-38)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

baḫele o zaman anaşid vardın biliyoñ u. (AEİA 2-58)

bulġur ġaynadıyordum ***baḫale*** nörüñ dedim. böle ġavġa olacānı ne bilīm. (NEKYA 1-328)

ilkin gine baña sordu ***baḳale*** adamın ġafıya yav. (DVASŞB 19-67)

93. baḳ sā söyliym

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde oluşan bir bağlaçtır. Türkçe *bak-* fiili ile sen şahıs zamirinin –e yönelme hali alması ve *söyle-* fiilinin istek birinci teklik şahıs ile birlikte kullanılması sonucu cümle şeklinde oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. *Sen* şahıs zamiri yönelme hali ekini alıp sana şekline dönüştüğünde TTA kelimedeki –n ve –a seslerini anlatımda kısalığı tercih etmek adına düşürür. Her iki sesteki işlevi –a sesi kalın ā kullanılarak karşılamış olur.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

adapazarının yerlisi olalaḳ ***ba sā söyliym*** fesçioğulları yelli… (SİA 1-96)

94. bak şindi

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bak* ve uş *imdi* kelimelerinin cümle şeklinde öbekleşmesi sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar.

bu yavrı ali ağanın tavıklarını yiyolar ***bak şindi*** çıkdım zabalayın bu kükrüyo. (39-6) ŞÖYA

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

davarı böle inelerdi ***baḳ şindi*** inem minen yoḳ. (KMYA 8-112)

baḳ şindi menemende albayın emir eriyiz. (KİMİK 1-19)

95. bari

Kökeni-Yapısı

Hiç olmazsa, hiç değilse, o hâlde, öyleyse, keşke: (BTS) anlamlarında kullanılan sözcük Farsça edatdır. Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ağızlarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Basit yapılıdır. *Bari* bağlacının tekli kullanımları yanında Farsça *ki* ile öbekleşerek *bari ki* kullanımı da vardır. *Bari ki* ise iki Farsça kelimenin bir araya gelmesi sonucu oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmış bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım farklılığı oldukça fazla olan bir bağlaçtır. Farsçadan Türkçeye geçen bari kelimesinin çeşitli ses değişimleri sonucu ortaya çıkan ve TTA'da kullanılan şekilleri; "bari, barin, bayri, bāli, balim, bare, barem, bati, bayli, baylim, baylime, parlım, bari ki " kelimeleridir.

bari: bıraḫ de ***bari*** şu atlar burada yayılsın. (SMİKA 8a-89)

barin: hadi yavrım gidelim de acıḫ şiy ͡ olduysa ütme ***bārin*** ütelim. (KŞYA 16-18)

bayri: hardal toplıyalım yavrım içinden de gotürün de āşam ͡ ınan yiyelim ***bayri***. (KŞYA 16-22)

bāli: hiç olmazsa yapıyon baçayı ***bāli*** ġazanan däye bu teklifi ġabıl ädiyo. (BİA 5-37)

balim: bu kād yanım ḳopucaḳ hale geldi. ***bälimden*** alt yannım hiç saŋḳi benden däğilimiş gibi, yäre basan däyon āh. (BİA 10-5)

barè: çoḳ sevindun galiba dişlerun dişarda kaldi, çok güleyisun. barè seni bir daha çilbur yedireyim. (RİA 10-15)

barem: ben şindi asker. ***barem*** gidēyim da bi kaç gün sora gelur da asgerluğumi da yaparum. (18-15) RİA

bati: bi yüzük ***bāti*** alivē deyōn. (SYAÖ 118-27)

bayli: hele de hele bulguru ***bayli***, nası ġaynadiyoñ onu söyle. (YİA 8-9)

baylim: hiç olmazsa iki üç gün yol yaşıyayiñ ***baylim***, yaşıyayin baylime diyo. (SİKAD 3-78)

bariy: allahım döşünü de atiyler hasdanenin ġapısında ***bāriy***. (AEİA 14-118)

baylime: seninki hadi gideyin baylime, diyō. nası olsa ölcek de gideyiñ ***baylime***, diyo. (SİKAD 3-78)

parlım: ***parlım*** geldin sene bişe diyim. (EİA C. I. s. 306)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacıdır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Az sayıda da olsa cümle sonunda kullanılan örnekleri de vardır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

burda ***bāli*** ġal. bizim bāli ōl. (SİA Akbaşlı-2/134)

ben demiş şu göl kenarına gidin de arkadaşı ***bari*** beklin demiş. (DEYA II. 32. 63)

hiç ‿ulmūSsa yarsını ***bāli*** gıza harcīñ. (İİA I. 15. 38)

b. Cümleleri Bağlar

sakal burda mıdī? ***bārı*** açīdı. evelallah sonra aplax derlerdi. (SDA 1-162)

görmeden aldım, esgiden yoḫdi görmaḫ ***bāli*** elin ḳızını ḳavmasin, sukağa atmasın. (DA 5-11)

bi kaç' daha ala ***barem*** oyle bozalim oni. (RİA 18-32)

c. Cümle Sonunda Kullanılır

ne ġoyuyörsañ ver ***bari*** avcuma ġodu avcuma. (DYA 4-81)

bu ġadā zahmet çekdiğimize göre yaşasaḳ ***bāli***. (BSİKA 3-9)

allahım döşünü de atiyler hasdanenin ġapısında ***bāriy***. (AEİA 14-118)

Görevi

a. İstek Anlamı Taşır

hemen iki dene üç dene Fılan söleyvi birini hatayısını ***bāli*** sōle hatayısını sōle. (BAİA I. 2. 114)

dilerem ***barı*** ḫudadan megamı cennet ola. (AİAD Pörüzadın Mezarı Başında-8)

al baḳam demiş, ***bari*** al baḳam. (BBA 14-55)

ya çayırda yatsam demiş, sulaḳ demiş üşürün. en iyisi şu alanda ***bari*** yatem demiş. (BBA 4-288)

ben vuruldum allahıma ġavuşdum ***bāri*** vatan ḳurtulsun. (KİYA 5-17)

bıraḫ de ***bari*** şu atlar burada yayılsın. (SMİKA 8a-89)

men ağlaram ***bári*** sen gül. (MMA 71-4)

b. Pekiştirme Anlamı Taşır

birini motor ‿alduḳ satduḳ birini de gidemĭncesi la bi ev yapam ***bāri***. (ABİA 14-102)

ondan sonra onnar da vay biraz dā oturalım ***bāri*** demişler. (AYYA 17-6)

c. Sonuç Anlamı Taşır

e ben de iyi ossun ***bari*** dedim tamam mı. (BÇÇA I. 28. 67)

içinden çıḳamācān şunu yaP ekmey vi ***bālim*** dedim. (BAİA IV. 17. 56)

amma unnā biyenmeden burē oturdulā ***bāri*** hırsızlık yaparızdı. (BBA 9-1)

bením ḳanım bunnardan Kírmízí değil. ***bari*** ebdesTímí alím. (VMA 17-215)

96. bazan…bazan…

Kökeni-Yapısı

Arapça *ba'zen* kelimesinin kelime grubu şeklinde kullanılmasıyla ortaya çıkan bir bağlaçtır. Yabancı kökenlidir. Cümleleri tekrarlama yoluyla birbirine bağlar. Seçenekli bir bağlama işlevi görür.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar. Bağladığı ögelerden önce kullanılır. Açıklama anlamı taşır. Nöbetleşme bağlacı olur.

bāzan aşıyolar. ***bāzan*** gapanıyolar. (EMİA 50-9)

bāzan para yapıyu ***bāzan*** para yapmıyu (BAİA III. 16. 103)

97. bazı…bazı…

Kökeni-Yapısı

Herhangi iki öge arasında seçenekli bağlama işlevi gören ve aslında Arapça olan *bazı* kelimesi kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümleleri tekrarlama yoluyla birbirine bağlar. Nöbetleşme bağlacı olarak kullanılır.

a. Nöbetleşme Bağlacı Olarak Kullanılır

yao ***bāzi*** yėdi sekiz millon yakio ***bazi*** bėş million bāzi üş million … (HA 1-6)

bazı bile yiyeriz, ***bazı*** yannız yiyerim. (AYYGA 32-55)

baḫıyorsın ***bazı*** insanlar daha fazla zenginleşmış ***bazı*** insanlar da çoḫ feğırleşmış. (ADMKGSYA 56-40)

Görevi

a. Seçme Anlamı Taşır

bazı yetişirsin, ***bazı*** yetişemeñ. gamyon bulamañ. (ABİA 19-102)

hī ***bazı*** ġalabalıġ oluyoz ***bazı*** tehne oluyoz işde. (ABİA 18-16)

bazı hocaynan ġoyarlar, ***bazı*** herkeş kendi ġoyar. (DEYA I. 3. 37)

ana yürā işde ***bāzi*** ağlıyöm ***bāzi*** dua yapıyöm işde. (DYA 2-48)

Arapça olan bazı…bazı…bağlayıcısı aldığı bazı ek ve kelimelerle karışık kökenli kelime grupları haline gelirler.

98. bazı…bazı da…: Arapça *bazı* kelimesinin tekrarı ile Türkçe ***de*** bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuş karışık kökenli bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Nöbetleşme bağlacıdır. Seçme anlamı taşır.

bazı ben ̲ì bişe yaptıneyin çarım. biri zatan yok, adanada çalıse ya. bazı da bi tencere yemek pisirim. (AYYGA 32-57)

bāzı aşşā yatañ bazı şuraların ütelenir. ***bazı da*** buraların simsiyah olur. (DYA 1-283)

ġurşun ***bāzı*** üsdümüzden vızzıt geçer. ***bāzı*** toprā saPlanıyor ***bāzı da*** mala dēyor. (AYYA 51-43)

ne bilim yavrum dedim. ***bāzi*** atıyölle ***bāzî de*** utanıyöm, vermiyöm dedim. (DYA 2-228)

99. bazısı…bazısı…: Arapça tekrarlı *bazı* kelimesinin bünyesine Türkçe iyelik üçüncü tekil şahıs ekinin eklenmesiyle oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir. Nöbetleşme bağlacıdır. Seçme anlamı taşır. Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar.

bazısı geçerimiş arḳadaş ġalın demirden ġapısı vurur yamarımış ***bazısı*** böyle yamıḳ yamıḳ ġalaya na ġadar silah sıḳmışlar kine o ġapıya ġapattı miydi açamazlarımış. (DYA 4-655)

davar kesellē ***bāzısı*** dana keser ***bāzısı***. (KEYA 41-24)

pazar gün biter düğünnēmiz çoḳ güzel olur ***bāzısı*** işKili yapar düğünü ***bāzıḳı*** hocēle alır. (KEYA 41-20)

100. bazi…bazisi da…: Arapça *bazı* kelimesinin tekrarlı kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. İkinci *bazı* kelimesi iyelik üçüncü tekil şahıs ekinin alır. Ayrıca kelime grubu şeklinde kullanılan bağlaç öbeği Türkçe de bağlayıcısını da bünyesine katar. Böylece karışık kökenli bir bağlaç olur. Nöbetleşme bağlacıdır.

bazi eskileřden duyma tuřkileři soyleřleř ***bazisi da*** mesele gendisi heman o ařada tuřki duziyoř. (RİA 51-46)

101. bazısı…bazısı…bazısı da…: Arapça *bazı* kelimesinin tekrarlı kullanımları ile birlikte Türkçe iyelik üçüncü tekil şahıs eki ve *de* bağlayıcısının kullanılmasıyla oluşmuştur. Nöbetleşme bağlacıdır. Seçme anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbeklşerek kullanılır.

bázısī ḳavak‿eşkisinnen yapárlar ***bázısi*** fasılyelen yapárlar. ***bázısī de*** batlıcánnan yapárlar. (DİÇÇA 7-11)

102. bazıları…bazıları…: Arapça bazı kelimesine Türkçe çokluk ekinin getirilmesiyle oluşmuş bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Cümleleri tekrarlama yoluyla birbirine bağlar. Nöbetleşme bağlacıdır.

bazıları bunnarıñ arasına ġorsuñ, ***bazzıları*** çekersin yoḫarıya alt yannı dikilersiñ. (ÇA A6. 12-12)

103. bazıları…bazıları da…: Arapça *bazı* kelimesinin tekrarlı kullanımına Türkçe çokluk eki ve de bağlayıcısının eklenmesiyle oluşmuş bir bağlaçtır. Cümleleri tekrarlama yoluyla birbirine bağlar. Nöbetleşme bağlacıdır. Seçme anlamı taşır.

u öñüne ***bazıları*** yıvā ***bazıları da*** yīmaz. (ABİA 15-57)

104. bazısına…bazısına…bazısına…: Arapça *bazı* kelimesinin tekrarlı kullanımlarına iyelik üçüncü tekil şahıs ve yönelme hal ekinin eklenmesiyle oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar. Nöbetleşme bağlacıdır. Seçme anlamı taşır.

sabālēn ilettik mi öretmen unnara bi çızē geçēdi. ***bazısına*** peg eyi, ***bazısına*** eyi, ***bazısına*** orta. (BBA 5-48)

105. bazı da: Arapça bazı kelimesinin Türkçe de bağlayıcısı ile birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

e eyi mi dedim. ***bazı da*** ediyem ha sen‿ölmeden men‿ölim diyem. (DEYA I. 18. 34)

106. belki

Kökeni-Yapısı

Olabilir ki, muhtemel olarak: Olsa olsa, ya... ya..., ihtimal: (BTS) anlamların da kullanılan *belki* bağlacı Arapça *bel* ve Farsça *ki* kelimelerinin birleşiminden oluşan bileşik yapılı ve karışık kökenli bir sözcüktür. Türkiye Türkçesi yazı dilinde ve TTA'da geniş bir kullanım sahasına sahiptir.

Kullanım Şekli

Türkçede yaygın bir kullanıma sahip olduğu için TTA'da ses değişimlerine uğramış pek çok varyantının olduğu taranan metinlerden tespit edilmiştir. Belki kelimesinin farklı fonetik şekillerle metinlerden tespit edilen varyantları "belki, beyki, belke, belkiT, beki, bekit, belkig, bälki, beli ki, belki de, belki…belki…" şeklindedir.

belki: eveli bu ġadā huzur yōdu. hayvannan harman dönerdiñ ***belki*** erdiñ gördüñ onu da. (BAİA I. 5. 30)

beyki: kim nerde yattım bilmerim. ***beyki*** babannemin yanında mı yatdım nāptım kimbilir. (GKASŞÖ 6-126)

bekit: allah yazarsa ***bekit*** olur. siziñ maaşiniz ġaça çıḫıyo. (NYA 62-116)

bekid: ġoçsara dahi ***bekid*** gėtmemişdirim. (AEİA 30-24)

belkig: Öle rasgele bilhassa dişler ásgiden diş, çekilen çekilen dişleri bizim şimdi ***belkig*** ġine aynı durur. (DMİA 11-333)

bälki: bi kürt diyerekden ***bälki*** o ġuydan nasılâoldu da geldini bilemèyoS yani ya. (SİNA II. 1. 8)

bäliKi: üçüncü dördüncü sänäyä gäldındä on ͡ on ͡ iki kilo üzüm ͡ olu yani. ***bäliKi*** daha fazla alınır. (Çr. 4. 62) DGİA

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Bazen de cümle sonunda kullanılmaktadır. Bu durumda cümleye ve ihtimal anlamı pekiştirilmiş olur.

a. Cümleleri Bağlar

gene mutluyum, bunu ***belki*** işidenne gülcek ama çünkü bundan tā büyük mutluluk olmaz. (SİFSİA I-194)

accıg ibadatını yapda dėdi bi yanma bi yamalıg olu dėdi allah ***beli ki*** affeder dedi. (UİA 1. 41. 141)

ġalan şorda dursun da ***belki*** geri gelirik ucunu buluruk inşallah desik söyleyek. (ŞYA 3-8)

o çeşmeyi de o zamanda çıkarmışlar ***beli ki*** o çeşmeniñ sebebine oraya yerleşmişler. (UİA 1. 77. 12)

birin sen dė birin ben, ***belke*** derTTen ġurtulaḫ. (VMA 4-97)

kardaş dedi deli kardaşa ki kardaşum ha u kapıyi çek beki eve hırsiz mırsiz gelu. (RİA 10-36)

b. Cümle Sonunda Kullanılır

yānı nitekim şindi bu nüfüsler esgiden olsaydı inan et ki açlıġ çökerdi ***belki***. (KMKA 5-18)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

işyeri güvencesi var. ***bēki*** işyerinin tavsiye ettĭ bankadan sen para çekiyosun. (GKASŞÖ 7-163)

yoḳ ***beki*** şeker pirinç getirmiş. (GBA 2-4)

tabi yorgunuz ***belki*** habarı olmaz dė ben en böyük cannı davar yahud dege yahudda. (KEYA 17-59)

hele sen bu sever götür ***belki*** dā gelmez. (DA 2-97)

ařadän ġäçmiş ***bäki*** on senä onbeş senä o andaki hayali o andaki şekillär yine unutmuyorum. (THA 1780)

hele sen ġaḫ gėt. ***belki*** ġız gösderirse işde allahdır belki bir yerden sebebin verir. (KİA 11-70)

bu adamlar necidir neci degil bizim melmekatımıza beduva edarlar ***belki*** iları gelan bir_adamlardır. (EYAD 1s. 197)

belkim bağlacı Türkiye Türkçesi ağızlarında *belki* bağlacı kadar yoğun bir kullanım alanına sahiptir. *belki+m* şeklinde yapılanan ve –m ekinin kelimeye pekiştirme anlamı yüklediği bağlaç cümleye pekiştirilmiş olasılık anlamı katar

bunın zerre ḳader bi terefında bi şey var mı? ***belkim*** ya'ni şele bele bu seksen doḫsan yaşında. (UMA 1-6)

bekim eşitmişsin şöyle ninniler söyleriḫ. (MİA 15-5)

belkim aḫıratda seni görerem. (AİAD Muş Müdaafası Türküsü-2)

yėna yėna yėna ***belkim*** otuz hana ġadar yėnmış. (KBAYA 4-36)

bi bıçıḫ günde ancaḫ bitırır. ***belkim*** bu yaz güni eger sebehten gelir gayret yaparsa belkim belkim. (UMA 2-32)

bu doḳuz hane buraya yerleşiyo bundan dörtyüz sene eveli ***belkim***, dörT beş yüs sene eveli (KEYA 9a-4)

bunar doḳuz kişi ordan çıḳdıḳlanda ***belkim*** bu çomaḳlıya füluya belkim dört beş günde geliyolā. (KEYA 9a-13)

107. bekim ki

Kökeni-Yapısı

Arapça bel Farsça ki Türkçe –m pekiştirme eki ve yine Farsça ki bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Olasılık anlamı taşır.

kendi ismimiz vururuḫ, bize gelmiyor kesince bi dışarının isimlerini vuramıyoruḫ yani ***bekim ki*** sen de bi köylü aylesiñ. (MİA 15-4)

108. belki de

Kökeni-Yapısı

Arapça *bel* Farsça *ki* ve Türkçe *de* bağlayıcısının kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmasıyla ortaya çıkar. Karışık kökenli bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

belke de ġardaşlarının düğünü bitsin onan sora bir tenesi de cihanşah alabilir. (AKD Cihanşah Hikayesi-12)

belki de biz öldük müydün her şey batTal olur yāni. belki de çol çocuḫ ya gelir ya gelmez. (NİYA 21-7)

fırlatTi aTTi ***belki de*** beş yüz metre dereye aTTi. (KOYA 1a-129)

haḳḳumı ařamasını beceřebilüřom ***bäki da***. (THA 4609)

bilmem ki iÇ bilmem ġaramesut niye derler. ***beki de*** vardı bilmiyırım. (KBİKAİ 62-27)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

ġız evi yarı oldu ya ***belkit de*** onu etmicek yemā yemeK yapan adamlar eletirik biz. (KİGKA 14-16)

büyüdü şindim ***beki de*** bi beş altı yüz vādır atıḳ o zaman atmış hānedi. (SAKİA 6-163)

öyle adamış ‿u. ***belki de*** örenmişinüzdü burda. (ASA 3-11)

e üş tanenin arasında ḳarı ḳızanına yidirecek ama bizden ***beki de*** yidirmeyi bile. (EDİA 4-113)

o ileri görmiyenler bizim köy çocuḳları bile ***belki de*** inanmaz yāni. (KMKA 5-21)

bunar ġısġanmaz da ***belkiT de*** el ġızları der ki bize bişey vermedi, der. bunu diyen de oldu. (KİGKA 12-223)

kimimiş o dedi ***belkiT de*** biliyodu, beni utandırmamaḫ için mi dedi. (NEKYA 1-39)

109. belki…belki…

Kökeni-Yapısı

Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlayan bağlaç bir olasılık anlamıyla kullanılmıştır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Karışık kökenlidir.

Kullanım Şekli

Kullanım farklılığı çok geniş olmayan belki…belki… bağlacı ikili kullanımlarla metinlerimizde gözlemlenmiştir: "beki˛d…beki˛d…, belki…belki…"

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlayan *belki…belki…* bağlaç grubu bağladığı cümlelerine başında kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

beki˛d iki bin gişi ***beki˛d*** beş bin gişi güleşe çıḫarıyolar. (KŞYA 2-105)

oraya gel dėdi, gėdmedim yanna da ya daha doğrusu da ya, ***belki*** varırım ***belki*** varamam patıron alasmarladuḫ. (SİLA 5-119)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

belki odur ***belki*** budur. (SYAÖ 32-11)

110. belle ki

Kökeni-Yapısı

bil ki, unutma, sanki (TTAS). anlamlarında kullanılan bu bağlaç Türkiye Türkçesi ağızlarında iyi bil ki, anla ki anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır. Türkçe *bil-* fiil kökü üzerine le- fiilden fiil yapım eki getirilmiş ve emir çekimindeki bu yapı Farsça *ki* bağlacıyla birlikte bir bağlaç öbeği oluşturmuştur. TTA'da i>e değişimi bağlacı *bel-* fiili haline dönüştürür.

Kullanım Şekli

Çok yaygın olmayan bu bağlaç öbeği *belleki*'nin kullanımında fonetik farklılaşma/ses değişimi olarak ki bağlacındaki k-'nin g-'ye dönüşmesi söz konusudur.

belle ki: herkeş allah hayıllı eylesin diyen evine çıḫar. bayraḫ ***belle ki*** coma aḫşamı çıḫadacaḫ coma aḫşamı dikilī bayraḫ. (KİGKA 10-80)

belle gi: bekci didi ki şurdan yörü bir saŋire düşen ***belle gi*** tāmilce uzun sanır. tevlan o döleg gimi bi koprü ġorukdü. (KŞYA 47-11)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ne veriyon on ġoyun veriyom. ***belle ki*** bir altın daḫıyom bir inek veriyom belle ki beyle deller, onar da veriller. (KİGKA 10-120)

aḫraban var ***belle ki*** aġğışlada belle ki şu an alan uşan da burada şurda aḫraban var. (KİGKA 10-86)

adam ne istediyse onu veririm gelin atdan iner ***belle ki*** arabadan iner. ġaynana gelsin ġayınbaba gelsiŋ. (KİGKA 10-119)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

çoḫ sıḫıntı çektim ***belle ki*** bu derde bu üzden ġaldım. (GKAYA s. 211)

ōlan evine dikili bi ġonşu ***belle ki*** benim ġonşum bu baña yaḫın ‿aḫraba bu ġapıdan bayrā alıncı gendi ġapısına diker. (KİGKA 10-82)

adam ‿öldü mi ***belle ki*** o ewün oceğı batdı. (EYÖA D. 3-26. 5)

çoḫ sıḫıntı çektim ***belle ki*** bu derde bu üzden ġaldım. (GKAYA s. 211)

b. Varsayım Anlamı Taşır

adam el aḫıllı bi de şindi sā ***belle ki*** adamınan bir ġonuşsuñ desiñ ki seniñ ġarı çoh iyice adaleTli terbiyeli yerinde. (ŞYA 3-44)

ben hiç ***belle ki*** bir iş yapmıyom çoluḫ çocuḫ uğraşıyıḫ bu bağçe işlerinnen. (MİA 56-30)

111. belleyrim ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *Belle-* fiil kökünün geniş zaman birinci tekil şahıs çekiminin Farsça ki bağlayıcısı ile birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olarak kullanılır cümleleri bağlar. Düşünsel bağlayıcılık vardır. Varsayım anlamı taşır.

ben ***belleyrim ki*** o, öz oğludur; oysa ögégiymiş he? (GKAYA s. 211)

112. belli

Kökeni-Yapısı

DLT'de "belgülüg" (Gülensoy, 2007: 131) şeklinde kullanılan ve işaret anlamını veren Türkçe *belli* kelimesi Türkiye Türkçesi ağızlarında açık, aşikâr, belirli anlamını verecek şekilde kullanılır. *bel* işaret sözcüğüne li- ekinin getirilmesiyle oluşmuştur. Bazen cümle bağlayıcısı olur, bazen de cümle sonunda kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar, cümle sonunda kullanıldığı zaman kuvvetlendirme anlamı verir. Kullanıldığı cümleye *anlaşılan* anlamı katar.

he bayrak tikmeniñ‿ò. maḳsadı tüFek‿atarlar‿işde ***belli*** biz‿anca bayrak ġaldırıyoS, olan‿everiyoS. (BKA I. 10. 118)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

su damlatsaḳ hayvana dėdik āzına. su da yōmuş, ġabımızda, su da tükenmiş ***belli***. (AYYA 66-12)

bura ķabristaniymiş o arazinin Türkler sökmüşler arazi yapmışlar ***belli***. (DİÇÇA 22-16)

113. bereket

Kökeni-Yapısı

İyi ki, neyse ki anlamlarında kullanılan bir bağlaçtır. Arapçadan dilimize geçmiştir. Basit yapılı bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

gelmişler buraya sürgün gibi işde aslında ne diyelim, ***bereket*** devlet el uzatmış o zaman. (AYYA 12-69)

Görevi

a. Temenni-İstek Anlamı Taşır

ben temelli bitdim hani diKġaTdan. bu sefer gelmedi ***bereket*** kimse. (BAİA IV. 25. 28)

114. bereket versin

Kökeni-Yapısı

Arapça *bereket* ve Türkçe *ver-* fiilinin emir kipli çekimiyle oluşmuş cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Bağlaç öbeği iyi ki anlamında kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Her iki bağlaçda cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendilerinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

çocıḫlar yetıştı ***bereket vėrsın*** herkez bi yerde kurtardı. ė bizimkide ayda bi. (UMA 26-13)

Görevi

b. Temenni-İstek Anlamı Taşır

ulan toparladım gendimi şöyle bereket versiñ bunnum ġanamadı birez bunnum birez sert ġaliba. (DYA 4-468)

berekāt versin orman şefleri yardım etti. (KİMİK 6-85)

115. bereket versin ki

Kökeni-Yapısı

Arapça *bereket*, Türkçe *versin* ve Farsça *ki* bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

belayı büyüldecek ***bereket versin ki*** aḳıllı çocuḳlar. eset olsun memed sayıt olsun ne odlunu biliyolar. (EYA 11-128)

Görevi

a. Temenni-İstek Anlamı Taşır

birbirlerine ġurşun çekmişler ***berket versin ki*** ġurtarmıslar yosa öldüreceklermiş birbirlerini. (ŞYA 3-41)

e, bizim turyh de çoḫ ***bereket versin ki*** tatar esgerleri orda (EİA C. II. s. 32)

116. beribenzer

Kökeni-Yapısı

Türkçe *beri* ve *benzer* kelimelerinin birleşmesi sonucu oluşmuş Birleşik yapılı bir bağlaçtır. Kullanıldığı cümleye herhalde, demek ki, ihtimal ki anlamını katar. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılmaktadır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Aldığımız kullanımlarda cümlenin öncesi yoktur fakat cümlede kurmuş olduğu anlam bütünlüğünde "düşünsel bağlayıcılık" vardır.

beribenzer sen bu işin altından ġalḫamıyacaḫsın? (GKAYA s. 211)

Görevi

Standart Türkçede kullanılmayan bağlaç olasılık bağlacı olarak kullanılır.

beribenzer aḫşam sabah çıḫar gelirler. (GKAYA s. 211)

117. beriyetden

Kökeni-Yapısı

Cümle bağlayıcısıdır. sonra kelimesi ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Yapısı ve kökeni tespit edilememiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

çantasından çıḫar çorap veriler ***beriyeTden*** oynarıḫ, gülerik ġocasınıñ evine gelini getiri teslim ͡ ederik. (KİGKA 10-79)

118. besbelli

Kökeni-Yapısı

Açıklama anlamı taşıyan bu bu bağlaç Türkçedir. Anlaşıldığına göre, anlaşılıyor ki, demek ki ifadelerini taşır. *Belli* kelimesinin ilk hecesine pekiştirme

seslerinden –s getirilerek ilk hecenin tekrar edilmesiyle oluşmuş türemiş yapılı bir bağlaçtır. Maria Cikia Türkiye Türkçesinde –s sesi ile 30 sözcüğün Osmanlıca tekit, Çağdaş Türkçe'de ise berkitme, yineleme ikileme ya da pekiştirme şeklinde adlandırılan bir şekilde anlamın kuvvetlendirildiğini söyler (Cikia, 2000: 292-293).

Kullanım Şekli

"bäsbälli, besbelli, besbelim, besbellü" şeklinde kullanım farklılıkları bulunan bağlaç Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım farklılıkları çok değildir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ilerden ġaşuḳ çalallardı ben ne bilīm bī adetdi ***besbellü***, bilmem ki niye çalduḳlarını. (OİYA 32-76)

erkenden ġamyon tuğla geldi unları indiriyola da mı tā va ***besbelli*** odun naḳliyası vedi. (SAKİA 4-43)

Görevi

Cümle bağlayıcısı olarak kullanılan bağlaç açıklama anlamı taşıyan bir kullanıma sahiptir.

a. Açıklama Anlamı Taşır

şimdi ***bäsbälli*** anam bubam duva etdi. (ADÜM 1Köylü Hikayesi-20)

ben mani nerden bulīm. ōlum abrul bėşi ***besbelim*** yaz gelī¸dā yazın gelişi. (OİYA 3-5)

119. bilahare

Kökeni-Yapısı

Arapça zarf olan bağlaçlardan biridir. Sonra, sonradan, daha sonra, sonraları anlamındadır. bila-hare (BTS) kelimelerinden oluşmuş birleşik yapılı bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ben de bilirim yāni dedem giliñ tarlalarınıñ divle'de oldūnu. ***bilāhire*** büyüklerimiz orda saTdılar. (AYYA 23-5)

boğıldığı zaman iki yüz dene sahabeyi alıp ğela˛ada ğalıyor. ***bilahare*** tınarı bıraḫıyorlar. (ADMKGSYA 60-10)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

babamıñ babası divle'den ḳavuḳlar'a eveliden ē şey olaraḳ tol olaraK gelmişler buraya. ***bilāhire*** onlar burayı köy olaraḲ ġurmuşlar. (AYYA 31-1)

gidiyo babasınıñ evine. ***bilahare*** aşağıdan yuḳarı bi dilki ġatmış önüne geliyo (ŞÖYA 15-17)

ġız˛evine gidilir ōlan tarafından. ġız isdenir. evelā görüşmeler olur, annaşılırsa ***bilāhire*** nişan yapılır. (AYYA 23-28)

b. Ekleme Anlamı Taşır

bu˛un üstüne bulgur atıyorus ya˛ını ma˛ını ġoyorus ***bilahire*** tuzunu filan hallediyorus. (KKÇA 32-34)

120. bilâkis

Kökeni-Yapısı

Türk dilinin Arapçadan aldığı yabancı kökenli bağlaçlardan biridir. Tersine, aksine anlamlarında kullanılır. Arapça *bil 'aks* şeklinde kullanılan kelime Türkçede cümleleri bağlayan bağlaçlardan biridir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bulguru satın alıyoz haḳḳaten yani telaşlı oluyo hele ***bilaki*** bizim gibi insannar için. (SİFSİA III-117)

unnarın isim mar çoK da adamlar yani çoK da sevdim. ***bilakis*** serik yaylalarında çok gezdim ben. (EMİA 19-86)

Görevi

Karşıtlık anlamı taşıyan bu bağlaç birbiriyle zıt anlamlı cümleleri bağlaması yanında anlamca zıt olmayan cümleleride pekiştirme anlamı katarak birleştirmektedir. Türkiye Türkçesi ağızları son dönem metinlerinde (2000-2006) gözlemlenmiştir.

a. Karşıtlık-Pekiştirme Anlamı Taşır

evelden, şindĭ misăl bizim ***bilákis*** şurdaki evĪñ sāyibi varıdı. āĝōlun ̮ali derdik. (EMİA19-1)

biz günnerce gırlarda sürünürdük. ha bizim köyden ***bilakis*** çarşamba gün oldu mu, gırk dene çerçi arabası gederdi aşaĝa. (EMİA 19-140)

öteki gadar galın ōlmāz da çok güzēl lezzetli olur. ***bilakis*** şimdï başaK zamānı bitti. (İİA 20-80)

121. bilhassa

Kökeni-Yapısı

Arapça kökenli bağlaçlar grubunda kullanılan bir bağlaç olup Arapçadan alınmış zarf görevli bir kelimedir (Develliođlu, 1984: 130). Arapça *bi'l hāssa* şeklinde kullanılan sözcük özellikle anlamını verir.

Kullanım Şekli

Bilhassa bağlacının TTA'da bilassa, bilhesse, bilasa şekillerinde kullanıldığı görülmektedir. Kelimenin yapısı –h ünsüzünün düşmesi ve –a ünlüsünün e'ye dönüşmesiyle ortaya çıkan şekiller bölge ağızlarımızda kullanılmaktadır.

bilassa: şey gösteriyor, ***bilassa*** yayın yapıyo ikinci kanal, o şey zamanında sürekli yayın yapar bôle gösteriyo. (DEYA II. 66. 1)

bilhesse: boşaderduḫ ***bilhesse*** ben gendim buni çoḫ yaşadim. (ARYA 5-49)

bilasa: o āşam tömbek çalā kızlā çalā oynā. ***bilasa*** ben de çoḳ çalādım ēr dünde başta biz kambersiz düün olmaz. (BGYA 3-147)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

eğer ki çocuḫ oldu mu ***bilhassa*** erkek çocuğu olursa ona cevdet dedikleri bir ġurban keserlerdi. (MİA 61-17)

dellālar çatdır, ilan verdir, delallar çatdır yarın bütün badat toplansın ***bilhassa*** dedi ġadın milleti. (KA 1-468)

valla asgere biz burdan yol şey yoğudu, başda bilen yol yoğudu ben ***bilassa*** kendim getdimde. (DEYA 1. 34. 10)

Görevi

a. Pekiştirme Anlamı Taşır

onu bişdiler geldiler benim nenem ***bilhassa*** onu bişşer gelirdi. (KEYA 30a-14)

biz haziran ayında festiFal yaparuz. burda. kiraz fetivali yāpārız. ***bilassa*** burada yaparuz burada. (18a-1) ELDİA

burda gine müsafir‿agırlanıyo, ***bilassa*** bayramda köv halkınıñ burda yèmeK yèmesi devam‿ediyo. (ŞHA I. 9. 14)

nohuTlarımız var dālarda doñuzlardan alamıyoruz, ***bilhassa*** devleT bize yardımcı olması lāzım. (YSİA 4-62)

azami üç sene beş sene on sene çalıştırır ***bilḫassa*** paḳır elli senelıḫ var, ottız senelıḫ var. (UMA 1-2)

ekmek olaraḳ biz yufka yeriz ***bilhassa*** burada ıramazan için özel yufkă yeriz. (SA 3-3)

122. hele bilhassa: Türkçe hele kelimesi ve birlikte Arapça bilhassa kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmış bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Pekiştirme anlamı taşır.

dilek dileyipler, dilegimiz tuta, dilegimiz ḳabıl ola. ***hele bilhassa*** seven oğlannan seven ġız gidelerdi. (VGKHA 23-108)

123. bil-…

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bil-* fiil köküne getirilen –yor şimdiki zaman ekinin farklı fonetik şekilleriyle eklerle oluşmuş cümle bağlayıcılarıdır. *bil- (i) yo-nuz, bil- (i) yo-sun, bil- (ė) r-sin, bil- (i) y-sin, bil (i) yor-sun ki* şeklinde oluşan bağlaçlar *ki* bağlacıyla *biliyorsun* şeklinin birlikte kullanımıyla oluşan cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan cümle bağlayıcılarıdır. Kullanılan bu bağlaçlarda genelde –yor ekindeki –r sesi düşürülerek kullanılır.

Kullanım Şekli

Temelde bil- fiiline getirilen eklerle yapılan bu bağlaçlar TTA'da farklı kullanıum şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. "biliyonuz, biliyosun, bilėrsin, biliysin, biliyorsun ki "

Kullanımı, Kullanım Yeri

Bağlaçlar cümle başı bağlaçlarıdır, cümleleri bağlarlar. Başında bulundukları cümleleri kendilerinden önceki cümleye bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

balıḳçılıḳ olayı bi uzun süre ḳorumada ġalıyo. mālūm ***bilīyoñuz*** yavru dönemi geliyo. (SİKAD 33-1)

Görevi

Bil- fiiline getirilen birtakım eklerle oluşturulan bağlaçlar açıklama anlamı taşırlar. Açıklama anlamının yanında tasdik ettirme ve tahmin edersiniz anlam ilişkilerini kurar.

a. Açıklama Anlamı Taşır

bizim ***bilirsin*** yėltenni ķopuġ gibi yani ķopu duyduñ de mi. (KEYA 3-38)

eskisi gibi yenimizde para birikmiyo artıķ ***biliyosuñ*** paranıñ diğerni ķaybetti. (SİA 27-40)

gerger esġide ***biliyōsın*** bir büyük şehirmiş. (ADMKGSYA 55-1)

dariyi sulamişdi bu Ķaderdi çadirleri madirleri mariyi ***bilėrsin*** mehfetti. (BMİKA 1-112)

şini meķtebe gittın hoş ***biliysın*** şindi ķaldırı seni ki ḥa burda ben talimnamede …. (TA 36-37)

124. biliyorsun ki: Türkçe *bil* fiilinin şimdiki zaman ikinci tekil şahıs çekiminin Farsça *ki* bağlayıcısı ile birlikte kullanılması sonucunda oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Karışık kökenlidir. Açıklama anlamı taşır.

kim gelirse gelsin ben kefilden mefilden bıraḫmam. aynı zaman da ***biliyorsun ki*** ben tahsinin elinden yaḫamı nasıl ġurtaram. (EYAD 1 s. 114)

125. bil ki: Türkçe bil fiilinin emir kipi ikinci tekil şahıs çekiminin Farsça ki bağlayıcısıyla birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Açıklama anlamı taşır. Karışık kökenlidir.

çaḫtıḫtan sonra ***bilki*** benim gönnim var. (KOYA 2a-86)

ege başdan satıb yipse, ***bülki*** o dehi yėmiyecek. (VGKHA 3-15)

126. biliyoñ ñu, biliyoñ mu

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bil-* fiili şimdiki zaman çekimi üzerine soru edatı mi'nin getirilmesi ile birlikte kullanılması sonucu oluşmuş cümle şeklinde öbekleşmiş bağlaçtır. Mi soru edatı kendisinden önce kullanılan damak –n sesinin etkisiyle benzeşerek –m sesi –n sesine dönüşür. Bu bağlacın yapısında karşıdaki şahsa hitap dolayısıyla 2. teklik şahıs eki kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılırlar hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlarlar. Ancak cümleleri bağladığı zaman kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

bilimisin hocam ortaasyadan atalarımız anadolumuza akın akın gelirken'Eymir' büyük boylardan bir tenesi olaraķ geliyor. (MİA 58-1)

birer dene yarımlıḫ daḫTım ***biliyoñ ñu*** anşe sana bir beKliK böyük çārek daḫTım. (KİGKA 12-213)

bu ķaynatamın benim, ē odasıydı. çalışıyodu ***biliyomusuñ*** burası odaydı. (BKA 15-33)

türkmenner bazı sert olur ***biliyōn nu*** vardın mıdın üsdüne onardan di¸il. (BÇÇA II. 21. 13)

Görevi

a. Soru-Pekiştirme Anlamı Taşır

bilir misin unlar yabancu gacaldır. (DTYA 11-1)

o āran daşlı yer ***biliyoñ mu*** şöle yarı yere ġada vādı. (SYAÖ 25-40)

televizyon filan oluyō şindi ***biliyōn mu*** odalada esgiden yoķdu. (BÇÇA I. 28. 47)

orda sôle yani. beraber bi hadise gešdi ***biliyon mu***, mege üç olayları. (SDA 14-1)

onu halil filen bilmez ***biliyōñ mu*** sen o ġaydalara, bu bilmez. (DİGBA A. 26-22)

127. bilmem

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bil-* fiilinin geniş zaman olumsuz çekiminin bağlaç olarak kullanılmasıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ondan eveli de ġız evine ōlan evi biraz doḳunacaḳ ġanaviçe, iplikler, bezler, ***bilmem*** bi şeler götürüler. (DYA 1-30)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

gösterirdim döğüş ġavġa nerde olur bilen bilir de ***bilmem*** ne derler. (AKKYA 19-9)

128. bilemem: *bilemem* bağlacı Türkçe *bil* fiilinin yeterlilik bileşik fiili ile çekimlenmesi sonucu oluşmuştur. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

burada genelde görücü usülü oluyo yani ***bilemem*** ben onda karşı değilim. (SİFSİA I-147)

129. bildi¸īm ḳadarıyla

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bil-* fiili *dık* sıfat-fiili ve –m 1. teklik şahıs iyelik ekinin *kadar* edatı ve ile kelimesinin birlikte kullanılması sonucu oluşmuş kelime grubu şeklinde kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olarak kullanılır. Olasılık anlamlı bir bağlayıcıdır.

dädämin babası ordan gäliyo. üç yärdän toPlanıyo bänim ***bildi¸Ïm ḳadarıyla*** bu kög ilk başlanġıcı şu aşağı mahalleden. (DGİA C. 3. 15)

130. bile

Kökeni-Yapısı

Metinlerde pekiştirme, kuvvetlendirme ve bağlama göreviyle kullanılan bile bağlacının Büyük Türkçe Sözlükte “da, de, dahi: birlikte: üstelik” (BTS) anlamlarıyla kullanılmıştır. *Bile* kelimesinin yapısı ve kullanımı ile ilgili farklı görüşler vardır:

Bile bağlayıcısının birleşik yapıda olduğunu belirten Tuncer Gülensoy’a göre *bile* “bir+il-e” şeklinde oluşmuştur (Gülensoy, 2007: 144).

Yapısı konusunda herhangi bir görüş belirtmeyen Zeynep Korkmaz'a göre; "Bu bağlaç dA'dan ve dahi'den daha güçlü bir pekiştirme işleviyle görülür. Ancak bağlama işlevi daha zayıf kalır. Da, dahi ve bile bağlaçları arasında bağlama işlevleri açısından bir derecelendirme yapılırsa; birinci sırayı *da*, ikinci sırayı *dahi*, üçüncü sırayı da *bile* alır (Korkmaz, 2007: 1116)."

Muharrem Ergin ise bile bağlacının dahi bağlayıcısından daha kuvvetli bir bağlama ve kuvvetlendirme edatı olduğunu söyler. Ergin bağlacın hem ismin hem fiilin sonuna gelebildiğini ifade ederek bu edatın kuvvetlendirme fonksiyonun daha ön planda olduğunu belirtir. Ergin'e göre *bile* bağlayıcısının yapısı şu şekildedir: "Aslının bir ve ile'nin birleşmesinden doğan birle vasıta edatı olduğu anlaşılmaktadır (Ergin, 1993: 343)."

Necmettin Hacıeminoğlu ise bile'yi "çekim edatı, kuvvetlendirme ve bağlama edatı olarak alır. Hacıeminoğlu ise birle>bir ile>bile oluşum sürecini verdikten sonra şunları söyler: "Türkçede hece sonlarında bulunan –r sesinin düştüğü sık görülen hadiselerdendir (Hacıeminoğlu, 1984: 18)." diyerek aslında *bile* kelimesinin *birle'*den dönüştüğünü vurgular.

Mecdut Mansuroğlu ise bile'nin önce *birle (*bir ile) sonra bile olduğunu ifade eder (Mansuroğlu, 1955: 62).

Tuncer Gülensoy ise bile bağlayıcısının dönemlerle birlikte kullanımını şu şekilde örneklendirir: Orta Türkçede bile-birle, Divanu Lügati't Türkte ise birle şeklinde kullanıldığını ifade eder (Gülensoy, 2007: 144).

Kullanım Şekli

Bile bağlacının Türkiye Türkçesi yazı dilinde pekiştirme amacıyla kelime ve cümleleri bağladığı bilinmektedir. Ancak TTA'da *bile* bağlacının *bilem, bilen, bilene, biläna* şekillerindeki kullanımları da tespit edilebilmektedir. *Bilem* yapısı *bile* kelimesi üzerine –m protezi şeklinde ortaya çıkarken, *bilen* yapısındaki –n belki de Eski Türkçe vasıta hali ekinin aynı fonksiyonlu bağlaç üzerine gelmesi gibi de düşünülebilir. (-la vasıta hali üzerine –n'nin gelmesiyle ortaya çıkan –lan yapısında olduğu gibi.)

bile: biz içinden çıḫdıḫ çekeldıḫ, laken heç ambele paltomi ***bile*** aldığım yoḫ. EİA (C. II. s. 138)

bilem: iç bezli isan görmemişle sanki. torun ***bilem*** kucāma gelmedi iç. (AYYA 1-48)

bilen: gevır‿evlerine ***bilen*** ben ikibin üş bin ev hattā da ilersini añnadam ben sana. (SYAÖ 15-140)

bilene: bie tene vurdum ***bilene*** eşşek gibi ağıracaḫsın bir daha vurursam it gibi üğüreceksin deyi. (MİA 55-11)

biläna: anamgil ***biläna*** vardı. (DGİA Hd. 1. 33)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sözcük hem de cümle bağlayıcısıdır. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar. Hem bağlama hem de pekiştirme göreviyle kullanılanlar. Taradığımız metinlerde *bile* bağlacının kullanımıyla ilgili şu durumlar tespit edilmiştir:

1) *bile* bağlacı öge bakımından işi yapan ögeden sonra gelirse şaşkınlık anlamı taşır.

ele ağır bi daş ki sen ***bilem*** ġaldıramazsan. (EA s. 81)

2) *Bile* bağlacı işten etkilenen öge ve yer tamlayıcısından sonra kullanılırsa ileri derecede bir şaşkınlık, beklenmezlik, pekiştirme anlamı verir.

bazı hukuK şēlerinden filán olūsa biñ de bi olu, yoksa maḫkemede ***bile*** bulunmaz. (ŞHA I. 11. 121)

ben‿aḫlına ***bile*** düşmüyom. (YSİA 1-38)

evlendìmde daha on‿iki yaşında ***bile*** yōdum. (YÇA 18-1)

3) Dilek-şart kip eki ve ek fiilin şart ekiyle beraber kullanılırsa karşıt yargılı cümleleri bağlar.

cāmi yıḳılsa ***bilen*** mihrabi yerinde durū. (BYA 1-142))

çocū görme baḳsalā ***bile*** göri mi hem onu baḳma mı geliy. (BBA 49-82)

kötü herhangi bi şeyimis yoḫsa ***bile*** biz savaş Filan yapmadıḳ. (BKA I. 3. 41)

bile bağlacının bağlama fonksiyonu çok işlek olmadığı için daha çok kuvvetlendirme kullanımıyla ortaya çıkar. Yine de pekiştirmeyi yaparken sözcüğü yükleme bağlar. Ancak bu durumda açık olmayan bir bağlayıcılık vardır. Düşünsel anlamda bu bağlayıcılık zihnimizde oluşabilmektedir. Başka şeyler ile söylenen varlık veya durum birbirine bağlanır.

a. Kelimeleri ve Kelime Gruplarını Bağlar

erkişi onun başına üşüşürmüş tuz ***bilem*** bulamamışlā da denizden su getirilēmiş. (AYYGA 20-3)

doġsanlı yıllarda felan baġġal ***bile*** yoḫdı. (ADMKGSYA 68-13)

izmire yazdılā, izmire bir havta ***bile*** durmadı. (BBA 6-179)

bu avcı her gün ava gide bī tüv ***bilene*** ḳoparamazımış. (BİA 2-2)

b. Cümleleri Bağlar

oraya giremessiŋ, girseŋ ***bile*** perişen duruma düşersin. (BKA I. 3. 155)

he onun emmisi, o ho onu dutsaŋız ***bile*** ġorusuŋuz geri dedim. (DYA 22-92)

c. Cümle Conunda Kullanılır

benim orda aḳrabam vardı gidemezdik ***bile*** yani. (AYYA 76-88)

köyümüzde dü˛ün senede bi sefer ˙olmuyo ***bile***. (ŞHA I. 17. 28)

o zamanıŋ künde ölmo˛o ***bile***, eğer bi hamamcı olmuş olsan gitsen nere gitcen. (DEYA II. 47. 15)

bile bağlacı cümlede birbiriyle ilişkili iki ögeden vurgulanmak isteneni yükleme bağlar. Dolayısıyla bağlaç vurguyu kendisinden önceki kelimeye çeker.

em ˙acı bol, em suyu bol, sinek te yok, burasını zaptetmişle. aydınnılala ***bile*** oturmuşla. (AYYGA 9-13)

dā hoş geldiŋiz ***bĭle*** dämeden ḳapınıŋ āzında top güüüm däyince cesurleñ kimisi ġapıdan kimisi de camdan atıyola kendini. (BİA 8-12)

zeytín yağíni da ***bile*** yėmezdiler. (VMA 6-65)

Görevi

Kullanıldığı cümlelerde dahi, hatta anlam ilişkisi kurar. Cümlede görev olarak pekiştirme sağlar.

a. Pekiştirme Anlamı Taşır

büyük şey var orda attā şey olmuş ezan savaşı ***bile*** olmuş. (SİFSİA III-13)

çığrıñ gızīyīm˙annesïnē ġız ānnēsïz gelin˙ōlmāS ōlsa ***bïlē*** ata bïnmēZ. (İİA I. 6. 12)

bi mendil ***bilem*** bırakmamışlar. (DTYA 6-8)

ortalık hiy yer darı olurdu misira su da yoḳ ektiğimiz avar ***bile*** sulamayız. (KİSBİA 20-79)

baḳḳalcılıḳ yaparım kū aberleşmesini ben yapıyam masal ***bilenē*** ḳaybeldi üle beya. (EDİA 15-22)

biz korumasāydıK‿imḱānımı vā. şimd'ī bi denē meşe ***bile*** galmāzdı. (İİA II. 26. 65)

aynı yaş başġa aḳranım ***bile*** ġāmadı. (DİGBA A. 27-63)

ġış günü ***bilene*** yıḫardı. (YSİA 9-50)

ben ***bileme*** yanı seferberlik sıralarında seferberlik de o zaman gelmiş ilça yoḳ bişe yoḳ. (FEA 637)

biz korumasāydıK‿imḱānımı vā. şimd'ī bi denē meşe ***bile*** galmāzdı. (İİA II. 26. 65)

Tarihi Türkçe metinleri ile Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde kullanılan *bile* kelimesi ve bir takım fonetik değişikliklere rağmen kullanımlar hep benzerlik arz etmektedir. Bile, bile, bila, bile, bilen, bilene. Taranan metinlerde karşılaşılan bu örnekler Türkiye Türkçesi ağızları ile Tarihi Türkçe devirler arasındaki bağı ortaya koymaktadır.

131. binaenaleyh

Kökeni-Yapısı

Yabancı kökenli bağlaçlardan biridir. Arapçadır. bundan ötürü, bundan dolayı"anlamlarında kullanılır. Kullanım alanı oldukça dardır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

evim altinda yirmi seneden beri çıḳan bi sudur, ***bināaleh*** inşaat de başlamişdir. (EYÖA 1. 22. 4)

Görevi

Arapça bir zarf olan kelime neden sonuç ilişkisi kurarak açıklama yaptıran bir bağlaçtır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

diyorum baḳ iki yüz ḳırḳ fāne diğer beşşüS fāne ***binaley*** sekiz yüz fāneye çıġmış. (BAİA 12-107)

gėri geldim şindi ōlum mar. ***binanaley*** burda beş ͡altı hāne ben almanyadayḳana Kürtler gelmiş. (SİA Akçukur-1/110)

132. bi baḳ-…

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* ve *bak*- kelimelerinin cümle şeklinde öbekleşmesi sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Ancak incelenen metinlerde daha çok bir kelimesindeki –r titrek ünsüzü sesi düşürülerek kullanılmaktadır. *Bak*- fiili de farklı kiplerde 1. ve 3. şahıslarla çekimlenmiş şekilleriyle yapı içerisinde yer almaktadır. Kullanıldığı cümleye birden, aniden anlamları katmaktadır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında *bir* ve *bak*- kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bağlayıcıların kullanım şekil farklılıkları şöyledir: “bir baḳtıḳ, bi baḳmışla, bi baḫıyor ki. ”

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ġumandanları odada oturuyodu ***bi baḳmışla*** ġavur gitmiş. (BİA 22-21)

Görevi

a. Şaşkınlık Anlamı Taşır

neci bu ġız aba üç gün sonra ***bir baḳdıḳ*** çocuḳları hapıs ͡oldu. (DYA 36-95)

deyince ***bi baḫıyor*** ki hak eten efendım dönüp baḫıyor ki bavası geride baḳan bavası. (TYAD s. 30)

133. bir deyimle

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir başka deyişle* kullanımının TTA'daki şekli olan kelime grubu *bir* ve *de- (y) im* ve *ile* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamlı bir bağlaçtır.

o üzecek yāni her iki tarafı da yani ***bi deyimle*** şu zamanda soyucaḳ yani. (BÇÇA II. 15. 60)

134. bir ehdimal

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* ve Arapça *ihtimal* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi sonucu oluşmuş karışık kökenli bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Ancak bu örnek ağız çalışması yapılan bölgenin imceleme bölümünden alınmış olup cümlenin öncesi inceleme bölümünde yer almamaktadır. Olasılık anlamı taşıyan bir bağlaçtır.

bir ehdimal oda çarşiya yenmişdir. (EİA C. III. s. 307)

135. bi görecen

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* ve *gör-* kelimelerinin bir arada kullanılması sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamlı bir bağlaçtır.

ama dūnümde çok yāmır yadı. ***bi görecen*** ne davıl va, ne zurna. (AYYGA 1-20)

136. bir görse ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* ve *gör-* kelimeleri ile Farsça *ki* kelimelerinin cümle şeklinde öbekleşmesi sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Şaşkınlık anlamı taşıyan bir bağlaçtır.

ġız ġapıyı açıp içeri giriyor ***bir gorseki*** gendilere et gönderen gasap. (OAAD Heka-15)

137. bir oldum ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* ve *ol-* kelimeleri ile Farsça *ki* kelimesinin birlikte kullanılması sonucu oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir cümle bağlayıcısıdır. “bir ara düşündüm ki” (San, 1990: 212) anlamında kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Varsayım anlamı taşıyan bir bağlaçtır.

bir oldum ki gidim herifin yaḫasına yapuşum; ama gene nalet şeytana dedim. (GKAYA s. 212)

138. bi tarafdan

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir,* Arapça *taraf* kelimelerinin kelime grubu şeklinde kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Ayrıca anlamında kullanılan bir sözcüktür.

Kullanım, kullanım yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi öncekine bağlar. Ekleme anlamı taşır.

biri durur biri çifte gider çift sürer tarlada çalışır ***bi taraftan*** bi tane ġahvemiz var. (DYA 26-68)

139. bi teK

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* ve *tek* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir cümle bağlayıcısıdır. Kullanıldığı cümlelerde yalnız, sadece anlamlarını verir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

şindi herkesi yerine yelleşturdum ***bi teḴ*** kendim galdım evde bi tek saḴat ōlum var onnan duruyoŋ. (ELİA 22-4)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

meselā ben beş ḳardeşim, erkek ḳardeşiS ***bi tek*** ben burada ḳaldım. (AYYA 12-54)

annemiñ ondan birisi mi vedi, yoḴsa kendileri mi aldı? bi teK pamıḴlı çekeT varmış işe giTdikleri zaman. (BAİA IV. 26. 50)

140. bir var ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* ve *var* Farsça *ki* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. "şu da var ki" (San, 1990: 212) anlamını verir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Ekleme anlamı taşır.

eh doğrusun sana çoḫ köti söyledi ama ***bir var ki*** sen de oni çoḫ ġızdıracaḫ işler yapdın. (GKAYA s. 212)

141. bir…bir…

Kökeni-Yapısı

Eski Türkçe, Orta Türkçe ve DLT'de "bir" (Gülensoy, 2007: 148) şeklinde kullanılan kelime arka arkaya tekrarlandığı zaman sözleri ve cümleleri birbirine bağlar. Cümledeki iki öge arasında çeşitli yönlerden seçenekli bir bağlama işlevi görür. Türkiye Türkçesi ağızlarında genellikle sondaki –r sesi düşürülerek kullanılır.

Kullanım Şekli

TTA'da bir kelimesindeki –r sesinin düşürülmesiyle kullanılan bağlaç grubu hem sözcükleri hem cümleleri birbirine bağlar. Kullanım şekil farklılığı çok değildir.

bir…bir…: ***bir*** varımış bir yōmuş. ***bi*** padişah varımı. (YÇİA 3-1)

bi…bi…: anlettıḫlerına göre beyle ***bi*** ayḫırılıḫ yeḫud ***bi*** sapıtme yoḫ. (ARYA 5-332)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Kelimeleri ve cümleleri bağlar. Cümleleri bağlarken iki cümleyi tekrar yoluyla bağlama işlevi sağlanır. Nöbetleşme bağlacı olarak kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

bi su çileriz, ***bi*** yuvalarız. (FEA 444)

bi parḫaç benim elímde, ***bir*** parḫaç da bu elímde. (VMA 1-154)

acıḳ yaş olvēdi mi. ***bi*** ay oraḲ biçēdik, ***bi*** ay ḫarmanda durādıḲ. (TYAİ IV-10)

bi tarafından girāsiñ ***bi*** tarafından çıḳāsıñ. (DGİA Y. 1. 138)

b. Kelimeleri ve Kelime Gruplarını Bağlar

hā üramişlā gitmişlā burada da ***bi*** äbiylä ***bi*** dädädän. (DGİA Çr. 1. 60)

varolsunlar haḳḳatan ***bi*** dayanişma ***bi*** dirluḫ ***bi*** sevgi ne bılam, sen bigün bibine yapersan. (ARYA 1-246)

nası veriyen ḳumruları? ***bi*** ahaya ***bi*** ihiye. (EHİKA 3-84)

bi ġızınan ***bi*** ġadın varımış. ġız suya giderimiş. (YÇİA 8-1)

c. Nöbetleşme Bağlacı Olarak Kullanılır

bi hu yandan ***bi*** hu yandan ġovatlıca bèş ‿ altı ġarıyla çārız da goñşulardan bi hu yanna bi o zaman ***bi*** davul ***bi*** zurna büdCesine göre veyahud saS keman. (AEİA 8-6)

bi tekini bubam ***bi*** tekini bunar. (KMYA 2-48)

Görevi

bir…bir… bağlacı metinlerde açıklama, dikkat çekme anlamlarında kullanılır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

bir mezere ***bir*** mezere ***bir*** ġabıra. yedi kelle çıkarıglar. (HA 4-11)

b. Dikkat Çekme Anlamı Taşır

ben kayri ***bi*** gelir mişim ***bi*** gelirmişim ama. (GKASŞÖ 8-38)

otobosa bindiḳ ġayseriye vardıḫ üş gün asgeri ġonaḫ vardı, orda ġaldıḫ. ***bi*** yāmur ***bi*** yāmur…. (NÜAYO 18-4)

142. bir …bir de…

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* kelimesinin tekrarlı kullanılmasına ekleme anlamlı *de* bağlacının getirilmesi sonucu oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Sözcükleri ve cümleleri bağlar. Cümleleri bağlarken iki cümleyi tekrar yoluyla bağlama işlevi sağlanır. Sıralama bağlacı olarak kullanılır. Birliktelik ve ekleme anlamı taşır.

a. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanılır

mezerligin yanına bir duman oldi ki göz gözi görmir. yalanguz ***bir*** allah ***bir de*** ben duydun. (EİA C. II. s. 33)

Görevi

a. Birliktelik Anlamı Taşır

bir eḫdiyar ġari ***bir de*** beş uşaḫ isdambol senin neyen. (EİA C. 1. s. 304)

bi ora derte ġalır. ondan ki ora biter, ***bi de*** olan ‿evi derte ġalır. (ŞHA I. 3. 7)

bir ḳız ***bir de*** bir oğul diyir gel gidek diyir. (KİA 81-48)

herkas işindadı yalabuz içarda ***bi*** benim gelinim ***bi da*** onın iki çoncıḫı duridi. (BMİKA 14-3)

b. Ekleme Anlamı Taşır

bi yolma yolam da demişlē, ***bi de*** bi ġovan bal alam demişlē. (TYAİ 8-19)

bi da yelve bi da şey paltusu bi de yelvesi bide fotuz teller de borayı ḳadar. (EDİA 46-11)

bi ben girdim ***bi de*** belediye başġanı var. (FEA 2506)

baḫi haġġatan elında ***bi*** çığın ***bi da*** bi at çıḫtı geldi. (KBAYA 11-42)

bi tıraş ‿olursuñuz. şedesiñiz ***bi de*** gäzeriz. (ŞHA I. 6. 68)

bi gayandan çıxartdırdı, ***bi de*** çanan azını patlatmış. (DYA 5-203)

143. bi…bi…bi de: Türkçe kelimelerden oluşan kelimeleri bağlayan bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

bi bakır ***bi*** kilim ***bi de*** ilēnçe çamaşır yıḳama işde. (AYYGA 33-32)

vaḫdīla ***bi*** çifcinin ***bi*** merkebi ve bi ġoyunu ***bi de*** bi köpeyi varmış. (AAT Merkep, Goyun, Köpek-1)

144. bi ḳısım…bi ḳısım…

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* kelimesi ile Arapça *kısım* kelimelerinin birlikte tekrarlı bir şekilde kullanılması sonucu oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Sıralama bağlacıdır. Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar.

biz aza giderken ***bi Ḳısım*** azın üzerinde ***bi Ḳısım*** oyande bi Ḳısım de bu yande ġalsın diye ḳoniştiler. (BMİKA 1-96)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

bī kısmi Erzurum èrzincen Sivas üzeri anadolu'ya doğru gidiyo, Rumları efendim islah etmek için bī kısmı dē vān, muş, diyarbakır, elazığ, malatya, adana üzerine gidip yèrleştiği ande bizim bī neslimizde yanè o zaman ayrılan nesillerimizde ***bī kısmī***, rūm diyarında kaçan efendim Rumların askerlerini peşine gidip kovup vatan yane elde etmek gayesiyle bunarın peşine takiv ͡ediyolar. (TYAD s. 23)

145. bi taraf…bi taraf…

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* kelimesi ile Arapça *taraf* kelimelerinin kalıplaşarak tekrar edilmesiyle oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşmiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlayan *bi taraf…bi taraf…*bağlayıcısı seçenekli bir bağlama işlevi görür ve kullanım itibariyle sıralama bağlacı olur.

böyle bir dar yèrdan geçecaḳ ***bir tarafi*** lece ***bir tarafi*** dağ. (DYA 13-264)

Görevi

Tekrar yoluyla cümleleri birbirine bağlayan bağlaç açıklama anlamı taşır.

iki ton üç ton tütünü olurdu fasulye ***bi taraftan*** ekilirdi ekin ***bi taraftan*** ġarpuz bi taraftan ne biliyim yani. (DYA 28-69)

146. bi yan…bi yan…

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* ve *yan* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmış cümle bağlayıcısıdır. Bağlaç grubu içerisindeki bir kelimesinin sonundaki –r düşerek kelime *bi* şeklinde kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar. Sıralama bağlacıdır, aynı zamanda cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamlı bir bağlaçtır.

a. Cümleleri Bağlar

bi yanadan verile ***bi yandan*** alırlā. (I-70. 5) UİA

bir yanın ġavurma ettiriyo ***bir yanını*** da art bacaḳlarını da öyle götürüyolar. (DYA 33-11)

bi yandan ālardı ***bi yannan*** sölerdi. (AEİA 19-27)

adam ***bi yandan*** annatırdı ***bi yandan*** ālardın. (AEİA 19-75)

Görevi

a***. Sıralama-Açıklama Anlamı Taşır***

bir yanım ḳurtler yedi ***bir yanım*** Ḳarınçeler. (BMİKA 11a-36)

bi yanan saz çalıllar ***bi yan***an oynallar. (AA III/2ç-14)

bi yanda bunar yatdıla ***bi yan***da biz. (ZBKİA 16-18)

147. biri…biri…

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* kelimesinin tekrarlı kelime grubu şeklinde öbekleşmiş kullanımına bazen +I iyelik ekiyle genişletilmiş hali (*biri…biri…*) metinlerde kullanılmaktadır. Köken olarak Türkçedir. *Biri* kelimesi etrafında kullanılan bağlaçların çokluğu bağlaç grubunun yaygınlığını göstermektedir.

Kullanım Şekli

biri…biri…: biri tatvan ķaymakami yapdi biri bitliz valısi yapdi, yani bülerek yapdilar. (VGKHA 25-181)

Kullanımı, Kullanım Yeri

biri…biri… bağlacından ortaya çıkan kelime grubu şeklinde öbekleşmiş diğer bağlaçlar cümledeki iki öge arasındaki çeşitli yönlerden seçenekli bağlama işlevi görerek nöbetleşme bağlacı şeklinde kullanılır. Ayrıca bunlar hem cümleleri hem de sözcükleri bağlar. Sözcükleri ve cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

biri pencereden boynun uzadır, ***biri*** darağ almış zülfüñ düzedir. (KİSBİA 15-10)

biri kelmiş, ***biri*** uyuzlu. (BBA 34-54)

biri altun ķakülli oğlan çocuğu ***biri de*** inci dişli ķız çocuğu yalanız küçük baci daha doğum yapamadan evveli iki büyük baci gelerler. (EYAD 1 s. 219)

b. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanılır

biri bu yanna ayrılmış ***biri*** bu yana ***biri*** bu yana. biri bu yana bu üş dariyi toplamişla. (DGİA P. 1. 331)

Görevi

biri…biri… şeklinde öbekleşerek kullanılan bu bağlaç kullanıldığı cümleye açıklama anlamı katar. Bu bağlaç öbeği birbirine denk olan unsurları bağlama göreviyle kullanılmaktadır.

a. Açıklama-Sıralama Anlamı Taşır

birisi bir katib ̲olmuş biri de zabit ̲olmuş ***birisi de*** ķulhanbeyiymiş. (OAAD Pahla Tüccarının Olu-7)

birinin adını ġoyuplar ġaraġoyunnu, ***birnin*** adını ağġoyunnu. hammısı gün çıḫana doğrudu. (KİA 62-25)

Bir kelimesi aldığı bazı eklerle yeni bağlaç grupları da oluşturmaktadır.

148. biri… biri de…: Türkçe bir kelimesi üzerine iyelik üçüncü tekil şahıs eki ve de bağlayıcısının getirilmesiyle yapılır. Cümleleri tekrar yoluyla bibirine bağlar. getirilmesiyle yapılır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır.

iki çavışım mardı. ***biri*** bek yavızdır vallāyi bak gardaşımdan yavızdı, ***biri de*** çok acāyip deliydi yāni. (UİA 1. 46/24)

149. birinin… birinin…: Türkçe bir kelimesinin iyelik üçüncü tekil şahıs eki ve ilgi ekinin bünyesine katmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır.

birinin barmağı dopdolu yüzük ***birinin*** ġolunda gümüş bilezik. (KİSBİA 15-13)

150. birisi… birisi…: Ek yığılması sonucunda iki tane iyelik ekinin üst üste gelmesiyle oluşmuş bir bağlaçtır. Sıralama bağlacıdır. Tekrarlama yoluyla ögeleri birbirine bağlar. Açıklama anlamı taşır.

istiklal mahkemesi ġurulmuş ***birisi*** amasya'da ***birisi*** angarada. (MİA 1-36)

birisi o yande ***birisi*** bu yande üç növetci çı˛armişdi. (BMİKA 1-165)

birisi dırıjanlı ķızı ***birisi*** bırıķ diye bi sülale. (AYA 1-5)

151. birisi de…birisi de…: Bir kelimesinin ek yığılması sonucunda iki iyelik ekinin üst üste gelmesi ve de bağlayıcısının eklenmesiyle oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Sıralama bağlacıdır.

ōlumuñ ***birisi de*** ķoyüñ sı˛ırını ġuder, ***birisi de*** ķoyde gezer. (NYA 46-5)

152. biri(si)… birisi de…: Türkçe bir kelimesinin ek yığılması sonucunda iki iyelik ekinin üst üste gelmesi ve de bağlayıcısının eklenmesiyle ortaya çıkan bir bağlaçtır. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

ġızların ***biri*** günümüş ***birisi de*** ayımış. (AİAD Ürya-62)

ben vardım ki bi taĥsi iki ķadın bi erkek. ķadının ***birisi*** ķız ***birisi de*** ķızın anası. (AKYA 9-4)

marcimag da ***birısı*** bayazdı iki ġısımdı ***birısı da*** srıydı. (KBAYA 38-37)

153. birisi… birisi… birisi…: Türkçe bir kelimesinin üçlü tekrarıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Kelimede ek yığılması olayı görülür. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı görülür. Kelime grubu şeklinde öbekeleşerek kullanılır.

birisi kendisi deli memet ***birisi*** ayit ķabilesi ***birisi*** mecát ķabilesi üçe ayrılmışlar. (AYA 7-21)

tabi çoluk çacuk var ama razı gelmiyorlar o ***birisi*** İstanbul da ***birisi*** gebze'de ***birisi*** gölkent'te ya onnnar içmez onar ya ben mi burda şeyde. (SİFSİA IV-5)

154. biri… biri… biri…: Türkçe bir kelimesinin iyelik üçüncü tekil şahıs ekini alması ve tekrar yoluyla kullanılması sonucunda oluşmuş bir bağlaçtır. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır.

amma dedelerimiz dört ķardaşımış, ***biri*** memet boran bir ķara omár ***biri*** bocük bekir ***biri*** hüseyin ısmından dört ķardaşlarmış. (AKYA 40-10)

biri iran ***biri*** viran ***biri*** şam. (ADÜM 1Aslı ile Kerem-19)

ha, altı dene de çocum varıdı. biri dóķúmde, fırında, ***biri*** burada belediyede, ġızımıñ biri māza islediyor, ***biri*** ġoyun, ġuzu sayor, **biri** ġayseri'de, biri de sir˛údüyor. (YÇA 28-17/18)

biri diyir böyüğündür ***biri*** diyir yoḫ ortancının ***biri*** diyir yoḫ küçüğündür. (VGKHA 1-278)

155. biri… biri… biri de…: Türkçe bir kelimesinin iyelik üçüncü tekil şahıs eki ve de bağlayıcısı ile birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Sıralama bağlacıdır. Ekleme anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

biri öretmen, ***biri*** maliyeci ***biri de*** bişèyâemme neyidi bilmen. (FEA 1928)

156. birisi… birisi de…: Türkçe bir kelimesindeki ek yığılması ve de bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Sıralama bağlacıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama anlamı taşır.

birisi datlıyla herkeşin gudureti yetmez böyük nişan yapmıya ***birisi de*** yemek dökerler. (MİA 50-8)

birisi gelin olurdu, ***birisi de*** şi˛olurdu. (NİYA 16-35)

157. birĨsine… birĨsine…: Türkçe bir kelimesine ek yığpılması sonucu iki iyelik ekinin getirilmesi ve yönelme hal ekinin birlikte kullanılması sonucu oluşan bir bağlaçtır. Sıralama bağlacıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama anlamı taşır.

birĭsine otuz yedi lira verdim ***birĭsine*** elli lira verdim. (DİÇÇA 9-19)

158. biri…diğeri…: Türkçe bir kelimesi ile Farsça diğer kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir bağlaçtır. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

iki çeşit evlenme üsulu var. ***biri*** görücü usulü ***diğeri*** oğlan ile kız birbirine severek anlaşarak evlenmeleri. (MİA 84-7)

159. biri…öteki…: Türkçe bir ve öte ile Farsça ki'nin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir bağlaçtır. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

biri ne yapasaydı, ***öteki*** emen ona evesleneri. aynısını yapma çalışeri. (AYYGA 19-37)

160. birisi…öteki de…: Türkçe bir kelimesindeki iyelik ek yığılması ile Türkçe öte ve Farsça ki bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır.

biz üç äşiz. birisi gedizli mėrem, ***ötäki de*** mıradalı ġızı fatma, bī de ben āşa. (BİA 10-33)

161. biri…biri…digeri…: Türkçe bir ve Farsça diğer kelimelerinin iyelik üçüncü tekil şahıs eki alarak kullanılması sonucunda oluşan bir bağlaçtır. Sıralama bağlacıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Açıklama anlamı taşır.

bunnardan ***biri*** padişahın oğlı abdıllah ***biri*** yaveri mehmed ***diğeri de*** ğırḫ devlerin bacısı gülizar. (ADMKGSYA 7-95)

162. birisi…birisini de…: Türkçe bir kelimesinin ikili kullanılması sonucunda oluşan bir bağlaçtır. İlk kelimede iyelik üçüncü tekil şahıs eki ek yığılması varken ikinci kelimede ise ek yığılmasının yanında belitme hal eki de kullanılmıştır. Bu bağlaç grubu ayrıca de bağlayıcısını alarak kelimde grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

birĭsi asgerdiyken vefat_etti ***birisini de*** geldim asgerden evlendim. (DİÇÇA 9-20)

163. bir daha

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* kelimesi ile *daha* kelimesinin bir araya gelmesiyle oluşan bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Kullanıldığı cümlelerde artık, bundan sonra anlamını verir. *Bir daha* yapısı üzerine *da* bağlayıcısı getirilerek pekiştirme yapılmaktadır. Burada aynı işlevli iki kelimenin bir bağlaç yığılması şeklinde kullanımları söz konusudur.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında *bir daha* cümle bağlayıcısının; bi dā, bi da_ā, bittā, bi daha, bir daha, bir daha da, bir dahe de şeklinde kullanımları vardır.

bir daha: ben sana ne sō̈ledim. sen benim sırrımı açıḫladın. **bir daha** beni göremezsın. (ADMKGSYA 19-53)

bittā: bundan sō iç bi yeri götürme boşuna demiş ***bittā*** içbi yere götürmedi. (AYYGA 13-23)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ġızı verdı muzure. atıverdı hakime, hakime dedı ben ***bi daha*** ne ayaḳabı çalarım ne bi şey. (GMKA 23-280)

benim dedim ben, dōru telsiz taḳımına gitcen ***bi dā*** santralı gitme ġāli dedile. (KDYA 1-70)

adam yaḳıḳ zahar ġonuşmadı da ***bi daha*** yanımıza da gelmedi bi daha ona da öyle yapdıḳ. (DYA 4-190)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

Öle olduk onlarıla bi görümcem marıd, ėldeydi ***bi da˛ā*** oğlum mā bi de gızım mā. (UİA 3. 93. 27)

ordada yile içēlē geleni vāsaydı ingelerine tülbent veri ediye ***bittā*** biribirlenē gidelē. (AYYGA 19-28)

vardıñ mı bi da˛a vardım yiñe vardıñ mı de˛ince e…bi dā ***bi dā*** bunnnar inanmayōlā da soruyola. (SA 1-94)

ġocaman adam olduḳ ***bi daha*** gėtmem ben gėtmedim yani diploma alamadım. (DYA 1-307)

b. Üsteleme Anlamı Taşır

şöle bir daş aldım vurdum buz ġırılmadı. ***bir daha*** böyücānı aldım vurdum daş ġaydı gėtdi. (DYA 4-431)

baḳ bir da tekerrür ederse eşşek yerine seniñ kendiñi asarın demiş. ***bir daha*** görmēcem bunu demiş. (AYYA 8 -8)

164. bir daha da: Türkçe bir ve daha kelimelerinin de bağlayıcısının eklenmesiyle oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

nāhiyet yediñ˛iştiñ diyelekten bunu ***bi dahā da*** hókúmet˛öteyilerine dūşmiyeceğini axlı kesïncik. (İİA 1-124)

herkes evine gėtmiş, ***bir dahe de*** ne kımreş'den ġonişmişler ne de one ḳımreş demişler. (MMA 7-54)

165. bir de

Kökeni-Yapısı

Bir daha bağlaç grubunda olduğu gibi *bir* kelimesi ile *de* bağlacının kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılması sonucu oluşmuştur. TTA'da bir kelimesinin sonundaki –r sesi düşme eğilimindedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ekseri doḫumacıdır ***bir de*** hızarcı. (MİA 23-10)

birini o yanna birini bu yanna çit yerleşdürürsüñ ***bi de*** mum ile yahut da çamurīla sıvarsıñ. (AYBA 11-11)

bir de şuvar, eskiden bu vesayitler yoḳ ḳırḳlarelinden ākimi becāyiş etmişler edirne'ye. (EDİA 20-31)

Görevi

a. Ekleme Anlamı Taşır

onu vurmuşlā, ısgara gitdi, sacıgeç gitdi, maşa gitdi, ***bi de*** ben gidēn demiş. (1-8/36) UİA

iran yollarını ***bi̇̆ de*** sen annat. (NEKYA 4-198)

şindi arèfe günü fırında tepsi, somun, nokul gibi bi ekmeK ͡èdilir. ***bi de*** arèfe gün bizde ġabir ziyareti tabi. (TA 3c-195)

b. Üsteleme Anlamı Taşır

bir de cib cib damlayan çişmiye vardım. (OAAD Heka-12)

ne yazıḳ ki dedi ***bide*** vallay elinnen barnānan havaya bÖne işē etdi barnanı. (SYAÖ 25-48)

oni yıḫdın işgim gel ***bi de*** bennen güleç. (GKAYA s. 214)

burada dilin ötiy, işgim ***bi de*** gèt seni tanıyannarın yanında öğün. (GKAYA s. 214)

bi de olur ki dolur gelir. (AEİA 18-17)

166. bi de baḳ- …

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir, de ve baḳ-* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bağlaç grubudur. Bağlaç öbeğindeki *bak-* fiilinin gelecek zaman kipi dışındaki haber kipleriyle farklı şahıslara göre çekimlenerek kullanımlarının bağlaç öbeği yapısı içerisinde kullanıldığı ağız çalışması metinlerinden tespit edilmiştir. Cümle bağlayıcısı olarak kullanılan bu bağlaçlar kip ve şahıs kavramlarıyla birlikte kullanıldıkları için cümle şeklinde öbekleşmiş bağlaçlardır.

Kullanım Şekli

TTA'da fonetik bir takım farklılıklar ile kullanılan bi de bak- bağlaç öbeğinin kullanım farklılıkları şu şekildedir: "bi de baḳmış, bi de bakmış kine, bi de bağarsın ki. "

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlaçlarıdır, cümleleri bağlarlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

iç sūlemedilē bize biz bekleyeriz acıdan gelecek deyi. ā ***bi de baktık*** selāsı gelmē başladı. (AYYGA 1-111)

bunu analıḳ duymuş ḳayrıḳ oraza sümüş. ***bi de baḳmış*** doru söleyeri. (AYYGA 2-13)

git onnarı ḳarşıla sen demiş. ā ***bi de bakmı***ş kine gelenâadam ḳocasıymış. (AYYGA 29-58)

nasi duman yuḫari ġaḫardiysa ***bide bağarsın ki*** üsden aşşaği geliller. (EİA C. II. s. 29)

Görevi

Bi de baḳ- bağlacına getirilen eklerle oluşturulan bağlaçlar şaşkınlık göreviyle kullanılırlar.

a. Şaşkınlık Anlamı Taşır

bir de baḫıyola arḫadan bi kör geliyo hani. o yanna bu yanna biliyoŋ nu (SİLA 4-81)

bi de barsm ya çıḫār ya çıḫmaz. (AEİA 18-16)

boyadımı eşşē lan ġannının altıba baḫim ***bi de baḫalar ki*** efendim ġannınıñ altı da şey beyaz boya var. (AYBA 20-17)

çıḲdım gidiyon ***bi di baḲdım*** geceyin daha zabah yaḳın. (GBAA 17-42)

167. bi defa

Kökeni-Yapısı

İlk önce, hele, bir kere anlamları karşılayan bağlaç grubu kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *bir* ve Arapça *defa* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlamaktadır.

a. Cümleleri Bağlar

yaşımız buldu başımız buldu ***bi defā*** teşkilat değiştirmeye de gelmeyo. (4-38) SYAÖ

yaw şindikine benzemez ‿ eskiden ġızınan ‿ olan ***bi defa*** ġolay ġolay ‿ annaşamazlardı. (BÇÇA I. 15. 26)

Görevi

Sıfat tamlaması şeklinde oluşan bağlaç açıklama anlamında kullanılan bir bağlaçtır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

kimse ayaḳabı bulamazdı. ḳadınlar ***bi defa*** ayaḳabı bulamazdı. (GMKA 3-27)

bi sandalle verem dimo hinciki geşle o hatır yok, ***bi defa*** itiyarladın mı deFderden siliniyoñ kesin. (DEYA II. 62. 32)

bi defa bu mu ḳabadayı şu mu ḳabadayı alır peçḳa odununu ḳırdırır. (TİSİKAD 20-10)

168. bi kere

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir* kelimesi ile Arapça *kere* kelimesinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Bağlaç; aslında, bu sefer, bu kez anlamlarına gelecek şekilde kullanılır.

Kullanım Şekli

Bir kere cümle bağlayıcısı TTA'da bağlaç öbeği sonunda –m ve –n seslerinin türemsi şekliyle kullanılmaktadır. "bi kerem, bi keren"

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacıdır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Bu bağlaç öbeği başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

başladıḫ ***bi kere*** bazar etmeye başlıḫ bazarı dėdiler. (VGKHA 4-306)

bi kerem ırahmetlik babam sizlere ömür benim adamım geliyi baḫ dedi bir daha görem dedi. (MİA 60-5)

gelinim güzel olsun der. ***bi kere*** esēletini de arallar. (DYA 35-93)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

bi keren bi ġār aldıḫ efendīm öldü yıḫıld‿evin divarı demehtir. (TKYA 2-1)

allah te`ala mani olamaz mı. ḫaşa olurdu, ***bi kere*** bıraḫmazdı. (GMKA 21-148)

b. Sonuç Anlamı Taşır

şindi devlet tedbir alsa da ġıyıdan gene ġıymat yoḳ. ***bi kere*** torpak gètti, torpak gètti. (BÇÇA I. 24. 61)

169. bir de ne görsün

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bir, de, ne ve gör-* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Şaşkınlık göreviyle kullanılır.

ertesi gün inegının postíní almíş, çarşíye çíḫmíş. ***bir de ne görsín*** bir kervan, orede durmiş. oredeki insanlerin hepsi yatirmiş. (MMA 7-9)

170. bir yol

Kökeni-Yapısı

Bir daha, bir kez, bir kere anlamlarında kullanılan bağlaç Türkçe *bir* ve *yol* kelimelerinin birlikte kullanımıyla öbekleşen bir bağlaçtır. Bu bağlaç öbeği bazı ağız metinlerinde *da* bağlacıyla birlikte kullanılarak kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bağlaç yapısı oluşturur. Bağlaç öbeğinin TTA'da bazı ses olaylarına bağlı olarak farklı kullanım şekilleriyle karşılaşılmaktadır. Bağlaç grubu bazen her iki kelimenin sonundaki seslerin –r ve –l düşürülmesi şeklinde de kullanılmaktadır.

Kullanım Şekli

Bağlaç öbeğinin aslı *bir yol* iken TTA'da kelimelerin son seslerinin –r ile –l düşürülmesi şeklinde kullanılmaktadır: "biyo, bi yol, biyo da, bi yol da"

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı olur hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Cümleleri bağladığı zaman başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

efendim gėce ***biyo*** ġalhıyolar ki ali yoḫ başlıyo Fatma anamız ālamıya. (AAA 1-35)

pehlüvan bunu ***biyo*** dutuyo yani ġoca ḳoḳlu ağacı sokerdı diyi. (AAA 1-128)

bunuñ arḫasına ġılıcınan ***biyö*** so˛urdüncü öyle ġaçiyi geri ġara çā ki. (AAA 8-140)

b. Cümleleri Bağlar

eşşā ardılıp da binemiyom. ***biyo*** ġaradaşdan geliyom yaluñuzca āşam namazı da yaḫın. (ÇİYA 5-39)

izini keşfediyolar ***biyo*** baḫıyo mübarek bi sıçtayışda doḫsan adımlıḫ yer sıçıramış. (AAA 1-50)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

ġurban oluyum˙allahıma ***biyo*** uyandım kine kim yoḳ kimse yoḳ bu ürüyay gördüm. (ÇİYA 14-42)

emme vere tālim ediyoz biz ġāri. ***biyō*** laf çıḳadıyḳın oranıñ esgeri bizim buradan kimse yoḳ gali. (KYA 23-85)

ya bänim˙alaca˛ım mar˙ısa, kändilärini alacaKlı çıkarıyo. gäalıñ gäliñ bakalim ***bi yo*** dämis. (DGİA Kr. 2. 235)

mütü de varıdı ***bi yol*** mütü de geldiydi. (SYAÖ 68-21)

bulamazdıḫ ki geydirek ***bi yol*** bi dediler ki işte pınarbaşına doğru urumlar gediymiş. (MİA 29-11)

esgiden eKine gederdúḴ ***biyol*** sifdah ekini biçerdüḴ. (SMİKA 16a-1)

herif ben dedi ***biyol*** üç günden beri bekliyöm dedi e şu ġaymaḳamın bidonuymuş. (DYA 16-98)

ġayri üç günde mi gelir. dört gündemi gelir su sırası. herif ben dedi ***biyol*** üç günden beri bekliyöm dedi. (DYA 16-97)

b. Üsteleme Anlamı Taşır

fiy‿ekdiydim‿o da olmadı. sona ***biyo*** olmaynan baş‿olmàcaḳ, dedi. (BKA 1. 19. 51)

işte dediğim gibi bunu ***bi yol*** taha baḳıtalım da baḳıp ne yapala. (SAKİA 4-120)

eh tekrā ***bi yol*** dönesin tarına edesiñ. (SYAÖ 89-13)

171. bir yol da: Türkçe bir ve yol kelimelerine de bağlayıcısının eklenmesiyle oluşan bir bağlaçtır. Bağlacı oluşturan her iki kelmedeki –r ile –l sesleri bazen düşürülerek kullanılmaktadır. Açıklama üsteleme anlamı taşır. Cümle bağlayıcısıdır.

acıPayamlilara baḲılıyomuş, davaslilara da. ***bi yō da*** Ḳaragözlülärä niyä baḲılmıyo dädim bän. gäl‿amca bura bä dädi. (DGİA Kr. 1. 240)

hadi ***bi yoḷ da*** daā yatālā kakālā. (UİA I. 15. 42)

bÖle etcēni bileydim de vereydik ***bi yol da*** emme defediyola aradan zaman geçiyo. (SYAÖ 20-45)

gine bi ġarı bi ġoca dikiliyola bône yaşlı biraz. ***biyo da*** onnara vedim‿adiresi. (SİNA I. 4. 59)

gine bi ġarı bi ġoca dikiliyola bône yaşlı biraz. ***biyo da*** onnara vedim‿adiresi. (SİNA I. 4. 58)

172. biyo…biyo…

Kökeni-Yapısı

biyo bağlacı tekrarlı bir şekilde ikili kullanımlar halinde de metinlerimizde bulunmaktadır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümleleri tekrarlı bir şekilde birbirine bağlar. Bu durumda iki öge arasında seçenekli bir bağlama işlevi görür. Nöbetleşme bağlacı olur.

a. Cümleleri Bağlar

bi yo o giderken saña çomāna diydi mi ***bi yo*** sen takib edersiñ onu. (UİA 1. 56. 40)

bi yol o yana sıçradı bi bu yana. (SDA 5-121)

birol o bekledi ben uyudum, ***birol*** ben bekledim (MİA 55-46)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

yalıñız işde ġonuynan ġonşuynan dolandıḫ neydecañ olur işde. ***biyo da*** paralı olur bi yo da parasız olur. MİA (138-3)

bi yo ağlārın, ***bi yo*** söğlārin, ***bi yo*** oturun şükur ġızandan mämnunun yavrım. (DGİA Ay. 1. 35)

173. bir o ki

Kökeni-Yapısı

Sadece Erzurum ve yöresinde tespit ettiğimiz *bir o ki* bağlacı bereket versin, ne iyi ettin anlamında kullanılır. *bir o ki* bağlacı tespit edilen birkaç örnekte hem cümle başı hem de cümleleri birbirine bağlayan cümle bağlayıcısı kullanımıyla karşımıza çıkar. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kulanılmaktadır. Türkçe *bir* ve o Farsça *ki* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Karışık kökenli bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı olur, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Cümleleri bağladığı zaman hem başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar hem de başında bulunduğu cümleyi sonraki cümleye bağlar.

bir o ki seni gördüm barabar gideh. (EA s. 81)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

allah razi olsun ***bir o ki*** bunu söledin. EA (s. 81)

bir o ki dedin şindi annadım. (EİA C. 1. s. 305)

174. bizzat

Kökeni-Yapısı

Özellikle anlamında kullanılan bir bağlaçtır. Yabancı kökenli olup Arapçadan dilimize geçmiştir. *Bizzat* kelimesi yazı dilinde yaygın bir kullanıma sahip olmasına rağmen TTA'daki kullanımı oldukça sınırlıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulundukları cümleyi kendilerinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamıyla kullanılır.

dersimi sürgünnerinden gelinmiş buráya, ***bizat*** benim dedem kürd‿amed diye aŋılırmış. (SİNA II. 16. 3)

175. bizatihi

Kökeni-Yapısı

Arapça kendiliğinden anlamında kullanılan bir bağlaçtır. Basit yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümleleri birbirine bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

ilk cumayı orda kendisi ḳıldırdığı için ***bizātiḥi*** yeni cuma ismini oriya veriyor. (TA 1-23)

176. boyul

Kökeni-Yapısı

Bu sefer cümle bağlayıcısı Ayrancı yöresi ağızlarında *boyul* kelimesi ile karşılanır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

orda ihdiyar dede çıġmış gėri, ġarı ġorġmamış boyul ġarınıñ, ġocanıñ arḳasından baġmış. (AYYA 56-8)

Görevi

Sadece Ayrancı ve yöresinde gözlemleyebildiğimiz boyul kelimesi üsteleme anlamıyla kullanılır.

a. Üsteleme Anlamı Taşır

belki oñ gün yirmi̱n bule bi dā gördüm ***boyul*** yedi tāne geldiler. (AYYA 56-30)

ġız biTdi oldumuydu, iş sālama binince ***boyul*** bişeceklere başlallar ġayri yėme eşşālarına. (AYYA 60-6)

177. böyle

Kökeni-Yapısı

Türkçe olup "bu+il-e" (Gülensoy, 2007: 174) şeklinde yapılanan kelime zarf görevli olup bazen cümleleri bağlama göreviyle karşımıza çıkar. Bileşik yapılıdır.

Kullanım Şekli

TTA'da farklı kullanım şekilleri olan bir bağlaçtır. "böyle, bôle, böle, bele"

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

tabi atı beslemışız beslemışız püR‿olmuş. ***böyle*** iki ayaḫ üzerine ḳaḫınca bırahmadı yükü yükliyeĠ. (GMKA 8-196)

burayı yapTırmaya o vesile oldu. ***bôle*** vesile oluvedi buraya alla razí ossun‿isTe. (ŞHA I. 4. 70)

äsgiden vesā¸iT ġıTdı ***böle*** geze geze gidiyōdu herif. (SİNA I. 2. 72)

onları yaynan topmaḳnan atādıḳ ***böyle*** tekirar çıḳırıḳta iyiredik. (BBA 53-23)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

ġız‿evinde hèrkez vazífesini yapıyo. ***bôle*** oluyo dügünne. (ŞHA I. 3. 17)

yanımdan hiç‿ayrılmazıdı. ***böyle*** bi sene yanıma gelip gelip gitdi. (YÇA 2-9)

şindi kimiñ‿aḫlında, sorasıñ gendi‿andilere oḫudular. ***böyle*** işde benim yaşadıklarım bi hikā. (YÇA 14-21)

178. böle ki: Türkçe olup "bu+il-e" (Gülensoy, 2007: 174) yapısının Farsça ki bağlayıcısı ile brlikte kullanılmasıyla oluşan kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Açıklama ve olasılık anlamı verir.

urusca diyir: o da kuda? yane su nerde o su suya woda ḳuda? woda ***bele ki*** etme etdiği kimin annadım ki su. dedim, gel burya neyse aldım götürdim çeşmiye. (EİA C. II. s. 26)

beyle oturmaynan olmaz. ġalḫ bir yerlere get rızḳını ara ***böle ki*** bir iş bulursun. (GKAYA s. 212)

179. böylece

Kökeni-Yapısı

Türkçe *böyle* kelimesine –ce eşitlik ekinin eklenmesiyle oluşmuş birleşik yapılı bir cümle bağlayıcısıdır. *böylece* kelimesi bazen yönelme hal ekiyle genişletilerek *böylecene* şekliyle de kullanılmaktadır.

Kullanım Şekli

TTA'daki kullanımı oldukça geniş olan bağlacın kullanım şekiileri ise şu şekildedir: "bėlece, böylecene, belece, beylece, böylecene"

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

herkes bahan diken deyidi, bu bahan ġonca gül dedi, der. ***bėlece*** oğlana hėç bişe engel olmi. (EYAD 1s. 221)

ben tezkire aldım ***böylecene*** bir asgerlik yapdım. (ŞYA 7-7)

atatürk ėydam‿ėTdirmiş böylecene burayı işTe atatürkün‿alması böyle. (YSİA 3-63)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

burada olan zaten var, olmıyan da satın‿alıyo ***böylece*** yaşanıP gėdiyo ėşte. (YSİA 2-67)

ġapıyollar herkeş alıyo. ***beylece*** memmed zengin oluyo. (ŞYA 12-12)

depesine bi yùmrık vuruvemiş he. ***bôlece*** burdan geşmişler. (BKA I. 13. 15)

fakat adanada ġalsak diyarbakıra binmesem ***böylecene*** orıya vardıx gayli. (SDA 5-7)

180. böylelikle

Kökeni-Yapısı

Türkçe *böyle* kelimesinin +lik eki ve ile kelimesi ile genişletilerek kullanılması sonucu oluşmuş bir bağlaçtır. Birleşik yapılı bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

Böylelikle bağlacının kullanım şekli bakımından farklılıkları şöyledir: “böylelikle, böylelikÇe, belelikle, böyleliğnen, boylelan, böylelìnen”

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

atatürk öldüğünde ben oralardaydımıdı ***böylelikle*** oralarda asgerliğimi giçirdim. (ŞÖYA 24-29)

dū̆ünlerde yapılır yavrım. dū̆ünlerde yapılır. ***böylelikÇe*** balarık başını alır yörūrük gelini. (BKA I. 4. 10)

ben de odın dėdim. ancaḳ ***belelikle*** dedim yoḳsa nasıl dedim. öldıremem. yā rabbi sona sığındım. (ADMKGSYA 9-5)

tekrar yola devam ėdiyorlar. velāsili ***böylelikle*** hocayı döve döve yirmi tane hayvanı elinden alıyor. (TYAD s. 35)

haKKımı bän tüm alırım dedi, tüm‿al dedik, vēdik böylelikle yavrum şindi ne çit gāldı, ne çımıK galdı. (İİA 20-40)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

egdi moturcu daha şeyini ödeyemedi. ***bölelikle*** ben yüz‿elli evlē ekinim varıdı. daha arpa nasılıdı görmedim inan yāni. (AYYA 76-55)

arkasından da ġızım gitti. ***bôlelikÇe*** benim‿iki ġızım mar‿olumuS filañ yoḳ yavrım. (BKA I. 4. 51)

süTünü satāsın yēsiŋ filān işTe ***böyleleğinnen*** idare olurūS. (İİA 7-35)

malların bedelini gidip sayarım gücün ettiği kadar hepsini alır, ḳıza getirir veririm. ***böylelikle*** efendime söyliyem bir evlenme türenine gidilebilirdi. (TYAD s. 27)

neyse tav tav oldi gitti ***boylelan*** baribar vakiti geçirdile nāyetinde oldi bitti. (TYA 21-12)

babası bunda şüpe etdi¸i için kesdirmek isdemīş. ***böylelik*** bu ġızcāz ġurtulmuş. (ZBKİA 22-40)

elinde olān inek minek varĭsa ***böylelikle*** idāre olup gidiyōz‿evladım. (İİA 20-42)

ōlanı aldım‿ertesi ġunü işe gǿtürdüm, neyise ***böylelinen*** ōlanı işe aldırdıŋ. (YÇA 9-23)

181. bu defa

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* zamiri ile Arapça *defa* kelimelerinin tamlama şeklinde birleşmesi sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlayan bağlaç grubu başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Ekleme anlamı taşır.

allah ne verdiyse hemen bu sör işi şeyine döndürdüler. ***bu defā*** bizim o ḳavġa eden, bir gün evel ḳavġa eden arḳadaş gelmiş. (AYYA 3-59)

182. bu defa da: Türkçe *bu* kelimesi ile Arapça *defa* kelimesinin Türkçe *de* bağlayıcısı ile birlikte kullanılmasıyla oluşan kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

bu sefer dā bi‿ėtinalı aramaya başladım. eger ***bu defa da*** gırtlu veya ḫam çıḫarsa bunu da ġaldırıp daşa vuracam. (KBAYA 53-17)

yemek götürürken ***bu defā da*** yolunu albay kesmiş. (AKKYA 1-19)

183. bu ġāle

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* ve *ġāle* kelimelerinin tamlama şeklinde birleşmesiyle oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanım Şekli

TTA'da farklı kullanım şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır: "bu ġāle, bu ḳala. "

Kullanımı, Kullanım Yeri

TTA'da farklı kullanım şekilleriyle karşımıza çıkan bağlaç cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

boyunduruğ boynuna ġorlardı toḫumu seperlerdi. bu ġāle öküzleri ġoşarlardı. (MİA 37-42)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

bu ḳala da ḳız tarafı oğlan tarafına gelecek. ombeşında ***bu ḳala*** oğlan tarafı tedariği göri. (AKYA 41-70)

184. bu kez

Kökeni-Yapısı

Eski Türkçe ve Orta Türkçeden (Gülensoy, 2007: 505) beri gelişimini izleyebildiğimiz kelime kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Defa, kere anlamlarında kullanılır.

Kullanım Şekli

TTA'da bir takım fonetik farklılıklar ile karşılaştığımız bağlaç grubunun kullanım farklılıkları şöyledir: "bu kez, bu ez, bu kerez, boğez, bu kárez, bu kerez de. "

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olan bağlaç grubu cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

halife orda diyo ki ***boğez*** bi hakim gönderiyom, ġayseri halġı sıḳıysa bu hakimi de göndersinler. (ŞÖYA 18-5)

Görevi

a. Ekleme Anlamı Taşır

defin ettikten sonra ***bu kez*** bu evel usulden gelen bir konudur. (TYAD s. 25)

başımı bağladılar ***bu ez*** düğünçü geldi. (MİA 16-8)

bi baḫTıḫ ḳı azıları var. erkek doŋuz d… var. ***boğez*** kendimiz ġorḫduḫ ondan. (AAA 7-191)

ġurdalarken ġurdalarken içine ġaşmasıñ mı allah allah ***bu ḳárez*** yurāme bī sızı düşdü içine gėTdi. (YSİA 16-77)

185. bu kerez de: Türkçe bu, kez ve de bağlayıcılarının birlikte kullanılmasıyla oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Ekleme anlamı taşır.

dediler Ḳúl ocāndan bu kerez de fırın yaḫmıya getdük fırını yaḫduḫ ***bu kerez de*** gece saat oniki bir arası. (SMİKA 9a-10)

186. bu arada

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* ve *ara* ve bulunma hal eki *da*'nın birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Yeri gelmişken anlamını verir. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olan kelime grubu cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

buldura ġadar vergi alıyomuş ͡oynagannı olu. bu arada bi sò˛uTla bi de sobanġaya va. (ŞHA I. 11. 18)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

baña verir, öbürüne verir. ***bu arada*** köyde ticaretini de yapan var. (ŞHA II. 11. 32)

nöbeti añġara işi yazac ͡ōlan benim. şimdi ***bu arada*** alanya'nıñ yaḳınından köyü ismi hatırıma gelmedi. (AYYA 4-40)

187. bu açıdan

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu, açı* ve *–dan* ayrılma hal ekinin birlikte kullanılması sonucu oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmış bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. –den dolayı anlamında kullanılır, açıklama bağlacıdır.

yani mallıca ismini andıran mal sayısı bitTi. çünkü geş ġalmadı. ***bu açıdan***, sularda çok sıkıntılıyıS. (BKA I. 1. 47)

188. bu bakımdan

Kökeni-Yapısı

Türkçe kelimelerden oluşan bağlaç tamlama şeklinde oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi öncekine bağlar.

ā bir evvelki asrıñ adamı ***bu baḳımdan*** yeñilē bilmezlē. (KYA 5-33)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

şinci yaşlılar ‿azaldı biráz. ***bu bakımdan*** yani odalarda oturamıyola. (ŞHA I. 11. 74)

189. bu durumda

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* ve *durum* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşıyan bir bağlaçtır.

araş çok biñgi daha kuvvetli şindi ***bu durumda*** meselā öretmen olsun yani nası annatsam oḳullarımız olsun burlada çoḳ ‿ėyi. (SİNA I. 7. 2)

190. bu sebeple

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu,* ve Arapça *sebep* kelimelerinin yine Türkçe *ile* kelimesinin birleşerek tamlama şeklinde kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Karışık kökenli bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendilerinden önceki cümleye bağlar. –den dolayı anlamı katar. Açıklama anlamlı cümle bağlayıcılarıdır.

atmış metīre yerde dalyo dabana ***bu sebeple*** bizim ekcēmiz būdey ārpa, būdey ġuru mal. (SİNA I. 4. 103)

191. bu sebepden

Kökeni-Yapısı

Türkçe bu zamiri ile Arapça isim olan sebep kelimlerine Türkçe çıkma hal eki –den'in getirlmesiyle oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cünleyei kendisinden önceki cümleye bağlar.

bu mazılıK ̧isminï buradan ̧ālmış. meşelerle mazı ġobağı olur. bōle satılıyōdu. o bide boya yapılıyōdu. äskiden çoğ ̧äskidēn bū. ***bū sebebden*** buràỳā ōr̨hāniye mazılıK demişlēr. hē ōr̨hāniye mazılıK. (İİA 26-4)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

meşe olduĝū ̧çin mazı gobaĝī yetişiyōdu. ***bu sebebden*** bizim mazılıK ̧ismï dā güzēldi. (İİA 26-9)

192. bu sefer

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* kelimesi ile Arapça *sefer* kelimelerinin bir arada kullanılması sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Bu kez, bu defa anlamlarında kullanılır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmıştır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım farklılığı çok olmayan bir bağlaçtır.

bu sefer: ne biliyim artıḫ sevinç heves o biçim. ***bu sefer*** sıra geliyi oğlanın sünnetine neysem doğan çocuk eğer erkekse… (MİA 14-14)

bu söver: neyse bunuñ firarı vėriliyī. bunnarın değil bitin umumiyetle. ***bü söver*** efendicē zim unnarı teker teker atatürK başlamış aştirmē. (DMA I/A. 259)

bu sevrede: ***bu sevrede*** böle basga buŋa es olaraḳTan yoḳ besaretleri vardır yāni bu şekilde. (ELDİA 32-12)

bu safar: hıma o ağanın ġapısında da bi araP ḫızmakār varmış. ***bu safar*** o ġarının pėşina düşi. (KBAYA 12-15)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

onu da ġaldırdım daşa vurdum. ***bu sefer da*** bī¸ėtinalı aramaya başladım eger bu defa da ġurtlu veya ham çıḫarsa bunu da ġaldırıp daşa vuracam dėyince salonda bi alġış ġopdu. (EYAD 1s. 169)

bi yāmur vermiş ama öyle sımsucuḳ ḳalmışlar ***bu sever*** bule dādan inmişler. (EDİA 43-14)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

e bu umuzlamız acıdı ***bu sefer*** merkebin sırtına baladıḳ agaçlan ucunu. (BBA 5-74)

o da ḳaçmış, gitmiş. ***bu sefe***, en küçüne sorem bakem, demiş beyin ̲ōlu. (AYYGA 3-6)

o ġonuşurmuş, ġarşısındaḳı annamıyı, ġarşısındaḳı ġonuşuyu, ***bu seFer*** o annamıyı. (BAİA II. 1. 297)

b. Üsteleme Anlamı Taşır

bunu üç kere soru. tekra ölçe, bu sef bacaklandan ḳollanı ölçe. (AYYGA 13-9)

193. bu sefer de: *Bu sefer* kelimesine *de* bağlacının eklenmesiyle yeni bir kelime grubu şeklinde oluşan bağlaç oluşur. Üsteleme anlamı taşır. Cümle bağlayıcısıdır.

son gittikleri zaman çetele bi ḳaat göndermişle bure muhtara. ***bu sefer de*** demişle ele geçmen de sonu selamet. (BBA 5-355)

bāḫor ki gülüzar ***bu sefer de*** ēyişle öynor. (ADMKGSYA 7-68)

bu sefer der kine falan yėrde bi hoca vae. bu sefer de o hocaya gider. (BMA 1-27)

194. bu sırada

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* ve *sıra* kelimelerine bulunma hal ekinin eklenmesiyle oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşıyan bir bağlaçtır.

emme iki dene top patlamadı. ***bu sırada*** milled dağa ġaşdı, ben de dāyil. (BİA 22-30)

195. bu suretde

Kökeni-Yapısı

Tamlama şeklinde bir araya gelmiş cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *bu* kelimesi ile Arapça *suret* ve bulunma hal eki –de'nin ekleşmesi sonucu oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlarlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. –den dolayı anlamını verir. Açıklama bağlacı olarak kullanılır.

bu suretde oğlanınan ġız hamama girdiler. (AAT Yılan-100)

196. bu suret_ile

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* ve *ile* Arapça *suret* kelimelerinin sıfat tamlaması şeklinde bir araya gelerek kelime grubu şeklinde oluşan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Sıfat tamlaması şeklinde bir araya gelen bağlaç cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

kadiro listesine katile. ***bu suret_ile*** ben hakkumi ariyamadum, yalan yok. (RİA 20-10)

işçi arkadaşlarumuzdan ve'èyi geçinereḳ ***bu suretile*** çalişma yapdum. (RİA 20-6)

Görevi

Cümle bağlayıcısı olan kelime grubu açıklama görevli bir bağlaç olarak kullanılır. –den dolayı anlam ilişkisini kurar.

kampanya sonina kada çaliştik kadiro işçileri alinacak. ***bu suret_ile*** ben geldum burada arama yaptum. (RİA 20-13)

daa giremeduk, hālen girememişík daa ***bu suret_ile*** ḫarcanma olduk yāni. (RİA 20-57)

197. bu şekilde

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* kelimesi ile Arapça *şekil* kelimeleri ile bulunma hal eki *–de*'nin birlikte kullanılmasıyla kelime grubu şeklinde öbekleşmesi sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

felaket gelir, bi şeyle derimiş. yani ***bu şekilde*** üryasında gören, bizim bu uyanıkdır yani. (SİNA II. 6. 12)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

tercihini kendisinin kendisi açısında yapacağını söylerdi bu. ***bu şekilde*** aşşağı pınar ġol gibi atıyor. aşağıda daha ucıza daha uygına anlatmak bakımından söylenir. (ADMKGSYA 18-8)

198. bu yüzden

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* ve *yüz+den* kelimelerinden oluşan bağlaç tamlama biçiminde kurulan bir bağlaç öbeğidir. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümlei kendisinden önceki cümleye bağlar. –den dolayı anlamını verir. Açıklama anlamı taşıyan bir bağlaçtır.

köyümüz epey ķalabalıķtı da işde ***bu yüzden*** ço¸u çekildi isdanbula, izmir'e. (SİNA I. 2. 52)

199. buna göre

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* ve *göre* kelimelerinin ümle bağlayıcısı olarak kullanılması sonucu oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşıyan bir bağlaçtır.

çoķ zehmetlı bī işdi. aha ēlēydı başğa da işTe ***buna göre*** meselā ad ğurmalar var. sünneTler var sehreye giderdıķ.ADMKGSYA15-58)

200. bundan dolayı

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* zamirinin çıkma hal eki almış kullanımı ile *dolayı* kelimelerinin birlikte kullanılması sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

misafiri ağırlarlar gönderirler. ***bundan dolayı*** bu odalarımız bizim çok güzel çalışır. (İİA 23-117)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

bakıyorsın bazı insanlar daha fazla zenginleşmış bazı insanlar da çoķ feğırleşmış ***bundan dolayı*** bu durum böyle sürmez. (ADMKGSYA 56-40)

misāfirī aĝīrlaŗlar gönderïrler. yani ***bundan dolayī*** bu odalarımız bizim çok güzel çalışır. (İİA 23-117)

201. bundan kere

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* ve Arapça *kere* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Sınırlı bir bölgede izlenmiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

baķ evlēde bilen zor ***bundan kere*** yani ġarda ġışda allah ġuvvet‿vesin. (SAKİA 21-119)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

dünyanın atıķ iyisi yoķ ***bundan kere*** düğünle çalġılı oludu. (SAKİA 22-56)

202. bundan sonra

Kökeni-Yapısı

Türkçe bu zamirinin çıkma hali kullanımını ve sonra kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanım Şekli

TTA'da fonetik farklılıklardan kaynaklanan kullanım şekli oldukça fazladır: "bunda sōna, bundan sÒña, bundan sōra, bundan soğra da, bundan sonra. "

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

soyna albay dedi çi: ***bunda sōna*** malatyalıyı van tarafına yolla. (AKYA 22-83)

belediyeye teslim etmiş ki ***bundan sōna*** bu ayaḳġabının mesulune ġarışmam. (YSİA 7-43)

baḫın milleT ben seslenmedım la! ben seslenmedim avraT seslendi. ***bundan sȯña*** inegi naḫıra avraT süreceḫ. (AMKGSYA 4-113)

pambığınan her yerimi sildi ***bundan sōra*** burada dedi her zaman ġız ġardeşin vā baḳ, dedi. (SİNA II. 16. 114)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

kim ne dirse disiŋ mecbur oḫuyacıŋ, didi ***bundan sōna*** oḫula odun getirmiyeciŋ. (YÇA 5-10)

sana desele ki, gökün yüzüne götür‿ì olacak desele, inanma. ***bundan sō*** iç bi yeri götürme boşuna. (AYYGA 13-21)

ḳuraç yaşar mı, yaşamaz. ***bundan sōra*** biz ben iki tane ḳızanı kapamışım. (KBİKAİ 31-48)

dedi al paranı cebine ḳoy yalnız neyin eksikse ***bundan sora*** sen tamamla. (GMKA 3-306)

bu gün şu devirde esgiye göre diyel ġızım ***bundan sora*** gine bu inşallah devam eder. (DYA 26-116)

memet dayı dedi, ustamsın dedi, bu atlā da ustam dedi ***bundan sōra*** bu atların ġarşısına vallāhi çıḳmican. (DEYA II-30. 54)

biz ōlana dedim ***bundan sōna*** ġoyuna moyuna gidemicem naparsan yap. (BBA 20-8)

amma onar sarı olannara mensup‿oluyor ***bundan sonra*** tabi buraya yerleşmişler. (AYYA 50-15)

verdiler oḳuverdim tamam dedi ***bundan sōna*** devamlı böle olacaḳ dedi. (ABİA 43-22)

203. bundan soğra da: Türkçe *bu* zamirinin çıkma hal eki ve *sonra* kelimeleriyle birlikte *de* bağlayıcısının eklenmesiyle oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Açıklama anlamı taşır.

alırsan bu almassan da başğa ġoca yoḫ. aha bizim orda yimbeş seneki hákaye. ***bundan sona da*** ne diyecem. illā ossun diyor. (ADMKGSYA 41-8)

bizim ülkämiz müslüman ülkädir kölä olmamış ***bundan soğra da*** olmaz işallah. (DGİA

204. bunun dışında

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* ve *dış* kelimelerinin tamlama şeklinde bir arada kullanılması sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Dış kelimesine iyelik 3. teklik şahıs eki ve –de bulunma hal ekinin eklenmesiyle kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

öte yannı tol olaraḳ veyˌauT da bu ġaPrisdan daha evel. ***bunuñ dışında*** meselā aynı ġabirlerden var. (AYYA 31-9)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

bir tek ‿imam var, bir tek ġaymaḫam var. ***bunuñ dışında*** altı tane de emekli var. (BKA I. 3. 81)

sadäcä äsKi küñg gäliyordu, ä ***bunuñ dışında*** biz boruya almaK tişäbbüsünä gäşdiK. (DGİA Ez. 5. 37)

205. bunun esasında

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* ve Arapça *esas* kelimelerinin kelime grubu şeklinde kalıplaşması sonucunda ortaya çıkmış bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamlı bir bağlaçtır.

allah birer birer ikram‿etti genine, çoḫ ta uzun yaşadı. ***bunın esasında*** sebebí iblisín efendím eyyüp peḫemberin çoḫ ibadet yaptığı ihtirazı üzerine olī. (UMA 36-43)

206. bunun haricinde

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* kelimesi ile Arapça *hariç* kelimesinin kelime grubu şeklinde kullanılması sonucu ortaya çıkmış bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

asger kökenli bir ḳomutan oldū tahmin edilen zātıñ da ġaPri vardır. ***bunuñ hāricinde*** e burada ġaramanoğulları'yla osmanlı imparatorlū arasında beylik ve devlet arası meselelerden dolayı büyük bir savaş olmuşdur. (AYYA 32-5)

onuñ tārihçesi būrdā. ***bunuñ hāricinde*** işdē geşmïşde galan bizānslılārdan galan māralār vār. (İİA 23-55)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

yūzde iki çoK nādirdir. e ***bunuñ hāricindē*** haş dönemi gēldï zamān yani bu senē, yani bu kota olmasā. (İİA 23-100)

b. Ekleme Anlamı Taşır

ondan sora üç ġardaş demirçi varıdı ***bunun hārıcında*** buradan ermeni'ler sürülüşün mācirler gelşin her şey macirlerde. (DYA 22-196)

bunu kapatalım da bi dā gēlmesinner mēvlüdünü oKutalım dērler. ***bunuñ hārıcında*** kırt günlǖ, kırt gün̄de bi işdē hocalara yāsin, mēlüt¸oKuturlar. (İİA 23-182)

207. bunun için

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* ve *için* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesiyle oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. –den dolayı anlamında kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

bahçeye gelseler çocuḳlar işden oluyō. ***bunuŋ ucün*** yāni yapamıyolar yavrum. (ELİA 41-8)

Görevi

a. Sebep Anlamı Taşır

dedelē arazïya oldū için çaḳıllı denmiş bu köve, darlalāda çaḳıl olur ḫana, ***bunun için*** çaḳıllı demişlē. (TYAİ 9-45)

208. bunun üzerine

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* ve *üzerine* kelimelerinin birlikte kullanılması sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. -den dolayı anlamı verir.

a. Cümleleri Bağlar

kóyüñ‿alT ġısmında çayırıñ üzerine develer ıḫTırılıyo ve ***bunuñ‿üzerine*** ġaleye tabÌ keyKāvusa bilgi veriliyo. (YSİA 12-11)

hurmálárdán bir tánásini kendisi diğerini de kedisi yermiş ki kedi ortalılta görinmirmiş. ***bunun‿üzerine*** iki hurmáyī dá kendisi yemiş. (MMA 3-22)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

ġadının biblican'ın küçük parmağını emdiğini kardeşlerinin bayıldığını görmíşler. ***bunun‿üzerine*** ġapının‿arkasına büyük bir derin çukur kazmīşler. (MMA 3-51)

birlikte biraz altın‿alalım. ***bunun‿üzerine*** ġurnaz da galḫıp altınların olduğu yeri ġazmışlar hèç bir şey bulamamışlar. (MMA 35-13)

209. bunun yanında

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* zamirinin ilgi eki ve *yan* kelimesinin iyelik 3. teklik şahıs eki ile bulunma hal ekinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Ekleme, açıklama anlamlı bir bağlaçtır.

bir‿insanıñ‿altı ay bi idāmesi oluyordu, ***bunuñ yanında***, insan gücü, insanlar yanında çalısacaK yardımcı elemanlar‿arıyordun. (ŞHA II. 19. 45)

Görevi

a. Birliktelik Anlamı Taşır

bü tūtūn‿olayınna ugraşmayalım. ya ***bunuñ yaninda*** dörT ġoyunumuz‿osuñ. (DGİA Çr. 4. 14)

b. Ekleme Anlamı Taşır

o posta sa‚iP çıĶması gerekir. ***bunuñ yanda*** eñ ġüzel şekilde dīni vecibelerini yerine getirmesi gerekir. (BAİA II. 10. 81)

210. bunun yanı sıra

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bu* kelimesinin ilgi hali eki ile *yanı* ve *sıra* kelimelerinin birlikte kullanılması sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Ekleme anlamlı bir bağlaçtır.

esgiden bi yerde bi hadise yapan başka bi yere gidince ceza almıyomuş ***bunun yanı sıra*** asgerlikden düşüyomuş. (BİA 23-13)

211. büyük ihtimalle

Kökeni-Yapısı

Türkçe *büyük, ile* ve Arapça *ihtimal* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bağlaç grubudur. Karışık kökenlidir. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

TTA'da cümle başı bağlacı olup cümleleri birbirine bağlar.

hangi devlet zamanında yapıldığı bilinmemektedir. ***büyüK ihtimalle*** anadolu selçuĶlular zamanında yapıldığı tahmin edilmektedir. (KKÇA 63-4)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

o da meseĺā cumārtesi günü katılır veyā pazār günü. pazār günü ***büyūk‿ ihtimāl*** katılır. gālin‿almayā gidērler. (İİA 19-11)

212. canım

Kökeni-Yapısı

Farsça bir kelime olan *can* kelimesinin Türkçe birinci tekil şahıs iyelik ekiyle kalıplaşması sonucu oluşmuş cümle başı bağlacıdır. Basit yapılı bir bağlaçtır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Aslında şeklen sadece cümle başı bağlacı olan kelime iki cümle arasında düşünsel olarak bağlayıcılık fonksiyonunu taşır. Cümleleri bağlayıcılık fonksiyonu iki şekilde karşımıza çıkar. Hem başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Hem de başında bulunduğu cümleyi sonraki cümlelere bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

var tabī olmaz mı ***canım*** aynı devam eder. meselā benim babam bin doḳuz yüz‿ellaltıda öldü. (12-113) AYYA

onlara iş düşmüyu hindi ġāri toplanıyurlā, kalġışıyurla. (Hangisi daha iyi?) ***canım***, şindiki iyi. masırafı yok bi säfär masırafı va. (DGİA Çr. 3. 115)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

ondan sonrā millet kiraz yapmaya başladı. ***canım*** ilk başlarda tabi bu gadar iyi degildi. (SDA 20-72)

bu bölgäyä görä dä gänä dä iyiydi ***canım*** antalya da çoḲ‿açardı. (DGİA Çm. 1. 52)

var mıdı biz ızanḳan yoḳdu ya, ***canım*** düver düver ya yirdik, şindi nerde. (BBA 27-24)

heralde ruhla gelirmiş, ġaranlıḳ görmesin deye. ***canım*** işte bu gece aşamdan öldü o gece yalnız. (BBA 30-8)

b. Onaylama Anlamı Taşır

nerde avşarlı varısa daveT‿ederiz onnar dahi geliller, kayseri‿avşarları dahi tabi ***canım*** geliler toplanırız. (DEYA I. 9. 9)

tabi ***canım*** iş biTdiKden sona yazma örteŋ nişan ėdiyoŋ. (NİİKA 6-17)

ġullanılır tabī ***canım***. oyma, bule daşdan oyma. daşı oymuşlar içine būday, arpa şu bu döküyollar. (AYYA 85-18)

bi hafda sürmez ***canım***, bôn hına gecesi oludu, ertesi gún, ya'a gitmezdi. (DEYA I-3. 16)

213. çünkü

Kökeni-Yapısı

Çün+ki bileşik yapısını taşıyan bu bağlaçın kökeni Farsçadır. Jean Deny bu kelimenin en eski şeklinin "çün-kim" (Deny, 1941: 661) olduğunu ifade eder. Muharrem Ergin ise çünkü'nün kökeni ile ilgili olarak şunları söyler: "çünkü, çün, çü bunlar başına geldikleri cümleyi kendisinden öncekilere bağlarlar. Farsça çün ve çü'den gelirler çün ve çü başlangıçta Türkçede de herhalde kalın vokalli olarak çun ve çu şeklinde idiler. Sonradan incelmişlerdir. Çün ve çü Osmanlıcanın sonlarında ortadan kalkmıştır. Bugün yalnız çünkü kalmıştır. Çün ve ki'nin birleşmesi ile meydana gelen bu edat eskiden çünki şeklinde idi. kim ile yapılmış çünkim şekli de vardı (Ergin, 1993: 333)." Haydar Ediskun ise çünkü bağlacı ile ilgili olarak 15. yüzyıldan sonraki örneklerini verdikten sonra şunları söylemiştir: "Bu bağlaç dilimize Farsçadan geçmiştir. Eski Türkçede yoktur. Anadolu Türkçesinde 15. yüzyıla kadar çün biçiminde ve –ince yapılı ulacın anlamında görülmektedir. 15. yüzyılda çün ki biçimine rastlamaktayız (Ediskun, 1988: 305)." demektedir.

Şükrü Haluk Akalın ise: "Farsçada çünkü, zira anlamları bulunan bu edat zaman veya sebep cümlelerini ana cümleye bağlama işleviyle kullanılmaktadır (Akalın, 2000: 59)." demektedir.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında taranan metinlerde kullanılan *çünkü* bağlacının bölgesel olarak farklı kullanım şekilleri vardır. "çünküm, çünküse, şünke, şünkü, şünküt, şünki, şünküm, çümki, çümkü, çün, çünke, çünkem, çünki, çünkülü, çǖ. " şekilleri kullanılmaktadır.

çünküm: getürmiş o bacaḫlara çalmiş, çekmiş. o da çalmiş onun bacaḫları ***çünküm*** tuy bitun. (KİA 25-8)

çünküse: çaya ġatmıyorum. ***çünküse*** çaya şekeri ġattıgım zaman beni hemmen ne yapıyor tansiyon yapıyo. (SDA 12-96)

şünke: wallah da billah da gemo bene wurdurmade ***şünke*** rahmetluğ reyiz ağanın şeyeyde. (EİA C. II. s. 38)

şünki: çavuşu olacāŋ diyyirince şaşurtdum. ***şünki*** mekdobu yazmayı öğrendim. (22-16) YİA

şünküm: geziyalā ***şünküm*** ev arḳalanda. (SİA Akbaşlı-2/8356)

şünküt: ġız ġalesinden başġa annadılan hekayesini bilmiyom, ***şünküt*** bize çoḳ uzaḳ. (OİYA 79-46)

çümki: bi ḳaç gün ḳalmış ki güze girelim esgi hisabnan ***çúmkı*** köçerler hep dağdan çekildiler (KOYA 1b-74)

çümkü: ***çümkü*** muḫdar bunun patşaḫ olduġuni bülmi. (AİAD HekaI-37)

çün: arpa ekerle, poğda ekerle, misir ekerler bu varidi başḳa bişe yoğidi. ***çün*** yanuḳdur kóyumuz. (TA 25-37)

çünke: aḫıl yoḫ ***çünkɛ*** da o hal atmışam ya!. (EİA C. II. s. 28)

çünkem: ben kendim ticaretcɛyim ***çünkɛm*** ben devletden menfaatım oler. (EİA C. II. s. 247)

çünki: **b**öle nizā döğüş çekiş hèç kimseyi bulamazsın mahkemelerde ***çünkü*** ben şindiyh şapga hedisesinden açacağam, hesaba gelmez çünki. (EİA C. II. s. 12)

çünkülü: alaman türk milletini vurmaz dedi. ***çünkülü*** ben alamanya'da çoḳ ḳaldım. (KBİKAİ 17-61)

çünkü: mart doḳuzunda tarlaya gitmezdük ***çünkü*** mart doḳuzunda tarla bitmez dèlerdi. (OİYA 79-2)

çünküt: ilk hedefte çıḳarmamız mecburiyetindeyiz ***çünküt*** cenazenin üzerinde elbise olmaz. (OİYA 131-2)

çün̄: ġoyunuñ masırafı çoğâolur ***çün̄*** keçi hep bayırda yayıldī için azâolur, bi çoban başına tamam. (BAİA IV. 19. 14)

şünki: nur gölünde yatusuñ, ***şünki*** do˛a etmezsek biz boña Allah yarın maşer gününde bize sorar. (ASA 4-47)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Yabancı kökenli olup da Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan en işlek cümle bağlayıcısıdır. *Çünkü* bağlacı sebep bildiren, konulara açıklık getiren cümle ya da yan cümlecikleri birbirine bağlar. Çoğunlukla ilk cümledeki yargılara çünkü ile başlayan diğer cümleler açıklama getirir, nedenlik ilgisi kurar. Çünkü başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

para delleridi çocuḳlar. ***çunkü*** ġız tarafından geldō uçun bāşiş oludu. (ÇİYA 1-101)

okumuş insan çıkmazdı ***çünkü*** iç çıkmıyodu. (SİFSİA I-36)

ḥelallaşule ayni öle ***çúnki*** her aza meşerde, her āza sana toplanacaḳ. (TA 3-71)

bu köyde ėrmeni geldi Ḳonaḫ ͡ etmedi kendísíne ***çünki*** niye gelmedi diyesen. (VMA 31-147)

amma güler yüzde göstermez ***çünki*** eski eski sevdīni unutamamış. (ŞYA 10-6)

çayā ġatmıyorum ***çünküsē*** çaya şekeri ġattığım zaman beni hemen ne yapıyor tansiyon yapıyo. (SDA 13-96)

Devrik kullanımlı bazı cümlelerde cümle sonunda da kullanıldığı görülür.

ġoy veseñ de geden goy vemeseñ de geden dedim benim suçum yoḳ ***çünkü***. (UYA 19-56)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

buvasınıŋ sözüne gitmeyo şindi genşlē ***çünkü*** eveli öle de˛ildi. (SİNA I. 2. 132)

eşimle beraber gördük, ***çünkü*** aynı benim eşimde bin üç ͡ üz ḳırḳ birli. (KBİKAİ 3-26)

vallaha gidin bakın size ***çünkü*** bi yōl düğünnere gatışmadım. (İİA 25-20)

yimeye başladıḳ ***çünkü*** orda nerdeyse bulgar yeme yiyoduk. (SİFSİA I-205)

yengene derim günü her gün tekrar ederim ***çünkü*** ben ne anasını ne babasını allahtan başka kimseyi tanımayaraḳ bi kişiyi sevip te aldım. (SİFSİA I-195)

öleden sōna da gidiyoz canım ***çünkü*** bizim zaten o zaman okul felan da öle köy odasında beş altı bi masa ġoduḳ. (BBA 5-498)

b. Sebep-Sonuç Anlamı Taşır

dedim inan ki gerçekten de bitmez ***çünkü*** artıḫ adam öldü. (GMKA 8-302)

afyona bizim işimiz düşmez: ***çünkü*** şöyleki: bizim dedelerimiz geldiği an bu topraklar boş olunca afyon sınırına ayit olduğu için… (EMİA 4-30)

aˌırlıḳ ġısmı öñdedir ***cuñḳu*** hayvanıñ atı öğrek‿atı denir. (KYA 51-142)

öleden sōna da gidiyoz canım ***çünkü*** bizim zaten o zaman okul felan öle köy odasında beş altı bi masa ġoduk. (BBA 5-49)

ben alman teslim mümkün diˌil. ***çünkü*** biz ġumandandan öle gördük ya alman didim. (ABİA 43/28)

yan bir gün yan daha az yatmışım ***çünkü*** benım meyvem terteze duruyor. (GMKA 11-35)

benım kimseden ġucenmaḳ haḳḳım yoḳ. ***çunḳı*** ġucendımomā çalişurom. omon yaşlilē daha ḳonişma derle. (RİHA 1-34)

zengin‿olan kişiniñ kölelik devri kaḫmışdır diyen yalan söyler ***çünkü*** tüm ġaribannar zenginiñ kölesidir. (BKA I. 3. 53)

Yukarıda incelediğimiz *çünkü* bağlacı Türkiye Türkçesi ağızlarının her bölgesinde taranan her metinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bunlar içerisinde en dikkat çekici olanları ise çün ve çünküm bağlaçlarıdır. Zira bunlar Türkiye Türkçesinde artık kullanılmamaktadır. Bu bağlaçlar tarihi Türkçe metinler olan Çağatay, Harezm, Kıpçak ve Batı Türkçesinde yaşamışken Türkiye Türkçesinde artık kullanılmamaktadır. Bu da tarihi devirlerin izlerinin Türkiye Türkçesi ağızlarında devam ettiğinin göstergesidir.

çünküm ḳatlana yazıyalar. (TİSİKAD 6-56)

getirmiş o bacaḫlarına çalmiş, çekmiş, o da çalmiş, onun bacaḫlari ***çünküm*** tuy bitün. (KİA 25-8)

ġoyunuñ masırafı çoğ‿olur ***çī*** keçi hep bayırda yayıldī için az‿olur, bi çoban başına tamam. (BAİA IV. 19. 14)

214. çünkü niye: Farklı kullanımlardan biri de Farsça *çünkü* bağlacı ile Türk.e niye soru kelimesinin bir arada kullanılmasıdır. Bu tür cümlelerde sebep-sonuç ilişkisi soru kelimesiyle kuvvetlendirilmiş bir şekilde verilir. Cümle bağlayıcısıdır.

şindi böyle dōúl ***çünkü niye*** hamdolsun şindi geçim biraz eyi. (SMİKA 14a-22)

belki bunlar bin yılı aşġın ***çünkü niya*** orta asyadan göşden itibaren buralarda yerleşim alanları müsayit. (AYYA 6-84)

215. de, da

Kökeni-Yapısı

Bu bağlaç, cümleleri, kelime gruplarını, aynı türden sözcükleri ve görevdeş ögeleri bağlar. Bağlama görevini yaparken ögelere eşitlik, birlikte olma anlamları kazandırır. *de, da* bağlacının kullanımı ve göreviyle ilgili görüş birliği varken bu bağlacın oluşumu hakkında farklı görüşler ortaya konulmuştur. Şimdi bunlara bir bakalım:

Jean Deny Türk Dili Grameri adlı eserinde *de* bağlacının *dahi*den geldiğini dile getirerek şunları söylemiştir: “da, de edatı ve manasında uymaca bir bağlaç olarak kullanılır. Bu dahi katmac (zarf) ın kısaltık bir şeklinden ibarettir (Deny, 1941: 639). demektedir.

Talat Tekin ise Yusuf’u Züleyha’dan esinlenerek “da, de” bağlacının yapısını ve menşeini açıklamıştır: “XIII. yüzyıl Anadolu şairlerinden Şeyyad Hamza’nın Yusuf u Züleyha adlı mesnevisinde ara şekillerden biri olarak tasarladığımız “daḳ” şekli vardır. Kelimenin bulunduğu beyit şudur:

Ol arada her biri şükr eyleye

Andan soŋra daḳ buları toylaya

daḳı>daḳ>da gelişmesini kabul etmemize sebep olan ikinci husus ise başka bir kelimenin aynı gelişimi göstermesidir (Tekin, 1968: 267).” Talat Tekin burada “tegi” kelimesindeki aynı gelişimin “daḳı” kelimesinde de gerçekleşmiş olabileceğini düşünerek *da* bağlacının gelişimini bu şekilde vermiştir.

Ali Ulvi Elöve ise" da/de Üzerine Bazı Düşünceler" adlı yazısında da/de bağlacı, taḳı>daḳı>dagı>daḫ>daha>da>da/de şeklinde gelişim sürecini ortaya koymuştur (Elöve, 1958: 454)."

Muharrem Ergin ise tüm bu yukarıdaki fikirlere karşı çıkarak da/de'nin gelişim sürecinin çok farklı olduğunu belirtir. Muharrem Ergin diğer gramercilerin aksine de/da'nın dahi'den gelmiş olabileceğini kabul etmez. Bunun dile getirilen de de/da'nin işlev bakımından dahi ile benzeştiğini fakat tamamen aynı olmadığını ifade eder. Bütün bunlara karşı çıktıktan sonra bizce yanlış olan bir görüş ile de/da'nın menşeini ortaya koyar: "Biz da, de'nin menşeinin Eski Türkçedeki ma, me'de görüyoruz. Eski Türkçede bilhassa devre sonunda çok işlek hale gelen ve tamamiyle da, de fonksiyonunda ve kullanılışında olan bir ma, me edatı vardır. İşte da, de'nin bu eski ma, me'nin yeni şeklinden ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Edatın başındaki m'nin d olmasında herhalde bir benzeşme veya analojik bir tesir bu arada belki de dahi'nin başındaki d'nin tesiri rol oynamıştır. Herhalde da, de'nin dahinin de tesiriyle ma, me'den geldiğini düşünmek muhakkak ki dahi'den anlaşılmaz bir şekilde türemiş olduğunu kabul etmekten daha doğrudur (Ergin, 1993: 339)." Muharrem Ergin'in yukarıda söylediği da/de'nin ma/me'nin yeni şeklinden ibaret olduğu düşüncesi da/de bağlacının gelişim sürecinin takibi bakımından çok doğru olmayacaktır. Benzer bir durum olan Eski Türkçedeki vasıta halin'nin sonraki dönemlerde birle-bile-ile-le yapısıyla ortaya çıkan –lA vasıta haliyle –lan/len şekliyle Türkiye Türkçesi ağızlarında yaşadığı bilinmektedir. Çünkü Türkiye Türkçesi ağızlarında ma/me'nin kullanımı kelimelerin sonuna eklenen –m eki ile devam etmektedir. Eski bir kullanımın ma/me'nin yeni şekli olan de/da'nın aynı şekilde dilin tarihi içerisinde kullanımını sürdüregelmesi çok doğru olmayacaktır. Çünkü ma/me'nin ağızlardaki kullanımı –m eki ile (belkim, oysam, neysem, halbukam, …) şeklinde devam etmektedir.

Necmettin Hacıeminoğlu ise başlangıçta da/de edatının menşei ve yapısı hakkın da kesin bir şey söylemek henüz mümkün değildir, dedikten sonra bütün bu görüşleri değerlendirip Muharrem Ergin'in görüşlerinin daha doğru olacağını örneklerle açıklamıştır.

Hacıeminoğlu Türk dilini; bünyesi ve gelişme kanunları bakımından ele alarak iddiaları çürütmek için beş başlık halinde öneriler öne sürmüştür (Hacıeminoğlu, 1984: 223). Bütün bunları söyledikten sonra Hacıeminoğlu da/de'nin nasıl meydana geldiği konusunda bir şey söylemek henüz mümkün değildir diye not düşmüştür.

Yukarıda yapılan değerlendirmeler ışığında Talat Tekin, Jean Deny ve Ali Ulvi Elöve'nin da, de'nin daḳı'dan geldiği görüşü bizce de daha doğru bir değerlendirmedir.

Kullanım Şekli

da: gidecek **de** o zaman hemi ālarım hemi de aḲlıma ne gelirse derim. (ÇA B. 2. 02-74/76)

te: ḳırḳ tane araba ḳoşarlar gelinnik ***te*** var, ayni gelinnik. (EDİA 5-44)

dı: ġız ***dı*** demiş kim kändi älininän ġul‿vecäsin. (GBAA 50-5)

Kullanımı, Kulanım Yeri

Hem Türkiye Türkçesi hem de Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde en çok kullanılan ve işlenegelen bağlaçtır. "da/de" sonuna geldiği unsuru bazen önceki bazen sonraki unsura bağlamaktadır. Ekleme ifade ettiği zaman sonuna geldiği unsuru önceki bir unsura bağlar. Bu onun isimlerden ve isim soylu kelimelerden sonraki kullanılışıdır. Sonuç ve açıklama ifade ettiği zaman ise sonuna geldiği unsuru sonraki bir unsura bağlar ki bu da onun iki fiil arasındaki kullanılışıdır.

De/da bağlacının özellikleri:

1. Her türlü kelime ve kelime grubu ile kullanılır.

İsim ile; ekin **de** ekin. (AEİA 25-80)

Sıfat ile; haKgeten bubam kötü insan ***da*** olsa gine ircebi çoḳ severdi. (DMA I/A. 299)

Zamir ile; u ġatır asılmayasıya beniki ***de*** göve göve tümeye ġatiyyen ileriye asılmadı. (AÇİA 40-47)

Edat ile; yanĕ bu deli memedin veyusta mecátın veyahusda ayıdın hısım aḳrabası değil ***de*** onlar da dışardan gemliler. (AYA 7-26)

Çekimli fiilden sonra; halbuysa arkadaşlar dödü de alıyom. (ÇİYA 11-21)

2. Birlikte kullanıldığı kelimeyi ya belirtir, ya da kuvvetlendirir veya önceki veya sonraki kelime, cümlelere bağlama göreviyle kullanılır.

3. Gramer birliği olarak birlikte kullanıldığı kelimeden sonra gelir.

4. Vurguyu daima kendinden önceki kelimenin son hecesine taşır. Sıralama bağlacı olarak kullanılan ikili yapılar hariç.

5. Bağlacın başında kullanılan -d sesi Türkiye Türkçesinde hiçbir zaman ünsüz uyumuna tabi değildir. Ancak bu kural Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanımlarda bozulur.

bunnarı kendim doḳudum hep ḳırpıyım bunarı kesiyim ***te*** büle eski. (EDİA 4-75)

oḳuduḳ be çöcüm ama bizi oḳurḳasına mektepten aldılar āmet ***te*** öküz güdüya. (EDİA 6-43)

6. Bu bağlacın kullanımında asıl ilk sırada gelen bağlayıcılıktır. Pekiştirme özelliği ondan sonra gelir kibu yönü ile bazen metinlerde birbirinin yerine kullanılabilen *bile* bağlacı ile ayrılır. Çünkü *bile*'deki bağlayıcılık düşünsel bir durumdur. Bağlanan diğer öge pek de söylenmez, zihinde canlandırılmaya çalışılır. (kilim bile görmedim. (BBA 6-15)) Ancak *de* bağlayıcısında ise bağlanan ögeler açıktır. (seni ***de*** kesdiri beni de. (BİA 1-120)

a. Cümleleri Bağlar

gel ***de*** al bāli deyi. (EDİA 11-57)

bi alay girēdi ***de*** kimse kimseyi göremezdi. (GKASŞÖ 12-66)

b. Kelimeleri Bağlar

wallah ***da*** billah ***da*** gemo. (EİA C. II. s. 38)

ġız ***da*** gözel gelin ***de*** gözel. (KİYA 7-160)

keçi ***de*** vardın ġoyun ***da*** var. (BÇÇA I. 9. 27)

parayı ***da*** şekeri ***de*** saçala. (ÇİYA 1-124)

de/da bağlacı kullanım olarak cümlelerde cümleleri bağlama, pekiştirme ve sıralama bağlacı olarak kullanılır.

c. Pekiştirme Bağlacı Olarak Kullanılır

rusdan da koti. (ŞVYA 897)

aḳlı başında birisi olsa ***da*** ya bizden birisi öldü neyse işi böyütmeyelim. (AYYA 3-40)

e ne yapalım hadė gidek ***de*** hėç olmazsa bi köyün hayvanlarını güdek idaramızı yapaḫ di ̧i. (TYAD s. 77)

Görevi

de/da bağlacı bağlayıcılık özelliğinin yanı sıra gramer birliği olarak da farklı görevler üstlenir. Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde tespit ettiğimiz de bağlacı ile ilgili görevler aşağıdaki gibidir: Ekleme, kuvvetlendirme, açıklama, karşıtlık, sıralama. Aynı zamanda sonuna geldiği unsuru belirtir. *De, da* bağlacının anlamlandırılması durumunu bağlacın kullanım özelliklerine göre vermeye çalıştık.

Tanzimattan sonra işlene işlene kullanım alanı oldukça genişleyen da/de bağlayıcısının birtakım gramer yapıları ve bunlarla cümleye kattığı anlam Türkiye Türkçesi ağızları çerçevesindeki karşılığı aşağıdaki gibidir:

1) mi soru edatıyla birlikte kullanıldığı zaman cümleye pekiştirme anlamı kazandırılmış olur.

walla artıḳ biz ***de*** mi yozleştik bilmiyōŋ ki. (BÇÇA I. 2. 114)

2) Gramer yapısı olarak eş değer ve görevdeki sözcükleri bağlama görevinde kullanılır, eşitlik anlam ilişkisi katar.

ille dedim gitcen ***de*** görcen. (KİYA 13-31)

3) İkilemelerin arasına gelerek aşırılık anlamı katar.

ekin ***de*** ekin. (AEİA 25-80)

4) Bazı eksiltili cümle anlamını katmak amacıyla cümlenin sonunda kullanılarak yargının kesilmediği anlamını verir.

yağli boya yaparum öyleyisa dedi yarun saba gel ***da***. (RİA 10-293)

ele şu altınımızı külçemizi bölüşek ***de***. (SİLA 4-22)

5) İlgeç, belirteç ve adıllarla kullanılarak anlamı pekiştirir.

hele ertesi gün, beni ***de*** ga orda bi dördüncü bataryaya vēmişlē. (BDA 6-52)

6) Kendisi gibi bağlaç olan kelimeler ile kullanılarak anlamı pekiştirir..

gendi gendime ġaherleneceim ya çocuḲların biri bir toŋanacaḳ laf diyecek zoruma gidecek ***de*** o zaman hemi ālarım hemi ***de*** aḲlıma ne gelirse derim. (ÇA B. 2. 02-74/76)

7) Ünlem ve emir cümlelerinde kullanılarak dilek-temenni anlamı verir.

bıraŋ ***de*** bari şu atlar burada yayılsın. (SMİKA 8a-89)

8) Sıralı ve bağlı cümlelerde yüklem yerine kullanılıp anlatımda yalınlığa katkı sağlar.

ikisi ***de*** olur kavun ***da*** oluya karpuz ***da***. (SİFSİA IV-28)

fes ***de*** düşmüş ayaḳḳaplā ***da***. (EDİA 13-42)

a. Açıklama Anlamı Taşır

gerçi fındıyı ***da*** alan olmãcãmış ***da***. (SİA Akçukur-1/117)

ikisi ***de*** olur kavun ***da*** oluya karpuz ***da***. (SİFSİA IV-28)

tırfan ***da*** biçerdik ekine ***de*** giderdik. (BÜYA 10-10)

ya bi ġabını alula ġaçallardı. öyle ***de*** feşel_insanlardı. (ÇİYA 7-89)

bıraḫ ***de*** bari şu atlar burada yayılsın. (SMİKA 8a-89)

b. Ekleme Anlamı Taşır

bi ***de*** ben ***de*** ġoşdum sāki harbediyola. (ZBKİA 8-48)

biz sürdürmüye, bişdürmüye para veriyoḳ diyi. o ***da*** diy dā allahın birisini eKsin. (ÇİYA 16-24)

siz di gözünüzü açın zängin olun. (AKCA I. 4-41)

evinde bişe ḳomadığı gibi adamın dili ***de*** lal oldu hanya bu şekilde günlerımız olurdu. (AKYA 44-18)

resmi islerimiS ***de*** bayatda görüldū. (BKA I. 1. 24)

gıḫ gatır birine virmiş, gıḫ gatır ***da*** birine virmiş gıḫ gatır ***da*** birine virmiş. (NYA 60-2)

mavinin taşına ***da*** siyah yapılır. (NİYA 10-47)

ḳaramanlı, alanyalı, alanya ***da*** bize hudut. (AYYA 4-32)

bi kere ***de*** sen bana gelüsün. (ÇİYA 7-20)

ġızde oğlandan hoşlanmíş. oğlende ġızden. (MMA 5-15)

c. Karşıtlık Anlamı Taşır

babam sefēbēliye gitmiş ***de*** bilmeyoz. (SYAÖ 43-127)

buŋu bilenē biliyō bilmiyenner ***de*** başġa ġonuşoyo. (ÇYYA 1-85)

yazı ***da*** istesen olur ***da*** ekseri adet ġışındı. (BÇA I. 3. 14)

d. Pekiştirme Anlamı Taşır

vuran ***da*** benim yapan ***da***. (KMYA 6-220)

üzüm hoşafı olmaz ***da*** turşuynan salata yāhut salataynan ayran olusa üçer ġonuy. (ÇİYA 1-66)

ikisi ***de*** olur kavun ***da*** oluya karpuz ***da***. (SİFSİA IV-28)

bi ***de*** ben de ġoşdum sāki harbediyola. (ZBKİA 8-48)

bān ***de*** dedim Kine ben giccen dedim. (BDA 1-12)

ġaraġollara dāttılā ***da*** bizim memet ***te*** işte bunnanan barabār. (GKASŞÖ 12-3)

e. Sebep-Sonuç Anlamı Taşır

halbuysa arkadaşlar dödü ***de*** alıyom. (ÇİYA 11-21)

goya hakidemiyoñ ***dă*** onun‿üçün. (YİA 30-5)

canım sıḫıldı ***da*** artuḫ göçek, gidek. (EYÖA D. 3-36. 1)

f. Sıralama Anlamı Taşır

vallaha ben de ben imişim ya sen ***de*** sen imişsin didim. (ÇA A5. 03-13/14)

tabi ben ***de*** onar da birez hararatli ġonuşdular. (EYÖA D. 4-6. 7)

sıla ***da*** bir ġurbet ***de*** bir çekene. (ÇYYA 1-24)

çorumuz oldu çocūmuz oldu fākirlik ***de*** gördük varlıḳ ***da*** gördük yoḳluḳ ***da*** gördük. (DYA 8-7)

bunun ne dimek odlūnu biliyoñ ***da*** sen şahitlik yapıyoñ ***da*** ben bi din gardaşıykene ben bunu demem mi demiş. (GAMSYA 3-83)

g. Onaylama Anlamı Taşır

inan ki dostum san ***da*** baña ***da*** ġalmaz. (DİGBA T. 26. 78)

216. de…de…: Türkçe de bağlayıcısının sıralama bağlacı olarak kullanılmasıyla oluşmuştur. Cümleleri tekrarlama yoluyla birbirine bağlar. Birliktelik anlamı taşır. Sıralama bağlacı olarak kullanılır.

onlar da insan dämiş, bunlar ***da*** insan dämiş. (DGİA Kr. 2. 135)

sevildim ***de*** biliyom ***da***. (KİGKA 12-118)

ē‿er ġız ġabul iderse sen ***de*** biz de irat iderik. (GYAFHEE 1-14)

nisan ***da*** oluyō, isey ***de*** oluyō. (ŞHA I. 1. 1)

dışardan da gelirdi köyün içinden ***de***. (NİYA 11-30)

fes ***de*** düşmüş ayaḳ‿kaplā ***da***. (EDİA 13-42)

birinde uyutdum da ancaca arḳamdan indirdim ***de*** yatırdīdım. (BAİA IV-16. 120)

ġoyun ***da*** oluyo geçi ***de*** oluyo haliynen. (KKÇA 32-8)

217. daha

Kökeni-Yapısı

Şimdiye kadar, henüz anlamında kullanılan aslında zarf görevli bir cümle bağlayıcısıdır**.** Tuncer Gülensoy bu bağlacın <tak-ı, bk. Dahi An. Ağl. : dağa (Gülensoy, 2007: 260) yapısıyla açıklamaktadır. Gülensoyun yapıyla ilgili öngörüsünde dahi kelimesinin sonundaki –i sesinin –a'ya dönüşmesiyle ortaya çıkmıştır

Kullanım Şekli

Daha kelimesinin da bağlacıyla kullanımı yanında *daha* bağlacı üzerine –sı iyelik ekinin getirilmesiyle dahası şekli de kullanılmaktadır.

da: ***da*** yemirem. (EİA C. III. s. 304)

daha: arvatTa ğendı ğendıne demış ki ***daha*** buna ne odın gidecek zaten dolı āparmış. (ADMKGSYA 3-5)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Açıklama göreviyle kullanılır. Henüz, bugüne kadar, şimdilik anlamlarında da kullanılır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlamaktadır.

a. Cümleleri Bağlar

ertesi gün gızın akrennerinnen hamam yapılırdı uşaa hamam giderdik ***daā*** ertesi gün üş günecek düün olur. (UİA 1. 7/17)

durabiliyorsañ ***daha*** dur dedi o anda ermeniynen girdük. (SMİKA 22d-10)

arabaya girdim. geTdım ánteb'e geTdım. ***daha*** işTe sazım yoḫdır. o ceneze yerdeydı. (ADMKGSYA 28-5)

şindi onnar geşTi ġari. hindi ***daha*** ne anadàyım, ***daha*** ne diyèm. (BKA I. 9. 4)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

vasıta durumuna göre hava şartlarına göre ossuñ veyot da ***daha*** şey‿olursa giderler‿orda yème katılırlar. (BKA I. 1. 116)

ne habar verdi, ne gėtdik ne de kesdik ***daha*** öyle duruyör. (DYA 13-200)

bṻlece işde. ***ta*** ne annedem sana, bṻle. (EMİA 1-37)

218. dahasını: Türkçe *daha* kelimesiyle iyelik eki ve belirtme hal ekiyle birleşerek kalıplaşması sonucunda oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır. Başit yapılıdır.

ya‿ını yaḫarsıñ bıraḫusun şurıya hele çorbası böyle olu ben ***dahasını*** bilmiyem eyisini. (AYBA 26-18)

219. daha da: Türkçe *daha* kelimesinin *de* bağlayıcısı ile birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır.

ondan sogra gäldim, tütüncüglä gäşdi hayatımız. işdä ***daha da*** çoluga çocuga ḳardıK. (DGİA Aç. 5-2)

herşi‿iy‿olur amma neyden oluyor bilmem hatdā ***daha da*** derdiñi añnatamıyoñ yani. (NİİKA 19-30)

220. daha doğrusu

Kökeni-Yapısı

Türkçe kökenli kelimelerden öbekleşmiş bir bağlaç grubudur. *Daha* kelimesi ile isim soylu *doğru* kelimesinin iyelik ekiyle kalıplaşması sonucu öbeklemiş bir şekilde kullanılan bir cümle başı bağlacıdır. *Doğru* kelimesi Eski Türkçe ve Orta Türkçe metinlerinde *toġru*, *toġrı* şeklinde geçmektedir (Gülensoy, 2007: 292).

Kullanım Şekli

Bağlaç TTA'da farklı kullanım şekilleriyle karşımıza çıkar: "daha dōrusu, daha doğrusu, da˛a dorusu, tā dorusu, daha doğrısı. "

Kullanımı, Kullanım Yeri

Pekiştirme bağlacı olarak kullanılan *daha doğrusu* bağlacı cümle başı bağlacı olarak kullanılmaktadır. Bağlacın cümle başı kullanımı yanında cümle sonunda da kullanıldığı örnekler TTA'da tespit edilmiştir. Bağlaç öbeği cümle başı ve sonundaki bu kullanımlarında açıklama ve pekiştirme görevlerinde kullanılmaktadır.

a. Cümle Başı ve Cümle Sonunda Kullanımı

isdambul atatürk'ü çekememiş, pāTişahlar ***daha dōrusu***, dindarlar diyelim ġayri. (AYYA CVIII)

gendi ne diyi gelmiyör utaniyöm ***daha dōrusu***. vardım āyanda bir yara çıḳmış yatıyörmüş. (DYA 18-245)

aradaˬı farg bu ġadarlıḳ bir padişahın sözüne şey gelmişsiK ***daha doğrusu***. (ÇA B5. 1. 4)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

böyle bir saygısızlıḳ ***daˬa dorusu*** hayasızlıḳ memleketi sarmışdır yiˬenim. (ÇA B3. 6. 4)

bayramdan bişī ürenmiya yani ***tā dorusu*** bayramna hemen hemen söndü. (SİA 16-68)

küçük küçük araziler bölınıyor ***daha doğrısı*** burada işsizlik had safada. (ADMKGSYA 56-30)

ne bululları sa onu yiyolarˬıdı ***dā dorusu*** un ekmeK. (YSİA 2-23)

oturuyo gidiyo onnan sona orta yas gurubu yani ***da dorusu*** sôle diyelim orta yas derken ḳırḳla elli arası… (BÇÇA I-28. 45)

türkiye'de ilk olaraK bu suyu ısıTma tertibatını yanı ***daha doğrısı*** ğaloriferi orda icaT eTmışler. (ADMKGSYA 32-15)

b. Pekiştirme Anlamı Taşır

uzaḳ yerde mi gelmiyör gendi ne diyi gelmiyör utaniyöm ***daha dōrusu***. (DYA 18-221)

oraya gel dėdi, gėdmedim yanna da ya ***daha doğrusu*** da ya, belki varırım belki varamam patıron alasmarladuḫ. (SİLA 5-119)

221. daha Türkçesi: *Daha doğrusu* açıklama bağlacı Türkiye Türkçesi ağızlarında *daha Türkçesi* şeklinde kullanılmaktadır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Ḳarı bunden ḳuşḳulenıyer bu çocuḫdan kuşluḳanıyer, ḳamer taydan ḳuşḳulanıyer ***daha türkçasi*** ḳamer tay habar veriye. (ARYA 1-44)

222. daha sonra

Kökeni-Yapısı

Zarf görevli öbekleşmiş kelime grubunun cümle bağlayıcısı olarak kullanılmasıdır. Yapı *daha* bağlacı ile *sonra* kelimelerinin birlikte kullanımı sonucu ortaya çıkmış bağlaç grubudur.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle bağlayıcısı olarak kullanılır. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

a. Cümleleri Bağlar

ufaḫ tefeğ gereKlı çamaşır olabilir anne için muTfaḫ eşyası olabilir endırırler. ***daha sonra*** herkes gider. (ADMKGSYA 14-136)

bazardan almayān, senden alān ***da sōna*** işinen öderin didi. (BAİA IV-10. 77)

efendim ne siġorta yatırabildim. ***ta sona*** bakdım_otuz sene gütdüm, ġarnım doymadı. (SİNA II. 18. 84)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

çoḫdı yanı sırası geldı yanı nerdeyse dövmeye de gahmışdı. ***daha sonra*** ayıldı ama iş işTen geçmışdı. (ADMKGSYA 25-5)

sede temmuz aylanda, eylül aylanda. eylül ayı ***taa sona*** urlada ġırılıyo alan. undan sona. (BBA 11-40)

ben de dedim ki bu adamlar fakirdir. ***daha sonra*** bu adamlar bu iyiliği unutmayarak son baharda bağ bōzumu zamanında armuT üzüm ve diğer çeşiTli meyvelerle büyük bir sepeti doldurarak bize getirmişti. (ADMKGSYA 37-15)

nese ben de baḳdım, ***taa sona*** ben alemlere barmaklara uydurdum. (BBA 43-21)

kur'an ġursunda hafızlı¸a çalıstıK ***daha sonra*** imam hatibe girdiK. (ŞHA II. 4. 2)

223. dahi

Kökeni-Yapısı

Eski Türkçeden günümüze kadar kullanılmış bazı fonetik değişikliklere uğramış Türkçe bir bağlaçtır. Tuncer Gülensoy bağlacın gelişim sürecini şöyle vermiştir: "taḳı/daḳı/daḥı/daġı/dahi şekli ile günümüze kadar gelmiştir (Gülensoy, 2007: 261)."

Türkçenin yapısına aykırı bir şekil olan bağlacın Muharrem Ergin'e göre kelimenin kullanımı ve yapısı şu şekildedir: "Eski Türkçede takı şeklinde olan edat Eski Anadolu Türkçesinde ise daḳı, dağı, daḫı şeklinde kullanılagelmiştir. Osmanlıca içinde son zamanlarda Türkçe bakımından aykırı şekil alarak dahi şekline girmiştir (Ergin, 1993: 337)."

dahi bağlacı hem *bile* hem de *de, da* bağlacının işlevini üstlenmiştir. Ancak *bile* bağlacının işlevi daha ön plandadır ki zaten metinlerimizde *dahi* bağlacının kullanım alanı çok sık değildir. Bu bağlaç yerini özellikle *bile* bağlacına ve bazen de *de, da* bağlacına terk etmiştir. Metinlerimizde kelime grupları ve şart cümlelerinin sonuna gelerek vurguyu sağlamaya çalışır. Kuvvetlendirme bağlacı olan *dahi*, cümle içinde kelime ve cümleleri bağlayarak vurguyu kendisinden önceki gramer birliği üzerine çeker. Kuvvetlendirme işlevi ile birlikte *bile* bağlacının anlamını taşısa da vurguyu kendsinden önceki gramer birliğine taşıdığı için *gizli bir bağlayıcılık* anlamı çıkmaktadır.

bizím yüzbaşi dahím eyaḫlari yère gelmir. (VMA 45-35)

Yüzbaşının ayakları yere basmıyor, cümlesindeki gizli bağlayıcılık anlamı şöyledir: Yüzbaşının ayakları yere basmamakla birlikte başkalarının da ayakları yere basmamaktadır şeklindedir. Dolayısıyla her ne kadar pekiştirme anlamı çıksa da gizli bağlayıcılık hemen göze çarpmaktadır.

Kullanım Şekli

Dahi bağlacı Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım şekli olarak fazla bir farklılık sergilemez.

dahim: bizím yüzbaşi ***dahím*** eyaḫlari yère gelmir. (VMA 45-35)

da꞉i: ben hiç ellemedim odun ***da꞉i*** kesmiye giTmedim ben. (BAİA I. 5. 110)

dahï: sōñ zamannārda defineciler ōrdaki yatīrà ***dahï*** māḫfettiler. (İİA 23-269)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Daha çok kelime ve kelime gruplarını bağlayan bağlaç, şart cümlelerinin sonuna gelerek bağlama fonksiyonun derecesini azaltarak kuvvetli bir pekiştirme görevi üstlenir. Kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri bağlar. Pekiştirme anlamı katarlar kullanıldıkları cümleye.

a. Kelimeleri Bağlar

yatāñda ***da꞉i*** başġa şiylere sevk ͡ider. (BAİA I. 4. 127)

şinci her şey ġoley. ġoley oldū ḫalde dahi ḫastalıḳlar şikayetler bol. (TYAİ 19-6)

yani bi hayvan ***dāyi*** tavında tutar (BAİA III. 16. 102)

yeTmiş yedi nesilimiz seniñ benim yoK endesi bendesi kesilen bir vatandaşa da ***dahi*** teKrar du꞉a ėder. (ŞHA II. 1. 66)

b. Cümleleri Bağlar

falan saate Keder gelíp teslim ͡olan falan duysa ***dahi*** efi umumide çıḫacaḫ. (VMA 22-60)

Görevi

a. Pekiştirme Anlamı Taşır

aylıḲ ***dā̧i*** vērmiyu aylıḲ dā̧i vermiyu yani. (BAİA III. 16. 43)

ananeyi ***dahi*** unutmuş durumdayız. (BBA 59-67)

bu kóyüñ guruluşunu ben bilemem. nasıl bilemem babamıñ babaları dedeleri ***dahi*** bilemez yani. (SDA 6-4)

nerde avşarlı varısa dāvet‿ederiz onar dahi geliller ḳayseri avşarları ***dahi*** tabi canım geliler toplanırız. (DEYA I. 9. 9)

ananeyi ***dahi*** unutmuş durumdayız. (BBA 59-67)

ayaḫ basacaḫ ***dahi*** yer yoḫdur. (DMİA 2-89)

erkeḳ daḥi erkāğun ***daḥi*** ḳalubi belli olmıyacaḳ. (TA 2-50)

geçiri, sığır görsün geçiri, doŋuz görsün doŋuz ***dahi*** yer. (BBA 6-218)

çäkirgä mändili ***dahi*** yemiş. (DGİA Km. 3. 49)

her taraf dolmuş durcaḳ bi yer bulamadıḳ u caddele ***dahi*** böle dolmuş. (BBA 60-31)

Dahi bağlacı pekiştirme derecesini artırmak için bazen şart cümlelerinden sonra kullanılır.

on gün‿evvel dilekçesini verdim sıtabilize olsa ***dahi*** bize yeterli bi yol. (BKA I. 1-71)

bir dahi görsäm bir ***dahi*** görmäm mämläkät yüzi. (DGİA Hy. 5. 20)

bunnan para bulsañ ***dahi*** pelişme bunnan benim ġayınım ama benim gözümden çıḳdı bu dėdi. (DYA 4-101)

224. de ki/de kine

Kökeni-Yapısı

Türkçe *de-* fiili ile Eski Türkçe *kına/kine* pekiştirme edatının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle bağlayıcısı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye açıklama anlamıyla bağlar.

toḫlu var ya satmācam dedi, ***de ki*** o ġun orada ġaldıḫ. (KKÇA 1-5)

ona da sordu ***de kine***: bu arḳ bu ganel nerden aşması lazım didi. (DVASŞB 19-66)

225. dedim

Kökeni-Yapısı

Türkçe *de-* fiilinin görülen geçmiş zaman ve I. Tekil şahıs çekiminin bağlaç olarak kullanılması sonucu oluşmuştur. Ayrıca *de-* fiili –dik sıfat-fiil eki ve teklik birinci şahıs ekini alarak da kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir bağlaç grubu oluşturmaktadır.

Kullanım Şekli

Dedim fiili TTA'da farklı kullanımlar ile metinlerde yer almıştır. "dedim, dedim ya, dediğim gibi. "

Kullanımı, Kullanım Yeri

Demek fiili ile birlikte öbekleşerek kullanılan bağlaç grubu cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlarlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye açıklama göreviyle bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

şindi çoḳ baḳāsañ kışın bu ***dedīm gibi*** yani ġoyun guzuladı˛ī vakit. (SA 10-34)

Görevi

Açıklama Anlamı Taşır

yalıñız ***dedim*** bi on daḳḳa dīnenecem yol yarım ‿ olunca dėdim. (DVASŞB 8-55)

226. dedim ya: *Dedim* kelimesi Farsça *ya* bağlayıcısıyla birleşerek cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaç oluşturur.Açıklama anlamı taşır.

kendi kendime şimdi bizim nerdeyse ***dedim ya*** on altı sene oldu. (SİFSİA I-201)

yakında burdala Saten. Satten demin ***dedim ya***, damat_akisarda. (SİNA II-7. 21)

en fazla beş aile eker ķavun da çoķ çeşitleri genelde o ķadar işte ***dedim ya*** biber patlıcan ekerler**. (**SİFSİA II-29)

227. dediğim gibi: Türkçe de fiilinin sıfat-fiil eki –dık ve iyelik birinci tekil şahıs eki ile birlikte gibi edatının kullanılması sonucunda oluşmuş bir bağlaç grubudur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama anlamı taşır.

fakat ***dediğim gibi*** işte ucū başına dek geliyo. (SİA 10-73)

228. değil

Kökeni-Yapısı

Türkiye Türkçesi ve TTA'da yaygın bir şekilde kullanılan kelime kullanım yerine göre sözcük türü olarak çeşitlilik arz etmektedir. *Değil* kelimesi ilk olarak Divan-u Lügat'it Türk'te görülmüştür. "Kaşgarlı Mahmut *değil* kelimesinin Arguca dağ/dhag yok değil kelimesinden geldiğini Oğuzların dağ ol sözünü Argulardan aldıklarını ve bozarak *tegül* yaptıklarını söyle (Özmen, 1995: 315)." Eski Anadolu Türkçesinde *degül* (Gülensoy, 2007: 271) şeklinde kullanılır. Türkiye Türkçesi ağızlarında ise dál, deil, degil şeklinde kullanımları vardır. "Cümle içinde art arda kullanılan iki veya daha çok özneyi, tümleci, yüklemi, aralarından bazılarına olumsuzluk kavramı vererek birbirine bağlayan veya yüklemin olumsuz çekimini sağlayan kelime" (BTS) anlamında verilen sözcüğün türü hakkında farklı görüşler vardır. Jean Deny *değil'*i olumsuzluk zarfı olarak vermiştir (Deny, 1940: 275). Tahsin Banguoğlu *değil*e gerçekleme zarfı demiştir (Banguoğlu, 2000: 413). Muharrem Ergin ise *değil* için şunları söylemiştir: "Değil edatının ikinci kullanışı söz içinde karşılaştırılan iki unsurdan birinciyi yani sonuna geldiği unsuru reddederek ikinciye bağlar. Böylece olumsuzlk ve red ifade eden bir bağlama ve kuvvetlendirme edatı olarak kullanılır (Ergin, 1993: 343)." şeklinde belirterek *değil*in bağlama özelliğini ortaya koymuştur.

Değil bağlayıcısı metinlerimizde hem basit yapılı olarak kullanılır hem de *de* ve *ki* bağlaçlarınıda bünyesine katarak kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanım Şekli

TTA'da yoğun bir şekilde kullanılan bağlaç ve grubu farklı fonetik olaylarla karşımıza çıkmaktadır. Taradığımız metinlerde değil kelimesi ile ilgili önemli farklardan biri de kelimedeki ġ/ğ->-y seslerinin değişimi veya seslerin tamamen düşürülerek kullanılmasıdır.

deil: bi yazı yazmasını bilcen bu yazıyı yazcen, ama ben siyāset olarak ***deil***, vatandaş olarak. (UİA 1. 21. 31)

degil: ismi ėle ***degil*** maşatlıġdėye ermeni ķabristanlığına dėrlerdi. (DİÇÇA 22-13)

deyil: ama böle beyiT ata ata bizde ***deyil*** o kövlēde olur. (KYA 1-296)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sözcükleri bağlar hem de cümle başı bağlacı olarak kullanılıp cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

satmaķ için ***değil*** ama satmaķ için yoķ denecek ķadar az yani. (SİFSİA II-27)

hırsızlimızdan ***dal*** de ajlimızdan çaldıŋ. (YÇA 13-6)

b. Kelimeleri Bağlar

sevdiği sī‿ahmet ***değil*** memleketteki o keçel sī‿ahmet. (MMA 10-25)

o ayı ***değil*** o eşeğimizdi. (MMA 36-24)

başĶa bişey yoŋ. ayağımıza çaruŋ ***değilkine*** ceket. bi adamın bi ceketi olurdu. (ADDA 18-71)

Görevi

a. Karşıtlık Anlamı Taşır

esgiden bizim köw …esginin deyil şindi de dahe yane pehlüwan köwüdür. (EİA C. I. s. 79)

aslında kale ***değil*** sırtın kenarında şato gibi bir şey benim aldığım bilgilere göre şato gibi bir şey. (MMA 46-4)

hakiki babamın gözläri açılācasa bi hēbä ***dägil*** sana on hebä altin gätireyim. (KİEA 1-39)

bu yazıyı yazcen ama ben siyāset olaraḳ ***deil*** vatandaş olaraḳ. (UİA I. 21. 31)

a. Olumsuzluk Anlamı Taşır

sen ayı da˛ā görmemişsin bu ayı ***değil*** geyikTir. (TYAD s. 51)

gine o zaman ba˛ul ***degıl*** sandıḫdír. (VMA 4-42)

niye ben dėdim ***deyil*** sen başḳa kim gelirse gelsin ben kefilden mefilden bıraḫmam aynı zaman da biliyorsun ki ben tahsinin elinden yaḫamı nasıl ġurtaram. (EYAD 1s. 114)

c. Onaylama Anlamı Taşır

evet yetimluḳ tä çeḳtum çekmadum ***degil***. (THA 9)

229. değil de: Türkçe *değil* kelimesinin *de* bağlayıcısı ile birlikte kelime grubu şeklinde öbekleşmesi ile oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşıyan bir bağlaçtır. Cümle bağlayıcısıdır.

ben de kúlüçe deyin desiyedim ya. para ***degil de*** zatán adını duyduK kúlüçe. (SDA 5-208)

öyle öldû zaman ***degil de*** yedilîni yaparlar, ḳırḳında, elli ikilînde ôle yemek verirler. (BBA 55-17)

dur can ***deyil de*** dürücin demişler. (SİYA 54-74)

öyle öldû zaman ***degil de*** yedilîni yaparlar, ḳırḳında, elli ikilînde ôle yemek verirler. (BBA 55-17)

erezil olcādıḳ çoḳ hele bi ben ***deyil d***e her yer öle. (FEA 2761)

yanĕ bu deli memedin veyusta mecátın veyahusda ayıdın hısım aḳrabası ***değil de*** onlar da dışardan gemliler. (AYA 7-26)

230. değil ki: Türkçe değil kelimesinin Farsça ki bağlayıcısı ile birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

geçen baḫdım vallaha şeytanın aḫlı irmiyor ***deél ki*** senin aḫlın irecek ōna ānadın mı. (NİYA 1-3)

231. değilise

Kökeni-Yapısı

Türkçe *değil* ve *ise* kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla oluşmuş birleşik yapılı cümle bağlayıcısıdır. Türkiye Türkçesi ağızlarında cümleleri bağlama göreviyle kullanılır.

Kullanım Şekli

Taranan metinlerde *değil* kelimesindeki-ğ sesinin düşme eğiliminde olduğu görülmektedir. değil ise bağlacının bölgesel kullanım farklılıkları şu şekilde tespit edilmiştir. " değílse, değil ise, deilise, değilse, déğilise. "

değílse: allahdan gizlin ***değílse*** ġuldan ne gizledecem. (AKD Zümrütanka Kuşu)

değil ise: ḳadeřumuz bu ise çekeřuz, diye bir şarḳumuz var. ónden ***değil ise*** ḳadeřümüz bu. (THA 1962)

deilise: şēderse burada kesiverem ***deilise*** ben nereye derseñiz getiriveren fakülteye gadā. (UİA 1. 14. 23)

déğilise: şahadetlik yaparım dėycen mümin ***değilise*** ben ya şehadetlik yapar mıyım. (SİA 40-283)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlama göreviyle kullanılır. Bağladığı cümlelerde kendisinden öncekini başında bulunduğu cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

nar zamanı ***değílse*** nar, yoḫsa şeker veríler. (UMA 21-129)

at senin ***değilse*** hep yaya kalacaksın demektir. (MMA 27-40)

Görevi

a. Karşıtlık Anlamı Taşır

cevap verir uygun görüşe verdim, ***degilise*** nasibini başġa yandan ̲ara bôle. (ŞHA II. 16. 33)

gelennere yemeK verilir, dègilse ôle se yemegi yoKTur. (ŞHA II. 24. 59)

köyüñ dışındáyse mühūrüñ _ altında ***deĝilīse*** toprak basTı alılādı. (İİA 15-76)

gerçäk haḳk aşığıysa beni alır, ***déğilise*** kellesini vuruŋ gitsiŋ däyo. (BİA 1-42)

232. değil mi

Kökeni-Yapısı

değil cümle bağlayıcısı ile *mi* soru edatının birleşip soru yoluyla pekiştirme anlamı kurması sonucu oluşmuştur. Türkçedir. Öbekleşmiş kelime grubuna girer.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılır ve cümleleri bağlar. Soru yoluyla pekiştirme görevinde kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

önceden ufaḳ datlı da olurdu ***dēl mi*** yani ġızı istedikten sora bi ilk önce hēcelik gelir. (DYA 12-8)

Görevi

a. Pekiştirme Anlamı Taşır

nazar ōmasın diye asālā agaca bi şey ***di mi***, ezip de yımırta ḳabıklānı asālā. (BBA 32-16)

hep ḫaylaz olduḴ săten de mi, şindi. (TYAİ 3-24)

benim ōlanı iyi biliyōsun dē mi, biz kesim keserken o bıraḳır ḳaçardı. (UİA 1. 21. 33)

sen gaçırmışsıñ ***de mi*** sen gaçırmışsıñ. (UİA 1. 21. 63)

233. demek

Kökeni-Yapısı

Türkçe *de-* fiili ile *-mek* isim fiil ekinin birleşmesinden oluşan türemiş yapılı bir bağlaçtır. Türkçedir. Öyleyse, yani anlamlarında kullanılır. Türkiye Türkçesi ağızlarında taranan metinlerde açıklama anlamında kullanılmıştır.

Kullanım Şekli

TTA'da farklı kullanım şekilleriyle kullanılan bağlacın sonundaki –k sesi bazen korunun bazen düşürülerek kullanılır. "dėmek, deme, demeyh"şeklinde kullanımları vardır.

deme: babayiğitler bele vurdılar annadi mi ***deme*** arada üç beş sene girdi. (10a-210) KOYA

demeyḫ: aḫlım kesmir ***demeyḫ*** ben daha çocuḫ. (EİA C. I. s. 306)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Kullanıldığı cümleye açıklama anlamı katan bağlaç cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi hem kendisinden önceki hem de kendisinden sonraki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

la köyde bi davul zurna vuruli ***dėmek*** bu iş olmış. ḫala ġırḫ gün olmamış. (1-175) GMKA

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

köyün gıyına gelenden sona ***demek*** ecik gaza fazla basıvırmısım, altımızdan çıkıvırdı. (SDA 8-163)

oğlan olır demiş, aḫt nerde. ***demek*** menenT oğlının yanında bī yerdeymiş orda bi ġuyı varmış o zaman geleceḫsın demişler. (ADMKGSYA 1-20)

öteki eski hapları atmen ġalan. ***demek*** asadan ben bahçenin yanına bile inemedim. (BBA 46-50)

kekejında aha burası delınmıştı. ***demek*** boğazından çıḫmış, burnan gitmış. (GMKA 13-13)

234. demek ki

Kökeni-Yapısı

Demek cümle bağlayıcısı Farsça *ki* ile birlikte kullanılarak kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaç grubu olur.

Kullanım Şekli

demeyh ki: o iyneden sora ***demeyh ki*** igirmi yeddi günde bizi sağlama çıḫartti. (EİA C. II. s. 31)

demak ki: çocuğiylen, oğliynen ***demak ki*** gelup gidécékle sen ne zomon gideceksen. (RİHA 1-283)

dėmek ki: biz onu geçtik geldik biraz haḳaten ileri geldik ***dėmek ki*** alah duāmızı ġabul ͜ėtTi. (TYAD s. 48)

dämäkki: bu ġonuşmaları ōlan duyuyo. hē dämäkki babamın zenatı avcılığımış. (BİA 2-26)

demaḫ ki: allahın huzurundasan altını ḳaldırisan ***demaḫ ki*** diniyiz imanıyız heppı para. (UMA 18-46)

demek gi: ***demek gi*** beyle daşın obür terefında Keyik var. (ARYA 5-110)

temeg gi: ***Temeg gi*** annaşılıyo ki buna ıssız bir yer sen burada ne yapacasın. (TKYA 10-50)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

demek ki uyudulā öndan öldu seyi. (SDA III-16. 119)

ḳarşısında artı işareti olan yėrlerde diyo asgerli ͜e elverişlidir. ***demeK ki*** eKsiler ͜agır hizmet ͜olannā. biz de bi sene sōra celbimiz geldi. (ŞHA II. 4. 23)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

baḫi ki o ġarıları birısı ay gibi parli birısı günaş gibi parli, birısı yıldız gibi parli. diyi ***dėmek ki*** benim rüyam buymuş. (EYAD 1s. 200)

gänä ġabıllanıyo dädi ***dämäK Ki*** vicdan gabıl‿ädiyo. (DGİA C. 4. 96)

235. demek istediğim

Kökeni- yapısı:

Türkçe *de-* fiiline mastar ekinin getirilmesi ve yine Türkçe *iste-* fiiline –dik partisibi ve birinci teklik şahıs iyelik ekinin getirilmesiyle oluşturulan bir bağlaçtır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bu bağlaç cümleleri bağlama işleviyle kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

TTA'da cümle başı bağlacı olup genellikle cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

böle tangır tungur geçirdik ***dėmek‿ istedīm*** öle ileşbellikle üraşıyoz. (2342) FEA

bu köy bu iki ġabileden türeme bunar. yani ***demeg‿ istedīm*** dışdan mesele muacır yani. (BAİA II. 9. 72)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

vatandaşların bi ġısmı ġamış biçTi, ġamış duruyor. hani ***demek istediğim*** yani insanoğlu çox medet gösderiyo. (SDA 6-28)

yāni orlāda çoḳ ***demeK‿ isdedīm***, ilerde de o gazi üniversiseniñ‿adamlarıynan berāber gezdim ben orları. (SİNA II. 16. 31)

izmir tarafı manisa taraFı, yaz yāni, ***demek‿ istdi‿im*** yaz memleketi. (BKA I. 14. 87)

he ġuraḳ ġuraḳ, ġuraklıḳ melmeket ***dèmek‿isTidi¸im*** su basarımıS yoḳ bizim. (I. 14. 2) BKA

yaz yani ***demek‿istdi¸im,*** yaz memneketi eyiydi, eyiydi bize ġarşi, çalışdıḳ mı paramızı vèridi elimize. (BKA I. 14. 87)

236. demek olsun ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *de-* fiilinin mastar eki almış hali ile ol- fiilinin emir ikinci teklik şahıs çekiminin Farsça *ki* bağlayıcısı ile birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bu getdi ***demeğ olsun ki*** bi desde daraḫ aldı. (KİA 45-79)

deyip de yallah edince ***demeg‿olsun ki*** yoḫari ġahdi, geri düşdü, posdu aldı, ḳome gaşdı. (KİA 45-120)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

millet törediği kimi bi ataş vermişler ormannara da senelerce yanarmış böyle ***dèmeg‿olsun ki*** ormanın ardu gelmiş. (46-9) KİA

işde böyle ağa biz yetişdig biz ***demeg‿olsun ki*** Enveri düven zamanda yaşadıḫ bir zaman. (46-12) KİA

237. demem

Kökeni-Yapısı

Türkçe *de* fiilinin isim fiil eki ve birinci teklik şahıs eki alarak oluşturduğu bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

yani yômiye yirmi yim beş lèreye çıkıvedi o gün_için. demem yani ya paràya bolaldık. (SİNA II. 1. 145)

Görevi

a. Özetleme Anlamı Taşır

ġuranı kerimleri saḳlardıḳ biz. hülasā ***demem*** ben şimdi yasini şerifi beş daġġada oḳurum. (ŞHA II. 15. 8)

her neıse de yani. ***dèmem*** yani bän şindi işde dörT sene esgerliK yaPTıK. (ŞHA II. 15. 21)

238. demeden…demeden…

Kökeni-Yapısı

Türkçe *de*- fiilinin zarf-fiil eki meden/madan eki ile kalıplaşması sonucu oluşan kelime grubu şeklinde oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Başında bulundukları cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlayan kelime grubu sıralama bağlacı olarak kullanılmaktadır.

hiş ***dēmedēn***, daş ***dēmeden***. bu yānna gèt gömüye gadār bizim kóy_eyidür. (İİA I. 50)

239. demisen

Kökeni-Yapısı:

Türkçe *de*- fiilinin –ma olumsuzluk eki ve II. tekil şahıs zamirinin ekleşmesi sonucu oluşmuş bir bağlaçtır. Meger anlamında kullanılır. Önceki cümlenin açıklaması şeklinde değerlendirilmesi için sonraki cümlenin başında kullanılır.

Kullanımı, kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlayan bağlaç pişmanlık anlamı taşır.

ha neticesi bele ḳonişiyiḫ said biye dedi: baba ḳızları var. ***demisen*** yegenlerímíş dedim. (UMA 11-19)

240. dersin

Kökeni-Yapısı

Türkçe *de*-fiilinin geniş zaman çekimi ve şahıs zamirinin ekleşmiş halinin bağlaç olarak kullanılmasıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

TTA'da farklı kullanım şekilleriyle kullanılmaktadır: "därsen, därsen ki, dersunuz ki, dèrsin, dersun, dersin ki. "

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

oyle bi oturiyi ki dersun mudür. (RİA I.)

Görevi

a. Benzerlik Anlamı Taşır

ele bi fena oldum ***därsen*** dünya başıma dönīr. (EA s. 80)

o nasi ağlama ***därsen*** ocağı sönmüş. (EA s. 80)

kapidan bu girdi bi da o yandan ***dersun*** anladum mi bi mutāyit kibi. (RİA 11-197)

b. Olasılık Anlamı Taşır

beni bir titreme aldı ***dèrsin*** hastalancam. (GKAYA s. 212)

241. därsen ki: *De-* fiilinin geniş zamanlı çekiminin üstüne şahıs zamirinin eklenmesi ve Farsça *ki* bağlayıcısının ilave edilmesiyle därsen ki ve dersunuz ki bağlayıcısı oluşur. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır.

dersen ki ölir mi ne. (EİA C. I. s. 307)

bir çekirge geldi dediler güñüz sanki ***dersin ki*** gölge gibi. (MİA 11-14)

bole kaad okusak ***dersunuz ki***: ula bu bunın dayisnun oğlidi. (RİA 10-242)

hele şunun çalımına baḫ ***därsen k***i paşa oğli. (EA s. 80)

242. derken

Kökeni-Yapısı

Türkçe *de-* fiilinin geniş zaman üçüncü teklik şahıs çekiminin zarf-fiil eki –ken ile birleşmesi sonucu oluşmuş türemiş yapılı bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanım Şekli

Derken bağlaç yapısı TTA'da *derken* ve *derkene* şekilleriyle kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olan kelime iki cümleyği birbirine bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

bunun göruyur bu ḳaçiyor ***derken*** bi taş bunun beynine vuruyor. (GMKA 8-105)

Görevi

a. Şaşkınlık Anlamı Taşır

üş mermi atıyō dēyo otomotik silah dēyo. ***derken*** gevır şu ġarşıyı siper aldı. (SİNA II. 1. 50)

köylerin birinde ġızlar hergün oyun oynamaḫ için toplanırmış. ***derkán*** ġızlardan biri geğirmiş. (3-3) MMA

unuŋ arḳasından demet bālıyu, ġordüm. ***derkene*** benim arḳama geliverdi. (BAİA II. 6. 102)

243. desem…desem…

Kökeni-Yapısı

Türkçe *de-* fiili yapısının dilek şart kip eki ve teklik birinci şahıs ekiyle birleşmesi sonucu oluşmuş bir sıralama bağlacıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Tekrar yoluyla cümleleri birbirine bağlayan bağlaç grubu *hem…hem…* (hem ana, hem baba yok) veya sadece *ve* (anam ve babam yok) anlamlarını cümleye katmaktadır. Sıralama bağlacı olarak kullanılır. Bağladığı ögelerden sonra kullanılır.

ana ***desem*** anam yoḳ buba ***desem*** bubam yoḳ. (AmasraTürküleri-62) AİAD

244. diyecek

Kökeni-Yapısı

Türkçe *de-* fiilinin gelecek zaman ile çekimlenmesi sonucu oluşmuş bağlaçtır. *Diyecek* cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Her üç bağlaç öbeği de cümle bağlayıcısı olarak kullanılır. Başında bulundukları cümleyi kendilerinden önceki cümleye bağlarlar. Açıklama anlamı cümleye katarlar.

a. Açıklama Anlamı Taşır

çoḫ ġonuşdum başīn ağrıtdım ***diyecek*** değneğin hangi ucuna baḫsan kirli. (GKAYA s. 212)

yani ekiz normalda yani ***deyem*** yüz ġoyundan ellisi atmışı ekiz olur. (SA 10-31)

245. diye

Kökeni-Yapısı

Türkçe *de-* fiilinin –e zarf-fiil eki alarak kalıplaşması sonucunda oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Türemiş yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Türemiş yapılı bağlaç cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

yaylıya çıḳcaḳ ***diye*** göçünü yükliyen gelir. (SİYA 30-3)

işini bu adam yapar ***diye*** gettim sivasa. (SİYA 35-38)

bi şey olur elde ederıḳ ***deyi***. (diye) o boyuḳ yere gidemiyollar. (SBA 1-85)

Görevi

a. Sebep Anlamı Taşır

asgerliKde yapamicam ***diye*** bi ḳural mar mı dėyō. (ŞHA I. 6. 131)

nazar ōmasın ***diye*** asālā agaca bi şey di mi, ezip de yımırta ḳabıklānı asālā. (BBA 32-16)

boğazında bādemciK var ***deyi*** erzuruma saldılar. (SMİKA 15b-9)

gėndi aḫrabasına vursun da aḫıllansın ***deyi*** mādem. (SBA 5-15)

benim ‿anamı bobamı besliyecām ***diye*** bütün ġazancımı peşgek çekdim. (YÇA 23-28)

sen ben geliyorun ***diye*** burada misafir oluyun. (SİNA II. 1. 14)

246. diyelim

Kökeni-Yapısı

Varsayalım, farz edelim anlamlarına gelecek bir şekilde kullanılan bu bağlaçlar Türkçe de- fiilinin istek birinci çoğul şahıs ekinin cümle şeklinde öbekleşmesiyle oluşmuş bir yapıdır. *Diyelim* kelimesinin ağızlardaki kullanımı olan *diyek* kelimesi de aynı görevde kullanılmaktadır.

Kullanım Şekli

TTA'da *diyelim* kelimesinin kullanımları farklılık arz etmektedir: Kelime sonundaki –m sesi bazen düşürülerek kullanılır. Ancak asıl farklılık kelimenin TTA ile Türkiye Türkçesi kullanım şekillerinin bir arada aynı kullanım sıklığı ile devam etmesidir.

diyeli: meselä ***diyeli*** sivas vilayetinin bi hamamı açıldı. (SİLA 1-93)

diyelim: şındı ķardaşım nasıl ķapı bele ***diyelim*** eni bu oda biz bele ķapının öninde duruyıḫ. (UMA 12-42)

tiyelum: Kandara vurusin ̲uni ***tiyelum*** keldi onar kila. (TA 3a-63)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Bağlaç grubu cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlama amacıyla kullanılırlar. Kendilerinden önceki cümleyi hem başında bulundukları cümlelere hem de sonraki cümlelere bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

babalı ̲ı mı ***diyelim*** bi adam, orda biraz durdu. (ASA 12-25)

evin sahibi kendine ġada ayırı diyelim pantul yapacaķ gömlek yapacaķ ona iç donu deriz biz. (SAKİA 15-25)

Görevi

a. Varsayım Anlamı Taşır

benim mesela ***diyelim*** otuz ġoyunum var. (ŞHA I. 13. 68)

onla nelan geçinıdıla o adamlar? öyle ya ***diyelim*** ġaçaķçılıķ yapmay. (TYA 2-65)

247. diyelim ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe de fiilinin istek birinci çoğul şahıs çekimi ile Farsça ki bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır. Karışık kökenlidir.

Kullanım Şekli

TTA'da hem *diyem ki*, hem de *diyelim ki* bir arada kullanılmaktadır.

diyem ki: bī sürüde ***diyem ki*** otūz kırık yirmi beş bu arada e genelde olur yani. (SA 10-40)

diyek ki: ***diyek ki*** sahabına danışmadan onun rızasını almadan sen bu tarlayı ekdin. (GKAYA s. 212)

diyelim kine: düyün törelerimiz bizim dört gün devam‿ederdi. mesela, ***diyelimkine*** bugün bir düyün perşembe günü başlar. bu boynu bōğumlu aşiretinde cuma, cumartesi, bazar. bazar günü sona erer. (EMİA 46-20)

dl̈‿älim ki: mäsälä ***şindi diälim ki*** boz yara kiräşli toprağa acı bağ dikiyuz biz. (DGİA Çr. 4. 95)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Bağlaç grubu cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlama amacıyla kullanılırlar. Kendilerinden önceki cümleyi hem başında bulundukları cümlelere hem de sonraki cümlelere bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

altına hani şimdi terörisle yėr‿altına şėy yapi diyola ya aynı unnar da öyle imara. (ASA 10-94)

e ben hoca ***deyċlim kċ*** farzet buni oḫim. (EİA C. II. s. 136)

ondan sōra işde ***diyelim kine*** geldik e atmış sekizlere ġadaḳ, atmış doḳuzda aletdirik‿alındı. (DEYA II-52. 6)

Görevi

a. Varsayım Anlamı Taşır

yani şimdi bizim toplantılarımız kimi o zamn da bi toplantı varımış, ***diyek ki*** mesele istambulda kimi o zaman da bir toplantı varımış. (KİA 16-86)

hindi burdān baḳdıḳ mıydı hoca añnatsıñ ***diyelim kine*** bizim asvalta ġadā hepisi bi pilan. (DEYA II-47. 34)

yaluz şindi ***diyelim ki*** bi arḳadaşın sığırı yoḫ, inē, çocuḫlarına baḫım için süt lazım. (ASA 6-6)

248. diyelim…diyelim…

Kökeni-Yapısı

Türkçe *diyelim* kelimesinin sıralama bağlacı olarak kullanılmasıyla oluşur. *De* fiilinin istek birinci çoğul şahıs çekimi bağlaç öbeği oluşturur. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlayan bağlaç grubu *hem…hem…* (hem gız, hem gelin), veya *ve (*gız ve gelin) anlamı katarak kullanılır. Sıralama bağlacıdır, birliktelik anlamı verir. Bağladığı ögelerden sonra kullanılır.

gız ***diyelim*** gelin ***diyelim*** āzına bir yas almış. (UİA II-87. 184)

249. diyorum ya

Kökeni-Yapısı

Türkçe *de-* fiilinin şimdiki zaman birinci teklik şahıs çekiminin Farsça *ya* bağlayıcısı ile birleşmesi sonucu oluşan bir bağlaçtır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye açıklama anlamıyla bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

çüñkü ***diyorum ya*** yeme ḳonularında meselā ḳırım'daki dāvalarını aynen sürdürmüşler adamlar sürdürdüler yāni. (AYYA 12-60)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

felan pek bilemem çüŋkü ***diyorum ya*** yeme ḳonularında meselā ḳırım'daki dāvalarını aynen sürdürmüşler. (AYYA 12-61)

250. dōru

Kökeni-Yapısı

Haklısın anlamında kullanılan onaylama anlamlı bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe olup togru>tog-ur-u şeklinde gelişimi vardır. (Alkaya, 2007: 641) basit yapılıdır. Kelimedeki –ğ sesi düşer. Bu sesin görevinin –o sesi kalınlaşarak sağlar.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

ġonşunuñ sapı ġalmış gidelim de hadin de getirelim diye bu yardımlar oluyodu. ***doru*** şindi o teknik yok. (BÇÇA 1. 9. 18)

Görevi

a. Onaylama Anlamı Taşır

baḳan dahi olmoyō, ***dōru*** ėpey doldurdun sen de. (ŞHA II. 1. 102)

işde bahar tabi ısınma şeyi olabilir ***dōru*** tabi tabi hıdrellez bahar bayramı oluyor ya. (ŞHA II. 10. 93)

251. doğrudan doğruya

Kökeni-Yapısı

Doğru kelimesinin ikileme şeklinde kullanımıyla oluşmuş bir kelime grubu şeklinde öbekleşmiş Türkçe bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

TTA'da daha çok doğru kelimesindeki yönelme hal eki düşürülerek kullanılır. "dōrudan dōru, dōrudan dōruya"

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olan bu bağlaç cümleleri bağlama kullanımıyla metinlerde tespit edilmiştir.

a. Cümleleri Bağlar

boyle aldatici bişe deyil ***dōrudan dōruya*** boyle. (RİA 18-44)

atıñ başını parıltıya çevirdi ***dōrudan dōru*** vardı ki bu parıldıyan bi ḳuş tü. (KİEA s. 6)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

hiç ġullanmadan ***dōrūdan dōrū*** tüççara veriz satarız. (KYA 51-43)

zaten giriden makineli ateş itmeyince piyade sıçrayıp da ***doğrudan doruya*** onun şiyinin altına sokulamaz. (ŞÖYA 85-43)

252. doğrudur

Kökeni-Yapısı

Türkçe *doğru* kelimesinin bildirme eki *–dır* almış haliyle oluşmuş basit yapılı bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Haklısın anlamında kullanılan bir onaylama bağlacıdır. Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar.

bel yapdık ͡orlarda bag bel zamanı varıdı. ***dorudur***, burdan tirennen giderdik ͡işde tiren ͡ucuz ͡olurdu. (BKA I. 20. 26)

253. doğrusu

Kökeni-Yapısı

doğru+su şeklinde yapılanan ve Türkçe doğru kelimesinin iyelik üçüncü tekil şahıs ekini almasıyla oluşan bu bağlaç açıklama anlamlı bir cümle başı bağlacıdır. Basit yapılıdır

Kullanımı, Kullanım Yeri

Açıklama görevinde kullanılan cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi öncekine bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

inlice ismi çoğ ͡in var dālarda ordan mı gelmiş onu bilmiyon dōrusu (FEA 2970)

bīşī sölemedim yanı ***doğrısı*** baḫdım ki beni vermişler sōnasına geldiler. (ADMKGSYA 52-69)

Görevi

Kullanıldığı cümleye açıkçası anlam ilişkisini katan bağlaç açıklama göreviyle kullanılır. Ancak cümle sonunda kullanıldığında pekiştirme görevini üstlenir.

a. Açıklama Anlamı Taşır

doğrusu sana çoḫ köti söyledi ama bir var ki sen de oni çoḫ ġızdıracaḫ işler yapdın. (GKAYA s. 212)

onu da iyi bilin baḳ arḳadaşlā, arḳadaşlā dōrusu çoḳ ͡efendi davranırdıḳ. (ŞHA I. 6. 157)

b. Pekiştirme Anlamı Taşır

ama hindi yok mallar çekildi. koturıya çekildi ***dorusu***. kotùrıya çekdiler kotùrıda bakıyolar millet malına. (BKA I. 4-81)

he huzum onu eleydi eveli, esgere gediykene ôleydi. men yemeycem ***dorusu***, midem˛ariy. (DEYA I-6. 34)

hergün gėdip geliysin ben gidemem ***dorğusu***. (EYÖA D. 3-11. 50)

254. dolayısıyla

Kökeni-Yapısı

Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Tol-a-yı+ (s) ı+la (Gülensoy, 2007: 296) şeklinde yapılanan bu bağlaç bileşik yapılı olup Türkçedir. Dolayısıyla bağlacı de bağlayıcısını da alarak kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Ancak Türkiye Türkçesi ağızlarında çok sık kullanılmayan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olarak kullanılır ve cümleleri bağlar. Sonuç ve açıklama anlamlı bir bağlaçlardır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

annem de ilyas ͡efendinin yeğenī yani ***dolaysėle*** onda dedesi oluyo annemin. (SİA 1-39)

255. dolayısıyla da: Tol-a-yı+ (s) ı+la yapıusına de bağlayıcısının eklenmesiyle oluşan bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama anlamı taşır. Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar.

ben onnarnan av‿ītmez oldum ***dolayısıyla da*** bībīmize ġıcıḳ vermeye başladıḫ. (KMA s. 59-3)

256. dur

Kökeni-Yapısı

Emir kipinin üçüncü teklik şahsında çekimlenmiş *dur*- fiil kökünün bağlaç göreviyle kullanılmasıyla ortaya çıkan cümle yapısında bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlama göreviyle kullanılır. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

adı yok tā “dedik ḳalan. ”***dur*** ben‿onun‿adını ḳoyem. (AYYGA 13-7)

257. dur bakalım/dur bakayım: Türkçe kökenli *dur*- fiili emir cümlesi şeklindeki bu kullanımı yanında *bak*- fiilinin birinci teklik ve çokluk istek eki –ayım, -alım ile çekimlenmiş haliyle öbekleşerek debağlaç göreviyle kullanılmaktadır. Türkçe tur- fiili kelime başı t>d değişimi ile *dur*- halini alır.

ıḫı gızım bizum gúnumuz bōle geciyodu. ***dur baḳalım*** aḳlıma gelsin bi aḳlıma gelsin. (ELİA 21-27)

oturuyöller yaho diyör ***dur baḳıyım*** arḳadaş siz böyle diyorsüñüz amma adamıñ başına bir hal mı geldi nōldu. (DYA 4-282)

bi canım ġaldı. esKişe‿irde ikisi, ***dur baken‿***ūç‿olum mar‿esKişe‿irde. (BKA I. 9. 48)

258. duyduğuma göre

Kökeni-Yapısı

Türkçe *duy-* fiilinin *–dık* sıfat-fiil eki birinci tekil şahsın ve –e göre edatının kalıplaşmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bağlaçlardan biridir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılır. Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanımı yaygın değildir.

a. Cümleleri Bağlar

ġīnıyō yani mıḳdar, didi, ***duyduğuma ġore*** bu kôn arazisinde avlanmaḫ yasaḫmış. (KMA s. 64-28)

çanakgale şeidi buvam. ben bi yaşındayken gitmiş, gelmedi. ***duydūmuza göre*** afyona gada yunanıñ çıkmasına gırañ köyde… (UİA I. 43. 32)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

bizim ***duydūğumuza göre*** burada burada ḳırḳġızları ḳatletmişler. (OİYA 12-1)

efendim ***duyduğumuza göre*** bizim bu ḳorucu kü dermenner onun küsü varmış. (EDİA 2-16)

259. duyduğum kadarıyla

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklindeki bağlaçlardan birisidir. Türkçe olan bu bağlaç *duy-* fiiline –dık sıfat-fiil eki ve birinci tekil şahıs eki –m'nin eklenmesi ve *kadar* edatının *ile* kelimesiyle birleşmesiyle kelime grubu şeklinde kullanılan bir bağlaç oluşur.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlama göreviyle kullanılır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

üç yärdän toplanıyo, ***duyduğum ġadarıyla*** köy adı cindärä biz tabi burada doğup büyüdük. (DGİA C. 3. 17)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

ilk yerleşenē benim ***duydūm gadarıyla*** mıstannā sülalesi. (UİA I. 43. 1)

260. düşünebiliyo musun

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşmiş Türkçe, soru anlamlı bir bağlaçtır. Türkçe düşün fiilinin yeterlilik fiili çekimiyle soru halinin bağlaç olarak kullanılması sonucunda oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi Başında bulunduğu cümleye bağlar. Soru anlamı taşır.

baltayla yontma bütün ağaç ***düşünebiliyo musun*** hala duruyo şede yan tarafta. (SAKİA 23-140)

261. a/e

Kökeni-Yapısı

Aslında hitap ünlemi olan a/e çekimli fiillerden sonra kullanıldığında içinde soru anlamı taşıyan bir kuvvetlendirme bağlacı görevini üstlenir. *E* sesi bağlacı tek başına kullanıldığında basit yapılıdır. Ancak diğer kelime gruplarıyla birleştiği zaman öbekleşmiş yapısıyla ortaya çıkar. Türkçe kökenlidir. Cümleleri bağlama göreviyle birlikte pekiştirme fonksiyonu da kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesi ağızlarının her bölgesinde özellikle Doğu Trakya bölgesindeki kullanımlarda sık karşımıza çıkar.

Muzaffer Akkuş "a/e Seslenme Edatının İşlevleri Üzerine Bir Araştırma" adlı bildirisinde a/e'nin işlevlerinin 12 madde halinde vermiştir. Bunlar arasında pekiştirme, cümle başı edatı ve sıralama bağlacı olarak kullanımını da saymıştır (Akkuş, 2004: 109-118).

Kullanım Şekli

ė: bėle otırıp yaḫından baḫsay milyonnan çekiç vur, ***ė*** bu adam bundan ne ġazansın, bökünki şartlara göre. (UMA 1-17)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Taranan metinlerde pekiştirme kuvvetlendirme fonksiyonu ile bağlayıcılık özelliği tespit edilmiştir. Kullanım yeri olarak da hem cümle başı bağlacıdır hem de cümle bağlayıcısıdır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

iyer benim çoçūm gurtulur ***a*** zindan babaya mum yakacām. (DTYA 8-3)

e şimdi paşa büle yapmasaydı kurtulamazmıydık. ***e*** bu murtadlık deyl mi. (DTYA III-6)

başka bi koye gidelum bi ağanun yanina çobanluk eder çalişiruk ***e,*** gidelim, dedi. (RİA 10-34)

baḫ balta da onın ḳucağında. o yaptı der. ***ė*** heç o put bunı yapabılır mı? ė der, canı yoḫ cansız ruhsız. (UMA 3-69)

Görevi

a. Pekiştirme Anlamı Taşır

fildişi lazım ki posdu çaḫalım ***e*** bunu kim getirecek. posdu kim getirdiyse o getürsün. (TKYA 29-20)

düşeş sen de mifena ba, ***e*** sen yandın ba çocuk. baksana baladık kendi kendime baladık başka türlü oynanmaz. (DTYA I-11)

büyg bi tonel vardı toros dālarında. ***e*** biz askerlik dolasile epi gezdik. biz olaydık yüz kere olıcādık (DTYA XVII-12)

b. Soru Anlamı Taşır

síz boylesí bir allaha nasıl taparsız? ***ė*** dėr: senín rabbín nasıl bir allahtır, der. (UMA 3-70)

ula sen nettun, o sirtuna ne var ? ***e***, sen bağa demedun mi kapiyi çek. ”ula ben sağa kapiyi çek dedumsan kopar demedum ya. ” (RİA 10-41)

diy ki ağliyim, sızılıyı ***e*** neyine ağlıyın anam yirmi sene olmuş seni terklemiş. (MİA 14-13)

e sesinin farklı kelimeler ile birlikte kullanılarak oluşturduğı bağlaç öbekleri şöyledir.

262. e öylüyse: e sesiyle öyle+ise kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesiyle oluşan bir bağlaçtır. Cümle bağlayıcısıdır. Cümleleri bağlar. Açıklama anlamı taşır.

başım ārıyordu, bişiremedim arḫadaşlar deyor, ***e öylüyse*** bōn de ġuş vurduḫ ġuş yerik deyor. (OAAD Matal-36)

263. e şindi: e sesi ile Türkçe uş imdi kelimesinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesiyle kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Sonuç anlamı taşır. İmdi kelimesinde m>n değişimi TTA'ya has bir kullanımdır.

sıcaḫ suya ġoyarsın dutmaz işde o ḳadár. ***e şindi*** ne akıllı belli ne deli belli ne çamur belli ne cıvıḫ belli buriye katma. (MİA 110-62)

264. ė gine: e sesi ile Türkçe yine kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama anlamı taşır.

ḳına yapılan‿ävde yapılısa yapılıyo ***ė gine*** bizde birīŷōz‚da gėne bek eşimiz dosTumuz gelī de ġullanıyoz. (SİA 18-92)

265. e gari: e sesi ile Arapça gayri kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Cümle bağlayıcısıdır.

e gar işindi bi tepsi eTcek olusanız iki pance un gatcēñiz. (UİA I. 66. 1)

266. e işte: e sesi ile Türkçe işte kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Cümle bağlayıcısıdır. Sonuç anlamı taşır.

şēyit aldı gittik ispatladılar ***e işte*** nineden, deden, kimindinden, amıca mı ne aldılar (EDİA 4-11)

267. e ne yapalım: e sesi ile Türkçe ne ve yap fiilinin istek birinci çoğul şahıs çekiminin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Cümleleri bağlar. Sonuç anlamı taşır.

e ne yapalım hadė gidek de hėç olmazsa bi köyün hayvanlarını güdek idaramızı yapaḫ di i. (TYAD s. 77)

268. ebi soy

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Taranan metinlerde sadece Rize'de derlenen metinlerde rastlanmıştır. Kökeni tespit edilememiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki bir cümleyi sonraki cümleye bağlar.

her gun bi kız veyahot bi adam yer bize su veru ***ebi soy*** sula'rumuz akmaz. (RİA 1-93)

Görevi

a. Karşıtlık Anlamı Taşır

erāzeyi satayi bi gelin edeyi …***ebir soy*** kız vermeyile. (RİA 17-62)

böle vurdi mi bizi atsun deyine, ***ebi soy*** bizi çiğneyip geçecekti. (RİA 2-33)

bunlari üçlükle alabilduk, pardosi bunları suyin uzerine tutdi yoksa ***ebisoy*** boğulmuş idile. (RİA 2-38)

269. eger

Kökeni-Yapısı

Dilimize Farsçadan girmiş oldukça önemli bir cümle başı bağlacıdır. Yabancı kökenli olan bu bağlacın cümleye kattığı anlam şart kipi ile birlikte kullanılıp şayet anlamını vermesidir.

Kullanım Şekli

İncelediğimiz bütün bağlaçlar içerisinde Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım fonetik farklılığın en fazla olduğu bağlaçtır. “eger, eğer, ar, ār, ár, eer, e˽ar, eēr, ēer, ēr, e˽erim, eğe, eg, ėgē, eġet, ee, eyē, eya, eger, egel, egercem, egerce, egere, egerime, eget, er, eye, eyer, hege, heyer, iyer, egerse. ” kullanımları ağızlardaki farklılıkları ortaya koymaktadır.

eger: ***eğer*** yemekli olmacak oldulā mı lokum olursa bisKüdüne ne lokumunan savarsın. (SA 8-31)

ār: davar sāmıya gidecek avradına tembih⁐ediyo. ***ār*** ġocañ⁐ınan ġonuşursañ ġulāñı ḳokundan keserim. (BYYA 8-49)

aar: tekrar başġa ġonşuya giderdi ***aar*** tez davranan varısa mahleyi birden toplar getirirdi. (ŞYA 1-17)

ár: götür bişir hocam ***ár*** yōsa ot verelim nidelim. (NİİKA 3-56)

eer: patladı amma gözü bu yandaymışdı ***eer*** gözü patladū anda bu yanda olsaydı ġıpġırmızı hē taraf şe oluvēmiş ġan. (ABİA 29a-94)

e˽ar: ā bezinen filan sarallar ***e˽ar*** easüsede altından böyle çitlerden basmalardan bi şeller giydiriller (SBA 59-3)

e˽ēr: ḳadın dimiş ki ben onu ne yapīm dimiş ki ***e˽ēr*** do˽urduğun çocuḫ ōlan⁐olursa silāmı eline vir. (BÜYA 8-11)

eer: söliyelim de, ***eer*** ḳızımızın gönü varısa olur yoḳusa ne diyelim der. (ÇYYA 11-5)

ēr: u zamanda bi ġıyından arı baḳarım ***ēr*** bişdise kepçe soḳarım, bişmedise hėç kepçe soḳmam. (OİYA 112-24)

e˽erim: altın dallardı fazla ondan sōna ***e˽erim*** gonü olmazsa ġaraġola giderdi. (NİYA 11 134)

eğe: yalıŋız ġapıyı usulcacıḳ aç ***eğe***, odanıŋ içi zifiri ġarannığısa dev uyanıḳdır seni öldürü, yir, eğe gündüz gibi şavḳlığısa uyuyyodur. (BİA 3-99)

eg: sen didi ombaşı imtiyanına gireceḫsin ***eg*** sen vazifeden ayrılmazsan dedi ki seni imtiyana yezdiremam. (BMİKA 2b-85)

ėgē: işde ordan⁐ingiliziñ⁐erkenabı geliyo ***égē*** deyo türkiye deyo yedi senede bu zemnigi bozāsa. (SİNA II. 4. 78)

eġet: bizim köw buralar esgiden çoḫmiş, şinif ***eġet*** ufaḫlana ufaḫlana şindi bugün hüseyin var bir tene. (EİA C. II. s. 78)

ee: ***ēe*** fazla ileri giderse diyolārmışda. (SİYA 106-7)

eyē: gitmeni gelmeni yavrım ***eyē*** birbirlerinen danışırlāsa beş o gidese on ōlan evi geliyo. SYAÖ (18-62)

eya: ordañ ali gelidiñ ***eyā*** çoluḳ çocuḳ yoğusa dedniñ yanında kim varsa veri. (SYAÖ 98-42)

egel: dūn yemeklerinden işte, ***egel*** dışarı gidilecesē ḳızâalmā, buradan ḳoşulur. (EDİA 16-18)

egerce: ilk önce ***egerce*** pusulan varsa pusula ġoyarsın. (OİYA 45-22)

egere: ġunduzden tenbī etmiş ki: ***egeře*** buriye bu gece bu çadeře heř kim gelurse hiç sessuz atup vuracaksen. (RİA 40-86)

egerim: egerime gelmezsen ben gelurum. RİA (I.)

er: yegenen der ki: " ***er*** davulınan ėtdirecen düvúnúnú. " dedi¸i zamān gücüm yetēse davulunan… (ZBKİA 21-10)

eye: ḳız şōle isdenir: ***eyē*** görücü usulü ise bi aracı olur. (KYA 9-1)

eyer: ömrünü Öle geçiri gidē dedi. ***eyer*** bu köy kireşci çeşmesinin yanında olaydın dedi o köprünün anacına çeşme varıdı. (SYAÖ 25-55)

hege: bubasından Ḳızi isteyecaḫ ondan sona ***hege*** begenmedise geleceḫ diye salla. (VMA 4-3)

heyer: kız da ***heyer*** oni beyense he dese aha ġahar gider. (VMA 49-2)

iğer: orta yire iki buvaḳlara ***iğer*** keyfi vāsa olūdu olmasa ilden getirile sereledi sermezlese çıplaḳ oludu. (EYA 13-25)

egger: o günü ğurşunu beyniğe yersin ***egger*** bizde didim bi yānış haráket edársañ benim¸olum temizlemez seni. (DMİA 12-460)

eğersese: ***eğersese*** padişahın oğli beni alırsase una ele bi çadır toḫiyem ki padişahın bütün askeri üsdünde otura. (EYAD 1s. 218)

egerse: daha ilerden biz ümitliyiz biz ümitliyiz ***egerse*** biz görmese çolıḫ çocığımızı o ferahate ḳavuşacaḫlar. (KOYA 11-47)

egerkini: ***eğerkini*** bu işē¸dip de çocuḳ çocūnu ver çocūnu var dedi¸ī zaman dutup o gelene çocū vereverseñ o zaman de¸iştiriliyo. (KYA 1-236)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri birbirine bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. *Eğer* cümle bağlayıcısı bağlayıcılık özelliğini şart kipi ile sağlar. Ancak bazen bunu ekfiilin şart ekiyle veya bazen başka kiplerle de yapabilmektedir. Ayrıca sözcükleri de ikileme yoluyla bağlamaktadır.

a. Cümleleri Bağlar

onu da ġaldırdım daşa vurdum. bu sefer da bī ̧ėtinalı aramaya başladım ***eger*** bu defa da ġurtlu veya ham çıḫarsa bunu da ġaldırıp daşa vuracam dėyince salonda bi alġış ġopdu. (EYAD 1s. 169)

ama gizli gizli gitmiş, istemiş. eğer ġarşı taraf ġızı vermişse sonrada etrafa yaymış vermemişse kimseye sormuyor. (MMA 16-30)

b. Şart Kipi ile Birlikte Kullanılanlar

çocukla, bakıñ, ***iğer*** burdan bu kafir bizi bozarsa deyo, biz ‿öldük deyo. (SİNA II-1. 81)

o zemon ***eg*** cınaze vėsiyet etmişse vesiyatı varsa tabii onar vesiyatnan olır. (BMİKA 10-34)

işTä okuyamadık ***ägär*** okuyabilsiydiK, oḳuyabilsiydim iyi olacāmışım. (DGİA Kp. 3. 469)

c. Ekfiilin Şart Ekiyle Kullanılanlar

eyer ben de naḫírçi ġıziyemsam senín haḲḲín vėrecam. (VMA 2-63)

eyer vėrmek tarafdarı isá hárif cevaplandırır. (ZBKİA 21-2)

eyē kendinde böle birisi yoḳsa ḫocayo çārısıñ. (KYA 1-246)

d. Başka Kiplerle Şart İfade Edenler

iyer benim çoçūm gurtulur a zindan babaya mum yakacām. (DTYA 8-3)

hiç bi tarafe bir ḳırtik ‿ışıḫ sızmeyecaḫ; ***eğer*** bunín ‿ aksini yapanlara ġazabım çoḫdur. (MMA 13-10)

ēr oġo boncū verir sen alırım deyi. (SİYA 66-64)

e. Denkleştirme Bağlacı Olarak Kullanılanlar

eger ġoyun ***eger*** sığır ne bulursaḫ alırdıḫ. (EA s. 82)

f. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanılıp Kelimeleri Bağlayanlar

o zaman ben ***eger*** de anam bir şey dämedih. (EA s. 82)

Görevi

a. Birliktelik Anlamı Taşır

eger anay var ***egey*** albay var. (UMA 20-8)

b. Şart Anlamı Taşır

eger yadsa hiç ḳatiyen oralığa adım basmazlar. (UMA 21-85)

eyer aşıḳ ‿isen yare düş İbrahim gibi nāre. (ŞÖYA 36-8)

eyēr güvē salam yapcaḳsa ōlan tarafı ġız tarafından sofra alıḳor. (KYA 1-145)

eyēr balayı gibi veyāuT kendi aralarında ġuyvıceklerse güveye varısın. (KYA 1-147)

eyer altmış külü gelirse ben ḳoçun parasını vericem almadān, eyer geçmezse sen de verisin ni bana. (EHİKA 15-8)

ancaḫ demiş ***eğer*** şartım yerine gelirse ben bunu ġabul ‿ederem. ***eğer*** şartım yerine gelmezse ne olursan ‿ol hiç. (MMA 13-45)

eyē düün yabcēkse męvlidìle yapā, ***eye*** vaḳdı varsa dâvılcı getirĭ. (12-11) TYA

eger aḳlına yatisa gelaḫ yoḫsa gelmiyaḫ. (KBAYA 15-36)

egerime gelmezsen ben gelurum. (RİA I.)

altın daḫallardı fazla ondan ‿sōna ***e ‿erim*** gönü olmazsa ġaraġola giderdi. (NİYA 11-134)

eger baḫirsa uyīr yoḫ ***eger*** gözleri yumuḳ ise uyanıḳtır. (EA s. 82)

eğer iki bu ġanal bureya gēmeyeydi biz kim bili ġaç köye gitcēdik. (DİGBA A. 22. 28)

eğer karın güzelse düğün senin ‿evinde ***eğer*** karın çirkinse şivan senin ‿evinde. (MMA 54-7)

eyer altmış külü gelirse ben ķoçun parasını vericem almadān, ***eyer*** geçmezse sen de verisin ni bana. (EHİKA 15-8)

eer gelin eliynen başını ġaşırsa dō˛acaķ bebe ōlan. (GYAFHEE 2-25)

eger bağlacı kelime başındaki –h ünsüz türemesi olayının sadece Van ve civarında görülmektedir.

heger seni unutsam, hamayil vursun beni. (VMA 4-100)

heger ‿ istedilerse, uyuşdilarsa giderdiler. (VMA 4-45)

270. eger de: Farsça eger kelimesi ile Türkçe bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Birliktelik anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

benim gözlerimin yaşına ***eger de*** ağlamam anam şaşırdı. (EA s. 82)

271. eğer ki

Kökeni-Yapısı

Farsça eger ve ki kelimelerinin kelime grubu şeklinde kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

eğer ki çocuḫ oldu mu bilhassa erkek çocuğu olursa ona cevdet dedikleri bir ġurban keserlerdi. (MİA 61-17)

eğer ki zamanıyla ġar yağar bahar eken açirsa ekinini dikinini eder. (MMA 1-99)

bu millm särväT ***ägär ki*** haĶsız yärä säniñ cäbiñä aķıyosa bän buna ķarşıyın. (DGİA Kp. 3. 236)

Taranan metinlerde dikkati çeken unsurlardan biri de *eger* bağlacının bazı ki bağlayıcısı ile bir likte kullanılarak kelime grubu şeklinde öbekleşmesidir.

Görevi

a. Şart Anlamı Taşır

eğē ki sen ordan yannış bişey almışsan. (GKASŞÖ 7-95)

eğe kin tellen bālamasēydim ē bulamecektim. (GKASŞÖ 19-50)

böğün bayrama diyalekTen ***ėğellim ki*** bi çiFit önceden tellikti. (SİA Umurbey-116)

çocuğu doğar eğārim ki oğlan olduysa Ḳaynanasının içi alıyosa o gelini yağlı mağlı iyi baḳar. (MİA 130-60)

ondan sora ***eyer ki*** razı˛olursa tabi çocuğ annesi deler ki ġızı işde gene gelecez. (DMİA 11-10)

sen çoḳtandır çekisen bu hastelıġi bende onun ilacı bendedır ***eger ki*** bahan tacın tahtın verdinse ben seni ey‿edecaġam. (DA 4-130)

şindiye ḳader ḳırḫ tene ḳoca değiştirdi hepsi de öldiler ***eger ki*** ḳabul edisense ḳızi verirem. (DA 4-99)

eğerse ki finik hangi yemaḫten yersese sen de u yėtmaḫten yėrsin. (EYAD 1s. 222)

hani sen evlenmeden eveli derdin ki: ***egerse ki*** padişahın oğli beni alırsese ben ona ele bi halıtaḫiyacam ki. (EYAD 1s. 218)

bi ziyarat var. ***eğer ki*** sen bu ḳız çocuğunu götürürsen orda belki de Allah tarafında ya ziyarat tarafında bi şifa bulur. (AKYA 9-11)

pencırenin öğünde otırerdın ***egese ki*** padişahın oğli beni alırsasa ben une ėle bi ḫalı toḫiyecem. (EYAD 1s. 218)

272. eger mümkünse: Farsça *eger* ve *mümkün* kelimeleri ile Türkçe *ise*'nin bir arada kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekeleşerek kullanılır.

biz dedıḫ, ***eger mümkünse*** bi görışaḫ, onı göraḫ. (UMA 11-17)

273. eh

Kökeni-Yapısı

eh, bağlacı basit yapılı bir bağlaçtır. Türkçe kökenli *eh* kelimesi ünlem niteliğinde olan bir kelimedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar. *Eh,* bağlacının bulunduğu cümle temel cümle niteliğinde olup bunlardan önceki cümleler bu temel cümleye bağlanmaktadır. Bazen bağlacın başında bulunduğu cümle önce söylenmekte yan cümle niteliğindeki cümle buna bağlaı olarak sonra söylenmektedir.

a. Cümleleri Bağlar

ben gene dedim diyor tus kadar seviyorum ***eh*** iy‿öyleyse diyor amman ha ḳızım on çi mi ḳoydun sen. (EDİA 9-33)

onuñ alayı oluyo, ***eh***, hindikiler gelye işde ebe, anne, babaanne, ē sen böle idmişsin yavrım ya. (KŞYA 57-44)

Görevi

a. Kabullenme Anlamı Taşır

eh ne deyelim Allah yazdı nasib‿olduyusa verelim. (KRMYA 14-3)

domatiseni sėni kesiyorlař güzel oluyorlař. ***eh*** yapıyoz işte yemeklerle çorba yapıyorlar. (KBİKAİ 2-20)

biz ikimuz bu evdä ***eh*** boyla nä bileyim. (THA 3-368)

274. eh işte: Türkçe eh ve işte kelimelerini birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kabullenme anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir bağlaçtır.

allahın şiysine bi şiy diyemiyiz ***ēh*** işte böle benim uğlan ne ya gitti şinci bu yanımıza gelice midi ki. (SAKİA 4-169)

bayram etsinner ***eh*** işde neyse şėssinner bayramdan sōra işde ūrlayalım gitsin. (AYYA 54-68)

275. eh öyleyse: Türkçe eh ve öyle+ise kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşan kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir bağlaçtır. Kabullenme anlamı taşır.

eh öläsa ōlum bändä goz ilacı var. (KİEA s. 4)

görmedin mi, gördüm. ***eh öyleyse*** bunu bulacağın. (ÇA A3. 7. 13)

276. ehe

Kökeni-Yapısı

Evet anlamında kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Onaylama anlamında kullanılan bir cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar.

benim elim ayağım bütün yara oldı. ėhė sen ki tek disin elim ayağım tara olisen onüç yaşındaki ġarı mı ġoynan gireceK elin yara olmıya. (EYAD 1s. 133)

277. ekseri

Kökeni-Yapısı

Genellikle, genelde anlamlarında kullanılan bir bağlaçtır. Arapça zarf olan bu bağlacın kullanıldığı cümlede genelleme anlamı vardır. Arapça *ekser* kelimesine Farsça î'nin getirilmesiye kullanılır.

Kullanım Şekli

Bu bağlacın taranan metinlerdeki farklı Kullanım yeri aşağıdaki şekilde-dir. "ekseri, eyhseri, eksari, eksei, ekserī. "dir.

ekseri: genc ͡olannar bilhassa genşlimiz ***ekseri*** istambulda ķunduracu sanatgar çoğu. (AYYA 23-23)

eyhseri: aşgaladan da heç esgig olmazıḫ ama ***eyhseri*** erzürüm. (EİA C. II. s. 194)

aksari: häpsini älä işlädirsaĶ o zuman ġalmaz. ***äKsäri*** bizim burlarıñ säysi tütüncülüK canım. kuru mahsül ͡isdä buydäy ͡arpa da olur. (DGİA Çm. 1. 33)

eksei: sen sen ben ben idişiyollar ***eĶsei*** dayā ordan yiyollar. (NÜAYÖ 15-34)

ekserī: ***ekserī*** doḫumacıdır bir de hızarcı bağ bahçe yeme için ekiylerdi biçīylerdi. (MİA 23-10)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Ekseri bağlacı bağlama fonksiyonundan çok açıklama anlamlı bir sonuçlandırma özetleme bağlacıdır. *Ekseri* bağlacındandaki bağlama fonksiyonu *gizli bağlayıcılık* şeklinde ortaya çıkar. Çünkü başka şeylerle birlikte daha çok bu işin yapıldığı anlamı vardır. Cümleleri bağladığı zaman başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncekine bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

köyün böyü kim ? işTe havanañ başġası ***ekseri*** havanañı götürülleridi. (KİİSKA 11-14)

yani, gälini aldıK diyeleK. ***eKseri*** çerez para az olur yani para az olur da, eKseri çerez atala. (ŞHA II. 3. 122)

Görevi

a. Genelleme Anlamı Taşır

su doldururuz ķanaldan buradan ekeriz ***ekseri***. (BGYA 5-140)

o ġız güvagi tarafında hèç kimsayi görmazdi. eksari kövun içinde o istiyan evda hèç kimsa görmazdı. (KBAYA 17-21)

hava estuğu zaman ***ekseri*** aydan belli olur. (RİA 2-3)

bereketli olsun diye, bol olsun diye ***ekseri*** yılbaşlarında yapıyormuşlar onu. (AYYA 15-4)

278. ekseriya: Arapça ekser Farsça î ve Türkçe –a ekinin getirilmesiyle oluşan kelime karışık kökenlidir. Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Genelleme anlamı taşır.

eskiden kilot pantor vardi ***ekseriya*** kilot pantor giyerdiler. (VMA 8-83)

geline ***ekseriye*** al keydirilē. (UİA 1. 35. 30)

işde bi ālem yaparız yāni vel asılkel'am. hā doñuz avına gideriz ***ekseriye***. ū ekseriye yāni çok zarar veriyo bize yāni. (ABİA 15-18)

279. ekseri de: Arapça ekser Farsça î ve Türkçe de bağlayıcısının irlikte kullanılmasıyla oluşan kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Genelleme anlamı taşır.

gündüz davul varısa, davul çala. davul getiren getiri. şindi eKseri de başladıla yani. (ŞHA II. 3. 98)

280. ekseriyet

Kökeni-Yapısı

Kullanıldığı cümlede genellikle anlamı veren ve özetleme görevinde kullanılan bir bağlaçtır. Yabancı kökenli bir bağlaç olup Arapça ekser kelimesine Farsça î ve et eklerinin getirilmesiyle oluşan karışık kökenli bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

ekseriyeti: yan tarafına da şey bağlar hayvanını, öküzünü, ineğini neyse altında ***ekseriyeti*** aḫır ͜otu altları. (SAKİA 15-99)

ekseriyet: yémek bişerdi ***ekseriyeT*** pilav bişerdi. (ŞYA 1-20)

èkseriyeti: burda ***èkseriyeti*** burda yasıyanlar meselá onlarıñ anası babasi şeyde, anası babası diyem işde sülalesi burdan geçmiş. (SDA 5-165)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

onlarıŋ akrabasıymış da burada ***ékseriyeti*** burada yaşayanlar mesela onlarıŋ anası babası şeyde. (SDA 5-165)

bi de beyaz şöyle şe yapālā, ***ekseriyeti*** aldır. (UİA I. 35. 31)

ġayın baba, ġayın ana. hā bi dairede. at ġat tek ġat ōludu ***ekseriyet*** ġırḳda bi böle üs ġat ōludu. (ABİA 9-80)

Görevi

a. Genelleme Anlamı Taşır

ôle bi odamız filanâolmadiˌı için gelen misafiri eve götürüz yani. ***ekseriyeT*** tabi, tabi. (ŞHA I. 16. 28)

ondan soñra düğün hazırlıḳları başlıyor. ***egseriyeTde*** düğünner cumartesi Pazar günneri olur yāni. (AYYA 38-42)

yanė tam belli etmi ama ḫocadan sordum dedi ***ekseriyat*** roma imparatorluğu zamanında ġalma. (KBAYA 43-25)

ekseriyeT bunnarı yaparık dúñlerde, bayramlarda. (ŞYA 15-2)

düˌünümüz ***eKseriaT*** cumaya günü başlar. (KRMYA 10-14)

ġısa girerken şindi ***eKseriyet*** yuFKa yaparlar bizim hazırlıK. taranası, bilmemâişde. (ŞHA I. 16. 31)

yapin diyesiye ġadā ecüg şēdedi. ***ekseriyed*** esgere gitmeden evlenīrlēdi. çoğunluḳla. (ABİA 9-87)

281. ekseriyet de: Arapça ekser Farsça î ve et ekleri ile Türkçe de bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Genelleme anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

şōrdan gelme ītimalı vādı bi ***eKseriyeTde*** bordan gelme ītimalı vādı. (BAİA III. 1. 33)

suvari alayları ***ekseriyeti de*** şeyi aldı. (KOYA 12a-30)

üç hāne nesil buraya gelmiş, burayı ġurmuşlar. bunuñ üzerine kóyümüz devam ėtmiş gitmiş. gelir ġaynā ***egseriyeTde*** çifçilik, hayvancılıḳ. hayvancılıḳ. (AYYA 38-5)

282. ekseriyetle

Kökeni-Yapısı

Çoğunluk, çokluk. (BTS) Anlamlarında kullanılan bu bağlaç Arapça *ekseriyet* kelimesi ile Türkçe *ile* kelimesinin birleşmesinden oluşan karışık kökenli bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılır ve cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

var ***äkseriyetle*** var hā ḳaçana var. (SİA 56-33)

Görevi

a. Genelleme Anlamı Taşır

otları toplıyala çoḳ arḳadasla ***ekseriyetle*** ġoca ġarıla toplıya bunu bi çuval bôle. (BBA 5-143)

ḳışın yaşlılar efendim ġaveye çıḳmacek vetandaş. ***ekseriyetle*** beş ‿altı oda çalışır. (SİNA II. 17. 24)

ālḳı bulġaristan göçmeni ***ekseretle*** bulġaristan göçmeni. (KBİKAİ 44-2)

283. ek olarak

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bağlaçtır. Türkçe *ek* kelimesi ile *ol-* fiilinin –arak zarf-fiil ekini almasıyla meydana gelen bir cümle bağlayıcısıdır..

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Ekleme, ilave etme anlamı taşır. Ekleme bağlacı olarak kullanılır.

hem çifçilī devam ‿ètdirdim. ***ek olaraK***, bir de yumurta işine alışdım. (EMİA 4011)

284. elbet

Kökeni-Yapısı

Arapça *e'lbet* zarfı Türkiye Türkçesinde ve TTA'da cümle bağlayıcısı olarak kullanılır. Arapça *elbet* kelimesi TTA'da daha çok kelime başında –h ünsüz türemsi şeklinde kullanılmaktadır Arapça cümle başı bağlacı olan *elbet* Farsça ki bağlacının da

katılımıyla karışık kökenli bağlaçlar sınıfına girer. Tabi ki, muhakkak, mutlaka anlamlarında kullanılır.

Kullanım Şekli

Elbet kelimesi farklı kullanım şekilleriyle karşımıza çıkar. “helbet, elbet, helbe**,** ”

helbet: ***helbet*** bunda bir iş var. (AİAD Salehin Türküsü-6)

helbe: arḫasına düşecekler sırtına vuracaḫlar adamlar ***helbe*** dutacaḫlar. (MİA 19-26)

elbet: araba yanında biz ḳızan ***elbet*** tabi. (KİMİK 2-20)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başında kullanılır, cümleleri bağlar. Cümle sonunda kullanılır pekiştirme bağlacı olur. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

isderse yapdırır ***elbet*** bişey olacaḫ. (EYÖA 2-3/32)

kimin ġızını alalım. ***hēlbet*** yėni eve ġoruḳ. (ZBKİA 1-93)

zeñgin olan, varlıḳlı olandan isdellerdi, ***helbet*** alıllardı da. (AYYA 46-14)

doḳsani geçik de ***helbet*** doḳsanı geçik. (EDİA 6-2)

b. Cümle Sonunda Kullanılır

her şiyleri daş oldi her şiyleri ***helbet***. (TYA 9-8)

u da yatdı beniminen ***helbet***. (ASA 14-10)

Görevi

a. Kesinlik Anlamı Taşır

istanbulda hepinden de iraziyim ***helbet*** geleceğim dedim. (MİA 26-18)

ḳırtaḳomda kuş var ġanadında gümüş var gitti yarim gelmedi ***elbet*** bunda iş var. (MMA 43-10)

istanbul ‿ ***elbet*** fetholunacaḳtır. (TA 1-28)

bu duvari yaPdím ki oğullar yèríşecaḫlar. ***elbet*** babalarínín malidír. bir gün ġaḫacaḫlar. (VMA 19-143)

285. elbette: Arapça *Elbet* kelimesine Türkçe bulunma hal ekinin eklenmesi neticesinde oluşan bağlaçtır. Cümle bağlayıcısıdır. Cümleleri bağlar. Pekiştirme anlamı taşır.

misafir oturulacaḫ yer yapılmış. o divanda gelen misafir ***helbette*** yemek verilmesi lazım. (MMA 16-60)

yā yaḳtıḳ yā yavrum o günneri ben bilim ***helbette***. sen şindi bunnarı beni alıysın. (KBİKAİ 21-33)

helbette yau iki üç ay sürmez vallaha. (MİA 56-62)

şindi görüntü diyince ***elbette*** bi yol görmesi gerek alıcı olanıñ varıcı ġızıñ birbirlerini görmeleri oluyör. (DYA 5-23)

doḳumasala aç ġalacaḳla ***helbetde***. (BYA 1-20)

mesele bizim şeylerimiz göreneKlerimis ap‿ayrı. bizim özelliKlerimiz ***elbette*** çevremizden ayrı. (BAİA II. 1. 307)

tabī bi şeler anglaturuk, ***helbete*** anglaturduk. (RİA 36-26)

bi purōram yaparlar, bi ēlence yaparlar o şekilde. özel yemek tabi ***elbetde*** olur. özel yemek de aynen davetlerimizde yani. (BÇÇA II. 8. 14)

286. helbette ki: Arapça *elbet* kelimesinin TTA'da kelime başı –h türemesi sonucunda oluşan bir bağlaçtır. *Elbet* kelimesi Türkçe bulunma hal eki ve Farsça *ki* bağlayıcısıyla birleşerek kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaç oluşturur.

el ḫanı diye bi sehit vardı orda, mantıḫen de doğrudur. altıyuz sehit varsa ***elbetteki*** doğrudur. (GMKA 4-79)

garın fazla yağışı heyvanatın sıḳıntısi idareden acizlig ***elbet de ki*** her zaman mevcutdur. (EİA C. II. s. 224)

elli kilo hén ? ***helbete ki***! ne çile çekmişlē yā. (RİHA 5-16)

287. ele nasın eddiysa

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşmiş bağlaçlardan biridir. Türkçe öyle>ele, nasıl ve et- fiilinin bileşik zamanlı çekiminin cümle şeklinde öbekleşmesi sonucu oluşmuş bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar. Şaşkınlık anlamı taşıyan bir bağlaçtır.

tıḳ tıḳ dügma gena açıldi ***ela nasın eddiysa*** arada sozüni kesdi. (ŞVYA 8-540)

288. ellelem

Kökeni-Yapısı

Sinanpaşa ve Sultandağı ve yöresi ağzında tespit ettiğimiz bağlaç galiba anlamında kullanılmaktadır. Yapısı ve kökeni tespit edilememiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Herhalde, galiba anlamında kullanılan sözcük cümle sonunda kullanılmıştır. Olasılık anlamı taşır.

şöne mağara gibi bi yere doldurdulā heralda depPoymuş ***ellēm*** orda sabah etdin. (SİNA II. 4-119)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

vallaha bizim burada şe yox ***ellelem*** ben bilmiyem. (SDA I. 2. 3)

289. emin ol

Kökeni-Yapısı

Arapça *emin* ve Türkçe *ol-* fiilinin cümle şeklinde kalıplaşması sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Cümle bağlayıcısı olduğu zaman başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

çiftcilik yapıyoz ya çiftcilikleden de bi neşemiz ġalmadı ***emin ol***, şu ortamda emin ol bitmiş vaziyetdeyiz hani bitmiş vaziyetdeyiz. (DEYA I. 12. 23)

benim ben varıḳan beni görünce ġazan dē mi ***emin ol*** baḳ ārasına saḳlandı görükmēn de nerdese ateşden saşları şeyâolacaḳdı yani öledi. (DEYA II. 46. 22)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

suudide ***emin ol*** ben ordaken dėdím "eger cenabı hak burya bi bela verse a bu nimetin israfından bela verir. " (UMA 15-1)

290. emin ol ki: *Emin ol* cümle bağlayıcısı bazen Farsça *ki* bağlacını da bünyesine katarak cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaç grubu oluşturur. Açıklama anlamı taşır. Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar.

bu eski metroloji o yolun üzerinde baḫ buni ***emin ol ki*** içTenlikle söylüyorum. (VMA 20-101)

ḳardeşim ben bu görevi ***emin ol ki*** doḳuz yüz elliden beri yaparım. (VMA 20-95)

yėdi senedir da dėdi meslek hayatım var yirmi doḳuz sene ***emin ol ki*** Allah bilir ki ben daha böyle bir adaletli hakime rastlamadım (AKYA 44-107)

291. en azından

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş Türkçe bir bağlaçtır. Türkçe *en* ve *az* kelimerinin kalıplaşması sonucu oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Tamlama şeklinde oluşan bağlaç açıklama göreviyle kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

su çoḫdı eleKtriK yoḫdı su yohdı ***en azından*** bi sene daha fazlaydı belki de sana fazla yol yoḫdı. (ADMKGSYA 68-7)

onu ġarışdırıyon onubeş on tane avrad olur ***en azından*** açallar böyle keseller dökerik bir gün önce onu fırınlatırıḳ. (DYA 37-105)

Görevi

Açıklama Anlamı Taşır

gamışı satardık ***en azından*** evine bi gelir getiridi. (SDA 11-39)

çelebi hanesi oldu şindi ***en azından*** bi kere yüz kişi va. (SAKİA 22-178)

292. eŋer

Kökeni-Yapısı

Kepsut ve Korkuteli yöresi ağızları metinlerinde *şayet* bağlacı yerine kullanılan *eŋere, ener* kelimeleri cümle bağlayıcısıdır. Sadece bu yörelere has bir kullanımdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

inci u seni aricek beni aricek ***eñere*** undan evela geli de yerini ḳapaseñ, sen ḳazani¸uñ. (KİYA 36-30)

gelin vuruy ḳaşığı ḳıriy. ***eñer*** gelin gaşşığı gıramazsa gelinin kolundan dutanlar kaşığı kıtıylar. (MİA 141-22)

Görevi

a. Şart Anlamı Taşır

sopannan eñere huramadisen bölene u daşı tamam sen dana çobanısıŋ. (KİYA 36-20)

eŋer bereket yāmimiş tarlada dünyaya getcėmiş çocuğu. (KEYA 35-196)

hinciki genşleri götü ***eŋere*** o tipte dursuŋlā iki günü demeden doḳtura giderle. (KEYA 37-27)

şindi u ġızaḳlara böle binmeg içi ***eŋer*** Allah muhaza böle ayaḳlāŋ dış ġanadını basıve çatıŋı ayırıveri. (KEYA 49-122)

293. eŋer ki: Türkçe eñer kelimesinin Farsça ki bağlayıcısı ile kelime grubu şeklinde öbekleşmesiyle kullanılan bir bağlaç öbeğidir. Şayet anlamını verir.

dartar dañışırlar. *eñer ki* yemekli olacāsa iki tane usulümuz vardır. (MİA 50-8)

294. en iyisi

Kökeni-Yapısı

Tamlama şeklinde kurulan ve kelime grubu yapısıyla öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Türkçe *en* ve *iyi* kelimelerinin kelime grubu şeklinde ekleşmesiyle oluşmuştur.

Kullanım Şekli

TTA'da farklı kullanım şekilleriyle karşımıza çıkar**:** "en‿iyisi, en iyisi, en iyısı, äŋ iyisi. "

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlama işleviyle kullanılır. Kendisinden sonraki cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

sana desem sen de aynı diyecīŋ sen de ġoyup gidecīŋ ***en‿iyisi*** sana hiç demeyim demiş. (NİİKA 1-20)

yetmiş beşli yıllardan sonra turġutluya giden felan olmuş emme bakmış ki ***en iyisi*** köy sona dönmüş köye. (BİA 21-18)

diyur bunu ne yapalım ***en iyisı*** bunu samanı altına ġoyalım. gotúrúp samanı altına ġoyuyor. (GMKA 7-124)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

vallayi diyor benden aḳıllı kimse yoḫtur ‿ama ***en iyisı*** kendıme bi arḫadaş bulim. (GMKA 7-129)

ya çayırda yatsam demiş, sulaḳ demiş üşürün. ***en iyisi*** şu alanda bari yatem demiş. (BBA 4-288)

ġızı biriŋize vėsem ötäki darılır äŋ iyisi bı işi ġıza bıraḳam. ġız, haŋġıŋızı isdäse oŋa värem däyo. (BİA 1-20)

dedı gergerde is yapmaḫ zordur. yapamassın `***en iyisi*** cekip gidersın. raḫmeTlı amcam necat Ta dedı. (GMKA 8-323)

295. en nihayetinde

Kökeni-Yapısı

Türkçe *en* kelimesi ile Arapça *nihayet* kelimelerinin sıfat tamlaması şeklinde birleşmesi sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Arapça nihayet kelimesi nihayet-i-n-de şeklinde birleşerek karışık kökenli bir bağlaç grubu oluşturur. İyelik üçüncü tekil şahıs eki, zamir n'si ve bulunma hal ekini alır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bağlaçlardan biridir.

Kullanım Şekli

TTA'da farklı kullanım şekilleri ile karşılaşırız: "eñnāye en nāyeti en nihayetinde, en nihayet"

eñnāyet: böle velhāsılı öle ***eñnāyet*** gidemeyō. (A. 10. 71) DİGBA

en nāyeti: e bu sefer babam tabī ehtiyar adam, bozuldi. tabī. ***en nāyeti*** babamnan başladi kavgaya. (6-5) RİA

en nihayetinde: şu günkü ōlan şÖle olu bÖle olu ***en nihayetinde*** o işeyi de orda oḳudum. (SYAÖ 25-83)

en nihayet: ayrılıḫ ataşını ġalbimde señ yaḫacaḫdıñ. ***en nihayet*** bi ġadındın sen zehrini saçacaḫdıñ. (YKYA 3-12)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncekine bağlar. Sonuç görevlerinde kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

duttuḳ ͜ iki magina ḳoduḳ ḳarşılikli ***en ni͜ayet*** ḥanımi da aldım yanıma. (TA 23-31)

ölimizi ėdük üçgün beşgün işTe ***en nihēti*** bi͜de baḫisin bi aye kede gelenımız oli. (TYAD s. 103)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

şimdi tiflisden ḳarsa geliyo, erzuruma geliyo, ***en nihayet*** halebe geliyo. (BBA 41-21)

onı da daşlar, ḳovar. ***en nihayet*** hacer ḫanıma giderler. (UMA 3-204)

ġuş ordan da uçuyo şoriya ġonuyō, ***en nėhāyeti*** ġuş bī pislīn ͜ içine düşüyo. (YSİA 6-16)

296. en önemlisi

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş sıfat tamlaması olarak kurulmuş bir bağlaçtır. Türkçe *en* ve *önem* kelimelerinin birleşimiyle oluşmuştur. Önem kelimesi +li yapım eki ve iyelik üçüncü tekil şahıs ekini alır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Vurgulanmak istenen düşünceden önce kullanılır, açıklama anlamı taşır.

ziyaretçilēne örnek olmuş e sōna ***en önemlisi*** ermiş bi zātmış undan sona her şeyi bilirmiş. (BBA 52-7)

297. en son

Kökeni-Yapısı

Türkçe *en* ve *son* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. *En sonunda* bağlaç öbeği *son* kelimesinin iyelik üçüncü tekil şahıs ve –da bulunma hal ekinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Her iki bağlaç grubu da kullanıldığı cümleye sonuçta anlamını katar.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

neyse gidirler ***en sonu*** padişahın huzuruna çıḫirler. (MMA 13-30)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

bi hafta yavt bi sene iki sene daşımış ***en son*** meğereme demiş hafta yavt bi sene iki sene daşımış en son meğereme sevgilisi varımış. (KİSBİA 1-219)

onden dä ayreldük gettük ***en son*** ankarada ha bu hikmetin amcasinun şeyi vā, loḳontasi va‿idi. (THA 4069)

298. en sonunda: Türkçe en ve son kelimelerine iyelik üçüncü tekil şahıs eki, zamir n'si ve de bulunma hal ekinin getirilmesiyle yapılır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Sonuç anlamı taşır. Cümle bağlayıcısıdır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

ondan sonra efendim yatılı kalktı. ***en sonunda*** yetmişte de deprem oldu okul yıkıldı. (BİA 20-37)

çoḳ böle destannar çizeliyoñ. ***eñ sonunda*** sayın valim deyerli uşaklı hemşerilerim. (UİA 1. 40. 16)

perişan oldı getti ***en sonında*** ėle bir yanı yedi. (KOYA 12a-40)

vuramadılar, bi yere birikdik. ***en sonında*** bi yere birükdük. (OİYA 48-33)

tabi eleniyo burada yonan, gidiyo. ***eñ sonunda*** dumlupıñara gadā yahut afyona gadā varıyo. (UİA 1. 44. 25)

şunu da alcan demedi, ***en soñunda*** ḳakdīk ġızları sattık. (SA 12-20)

feğat babam, bütün işi cephede gėçti. ***en sonunda*** kövden bir gün ben ásker olacam. (EYAD1 s. 131)

üsden aşşağı geliller ***en sonunda*** ġubban bizim alayi bozdi velhasili kelam ki igirmi doġġuzunci. (EİA C. II. s. 29)

bunarı gördük velāsılı ***eñ soñunda*** seksen ihtilali geldi ne ise. (FEA 2450)

299. esas

Kökeni-Yapısı

Arapça kökenli olan *esas* kelimesi basit yapılıdır. Bağlaç, aslında, asıl olarak anlamlarında metinlerimizde kullanılmıştır. Bağlaç öbekleri yabancı kökenlidir.

Kullanım Şekli

Kullanım şekli olarak farklılıkları vardır. “esas, ases, esaz”

esas: faḳat yol uzaḳ‿oldu‿undan bi de anḳara izmir asfaltı geçince kaza orası oldu. esas, kazanıŋ ismi burası. (BİA 19-6)

ases: buriye be‿aler gelmiş ***ases*** şo yenḳōn orda bapunarı derler. (SBA 10-45)

esaz: artvinliymis de ***esaz***, istanbulda duruyomuş. (SDA 17-32)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı olur hem de cümle başı bağlacı olarak kullanılıp, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ora var ya buriya da be‿apunarı deler, buriye ***ases*** annaçġava deller‿imiş şindi şu ilerde çeşme. (SBA 10-47)

birbirilerini daşıdıla da izmir'e göşdülē gitdiler ***asas*** sizin yayla ġavaĶ‿ineri va. (ŞHA II. 15. 133)

b. Sadece Cümle Başında Kullanılır

ásas bizim bu köyñ ismi fırfıra urum ismi yaḫın deşdik toḳcam oldi. (TKYA 13-1)

şimdi bizim köyümüzün insannarını ***asas*** taban bizim hacılıyla barabar aḫrabayız biz. (TKYA 24-1)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

burasi ġaldi ***asas*** ḳarluḳ olaraḳ bura ġaldi. TYA (2-22)

sultandağı adı altında ***esas*** buranın ismi ishaklı. (SDA 21-16)

300. esasında: Arapça esas kelimesinin iyelik üçün tekil şahıs eki ve bulunma hal ekini alarak oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Basit yapılıdır. Cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır.

buranın bütün geliri motorculuḳ yani tekne yapımı ***esāsında*** tekne yapımı filika yapımı turistuk içun botla motla yapılıyo. (ZBKİA 19-11)

bura yörük tabi canım yörük, yani ***esasında*** orta asyadan gelişi böle. (ŞHA I. 11. 23)

neden baḳsan iki üç dönüm yē ġaybım vā ***esasında*** en dōrusu onu bir yirmi. (SİKAD 15-4)

301. esasen: Arapça esasen kelimesinin bağlaç olarak kullanılmasıdır. Cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır. Basit yapılıdır.

ḳazancı bedi demesey kimse tanımaz ***esasan*** urfada tanılacaḫ. (UMA 1-77)

siñsiñ de düyünlerde gece ışıḳ yapabilmesi için ***esasan*** hėç bir ışıḳ yoḳo güne göre ışıḳ yapabilmesi için aslında gider çalı getiriler. (KMKA 1-13)

dedelēden bura orası köy‿ōrdáymiş‿***esāsen*** ōrda bi ġaz ġavgası ediyolā. (SİNA II. 9. 5)

ġaçan yonanı da bizim köylüle öldürdüle, ***esasen*** onla öldürmesele kölüle ölcek. (BİA 22-59)

köwün ismi ***esasen*** sipyatağı. (EYÖA 7-5/2)

ağar ***esasen*** büķdü belimi. (OAAD Türkü-2)

esasında kazanıŋ ġuruluşu, isim buranıŋ. şurda meydanıŋ çeşmeniŋ yanıŋda bazar ġurulurdu. (BİA 19-4)

302. esas itibariyle

Kökeni-Yapısı

Arapça *esas* ve *itibari* kelimeleri ile Türkçe *ile* kelimelesinin birleşimiyle oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir bağlaçtır. Karışık kökenldir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Açıklama anlamı taşır.

bilalın üşağı diya şeklında bu şeklında isim almış bura. burası ***esas itibarile*** burası şey rom memleketidir. (KBAYA 40-6)

303. essah

Kökeni-Yapısı

Arapça *essah* kelimesinin TTA'da bağlaç göreviyle kullanılmasıy oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. "doğru, gerçek (BTS) anlamlarında kullanılır. TTA metinlerindeki kullanımlarda var olan vurguya göre doğru mu, gerçek mi anlamında kullanılan bir cümle bağlayıcılarıdır.

Kullanım Şekli

Essah bağlacının kullanım farklılığı olarak "essaḫ, essā " şekilleri vardır.

essaḫ: şımdi ben ***essaḫ*** şımdi hesab ederim. (ARYA 6-71)

essā: ***essā*** mı süle yaparım seni deye. (EDİA 19-7)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olur cümleleri bağlama kullanımı ön plandadır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

āşam‿ınan güvē görmiye gidilirdi. ***essaḫ*** öyle olurdu güve görmiye gidilirdi ondan sonra. (TAYA 1 -2)

Görevi

Gerçek, gerçek mi anlamlarında kullanılan açıklama anlamlı bir bağlaçtır. Bunun yanında *mi* soru edatıyla kullanıldığı zaman soru anlamlı pekiştirme fonksiyonu da ortaya çıkar.

a. Açıklama Anlamı Taşır

şimdi burada kilise çoḳ ***essaḫ*** maden şe‿irinde de çoḳ. (KRMYA 9-82)

b. Soru-Pekiştirme Anlamı Taşır

masuzdan ḳavġa çıḳarmış ***essā mı*** süle yaparım seni deye. (EDİA 19-7)

heç mi döŋüşmediŋiz muzaffer seni heç dömedi mi ***essaḫ mı*** ki gerçek baḫ. (NEKYA 1-70)

304. essaḫdan: Arapça *Essah* kelimesine Türkçe çıkma hal eki getirilmesi ile *essaḫdan* bağlacı oluşur. Basit yapılı olup cümle bağlayıcısıdır.

şerbetimiz içilcek kayfemiz içilcek diyin ***esaTdan*** adetleri kötü ya işTe öle. (KİİSKA 11-10)

su ġuyusu var ***essaḫdan*** adam hèç yoḳarıya çıġmadan orada oturmuş su ġuyusunu böle. (AYYA 37-7)

nenesi ***esseTden*** oynay ġari da güliy ġarşısında. (TYA 9-33)

daha baḫdı yā vallā ***essaḫdan*** essaḫdan. bi baḫ duzunu atdım. (NEKYA 6-39)

ġariban yani kôlü ***essaḫTan*** bak. (SİNA II. 4. 9)

yani şindi ***essahdan*** çok sevēdi bölük kumutanı. (SİNA II. 4. 127)

ġuzu ġuderdik berāber her şey berāber ***essaḫdan*** bu muydu mahlenin oğlannarı. (NEKYA 1-254)

esseḫden ḫalayıḫlar oğlandan ati isdemişler vermemiş ḫanımnarına şerbet getirmişler. (GKAYA 1-164)

arabayınan gelirdik tamam. ***esatTan*** dün de olmazıdı. virillerse bi yimek viriller. (YÇA 2-17)

bunnarıñ canı isdemez, mahaneleyin yiyoḫ ***essatdan*** nāciyenin ödü sıdar. (5-21) NYA

arabayınan gelirdik tamam. ***esatTan*** dün de olmazıdı. virillerse bi yimek viriller. (YÇA 2-16)

uşaḫları otuttururdum yanıma, acıḫ ip sardırırdım masırayı sarardım ***esatdan*** lamba bile yoḫ bezirinen. (YÇA 16-7)

305. essaḫdan ki: Arapça *essaḫ* Türkçe çıkma hal ekine Farsça ki bağlayıcısının eklenmesiyle oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Farsça *ki* bağlacının eklenmesi ile *essaḫdan ki* kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

dėmek ki bünyanlıların torunu olacaksın. ***essaḫTan ki***, formiḳadan hususi Ḳaryola yaptırıllar çocuā bunu tüm süsleller. (BÜYA 2-64)

306. et ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *et-* fiili ile Farsça *ki* kelimesinin kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılması sonucu oluşmuş bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. İstek anlamı taşır.

dünyaya sen bu goyunlar‿oynarken gel. ***et ki*** beyaz ġoçun‿üstüne atlıyasın. (MMA 26-22)

307. evel

Kökeni-Yapısı

Zarf görevli önce anlamlı *Arapça* evvel kelimesinin ses olayları sonucu ortaya çıkan *eve* kelimesinin cümleleri bağlama göreviyle kullanılmasıdır. Yabancı kökenli olup Arapçadır. Basit yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ġadınnar dūn evine geliller ***evel*** definen çalallarıdı. (YSİA 13-34)

Görevi

Açıklama anlamlı bir cümle bağlayıcısıdır. Cümlelerde bağlayıcılık özelliğini zaman anlam ilişkisiyle katar.

a. Açıklama Anlamı Taşır

ķapidan ͡ içeri girdi mi Saten görici usulidi, ***evelce*** bėle sevmaḫ mevmaḫ yoḫdi. (VMA 24-110)

309. evvelâ: Arapça evvelâ kelimesinin açıklama anlamıyla cümlede kullanılması sonucunda oluşmuştur. Cümle bağlayıcısıdır. Basit yapılıdır. Kelimenin sonunda bazen a>i değişimi görülür.

şindi Allaha şükür rahatız kömürlem vā, ***evela*** çoķ sıḫıntı çektik. (BBA 38-8)

kendim yimeden bunu bi doyundururum. ondan sona da kendim yèrim yavrım. ***evela*** bunu doyundurum, bunuñ ratını temin ͡ ederim. (BKA I. 4. 58)

alām kimseyi kimsiye imrendirmesiŋ, ***eveli*** imreniridik. (YÇA 4-31)

aķlıma gelmiy ġızım ***evela*** medineye vādıķ medinede türk ġarajı vā. (BBA 60-27)

ġız isdenmesine dünür gidele ***evela*** ġadınla gidē. (BİA 17-22)

gelini getirir bi yana atallarıdı dün biteridi, ***eveli*** burada davıl yōdu, gırnata yōdu. (YÇA 4-26)

309. evelden…sonradan

Kökeni-Yapısı

Arapça *evvel* kelimesi ile Türkçe *sonra* kelimesinin birlikte kullanılması sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde kullanılarak oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Bağladığı cümlelerin başında kullanılan bağlaç grubu cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır.

äväldän söz väriP ***soñradan*** dönüş m'olur? (DGİA Kr. 3. 253)

310. evelden…şimdi/hinci…

Kökeni-Yapısı

Arapça *evvel* kelimesinin TTA'da –v sesinin düşmesiyle oluşan *evel* halinin ve Türkçe şimdi kelimesinin *hinci* ve *şindi* kelimelerinin kullanılması sonucunda oluşan bağlaç öbeğidir. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Bağladığı ögelerin başında kullanılan bu bağlaç grubu cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

evelden öleydi ya ***hinci*** vā mı yok mu bilmiyon. (MMKKAÖ VI. 1. 102)

evelden pek bi şey yaptırmıyilādı ***hinci*** ḳapılara yālā çaldırilēmiş. (BBA 6-56)

Görevi

a. Açıklama anlamı Taşır

evelden arabáyıdı, beygiridi ***şindi*** motur‿oldu. (DEYA I. 44. 18)

evelden varımış keşgek, ***şindi*** ḳaḳdı. (DEYA II. 31. 11)

311. evelden…hinci de: Arapça *evvel* kelimesinin ayrılma hal eki *den* ile Türkçe *hinci* ve *de* bağlayıcısının birlikte kullanılması sonucunda oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar. Açıklama anlamı taşır.

evelden öyleydi. ***hinci de*** şirkete salarıḫ şirkeTde boyanır gelir. (NİYA 2-50)

312. evelden…şimdiyse…: Arapça evvel kelimesine den çıkma hal ekinin getirilmesi ve Türkçe uş imdi kelimesi ile ise'nin birlikte kullanılması sonucunda oluşan bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama anlamı taşır.

sadece geşler köyüŋ içerisinde türkü çārıŋ ‿ ***evelden şimdiyse*** zaman deyişdi. (EMİA 42-17)

313. evet

Kökeni-Yapısı

Kaşgarlı Mahmud'dan beri metinlerde gözlemlenen bir kelimedir. Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemlerinde *evet-ewet-yemet-emet* şeklinde kullanımları vardır (Gülensoy, 348: 2007). Basit yapılıdır. TTA metinlerinde cümle başı bağlacı olarak kullanılmaktadır. Ancak aynı kelime cevap edatı olarak da metinlerimizde kullanılmaktadır. Cevap edatı olduğunda sorulan soruya cevap verilir sonra başka bir açıklama yapılır ama bağlayıcılık fonksiyonunda soru sorma yoktur. Bağlayıcılık fonksiyonunda onaylama anlamı vardır.

Cevap Edatı Olarak Kullanımı

evela para yediren çocuḳlara dedi, sordu, evet dedi. (DYA 13-337)

atatürk havālanında esgerlī bitirdim, geldim, aŋladıŋ mı? evet. (ŞHA II. 17. 3)

Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanımı

bizim zamānımızda mağaralarda filan ḳalmadıḳ. yalnız ***evet*** ilK geldikleri zaman isḳan edilecekleri sene burada şu ḳayaların altında bāzı inlerde filan ḳalmışlar ama yaz mevsiminde ḳalmışlar. (AYYA 11-64)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden sonraki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ġız o anda buna deyor: ***evet*** biz müslümanıḫ. (OAAD Teselleme-6)

sen anlaşilan ḳaradenizlisun, tedi, tedum ***evet*** sen nerelisun. (TA 3b-99)

nasıl afriga'da bī nehir vardı. gap nehri ***evet*** ō zaman túnçdan bī heykel yapmışlar. (ADMKGSYA 33-226)

tārihden biŋ yüz beşde yani ***evet*** biŋ yüz beşde. (DEYA I. 17. 4)

gökçeK ismi verilmiş, ***evet*** meselen daSḳırıŋ‿ismi esgiden ġoc‿ōluḳ‿olmuş. (DEYA II. 1. 1)

Görevi

Kullanıldığı cümleye gerçekten anlamını katar. Görev olarak pekiştirme, onaylama ve açıklama bağlacı olarak kullanılır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

ve hāla sālam bir şekilde bunnar muhafaza edilmegdedir. ***evet*** ġayri müslimlerden şaraP şeyi oldū için tabī bir müslüman bunu yaPmayacağı için. (AYYA 32-20)

bu mağara şeyinden filan adı saray ġalmış öyle devam ėtmiş gitmiş yāni. ***evet*** şimdi işler bittikten sonra, aylaḳ zamannanda. evet bôle yapî mesele, adamın birez durumu eyidir. (BBA 1-43)

iki gün durdu mu adamın ġolundaḳı incinme de geçe. amma duzlan yımırta. ***evet*** eskiden gördüklem ġatran da ġorladı. (BBA 5-116)

b. Onaylama Anlamı Taşır

bizim malımız çoḳ olurdu, tereyā yerdik, ***evet*** zeytin yā da yerdik bittī amma ġızartmalara neye ġonur. (3-75) DYA

anḳarada da var orda da var bizim yimbeş otuz hānemis ***evet*** anḳarada iş bulamaduḳlaru uçun istanbula ġoÇ itdiler. (ELDİA 51-14)

b. Pekiştirme Anlamı Taşır

bu köyun elli talebesi vardı ***evet*** elli talebesi vardı. (EMİA 11-14)

teneke çal, tüfāğ at, davul çal, öyle olurdun. ***eveT*** kimisi tüfāğ atardı, kimisi davul çalardı, kimi de tenek. (EMİA 20-46)

ilkoḳula giTTim ***evet_ evet*** bu isim devleT daḳdı. (ŞHA I. 15. 1)

314. evet ya: Türkçe e*vet* kelimesinin Farsça *ya* bağlayıcısı ile birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Onaylama anlamı taşır.

evet ya göç böle oldu. (SİFSİA I-36)

315. evet ama: Türkçe evet kelimesi ile Arapça ama kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar.

zonguldakta halu ḫatirimuz sayiliyidi vilayetimiz deyildi ***evet ama*** türkiye hudutları içinde orda hiç ̧olmasa hatirumuz geçēyīdi. (RİA 10-247)

316. eyya ki

Kökeni-Yapısı

İlla ki bağlacının Kırşehir ve yöresi ağızlarındaki kullanımıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. *Eyya* kelimesinin kökeni tespit edilememiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Sadece bir örnekte tesğit edilebilmiştir. Kesinlik anlamı taşır.

yoḫarı çıḫdım ‿ıdı, ümüş deyaḫın ‿ımış amma, ***eyyā ki*** gelme, dedi. (KŞYA 53-6)

317. fakat

Kökeni-Yapısı

Ancak, ama, lakin (BTS) anlamlarında kullanılan Arapçadan dilimize geçen bir bağlaçtır. Türkiye Türkçesi ve TTA bağlama ve cümle başı bağlacı olarak oldukça yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bazen

Kullanım Şekli

Bu bağlacın taranan metinlerindeki fonetik farklılıklardan kaynaklanan kullanım farklılığı şöyledir: ”fakat, faḳat, fagat, faġat, fağat, feget, fegaT, faḫet, faḫat, feket, fıḳat, fakaT, fāyet, fanE, vaḳat, vaqat”

faḳat: üslerine başlarına baḫdın mı keyfin çatacaḫ ***faḳat*** işleri demiş ġurt velfecir, yānı dolu hersey necaset dolu hē. (DEYA I. 19. 40)

faḳat: hucam o zaman şeyler hatırımda da ***faḳat*** her yerin bi ayriyeten bi şeyi var mesela. (KİSBİA 9-29)

fagat: birisi vardı burada ***fagat*** elli doḳuzda belediyē ġurdūmuzda çağ‿ėyi adamdı ġarasu. (6-2) KEYA

faġat: mesela amcan gile dayın gile neye gideŋ ***faġat*** böyle nişanlı nişanlısıynan ġonuşamazdı. (DYA 28-125)

fağat: esgüden dü‿ünle fevgalade çoḫ güzel oluyurudu. ***fağat*** şindi yoḫ ėle bişey yoḫ. (8-27) DMİA

feḳaT: ben onı bilmiyem ***feḳaT*** ben gördığım ḳederiyle hambal gelir. (UMA 14-9)

faḫet: bunun ġardaşı bilindi bunun aşireti öğrenildi**.** ***faḫet*** bu eyle bir ġız ḫı, demiş (GBA 10-21)

faḫat: ben seferden dönene ġadar bu köprü yapılsın diye emretmiş ***faḫat*** yedi sekiz defa köprü yapılmış ama dutmamış. (KKÇA 63-10)

feket: häřam olsun buna yän bakersen, demiş şey emiş. ***feket*** bişe dinlemädi. (THA 657)

fake: şindi ġullandıŋız tarihden çoḳ möhim içine giriyoz biz onnarıŋ ***fāke*** şindi onu sor ḳı sen onu deyveren ben bildī mi. (SYAÖ 106-106)

fıḳat: efenim söyliyam bu melmekatde degildir, ***fıḳat*** uzaḫdır. (BMİKA 4b-31)

fakaT: ya ben unu o gün bī görsidim yuḳarden inēken bure ***fakaT*** tākib‿etdim emme. (ABİA 15-36)

fāyet: inan bi tenesini satamadı, bi ġıdig satamadı. ***fāyet*** biyne beş lüya istedügü ġıdige iki lira verem de demiş nihayet. (DMİA 12-69)

vaḳat: senin adın ne idi ***vaḳat*** yonan ōdan paşasınnan. (KYA 35-4)

Kullanımı, Kullanım Yeri

TTA'nın her bölgesinde kullanılan *fakat* bağlayıcısı cümle başı bağlacı olarak kullanılır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Hem çekimli fiilden sonra hem de isim cümlelerinden sonra kullanılır.

a. Çekimli Fiilden Sonra Kullanılır

kendimiz için de verdik ***fağad*** zamanla bu sefer başlıḫ parası deyince bize bi tuhaf geldi. (AA I. 10 a-8)

size bir ġafile gönderdi fağat içindeki nedir bilmem. (KİA 1-55)

sōra biraz biraz ġaḳındı ***faḳat*** durumları pek doğru dil allah da biliya ya görmedim ne bilim. (SAKİA 5-17)

b. İsim Cümlelerinden Sonra Kullanılır

memnunuz ***fahet*** bu ariynen bu şeyin çaresini ziraatcilerin bulması lazım. (EYÖA 2-32/27)

hele belediyedeymiş, belediyede gālibā. ***faKat*** baK satın‿ālmışlar. (. II-20. 160)

on om beş çocuḳ yaparlardı eskiden yaparlardı vardı ***faḳat*** şimdi genelde vatandaş bir veya iki. (SİFSİA II-38)

c. Cümleleri Bağlar

fanE her cehetce baḫımımızdan, ***feğat*** reşberleğ yardım‿ediyordє. (EİA C. II. s. 146)

bi daaki seferde arayala faḳat arası da aşırı her daim bazara gidilmiyo. (BBA 5-185)

paran var mı diyor ***faġat*** esgiden yaylaya göçerke baharın bu kön ālārı dellel‿ünnērdi. (KEYA 35a-39)

ona söz yoḫ olur ***feḳat*** böle nizā döğüş çekiş hėç kimseyi bulamazsın mahkemelerde çünkü faKat bu zāt-ı muhterem selçuKlarıñ uç beylerinden gèlmişlēŗ. (İİA II. 8. 7)

o da dedi Kine ne tēriz vā ne tāruz yeñ yeñ yatıñ dedi. ***fakát***‿acız dedik. (SİNA II-5. 40)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

mustava ġarasu deye birisi vardı burada nāiye müdürü, ***faġat*** èlli doḳuzda belediyē ġurdumuzda çōġ‿ėyi adamdı. (KEYA 3-2)

ōlan da babacı ölük anası dul ġarı ya ***faġat*** bize öle selāT verdi Ki ōlum ġapı kitlīse ġırın ḳapıyı alın ne ilazımâısa. (KEYA 31c-66)

b. Karşıtlık Anlamı Taşır

on om beş çocuḳ yaparlardı eskiden yaparlardı vardı ***faḳat*** şimdi genelde vatandaş bir veya iki. (SİFSİA II-38)

hepsi afaKi aslında ***faKat*** bu zāt-ı muhterem selçuKlarıñ uç beylerinden gèlmişlēŗ. (İİA II. 8. 7)

hucam o zaman şeyler hatırımda da ***faḳat*** her yerin bi ayriyeten bi şeyi var mesela. (KİSBİA 9-29)

yanė bunarın kitaplarda guranlarda isimleri geçer, büyük zatlardır. ***faḳat*** artuḫ çevre bilür mi blmez mi, yanė biz dedelerimizden ġaḫtıḫ ġaḫalı böledir. (EYAD 1s. 182)

çocuḳlu‿umuzda geçeme‿ēcēmiz gadar gür aḳıyodu. ***fakat*** ne yazık ki şindi su çekilmiş durumda. (UİA 1. 63. 21)

c. Sonuç Anlamı Taşır

şimdi terfimín‿özi çavuşdur ***feKeT*** terfim onbaşidír. (VMA 12-81)

ağnadıḳ bennen ġaÇcek. ***faḳat*** ben nere ġaçırcen. (DİGBA A. 13. 20)

o benim bileceğim iş der: ***faḳāt*** vezir bunnarıñ içinden bir türlü çıḳamaz. (AKKYA 40-10)

o da dedi Kine ne tēriz vā ne tāruz yeñ yeñ yatıñ dedi. ***fakát‿***acız dedik. (SİNA II. 5. 40)

arxadan dutmuş bi denesini yemiş alışmışlarımış orada şeye ***fakat*** ben bir hafta şey‿etTim, işTe ilk gún çarpıştıx bir hafta hiç ne gelen oldu ne geden oldu. (SDA I. 5. 143)

genişledi nüfusu altı yedi bin çevre içerisindē. ***faḳat*** avrupada iki biñ nüfusumuz var eñ az sadice benim evdeñ on nüfúsum var. (DİGBA T. 07. 31)

318. fakat ki: Arapça *fakat* sözcüğü Farsça *ki* bağlacıyla birlikte kullanılarak kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısı olur. Karışık kökenlibir bağlaçtır. Cümle bağlayıcısıdır. Karşıtlık anlamı taşır.

yuḫarıda Allah aşağıda Türküyenin şeyinde yaşadıḫ. himayasında çoḫ irellediḫ. ***feġet ki*** allah atatürke irehmet eylesin: Türküyeyi vatanı ġurtarmış. (KİA 78-15)

319. farz et

Kökeni-yapısı

Arapça *farz* kelimesi ile Türkçe *et-* yardımcı fiilinin kalıplaşmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Bazı kullanımlarda ise farz et yapısına Farsça ki bağlayıcısı da eklenerek kelime grubu şeklinde bir cümle bağlayıcısı oluşur. *Farz et-* bileşik fiilinin emir kipindeki kullanımı olan bu bağlacın 2. teklik ve 1. çokluk şekilleri cümle başı bağlacı olarak metinlerimizde gözlemlenmiştir.

Kullanım Şekli

Karışık kökenli olan farz et ve farz et ki cümle bağlayıcısının TTA'da farklı kullanım şekilleri mevcuttur: "farz‿ėt ki, farzed, farz‿idelim. "

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılmakta olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bazi oyuncilerde başge köylerdan gelerdi. yani ***farzed*** seman koyi omoran koyi. (AYA 6-135)

Görevi

a. Varsayım Anlamı Taşır

bazi oyıncilerde başġa köylerdn gelerdi. ***farzed*** mehmed mızeffer, eli ele şegilde eyi oyun oyner. (AYA 6-134)

ötegi başlig yariside maldır. u mal nası ular. ***farzed*** iki tene geçi yaḫud beş geçi. (AYA 6-140)

farz ̲ idelim ġayseriye gidiyü halebe gidiyür. (AEİA 3-48)

320. farz et ki: Arapça *farz* kelimesi ile Türkçe *et-* yardımcı fiilinin faesça ki bağlayıcısıyla birlikte kalıplaşmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Varsayım anlamı taşır.

onların ikisinin yoli ***farz ėT Ki*** istanbula çıḫi yayan gėdile. (TYAD s. 86)

gızım nedesin ***farz ̲ ėtki*** ellibin lira. (KBAYA 47-66)

e ben hoca deyєlim kє ***farzet*** buni oḫim. (EİA C. II. s. 136)

ġızım nedesin ***farz ̲ ėt ki*** ellı bin lıra. (EYAD 1s. 159)

321. gâh…gâh

Kökeni-Yapısı

Farsça olup bazen, kimi vakit, bazı bazı, kâh anlamlarında kullanılan bir tekrarlı bağlaçtır. *gâh…gâh…* bağlacı bağladığı ögelerden önce gelir ve onlar arasında seçme anlamı katar.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümleleri bağlama özelliği bulunan bu bağlaç nöbetleşme bağlacıdır. Kullanıldığı cümleye seçme anlamı katar.

gah eylenur ***gah*** gider. (EYÖA 7-7/189)

322. ġalan

Kökeni-Yapısı

Artık, başka anlamlarında kullanılan sözcük Türkiye Türkçesi ağızlarında oldukça sınırlı bir çevrede izlenebilmiştir. *Kalan* kelimesinin başındaki k'nın g'ya dönüşmesiyle *galan* şekli ortaya çıkar. Kelime *kal-* fiili üzerine *–an* sıfat-fiil ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.

Kullanım Şekli

Ankara Beypazarı ilçesi ve Dörtyol ağzı metinlerinde takip edebildiğimiz bağlacın kullanım şekil farklılıkları şöyledir: "ġalan, ġālin"

Kullanımı, Kullanım Yeri

TTA'da artık, başka anlamlarında kullanılan kelime cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleleri kendilerinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

hele birde deller ōluñu görek. duyururuḳ ***ġalan*** bir şey salarıḳ, ne diyöller diyin. (DYA 2-137)

o pat pat, güzel güzel, sulu sulu oluyı içi. ***ġalan*** ġoy tabaḳlara döşe her yere pilavıymış bilmem nēmiş, salatasiymiş. (DYA 2-189)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

bunun eli ayā ġırıldı söylemesi ayıp o ġızın neler çekdiler. ne oldular, bilmiyöm ne olduysa, onlar ***ġalan*** hücum etti bizim tallalara. (DYA 2-280)

ikisi orıye birisi oriye nėriye gėtdiği belisiz oldu. yeter ***ġalan*** dedim baḳdım ışıdı şindi talimhāne zamanı geliyör. (DYA 4-461)

aradılar hocalar aradı bulamadı, eve geldik ***ġalan*** ben oturdum ālıyöm, müftünün hanımı dediki teyzeciğim hadi iki rekat namaz ġıl. (DYA 10-134)

yandım dedükçe de aşşā ġoyuveñ doñdum dedükçe aşşā ġoyuveñ. u ***ġālin*** yāndım dedükçe de dondum dedükçe ta inmiş ġuyunuñ dabanına. (ABİA 6-74)

323. galiba

Kökeni-Yapısı

Görünüşe göre, sanılır ki, anlaşıldığı gibi. (BTS) anlamlarında kullanılan bu bağlaç Arapçadır. Kullanıldığı cümlede şüphe, tereddüt anlamı vardır.

Kullanım Şekli

"galiba, gām, ġaliyu, ġalba. " şeklinde farklı kullanımları mevcuttur.

galiba: bin doġġuz yüz otuz iki doğumluydu ***ġaliba*** tāmin‿ėdersem. (KEYA 33b-17)

gām: geri indik muş ovasına aradan bi ay geçti ***gām***. yüzbaşı ölmemiş engürü de görüvirdim. (ŞÖYA 72-23)

ġaliyu: sen neye otlayıdun burada demiş, ***ġaliyu*** ġocasına deyu kuna o av saabının (BMA 18-369)

ġalbā: bana ne bişey olmadı ḳaçırdım, evet buyur sesi alıysın ***ġalbā***. yā o zamannar bē çocūm. (KBİKAİ 15-19)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi öncekine bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

faḳat bu yabancı bi kelimēymiş ***ġālibā*** bu sōna bunu oğullar köyü yaptılar. (DEYA II. 45. 2)

kürtler, kürt dėmeK de gay‿accıḳ ***ġāliba*** yadırgandı ortapınara denişti. (ŞHA II. 16. 7)

dedim heralda savcı ḳonuşuyomuş ***ġāliba*** dedim bende şöyle sıraya geştım. (İİA 27-84)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

yonanın älinä täslim ätmämiş diyon şindi sonra bän ***gälibän*** ġızıyon. (DGİA Kr. 2-156)

ķumandanın işeyi varımış haberi varmış ***ġāliba*** ōrdan ağaşları çıķarmışla. (SİNA II. 12-163)

orada birez posdacılık yapdım. siz bunnarı soruyosuŋuS ***galiba***. (EMİA 57-49)

işde birinci dünya savaşında ***galibā*** çanaķķale oluyō dē mī. (İİA II. 22. 48)

niriye barşlıyacıydıķ şimdi bitdiydi ***ġaliba*** ekini saban varıdı öküz varıdı at varıdı. (DYA 3-208)

324. gayri

Kökeni-Yapısı

Büyük Türkçe sözlükte başka kimse, başkası şeklinde anlamı verilen kelime Arapçadır. Arapça gayr sözü Türkiye Türkçesinde gibi<kip+i, kimi<kim+i, bazı<baz+ı örneklerine uyarak gayr+i şeklini almış ve cümle bağlayıcısı olarak kullanılmıştır. (Hacıeminoğlu, 1984: 39) Bu bağlaç isim ve zamirlerin çıkma hali eki alarak da metinlerimizde kullanılmaktadır. Ancak bu kullanım onu çekim edatı yapar. *gayri* bağlacı artık anlamında kullanıldığı zaman bağlaç, -den başka anlamında kullanıldığı zaman çekim edatı olur.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarının taranan metinlerinde kullanım çeşitliliği bakımından oldukça yaygındır: "Ķayrıķın, ķayrıķa**,** ķayrı, kayri, Kayri, ġayrıķın, ġayrıġ, ġayrıķ, ġāy, gayı, ġā, gayli, gayim**,** ġārik, ġariK, ġali, ġari, ķārıķı. "Şekillerinde kullanılan kelimenin yapısında kelime başı –g ünsüzünün –k'ya dönüşmesi, kelime sonundak –g, -k türemesi ses düşmeleri gibi ses olayları görülmektedir. Bu bağlacın Türkiye Türkçesindeki bazı örnekleri şu şekildedir:

Ķayrıķın: ben ben onnarla eyleniyem yazın işte. onnarla geçiyi ***ķayrıķın*** yazın onarla tē ora bi ķaç kök büber ekiyim orayı. (KBİKAİ 37-17)

ķayrıķa: būday ekicek ***ķayrıķa*** tab ķazayā motorun arķasına ķazayā döt taķılı beş altı tane üle unnan sürcek yē āzırlāyca. (KBİKAİ 61-53)

ķayrı: öküz ķoşma işleri ķalķtı ***ķayrı*** motorlā ama var ķayrı ayvan işi koşulu kalktı. (SİFSİA I-241)

kayri: evela buna yat Kızım ***ķayri*** diye diye ġada bunun başında dönerim yavrım. (BKA I. 4-61)

Ķayrı: işte ben benden geçdi ***Ķayri*** zaman olsa vakit olsa çocuķlar yapar. (-SİFSİA 130)

ķārıķı: anam dedikilim sen ķoca ķız ***ķārıķı*** gir içeri. (EDİA 6-22)

ġayrıķın: bubamdan sōna ġayrıķın bu memnekette ġaldıķ. (KİMİK 16-42)

ġayrıġ: hepsi ġayboldu ***ġayrıġ*** şindik dü‿ünne ağır be. (SKA 3-163)

ġayrıķ: ertesi āşamnā aTıġ ***ġayrıķ*** yenden kendi gafandan şöle düşünür. (SKA 7-12)

ġayrı: üsdü kiremitlen mey‿ėtmek ***ġayrı*** heralda bu zamandan killi de heralde. (NİYA 21-30)

ġāy: hāsılıkelam geldik geliboluya birlĭ ***ġāy*** urda dinlendik. (11-242) GKASŞÖ

ġari: onlā öglä zäynä oynardı. onda da işdä aķlıma gälmäyıviriyō ***ġāri*** ya. (DGİA P. 3. 289)

gayı: böle yapasın ***gayı***, ***gayı*** çükünün altına mı soķacan. (GKASŞÖ 12-103)

ġā: Öle bişēe deyōdun noldu bu ***ġā*** hindi aķlıma gelmez arabasına ėndik hemen bi ġarı geldi. (SYAÖ 35-5)

gayli: o da onarı everdi gelinim de ***gayli*** iste ondan soŋā iste onnarı yaptık. (ELDİA 2-9)

gayim: boylu boyuna açıķ ***gayim*** şura omuz īsan. (SYAÖ 4-53)

gayrıh: adam derki: niye yemiyiŋiz, ***gayrıh*** yemāniz hazır. (MİA 141-16)

ġariK: iki gişi getirmemiş ***garik*** onun bakışına göre. (SİKAD 16-63)

ġali: neyse ***ġali*** urdan adam dinñemiş. (EYA 1-26)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Türkiye Türkçesi ağızlarında bağlama fonksiyonu ile ön plandadır. Hem sadece cümle başında kullanılır, cümle başında kullanılarak cümleleri bağlar hem de cümle sonuda kullanılarak pekiştirme bağlacı olur. Cümle başında kullanıldığı zaman başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başında Kullanılanlar

nehayeti yuḳarda ***ġari*** ḳumandannarı askerleri toplamış. (BBA 36-34).

yasamayan onu ***ġay*** bilemeyon yav'rım. bizler gene diz çöker¸otururuz. torunnar, onnar ġay tabi kimi herkesiñ terbiyesine göre. (ŞHA I. 10. 44)

ama te yapar amam ve yapar ama duvar sistemi yapar yapan adamıñ ***gaylı*** bütcesine veyaḫutTa hoşuna giden şekilde yapar. (SİKAD 32-32)

hinci ***ġari*** ya bicik douruyola ya ikicik. (BBA 40-76)

b. Cümleleri Bağlar

būday ekicek ***ḳayrıḳa*** tab ḳazayā motorun arḳasına ḳazayā döt taḳılı beş altı tane ġız da ġali illeñ işini yaparḳan geç ḳalmış. (EYA 3-24)

cumā günü hazırlık olur cumartesi başlar şimdi ***ḳayrı*** ḳış mevsimi kömür yaḳıyez. (SİFSİA 8-30)

bu adamın da bi alma bahçası varımış. masal annadıyoz ***ġâli***. Şindi almeyi gece birisi çalarımış. (KDYA 4-2)

iCtihatları var, gāyi onarı sayēm mi yani ***gāyi*** unnarı sayēm mi, saymēm gāyi canım çok oluyo yani. (GKASŞÖ 1-63)

kirkidinen doḳurlā ***ġāli*** tezġaha he tezgaha gerdilē ***ġāli*** tezgaha gerdilē bunarı da bunu oturulā. (SYAÖ H. 108-33)

c. Cümle Sonunda Kullanılır

ôle şindiki gibi şindi gine altın filan‿oluyo mu bilmen ***ġay***. (ŞHA II. 13. 7)

yeňi tırfanda badılcan ġomuş ***ġāri***. (DMA II/B, 346)

bizim borlada geçim zordur. Sāten gençlē durmāyōlā ***ġāri***. (DİGBA Ç. 07. 10)

ben bilmeyom ḳum ***gāli***. (KYA 44-50)

ee benim ses gide onara ***garik***. ne ben ben bilmeyon ḳu. (SYAÖ 33-57)

arkadaşla da¸ılman da peyġamberimizi bi ziyarettem bi burada ġari dedi. (BBA 60-35)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

onnar benim‿arḳamdan inmişlē o yolda evin burnuna ḳada, ben ***kayri*** bi gelir mişim bi gelirmişim ama engin deyē bigire pinsem eremem sana anne deyē. (GKASŞÖ 8-38)

gelmiş işte eve ḳayrı bitti. (GKASŞÖ 8-20)

üç tenek buğdayı hani beş on gün harman düversin üç tenek buğday çıḳarsın üç tenekeyi de ***Kayri*** değermene de sırtlan giderdik. (SİFSİA 8-87)

hindi çoğaldıḳ ***ġāri*** gine emme taney taney gidiP duru. (DİGBA Ç. 03. 03)

gelmeni gitmeni oturup ḳaḳmannı yapıyola bu bÖne olurdu şindi ***ġāri*** fantezileşdi. (SYAÖ 18-16)

ġoşTum ***gāli*** öküz ġoşTum. (TYAİ 15-10)

ġayıntasının elini öpmeye gidē gelinen damat ***ġayi*** o da èyi bi şey di¸il‿amma ġayi adet mi etdile. (SİNA II. 2. 138)

yani gez dakımı, ataşcı, yol dakımı ***ġariK*** biz‿asas topcuyduK. (ŞHA II. 16. 120)

hedef olmaz olur mu yav ne isteycem Allahtan işte ben benden geçti ***ḳayri*** zaman olsa vaḳıt olsa çocuḳlar yapar. (SİFSİA 8-130)

bende ozman harmanda ėniyon ben gö¸eri topluyon gāyi ya o da geldi ġāri dinelek geldi vāman yanına dedim. (SYAÖ 28-14)

namaz ġılarlā ee ***ġari*** olan oluyodu önseñ bende balıyındır. (SYAÖ 39-122)

nasib olūsa ***gāri*** öle ġurbanda yeyem deyoz. (SA 15-11)

şindi de iki yüz milyōn veriyōlā, ***gāli*** yalān söyliyemen. (İİA I. 11. 142)

dōru telsiz takımına gitceŋ bi dā santralı gitme ***ġāli*** dedile. (KDYA 1-70)

Farklı bir özellik sergileyen gayrıḳın bağlacı gayr+ı+k- (ı) n şeklinde yapılanmıştır. Gülensoy gayrı kelimesinin sonundaki –k ekinin eski oḳ/ökpekiştirme edatının kalıntısı olduğunu söyler (Gülensoy, 1988: 69). Kelimedeki –n vasıta hal eki ise pekişirme göreviyle kullanılır. (Bkz. Artıkın)

ben ben onnarla eyleniyem yazın işte. onnarla geçiyi ***ḳayrıḳın*** yazın onarla tē ora bi ḳaç kök büber ekiyim orayı. (KBİKAİ 37-17)

bubamdan sōna ***ġayrıḳın*** bu memnekette ġaldıḳ. (KİMİK 16-42)

325. gel

Kökeni-Yapısı

gel- fiilinin sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılmaktadır. Cümle şeklinde öbekleşmiş yapıdadır. Köken olarak Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Her iki bağlaç türü de sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılmaktadır. *gel ki* bağlayıcısı gerçi, her ne kadar anlamlarında kullanılmıştır. Karşıtlık görevinde kullanılır. Düşünsel bağlayıcılık yoluyla önceki cümlenin varlığı anlaşılmaktadır

gäl etmä diyo (AKCA I. 4-23)

326. gel ki: *gel ki* bağlayıcısı Türkçe *gel*-fiili ile ve Farsça *ki* kelimelerinin cümle şeklinde öbekleşmesiyle oluşmuştur. Kullanıldığı cümlede düşünsel bağlayıcılık vardır.

gel ki ben bu işe hèş girmek istemedim ama pıraḫiyler mi insanın yaḫasını. (GKAYA s. 213)

327. gelelim

Kökeni-Yapısı

Türkçe *gel*- fiilinin istek kipi birinci çoğul şahıs ekiyle çekimlenmesiyle oluşmuş bir cümle başı bağlacıdır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı olur hem de cümle başı bağlacı olup da cümleleri bağlama göreviyle kullanılmaktadır. Cümleleri bağlama göreviyle kullanılırken başında bulunduğu cümleyi önceki ve sonrakicümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

gelelim ġurban bayramı da dini bayram. (KŞYA 2-273)

gelelim tēris meselesine. (NEKYA 2-150)

şimdi ***gelaḫ*** mirze memedin meseline. (AİAD Hekaya-60)

şimdi ***gelelim*** dūn geleneKleri, eveT bir de dūn geleneKleri. (YSİA 17-1)

b. Cümleleri Bağlar

bi iki cüT eyaḴḴabi atì. Ḳardaşa diyím. ***gelelím*** diyer işímíze. onnan sora gelín ḫísím deveT‿olacaḫ. (VMA 29-38)

hiş kimseyi yanına ġoymuyo. ***gelelim*** bu güdükisTanlıya. (BYYA 7-220)

Görevi

a. İstek Anlamı Taşır

gelelim bu çocuḫlara. (AEİA 3-87)

gelelím İbrahim aşeyhiselam oğlına hadiseyi açar. (UMA 3-207)

bizim bu çayi sondaşdan ġaynaḳlaniyor ***gelākin*** yayla bayırı deriS. (ABİA 40/76)

nēde od bilmäyoz däyola. ***gelelim*** güccük ōlana. (BİA 3-139)

kederinden ölmüş orda öle sōra ***gelelim*** şėye köylü tabi bizer, bizer, bizer ġalmış bundan bōle. (AYYA 54-36)

328. gel gelelim

Kökeni-Yapısı

Gel- fiilinin emir kipli çekimi ile istek birinci çoğul şahıs çekiminin ikileme oluşturmasıyla meydana gelmiş bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı olur hem de cümle başı bağlacı olarak kullanılıp cümleleri bağlar. Cümle bağlayıcısı olarak kullanıldığında başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

gel gelelim bu ḳala haftaya gelınna damat haftaya gidecek. (AKYA 41-64)

onda sōna ***gel gelelim*** ben bir çocuğum olmadığı zaman aram beş altı sene kesildi. (AKYA 6-9)

b. Cümleleri Bağlar

ḳurban bayramımız bėle gėçer ***gelgelelim*** ramazan bayramına. (27-13) DİÇÇA

padişahın oğlu orada ġalsın ***gel gelelim*** peri ġızına. (C. II. s. 79) EA

söylemiyuñ amma ***gel gelelim*** annaT bunu işde. (BAİA I. 5. 282)

ve buni ordan çikartiyi dunya yuzine. bu uşak ***gel gelelum*** şeye padişāhun uşaklarina diger uşaklarina. (RİA 1-145)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

emme ***gel gelelim*** adamlarda görgü yoḫ. (MİA 14-14)

orda piskivitleri Tagidular ***kel kelelim*** pizum bu yana. (TA 5a-46)

ha şíndí ***gelgelelím*** bu nesle. (UMA 18-47)

gel gelelim tünyaya geleli bunu başımıza taḫarıḫ. (NYA 21-2)

b. Karşıtlık Anlamı Taşır

ġähviye girdik çaylari ısmarladıḫ ***gel gelelim*** paramız yoğudu ki vereh. (EA s. 79)

demeseydıḫ eyıydı, ***gel gelelim*** bir oyun demiş bulunduḫ. (EİA C. I. s. 306)

329. gelelim olanlara

Kökeni-Yapısı

Türkçe *gel-* fiilinin istek birinci çoğul şahıs çekimi ile *ol*-fiilinin *–an* sıfat-fiili ile kalıplaşması sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Açıklama anlamlı olarak kendisinden önceki cümleyi sonrakine bağlar.

härif yap yap‿yalınız ġäldi. ***gälälim olannara*** ayı gadi götürdü inidä bälädi (ADÜM Ürya-24)

330. gene

Kökeni-Yapısı

Yeniden, bir daha yine anlamlarında kullanılan bu bağlaç Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemlerinden beri metinlerimizde gözlenmiştir (Gülensoy, 2007: 364). yan+a zarf fiil eki şeklinde türemiş şekilde yapılanmıştır. TTA'da kelime başındaki y>g değişikliği ile *yine* kelimesindeki önses ünlüsünde i>e ses değişimi yaygın bir şekilde görülmektedir. Türkçe gene, tekrar anlamında kullanılan sözcük "ET. Yana, yänä, yinä, (yazıtlar) yänä, yinä, OT. yana, yeme, DLT. yana, yenä" (Gülensoy, 2007: 1146) şeklinde Türkçe metinlerde kullanılagelmiştir.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde yine>gene kelimesi birtakım fonetik değişikliklerle kullanılmaktadır. "gene, ginä, gänä, gina, geneçe, genä, Kene, kene, gine de, gene ki, ginelik, yine. "

gene: yau işde hasan‿ānıñ‿ōlum aç ġapii. ***gene*** serT bir çıkış. hāsılı o çevrede elal˛asıl yani ele alacaḳ. (KA 1-281)

ginä: valla normal ***ginä*** fanä olmuyo. (DGİA Ez. 5. 73)

gänä: idärä ädiyu ya parça ***gänä*** idārāmızı ḳaldırıyoz canım. (DGİA Hy. 1. 39)

ginä: ginä bi gün ***ginä*** bi tällal çārıli. (GBAA 15-21)

gene: sen demiş bir bey olisin yazı yazařsın ḳuřan oḳuřsun gökte yıldız kaştıř? gider bu bey ***gene*** ertesi saba gene geçer. (EDİA 45-29)

genä: hala oyleduř ***genä*** hä. (4081) THA

Kene: ḥamsiyi zate onna yapayruḳ ona da ***Kene*** aynusu. (TA 11-24)

kene: sabah oluy ***kene*** yane giti˛in gün olar olacaḳ. (TA 37-19)

ginelik: çocū gundaḳlarsın yanı başlarına bıraḳūsun şölece‿***ginelik***. (OİYA 32-9)

geneçe: hindi gesmedi ***geneçe*** var de mi mıhdar? oluyo, olma mi? benim dü˛ünü görseñ sen. (BKA 1. 9. 25)

yine: işde aḫsam‿oldi. ḥeyvan geldi. ***yine*** giderdi. ḥeyvaníni sağardi. (VMA 48-195)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılıp cümleleri bağlar. Ancak bazen cümle sonunda kullanıldığı görülmektedir. Cümle bağlayıcısı olduğu zamanlarda başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bizde ya istenir ***gene*** ādetçe ama e burası gibi iç birbirini içi görmemişler. (SİFSİA I-140)

gine baḫıye ki ***gine*** ayugulaḫ bi garīnen gelmiş. (ASA 10-185)

anasına sormuş. sofrayı nėtTin? demiş, bilmim ***gina*** buğdayı satmaya götürmüş baḫmış ki eşegi bu sefer eşegini de ġaybetmiş. (EYAD 1s. 179)

b. Cümle Sonunda Kullanılır

çocū gundaḳlarsın yanı başlarına bıraḳūsun şölece ‿ ***ginelik***. (OİYA 32-9)

c. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanılır

gine ġaytardım ***gine*** ġaşTım. (NEKYA 1-196)

gine sürdüle gine gitdilē. (SYAÖ 15-12)

baḫin ki oğlan ***gene*** ısrar ėdī ***gene*** gidisin. (AKYA 41-33)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

albayın ġaçTığını görünce ġocası māsūzdan görüyoññū bir fışḳıyı çektiremedik diye gülüşmüşler. ***gene*** aynı şekilde sabā˛nan ġadın dā˛armeniñ yolunun tutmuş. (AKKYA 1-29)

bu ikinci sene ***gene*** aynı bildīmiz yoncā efendim fiy arpa buğday yerine göre pancar küspesi. (SA 10-24)

b. Ekleme Anlamı Taşır

şindi bile ***Kene*** Keldi. (TA 12-25)

gidi yolda gėne u zibilluḫte olan ḳarıyı yanı tanımadığı anasını göri ***gėne*** one yardım ėdi. (EYAD 1s. 222)

c. Karşıtlık Anlamı Taşır

gelinlik yoḫTi hāmā ginäde o zamanın adetine göre ***gīna*** gelinlik şeklinde çarşaf giyilirdi. (TYAD s. 57)

d. Üsteleme Anlamı Taşır

gene ōlan evinden yaḫut bir ḳız ḳız evinden yaḫut bir gelin çıḫar. (BÜYA 1-79)

şindi tabi ḳaġdı ille ***gene*** genler şęyinde ędiler. (GBA 1-9)

gène kėği tarafında gène yaparalar. (KOYA 1a-42)

gene bu ġafla havalar sōğuḫ bayrama iki gün vār. (MİA 26-15)

ēr oğlu çōcu da ***genne*** bağmasa oğlum Allah ḫanañ ḫaraba olsun. (GBA 15-7)

beki ramazan ossa ***gene*** anam bubam gene tutardı sanḳı ḳurbanmış eralde. (KİMİK 2-51)

gene okuyan okuyabiliyo ama devlet şeyi altında. (SİFSİA I-31)

olmadı ġuruvdu pek olmār ėy olmār hem yaylad‿oluyor ***gene*** ille sulu olcak. (FEA 2837)

ertasi gün bi daha ***gine*** aynen gine o sözi sölemiş. (TYAD s. 76)

331. gene de: Türkçe *gene* ve *de* bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

näyse genä da yol veřmädiler. (3965) THA

gine de kendi eşeğinin yükíní başka bir eşeklán değiştirmiş. (MMA 7-23)

hāsılı bölece ***gine de*** būdaydan bize birez bıraḫdılar. (NÜAYÖ 7-18)

Kene de bu Tavri ***Kene de*** yapan oliyi. (TA 5-56)

halā da meselā çalışan odalarda **gine de** devam ediyo. (UİA 1. 31. 18)

haḳḳı ora tanıdılar. ama ***gine de*** haḳḳımızı yidiler yani. (SDA 20-37)

ben ***gene de*** onarı severim. (AYYGA 30-31)

332. gene ki: Türkçe gene ve Farsça ki bağlayıcısının kelime grubu şeklinde öbekleşmesiyle kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır.

faḫat Allaha şuḳur ***gene ki*** bu ġadar canımız sā. (AYBA 27-54)

333. genelde

Kökeni-Yapısı

Eski Türkçede *keñ* şeklinde bulunan ve genel, umumi anlamlarında kullanılan gen+ (e) l (Gülensoy, 2007: 364) şeklinde türemiş Türkçe bağlaçlardan biridir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Bazen sadece cümle başında kullanılır bazen de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Pekiştirme amaçlı olarak cümle sonunda kullanıldığı da görülür ancak bu durmda cümlede devrik bir kullanım söz konusudur. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başında Kullanılır

yani yavrusu ***genelde*** pırıtlardā şē az olur. (SA 10-30)

orda ***genelde*** kapıcılık, yani apartumanlara bakıyolla. (SİNA I. 2. 15)

zadèn köýümüz ***genelde*** antalyadan, akdeniz sahillerinden gelmiş. (SDA 11-10)

b. Cümleleri Bağlar

seni dışarı aticek hali yoḳ yānız ***gēnelde*** hēkese nüfusuna göre yetēli yer, uygun yer bulmaya çalışıyolar. (GKASŞÖ 7-76)

fındıḳ var ***genelde*** mısır fındıḳ bunun dışında erkes kendi bağçesinde sebze eker. (SİFSİA II-24)

c. Cümle Sonunda Kullanılır

senin ḳaç nüfusun vāsa polis ona göre sana evde oturma izni veriyo ***genelde***. çocuḳ odası ayrı, oturma odası ayrı, yemek odası ayrı. (GKASŞÖ 7-71)

hayvancılık inek bakılıyo ***genelde*** bizim burada. (SİFSİA I-159)

kiraz pek olmaz vişne olur ***genelde***. (SİFSİA I-157)

Görevi

a. Genelleme Anlamı Taşır

genelde evler dar odalā ıfāḳ ama evlē de kontrol altında. (GKASŞÖ 7-70)

burada ***genelde*** görücü usülü oluyo yani bilemem ben onda karşı değilim. (SİFSİA I-147)

on om beş çocuḳ yaparlardı eskiden yaparlardı vardı faḳat şimdi ***genelde*** vatandaş bir veya iki. (SİFSİA II-38)

ęvlaTlā bilāder gibi, ***genelde*** böle. (TYAİ 53)

pazara varıncaya kadar eriyo, ***genelde*** bizde su az. (UİA 1. 13. 10)

egseriyeTde düğünner cumartesi pazar günneri olur yāni. ***genelde*** böyledir. (AYYA 38-42)

334. genellikle

Kökeni-Yapısı

Genellikle kelimesi Türkçedir, yapı olarak birleşik bağlaçlardan biridir. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncekine bağlar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

ordan şimdiderse başlayınca dersleri ben ***genellikle*** iyi bilirdim. (AYYA 48-11)

yā ***genellikle*** işte koyun kuzu güttüḳ, kuzuculduruk köyde şobanlıg yaptık. (EMİA 6-15)

yavrum önce ***genellikle*** ġız isdemē gidersin. (ZBKİA 9-1)

b. Cümleleri Bağlar

onu her zaman çoK güzeldir misāfirlerinde fılan yaparlar ya bi de ***genellikle*** yılbaşlarında yaparmışlar. (AYYA 15-3)

pazar günü de oyun olur gene ***genellikle*** oyun olduḳdan sona dünür alayı deriz biz, ilkinti ḳınası. (BBA 26-5)

Görevi

a. Genelleme Anlamı Taşır

iki sofra mı olcaḳ üç sofra mı ne aklına gelirse yaparlar. bizim dü˛ünnerin ***genellikle*** yeme˛ide keşke. u fasile zaten belli. (BBA 26-30)

köyün geçimi çifçilik, ***genellikle*** çifçilik; arpa, budáy, şeker pancarı, hashas, mısır. (BÇÇA II. 18. 10)

öle bi isim ḳoydūlar. isim mezelā ya dedesiniŋ ‿ismi ***genellikle*** yüzde doksan ya da kendi meselā ismini sülāleden bir ‿isim. (ŞHA II. 10. 101)

ileşberlik yapıyoz evet varâolma mı hayvancılıḳ canım hepisinden var. āynı ***genellikle*** āynı, äsgiden menderes geçdi ‿i ‿için äsgiden var. (DEYA II. 51. 9)

bunu yarı yālı yarı yavan olaraKdan esgiden derelere basallardı evet keçi derisine ***genellikle***. (EMİA 35-49)

335. genellikle de: Genellikle de bağlacı ise kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmış bir cümle bağlayıcısıdır.

bir evden nasıl oluyosa, çocugları ôle oluyo. öle ***genellikle de*** esgiki dē. (EMİA 57-103)

336. genel olarak

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Türkçe *genel* kelimesi ile *ol-* fiilinin zarf fiil eki alarak kelime grubu oluşturması sonucu meydana gelmiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılır hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağar. Cümleleri bağladığı zaman başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

işinin yo ‿unluguna baḳar düyün zamanı ***genel oláráḳ*** ālenin yaḳınnarı gider birinci derece yaḳınnarı kız isdemèye. (BÇÇA II. 28. 11)

b. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

genel olarak uğraştığım hayvan sığır veya koyun. (SA 10-3)

genel olaraK Kemençe çalıp horon moron mermi admaK şeâetmek varıdı. (TKYA 3-5)

genel‿oláráḫ eczaneden alíríḫ bitkiden yapíríḫ. on‿iki tane cini tuttīler yaḫaladílár. (MMA 1-92)

Görevi

a. Genelleme Anlamı Taşır

evet bağ bağçe ārpa būğday‿ekeler. ***genel‿olaraḳ,*** yani köyümüS…gırsak dağlar gurū ve boş işde. (İİA 13-22)

337. gerçekte de

Kökeni-Yapısı

Türkçe bir cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Kelime grubu şeklinde öbekleşmiştir. Eski Türkçe *kerçek* şeklinde olan kelimenin başındaki k- ünsüzünün g- ‘ye dönüşmesiyle Gerçek ismi üzerine –de bulunma hali ekinin eklenmesi ve de bağlacının kelimeyle birlikte öbekleşerek kullanımı sonucu ortaya çıkan bir bağlaç grubudur.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Onaylama anlamında kullanılmıştır.

ben bu ġapıya geldim gözımı aşTım annemin sevgisini de bilmiyorım babamın sevgisini de bilmıyorım çünkü ben gözimi burada aşTım. ben sevginin ne oldığını bilmıyordım. ***gerçekte de*** eşim bilmıyor. (ADMKGSYA 25-26)

338. gerçekten

Kökeni-Yapısı

Türkçe *gerçek* kelimesinin –den ekini almasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bu zenginlerın çol fedakarlıkları yapması lazım. ***gerçeKTen*** çoḳ vahim günler beKliyor bence. (56-45) ADMKGSYA

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

efendim bi gıram suyu olmayan arazisi hiç olmayan ***gerçekten*** çünkü hep dağ taş. (BKA I. 3. 4)

yoḳ eskisen öle diyolardı yāni ***gerçekden*** bilmōm benim yaşım hemen hemene otuS iki. (BÇÇA I. 28. 50)

b. Onaylama Anlamı Taşır

häm bänim malım bi iyi dägärläncäḳ ***gärçäḳdän*** daha iyi. (DGİA Çr. 4. 79)

babası da demış ği ğızım ***gerçekten*** benı seven senmişsın demış. dünyanın en büyüK tadı tuzmış. demış. (16-30) ADMKGSYA

339. gerçi

Kökeni-Yapısı

Yabancı kökenli bir bağlaçtır. Dilimize Farsçadan geçmiştir. Cümle bağlayıcısıdır.

Kullanım Şekli

gerçi: size ġolaydır canım ***gerçi*** ondan sora bir ermeni on tene adamı götirir de wurir canım. (EİA C. I. s. 27)

kerçi: biz de¸amlı fenni yim verüs ***kerçi*** amma seniñ añlıcāñ lezzet arüysañ arpa büyday mesela yidirmeG ¸iĺāzım (BAİA III. 5. 25)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki ve sonrakine bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

hālihazırda çifçi bāḳurunu şey yatırıyorum, pīrim yatırıyorum. ***gerçi*** biz emekli olmamıza imḳan yoḳ. (AYYA 11-34)

eskiden yapıyolardı ***gerçi*** ben iskampil kağıdı okey gibi tavuna avetine culuna öle bişeyler yapıyolardı. (BÇÇA I. 29. 21)

rametliye çok cimriydi, iç kıyamazdı yìcek öteberilere. gerçi evelki ìsanna ep‿ aleymiş. (AYYGA 34-22)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

ondan sōra şindikiları da ***gerçi*** onlarda fazla. (AKYA 41-3)

älli bänim büyüK ġız yirm_iki yirm‿üç yasında. ***gärçi*** bän, ävliliK biraz gäciKdi dä, otuzda ävländim. (DGİA Kp, 4, 23)

ne ḳadın èrkeyi, ne èrkek ḳadını görmüyodu. ***gerçi*** şimdi oyūn yoK dā èrkekle kadın arasında oyūn yoK. (II-19. 17) İİA

o da mesela benim küçük ōlum gerçi ikiside filörtle evlendile bu da filört ederek evlendi. (BÇÇA I. 28. 73)

fındıḳlar boynunu bükdü. ***gerçi*** fındıyı da alan olmãcãmış ya viskobirlik özel sektöre devretcekmiş. (SİA Akçukur-1/117)

ġız kendi süslē ***gerçi*** onu ōlan evinden işē ġız evinden de başġa bi şele alılā. (SYAÖ 43-28)

kändine göre lehçesi vardır. ***gerçi*** ḥepsi türkçĕdir‿ama bizim burası istambul türkçesidir. (SİA Akdoğan-2)

ha onuñ yaninda, bagcılıK çoK güzäl bi siy. ***gärçi*** hindi bänim kırK dölüm bagım mar yani. (DGİA Çr. 4. 43)

sōra böle hanımlara tembih ideriz malımız çoḳ ***gerçi*** hep malcı burada. (DEYA II. 17. 4)

öle şindi ***gerçi*** bilmiyom ne ġadar dōru yanlış mesela aylenin çocu‿u olmaz. (DEYA I. 12. 13)

b. Karşıtlık Anlamı Taşır

çalıştılar ***gerçi*** ben çalışmadım (20-20) DİÇÇA

340. gerek

Kökeni-Yapısı

Türkçe *gerek*- fiilinin açıklama anlamlı bir bağlaç olarak kullanılmasıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılıp cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleleri kendisinden önceki cümlelere bağlar.

tendírín yènidír. ***gerek*** buna çöçe vurasan. (VMA 37-101)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

bizím ebo görüp. alavradi çoḫ berbat bişèdi. gerek ̲ağzíni açıḫ ġoymiye dogan ġari. (VMA 49-37)

sen ***gereḫ*** bu işleri yapmıyasın. (KİA 17-9)

341. gerek…gerek (se) …

Kökeni-Yapısı

Eski Türkçenin *kerge*- fiilinden >ker-ge-k>gerek gelişmesiyle oluşan (Korkmaz, 2007: 1110) *gerek…gerek (se)* … bağlacı kelimeleri kelime gruplarını veya görevdeş ögeleri sıralama yoluyla birbirine bağlamaktadır. Kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birleştirme, eşitlik, istenileni seçme gibi anlamlar ilişkileri katarak seçme anlamında kullanılan bir bağlaçtır. Bağladığı kelime, kelime grubu ve cümlelerden önce kullanılır. *gerek* bağlacından sonra bazen bağlama görevi yapan *gerekse* sözcüğü de kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

*gerek…gerek…*ve *gerek…gerekse…* bağlacı art arda gelen eş değer ve eş görevde kelimeleri, kelime gruplarını, ve cümleleri birbirine bağlayan bir sıralama bağlacıdır.

a. Kelimeleri Bağlar

gerek savaşta ***gerek*** ḳıtlıḫ ḳarne zamanında çoḫ sıḫıntılar çekilmiş. (UMA 14-1)

b. Cümleleri Bağlar

o çocuḫ ister ***gerekīsá*** öllüve ḳonur, ***gerekmezse*** ayni bėzle şindi bėz arasına ḳoyuḫ. (AKYA 11-12)

c. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanılır

gerek çişmeleri ***gerekse*** hamama gelen su˛uḳ su şiyini tıḫardı. (KMA s. 76-12)

gerek topra˛mızdan ossuŋ ***gerek*** eme˛īmizden ossuŋ güzel bi verim alırıS yani. (BÇÇA I. 5. 77)

Görevi

a. Birliktelik Anlamı Taşır

gereg ġız da ala ***gereg*** oğlan da ala. (ARYA 5-175)

köyli vetandaşların ***gerek*** dunyavi geçimleri ve ***gerekse*** maddeten durumlari çoğ zayıfdir. (EİA C. I. s. 224)

b. Seçme AnlamıTaşır

onu da ben mi yisem ***gerek***, ḳomşulara mı vēsem ***gerek*** deyi sormuş. (AYYGA 29-6)

342. gerekirse/gerekiyorsa

Kökeni-Yapısı

gerek fiilinin geniş zamanının şartlı bileşik çekimi ile oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

eee biraz turule tabi bi sene ḳadar althi ay ḳadar alḫti ay fazla ***KereKüsa*** fazla turuler. (TA 7-4)

dayılarına ġapı arḫası var, ***gerekirse*** iki yüz milyon üçyüz milyon verirler. (ADMKGSYA 68-30)

Görevi

a. Şart Anlamı Taşır

yav günüñ şartına göre, günüñ şartına göre. ***gerekirse*** evde yapıyoz. gerekiyorsa yakın camilerimize hayır yèrlerimize veya fakir fukaraya dagıdıyoz bu şekilde. (ŞHA II. 18. 37)

segsen yıldır cumhūriyet nūrunda ***gerekirse*** öleceğiz ūrunda. (AYYA 96-2)

her şey‿alır, ***gerekirse*** bi da‿ire alır, bi äv‿alır. amma baña da onu etmèye zorluyola. (SİNA II. 17. 51)

343. gör bak

Kökeni-Yapısı

Türkçe *bak* ve *gör* kelimelerinin bir arada ikileme şeklinde kullanılmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Bu kelimeler bazen yer değiştirseler de cümleye kattıkları anlam değişmez.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olarak kullanılır, cümleleri bağlar. Dikkat çekme anlamı taşır.

ġız dedi ki sen edalet bi pedişaḫsan ***baḫ görkine*** bir ana doġġuz ay doġġuz sahat doġġuz gün bir evlat ananın bedeninde beslene, geçine. (KİA 49-79)

davul ve zurna zabahlara gadar ***gör bāki*** kötü işlerini demiyelim. (SDA 13-41)

344. görelim

Kökeni-Yapısı

Türkçe *gör-* fiilinin istek birinci çoğul şahıs çekiminin bağlaç olarak kullanılmasıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncekine bağlar. Açıklama anlamı taşır. Kullanıldığı cümlede bakalım anlam ilişkisi katar.

aldı ōlan sazı eline, suledi. ***gōrelim*** nä suledi (BİA 1-250)

345. görsen

Kökeni-Yapısı

Türkçe *gör-* fiilinin dilek-şart kip eki ikinci tekil şahıs çekiminin bağlaç olarak kullanılması sonucu oluşmuştur. Cümle şeklinde öbekleşmiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Açıklama anlamı taşır.

kimisi gelin olurdu. oynadırlāṛdı. ***görsen*** yanī çeşin çeşit bi īĝlence yapaṛlaṛdı. (EMİA 2-15)

346. gör gälälım

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşmiş bir Türkçe bağlaçtır. Sadece bir metinde rastlanmıştır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Karşılık anlamı taşır.

bu ġadar biliyun unuTdum häp nilā biliyudum ***gör gälälim*** unutdum häp. (DGİA Çr. 2. 847)

347. güya

Kökeni-Yapısı

Sözde, sanki (BTS) anlamında kullanılan sözcük Farsçadır. Yabancı kökenli olan bu sözcük Türkiye Türkçesi metinlerinde oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Kullanım Şekli

Taranan metinlerde farklı kullanımları mevcuttur: “goya, güya, göre, güve, göya, ġoyaysam”

goya: ġardaş ġardaşı dıḳma mı? ***ġoya*** şiyin üsdüne yazdırdıḳ hacının. (ÇA B2. 07. 13)

güya: bahçanıñ müdürü varıdı zirāt müdürü aḳrabėyemiş ***güya*** atatürk’ü aḳraba da gelirmiş. (DYA 18-82)

göre: ***göre*** bize nesehet etdi. EİA (C. I. s. 307)

güve: ***güve*** adam oldi da bana çalım satiy. (GKAYA s. 213)

ġoyaysam: şeye bu şakir‿efeye yāni ***ġoyaysam***, keşke gelmeseydim ġordese. (BAİA II. 4. 70)

göya: yāni onu dērmene götürmüş úğútmüş un yapdırmış ***göya*** getirdiler anam ilehene ġoydu. (DYA 18-100)

gúya: büyῡmüdü o benim. anam rametlik ***gúya*** prensipli bi ġadınıdı. (DEYA I. 4. 17)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başında kullanılır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Bazen cümle sonunda kullanılır. Cümleleri bağladığı zaman başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başında Kullanılanlır

işde ***goya*** silaḫ‿atma, teneke dövme ġurtulurumuş yāni ġurtulurumuş. ġurtulur mu? (EMİA 31-116)

b. Cümleleri Bağlar

çekundūm yoḳ ***goya*** hakidemiyoñ dă onun‿üçün. (YİA 30-5)

yarıyım şunun ġannını yarıyım şunun ġannını dėdim. çocuḳ ***ġoya*** dolanıverdi levye demirini almeye gėtmiş. (DYA 4-67)

bir gün günnerín bir gününde bi tarlasi varidi. ***güya*** bunun kërėgündüz kimín bir köyde bi yaḫun tarlasi varidi. (VMA 50-3)

c. Cümle Sonunda Kullanılır

ben dä deliķanlí adam ya ***ġúya***, ē řus, cewůlmiş řus uzun.. Silā ġúvenmişum. (THA 1422)

millete yarıyacı bir adam deel diyor deliāyı soruyör. onu da ġaralıyor yani gendi iyi olmuş olucu ***ġoya***. (DYA 13-94)

gelen giden daş atī. biz bile daş aTdıĶ çocuķluĶda. maķbılımış ***ġoya***. öyle belledīler. (BAİA II. 8. 25)

Görevi

a. Benzerlik Anlamı Taşır

kitabını açmış ***göre*** çalışīr halbuysam yazıların üstüne baḫir. (EA s. 80)

hanı bizimnen gelen havısılı erĶadaş ***güve*** baḥan ikram etdi. (BMİKA 2a-65)

bi de aķTarırdık. ***ġoya*** dirgennen şūle ölüsünü altına sapını yoķarı getirirdik. (BKA I. 8. 79)

yani atmıs paralıK bir‿adama ***göya*** bi can‿için eyvalla etmem. (ŞHA I. 11. 8)

sandıh üsdünde boya. bizde evlendik ***ġoya***. bize evli diyeniñ. malı mirasa ġala. (ŞYA 14-2)

dudağında öce yoķ suratı istemez boya dūn var deseñiz çıķarlar aya onnar ġadın da biz de erkeğiz ***gōya*** işde böyle bizim köyüñ ġadını. (AYYA 28-17)

büyük ekmā sarardı onu ġatıķ yapıyö ***ġoya***. o da ekmek o da ekmek hemşerim en ėyi günümüz bugün yalıñız birbirimize sahip çıķalım. (DYA 28-89)

b. Olasılık Anlamı Taşır

ġälemini itirmiş bene sorīr ***göre*** ben almışam. (s. 80) EA

ben oni ***güve*** èy adam bülürdüm meğersem haşa buradan dişari hayvanın biriymiş. (s. 214) GKAYA

şöyle bir yere çırpallar geri getiriller bittî günnediveriller ġurur ***göyā*** sidiği geri beleller topraË ġollar. (DYA 27-39)

c. Olumsuzluk Anlamı Taşır

sen getirsene onun nüvuz kādını falan bana, baķayım bi göreyim çoķ sevüsa seni sevēmiş onu ***göya***. (EDİA 17-14)

yani o hiş bi şey bilmeyomuş da onnardan bi şey ôrenecemiş ***göya***. bak bak meseleye bak. (BÇÇA II. 26. 16)

348. güya ki: Farsça *güya* ile *ki* kelimelerinin birlikte kullanılarak oluşturduğu kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Olasılık anlamı taşır.

göya ki annamir. (EİA C. I. s. 307)

349. ha

Kökeni-Yapısı

Birden hatırlama anlamı veren bir cümle bağlayıcısıdır. Basit yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ondan sora ben daha mekteb görmedum ***ha*** bu sizun ḫāyin mekteplerunuz var. (RİA 26-92)

gälin‿ögülü ōşani däni ***ha*** onu ädärlä yani. (DGİA P. 3. 252)

Görevi

a. Hatırlatma Anlamı Taşır

yo: biz gene buřälářdä yapiyoz. ***ha*** şindi bizum dugunlař ḳuřuldi mi. (THA 214)

uni yeini biliyodíle ya. Ha ***ha*** hářkes biluř. (THA 1130)

insaniyeti taktir et taḳdım et, ona göre yuru. ***ha*** insanlıḳ budur. (TYA 2-83)

350. ha…ha…

Kökeni-Yapısı

Ha kelimesinin denkleştirme bağlacı şeklinde kullanılmış halidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Kullanıldığı cümleye ikisi de bir, farketmez anlam ilişkisi katan bu bağlaç. iki durumun birbirine denkliği şeklinde kullanılır. Sözcükleri ve cümleleri bağlar.

a. Denkleştirme Bağlacı Olarak Kullanılır

ha bu ğılıcımnan doğranım, ***ha*** bu oḫumnan delinim. (GKAYA 1-291)

orda cıḫtı ***ha*** bogun ***ha*** yarın neyse ışte eve geldıḫ. (GMKA 6-17)

bȫle çeşitli mektuplar yazar. ***ha*** geldim, ***ha*** gelicim. (EYÖA 1. 22. 21)

Görevi

a. Kabullenme Anlamı Taşır

ha yolda ***ha*** dağda benim alaḳam sennen yoḫtur. (KOYA 1b-96)

ha deden ***ha*** onar ikisi de bir. (KŞYA 68-44)

ḫa onuñ evinde ***ḫa*** bizim ēmizde. (KYA 24-27)

351. ha ki

Kökeni-Yapısı

Sadece Rize ili ağızlarında rastladığımız bir bağlaçtır. Karışık kökenlidir. Türkçe *ha* ile Farsça *ki*nin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi ile oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılır. Bulunduğu cümleye varsayım anlamı katar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden sonraki cümleye bağlar.

hā ki bu pe te te. (RİA 22-70)

Görevi

Standart Türkçede pek kullanılmayan taradığımız metinlerde de sadece Rize ili ağızlarında rastladığımız bağlaç varsayım göreviyle kullanılır.

hā ki istanbulasın paran olmamış ne yapacasun. (RİA I)

352. haçan ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe kaçan kelimesinin TTA'da k>h değişimi sonucunda *haçan* kelimesine dönüşmesi sonucunda oluşan bir bağlaçtır. Türkçe *haçan* kelimesi ile Farsça *ki* kelimelerinin birleşiyle oluşmuş karışık kökenli bir cümle başı bağlacıdır. Kullanım alanı yaygın değildir. Kullanıldığı cümleye derecelendirme ve mademki anlamları katar.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılmaktadır. Kullanıldığı cümleye sebep anlamı katar.

haçan ki bağiriram semerin torpaḫları dökilir. (EİA C. I. s. 307)

haçanki habu oğlan habèyle söyley şèytan dèy ki al pıçağı soḫ ġarnan. (GKAYA s. 213)

353. haddi zatında

Kökeni-Yapısı

Aslında anlamında kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Yabancı kökenli olup Arapçadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Kullanıldığı cümleye açıklama anlamı katar.

devlet bütün yatırımları oraya yapTı sultandağına yaptı. ***haddı zatında*** ortaya yapcaklardı. ortaya yapcaklardı. amma siyas dönemler, milletvekilleri şeyaptılar orasınıñ hatırını ġırmadılar. (SDA 20-35)

354. hah

Kökeni-Yapısı

Türkçe cevap edatının cümle bağlayıcısı şeklinde kullanılmış halidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye onaylama anlamıyla bağlar.

Evet bağlacının yerini Dörtyol ve yöresi ağızlarında *hah* kelimesi karşılar.

ya ben orda bi yer diyiciydim. ***hah*** bi yerini daha diyim. mutfãn orıye gėtdik. (DYA 3-503)

355. hâlâ

Kökeni-Yapısı

Arapça zarf olan *hala* kelimesi halen henüz anlamlarında kullanılan kelime cümleleri bağlama göreviyle kullanılması sonucu ortaya çıkmıştır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olur ve cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar..

bu adamlār burada hastalarını baKaraK tedavi etmişlēr ***hālā*** bura gelenner vār. (İİA 8-90)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

ġoyunnarı dedim satcen, ***hala*** seni ben götcen. SİNA (I. 8. 123)

allahıñ yardımıyla yonanı velasılı kelam deñize döküyola. ***hala*** bubam‿ırametliK‿ôle derdi. (SİNA II. 2. 64)

356. hala dā/daha

Kökeni-Yapısı

Arapça *hâlâ* kelimesi ile Türkçe henüz anlamındaki *daha* kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek oluşmuş bir bağlaç öbeğidir. *Hala daha* bağlaç öbeği TTA'da hala dā şekliyle yaygın olarak kullanılmaktadır. Türkçe daha kelimesinin sonundaki –h ile –a sesi düşme eğilimde olduğu için önsesdeki ünlü olan –a sesi ise uzun -ā şeklinde kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bizim sülale ôle bi sülalèymiş. fetva yani hocayımış ***hala daha*** benim‿aklım‿èrer. (BKA I. 1. 100)

nası çalışıyoñ diyor bunu ***hala dā*** söylüyor. (SMİKA 9a-35)

yani orada bir göze var ordan getirmişler ***hele de*** devam eder o su biz orayı tamir etdıḫ. (AA V/1c-5)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

görmedim desem yani inanmazlar şimdi. allah'a şükür olsun görmedim. ***hala da*** şükür veriyör Allah. (DYA 17-7)

pişman oldum ***hala dā*** ben bunda pişmanım. (THA 13-2407)

daşın halı başḳa burada var ki altıyüz senedír yapmışlar. ***hala daha*** hiç bişey olmamış. (UMA 17-27)

malcilī devam ediyoz. ***hala dā*** malcilīlen uraşiyoz. (MMKKAÖ IV. 1. 36)

357. hakikaten

Kökeni-Yapısı

Gerçekten anlamında kullanılan bu bağlaç Türkiye Türkçesi ağızlarındaki yabancı kökenli bağlaçlar içerisinde yaygınlığı en fazla olan bağlaçlardan biridir.. Arapça olan bu bağlaç cümle bağlayıcısıdır. *Hakikaten* basit yapılı bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde fonetik farklılıkların oldukça fazla olduğu bir bağlaç grubudur: "akkaten, haketden, haketen, hakikaten, hakkat, hakketen, haḳḳaten, hekketden, haḳḳtan, haġġatan, ḥaḳġatannıḳdan, haḳaten, heḳḳetden, haḳḴat, haḴġät" şeklinde kullanımları vardır.

haketden: evelde ayı çoğudu bu dağda, ***haketden*** çoğudu. (ADDA 5-66)

haketene: küçük baci da diyi zar ***hakėtTene*** zatene adet bėledir. (EYAD 1s. 219)

haḳḳaten: bulguru satın alıyoz ***haḳḳaten*** yani telaşlı oluyo hele bilaki bizim gibi insannar için. (SİFSİA III-117)

hakikaten: sekiz on yaşlarındaykan ***hakiḳaten*** şu kövde yok bizdeydi. (SA 13-1)

hakkat: sanki evimizde hiç gormemişuḫ ***ḫaḳḳat*** gormemişuḫ. (DİÇÇA 8-33)

hakketen: ***haḳḳeten*** ağlamişum yani. (THA 1510)

haḳḳadan: böyüklere sıra vermez ***ḫaḳḳadan*** ben derim yā beyle iş olur mi?. (AYA 6-407)

haġġatan: baḫi ***haġġatan*** elında bi çığın bi da bi at çıḫtı geldi. (KBAYA 11-42)

ḫaḳġatannıḳdan: ***ḫaḳġatannıḳdan*** sabaḫliyin ġalḳıp ḳalḳtin zaman tarana çorbası yapiyosun. (SİA Turgutlu-47)

haḳaten: allaha coḫ şukur ***haḳaten*** şimdi durumlar iyidir. (GMKA 5-8)

heḳḳetden: menim bir pantor var ayaġımda bi ip çehsen ḳırḫ tene yama düşir. ***heḳḳetden*** niye ele giyerdik. (VGKHA 4-47)

haḳḲat: senin aḫlın irmez diyollar, sen çıḫ diyollar. ***haḳḲat*** şeytanın aḫlı bile irmez. (NİYA 1-14)

Kullanımı, Kullanım Yeri

TTA'da kullanım farklılığının en fazla olduğu bağlaç olan *hakikaten* ve *hakikaten de* bağlayıcıları Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

o tuyleri birbirine çaḫıyer ***hakkaten*** baḫıyeki iki tane at geliye. (AYA 1-115)

baḫca ġapısına yanaşīy baḫiy˛k˘ ***agigaten*** aslanıñ ögünde ot var. (TKYA 49-76)

lan niriye gitdi˛imi de bilmiyom. ***haġġatden*** firaraline gitdim. (KİİSKA 1-9)

biz onu geçtik geldik biraz ***haḳaten*** ileri geldik dėmek ki alah duāmızı abul˘ėtTi. (TYAD s. 48)

uşā gėtmeden iyileridi. başsız, terbiyesiz. şindi ***hagkaten*** bi çocu˛uñ gulāndan dutup da yavrım şu şekil oldu deyen yoḳ. (UİA 1. 2. 117)

o gendini ġurtaru didim. ***haġġat*** cafer ağa ben böyle biş işidiyom. (ŞÖYA 16-8)

şėle bi sıḫıntı ėle gördük bi yani ***haḳḳatan*** sıḫıntı gördük. (DİÇÇA 33-1)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

diyom orda da ***haġġaten*** adamı tavıḫ gibi vurular yani. (NEKYA 5-195)

av yarenniği filan ätdile ***haḳgetinde*** o gün ben çoḳ hasdaydım yerimden ḳalḳcaḳ yanım yoḫdu. (BİA 9-5)

sanki evimizde hiç gormemişuḫ ***ḥaḳḳat*** gormemişuḫ. (DİÇÇA 8-33)

milletiñ birbirine pek bi emliyeti galmadı. ***haKgaten*** äsgi düzenner gayboluyo. esgi dosluklar da gayboluyo. (EMİA 29-38)

hāġiġat ‿ādam bāñā yayınevine verecām dedi. (AKKYA 36-1)

evát ***haḳḳaten*** ben ūrde bizim aleye bi telfon geldi. (ARYA 1-82)

haKgeten bubam kötü de olsa gine ircebi çoḳ severdi. baḳ allah var hindi. (DMA I/A. 304)

b. Onaylama Anlamı Taşır

o da geli‿o baras sonra geli‿or ***hākeTden*** ta dėdikleri kimi yemek hazır‿olmuş. (KA 3-26)

deyince bi baḫıyor ki ***haketen*** efendım dönüp baḫıyor ki bavası geride baḳan bavası. (TYAD s. 30)

annen böyle söyleyi ***haḫiğaten*** artuḫ evlenmen icab ‿eder. (EYÖA 2-14/235)

358. hakikaten de: Arapça hakikaten kelimesi ile Türkçe de bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Açıklama ve onaylama anlamı taşır.

orda ġurşun var, saçma var dedi. ***hakaten de*** baxdırdı, saçma var. (SDA 5-243)

baḲdı ***haḲġat da*** dōru. (KA 1-013)

çoḫ güzel yiğidimişsin dedi ***haġiġadden de*** yiğitlerin yiğidimişsin. (SMİKA 8a-136)

dėyī ki yav ***hekketen de*** ėyí atdan anlimiş. (UMA 28-22)

ordă bi on yedi ay ğădă ġaldıḳ. ***ḥákiḳátal dă*** geliylėcek yermişti. (SİA Salmanlı-1/72)

ben abazayım demiş ***akḳaten de*** bir abazaysan bi abaza yavrusuysan anamın aḳ sütü gibi helal olsun. (SİFSİA 11-32)

bazı beyle olerdı baziler de ***ḫaḳḳat de*** bırbırnı görürdi. (AYA 6-119)

359. halbuki

Kökeni-Yapısı

Arapça *hal* Türkçe *bu* Farsça *ki* (BTS) kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş karışık kökenli bağlaçlardan biridir. Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde kullanım alanı oldukça geniştir. Ayrıca bölgesel farklılıklara göre kullanım farklılığı görülür.

Kullanım Şekli

Bu bağlacın Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanım farklılıkları şu şekildedir: "halbuḳısı, halbukisi, hālbukise, halbuḳısam, halbuküsem, halbuki, halbūkü, albúki, halbeki, halbıḳı, halbāski, halbukäm"

halbuḳısı: hem ne var şimdi ortalıkda dėdim, ben masif mı yapTım. ***halbuḳısı*** çocuḳların ifadesi bāya resmi vurmuş. (EYA 11-88)

halbukisi: işim var diyom ***halbukisi*** bıraktım orda unuttum da geldim. (SİFSİA III-51)

hālbukise: bu şeyi biz ödeyecez demişlēr hālbukise bänden giden bi inek, bi inek. (İİA I. 5. 83)

halbuḳısam: ***halbuḳısam*** direksiyon senin elinde. (KİYA 11-109)

halbuküsem: bi şey bulamıyıxlar. ***halbuküsem*** üs yanda onu da ben unutmuş getmisim. (SDA I. 5. 265)

halbuki: ikisini ġurtlar parçalamış, ikisi de boğulmuş ***halbuki*** biz değildik, çoh sefalet çekdik. (AA I 6ı-39)

halbūkü: ev yapmaye gidiyo **halbūkŭ** aḳsam baḳāllamıs ovada başġa bi şē yoḳ. (DEYA II. 53. 23)

halbuḲuysa: hele ne de yoruldu da uyyu dedim ***halḯbuḲuysa*** hasda ölümcül orda yatıyo. (BAİA I. 3. 86)

albúkü: dana dėler danıya yani buza˛ū dėmezler ***albukü*** dōrusu deyil. (DMİA 11-227)

halbeki: ***halbeki*** iç bildĭ yoḳudu. ama ārfleri arendik. (KBİKAİ 28-30)

halbıḳı: gene sen ırızannañ ġoyardıñ beni dėdim, bir üñ salladım. ***halbıḳı*** ne emir erim ne bişiė. (HA 1-161)

halbāski: ayaḳġabıyı elimizden aldılar dedi, ***halbāski*** biliyök dedi çalınıñ araḳasına saḳlanmışlar. (DYA 8-31)

halbukäm: insanlarda bu görülüyo dädi ***halbukäm*** bändä bi tansiyon da yoḳ. (DGİA Km. 5. 309)

halbuḳi: adet ėtmediler yaylada gelin çıḳarmayı ***halbuḳi*** herkeş orda, burdan ġalabalıḳ yayla burdan iyi. (DYA 2-329)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Karışık kökenli bir bağlaç olan *halbuki* cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Anlam ve görev bakımından birbirine iki zıt cümleyi bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

unna zanndiyolar ki emin āyı bi ōle ḳıyāfetli geyinmiş bi kimse. ***halbukisi*** emin ā çarıklı bi adam. (GKASŞÖ 2-60)

efendim bu sannedīy ki dışarkinner gızınan ġonuşuy ***halbuki*** ġız ġonuşmayır. (TKYA 44-56)

dėmek gi bi fiyat böyük araba üç yüz teneke çıḫdı. ***halbuki*** altıyüz teneke vardı töbe yarabbi yani üçyüz otuz tenekede ḳarar ḳıldı. (VGKHA 2-51)

padişah da güya oğlu gēlor diye şölen düzenlemiş ***halbuki*** gülizarı nasıl ben almadım oğlum aldı diye sihirle īlan şegline soḫmış. (ADMKGSYA 7-97)

millet onarı husūsi götürdü ***halbuki*** oraya sahiP‿olunsaydı yāni çoḳ güzel bi tarhi bi şeydi. (AYYA 92-22)

Görevi

Oysa, buna mukabil, buna rağmen, gerçi anlam ilişkilerini kuran *halbuki* bağlacı açıklama ve karşıtlık anlamlarında kullanılır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

da‿a aramiya gerek görmüyür yanı şüngü evde ġalmış o ***halbúki*** gış günü paltosu da vār. (DMİA 5-17)

bele edduḫ ama ***halbuki*** çoban içarısında kel‿olan koruya sahap oldi. (ŞVYA 5-200)

yani güşsüzleri ezmiye çalişiylar gendileri bir‿an önce görevi yapmağ‿üçün ***halbúkū*** dōru de‹il. (DMİA 2-83)

dört Tane daha aldılar alivüyon ***halbu Ki*** gideceği bir sene yā. (SBA 36-156)

diyilar ya loḫman yėdi. ***halbüki*** efandisı da loḫmanı çoḫ severmiş. (KBAYA 8-8)

ben dedi bu çocūn yatandan ġade çıḳınca ben deliya döndüm yā dėdi. ***halbuḳū*** ona da demiş ki bundan sōna subay işde dē mi onarı önemiş, bişi çıḳmadı. (KEYA 31-126)

b. Karşıtlık Anlamı Taşır

arabada o ġadar sıḫdı ***albúki*** yani bilmez yolu çıḫaramazsınız. (DMİA 2-89)

ulan höle bi de baḳdım elleri bembeyaz‿idi ***halbuġı*** eldivan kėyeriz. (KEYA 31c-72)

bis burada heş kimse tanimiy ***ḫālbuki*** onuñ yüz misli‹eser deyi mi? (DMİA 6-94)

halbuki bağlacının kullanımları arasında geçen *halbukısam* bağlacı da oldukça dikkat çekicidir. Arapça *hal*, Türkçe *bu*, Farsça *ki* bağlacı şeklinde oluşan bu bağlaç bir başka kullanımı olan *halbukısam* bağlacının oluşumu ise şöyledir: Arapça *hal*, Türkçe *bu*, Farsça *ki*, Türkçe *ise* ve –m pekiştirme eki şeklindedir.

bu bazı dädi bi insanlarda bu görülüyo dädi. ***halbukäm*** bändä bi tansiyon da yoK. (DGİA Km. 5. 310)

halbuḳısam direksiyon senin elinde. (KİYA 11-109)

onda ne bişiy yoḳ ōrda dedi ya ***halbuküsem*** onda da varımış. (SDA 5-272)

360. halbuysa

Kökeni-Yapısı

Arapça *hal*, Türkçe *bu* ve *ise* kelimelerinin birleşmesiyle oluşan karışık kökenli bir birleşik yapılı bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanım Şekli

Taranan metinlerde farklı kullanım şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. “halbüsä, halbuysa, halbusu, halbūse, halbĭse, albüsem, halbisem, halbìsem, ḥalbıseki, halbuysam’’Bu kullanımlara ait bağlaç örnekleri şu şekildedir:

halbüsä: ***halbüsä*** o īsan ölümüş. (AKCA I. 4. 32)

halbuysa: ***halbusa*** ağa vardıḫı ġanı burda sulh˛eder. (GBA 14-50)

halbusu: biz ne bilelim dedi. ***halbusu*** ordan dutdu herıf beñe. (DİGBA B. 07. 62)

halbūse: paḫladan fasulleden bildi ***halbūse*** didim ki en uza bura yoḫ didi daha uzā gidecāñ. (YKYA 4-36)

halbĭse: arḫadaş buradan dėyor evime varīm ***halbĭse*** yuna salmadī narar da. (NEKYA 1-336)

albüsem: pamıḳtan geldineyin adam beni düvē ***albüsem***, ona “yör lek gitti. ” demiş. benim‿iç‿aberim yok. (AYYGA 13-48)

halbìsem: vardım ġarılara ben bi zopa çeKdim. ***halbisem*** dėdi şėde geliyoz. (KEYA 21a-90)

ḥalbıseki: ***ḥalbıseki*** yutmuş ḥerif. (SİA Azizağa-53)

halbuysam: ġarnım acıḫdı diyir ***halbuysam*** birez ögde ähmeh verdim yädi. (EA s. 80)

halbusanki: ***halbusanki*** gemi aç’ilmiş. (RİA I.)

Kullanımı kullanım yeri:

Halbuki bağlacı ile aynı anlam ve göreve sahip olan bu bağlaç cümle başı bağla cı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

deyi zenginim ***halbuse*** aç’ yatayi. (RİA I.)

īde dalı çarpdı dedi, der ***hālbuse*** garı sıkdırı sıkdırıvemiş hepsinin yüzlēni der. (UİA 1. 17/152)

deli ya ***halbuysa*** adam keramet ehliymiş. (ŞÖYA 38-20)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

uyḫusumu geldi ney, dilleridi ***halbisem***, aclindan ālıyor ya hepisi de biliyor bunu. (YÇA 13-5)

çirkin çirkin dedim onun uçun halbise benim anamın babasınıñ adı mılla mahmīd. (3 HA -74)

çift sürekē öküzlēni dolandırdı ya ***halbise*** ben adamın yanña bile varmadım. (KEYA 18-55)

b. Karşıtlık Anlamı Taşır

bizim arḫadaş diyo bi iftirāya uğramış ***halbūse*** iftirā dēl. (GKASŞÖ 10-152)

o gidenneri ne deye getmeyeños bennen deye ***haḽbúse*** bizi soymaya götürüyōmuş. (SYAÖ 35-18)

dedim ben oḳuycaḳ olduḳcan sōna. ***halbisem*** benim o zaman adama o ġadar ehtiyacım var. (SİKAD 13-28)

şimdi cama vurdum tıḫ tıḫ bor yolcusu ġalmasın. ***halbīse*** daha niğdeye de gelmedik. (NEKYA 5-58)

kitabını açmış göre çalışīr ***halbuysam*** yazıların üstüne baḫir. (EA s. 80)

362. halen

Kökeni-Yapısı

Şimdi, şu anda anlamlarında kullanılan bu kelime Türkiye Türkçesi ağızlarında bağlaç göreviyle kullanılır. Basit yapılı olup Arapçadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

çekdük çileyi çekdük tā ***hālen*** ne çekecēn belūsüz. (ABİA 26-54)

mevki˛e yaḳın çavış çiftliği vardır ***ḫalen*** mesuT ereziñ kövüdür. (KYA 2-7)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

daa giremeduk ***hālen*** girememişiḳ daa. (RİA 20-57)

362. halen de: Arapça *halen* kelimesinin Türkçe *de* bağlayıcısını alarak kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılması sonucunda *halen de* bağlacı oluşur. Cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

burda bizim ⁻azat vardır ***halan da*** duruyo. (BKA 10-90)

zāhire ambarları yaPmışlar. ***hālen de*** yontup yapannar var. (AYYA 55-8)

o da aynı yere düşüyor ordan da su çıḫıyor ***halende*** var aynı zıḫla gölü Hálil rahman gölü. (ADMKGSYA 32-201)

363. halen daha

Kökeni-Yapısı

Arapça *halen* kelimesi ile Türkçe *daha* kelimelerinin kelime grubu şeklinde birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanım Şekli

TTA'da farklı kullanımlarla yer almaktadır: "halan daa, halen taa, halen daa"

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

ben gerçekleri ġonuşuyorum. ***halan daa*** da bu günümüzde devam ediyo bu da baḳırla çoḳ oldu bizim düünde, baḳırla çoḳ oldu. ***halen taa*** o ġarının türkülēne ālacam geliyo diyo. (BBA 16-35)

364. halen daha da: Arapça halen Türkçe daha kelimesi ile de bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama anlamı taşır.

eyle bi yōrt yimedim didi bu gune ġadar didi ***halen daha da*** duruyo didi. (YKYA 6-22)

ben gerçekleri ġonuşuyorum. ***halan daa da*** bu günümüzde devam ediyo. (BBA 38-20)

365. hali hazırda

Kökeni-Yapısı

Arapça bir kelime grubu olan *halihazır*ın cümle başı bağlacı olarak kullanılması sonucu oluşmuştur**.**

Kullanımı, Kullanım Yeri

Bazen sadece cümle başı bağlacı bazen de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlama göreviyle metinlerimizde tespit ettik.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

hālihazırda çifçi bāķuruna şey yatırıyorum, pirim yatırıyorum. gerçi biz emekli olmamıza imķan yoķ. (AYYA 11-34)

bu şindi ***halihazırda*** mesela erzincan debreminden şiddetli görünüyo. (SAKİA 23-99)

b. Cümleleri Bağlar

dodo biyaz işde uyelerde…***halihazirde*** odimişle şimdi. (RİHA 1-141)

valla benim bildi˳im˳olmazdı olum ***halihazırda*** bän bône biliyorum. (SİNA I. 7. 47)

bunar ağır ağır kaybolmak üzere. ăma gene de ***hali hazırda*** çok evlērde mevcut vardır. (SA 5-15)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

dört tāne şimdi ***hālihazır*** mevcut çalışır vaziyette hüyükburun'da māsan var. (AYYA 36-27)

hem çifçilī devam˳ètdirdim. ek olaraK, bir de yumurta işine alışdım. şindi ***haĺa hazırda***, yumurta alıp satıyorum. (EMİA 40-11)

366. haliyle

Kökeni-Yapısı

Arapça *hâl* kelimesinin iyelik üçüncü tekil şahıs eki ve Türkçe *ile* bağlayıcısıyla birleşmesi sonucu oluşmuş birleşik yapılı bir bağlaçtır. Kullanıldığı cümleye doğal olarak anlamını katar.

Kullanımı, Kullanım Yeri

TTA'da cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

esgiden tabi birez maddi sikıntı varıdı, biliyo musuñ? geşlede para olmoyodu. ***haliyle*** atasınıñ ne vèrdinen, onnan geçiniyodu . ŞHA II. 2. 10)

burası aydın çepnisi olaraḳ adlandırıyolā genelde yöresel olaraḳ aydın taraflarından mutlaḳ oralardan göç etmiş ***haliyle*** geze geze geze. (BBA 59-99)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

suyunu vere erer dökerse çabuk çürür ***haliyle*** insanâolu da heraldā öledir. (DEYA II. 27. 2)

tābi bizim bura yüksek memleked. ***haliyle*** ġış çoğâoluyo. (EMİA 50-9)

burada ġavaḳlā varıdı, onnarı satdılā, ġatġı yapdılā. ***hāliyle*** imici usulü ḳırḳâelli sufra varıdı. (SİNA I. 4. 4)

367. hani

Kökeni-Yapısı

"Karşıdakinin daha önceden bildiği bir şey kendisine hatırlatılmak istenildiğinde kullanılan bir söz: Verilen sözü hatırlatan sözün başına getirildiğinde sitem anlatan bir söz: Bazen bari anlamında kullanılan bir söz: Doğrusunu söylemek gerekirse, kaldı ki, üstelik anlamlarında kullanılan bir söz: (BTS) şeklinde anlatılan hani kelimesi Türkçe kökenli bir bağlaçtır. Eski Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde kullanılan bir cümle başı bağlacıdır. Hatırlıyor musun, bilirsin ya

anlamlarında kullanılır. Türkçe olan bu cümle başı bağlacı Eski Türkçeden beri metinlerde gelişimi izlenmektedir. "<ḳanı<ḳa+n+gı, ET. : ḳanu, ḳanyu, ḳayu, hangi hangisi, kim. OT. : ḳanı, nere? ; ḳanu, hangi, hangi şey-xayu, ḳayu (DLT) (Gülensoy, 2007: 404)." şeklinde tarihi metinlerde gözlenebilmektedir.

Kullanım Şekli

Taradığımız metinlerde kullanım şekil farklılığı çok değildir: " hani, hanı, hănĕ"

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılır, hem de **c**ümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Cümleleri bağlarken başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

bi‿gün oğlandan kız yalanız otırėrler. oğlan kıza dėr. "***hani*** sen evlenmeden eveli derdin ki: egerse ki padişahın oğli beni alırsese ben ona ele bi halı taḫiyacam ki. (EYAD1s. 218)

bunnarı annadacaḫsınız hėç yolu yoḫ ***hanı*** gėne bir temsil geldi hatırıma yanı ġusura baḫma. (SMİKA 14a-79)

köŋ yolunu yapdırıḳan ***hani*** işden addırdīñ bi adam vardı. onun şi‿en annad hele. (HA 6-112)

a. Cümleleri Bağlar

biraz hima ettiyidi ***hani*** ġaç sene himā ettiyse. (AAA 11-52)

ġazana dökedik ***hănĕ*** ġaldırıp ėndiremiyoz. (SYAÖ 83-9)

şindi onar biraz terbiyesüzcedü. ***hani*** bi yer ġıralla, bi yere dalalla. (ASA 14-42)

ben neresi ne oldūnu bilmen hiç‿anlamaŋ ***hani*** görmedime bilmiyon, çocuKlumda hiç görmemişin Ki böleyin. (BDA 11-40)

doğannardan çıKtıK buriya biz ***hani*** bizim kôyden çıktık diye yalān sôylemēn. (İİA II. 11. 128)

bir türkmen aşireti geldi ***hani*** bizim dedelerimiz de Türkmen ya. (KŞYA 25-14)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

hani dimeg ki ġamı yarılmasın diyi mi ėdigler. (AEİA 14-53)

bi tura lafı olurdu. ***ḫanı*** diyelim ki ġandilliden mahmudliye bu köyler birbirine sınır dūn var. (SBA 22-1)

benim düğün böyle geçtı. ***hanĕ*** umumiyetle biraz zengin olursan böyle olur, faḳat fakir olursan da ufaḫdan geçer. (AKYA 37-20)

gene elini uzati ali cüzdani, tabi üç tene kör ***hani*** zanediler birbirlerine verdiler şēleri. (DA 2 -47)

bi tane askerden geldi yirmi dört yaşına girdi ***hani*** evlendiremecem çünkü on ombeş milyon bi para ḳazaniyom anca. (SİFSİA I-103)

b. Kabullenme Anlamı Taşır

hani şimdi ġısır da çıḳdı. (KMYA 2-213)

nihāed böle ***hanı*** bilīoñ mu. (AEİA 31-28)

hanı çoḳ zāmet çektik. ama şindi çoḳ rāttayız ama belkim bizden yani geçti. (KBİKAİ 4-56)

c. Üsteleme Anlamı Taşır

fazla satin˛erazi yok zatèn ***hani*** fazla olsa da yapsa yoḳ yani. (SİNA II. 6. 23)

kendi ḳurbanımızı dağıtırız ***hani*** parça parça yaparız. (SİFSİA VI-91)

368. hani ya: *Hani ya* bağlayıcısı ise Türkçe *hani* kelimesi ile Farsça *ya* bağlayıcısının bir arada kullanılmasıyla oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaç öbeğidir.*Hani* bağlacı *ya* kelimesi ile birleşip kalıplaştığı zaman biliyorsun ya anlam ilişkisi kurar kabullenme görevinde kullanılır.

evinde bişe ḳomadığı gibi adamın dili de lal oldu ***hanya*** bu şekilde günlerımız olurdu. (AKYA 44-18)

ulan yan sen ne uçun bunu ibdal ėddirióñ dėdim ***hani ya*** ibdal eddirmi˛e dilegce verig. (7-21) HA

gençlíḲ ***hanıya*** ġorḫuyorum. (SMİKA 9a-17)

369. hani belki: Türkçe hani Arapça bel ve Farsça ki bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Soru yoluyla olasılık anlamı katar. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

ama mēcburen ġalıncā ***hāni bälki*** olabili yani. (SİA 50-69)

370. hani dedim ya: Türkçe hani ve de fiilinin görülen geçmiş zaman birinci tekil şahıs çekimi ile Farsça ya kelimesinin birlikte kullanılması sonucunda oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

bubamın bu hatırası var ***hani dėdim ya*** İzmir, afiyon, sandıḳlı burada çarpışmış. (AYYA 93-32)

371. hasılı

Kökeni-Yapısı

Sözün kısası, kısacası anlamlarına gelen bu bağlaç Arapça *hasıl* kelimesine Türkçe –ı iyelik ekinin gelmesi neticesinde ortaya çıkmış bir bağlaçtır. Karışık kökenlidir. *Hasılısı* bağlacı ise hasıl kelimesine getirilen –ı iyelik eki şeklinde oluşmuştur.

Kullanım Şekli

TTA'da farklı kullanımları bulunan bağlaç öbeği cümeleleri bağlar: "hasılı, hāsılı, hāsıl, hasılım, hasılda " şeklindeki kullanımlar *hasılı* bağlacının ağızlardaki farklı kullanımlarıdır.

hasılı: bu para benim olmaya benim, diyor geçip gidiyor. ***hasılı*** böylelinen ġapanıyor. (GAMSYA 2-79)

hāsılı: gene serT bir çıkış. ***hāsılı*** o çevrede elal‿asıl yani ele alacaḳ. (KA 1-281)

hāsıl: arılarıñ ġuz baḫımına vardīm da arılarıñ beş danesi ölmüş. ürġuP zirāT teKnisyenine vardım. bana bi yardımcı olmadılar. nevşere vardım, olmadılar. arılarımız ***hāsıl***, yabancı arıların hasdalīyla. (NÜAYÖ 8-15)

hasılım: çolūñ çocuğuñ ayeanı olur, meydana geldi ya, vallā, billā, ***hasılım*** bōle işde. (NEKYA 3-95)

hasılda: recep bey vādı çete gumandanı aynısı boraya unnā otayı godula. ***hasılda*** yonanda esgişēre çıḫdı. (SKA 3-24)

hasılısı: burda öşür möşür kesTiler, ***hasılısı*** emirile savrılırdı. (SDA 8-55)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

hem agladı hem konusurdu. ***hasılı*** ben sindi bi seyde esgiden canım yavrım sey varıdı bu öşür varıdı öşür. (ŞHA II. 16. 93)

giderseŋ giT di söledim ben de ona ***hāsılı*** bölece gine de būdaydan bize birez bıraḫdılar. (NÜAYÖ 7-18)

bunun ömrü bu vaziyetde didi ***hāsıl*** bu arı devam edip geldi. (NÜAYÖ 8-10)

Görevi

a. Özetleme Anlamı Taşır

esgi işlēñ zehmetlīdi canım ***hāsılı*** şindiki ġoley. (ABİA 41-52)

evet beşeriyeTde yiyiP içiyoruz amma ḳane¸atlı bir insannar. ***hāsılı*** bunu bi de onuñ yambaşında pambıḳ baba, ayaḳ dizinden aşşānnı ġabir açıḳ, parmaḳları dāhi sayılabiliyor bēle. (AYYA 74-18)

yaşı böyüTdüK. dügün‿äTdiK, älli gün durdum ha¬di bi da asKärä. ikinci äsKärliga. häm‿iki ġura bidän giTdiK. ***hasılī*** bän ävlänmädän dä gäş ġaldım biräz. fakirliK yüzündän. (DGİA Ç. 2. 160)

anamıñ, anam da biräz codalazdı, ḳıragı PaTlıcan. ***hasılı¬*** yirmİ bäş yaşında äsKär‿olduK. (DGİA C. 2. 115)

b. Sonuç Anlamı Taşır

Ḳorkarız hani yeyemēyoz hani ēşiyi aḳlımız çıḳ eşiden ***hāsılı*** bÖle olú. (SYAÖ 89-30)

germiyanoğulları var‿orda ***hāsılı***, ōrdan onuñ serrinden‿afyona ġaşmıs gelmiş. (ŞHA II. 8. 58)

orıya varırdım orda yatardım ***hāsılı*** bir gün varırdıḫ ertesi gün alım satım yapardıḫ. (NEKYA 2-184)

öte haydarpaşıya sirkeciye ora atladılar ***hasılısı*** sirkecide orda bi gün mü iki gün mü galdık, ondan sōna seçdiler. (SDA II. 8. 31)

372. hasılısı da: *Hasılısı da* bağlayıcısı ise ek yığılması sonucu oluşan *hasılısı* kelimesi ile *da* bağlayıcısının birleşmesi sonucunda oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

biz o zaman bunuñ gibi ufādım ben. ***hasılısı da*** benim o böyük bacım burada gocası asger dīdī. (SDA 8-149)

373. hasılı kelam

Kökeni-Yapısı

Arapça *hasıl*, Türkçe üçüncü tekil şahıs iyelik eki ve yine Arapça kelam kelimesinin bir arada kullanılması sonucu oluşmuş bir diğer cümle başı bağlacı da hasılı kelamdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanım Şekli

TTA'da farklı kullanım şekilleriyle kullanılmaktadır: "hasılı kelem, hasili kelam, haseli kelam, hasėli kelam, hāsılıkelam, hāsılı kelām"

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

hanım öleli on sene oluyor ***hasılı kelem*** şimdi işte hasta olduġ‿allah tarafından. (EMİA II. 19. 15)

yani olarda mısada etmişlerdi. ***hasili kelam*** bi gün ġış güni biz erkan ramazan geldi. (BMİKA 2-27)

Görevi

a. Özetleme Anlamı Taşır

o arede babam yėtişdi babamı da páreyi tėklıf ėtdi, ***haseli kelam*** bizi çeviremedi. (BMİKA 2-37)

ne esgükse söleyin dėdiler. ***hasėli kelam*** aḫşam işciler pėyda döndiler, geldiler eva. (BMİKA 2-132)

b. Sonuç Anlamı Taşır

e nērde ġaldı bu adam, e işte keşanda ġaldı. ***hāsılıkelam*** geldik geliboluya birlĭ ġāy urda dinlendik. (GKASŞÖ 11-242)

yannış annama ellemedim deye yemin ederim. ***hāsılı kelām*** biz gittik çantaları aldıḳ. (GKASŞÖ 10-118)

işde böle ***hāsılı kelam*** arabalalan ḳıTdıḳ. (SKA 6-61)

374. hatta

Kökeni-Yapısı

Arapçadan dilimize girmiş bir cümle bağlayıcısıdır. Bile, hem de anlamlarında kullanılmıştır.

Kullanım Şekli

hatta bağlacı taranan metinlerde farklı kullanımlar ile karşımıza çıkmıştır. “ḥatta, haTdi, hatdā**,** hadda, haTde, ḥette” şeklinde kullanımları olan bu bağlacın örnekleri aşağıdaki gibidir.

hatTa: on bäş gündür burdäydi ***hätTa*** hätTa bän görmädim tarla aldılar da zäyrin dikTirdilär. (DGİA Kr. 1. 134)

haTdi: ya ben ne deyoŋ ġaçırdım deyoŋ ***haTdi*** habarı osa o dedī˛iñ˛olur. (SİNA II. 9. 91)

hatdā: yanı zengin ġapıdā˛olur ölē ötekī˛adam ***hatda*** bizim ceddimiz püşmangül derler. (DMİA 5-67)

hadda: bī de baḳmışın böle baḳmışın sanki ġar yaıyor ***ḥadda*** ġar da yavıyor. (OİYA 79-17)

ḥette: ben daha sayılarını sayamam bu kíşílar …ḥette bazısını bėle boyalı gördüm. (UMA 7-44)

hattı: papazıŋ öldū yer durur ***hattı*** papazın ġabırı yol yapılıkan çıkdı mermer bi mezar. (MİATTİK 2-60)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bu buda oña yenilince bu üsküdarda asmışla bu oynayan‿ōlu memedi. ***haTTa*** oña dèmişler ki -girit harbi varımış o zaman- bizi beñi avfet. (ŞHA I. 11. 6)

yokdu ***haTdi*** haberi yok ya. (SİNA II. 9. 90)

onlar da yaşlı oldu için gaçamamışlar, çıkamamışlar. ***hatta*** bi tanesi benim ayakkabım galdı demiş. (SDA 20-79)

Görevi

a. Ekleme Anlamı Taşır

bu şeˌerden ney gelüleridi bizim‿oruya ***haTTa*** bu şeˌerde sōnadan yaptıla. (ÇİYA 11-124)

hocam beni çok severdi ***hattā*** konyaya göndericekdi beni. (BMA 16-58)

aşşā ve yokarı beltarla berāber idi, ***haTda*** ovacigin mahalleleri de buraya dāhil. (BDA 15-23)

dävlet veriyo arabasını, yèmeni dävlet veriyo, ***hatda*** deFder, ġalem gibi, kitaP gibi bi şeyle de dā yardım‿ediyo. (SİNA II. 19. 41)

savkiyat gelir bizim ordan da varımıs, ***hatta*** bir ikisiniñ gardası da varıdı. (SDA 8-29)

eskiden tabi biz vilayetimiz izmitti ***hatta*** ķırķdoķuzda asker olduğumuzu. (SİFSİA 10-9)

ġaz lambası böle ***hatta*** ķırķ üç ķırķ beş ķırķ altıya ķadar babam muhtardı. (SİFSİA 10-55)

ben de dokudum Kendim **hatta** götdüm bildiñ mi? (ŞHA I. 5. 74)

amma gene de sever ***hatda*** evlenmeyiP ġızı bekler. (ŞYA 10-7)

b. Pekiştirme Anlamı Taşır

ḳolanḳayada ġırdırıyor yandan çeviriyo ***hatdā*** duydūmuza göre konuşuyorum şu an kolankayada mēvzïler. (İİA II. 23. 221)

arḳadaşladan ***hattā*** dün birisi ġılındı da yere geçirecēdim ġordu bi yerde kendinden. (ABİA 42-72)

ondan sōna bi dönem de ***hattā*** ben idāre ettim cahil oldūm halde. (SİKAD 17-55)

bunnan yirmi sene oldu mu? oldu heralde geldile de. ***haTTa*** odada yatdıla şēdişin. (ŞHA I. 5. 114)

birisi erdişden gelì, biri ordan gelì, birisi buradan gelì, ayni haci zekeriya bunlari bana anlatì. ***haTTa*** urfadan buraya gelen var. (VMA 31-131)

c. Üsteleme Anlamı Taşır

bazıları hazine bulduyūdu. ***hatTa*** ġayseriden ev mev aldīyīdī ne bilek ev mev aldığına göre herhālde bir şeyler buldular bulmasa sanrım nasıl göçsün. (AKKYA 35-4)

düz daşlarınan, çesitli yazılarınan hátda iki tāne mezer ġaya var. (SİNA II-12. 98)

işde biz bôle şeı‿oldūmuzdan. ***haTTa*** camimiziñ baKımını yaptı hocamız şoK dèyerli hocamız var. (ŞHA I. 4. 22)

haziranıñ onunda onbeşinde ***hatta*** yirmisinde suyuna başlāsıñ. (SA 11-17)

375. hatta da: Arapça hatta kelimesi ile Türkçe de bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Cümle bağlayıcısıdır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Ekleme anlamı taşır.

iki ġarı birleşmişle, üş ġarı ***hátda da*** öldürmüşle onu, yonanı. (SİNA I. 5. 119)

gevır‿evlerine bilen ben ikibin üş bin ev ***hattā da*** ilersini añnadam ben sana dini şēyden indi ḳutup yıldızlarını vesayreyi. (SYAÖ 15-140)

boŋyemez oyunu ***hadda da*** herşey yapdırıllardı. (ASA 7-38)

376. hatta ki: Arapça hatta kelimesi ile Farsça ki bağlayıcısının kelime grubu şeklinde öbekleşmesi sonucunda oluşan bir bağlaçtır. Açıklama anlamı taşır. Cümle bağlayıcısıdır.

kövde veya sivaslıda. ***hattāki*** ozaman seyyar vardı. (SA 13-19)

fakat büttūn suyuñ yararlı olcanı sanmıyorum. ***hátta ki*** sultandagı sālık ocagınıñ doktoru ergün beye sôledim ki beyefendi bu suyu biz köy olarak gönderiyoz èyidir deye. (SDA 15-52)

377. hadi

Kökeni-Yapısı

Ünlem olan Türkçe *haydi* sözcüğünün başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki ve sonraki cümleye bağlamasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ya beyaz altın da olıya dedim ya, ***hadi*** altınısa. altın olsa. (SDA I-5. 248)

bi de baŞa iki şiş yapdı, ***hadi*** bunnarı da dedi ēmiz yaḳın. (2-226) ABİA

baña dèdi ki abey dèdi, ***hadi*** gidelim dèdi. (SDA III. 14. 29)

Görevi

a. İstek Anlamı Taşır

bunla därdi bänä gälinlärim, ***hadÏ***ˌannä bizim‿üykümüz gäldi, bän dä söylüyvürüdüm. (DGİA Aç. 5. 6)

dolmuşa binyōñ ***hadi*** ordan otobüse binyōñ günlük bi milyon paran gidiyō. (SKA 4-331)

ġari bi nasır buydäydi. ***hadi*** siz duraġoñ ġari bi yï˛ıscaKda duraġoñ dädim. (DGİA Çr. 1. 221)

bu diyo ki ***hadiñ*** diyo, ġatırıñ birini aç ġoñ diyo birini de susuz ġoñ. (YSİA 10-377)

çavuşlar gelì, ***hadi*** birbirize sírtínízi vėrín. (VMA 15-15)

378. haydi bakalım

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşmiş bir yapıda olan bağlaçtır. Ünlem olan haydi kelimesi ile bak fiilinin istek kipinin birinci çoğul şahıs çekiminin bağlaç olarak kullanılması sonucunda ortaya çıkmıştır. Aslında ünlem olan bu bağlaç grubu başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlayarak bağlayıcılık fonksiyonunu öne çıkarırlar.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulundukları cümleyi kendilerinden önceki cümleye bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

sivri burunu karāmsı bi āyvandı bi sır vēdile bi ōrdan ***adi baḳalım*** uzlaşıldı. (BGYA 1-1)

nėyse öyleliynen geşti, ***haydi ba¸ālım*** zabaḫnan cumaat toplandı. (KKÇA 1-72)

candarma verdilē yanımıza ***adi baḳalım*** ha baḳalım**,** erā gittik bir āla bişē. (KİMİK 14-32)

torun bilem ucama gelmedi iç. sona gelinin eteklenden giydirdile, başımı açtıla, ***adi bakalım*** baḳ kim geldi, dedile. (AYYGA 1-48)

Görevi

a. İstek Anlamı Taşır

efendime söleyim, ondan sōna ***hadi baḫalım***, dā basına ġazi bulunur mu. (YSİA 5-133)

bunar atına binilar ***hade baḫalım*** derkene gida gida bi şėhere gidilar. (KBAYA 11-58)

orya geline gidiyorız nişan taḫmaya gidiyoruz, ***hadi baḫalım*** ikimizi gamyana bindirdiler. (ADMKGSYA 67-180)

bi cip duttum ben gene ***hadi baḳ***alım geldik buraya. (SİKAD 26-90)

ondaŋ sōna iden giderik. ***haydin ba¸ālım*** bi dü¸üne başlarıḫ. (KKÇA 56-47)

379. haydi bakayım: Türkçe haydi kelimesi ile yine Türkçe bak fiilinin istek kipinin birinci tekil şahıs çekiminin bağlaç olarak kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Cümle bağlayıcısıdır.

zabahleyin gine ġaḳ ***hadi baḫıyım*** tallaya tapana. (ÇİYA 10-23)

ben sabālē ***haden bakām*** arkadaşla atlarınız sulayalım. (SA 4-55)

işde etle, etleri bi yiñ. yimişlē sabāli olmuş, hadi baḳam şunuñ ġanına bi daḳılamıñ. (ABİA 6-65)

bunları bän çoK söglädim‿äväli. söglätdirilädi, ġızla **hadi bakām** biz çapa çapalagam. (DGİA G. 3. 58)

380. hayır

Kökeni-Yapısı

Arapça olan *hayır* bağlacı cümleleri bağlama göreviyle kullanılması sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır..

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

önce geldìnde gene gitmedi miydi, anasının yanina? ***āyır***‿o zaman gitmedi. (AYYGA 22-38)

gerçi aḳrabalīñ var mı? ***hayır***, peK o ġadar da aḳrabalīm yoḲ. uzaḲdan uzā. (BAİA II. 1. 194)

anası gine şōle bōle dädiyse de ōlan ***hayır*** bubam avcıymış, bubamıŋ av malzemeleri nēdäyse çıḳā gē däyo. (BİA 2-29)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

benim‿olana ille ġoyunculuk yapam dedim de yapmo. ***hayır*** ben bi de ġoyunculuk yapdım ya. (SİNA I. 3. 93)

esgi ismi arap köyü. yatır varımış ***hayır*** eveli burda arapdan gelme. (ŞHA I. 15. 2)

b. Olumsuzluk Anlamı Taşır

bi yasa çıḫarıP bunu gündemden düşüremez mi? ***hayır*** düşürmeK isdemiyo. (BKA I. 3. 20)

sekiz sene orak da bişdim, sāp da çekdim bu çocuknarnan. ***ḫayır*** pek yaşlı da degilidi de benden on yas falan böyügümüşdür. (BÇÇA I. 35. 36)

bän dä dädim alcasañ madäm gäl bäni boşa, ondan soñura al dädim. **hayır** sänä boşamam dädi. (DGİA C. 4. 88)

381. hazār

Kökeni-Yapısı

Cümleleri bağlayan kelime Türkiye Türkçesi ağızları metinlerine has bir kullanıma sahiptir. Herhalde anlamlı bağlaçlardan biridir. Yapısı ve kökeni tespit edilememiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olan kelime cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

babam dimiş ki ***hazār***, sōna sōlediler. “ben bu üş dene çocū niriye ġoyum.” (NÜAYO 25-27)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

orda değirmen taşı bile var, un ügüdüllermiş bilmem nīdellerimiş su çōmuş ***hazār***. (NİYA 3-12)

382. hele

Kökeni-Yapısı

Başında bulundukları cümleleri sonraki cümleye bağlayan Türkçe bir bağlaçtır. “Nihayet, sonunda, şimdilik, şükür ki, iyi ki, neyse ki, bak (Hacıeminoğ lu, 1984: 156).”

anlamlarında kullanılır. Cümle bağlayıcısıdır. Ancak taranan metinlerde görülmüştür ki cümlenin sonunda kullanıldığı zaman bu bağlacın kuvvetlendirme vazifesi daha ağırlık basar.

Kullanım Şekli

Metinlerdeki farklı kullanımları şu şekildedir. "hele, hele de hele, hala (hele), ele, hele dur. "

hele: gençler aynaya baḫarken ***hele*** şuna ben de baḫıyim baḫmış ki yüzü gözü buruşmuş. (MİA 61-29)

hele de hele: hele de hele bulguru bayli nası ġaynadiyoñ onu söyle. (YİA 8-9)

hala: sen bu adamın ġafasını ġırmıssın. yoḫ diyi. ***hala*** sölayın ben o adamın ġafasını nasıl niya ġırmışım. (KBAYA 18-62)

ele: o birleri diyo ki ***ele*** şu altınımızı külçemizi bölüşek de. (SİLA 4-22)

hele dur: şimdi de bu köyü beyle cėzdirī ***hele dur*** baḫaḫ o ḳaç sene daha cezdıracaḫ. (AKYA 32-34)

hele gel: yi˛enim diyōr siz ne getiyorsınız. ***hele gel*** ben dayına ne derim. (ADMKGSYA 58-7)

hele hele: evet ‿evet geçim sıkıntısı çoK. ***hele hel***e şu su sorunumuz da bi bambaşḳa yani. (ŞHA II. 24. 36)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Fakat cümlenin sonunda kullanıldığı zaman da kuvvetlendirme vazifesi ile kullanılır. Başında bulunduğu cümleyi hem kendisinden öncekine hem de sonrakine bağlar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

hele dur hele ne işTır bu anlat bāḫim. (ADMKGSYA 8-22)

vallah deyi ***hele*** sen bu sever götür belki dā gelmez. (DA 2-97)

hele erkendir diyin yola çıḫmadıḫ. (EİA C. I. s. 306)

hele baḫaḫ bunun soni ne olacaḫ. (EA s. 81)

b. Cümleleri Bağlar

dėmiş ki ōlum babañ saña almaz zamānı var hele oḫu dėmiş. (YSİA 8-19)

ekmek yodun, aş yodun, ġıtlıḫ_ çekdik. ***hele*** anamıñ_annatdıḫlarını bir duysañ. (YÇA 13-1)

senin gelinin gelmiş ***hele*** çıḫarT bi görem. (EYAD 1s. 147)

gel baḳalım dimiş ***hele*** nise ġaziyi dutmuşla. (EYA 11-119)

gel ***hele*** çavuşum gel diye bağırdı. (AKYA 38-117)

aç ***hele*** aç fadime bibi deler. (SBA 26-4)

gine git tımara. ***hele*** şafaḫ atmadan giTTím. (VMA 3-68)

c. Cümle Sonunda Kullanılır

hani işden addırdīñ bi adam vardı. onun şi¸en annad ***hele***. (HA 6-112)

illeziñ orda dutdu ġırader beni ***hele*** şu gıradere ***hele***. (NEKYA 1-62)

Hele kelimesi tekrarlı bir şekilde kullanıldığı zaman sıralama yoluyla cümleleri birbirine bağlayıp sıralama bağlacı olur.

hele bu çocuğun çocuḫluğuna baḫ **hele** bu ḳonişdiği kelamına baḫ. (EA s. 82)

Görevi

Açıklama, ekleme, ilgi çekme ve pekiştirme görevlerinde kullanılır. Nihayet, sonunda, şimdilik, şükür ki, iyi ki, neyse ki, bak, sadece, bilhassa-özellikle anlam ilişkileri kurar.

a. Açıklama Anlamı Taşır

diyir ki ***hele*** gidim baḫim ne oldi. (s. 81) EA

ġadınnarın kendi arasında yāni ***hele***, o ġadınlar arasındaki ona şeytan aḫlı bile irmez kimi bannaḫ atıyor, kimi diyor bi bo¸om kimi diyor iki bo¸om. (NİYA 1-1)

diyi ***hala*** sen adatını yap ki ben örgenem. (KBAYA 7-55)

ula ana elin ayağın öpim. ula ***hele*** gel otur buraya. (DA 1-88)

erezil olcādıḳ çoḳ ***hele*** bi ben deyil de her yer öle. (FEA 2761)

b. Ekleme Anlamı Taşır

al baḳam hele şu davulu. (KİYA 7-28)

izmir dış semtlerde çok güzel, çeşitli otlar vardır. ***hele*** izmiriñ daglarında filan güzel dokdorlar bile topladıyo onları. (SDA 13-102)

ekseri ben bagura eyaletinde ġaldım, münipde ġaldım. hele bu bogaz‿içi derle, çarşı va, bütün türk dükKanı. (SİNA I. 4. 78)

c. Dikkat Çekme Anlamı Taşır

yav dėdi, ***hele*** baḫ bėle ḥeyretime gėtti. (UMA 1-38)

hele bu çocuğun çocuḫluğuna baḫ ***hele*** bu ḳonişdiği kelamına baḫ. (EA s. 82)

d. Pekiştirme Anlamı Taşır

vala bu da köpegdír, allaha çoh sükür bişėy çıḫmamiş ***hele***. (VMA 15-80)

hele benimkisi daha eyiydi. (s EA. 82)

383. hele de: Türkçe hele kelimesi yine Türkçe de bağlayıcısıyla birleştiği zaman kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaç olur. Cümleleri bağlar. Ekleme anlamı taşır.

sayġı sevgi önemli bi şey. ya ***hele de*** sayġı sevgi olmadi zaman, o ayle beK başarılı olmaz yani. (ŞHA II. 21. 49)

384. hele ki: Türkçe hele kelimesi ile Farsça ki bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama ve ekleme anlamı taşır.

köyde adam çıḫartırım da, kimse çıḫmadı. ē dedim ***hele ki*** gelmemişsiniz, gücünüz yetmezdi. (ADDA 4-112)

çoḫ yemin etmeme de gerek yoḫ eti yedik de saldıḫ dedim. Yā ibram var içimizde ***hele ki***. (NEKYA 1-430)

ē dedim ***hele ki*** gelmemişsiniz. (ADDA 4-112)

çoḳ äziliyo, ***hälä ki*** şu çamaşır makineleri çıḳdı ya ācıḳ ıratladıya. (Hy. 2-43) DGİA

ibram var içimizde ***hele ki***. şōle neyse şōrdan buradan ġonuşuyorduḫ. (NEKYA 1-430)

hele ki galmadıg o haftie dediler. (KMMA HK-228)

385. hele bilakis: Türkçe hele ve Arapça bilakis kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır.

kimín havlisi varsa güzel orayi silerdiler, süPürürdiler. ***hele bilaKis*** bu aylarda bi de bi ayran aşi yapardilar. (VMA 20-3)

bulguru satın alıyoz haḳḳaten yani telaşlı oluyo ***hele bilaki*** bizim gibi insannar için. (SİFSİA III-117)

386. hem

Kökeni-Yapısı

Yabancı kökenli bir bağlaç olup Farsçadır. Cümle başı bağlacı olarak kullanılır. Özellikle, zaten, bir de, şurası da var ki anlamlarında kullanılır.

Kullanım Şekli

em: leçbere aldıḳ satın ***em*** mal sayibilarına doyunca para verdik. (6-40) KİMİK

hem: álaziz civarlarını gezdim. aynı zamanda ***hem*** arğadaşlar var. ağrabalar var. anğarada da var. (ADMKGSYA 32-31)

häm: ha, orġaniK tarım. o hayvan tärsindän, gübräsiz‿olacaK yani. ***häm*** bänim malım bi iyi dägärläncäḳ gärçäḳdän daha iyi. (DGİA Çr. 4. 79)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncekine bağlar. Ekleme anlamlı bir bağlaçtır.

a. Cümleleri Bağlar

ortalıḳ seniŋ dedi ***hem*** ullada öle bi güleşle yapdıḳ. (ABİA 3-22)

bilemi‿on ġari ***hem*** dillede dönmüyo eskisi gibi ġari. () ABİA 12-98

o baŋa danışırdı mesela ***hem*** tabur ġomutanı pek eyiydi. (BKA I. 12-71)

Görevi

a. Ekleme Anlamı Taşır

bizim zamanımızda zopa boludu. ***hēm*** fazla yıḳıyosun deye māḳsadı dövecekler. (BKA I. 15-39)

hindi burada götüren adam ***hemi*** bi orda alıyo araba kirası bi de burada ġarıları götürüyo. (BÇÇA I. 19-109)

Hem bağlacının hamı, hemi şeklinde kullanımı da vardır.

o zamanaca mısdafa yılmaz isminde ġoñşu geldi. o da babamıñ ***hemi*** bibisinin ōlu. (BYYA 4-28)

gerçē de söylüyom ***hamı*** yalan fılan di꞉il gerçēġ söylüyom. (BKA I. 3. 132)

başlıḳ yatardı başlıḳ ***hemi*** a꞉rıdı. çoḳ para alınırdı. (BÇÇA 1. 15. 33)

387. hem de

Kökeni-Yapısı

Farsça *hem* bağlacı ile Türkçe *de* bağlacının birleşiminden oluşan bir kuvvetlendirme bağlacıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. *Hem de ve em de* şeklindeki kullanımları ile karşılaşırız.

Kullanım Şekli

hem de: ahan bögün gidecūk, ahan yarın gidecūk bizi sövkediyle angarıya. ***hem de*** yiyük. gafam galdı orda. (MİA 1-56)

ēm de: çalgı çaldırıp ***ēmde*** horon oynaddırım. (TKYA 3-3)

hemi de: ḳomşuları diyo ki; “n’ettiniz gine yağ götürecek miyiz? ”he yau diyo ***hemi de*** kereyi eritmiş oldık erinik yağ götüreceik. (MİA 124-28)

hem da: sabun vařdi ***hem da*** nassı sabun. (THA 2072)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde cümle başı bağlacı olup cümle bağlayıcısıdır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlama işleviyle metinlerimizde kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

çekinereķ ***hem da*** ġolliyaraķ ne de olmasa bi kótülúk yaparlar endişesi var. (TA 15-14)

ağlädın mi däřken ***hem d****ä* nä ķadař. (THA 1717)

misal yani bī de adamcağız her türlü masrafı eder ***hem de*** parayı verir. şimdi o ğāldı. (ADMKGSYA 55-35)

uzman olaraķ biz çoĶdan vali ularaḫ tayin edilmiş ***hemi de*** gadısı. (DMİA 5-74)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

emeKli olacaĶdıĶ ***häm dä*** bizim zamanımızda çoK‿iyiyidi. (DGİA Km. 5. 32),

köye ben de yanlarına getdīm. ***hem de*** kendīsī de bize haber göndermīşlerdī. (ADMKGSYA 37-4)

anam bizi sevmiy görin mi anam gelin mi der ***hem de*** der gücenir. (BBA 49-36)

bi tene pinmediydi ***em de*** kendi bezime taradıydım. (AYYGA 27-19)

b. Ekleme Anlamı Taşır

semevar ortaya Ķondi mi muhaĶĶaĶ toplanírlar dėdiĶodi derler. ***hem de*** mani oḫurlar. (VMA 18-30)

mısir unundan başka ***ham da*** bu‿uda unundan kete oliyer. (ŞVYA 6-244)

işte bu harap harabėtTiler ismi ***hemi de*** ismi de ķırazos. SİKAD (6-5)

c. Pekiştirme Anlamı Taşır

siz bi kerecük benden alma yidiyiz mi ? o deliġannı yidi, ***hem de*** ne datlı dedi. (BYA 2-41)

oni her gün bir bardaḫ sobanín‿üzeríne bėznen çocuğun‿altína bıraḫírdíḫ ***hem de*** bacaḫ‿altína. (VMA 16-38)

nä deyim sana ařtuķ, bal ilen teřeyağı aydeř bali oläcäķ ***hem dä***. (THA 3780)

388. hem…hem…

Kökeni-Yapısı

Farsçadan alınan bu bağlaç eş görevdeki kelimeleri, cümleleri, eşitlik, birlikte olma, ya da karşıtlık anlamlarıyla bağlar ve sıralar.

Kullanım Şekli

*hem…hem…*bağlacının Türkiye Türkçesi metinlerindeki kullanım farklılığı oldukça farklıdır. “em…em…, ēm…ēm…, häm…häm…, hām… häm…, ḫam…ḫam…, ham…ham…, hāmi…häm…, hem…hemi…, hem…hemī, hėm…hé, hemi…hem…, hemi…hemi…, hem…hem…, hım…hım…, hım…hem…. ”şeklinde olan bağlacın cümle örnekleri ise aşağıdaki gibidir:

em…em…: ***em*** bayağı böle köyün içinde gezdiler ***em*** misir buluruz. (GKASŞÖ 21-34)

ēm…ēm…: ***ēm*** göstereyim ***ēm*** annatayım. (KBİKAİ 52-52)

hem…hem…hem…: dilberim ẹvde hem yemēñi yi, hem çayıñı iç, hem diñleñ undan sōna giT. (TYAİ 5-7)

häm…häm…: ***häm*** ‿okuñu värisiñ ***häm*** yämāñi yāsiñ. (DGİA Km. 5. 234)

hām… häm…: ***häm*** çocug ***häm*** sän ölcän. (ADÜM 1Hakgoymaz-7)

ḫam…ḫam…: ***ḫam*** ḫali tohidim ***ḫam*** onlarla eglanidim. (ELİA 171-41-6)

ham…ham…: ***ham*** içarda açılaceK ***ham*** dişarda. (EYAD 1s. 177)

hem…hemi…: ben güççük ōlanıḳını ***hem*** nişanı ***hemi*** dünü bir‿etdim. (AEİA 10-29)

hem…hemī…: ***hem*** teneke çalardık, ***hemī*** silah atardık. yani ay dutuldu deye yāúrım. (EMİA 31-115)

hėm…hé: ***hėm*** séğér surerduḳ ***hé*** o yolley yürümaylen giderduk. (RİHA 3-99)

hemi…hem…: ***hemi*** gendi ḳarısını ***hem*** benim anami öldürüse genniyi getürün vebim yanıma. (DİÇÇA 9-98)

hemi…hemi…: onarın ***hemi*** bunu *hemi* ayahları kırmızıdır. (AAA 14-41)

hem…hem…: ***hem*** buradayız ***hem*** ordayız. (AA V1ç-1)

hım…hım…: ***hım*** kökten ḳoparır ***hım*** büker çoḫ ḳuvvetlidir. (KOYA 1a-133)

hım…hem…: ***hım*** azlılara ekmek verir ***hem*** heylannılara. (BMİKA 1-126)

hemi…hemi…hemi…: onun içinde üç ay galırdık. hemi saĝan sāĝardık, ***hemi*** gaymāmızı dökerdig, ***hemi*** yāĝĭ pendir ‿alırdık. (EMİA 21-32)

Kullanımı Kullanım Yeri

Hem sözcükleri bağlar hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Aynı zamanda sıralama bağlacıdır. Çoğu kez eşdeğerdeki sözcükler ve yüklemler yinelenmez ikinci *hem de*'n veya *hem de*'den sonra getirilir. İki cümleyi tekrar yoluyla birbirine bağlar.

a. Kelimeleri, Kelime Gruplarını Bağlar

hemi ġız Allah tarafından ***hemi*** ōlan. (KMYA 7-98)

iki tene altın ***hem*** oña ***hem*** oña daḳıvēdim eh daḳāsāñ emme kendi köyünde de olsa. (SYAÖ 68-24)

nideh biz ***hem*** gübre parası ***hem*** tüp parası…bize ne ḳalıyor. (ADDA 1-29)

b. Cümleleri Bağlar

em ‿acı bol, ***em*** suyu bol, sinek te yok, burasını zaptetmişle. aydınnılala bile oturmuşla. (AYYGA 9-13)

hem ireli hem geri. (KŞYA 54-22)

em gittik em yattıḳ em gittik ***em*** yattıḳ. (KİMİK 2-59)

c. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanılır

häm gäziyu ***häm*** işini görüyu. (DGİA Hy. 1. 61)

häm boncuḳ ‿isdä ***häm*** ‿inciK. (DGİA G. 3. 94)

ḳoliyi kendini amma ***hem*** atiyo ***hem*** gaçi sankinim şindi kalmış urdan bile. (DTYA 17-28)

hem insanı ḳırır ***hem*** talan edir o çıḫtı nasıl ki iki üç tene at ḳoşuya giderse. (KOYA 10a-243)

hem bozulmasın ***hem*** entarisi üsdünü başını yatā yorganı batırmasın diy. (KMA s. 24-2)

o zaman ***hem*** ḳoyunun şeyi tüyü temizlenir ***hem*** kendi temizlenir. AEİA (7-74)

Çoğu kez eşgörev ve değerdeki sözcükler tekrarlanmaz, yüklemler yinelenmez. Anlatımda yalınlığı sağlamak amacıyla sözcükler ve yüklemler diğer *hem* bağlacından sonra kullanılarak da anlam yalınlığı sağlanmış olur.

häm boncuḳ ‿isdä ***häm*** ‿inciK. (DGİA G. 3. 94)

hemi ġızını getirdim ***hemi*** kellesini. (42-118) KŞYA

hem ölüm de ***hem*** ayrılıḳ gitmez başımdan. (KİYA 41-60)

bu sülale ***hem***âafyonda ***hem*** bolvadında, giresonuñ ‿esbèye ġazasında da var. (SİNA II. 21. 8)

hem…hem… bağlacı bazen iyelik üçüncü tekil şahıs ekini alarak da *hemi…hemi…* şeklinde kullanılır.

hemi başlıḫ viriridi ***hemi*** cihiz düzeridi. (YÇA 4-34)

hemi süd ‿emer ***hemi*** anasıynan yayılır. (AEİA 11-83)

hem gidēke ***hem*** gelike yā. (ABİA 21-23)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

hemi analıḫ ‿itdi, ***hemi*** ġaynanalıḫ ‿itdi. (YÇA 14-52)

om beş günde ***hem*** dünür ‿oldula hem düün ‿etdilē. (ABİA 8-106)

hem di dersi verirdi ***hem*** bu yeni a, b, c, ḥarflerinnen işte ḥarf örgedirdi. (DİÇÇA 8-9)

hem bizi üzcedin diyo ***hem*** kendini üzcedin diyo bubası. (BBA 13-73)

bu dikiş nakışlarda çocuḳlar zaten ġursa gidenlē kendi çeyizlēni kendileri ***hem*** ġurs görüyo ***hem*** kendi çeyizleni düzüyō, yapıyō dikiyorlar. (ŞHA II. 16. 42)

baḫTim ***hım*** bıngol mıfrezesi ***hım*** diyerbekirden taḳıb eden mıfreze. (BMİKA 1-181)

b. Birliktelik Anlam Taşır

hım ekmağın ye ***hım*** suyını iç ben gelim. (BMİKA 4b-24)

bän ***hämi*** tarım ‿ıla ugraşdım ***häm*** çobancılıg ‿ila. (DGİA Kp. 2. 24)

o gün ***häm*** ‿okuñu värisiñ ***häm*** yämāñi yāsiñ. (DGİA Km. 5. 204)

hem anamız ***hemi*** babamızsız. (ELİA 188-51-28)

hemi biz yerik ***hemi*** onnar. (ÇDYA 28-31)

hemi yorulmuş ***hemi*** acıĶmış. (ÇA A3. 03-63)

hemi seniñ ġırḫ davarın bedava yayılmışâolur, ***hemi*** on lirañ yanına ġalır. (GAMSYA 4-39)

hemi tenī ayirdī, ***hemi*** samanı ayirdi. (KMKA 3-22)

hem kerimsen ***hem*** irehim. (AİAD Hesenden-Hesde 1)

hem telezon seyrederiz hem oturuz sohbet ederiz. (ABİA 18-21)

evela ***hem*** topçudum ***hem*** piyadedim. (BÇÇA II. 14. 33)

mibzerlerimiz gübreli ***hem*** gübre alır hem bir gözü gübre alır ***hem*** bir gözü buğda. (KMKA 3-5)

c. Karşıtlık Anlamı Taşır

häm irazil häm väzi olu. (GBAA 56-28)

hemi sölerdi ***hemi*** ālardı. (AEİA 19-15)

hemi alıyo bana ***hemi*** darılıyo. (KİGKA 7-80)

hemi suçlu ***hemi*** güçlü. (MİA 40-9)

hem içini döşēvdim ***hem*** dışını döşēvēdim. (BDA 1-6)

hem agladı ***hem*** konuşurdu. hasılı ben sindi bi seyde esgiden canım yavrım sey varıdı bu öşür varıdı öşür. (ŞHA II. 16. 93)

hem ālardı ***hem*** sölerdi. (SİYA 48-15)

389. hem…hem…de

Kökeni--yapısı:

Farsça *hem* bağlacının tekrarlı kullanımı sonucu oluşan ayrıca Türkçe *de* bağlacının eklenmesiyle oluşmuş bir karışık kökenli bağlaçtır. *hem…hem…* bağlacından sonra eş değer ve görevdeş kelimenin üstelik anlamında bağlanmasıyla ortaya çıkmıştır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde oldukça sık bir şekilde kullanılmış önemli bir sıralama bağlacıdır. *hem…hem…*bağlacı gibi kullanım farklılıkları vardır.

“hem…hem de…, hemi…hem de…, hemi…hemi de…, ham…ham da…, hem…hemi de…, hem…hemın de…, hım…hım de…, ēm…ēm de…”

hem…hem de…: ***hem*** köy begÇisi haggi ***hem de*** bağ begçisi haggi vererdi. (ARYA 3-24)

hemi…hem de…: ***hemi*** berberlik yapıyom ***hem de*** ameliyelik. (ADDA 22-7)

hemi…hemi de…: gendi gendime ġaherleneceim ya çocuĶların biri bir toḫanacaḳ laf diyecek zoruma gidecek de o zaman ***hemi*** ālarım ***hemi d***e aĶlıma ne gelirse derim. (ÇA B2. 02-74/76)

ham…ham da…: ***ham*** ağliyallar ***ham da*** diyiller ki bu dişi seyreglerin yanına san neye getdin. (KİA 25-20)

hamı…hamı…hamı da…: ***hamı*** çıḫardılar ***hamı*** urusu getirdiler ***hamı da*** vurdu çıḫardılar. (KBAYA 27-16)

hem…hemi de…: iki gatını çalışıyō. ***hem*** sennen berabar çalışıyō. ***hemi de*** yèmek yapıyō. (İİA I. 1. 219)

hem…hemın de…: ***hem*** ham adamı ḳoydi tükenine ***hemın de*** padişa işi bu. (TYAD s. 92)

hım…hım de…: ***hım*** çaliştirer ***hımde*** o firmanın tercmanidir. (BMİKA 2-118)

ēm…ēm de…: ***ēm*** maşlab ***ēm de*** taḫdırevan. (DMİA 3-44)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümleleri bağlar ve sıralama bağlacı olarak kullanılır. Cümleleri bağlarken iki cümleyi tekrarlayarak birbirine bağlar.

a. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanılır

hem atını besleyecek ***hem de*** kendi beslenecek. (SİYA 130-56)

aslında bir insanıñ ***hem*** dini nikahı olması lazım öte dünyaya garşı ***hem de*** maddi nikahı da olması lazım bu dünya hayatında maddi hayatdan arazi, bag bahÇe, hayvan ne olursa olsun bunları hak hukuk olarak halledebilmesi için. (SDA II. 13. 79)

büyüK yani bir ***hem*** başḳanları hım ağalariydi ***hım da*** çoḫ zengin bi adamdi. (KOYA 2a-1)

b. Cümleleri Bağlar

hem gıble gapısı demiş ***hem de*** en güzel ġapıyı yapmış. (DMİA 6-44)

işTe baḫın ben ***hem*** aTlıyım ***hem de*** ağayım. (ADMKGSYA 4-6)

işde ġalḳınma ġoparatifimiz var bizim. köyüñ ***hem*** topraḳ sulama ***hem de*** ġalḳınma ġoparatifi. (AYYA 33-15)

bu urus herbinde ***hem*** zengindi ***hım de*** mıntıḲa sahabisiydi. (8a-35) BMİKA

hem güzel laf vėrirdi ***hem de*** azīcaḲ bi de˛işiklik varıdı. (ÇA A1. 13-1)

c. Kelime ve Kelime Grubunu Bağlar

hem yüksegde ġuruldūndan ***hem de*** işdebu mağara şeyinden filan adı saray ġalmış öyle devam ėtmiş gitmiş yāni. (AYYA 38-28)

Ayrıca bazen eşdeğerdeki sözcük ve yüklemlerin tekrarını önlemek amacıyla da kullanılabilir.

hem kendilerine ġaraġol gibi bizansın önüne hem de onnara orları veriyō, sancaḳ veriliyō. (DEYA II. 53. 13)

hem av **hem de** sohbet ˛ėdilir. (AYYA 50-30)

hem aḫşam yemeġten sonra ***hem de*** oyle zamanı yımış yendırırlerdı. (GMKA 21-64)

Görevi

a. Birliktelik Anlamı Taşır

hemi götürüyo ***hemi de*** onūla uraşıyom. (KEYA 31b-16)

en benim ***hem*** ġorücüm ol **hem de** āl bunu. (DMA I/A2, 315)

hem ennen berabar çalışıyō. ***hemi de*** yèmek yapıyō. (İİA I. 1-220)

b. Ekleme Anlamı Taşır

hemi ġayseriye yayaġ gėlirdik ***hemi de*** yayan gėderdik. (KMA s. 49-6)

hemi sallamış ***hemi de*** allahTan can dilemiş. (YÇA 3-18)

zėki ısmında ***hım*** tercimandır ***hım de*** orda yoḳ eleman ḳiznan evlanmiş. (BMİKA 2-113)

hem…hem… ve *hem…hem de…*bağlaçlarının Türkiye Türkçesinden farklı olarak üçlü bir şekilde kullanıldığı durumlar da vardır. Bunlar da Türkiye Türkçesi ağızlarında üstelik, aynı zamanda anlamlarına gelerek üçlü bir şekilde kullanılırlar.

hamı çıḫardılar hamı urusu getirdiler ***hamı da*** vurdu çıḫardılar. (KBAYA 27-16)

böyüg ōlana nişan ayrı oldu ***hem*** düünden ‿ayrı güççükü ***hemi*** dünü bir oldu ***hemi*** nişanı bir ‿oldu. (AEİA 10-30)

hem ġurur ***hem*** ıslanır ***hem*** so‿ur. (SYAÖ 4-95)

hem dokdòra gidiyorum ***hem*** haplarımı atıyorum ***hem de*** periz yapıyorum. (12-94)

em çalarlar ***em*** oynarlar ***em*** içerler öle bi düğünler vardı. (12-35) SİFSİA

390. hep

Kökeni-Yapısı

Hiçbiri dışta tutulmamak veya eksik olmamak üzere, bütün, tüm olarak. 2. Sürekli olarak, her zaman, daima. (BTS) anlamlarında kullanılır. Farsçadır. Aslında zarf görevlidir fakat kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ineK ekmeği dağıttı ortalığı dağıtTı. ***hep*** hımhıs etTi. (ADMKGSYA 4-94)

ğıyma eden vardı. hoş satırlardıḫ ***hep*** buğlırımızı torbaya ğōrdıḫ. pilavsa aşımızı bişiriP ğoltığımıza alırdıḫ. (ADMKGSYA 15-64))

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

velasılı gel git gel git bi şey ġalmadı ***hep*** tükendi. (ABİA 24-54)

hepimize baḳıyor ***hep*** baḳulluyuz işde. (ABİA 35-52)

aḳçayda evleri vāmış gitmiyala ***hep*** ōlanın işi burada diye. (BBA 8-19)

īce iki gisi dúzġún yoḫ ***heP*** borÇ, derT, fiTneliK. (YSİA 15-63)

391. hep de: Farsça *hep* kelimesi Türkçe *de* bağlacıyla birleşip kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bağlaç olur. Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

bi gün de menim dişlerím ağrírdi. ***heP de*** çekmişdím. (VMA 36-27)

baḳ mesela dolu burada ***heP de*** ḳadınlar doludur baḳ. (AYYA 12-117)

392. hemen hemen

Kökeni-Yapısı

Farsça *hemen* kelimesinin ikili kullanımı sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanım Şekli

hemen hemene: şu꞉uT bölge olaráḳ şu꞉uT patatesçidir. ***hemen hemene*** ekmiyen yoḳTur. (ŞHA II. 11. 26)

hemen hemen: burada altı bin beşyüz nüfus vādır ve nufūsuŋ yüzde ***hemen hemen*** yetmişi etirāfda işçilikle idāre ediyōn. (SİNA II. 8. 22)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Bazen sadece cümle başı bağlacı olur, bazen de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

eve gidiyıḫ. Satan o zaman ***hemen hemen*** ayaḫ ͡üzerine giderdiḫ. (VMA 20-149)

kirazcılık ***hemen hemen*** otuz beş seneden bu yana başladı otuz beş seneden. (SDA III. 20. 65)

b. Cümleleri Bağlar

yāni eber gölü de gurumadıysa da ***hemen hemen*** orası da bi çoḫ bi derin yer olan bi yer var, yalı diye bi yeri var. (SDA I. 6. 23)

ġurban bayramında ayrı keserler. ***hemen hemen*** kesmedik ͡ev ġalmaz. (ŞHA I. 4. 40)

yaz bitmiş güz mevsimine girmiştir ***hemen hemen*** bi ḳaç gün ḳalmış ki güze girelim. (KOYA 1b-73)

Görevi

Cümle bağlayıcısı olan *hemen hemen* kelime grubu kullanıldığı cümleye olasılık anlamı katar.

a. Olasılık Anlamı Taşır

yoḳ eskisen öle diyolardı yāni gerçekden bilmōm benim yaşım ***hemen hemene*** otuS iki. (BÇÇA I. 28. 50)

bizi getirdi nizāmiyėye. bizim gibi ***hemen hemen*** yüz, iki yüz gişi var orda. (YSİA 26-19)

bi parça gendi gendine oluncu o zaman ara yaḫınmış ***hemen hemen*** āşşa yuḫarı biz birbirimize şey olalı beş altı sene bir arada. (ŞYA 3-51)

kimiŋ kimseye ehdiyici yo. ***hemen hemene*** yoḳ sayarın ben, çalışan bi işiye çalışmayán adamı nāpen. (SİNA I. 4. 74)

393. her…her…

Kökeni-Yapısı

Farsça *her* kelimesinin tekrarlı bir şekilde kullanımıyla oluşmuş cümle başı bağlacıdır. Sıralama göreviyle kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümleleri bağlayan bir sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır.

er bi mālesini ***er*** bi sokānı biliyu (KİMİK 16-85)

394. her ki

Kökeni-Yapısı

Farsça *her* ve *ki* kelimelerinin birleşiminden oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Her seferinde anlamında kullanılmıştır. Taranan metinlerde sadece Elazığ ve Yöresi ağızları metinlerinde gözlenmiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlayıcısıdır. Cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar. Her seferinde anlamında kullanılmıştır.

a. Cümleleri Bağlar

bi çocuḫ çıḫdı. o da dėvarnan beraber çıḫdı. çıḫınca çağırdım buna. sen kimsin dėvarlar katılmıya, dėvarları o yanı ėt. ***her ki*** ben sölim, o benά ḳarşi bi tevur hareketler yapTı, ağzını yaydı. (EYAD 1s. 121)

Görevi

TTA'da Elazığ ve yöresi metinlerinde görülen bağlaç tekrar anlamlı bir kullanım sahiptir.

a. Üsteleme Anlamı Taşır

yav bıraḫma dėvarlar ḳatıla ***her ki*** ben söledim ġaḫdı bena ḳarşi oynadı, bena karşı türki söli. (EYAD 1s. 121)

sen insan dėgül müsün, bena ḳarşi ağzını egdi ***her ki*** ben dėyim o baḫan ė dėyi. (EYAD 1s. 121)

395. her nasılsa

Kökeni-Yapısı

Farsça *her* ile Türkçe *nasıl+ise* kelimelerinin birleşimiyle oluşmuş bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir yapıdadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öneki cümleye bağlar.

yunan'ı deŋize silKdiKden soŋa tabi bunarı ḳolay ḳaldırmeye ġarar vėmiş ġāri ḳaldırceKlar. emme ***her nasılsa*** ġaçaḳlar meydana çıḳıceK. (DMA I-A/2, 250)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

yani oḳunan mevlidin biliyōsuñuz guranıñ bi sevabı var. gine yemeñ fakirine zenginine her nasılsa bi sevabı var bu şekilde ayarlarız. (KDYA 3-9)

b. Şaşkınlık Anlamı Taşır

buradan bi ġadı türemiş ***her nasılsa*** ismini ġadılar ġoymuşlar. (DEYA I-35. 2)

396. her neyse

Kökeni-Yapısı

Farsça *her* ile Türkçe *ne+ise* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi ile oluşmuş bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

Her neyse kelimesinin kullanımı şekli Türkiye Türkçesi ağızlarında farklılıklar göstermektedir.

hēr ney_ise: atlara da böle ḫortum taḫmış ***herney_ise*** bölüklerımıze dağıttılar. (3-324) GMKA

her neyisa: beşli bilezük ***her neyisa*** anladun mi? (RİA 14-20)

er neyse: ***er neyse*** çıḳtıḳ tā bayırın arḳasına (GKASŞÖ 5-51)

hērneyise: onu da yavrım ġayri kirasıynan_ele veriyom_o bana para veriyo, yüz lira ellere neyse ***herneyse*** e bende onu geçimimi sālıyom. (BKA 4. 84)

her neysa: diyi_ki işTa o zamanın parasiynan elli bin nira mı ***her neysa*** işTá yapTıḫ. (EYAD 1s. 195)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bunduğu cümleyi kendisinden önecki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ollarda ġışlamışlar yazlamışlar ***hēr ney_ise*** göçebelik halinde. (KMYA 18-12)

ben aldım beygir bende ***her neyse*** en sana beş yüz lira. (SİFSİA 11-28)

on kile yirmi kile ***her nese*** o öşür o çeşden ali. (EMİA 36-78)

Görevi

a. Özetleme Anlamı Taşır

ḫıdır nebi yėdi evden buğda, noḫuT leblebi, çerez ***her neyse*** toplardilar. (VMA 33-76)

mesela şimdi vanda sen mesela ḳardaşin var, ablan var ***her neyse*** barabar yemek yemirsiz. (VMA 40-46)

doḳsan seneyi geçik beki doḳsan bir ***her neyse*** sōra geldik buraya bu kö̧e. (KBİKAİ 66-5)

eyneyse u benim ġardaşımdır. (AİAD Nevşehir Gözeli-38)

hērneyīse ondān da bükme, börek filān yapıyōlā. (İİA I. 7-73)

konuyu açarsın ***her neyse*** oda münāsipse der olur der. (SİFSİA 11-104)

397. her neyse de: Farsça her kelimesi ile Türkçe ne+ise ve de kelimelerinin irlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Cümle bağlayıcısıdır. Özetleme anlamı taşır.

benim ġaynatagil çok ‿iyi bilirdi ***herneyise*** de öyle bi devran sürmüşler. (İİA 8-72)

bänim ġaynatagil çoḳ ‿ėyi bilirdi. ***hērneyise*** de öyle bi devrān sürmüşler. (İİA I. 8-73)

398. her ne kadar

Kökeni-Yapısı

Farsça *her* Türkçe *ne* ve *kadar* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmsi biçiminde oluşmuş bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Kendisinden sonraki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ondan sōna ***her ne ġadar*** burada biġaç tane baba varısá da onlar da kenarda gelmeler. (AKYA 7-23)

orıya vardıḳ orda ***her ne ġadarda*** şeye gitdiysek de viziteye çıḳdıysaḳ da, bizim doḳdur birez yabancıyımış. (DYA 34-15)

ē bi de söz veriyör, diyör ***her ne ġadar*** ben bunuñ babasiysem de anası da var. (A3. 3. 35) ÇA

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

orda bi işıḫ yaḫarlarmış gelir burada namaz ḳılarlarmış. ***her ne kadar*** faḳır olsaḫ ta gene beş ‿ on mısafırımız oliyordu. (GMKA 15-23)

sallalahü teālā aleyhi ve selem efẽndim haziretleriniṇ her ikisiniṇ ‿ arasından ***her ne gadar*** peygamberler gelip geşmişse…yüce rabbım, cümlesiniṇ aziz ve temiz ruhuna… (İİA 11-11)

ē üş dönemdir de ***her ne kadar*** karşısına ne gadar aday da sıksā üçünü de üç gatlıyarak devamlı kazanıyor. (SDA 21-43)

399. her ne desen

Kökeni-Yapısı

Farsça *her* Türkçe *ne* ve *de*- fiilinin –se dilek şart kip eki ve ikinci tekil şahıs ekinin kalıplaşarak kullanılması sonucu oluşmuştur. Cümle şeklinde öbekleşmiş bir şekilde oluşan bağlaç öbeğidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Cümleye açıklama anlamı taşır,.

göyneg olur ***her ne desen*** işde onu dağıdırsın gonşulara, gelen düğünçülere babası evi çağırır biz de eletirik. (MİA 51-5)

400. her nedense

Kökeni-Yapısı

Farsça *her* Türkçe *neden* ve *ise* kelmelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmsiyle oluşmuş bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Şaşkınlık anlamı cümleye katar.

arıcılıḫ vardı. ***her nedense*** sonnan randıman vermedi. (AA V/1b-8)

401. her ne olursa

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşmiş bir bağlaçtır. Farsça *her* ve Türkçe *ne* ve *ol-* kelimelerinin birleşimiyle oluşmuş karışık kökenli bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulundukları cümleyi kendilerinden öncekine bağlarlar. Sonuç anlamı taşır.

giderdiḫ babam emele tutardi, buğdaya. egmegi ayran ***her ne olursa*** alıp giderdiḫ oraya. (VMA 33-22)

402. her ne olursa olsun: Farsça *her* kelimesi ile Türkçe *ne, olursa, olsun* kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Sonuç anlamı taşır.

bizde adalet payı var eşitlik var. ***her ń ͡ olursa ossuñ***, ben yatsam dahi o dú ͜ únüñ içersinde bulunurum. (KŞYA 5-88)

403. her nerden oldiysa

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşmiş bir bağlaçtır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Şaşkınlık anlamı taşır.

ama ğaynanasına ğaynatasına edirafına gelinnik yapar, ***her nerden oldiysa*** duyduğum öğrendiğim bir gelin ğaynatasiynan yayliya çıḫar. (GKAYA 9-14)

404. herhal

Kökeni-Yapısı

Farsça *her,* Arapça *hal* kelimesinin birleşiminden oluşmuş olan bu bağlaç karışık kökenli birleşik yapılı bir bağlaçtır. Galiba, belki anlamlarında kullanılmıştır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızları metinlerindeki kullanım farklılığı oldukça fazladır. ”Eral, heral, herāl, ḥeral, her hal, her hāl, härał, heralim, her halın ki”

eral: benimkini aççe‿abuyla, zekiye‿inge urduydu ***eral***. (AYYGA 1-22)

heral: añneden ōlum, ***heral*** ekmek yapdırceñ. (KYA 16-1)

herāl: he dedi ya ***herāl*** ḳızın göynü var‿ıdı. (MİA 110-19)

ḥeral: ***ḥeral*** ombeş yaşında felan var. (ÇA A3. 8. 23)

her hal: bilemiycem bişey bi ***her hal***…bilemiycem ben oğlum bilsem iyi de bi şiyle bilemiyom. (SAKİA 4-1)

her hāl: burada ben yuḳarı gideken ***herhāl*** unla berabe gitmişle çayla bi şeyle yapadıḳ. (SAKİA 4-39)

härał: nä demak ya? ***härał***. zati o gunler onemliydi. (THA 1351)

heralim: tamām sen da ***heralim*** o eḳrabādansun. (RİA 14-24)

her halın ki: ***her halın ki*** babam aḫjama ġalmaz gelir. (s GKAYA. 214)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacıdır, hem de cümle başı bağlacı olup, cümleleri bağlar. Bazen ise cümlenin sonunda kullanılır. Cümle bağlayıcısı olarak kullanıldığı zaman başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başında Kullanılır

hah işde ōrda yatmıi bī ḳadın aḳhürrem burıya ***heral*** bī fedākarlıḳ işlemiş. (BÇÇA II. 24. 34)

baña ***heral*** bişeyler verecekler. (KİGKA 12-152)

sene ***herhal*** ḳırḫ altı fılan vardı. (UMA 1-57)

b. Cümleleri Bağlar

ben allah vekil on altı yaşında varım ***heral*** on beş on altı yaşında varım. (DYA 1-98)

iki tömbeleş oldu, ***heral*** yani otuzar kilo var. (DYA 1-323)

on birde başlā, on bir Puçuḳda filán, onâikiye bire ġadā Pitiyo heral dāvet‿işi. (SİNA II. 22. 7)

esgiden berendiydi ġoyuncu şimdi ora oldu. ***heral*** yimbeş otuS biŋ ġoyunu vardır. (AYYA 93-18)

c. Cümle Sonunda Kullanılır

ölecem sanki. mümineye dedim kine su benim ķafama bi bak‿ele, bit va ***eral***, dedim. (AYYGA 27-31)

yaptım da ġalan dolaba başımı yapāķana, i ben de sendiğe guydum, bu da fadima şiydeken ***heral***. hinci beyaz yapiyle. (BBA 46-112)

bizim burda birez yañlış geliyor ***heral***. (KMYA 13-91)

bilemicem bi şey başġa bi ***her hal***. (SAKİA 4-1)

Görevi

Galiba, belki anlam ilişkileri kuran bağlaç olasılık görevinde kulanılan bir bağlaçtır.

a. Olasılık Anlamı Taşır

arķadaş ***ḫeral*** birez de cezalı. (SBA 11-20)

fındıķlı taraflarında ***her hāl*** lazmış. (SAKİA 4-163)

adam ***heral*** biz dövün bi hatā tā işledik. (BYA 1-46)

köyüñ aslını neslini sorarsañ bizim burada biraz yañlış geliyor ***heral***. (KRMYA 13-92)

burıya ***heral*** bi fedakarlık islemiş o burıya yalıñız tarihleri yok elimizde bi ḫah tariḫleri yok. (BÇÇA II. 20. 34)

zekiyede ay hacı demiş, ***eral*** bizi taşlayēlā, demiş. (AYYGA 31-27)

405. herhalde

Kökeni-Yapısı

Farsça *her*, Arapça *hal* kelimeleri iel Türkçe *-de* ekinin birleşiminden oluşan tahmin anlamlı karışık kökenli kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanım Şekli

Taranan metinlerde kullanım farklılığı oldukça fazladır. “heralde, herālda, her‿ālde, erālde, heralda, ḥeralde, häräldä, her‿alda, härälda, herhālde, hırhalde, harḫalde. ”

heralde: ***heralde*** üç fişek benim var. (AAA 7-126)

herālda: ***herālda*** yirmi gün ancı oldu dē mi. (DİGBA S. 09. 129)

her‿ālde: anca anca o sıralarda ***herâ ālde***. (KŞYA 29-22)

erālda: kendimiz ***ērāĺda*** selaniḳden gelme. dedemiz yanĭ vàlla bilmiyĭm başka bi şey yok. yani bi sölēcem bi. (EMA 8-5)

heralda: nufusümüz ***heralda*** ikiyüz yigirmi filan bèle bi şey var. (DİÇÇA 26-14)

häräldä: iläç käsmiyor**,** şētmiyor ***häräldä*** elüm şeyidir. (THA 612)

her‿alda: şu anda memleketde belki om bèş bin davar var ***her‿alda*** o ġadar. (BMA 6-47)

härälda: çaḳmaḳ evliyası ***háralda***. çaḳmaḳlı tepesi. (OİYA 3-11)

hırhalde: saḥat altidi ***hırhalde*** kimi dıbara gètmişdi kimi odıne gètmişdi. (BMİKA 14-2)

harḫalde: ġavurlar o vakıT ***harḫalde*** vahdetinin zamanı işde èmür, bi paşa vardı. (EYAD 1 s. 143)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacıdır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Ancak cümle sonunda da kullanılmaktadır.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

hatTa ġayseriden ev mev aldīyīdī ne bilek ev mev aldığına göre ***herhālde*** bir şeyler buldular bulmasa sanrım nasıl göçsün. (AKKYA 35-4)

elli ikide miydi, ***ḥeralde*** tahmin ediyom bin doḫuz yüz elli iKide ġış günü ġārliydi. (SBA 38-1)

orda efendim ***herālde*** orda yakın bi yerde. (GKASŞÖ 2-78)

b. Cümleleri Bağlar

bayā çocuḳtum ***her‿ālde.*** ōrda arman dūdük gene başladıḳ ekin ekme¸ē. (EDİA 13-76)

bi güni bu mele ağanın ha bu bağında işdá o zaman oralara ekin ehmişdik. ***herálda*** bu veli ağanın bağın oralari. (VGKHA 1-3)

saḥat altidi ***hırhalde*** kimi dıbara gėtmişdi kimi odıne gėtmişdi. (BMİKA 14-2)

c. Cümle Sonunda Kullanılır

du bakalım şindi bi avcılā kaşı gelmiş galbā şindi yalan olcek ***herālde.*** (GKASŞÖ 8-8)

o da ġarafaḳılıdan evlenmiş ***heralde.*** (HA 4-24)

üsdü kiremitlen mey‿ėtmek ġayrı heralda bu zamandan killi de ***heralde.*** (NİYA 21-30)

neyse o adam nālet olsun diyor cemal da ona ġızıyor ***heralda.*** ney bu da heç baḫmıyacādım, diyor. (NEKYA 1-365)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

gülseren diyo ki yā hasan emmi ***heralda*** kedi ġaşdı diyor. (NEKYA 1-220)

beki ramazan ossa gene anam bubam gene tutardı sanḳı ḳurbanmış ***eralde.*** (KİMİK 2-51)

däñÏzlidä ġarınca gibi arabanıñ‿içindä dolaş dolaş, āşam‿olsuñ burda gälikä… ***häralda*** bu yandan araba gäliyomu¬s, (DGİA Ag. 4. 54)

ben buni bule anlaturum; ama fayde olur olmaz. ***heralda*** hakkumuzida müdāfa edemiyruk keşkim oyledur. (RİA 22-99)

felan yerden geçeke diyo, kesele diyo, ḳorḳa ḳorḳa gittik. ***heralde*** orlada sus mu yapdı, ne yapdı bilmem. (BBA 11-13)

yedi asam gene öldü yeri şavıdırlā. yapālā unu gene ***heralde*** ruhla gelirmiş, ġaranlıḳ görmesin deye. canım işte bu gece aşamdan öldü o gece yalnız. (BBA 30-8)

ora su batan bi harakatı arzı olmuş ***heralde*** dā oturunca orası ġapanmış. (ŞHA I. 11. 32)

siz taşradandansıñız heralde dedi. ne demek oldūnū annayamoz emme yabancısıñız dedi. (TYAİ 7-51)

dâ başka akrabalâmız vâ da Kezbannan dâ güzel geçiniyoz ***heralde*** birbirimizi gördümü sarılışırız severiz. (MMKKAÖ 6. 3. 57)

dedım tıraş olıcam. saç ***heralde*** pis ‿olmıs. (GMKA 15-12)

mesela alpaslan da oğuz boyundandı ***heraĺde***. romen diyojenle savaş yaPdında savaşı nasıl ġazandīnı sen de eyi biliñ ben de eyi bilīm. (BAİA II. 10. 31)

406. hiç

Kökeni-Yapısı

Türkiye Türkçesi ağızlarında cümle başı bağlacı olarak kullanılmaktadır. Yabancı kökenli bir bağlaç olup Farsçadır. Bağlaçtaki en belirgin özellik TTA'da i>ė değişimidir.

Kullanım Şekli

hiç: düşünmezsin sen ***hiç*** ölmeyi terk itmezsin sen hiç gülmeyi. (ABİA 1b-57)

hėç: biz azıķ aldıķ. onu yedik gėtdik. yoldan åle aldıķ ***hėç*** yani oturduķ insek yemā vaġonu alılar elimizden. (DYA 26-198)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ben ĝettan arĝa sıra giTTım ***heç*** yoĝ. adamlar guldıler bana. (GMKA 31-48)

ġuran olsaydı ben ***hiç*** on para istemiyoŋ. (ABİA 3a-44)

Görevi

a. Olumsuzluk Anlamı Taşır

aman işde ebi¸e vardıġ gōnünü etdik güzün ***hiç*** yüz hanelik kö¸ün habarı olmadan ebi aduķ geldik. (ABİA 12a-7)

dayım hacıya gitdi geldi dā ***hiç*** başınada ḳaḳmadım söylemedim. (81-89) AYYA

o zamanlar bizim malımız çōdu sağılırmız bahça ekinimiz biz bilmedik ***hėç*** o zaman ġıtlıḳda babam büssürü toprak̡ aldı. (DYA 30-70)

allah nasīP iTsin dā ***hiç*** ule bi sey yaPmadıydım. (ELDİA 36-11)

anaşa anaşa yapıyordıḫ ondan önce ***héç*** ne anlaşma var ne huzur beyle bir yaşantıynan yaşadım. (ŞYA 3-52)

407. hėç de: Farsça hiç bağlayıcısı Türkçe de bağlayıcısıyla birlikte kullanılarak karışık kökenli bir cümle bağlayıcısı olur. Cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Olumsuzluk anlamı taşır.

ah‿ablalar ***hiç de*** sizin gibi düşünmirim evvela anama gelsin. (MMA 13-23)

iki taraflı yük kestirmesine çıḳallardı ***hiç de*** usanmazdıḳ yorulmazdıḳ. (DYA 30-58)

benim döşümünen böyüdüler kesdim çocuḳları yemağā dutdum ***hėç de*** elleriynen yedirmezdim. (DYA 12-64)

408. hiç değilse

Kökeni-Yapısı

Farsça *hiç* sözcüğü ile Türkçe *değil ve ise* kelimelerinin birleşiminden oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanım Şekli

TTA metinlerinde farklı kullanımlar ile karşımıza çıkar. “hėçdėlse, heş‿deyil, heş değilse”

hėç dėlse: keşkem ėle bişe yapsam, ama nerde yapam. zetene yapsadım babamın evında yapardım ***hėç dėlse*** u ḳader faḳurluḫ çekmezduḫ. (EYAD 1s. 218)

heş‿deyil: sen yawral allahıma ülüzgari kessin ***heş‿deyil*** hayvanata bişey olmasın. (EİA C. II. s. 33)

heş değilse: bizi çoḫ avliyıllar ***heş değilse*** bize birgün tayin etginen. (AKD Cihanşah Hikayesi-104)

hiç dalime: ha bī çarpaydın işTī o zaman ġorḫardı ***heÇ dalime***. (NEKYA 1-193)

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlayan bağlaçtır. Ekleme ve sonuç anlamında kullanılır.

beşinci sınıfi bitirdin heş˛deyil ortayi da oḫi ondan sora everim. (EİA C. II. s. 191)

babamın evinde toḫurdum ***hėç dėlse*** fakirluḫ çekmezduḫ. (EYAD 1s. 218)

409. hėç olmazsa

Kökeni-Yapısı

Farsça *hiç* kelimesi ile Türkçe *ol*-fiilinin geniş zamanının birleşik çekimli halinin bağlaç olarak kullanılmasıyla oluşmuştur. Karışık kökenli bir bağlaçtır. Bari, en azından anlamlarında kullanılan bu bağlaç cümle şeklinde öbekleşmiş bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

TTA'da farklı kullanım şekillerine sahiptir. "hėç ˘olmazsa, hėç olmazsa, hėç olmasa, hiş olmasa, hiç olmazsa. "

hėç ˘olmazsa: ***hėç ˘olmazsa*** senin haġġın zay ˘olmasın dedi bele. (AEİA 39-16)

hėç olmazsa: Ḳoydeki hayatımdanda memnunum. yaz gelincik ***hėç olmazsa*** bosdana gėdiyorum. (SMİKA 17c-101)

hiş olmasa: osün o da ***hiş olmasa*** gözümüzüñ önünde ġasın demişle. (UİA 1. 32-88)

hiç ˘olmazsa: inan şöle ki o gice ***hiçâ olmazsa*** …böle bāşiş alır dü˛ün parasından hariç bir milyon sāde başiş alır. (BÜYA 1-280)

hiç ˘ommassa: ḳırḳ ġun sōra açduğuŋuz zámān ***hiç ˘ommassa*** o ahirdan tenekeynen altunı çıḳarasıñız. (ZBKİA 2-42)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendilerin- den önceki cümleye bağlar. Hėç olmazsa kelime grubu karşılaştırma bildiren cümle grubunun yan cümlesi olarak kullanılmaktadır.

a. Cümleleri Bağlar

dėdim maḫsaT hani gėttim mi ki ġoḫu gelā ki tıraktora bindım inanmazlar diyaceKler yalan sölisin falan, ***hėç olmasa*** diyam beni ġoḫlayın. (KBAYA 45-21)

evel hepsini temizlecedik ***hiç olmaSsa*** efenimüsün millet de ġurtulacādı. (AYYA 52-45)

e ne yapalım hadė gidek de ***hėç olmazsa*** bi köyün hayvanlarını güdek idaramızı yapaḫ di˛i. (TYAD s. 77)

işde herhangi bir hasdalıḳ olduğu zaman e ***hiç olmasa*** böyle bir dayanağın oldu mu bir ḳısmını devlet ödüyor. (AYYA 11-46)

anlatsana di˛i biz burda ***hėç olmazsa*** ḳonuş da˛a di˛i. (TYAD s. 79)

ele pişmān oldum dėdím ***hėÇ‿ olmasa*** ben evde olsaydím şimdi ehmegímízí yemíşdím. (VMA 13-73)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

yüzbaşıya dėdim ki yüzbaşım görüyorsun ben tek adamım gėce gündüz şey durmuyor ben yapamıyorum bana bī arḫadaş, ***hėç olmazsa*** ben de yirmi dört saat Te bir uyḳumu alayım. (EYAD 1s. 112)

bän dedim kine siz‿allāḫıñızı gāýbetmişsiñiz dedim, ***hĭç‿ulmůSsȁ*** yarsını bāli gıza harcīñ. (İİA 15-38)

demişler yav biz burda susuz ġaldıK, ***hiç‿ olmazsa*** biz de gidelim‿oraya biz de göç‿èdelim. (ŞHA II. 12. 10)

zaten bu adam intihar etti, ***hiç olmazsa*** birkaç kişiyi çağırayım de götürüp defin etsinler, sona tabi kimseyi çağırmadan kendisi geliyor. (TYAD s. 38)

b. Sonuç Anlamı Taşır

o ġada tālım gitTi däye içi yane durmamış. ***hiç olmazsa*** yapıyon baçayı bāli ġazanan däye bu teklifi ġabıl ädiyo. (BİA 5-37)

hepisi zararda göz fena. sebebiyse ***hiç olmazsa*** şorayı görüyon. (KMYA 20-4)

bunu belki işidenne gülcek ama çünkü bundan tā büyük mutluluk olmaz ***hiç olmazsa*** hürüm hiç olmazsa hürüm yarım dilim de ekmek yesem e bana yeter. (SİFSİA I-194)

zonguldakta halu ḫatirimuz sayiliyidi vilayetimiz deyildi ama evet Türkiye hdutları içinde orda ***hiç_ olmasa*** hatirumuz geçeyidi. (RİA 10-247)

orda şeytan öldürecek. ***hiç olmazsa*** iki üç gün yol yaşıyayiñ baylim, yaşıyayin baylime diyo. diyo. (SİKAD 3-78)

allah razı olsuñ ***hiç olmazsa*** müslüman bulmuş. (SA 12-72)

siz bazarda nası durumu gördüŋüsse o turli kesin. ***hiç olmazsa*** benim èşşe¸im demiş. (ZBKİA 5-15)

410. heç de olmazsa: Farsça hiç kelimesi ile Türkçe de ve ol fiilinin geniş zaman bir leşike çekiminin bağla olarak kullanılması sonucunda oluşan cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Sonuç anlamı taşır.

yalnıyaḫ gezen çoğ olurdu bir gızın ***heç de olmazsa*** atmış yetmiş çüt çorabı olurdu. (MİA 121-1)

411. hėç unutmam

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşmiş bir yapıdadır. Karışık kökenlidir. Farsça *hiç* ile Türkçe *unutmam* kelimelerinin öbekleşmesi sonucu oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılır. Kullanıldığı cümleye açıklama anlamı katar.

hėç unutmam bi tene asger dedi: gel beni götür gomutana. (AA I/12c-1)

412. hinci/hindi

Kökeni-Yapısı

Şimdi kelimesinin Türkiye Türkçesi ağızlarındaki farklı kullanımları ile ortaya çıkmışlardır. Aslında zarf görevli olan sözcük açıklama anlamlı kullanıldığı zaman cümle bağlayıcısı olur. Basit yapılı Türkçe bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanım Şekli

hinci: ġaynatam zenginüdü ***hinci*** bu köğün belki de birincisidi bilmiyon. (ABİA 2a-75)

hindi: patozu da boşladı ***hindi*** biçere veriyoS işde saman itiyacı olan şeye patoza veriyo. (ŞHA I. 10. 3)

Kullanımı, Kullanım Yeri

TTA'da kullanım alanı geniş olan bağlaç cümle başı bağlacıolup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

undan sōna bu eli de apçarē soḳdum ***hinci*** böle dayanuḳan dayanuḳan huff etdi. (ABİA 3a-177)

ilk önce ġız evine gideris aḳşam yaḳarıs zabahdan yaḳılırdı ***hinci*** aḳşam yaḳarıs zabah içeris. (BÇÇA II. 25-3)

hinci kelimesi bazen sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılmaktadır.

hinci bizim böle gelin gelin allayın emrini bi benim oğluma bi ġız var burada onu gönlümden geçirdim. (BBA 3-24)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

mayşalla allah ba¸ışlasın başḳa yoḳ mu? ***hinci*** ġari ya bicik do¸uruyola ya ikicik (BBA 40-76)

bizim bi de düzenimiz yok ya. ***hindi*** ilkin beygir çiFtiynen tam yirmi sene çit sürdüm ben. (BÇÇA I. 19. 49)

düünnemiz pek eyi olurdu. ***hinci*** gāli ciritlēyōlā da ben gidmeyon, görmeyon. (TYAİ 8-7)

öküzü alıverisiñ ûrdan ḫacāmẹd demirli'leñ köve geldim. ***hinci*** bizim çocuḳleri baḳ ġocalā da vā, bizim ḫasan'ıñ torunnārı vā. (TYAİ 14-97)

bunna teker teker fıydıla. ***hindi*** biz, oraya altı arkadás girdiK. (ŞHA I. 6. 41)

ben de seniñ ‿olaña varıyon. altınısa altın, paráysa para. ***hindi*** burda dü˛ün ‿edeken mesela yazala. (SİNA II. 2. 116)

413. hoş

Kökeni-Yapısı

Yabancı kökenli bağlaçlardan biri olup Farsçadır. Tükiye Türkçesi ağızlarında sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılır. Cümlede gerçi, nasıl olsa anlamlarını verir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı olarak kullanılır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Görev olarak kullanıldığı cümlede karşıtlık anlamı kurar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

hoş bu söylenecek laf değilidi amma işde dädih. (EA s. 81)

hoş senin de ondan aşağı ġalır yanın yoḫ ya. (GKAYA s. 214)

b. Cümleleri Bağlar

hoş sende èy büliysin ki ben èyle şèyleri sevmem. (GKAYA s. 214)

buni ata'mazuk ***ḫoş*** evun kapusudi. (RİA 10-41)

Görevi

Kullanıldığı cümleye gerçi, nasıl olsa ifadelerini katan kelime açıklama anlamı taşır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

ben buriya ***ḫoş*** şey içün galmadım. (RİA 41-31)

şini meḳtebe gittın ***hoş*** biliysın şindi ḳaldırı seni ki ḥa burda ben talimnamede … (TA 36-37)

at da hayvan olmaynan ***ḫoş*** o da can darılmış. (GKAYA 1-148)

hoş tabırdan gelen yèmege eyvallahâeTmezdiK. (ŞHA I. 6. 162)

414. hulâsa

Kökeni-Yapısı

Arapça olup sonuçta, sonuç olarak anlamlarında kullanılmaktadır. Basit yapılıdır.

Kullanım Şekli

“hulasa, ḫulase, hülāsa” şeklinde farklı kullanımları vardır.

hulasa: ***hulasa*** üç gün bele devam eder. (EİA C. II. s. 154)

ḫulase: benim yanımda bunnar zevġe sefaya başladılar neyise ***ḫulaseyi*** bu çobana işaret verdim. (EİA C. II. s. 193)

hülāsā: çalısannar, bunar siġórtalılardan yarallanıyolar. ***hülāsā*** iyi allaha çoḫ şúkür. (YSİA 3-159)

Kulanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılıp cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

namaz ḳıldım ***hülasa*** olları şeyâetmedim. (KİSBİA 1-211)

eva gidayım bi yol parası alayım ***ḫulasa*** şeherin üs tarafına geldıḫ. (KBAYA 22-7)

hulasa hasan beg bunardan üş dört dene yaralir. (EİA C. II. s. 20)

Görevi

a. Özetleme Anlamı Taşır

geldik biz aynı yerimize geldik geri ***hülāsa*** bin doḳuz yüz ġırk üç birinci ayın üçünde eve geldik. (DYA 26-34)

ġuyruˌunu filan bālarsın beygirin sopa gibi o sineklenemez ġari‿o, gidersin ōleydi yani ***hülasa*** ôle. (DEYA II. 45. 48)

b. Sonuç Anlamı Taşır

bunlar sigortalılardan yararlanıyollar ***hülāsā*** iyi. allaha çoḫ şükür. (YSİA 2-159)

bir çārı yaPdıķ geliñ durum bėle bėle filan geldiler. ***hülāsā*** onnardan da bir şey olmadı tabī. (AYYA 61-16)

415. hulasayı kelam

Kökeni-Yapısı

Arapça *hulasa* ve *kelam* şeklindeki iki ismin (Devellioğlu, 1984: 453) bir araya gelerek kelime grubu şeklinde öbekleşmesi sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Arapça kelimeleri birbirine Türkçe üçüncü tekil şahıs eki –I bağlar.

Kullanım Şekli

TTA'da sonuç anlamıyla kullanılan bağlacın farklı kullanım şekilleri vardır: "hülēsēyi kelam, hulasā¸i kelam, hulasa kelam"

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlayıcısı olan kelime grubu cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ben de orıya gėdiyorum, aydi. bunnar ***hülēsēyi kelam*** üş gardaş oldular. (KİA 45-24)

ne milletvekillerine ne buradaki vatandaşlara sana sığınıyorum ***hulasā¸i kelam*** çıḫıncaḫ ġırıġġale milletvekili … (KKÇA 96-26)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

ibrām haggı hazretleri dahi bu inciri alamadı ***hulasa kelam***. (TKYA 48-13)

416. hülasayi kelam ki: Arapça hülasayi kelam kelime grubuna bazen Farsça ki bağlacının da eklenmesiyle kelime grubundaki bağlayıcılık fonksiyonu kuvvetlendirilmiş olur.

bunar birbirlerine gelir, ***ḫulasayi kelam ki*** o buna camışlar bu çimenniyhde döyüşür. (EİA C. II. s. 20)

417. hususi

Kökeni-Yapısı

Bilhassa, özellikle anlamlarında kullanılan kelime bağlama fonksiyonundan çok kuvvetlendirme göreviyle kullanılır. Arapça *husus* kelimesine Türkçe -I iyelik ekinin eklenmesiyle oluşmuştur. Arapçadaki kullanımı hususī –ī uzun ünlülü iken Türkçede bu ünlü kısaltılarak hususi şekline dönüştürülür

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlama amacı vardır. Kullanıldığı cümlelerde açıklama anlamı taşır.

burē at yayma geliyle ôle çerbası diye bôle ôle ġāmıs buranin adı. ***hususi*** at yayma gelile. (BBA 15-34)

Görevi

Cümleleri birbirine bağlayan hususi kelimesi metinlerde açıklama anlamı verecek şekilde kullanılır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

hindi erkeklerâediyo. dutuyoñ ***hüsüsü*** aşcı dutuyolar, bişirdiyolar. gelene servisi veriyolar. (BKA I. 2. 50)

tabi yazın buràya yani adam buràya ***hususi*** antalyadan buràya taTile geliyo adam. (BKA I. 20. 53)

418. icabında

Kökeni-Yapısı

Arapça *icâb* kelimesinin Türkçe iyelik-I zamir n'si ve bulunma hal eki –de ile birlikte kullanılması sonucu oluşmuştur. Kelime gerekirse anlamında kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncekine bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

çöp atıyollar ***icabında,*** meselá şu kertiğe ḳadar geliyor adamın (NİYA 1-26)

ondan soŋra yaparıġ, o saÇda bişirírıġ ġıbġırmızı yı‿arıġ bir şiyen‿üsdüne birâay ***icabında*** ikâay. (SBA 58-3)

efendim ondan sōna şimdi ġapınıñ önünde söz miseli ***icābında*** unu da öüdmüyoruz. (AEİA 29-37)

hacda perişannıḫ çekmez ***icabında*** mesela senin paran bitmişse arḫadaşdan seni idara ėdir. (VMA 40-67)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

oni getirirdiler ḳomşilere ***icabında*** äḳrabnalarına ḳap ḳap dağıtardılar. (VMA 47-151)

gücü yetti yā şindi ***icābında*** adam halı alıyo. ŞHA (I. 9. 40)

evel bol ġoyun yağı oludu tereyağ onu yirdik. bi ***icabında*** adam goyun keserdin yā dögme yaparlardı etine, ġara etinē. (EMİA 5. 61. 63)

sen gėtme dediği halde ėnat ettik gėttik hazırḳından da olduḳ oriye şimdi kestirsen ***icabında*** ceza da verir. (DYA 13-202)

419. icab‿ederse

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşmiş bir bağlayıcıdır. Arapça *icab* ve Türkçe *et-* fiilinin geniş zamanın şartı şeklinde birleşmesiyle oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar.

olunu da ***icāb‿edese*** buradan diyo ki oluŋ seyire yerleşirse vecen. (ŞHA 1I. 9. 39)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

yat gemileri sipārişâoliyo bunarda da ***icabâ ėderse*** çalişiyoz. (ZBKİA 19-16)

420. icab◡olar ki

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşmiş Arapça *icab* kelimesi ile Türkçe *ol-* fiilinin geniş zaman çekiminin Farsça *ki* bağlayıcısı ile kelime grubu şeklinde çekimlenmesiyle oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır

dedi oğlum olar ki bir gün kervana gidersen ***icabâ olar ki*** senen bi şey sorallar işaret durur. he icabında sen çalarsıñ öşürü. işaretliler. işaret bozulusa, gel bakalım. nēĝĕ bozduñ bunu. (EMİA 36-74)

421. ihtimal ki

Kökeni-Yapısı

Arapça *ihtimal* Farsça *ki* kelimelerinin birleşimiyle oluşan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncek cümleye bağlar. Olasılık anlamı taşır.

ařkadaşla dedi, bu ***ihtimal ki*** harçlığı da yoktu. (RİA 41-108)

422. ile

Kökeni-Yapısı

il- bağlamak, birleştirmek fiilinin *-e* zarf fiil biçiminden kalıplaşmış olan ile, aynı nitelikte eş, yakın veya zıt anlamlı kelimeleri birbirine bağlayan bir sıralama bağlacıdır (Korkmaz, 2007: 1104). Zeynep korkmaz daha önce Türkçede eklerin

kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları adlı eserinde ile'nin yapısını şu şekilde vermiştir: "bir+il-en>birilen>birlen" (Korkmaz, 1994: 69). Anlam ve görev bakımından *ve* bağlacına eş değerde olan *ile* bağlayıcısının. tarihi gelişimi ile ilgili farklı görüşler vardır. Eski Türkçedeki birle kelimesinin –r ünsüzünün düşmesiyle sonraki tarihi dönemlerde görülen şekli bile'den gelmiş de olabilir. Bile kelimesinin başındaki b- ünsüzü bol-, ol- yapısında olduğu gibi birle>bile>ile değişim de mümkündür. Bu konuda Nadir İlhan Türkçede ek+kök/kök+ek Kaynaşmasıyla ortaya çıkan Ekler adlı makalesinde +lan ekinin yapısını anlatırken "Birinci bakış açısıyla bu yapı, birle>bile>ile edatının ekleşmesinden sonra ortaya çıkan +la vasıta hali ekinin…" (İlhan, 2009: 1583). sözlerinden ile'nin birleden çıktığını belirtmektedir

Kullanım Şekli

ile bağlacının ağızlardaki kullanımı standart Türkçedeki kullanımından oldukça farklılık arz etmektedir. "ile, la, ila, ilä, ilen, ilän, lan, leñ, ınan, nen, inen, ne, nā, dan. "şeklindedir.

ile: şimdi ayçiçē ekiyoruz ayçiçē ***ile*** nohuT bunardan istifade ediyoruz.. (ABİA 45/7)

la: ē yani lübnan***la*** filistin rezaletinin aynısı yani basga bi sey degil yani. (DEYA II. 66. 9)

ila: hazrati omer ***ila*** arḫadaşı dönmüş medinē gelmişle. (AAT Hazreti Ömer-20)

ilen: āli ***ilen*** gülbāār gündizden evlerinin aḫırına ḳazdıḫları çuḫıra bag˳oğlını gömüşler. (EYAD 1s. 189)

ilän: annäm ***ilän*** bubam ilän. (GBAA 68-27)

nan: emme iki dene top patlamadı. bu sırada milled dağa ġaşdı, ben de dāyil. bizim osman varıdı bilader, onun***nan*** beni yanına. (BİA 22-30)

nen: alim***inen*** biz. (ABİA 3-246)

na: gel gelelim bu ḳala haftaya gelın***na*** damat haftaya gidecek. (AKYA 41-64)

dan: ġız***dan*** oğlan. (ELİA 90-14-34)

Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de *ile* bağlacının kullanımda ve söyleyişte göstermiş olduğu farklılıklardır. İ*le* bağlacı ünsüzle biten kelimelere getirildiği zaman –i ünlüsünü yitirir veya ünlü ile biten kelimelere getirildiği zaman –i ünlüsünün yerini – y ünsüzü alır.

ben***le*** arḫadaşíma. (VMA 15-18)

bi gün anam*la* uvam ayvallıya düüne giTTilē. (TYAİ 14/66)

ormānda en gòvvetli nè vār. ayıy*le* aslān var. (İİA II. 20. 99)

Aynı durum Türkiye Türkçesi ağızlarında rastlanan –nan, -nen durumları içinde geçerlidir. *ile* bağlacının yerine kullanılan -nan, -nen ekleşmiş hali ünlü ile biten kelimelere getirildiği zaman -ynan şeklini alır. Ünsüz ile biten kelimelere getirildiği zaman ise –ınan, -inen, -unan, -ünen" şekillerini alır.

anayâ*ınan* babayın ġōñü olmasa sen varım diyemen ki. (KŞYA 27-64)

Bu kullanımların dışında ile bağlacının sonuna bir –n ünsüzünün eklenmesiyle kullanılmaktadır.

nä deyim sana aŕtuḳ, bal *ilen* teŕeyağı aydeŕ bali oläcäḳ hem dä. (THA 3780)

o loḳum *ilen* kedēy çoḳ paralı. (RİHA 4-142)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Sözcükleri birbirine bağlayan bir bağlaçtır. Art arda gelen eş değer ve görevdeş sözcükleri sıralayarak bağlar. Sıralama bağlacıdır. Sıraladığı ögelerin arasında kullanılır.

a. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanılır

üzüm hoşafı olmaz da turşuy*nan* salata yāhut salatay*nan* ayran olusa üçer ġonuy. (ÇİYA 1-66)

hedik deruḫ o buġda*nan* noḫut onı haşlaruḫ bi de geturruḫ. (DİÇÇA 13-249)

bā ile baḥçesiy*le* tekden bir köyümüş. (SİYA 154-24)

başka da sale tìzeni ḳaçırdıla. ben*ne* aḳranâa, ondanâiçi bilerim. bi adam apiste. (AYYGA 14-12)

annesī*nen* babası viriyo bunu. (NYA 65-15)

anasın*nan* bubasını hacıya yazdırmış da dedi onu sorcen dedi. (SİNA II. 14. 66)

b. Kelimeleri Bağlar

daha evel bazı şeylerde biribirini çoḫ samimi olmasıyla ḳız ile oğlan da˛ā küçükken on oniki on üç yaşında. (TYAD s. 27)

ilk önce suvan *ile* itini ḳaruşturuḳ. (EHİKA 6-28)

bi gün anamla uvam ayvallıya düüne giTTilē. (TYAİ 14-66)

oğlan*lan* ġızı birbirine göstetmezler. (MİA 18-2)

bättin *ilen* iba abeyumdu. (THA 4939)

ġomşular birbirini dutar, ben*nen* o ġomşu arasında ufaḫ bişė oldu mu tüm gōmşular hemen ara yėre girerler. (EYAD 1s. 130)

çamınan kâdi*nen* yaḫıb nası oluyo diy baḫacaḫlar zār. (KMA s. 72-10)

Sıralama bağlacı olarak sıraladıkları ögelerin başına veya sonuna getirilerek kullanılırlar.

Görevi

a. Birliktelik Anlamı Taşır

nä deyim sana ařtuḳ, bal *ilen* teřeyağı aydeř bali oläcäḳ hem dä. (THA 3780)

buralardan dėmiş heç bi ġızı*nan* oğlan geşmedi mi. (NİİKA 1-141)

b. Açıklama-Sıralama Anlamı Taşır

mesela rıfatâ*nan* cevat esgiden hep suva yapalardı. (SİYA 149-4)

ya yün çorab*ınan* havlu sararlar yada havlu sararlar. (TAYA 1-96)

pādişahı davet ‿et emme bütün vezirin*nen* vüzerasınnan deyi. (BYA 1-129)

annesī*nen* babası viriyo bunu. (NYA 65-15)

bi edī*nen* büdü var ‿ımış. (3 NYA -1)

423. ilkin…sonra…

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir sıralama ve cümle bağlayıcısıdır. Türkçe ilk ve sonra kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşur.

Kullanım Şekli

“İlkin…sonra…, ilkinden… sonrada…,” şeklindeki kullanımlar metinlerimizde yer almaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Sıralama ve cümle bağlayıcısıdır. Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar.

atlānan yapādıḳ *ilkinden* atınan oludu *sōradan* arabÌnán oldu işde. (ABİA 9a-4)

ilkín ben ankarıya gettim *soyra* malatyaya gėttim. (UMA 4-37)

Görevi

Cümleleri öncelik ve sonralık ilişkisi içerisinde birbirine bağlayan kelime grubu açıklama anlamıyla metinlerde kullanılır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

ilkin doman‿olunca şennik zandetmiş bilememiş. ***sōna*** canı acı, sıcāyınan bilememiş. (ABİA 29a-98)

valla ***ilkin‿***arap köyüydü ***sonra*** değiştirdi ġoçyatağı oldu. (ŞHA I. 14. 2)

424. ilkin…ondan sonra…: Türkçe ilk, o ve sonra kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesiyle oluşan bir bağlaç grubudur. Açıklama anlamı taşır.

getírírdíḫ oni iki ḳaT yüni yıḫiyirdím ***ilkin***, ***onden sora*** getírírdíḫ taraḫlemen on tene ḳari orda darıyirdi. (VMA 37-109)

ilkin zoba satme çıḫdı ***undan sōra*** şe satme çıḫdı. (ABİA 2a-44)

425. ilk önce…ondan sōra

Kökeni-Yapısı

Aslında zarf olan *ilk, önce* ve *sonra* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekle şerek kullanılması sonucu oluşmuş bir sıralama ve cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle bağlayıcısı ve sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı katar.

ilKâ önce ġundaḳ hazıllarlar, **ondan sōra** ġazaḫ buluz daḫım öreler. (KRMYA 5-2)

426. illa

Kökeni-Yapısı

İlla; Türkiye Türkçesine Arapçadan girmiş yaygın kullanımı nedeniyle önemli bağlaçlardan biridir. 1. Ne olursa olsun, hangi şartta olursa olsun, her hâlde, ille, illaki: 2. Hele, özellikle. (BTS) anlamlarında kullanılmıştır.

Kullanım Şekli

Bu bağlacın TTA'da kullanım çeşitliliği fazladır. "ille, illā, illa, illah, ille ki, illa ki, illem, illakin, elam, illim. " şeklindeki kullanımlar ağızlarda yaygındır.

ille: ***ille*** deyi padişah ġızını isdiyecen. (SİYA 66-81)

illā: yav dėyi baba padişe ***illā*** bi tenedür illā cenab allādır. (BMİKA 3a-5)

illa: saḳlamayın ***illa*** çıḳarın. (TYA 16-103)

ilaḫ: ***ilaḫ*** birez duz olacaḫ sepeceḫsan. (EİA C. I. s. 307)

illah: tekrar yarın˛tası gün ***ilah*** ginä öldürcäksin bunu dedi. (ADÜM Gülbaça-45) 1

illem: bulacağ ***illem*** oña arayıp bulduracaḫlar. (MİA 18-5)

ellam: ortası açıḳ oluyo fırınıñ ***elḽam*** onu bilmeyon. (SYAÖ 100-94)

illim: sağ vezirın Ḳızíni alim, sol vezirin Ḳızíni alim, diyi oğlum ***illim*** o olacaḫ. diyi anası. (VMA 2-98)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılır hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

yoğ iñkansızdır ***illāyi*** ba˛an u ġızı isteyecaḫsiz. (ARYA 6-124)

Kayın baba demiş ***illā*** nikaḫ Kıyılcek bön yō. Kış göz gözü derseŋ görmeyō tufan kar dağın bāşı olmayvesin nikaḫ ***illā*** olcaḳ illā nikaḫ Kıyılcaḳ demiş. (SA 1-86)

olmadı ġuruvdu pek olmār ėy olmār hem yaylad˛oluyor gene ***ille*** sulu olcak. (FEA 2837)

her yanı mermi olsa nētcek. ***ille*** o gama onų ateş˛ètcek, onuñ şēysi de ō. (İİA II. 11. 86)

burğulunaça, yağınaça gelirdi. şindi tabi ḳaġdı ***ille*** gene genler şęyinde ędiler. (GBA 1-9)

b. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

vazirlar alıp göturi, goturi dayraya ***ilahim*** ben bunun ġafasını üçuracam. (EYAD 1 s. 199)

evda olan bekar ġardaşı gelına deyi ***illaham*** bennen olacaḫsın, deyi. (KBAYA 12-4)

hėç deyir, ***illah*** sen niye bėle üzüntülisen. (VGKHA 3-10)

babam meni indiden ele ***illeh*** evlendirecem deyif durur. (AKD Cihanşah Hikayesi-16)

oynamäyolarmış ḳadın çalġıcının önüñde ***illā*** erkek olcamış çalġıcı. tabi bizim zamanımızda öle miydi. (II AÇİA -43)

Görevi

a. Kesinlik Anlamı Taşır

ben de ġılmadım da ***ille*** dedim gitcen de görcen. (KİYA 13-31)

aşıḳ ōmo diyor diyor mümkin değil hanım ***illam*** seni görmek istiyorum. (KOYA 2a-60)

oḳur yazar olmadan sōra gelmesin, demiş ***ille*** oḳur yazar olcek. (KEYA 38a-15)

çoban gelir ḳoçu bıraḫmaḫ istemez ***illeġam*** bahşiş vereceksiniz. (MİA 61-6)

silaḫ zorinan ġorḫutdi. ***ilah*** dedi: ġardaşın öldürrem, baban öldürrem seni alıram, dedi. (AA IV/4b-2)

b. Pekiştirme Anlamı Taşır

bi çocıġ gelmiş ***illah*** yorġınam siz de ḳalım. (DA 3-76)

şi˛e de ḳozanda da çamırdanlar māmudâ everli mi diyor ne? onu vurmuş ellám sabānan ***illem*** beni götürün şo dereyēz eletiŋ vuruŋ diyor. (SBA 11-34)

c. Üsteleme Anlamı Taşır

yani dedıhlerini **ilahim** yaptırmah isderler. (AA III 5e 12)

arḫadaş bēle bēle oldu. dėdi ki: sen ***ell'aham*** günüzüñ o hevġaynan yatmışsıñ da gece üryana girmişdir. (SİLA 5-97)

427. ille de: Arapça *illa* bağlacı Türkçe *de* kelimesiyle birleşip karışık kökenli kelime grubu şeklinde öbekleşen bir bağlaç olur. Ancak Türkçe de bağlayıcısıyla kullanıldığı zaman kelimede a>e değişi görülür. Açıklama anlamı taşır. Cümle bağlayıcısı olur.

mesela ömründe tank͡ görmeyen kişiler arp görmeyen kişiler ***ille de*** sen iste isteme senin adın amet de ivan veya bilmedīn bi ismi sana emen yazalar. (SİFSİA I-39)

paşaport verdiler yani ***ille de*** siz buradan gidin istemiyoz sizi, demedi onnar. (SİFSİA I-44)

428. illa ki: Arapça *illa* kelimesi Farsça *ki* bağlayıcısıyla birlikte kullanılarak kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaç olur. Kesinlik anlamı taşır.

işte bizim has konişiyruḳ ama, hağu eşecuğun işine da bolaşalım. ***illaki*** bobanın haberi olurdi o ḳonidan. (TYA 14-9)

valla di oğlım benim yüzüm senden ḳara ***ille ki*** acıḫlicam di. (GMKA 1-115)

e sen ***illa ki*** alcam desen alırsın. (GKASŞÖ 7-98)

herkesin seninde vardır hayatınızda benim de ***illakin*** vādır yav. (SİFSİA 11-125)

sökülmücėkse sökülmücėk ***illa ki*** sökülecek. (SAKİA 1-34)

bir gün züleyha yedi ḳapiyi, yedi ḳapinin ardinda ḳapatti, onun üzeri ve kendisi de ***illaki*** sen bana el vereceksin. (KOYA 3-51)

429. inan

Kökeni-Yapısı

Türkçe *inan-* fiilinin emir kipi üçücü tekil şahıs çekiminin sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılması sonucu ortaya çıkmıştır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılır hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

hellemi men inanki hayatımda ***inan*** bu yaşa kete ėle bi ḳorḫiya raslamamışdım. (VGKHA 18-67)

b. Cümleleri Bağlar

oḫlayı elime vurdu. ondan sona, inek sadım, inañ‿altında uyuḫladım südü dökTüm. (YÇA 5-28)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

ġyananam yedi diyecek ***inan*** bèyle deller baḫ şela atan atar ben üç olan everdim. (KİGKA 14-30)

işde elli hane fèlan da. kaş gişi va. ne bilen sôle yüS kişi anca, belki. işleyo. bilmeyon heralde ***inan***. (ŞHA II. 13. 10)

inan şöle ki o gice hiç‿olmazsa …böle bāşiş alır dü‿ün parasından hariç bir milyon sāde başiş alır. (BÜYA 1-280)

hele hele su su sorunumuz da bi bambaşḳa yani. ***inan*** çeşmelerimzi görmüşüñüzdür şurda gelikene çeşmelerimiziñ hiç bi tanesi aKmıyo. (ŞHA II. 24. 36)

430. inanın: Türkçe inan fiilinin emir kipi ikinci çoğul şahıs çekiminin bağlaç olrak kullanılmasıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama anlamı taşır. Cümle bağlayıcısıdır.

arafat derlērdē bir yüce dāğdūr, ***iñanıñ*** peygamberimiz‿ôlmedi sāğdūr. (İİA 2-50)

ben sevincimden ağladım yāni ***inanın*** ben ömür boyu türkiyeye gezmē bile gelmeycektim. (SİFSİA I-191)

inanın bu köy çoḫ eski Selçuḳlár zamanınnan. (DİÇÇA 31-29)

431. inan ki: Türkçe inan fiili ile Farsça ki kelimesinin birleşerek oluşturduğu kelime grubu bağlaç olarak kullanılmaktadır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Açıklama anlamı taşır. Cümle bağlayıcısıdır.

hellemi men ***inanki*** hayatımda inan bu yaşa kete ele bi ḳor‿iya raslamamışdım. (VGKHA 18-67)

Ḳız evi de ōlanın çamaşırını görür. Ḳayın böyük Ḳayınınkini güvānınkini. ***inan ki*** şöle tesbīni Ḳoyacā ḳaba varana ḳadar. (BÜYA 1-35)

ķoca süleymana ķalmıyan dünya ***inan ki*** dostum san da baña da ġalmaz. (DİGBA T. 26. 78)

anam tüfẽ atamadan ben yere eğilmemle beraber nasī geldi ***inan ki*** aķlıñ durā ḫaram ōsun. (TYAİ 14-142)

o diyor onlar senle ķafa buldular ķafasız adam. gel yemek ye. o diyor ***inan ki*** yemem. (GMKA 8-64)

aḫsam `ezanı oḫuyor kim cağıracaḫ. neyse ***inan ki*** bana bi film oynanılmıs. ben ne yapmam lazım. (GMKA 8-65)

432. inanmazsın/inanmazsınız

Kökeni-Yapısı

inan- fiilinin geniş zaman çekiminin ikinci teklik ve çokluk şahıs kullanımının cümle başı bağlacı olarak kullanılmasıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılır. Kullanıldığı cümleye abartma anlam ilişkisi içerisinde açıklama anlamı katar.

ġardaşlarım deyi ***inanmazsıñız*** ġatırlar u sivil haķın çōñu çiyneyor millet bōle yani şallanıyor. (FEA 1436)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

orda oncagzıñ yärdä dä ***inanmazsıñız*** çocuguñ ‿üsdü ġıPġırmızı çäkirgä ‿oldu. (DGİA C. 1. 98)

bi yär yapılmış bilmi‿ïn yüz dölüm ma böglä, ***inanmazsiñ*** yüz dölümü gäşgin. (DGİA Oç. 2. 342)

433. inan Allaha

Kökeni-Yapısı

Türkçe *inan* fiili ile Arapça *Allah* kelimelerinin cümle şeklinde öbekleşmesi sonucunda oluşmuş bir cümle başı bağlacıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Taradığımız metinlerde sadece Van ve çevresi metinlerinde rastladığımız *inan allaha* cümle başı bağlacı cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

o şėyleri bugdayi biçerdíḫ. ***inan allaha*** bir yėrímíz agrímazdi. (VMA 33-131)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

vuy allah sen räḫmeT ėtsín. ***inan allaha*** peyede aḫurda çoḫ güzel yatırdıla. gidirdíḫ ona sataşırdíḫ. (VMA 46-79)

434. inan olsun

Kökeni-Yapısı

Türkçe *inan-* ve *ol-* fiillerinin cümle şeklinde öbekleşmesi ile oluşmuş bir cümle başı bağlacıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

böyle nası sapsarı kehribar daha bu yaz da yaḫında dökdüm. ***inan olsun*** böyle sapsarı kehribar gibiydin. (ÇA A3. 5. 23)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

madıran dānda bi yāmır yādı ali bey orta yerinde bi dere vā. ***inan olsun*** yedi sekiz táne cenāze aldı evlēden. (EDİA 25-81)

435. inan et ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *inan-* ve *et-* fiilleri ile Farsça *ki* sözcüğünün cümle şeklinde öbekleşmesi ile oluşmuş karışık kökenli bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncekine bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

yānı nitekim şindi bu nüfüsler esgiden olsaydı ***inan et ki*** açlıġ çökerdi belki. (5-18) KMKA

çünkü ağanın hesabına gelmedin mi? ***inan et ki*** şindi şu durumda göçürdüğü adamlar oldu belki yani gerçi biz göçmedik amma, ġış yaz demezler hesabına geldi mi çıḳ derdi. (KMKA 5-25)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

tren bi düdüg çaldi. sen ***inan ėt ki*** ben dėdím elazígín çarsisi yıḫíldi. (VMA 32-40)

la dedı kimse var mı yoḫ mu. ***inan_eT*** bi tene var ama ğarıP dedı getırın ğarıP olsun. (GMKA 23-352)

436. inan ehdimat et

Kökeni-Yapısı

Sadece Dörtyol ağzı metinlerinde rastladığımız Türkçe *inan* ve et kelimeleri ile Arapça *itimat* kelimesinin cümle şeklinde öbekleşmesi ile kullanılan bir bağlaçtır. Karışık kökenlidir. Bağlaç grubunda *ehdimat* kelimesindeki kelime başı i>e değişimi görülür. Cümle şekşlinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

sora bir çocuḳ geldi malatyā'lı o da böle ġırtmildi, ***inan ehtimad et*** bu elleri böle şey burda ne¸adar ġaldılar biraz ġaldılar ėpey ġaldılar. (DYA 16-69)

kimi su satiyör bazı onnar ġazanıyör mesela satiyör dediler. amma duymadım satiyör dediler bazıları. ***inan ehtimat et***. (DYA 16 -80)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

yirmi yıl oldu hesab et işde. ona göre, ***inan ehdimat et*** arḳadaş ḳabul etmedi. (DYA 16-86)

doñacāk yav kesiliyók arḳadaş, kesiyör, ***inan ehtimat et***, oranıñ soğunu ben daha hėç bi yėrde görmedim. (DYA 16-156)

437. ister

Kökeni-Yapısı

Türkçe *iste-* fiilinin geniş zaman çekimlerinin bağlaç olarak kullanılmasıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri birbirine bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncekine ve sonraki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

öyle gördük aḳlımın yetīne, sözümü dutana da derim onu yapmaŋ etmeŋ diyi ***ister*** dutsun sözümü. deme benden çora çocuğa. (DYA 2-78)

Görevi

a. İstek Anlamı Taşır

öyle gördük aḳlımın yetīne, sözümü dutana da derim onu yapmaŋ etmeŋ diyi ***ister*** dutsun sözümü. deme benden çora çocuğa. (DYA 2-78)

b. Seçme Anlamı Taşır

āli arı serban ġasabasından mısdafa ōlu biŋ‿üç çüzyirmi do‹umlu de, ***isTer***‿üçÇüz‿otuz yedili de. (II. 11. 19) SİNA

438. isterse/istersen/ istersez

Kökeni-Yapısı:

Türkçe iste fiilinin geniş zaman çekiminin birleşik çekim şeklinde kullanılmasıyla oluşan bağlaç grubudur. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanım Şekli

TTA'da farklı kullanım şekilleriyle karşımıza çıkar.

isTersez: ḳızla bilile di¸i. *isTersez* onlara sorun, zati önce ḳızla buña dėmiş ki senin ḳardaşların sā¸an pilán yapile. (TYAD s. 94)

isdāsāñ: on dörTâon bäş yaşında olannara *isdāsāñ* gitmä. (DGİA Oç. 1. 69)

istersen: sen bu atı bize ver *isTersen* zayıf ossın, dedi. (ADMKGSYA 49-56)

isderse: bu iş senin elinde, *isderse* yapdırır elbet bişey olacaḫ. (EYÖA 2-3/32)

isterse: her zaman gözümüzde bi insan olaraḳ. sevgi sayġı, *isterse* hıristiyan olsun o da bi allayın ḳuludur o. (BBA 59-85)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bende üç kağıt var dedim bu yemeğe yeter. dedim ḳarnımı doyurim, *isterse* askerlik bitmesin. (GMKA 39-75)

diyelim ornēn şimdi cāmi. *istersenïz* baxalım, tārihi var ōrda önünde. (6-4) SDAİstek

mesela normal gider bi çiyize baḳarsın. *istersen* bi yeni gelin oldu sizi ore götüredim. (BBA 26-25)

Görevi

a. İstek Anlamı Taşır

türk milleti hazır yiyen bi insandır. *isderseñiz* bunu silmeyiñ. ben ¸eger ben bi sey söyleyim. (BKA I. 3. 43)

şey ‿ettik oku dāğātmayınca adam gelmez düğüne. akrabaŋ osuŋ *isderse* ġardeşiŋ ōsuŋ. (EMİA 32-160)

ondán sonra seneden bī defā *istersen* on defā yap o senin elindeki bī şeydir. (TYAD s. 57)

kote sert olması ilazım gevşek iyi olmaz sōna da *istersen* tereyāda ġızart üstüne salçayı da gezdir. (ŞYA 15-20)

439. isterdum ki: Türkçe iste fiilinin geniş zaman birleşik çekimi ile Farsça ki bağlayıcısının birlikte kullanılması sonucunda oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. İstek anlamı taşır.

dort beş bin gişi adam var. *isterdum ki* hepunuzi alabılsam feket beklеduk. (RİA 10-239)

440. ister…ister…

Kökeni-Yapısı

Türkçe *iste*- fiilinin tekrarlanması sonucunda oluşan bu bağlaç grubu iki öge arasında bir seçim yapmayı ve bu seçimin çok önemli olmadığını anlatmak amacıyla kullanılır. Bağlaçlar cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır..

“Görevleri aynı olan sözcüklerden önce getirilerek onları bağlar. Bu ögelerden herhangi birisinin onanmasında, yeğlenmesinde bir ayrıcalık bir sakınca olmadığı anlatılmak istendiğinde bu bağlaç kullanılır (Atabay, 1980: 160).”

“Kendilerinden sonra gelen aynı görevdeki zıt nitelikte iki kelimeyi arka arkaya sıralayan bu bağlaç sıralanan ögeler arasında bir ayrıcalık bir tercih yapmadan benimseme bildiren bir işlev yüklenmiştir (Korkmaz, 2007: 1111).”

Kullanım Şekli

Farklı kullanımlar ile metinlerimizde yer alır. “ister…ister…, isder…isder…, istar…istar…”

ister…ister…: *ister* usul ola hanım *ister* beg. (TYA 15-14)

isder…isder…: *isder* sözümü tersine anna *isder* ōnúne anna. (SMİKA 18g-34)

istar…istar…: oğlum *istar* gedın *istar* gėtmayın. (EYAD 1s. 206)

iste…iste…: patatesi *isTer* sulu bişī *istē* öle ġavir. (SİA 26-259)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Art arda gelen eş değer ve görevdeş cümleleri sıralayarak bağlar. Cümle başı bağlacıdır. Emir kipiyle kurulan cümlelerde birinci cümle olumlu olursa ikinci cümle olumsuz olur.

a. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanılır

beni *isdē* kes, *isdēseŋ* annımdan ġurşunnan vur. (BİA 7-75)

patatesi *isTer* sulu bişī *istē* öle ġavir. (SİA 26-259)

b. Karşılaştırma Bağlacı Olarak Kullanılır

vala *isTer* ġonuş *ister* ġonuşma. (VMA 8-49)

ister bilsin *ister* bilmesin. (AKYA 17-78)

ister al, *ister* alma. (VMA 18-45)

salıncağı ġurardıḳ, *ister* uyu, *ister* uyuma. (BMA 18-86)

c. Cümleleri Bağlar

salıncağı ġurardıḳ, *ister* uyu, *ister* uyuma. (BMA 18-86)

isder affeT, *isdē* hapise de gitmiyom, ne biliyosan yap dedim. (BDA 25-145)

Görevi

a. Karşılaştırma Anlamı Taşır

isder yensin *isder* yenmesin. (GBA 1-45)

bi tanesi yalan *ister* inanma *ister* inan. (SİFSİA 7-1)

isder ġabul ediñ isder ġabul etmeñ. (SMİKA 18a-7)

b. Seçme Anlamı Taşır

ister inan, *ister* inanma. (VMA 20-41)

ġalbini ister geniş dut *ister* dar. (SYAÖ 8-109)

441. isterse…isterse…

Kökeni-Yapısı

Türkçe iste- fiilinin geniş zamanlı çekiminin tekrarlı bir şekilde kullanılmasıyla oluşur. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanım Şekli

Bağlaç grubunun TTA'da farklı kullanımları gözlenmiştir.

isdersen…isdersen…: ***istersen*** vėr ***istersen*** vėrme. (EİA C. II. s. 153)

isterse…isterse…: iki taraf birbirini mesut edecek şekilde olsun ana babaya ***isterse*** biyensin ***isterse*** biyenmesin. (SİFSİA I-149)

isde…isdesen…: beni ***isdē*** kes, ***isdēseŋ*** annımdan ġurşunnan vur. (BİA 7-75)

isterseniz…isterseniz…: ***isterseŋiz*** bir ‿ay duruŋ, ***isterseŋiz*** ongün duruŋ. (ŞHA II. 12. 94)

isterse…istemezse…: cannarı ***istēse*** gidiyō, ***istemezse*** giTmiyōlā. (TYAİ 1-47)

istersa…istersa…: ***istersa*** oḳusun ***istersa*** oḳumasun. (TA 22-53)

ister…istersen…: ***ister*** parayı al ġatırı al, ***istersen*** bıraḫ dedi. (DVASKB 8a-64)

istar…istarsan…: ***isTar*** imza ėt ***isTarsan*** ėtma. (KBAYA 4-46)

istersense…istemesense…: ***isdersensé*** biyaz da beyaz korsén ***isdémesénse*** ḳomesén. (RİHA 2-74)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar. Sıralama bağlacı olarak kullanılır.

isderse huri olsun isderse melek, ***isderse*** ḫalbur satsın isderse elek. (2-45/90) EYÖA

isterse ḳız getseydi isterse ayle gėtseydi ***isterse*** er kişi vurulsaydı. (KOYA 10b-35)

davulcu ***isterse*** eğer çalar yāni, davulcu ***isTerse*** delānnıya çalġıyı çalar yoḫâ***istemezse*** şinci her ‿oynayan delānnı bāşiş virir. (1 BÜYA -276)

istäsäñ‿ınan, ***istäsäñ‿ınanma***. (DGİA Oç. 2. 158)

Görevi

a. Seçme Anlamı Taşır

diyer ***istarsen*** benden vazgeç ***istarsen*** kamer taydan vazgeç. (AKYA 1-59)

kim oluř olsun isteřse řusyeden olsun ***isteřse*** ameřiḳalı olsun. (THA 3464)

yaparım. ***istersen*** mercümek çorbası, ***isTersen*** pancar çorbası. (OİYA 3-1)

442. ister dilerse…ister dilemezse…: İste fiilinin geniş zaman çekimi ile dile fiilinin geniş zaman olumsuz birleşik çekiminin tekrarlı bir şekilde kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır.

e anası bubası ***ister dilerse*** evine getiri ***ister dilemezse*** küserlēse evine getirmez. (BBA 40-38)

443. ister istemez

Kökeni-Yapısı

iste- fiilinin ikileme şeklinde tekrarıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Cümle şeklinde öbekleşmiş olup Türkçedir. *İste-* fiiliyle kurulan diğer bağlaç öbeklerinden farklı olan bu bağlaç öbeği ikileme şeklinde kullanılır. İster istemrz yapısı mecburen, zorunlu olara anlamını karşılarken diğer iste fiiline bağlı olarak oluşturulan yapılarda bu anlam bulunmamaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Sonuç anlamı taşır.

hani başga yer bu gücü gāldırmaS. bizim burā galdırı, gāldırmaS, ***ister istemēS*** gider. (İİA 1-187)

ḳarı istemi eski ḳocasını ama, ***ister istemez*** mecbur. (EDİA 19-65)

444. ise

Kökeni-Yapısı

i- ek fiilinin şart kipinden kalıplaşmış olan *ise* kelimesi ile bunun ekleşmiş biçimi olan *–se;* bağlama işlevi yanında aynı zamanda bir pekiştirme görevi de üstlenir (Korkmaz, 2007: 1118). *ise* bağlayıcı ve pekiştirici bir dil birliğidir. Birlikte kullanıldığı

söz veya söz grubunu başka bir dil birliğine bağlar. Bunu yaparken de karşılaştırma ve pekiştirme görevlerinde kullanılır. *ise* bağlacı kullanılışta bağımsız bir şekilde kullanılabildiği gibi ekleşebilmektedir.

Kullanım Şekli

ise: ramazan bāyramında bizdē, bāyramıñ sabahī hocā namazı gıldırır, bāyram namazī. kūrban bāyramında ise āynı şekilde gūrban bāyramı namazından sorā... (İİA II-23. 143).

ˌısa: hayvanˌĭsa anının çatına çaḳallar insan_***ĭsa*** ġaynadır yidiriller. (KMYA 9-103)

sa: şimdī***sa*** guşcug ōlun gäldi atin his säslänmädi. (KİEA 1-57)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Sözcükleri bağlama özelliği bulunan *ise* bağlacında bağlayıcılık ve pekiştirme görevi bir arada kullanılır.

a. Kelimeleri Bağlar

mumu eriTiruḫ maḳastan süzgeç tutarıḫ insan***sa*** insan ġurbağay***sa*** ġurbağa ilan***sa*** milan resmi çıkar. (MMA 1-75)

metin ***ise*** metin, hasan mı hasan memet ***ise*** memet ismi eyle olur. (AYA 5-3)

hemen kağıdını falan alan ḳandıray***sa*** ḳandıra izmise izmit yannızça ben ben yennız gittim istambulda yaptım. (SİFSİA 11-136)

onunusa ġurtuldun deyili***se*** senin yolun. (EİA C. II. s. 17)

bĭr adamın iki ḳızı vaŕmış. birini evlendirmiş. küçük ḳızı ***ise*** bĭr çocū seviyormuş. (EDİA 48-2)

kimĬ‿insan saygı sävgi gösdärir, yüragimä särin yällär äsdirir. anlamıyon dädä ***isä*** küsdürür. (DGİA Ez. 4. 130)

b. Pekiştirme Bağlacı Olarak Kullanılır

sōlemek altın‿***ısa*** sōlememek gümüş‿***ise*** sōleme deler. (GİYA 73-26)

vala bizim‿anamíz babamíz bizi atíp‿ėsKe…biz ***ise*** efendimíz zengin oldugu içün biz gelmişíḫ. (VMA 11-121)

şindi ġaPdırdıḫ túrküyü. ġaPdırdıḫ túrküyü, gızlar gīTmiyo. ōlenleyin biz ***ise*** gidecİK. (YSİA 15-105)

Görevi

a. Karşılaştırma Anlamı Taşır

biraz el‿inen hareket yapmış. u da diya ki yav diya, allahın emrü ***ise*** diya, bozulmaz diya. bize aratma dedü, allahın emri diye, senin ise diye bozulur diya. (55-7) GİYA

saman da olmazdı, isTedİmiz ġader, yiyeceK ġader de ekin çıḫmazdı. ama şimdi ***ise*** ġüzün‿ekiliyo. (YSİA 2-80)

definen, dirnanen, türküynen‿olurdu. zengin***ise*** davıl dAdüren‿olurdu. yosa o da yoḫ. (YÇA 14-28)

şûrda bi tel sāāsı vādı urē bekledim. şindi ***ise*** emekli oldūm için pek fazla işē de demeyon. (TYAİ 4-21)

bir‿ara tarih geldi halıcı bir kaş ġomşu ġız çocuklarını gönderik. ben de gönderdim. e şimdi ise ġız çocukları tabi devamlı ġadim durcaK dèyil. (ŞHA II. 1. 31)

esgiden tabi birez maddi sıkıntı varıdı, biliyo musuñ? geşlede para olmoyodu. haliyle atasınıñ ne vèrdinen, onnan geçiniyodu veya idare edebiliyodu. şindiy***se*** patetèse oturuyo çocukla yirmi biñ lira alıyo, otuz biñ lira alıyo mesela. (ŞHA II. 2. 10)

b. Pekiştirme Anlamı Taşır

bazı kendisine göre yeniliKleri temin‿edebiliyo yani bi şekilde. günnüK yaşamda yoK‿aynı. zayıfladı. biz‿***ise*** şu anda ġıPta ederiz. (ŞHA II. 2. 14)

bi da geldi mi hayir veya şer cevap verir uygun görüşe verdim, degil***ise*** nasibini başġa yandan‿ara bôle. (ŞHA II. 16. 32)

445. işgim

Kökeni-Yapısı

Kullanıldığı cümleye kolaysa, yapabiliyorsan anlamlarını katan bir cümle bağlayıcısıdır. *işki+m* şeklinde yapılanan bir bağlaçtır. *–m* eki pekiştirme ekidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

burada dilin ötiy, ***işgim*** bi de gèt seni tanıyannarın yanında öğün. (s. 214) GKAYA

Görevi

Cümle naşı bağlacı olup cümleleri bağlar. Kullanıldığı cümleye açıklama anlamı katar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

oni yıḫdın ***işgim*** gel bi de bennen güleç. (GKAYA s. 214)

446. işin açıkçası

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş tamlama halinde olan bir cümle bağlayıcısıdır**.** Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Açıklama anlamı katar.

öteki ġonyalı oynuydu. ben şindiki dūnnerden zaten giTmīm de yāni ***işiñ açıḲcası***, şindi getiriyular bi şey, ne diyular una be ısmayıl. (BAİA II. 1. 286)

447. işin kötüsü

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde olan tamlama halinde kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Açıklama anlamı taşır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

ya bir de onu bıraḳaḳ ayāmızda ayaḳḳabı olsa ***işiñ kötüsü*** ayaḳḳabı yoḳ oḳulun oñunde. (DYA 1-284)

448. işte

Kökeni-Yapısı

Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlama özelliği taşıyan bir bağlaçtır. Aslında bir gösterme edatı olan *işte* kelimesi Türkiye Türkçesi metinlerinde açıklama anlamlı birer cümle bağlayıcısı şeklinde kullanılır. Eski Türkçe ve Orta Türkçe metinlerinde *uş* şekliyle kullanılmaktadır (Gülensoy, 2007: 442).

Kullanım Şekli

TTA'da kullanım farklılığı olan bir bağlayıcıdır. "işde, işte, işTe, işTa, işdi, iştá" şeklindedir.

işde: esgere yolladıḳ ḳızları galin eddik ***işde*** ġayi eddik. (BMA 23-6)

işte: onlar o odayı yilleştirirken söz gelimi ***işte*** sāt onbir oniki ölen olacaḳ. (BÜYA 1-315)

işTe: oğlan gidi gėne ayni şėleri, ***işTe*** ḳapıda cennet ḳapısı çeşmede zemzem suyi. (EYAD 1s. 221)

işTá: diyi˛ki ***işTa*** o zamanın parasiynan elli bin nira mı her neysa işTá yapTıḫ. (EYAD 1s. 195)

işdi: herkeş ġoyan gelir ***işdi*** bizde o dālarda daşlarda öle tek başımıza böle oralarda çalışırıḫ. (NİİKA 5-41)

iştá: elli bin nıra mıher neysa ***işTá*** yaptıḫ. (KBAYA 1-31)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

elini soḫmuş ki onu ordan çıḫara parasını itsiye. allah: ’tan ***işte*** bi daş gelmiş. (ADDA 17-44)

bu hāneler sana verilirdi ***işte*** artık Allah ne verdiyse pazı yazarlar börek yaparlar böle. (SİFSİA VI-13)

fakat ben bir hafta şey ‿etTim, ***işTe*** ilk gún çarpıştıx bir hafta hiç ne gelen oldu ne geden oldu. (SDA I-5. 143)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

o zaman tam nişan ‿olur ondan sōna bu Ḳız işte söz gelimi herkesin variyetine göre başlı Ḳevel başlıḲ varıdı.. BÜYA (1-23)

göÇÇükleri yollumaḫ telikeli bir iş. ya ölür ya ḳalur. işTe durmile ne yapam di ̧i. (TYAD s. 82)

işde, meselā sabah erken ġoyduysañ öğlene ġadar ḳaynaması lāzım a ̧ır ateşde. (ÇİYA 8-24)

ölimizi ėdük üçgün beşgün ***işTe*** en ̧nihēti bi ̧de baḫisin bi aye kede gelenımız oli. (TYAD s. 103)

bulamazdıḫ ki geydirek bi yol bi dediler ki ***işte*** pınarbaşına doğru urumlar gediymiş. (MİA 29-11)

önca bu cavhar ne şekilda, o zaman harita yo, bu torpaḫ işleri yoḫ. ***iştá*** ne şekildá ġordığı hapsı da biza izā edidi. (KBAYA 6-42)

i memleketimiz halahazırda ***işdi*** bahar gelir ufaḫ defek. (NİİKA 5-24)

449. işte gine: Türkçe işte ve gine kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle başı bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir bağlaçtır.

işte gine askerlik yapiyim amma yoḫ göynüm yoḫ… (MİA 1-5)

450. işte deyim ya: Türkçe işte ve deyim Farsça ya kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Onaylama anlamı taşır. Karışık kökenlidir.

işte deyim ya onaltı senedirli öldü. (MİA 57-1)

en fazla beş aile eker ḳavun da çok çeşitleri genelde o ḳadar ***işte dedim ya*** biber patlıcan ekerler**. (**SİFSİA II-29)

451. işde söyledįmiz gimi: Türkçe kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Açıklama anlamı taşır.

işde söyledįmiz gimi bu iş bele sona erer giderdiyāni. (KŞYA 2-128)

452. işte anlattım: Türkçe işte ve anlat fiilinin bir arada kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama anlamı taşır.

arpa büçedik, orâlan bıydeyi büçedik ***işte anlattım*** hayvannan dögülürdün hayvan olmadı mı makinė çıktı. (MMKKAÖ IV. 2. 391)

453. iyi ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *iyi* kelimesi ile Farsça *ki*nin kelime grubu şeklinde öbekleşmesiyle oluşmuş bir bağlaçtır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

diyor onun o kötü hareketleri gözümün önüne gelince; gülüyorum, diyorum ***iyi*** **ki** o kadından ben ḳurtulmuşum teki günlük paramız da çıḫarmayım. (TYAD s. 40)

Görevi

Kullanıldığı cümleye onaylama anlamı katar.

a. Onaylama Anlamı taşır

ey ki geldin söyle baḫim dünegin kiminenidin. (EİA C. I. s. 305)

ėy ki üş ġuruş ġazandı, çalımından geçilmey. (GKAYA s. 213)

454. iyisi mi

Kökeni-Yapısı

Türkçe *iyi* ve *mi* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir bağlaçtır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Yapılacak olanın en doğrusu, en uygun olanı (BTS) anlamında kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncekine bağlar.

yėrine getirdiğini görünce hemen boşatır ***iyisi mi*** hemen bu çocuḫların başlarını ḳaybedaḫ. (EYAD 1 s. 219)

Görevi

a. İstek Anlamı Taşır

olum bunu nası götürece̩ik kö̩e, diyür. götüremīcēz, **ėyisi mi** ben gideyim, diyür. (ÇA A4. 1. 7)

birini desem o birini doldurullar abaley arada ġalrım. ***iyisi mi*** diliñe muḳayyed ol. (DYA 29-295)

455. ėy büliysin ki

Kökeni-Yapısı

Eski Türkçe *edgü* (Gülensoy, 2007: 444) kelimesinin geçirmiş olduğu değişiklikler sonucu Türkiye Türkçesinde *iyi* Türkiye Türkçesi ağızlarında *eyi* şeklindeki kullanımdır. *ėyi* kelimesi *bil-* fiili ve Farsça *ki* kelimesi ile birleşerek cümle şeklinde öbekleşmiş bağlaç grubuna girer.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılmaktadır. Açıklama anlamı taşır.

hoş sende ***ėy büliysin ki*** ben èyle şèyleri sevmem. (GKAYA s. 214)

456. ėy dedi ki

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşmiş, karışık kökenli bir bağlaçtır. Türkçe *iyi* ve *dedi* Farsça *ki* bağlayıcısının birleşmesiyle oluşur.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncekine bağlar. Onaylama göreviyle kullanılır.

ėy dėdi ki onda zaten meymenet yoḫ. GKAYA (s. 212)

457. kâh…kâh …

Kökeni-Yapısı

Dilimize Farsçadan girmiş olan yabancı kökenli bu bağlaç bazen, kimi zaman anlamlarında kullanılmaktadır. Bağladığı ögeler arasında çeşitli yönlerden seçenekli bir bağlama işlevi görür. Ancak kullanım alanı oldukça dardır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Bağ kurduğu kelimeler arasında çeşitli yönlerden seçenek ortaya koyan bu bağlaç kullanıldığı cümlelerde bazen, kimi zaman anlamındadır. Nöbetleşme bağlacıdır, cümleleri bağlar. Seçme görevinde kullanılır.

Kah döküyoz ***Kah*** gırıyuz ***kah*** ediyoz. (BMA 18-47)

Görevi

a. Seçme Anlamı Taşır

kâh baḳıyurla ***kâh*** yatıyu boḳunuñ sidīniñ ‿içindä. (DGİA D. 1. 76)

kâh geço ***kâh*** gılōm. (HA 7-25)

458. kat’iyen

Kökeni-Yapısı

Arapça zarf olan kelime asla, hiçbir zaman (Devellioğlu, 1984: 595) anlamında kullanılan bu bağlaç yabancı kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılan bağlaç pekiştirme bağlacıdır. Cümleye olumsuzluk anlamı katar

a. Cümleleri Bağlar

biz burda ***ġattiyen*** hirkeze muhaḳḳaḲ buyruñ hoş geldiñiz dèyebiliriz. (ŞHA I. 11. 66)

eger yadsa hiç ***ḳatiyen*** oralığa adım basmazlar. (UMA 21-85)

u ġatır asılmayasıya beniki de göve göve tümeye ***ġatiyyen*** ileriye asılmadı. (AÇİA 40-47)

geliller ki hasda hasan yatağında yatir heç ***getyiyyen*** ses nefes yoḫ. (AKD Hasda Hasan-3)

Görevi

a. Pekiştirme Anlamı Taşır

bizim burda ***ġatiyen*** yimezle. (SİNA II. 10. 54)

yanı daha başga göremez ḳız ***ḳatiyen*** hiç göremez. (UMA 21-74)

o enişdemiz olacaḫ ***Ḳatiyen*** yaḫınımıza köyümüzde evimizin ögüne yaḫına gelemezdi. (ADDA 3-14)

b. Olumsuzluk Anlamı Taşır

ḳarnı toḳ baḳ ḳāğnı tok ayvan ***ḳatiyen*** baḳ bu köpek hep duruyo. (SİFSİA 8-17)

öle işde bubana danışdım ben baḳTım baḳTım danışdım ona da Fatmabla ōle dedi. ***Ḳatyen*** ben almam dedi. (TİSİKAD 14-52)

459. kat'i suretde

Kökeni-Yapısı

Kesinlikle anlamında kullanılan bağlaç yabancı kökenli olup Arapçadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Olumsuzluk anlamı verir.

üfler ġavala çalār çalār çalār çalar ne arasın ***ḳati suretde*** ġarí cannanmaz. (ZBKİA 5-122)

460. keşke

Kökeni-Yapısı

Farsça *kâşki* kelimesinden fonetik değişimle Türkçeye alınmış olan bu bağlaç istek anlamı veren cümlelerin başına gelir ve başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. İstek anlamlı bu bağlaç ile ilgili dikkat çekici özelliklerden biri Elazığ ve Yöresinde kullanılan keşke-m şekli; diğeri ise Rize-Trabzon bölgesinde kullanılan teşke-teşki şekilli kullanımlardır.

Kullanım Şekli

Taranan metinlerde kullanım farklılığı çok değildir. "keşke, keşge, keşkám, keşkem, keşkim, teşki, teşke, kişki. " şeklindeki kullanımlar metinlerimizde bulunmaktadır.

keşke: dedim ya rebbi ***kéşke*** men o vapurnen gitmeseydím. (VMA 41-6)

keşge: ben de diyom eTsem de ***keşge*** gelinler dursa yanımda diyom. (NEKYA 3-169)

keşkám: bu küfteyi çoḫ se꞉ardi **keşkám** birazına biraz yağ töksaydın da ben ağama biraz götüraydım. (KBAYA 30-5)

keşkem: hanı nerde vėrdiğin sös ḳız dėr: ***keşkem*** ele bişe yapsam ama nerde yapam, zetene yapsadım babamın evında yapardım hėçdėlse u ḳader faḳurluḫ çekmezduḫ. (EYAD 1s. 218)

keşkim: heralda hakkumuzi da müdāfa edemiyruk ***keşkim*** oyledur. (RİA 22-99)

teşki: yani tanişmamiştuḳ ***teşḳi*** daha evaldan tanışabilsek. (THA 1373)

teşke: Piz da bağladuḳ çiḳardacāz oni dışarıiya. ***teşke*** bağlamaz olayduḳ. (TA 14-22)

kişki: ēp millet kimin parası varsa ēp yeni yapıyo. ***kişki*** bizde de olsa para yoḳ fakiriz. (KBİKAİ 1-42)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulundukları cümleleri kendilerinden öncekilere bağlayan bir bağlaçtır. Bağlama fonksiyonu biraz arka plandadır.

a. Cümleleri Bağlar

parçalāda höşmerim, anam benim düşmanım, ***keşke*** ġaçaydım, ġaçmadīma pişmanım. (SYAÖ 101-17)

oğlanlarım ḳız oladı ***kėske*** bením dört oglum yėríne bu ġízím oglanâoladi yėterdi. (VMA 11- 160)

binerim ya ***keşkem*** eyle bişey olsa. (SİLA 4-91)

Görevi

a. İstek Anlamı Taşır

yarım dönüm bir yėr aldı gösdersiñ gelinnerim…. ***kėşkem*** alalardı. (HA 11-43)

o dereye atmadıḫ mı demişler? ḳımreş: ***keşke*** beni daha derin bir yere atseydiniz. (7-40) MMA

ġuru ġuru hizmetkarın diyo, ***keşkem*** almasaydı. (ŞÖYA 73-7)

üç yüz baş koyinum var dedi bulari dedi hep sağa verecağum dedi, ***teşki*** ha bu kavaldan ç'lac'asun. (RİA 11-102)

b. Pişmanlık Anlamı Taşır

dünegin bir tükanda ey armıt satilirdi ***keşgem*** bir ġaş kilo alsaydım. (EA s. 81)

ėyi deyola çocuḳlar ***keşke*** dedim göndereydim. (SDA 16-153)

bi buçuḳ ay falan anca durduḳ. ba ***keşke*** eccik da¸a heç durmayaydım. (BMA 17-145)

461. keza

Kökeni-Yapısı

Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde çok az rastlanan bir bağlaçtır. Aynı şekilde anlamında kullanılan bu bağlaç cümleleri bağlama göreviyle kullanılmıştır. Arapçadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Açıklama anlamlı bir bağlaçtır.

a. Cümleleri Bağlar

oylá aldum ben sorulmuyo, sorulmuyo. ***keza*** hiç sorulmuyo. (THA 222)

kenarlarına üş beş evle yerleşmişler divle ***keza*** öyle yerleşmiş Ḳıraman keza yine öyle yerleşmiş, berendi yine keza öyle. (AYYA 6-97)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

damad da aynen ***keza*** tamam zaten xazırdır. geliñ gidilir o gunü son gununde gälin iner ve iş biter. (EMİA 32-69)

şinci allā şükür hepsi var. ona ***keza*** daḫa biz ḫayvan yapādıḳ, ḫayvanna geçim sālādıḳ. (TYAİ 19-4)

462. kısaca

Kökeni-Yapısı

Türkçe bir bağlaçtır. Türemiş yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Devrik düşünsel bağlayıcılık yoluyla kullanılan aslında cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlayan fakat taranana metinlerde cümle sonunda kullanılan özetleme anlamlı bir bağlaçtır.

yāni iki üş defā fet‿ėdilme şeKli oluyo bu keyḳavusuñ veya kerkenesiñ tarihçesi ***ġısaca*** bu. (12-49) YSİA

463. kısacası: Türkçe kısaca kelimesinin üstüne iyelik üçüncü tekil şahıs eki getirilmesiyle oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Özetleme anlamı taşır. Bağlayıcılık fonksiyonunu devrik düşünsel bağlayıcılık ile sağlar. Türemiş yapıslıdır.

mesela şindi arabamıla götürecem saraycık var. aslında saraycık olarák geçer; saracik deyiveri‚iz ***kısacası***. (BÇÇA I. 5. 7)

464. ki/kim

Kökeni-Yapısı

Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde kullanım alanı ve kullanım sıklığı bakımından diğer bağlaçlara göre daha çok yer tutan önemli bir bağlaçtır. “Dilimize Farsçadan girmiş olan bu bağlaç Türk dilinin Kıpçak, Çağatay ve Batı Türkçesi sahalarında yardımcı cümleyi asıl cümleye bağlayarak çok geniş bir tarihi süreç içerisinde işlenegelmiştir. Harezm sahasında “meteg irdi ki bil”, Çağatay sahasın da “ni lütf idi ki mini name birle yad itting”, Kıpçak sahasında “bildüm ki bey keldi”, Batı Türkçesinde “kim sinün ben olam ki Teŋviren” (Hacıeminoğlu, 1984: 167-168) kullanımları *ki* bağlacının Türkçenin devirleri içerisinde kullanıldığının önemli göstergeleridir.

Türkçede *ki* bağlacının oluşumu, kullanımı ile ilgili farklı görüşler ortaya atılmaktadır. Jean Deny Türk Dili Grameri. (Osmanlı Lehçesi) adlı eserinde *ki* bağlacını hem Türkçe hem de Farsça olduğunu anlatır. Buna göre: “ki bağlacı hem Türkçe hem Farsçadır. Şu kadar ki bunun daha eski bir Türkçe edatın kim edatının bir halefinden ibaret olduğu doğru olmakla beraber ondaki mana ve kullanış zenginliği bütün kavramlarını kendisinden almış olduğu Farsça *ki* bağlacı sayesinde olduğu da söz götürmez bir gerçektir (Deny, 1940: 657).”

Saadet Çağatay ise dilimizde kullanım olarak iki farklı *ki*’nin varlığından bahseder. Birinin ilgi eki *–ki*, diğerinin ise Farsça nisbet *ki*’si olduğunu ifade eder. Ancak bu *ki*’nin eski *erki* sözcüğünden gelme olduğunu ve Farsça *ki*’ye benzetilerek metinlerde geçtiğini belirtir. Cümlelerde kullanılan *ki*’lerin şüphesiz Farsça nispet *ki’si* olduğunu söylemekle birlikte hepsinin bu kapsamda ele alınamayacağını belirtir (Çağatay, 1963: 245-250).

Z. Korkmaz Farsçadan dilimize girmiş bağlaç olan ki ile şüphe bildiren ki’nin birbirine karıştırıldığını ifade eder. Türkçenin bağlaç kullanmaya pek elverişli olmadığını bu ihtiyacı karşılamak için kelime ve cümle parçaları kelimelerin art arda sıralanması kelimeler arasındaki duraklamalar yahut sıfat-fiil ve edat grupları gibi gramer şekillerinden yararlanarak karşılandığını söyleyerek belirli evrelerden geçtikten sonra *erki* sözcüğünden oluşan *ki* şüphe edatı ile Farsçadan dilimize giren *ki* bağlacının görev ve yapı bakımından ilgileri olmadığını belirtir (Korkmaz, 1969: 389-395) .

Muharrem Ergin de *ki* bağlacının kullanım ve işlev olarak durumunu belirttikten sonra Türkiye Türkçesindeki yerinin tespitini yapmıştır. Farsçadan tercüme yollu eserler etkisiyle geçtiğini belirtmiştir (Ergin, 1993: 343).

Sabahattin Küçük ise benzer değerlendirmelerde bulunduktan sonra tahmin ve şüphe anlamında kullanılan *erki*'den gelen *ki*'ye bir de *iki* edatını eklemiştir ve bunu XV. ve XVI yüzyıllardan alınma şiir örnekleriyle açıklamıştır(Küçük, 1987: 367-372).

Ahat Üstüner Türkçede Pekiştirme adlı eserinde konu ile ilgili değerlendirmeleri verdikten sonra şu görüşleri ileri sürmüştür: "Kanaatimizce +en pekiştirme ekiyle genişleyen ve r düşmesiyle yaygın olarak *eken/ilkin* şeklini alan Eski Türkçedeki *erki* edatı zamanla Farsçadan dilimize giren *–ki* ekiyle karışmış ilgili araştırmalarda da diğer *ki* eklerinden özellikle Farsçadan dilimize giren nispet *ki*'sinden pek ayırt edilmemiştir. Başlangıçta görev bakımından Eski Türkçedeki *erinç*'le benzerlik taşıyan edat Türk lehçelerinde *erki, eken, ikin, iken, erkin, irkin, irgi, irgin, iyin, kin, ken, ke, keni, ka, kan, kanı, ėkėni leen, iki* şekillerinde şüphe bilhassa soru cümlelerinde pekiştirme ek ve edatı olarak kullanılmıştır. Türkiye Türkçesinde ki şeklinde aynı görevlerle kullanımı devam etmektedir(Üstüner, 2003: 167)."

Suzan Tokatlı Türkçe soru zamiri *kim*'in Farsça ki bağlayıcısının görevini üstlenmiş olduğunu her ikisinin birlikte 15. yy'a kadar kullanıldığını bu yüzyıldan sonra kim'in yerini ki bağlayıcısına bıraktığını söyler (Tokatlı, 2006: 454).

Farsçadan dilimize girmiş olan ki genellikle cümleleri bağlar. Metinlerimizde bağlama ve kuvvetlendirme vazifesi olarak görülen Farsça ki ile yine soru-pekiştirme anlamı katan Türkçe *erki*den gelen *ki* birbirinden ayrı ayrı incelenmesi gereken iki unsurdur.

Kullanım Şekli

ki bağlacı metinlerdeki görev farklılığına uygun olarak farklı kullanım şekilleri ile de karşımıza çıkmaktadır. Bunlar içerisinde sayıca önemli yer tutanlar ise ki-n, ki-mşekilleridir.

çı: cediyo ***çi*** velinin çarığında o çendi ağanın çarığının ipi. (AKYA 33-65)

gi: onu ġorüce dimiş ***gi*** faḫı dimiş. (KŞYA 51-5)

ḫı: ḳorḫarım ***ḫı*** düşmanlara yurd ͡olmuş. (GBA 23-8)

kɛ: hange ḳızda göynümüz varısa artıḫ ona diyerek ***kɛ*** şu malda mal dalgasında ġızen göynün yapaḫ. (EİA C. II. s. 61)

ki: ey gün şehit olsun ki ben sunu yapacam. (BBA 59-111)

kim: ġız dı demiş ***kim*** kändi älininän ġuiâvecäsin. (GBAA 50-5)

kin: bubamız derdi bize ***kin***. ōlum zabahlīn orē on sever enceksin sen, on sever. (ZBKİA 11-21)

ķu: baK dēyō ***ku*** şu ulu küllüğüñâāltında bän her zaman rüyāmda görüyom. (İİA II. 20. 147)

Kullanımı, Kullanım Yeri

ki; bağlacı bağlama ve kuvvetlendirme bağlaçları içerisinde en fonksiyonel olanıdır. *ki* bağlacı hem isim soylu kelimelerle hem de fiillerle beraber kullanılabilir. *ki* bağlacı kendisinden önce fiil kullanılmış ise iki cümleyi birbirine bağlar.

Mustafa Özkan bildirisinde ki bağlayıcısının Türkçedeki kullanımının Farsçadaki kadar yaygın olmadığını ve işlenmediğini söyler: ” Farsçada soru zamiri, bağlama ve olama zamiri, bağlama edatı, sebep edatı, açıklama edat zaman edatı, dua ve yemin edatı, pekiştirme edatı vb. görevlerde kullanılan ki, Anadolu’da gelişen Türk yazı dilinde de başlangıçtan beri cümleleri birbirine bağlayan bir bağlaç olarak kullanılagelmiştir (Özkan, 2000: 1407).”

Fiilden sonra kullanıldığı zaman bağlama özelliği ön plana çıkmaktadır. Tabi bu durumda *ki* bağlacının açıklayıcılığı ve sonuçlandırcılığı öne çıkar. Hem sadece cümle başı bağlacıdır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Bu bağlama fonksiyonunu yerine getirirken hem başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Hem de kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar.

a. İki Fiil Arasındaki Kullanımı

döndüm ***ki*** getmiş. (THA 1426)

b. Bir İsim ile Fiil Arasındaki Kullanımı

ben ki deyirem ***ki*** orya getme peki sen niye gidirsen ***ki*** o da seni döysün. (EİA C. I. s. 304)

susuz tarla su yoḫ ***ġi*** sulana. (DMİA 2-31)

iki gardaş bir de bacem varede, hemşirem. sahapsız ***çu*** galduḫ acemden ace ayne bizem gibi. (EİA C. I. s. 305)

c. İki İsim Arasındaki Kullanımı

bizum mesleğimiz bu zor ***ki*** zor hem zor hem parası az. (RİA 22-121)

d. Zamirlerden Sonraki Kullanımı

meram çarşuya gideciydin niye dèmedin bana ***ki*** belki ben de bişe sımarlardım. (GKAYA s. 214)

ėhė sen ***ki*** tek disin elim ayağım tara olisen onüç yaşındaki ġarı mı ġoynan gireceK elin yara olmıya. (EYAD 1s. 133)

e. Edatlardan Sonraki Kullanımı

o ġadar ***ki*** sınırima doḫandı. o adam bėla etti çalışmadım geldim evá. (4-49) KBAYA

f. Bağlaçlarla Birlikte Kullanımı

eğer ***ki*** sen bu ḳız çocuğunu götürürsen. orda belki de allah tarafında ya ziyarat tarafında bi şifa bulur. (AKYA 9-11)

yani şindi diyelim ***ki*** daha önce ellişer kişi gidiyosa şindi biraz yüz seksen kişi gidiyo. (BÇÇA I. 28. 24)

Eski bir *erki* kelimesinden gelişmiş şüphe edatı *ki* mi soru edatı ile birleştiği zaman cümleye duraksama, tahmin ve şüphe anlamlarını katar.

öncedeñ verīlī mi ***ki*** alını mı kın bi gidip geliyōz. (SA 8-4)

asKärlā mi ***ki*** ġari o. (DGİA E. 3. 67)

hėç altun habi yėr mi ***ki***? nasıl ki bėle dėrse iremi cengi de peki hėç bi insan˛oğlu da bi it enügü doğurur mu? (EYAD 1s. 223)

mi ve *ki* kelimelerine acaba soru anlamını güçlendirecek bir kelimesi eklenirse anlam pekiştirilmiş olur.

acaba ġurtlayi mi ***ki***. (DGİA P. 3. 160)

cälbi ändiräbili miz ***ki*** acaba. (DGİA C. 2. 143)

ki bağlacı bileşik cümleleri oluşturan yan cümleleri temel cümlelere bağlar.

söz birliği ėtmişler ***ki*** otobosdan yėner yėnmez oġlani döğecehler (VGKHA 1-90)

ayıḳıverdi ***ki*** ne ġardaş var ne at var. (KA 1-378)

Bazen *ki* bağlacının kullanımında neden sonuç anlamı o kadar güçlüdür ki temel cümle söylenmez

faḫat bu eyle bir ġız ***ḫı***. fılan ağanın ġızı fılan ağay gelın gedi. (GBA 10-21)

Ki bağlacının taradığımız metinlerde sıralama bağlacıymış gibi olan kullanımları da vardır. *Hem…hem…* anlamını verecek şekilde kullanılır.

yav öle tutturamam ***ki*** aḳlıma gelmiyo ***ki***. (SİFSİA I-181)

ġocaman ***ki*** ġocaġari ***ki*** demezuk yayliya. (TYA 16-2)

ki bağlacının özellikli kullanımlarından biri de bağlacın herhangi bir bağlayıcılığı nın bulunmadan sadece cümle başı bağlacı gibi kullanılıp konu hakkında açıklama yapmasıdır.

dişli çoban ilk olarak burda yerlesmiş ve burda ün yapmış, isim yapmış yani. ***ki*** dişli çoban, biraz önce mu꞉ammer abeniñ de dedi꞉i gibi; beş dene çocu꞉u varımış. (BÇÇA I. 5. 3)

bu taràftan eskişehir taràfını ve bu taràftan akşehir bu bölgèyi rahatlıkla seyridersiñ. **ki** osmanlı döneminde orası bi noktada seyir tepesi olarak yani eskiden deve yolu deriS. (BÇÇA I. 5. 14)

ki bağlayıcısı yardımcı cümle oluşumunu da sağlamaktadır.

kömürlerin saḫabısı gelerki kömürleri götüre baḫer **ki** orda anadan doğma bi ġız. (EYAD 1 s. 103)

herüfün ġarisi çıḫer baḫer ***ki*** bi ġız heyvanın üsdünde. (EYAD 1 s. 103)

Görevi

ki bağlacı bağlama ve kuvvetlendirme fonksiyonun yerine getiriken açıklama, sebep-sonuç, pekiştirme, şart, duraksama-tahmin-şüphe görevlerinde kullanılır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

yatur parasi olacak bi iḳi yüz bin lira ***ki***, iki yüz bin lira da bangadan, curadan şurdan buradan, koparatiften alabülsün yani. (RİA 5-25)

ben zannėdiyodum ***ki*** ayi peşimde ele zırzaḳ ḳırı ***ki*** şė yapmasın. (TYAD s. 157) mahmut ḳorḫarım ḫı düşmanlara yurd ͟ olmuş. (GBA 23-8)

bey deyi ***çi*** onárı bárábár götür. (AKYA 22-99)

onardan bişey annadığım beḫsolunmaz *kє*; benim dediğim söz cenabinah üzerine olmasa benim sözüme de inanma anadın (EİA C. II. s. 136)

eki bunlar kalmemo sır'ın evlaTlarıdır ***ki*** o zaman takdir edilirse halis bulunan türküz. (TYAD s. 24)

b. Pekiştirme Anlamı Taşır

hatdā oyle olu ***ki*** bağzen alman turisleri gelu da resmuni çekerle. (RİA 2-179)

o gėce diyor orda ġaldıḫ yalnız diyor ġadın bana dedi ***ki***: burası öyle bir yer ki ne yalan söyleyeceksin ne alāhın işine karışacaḫsın. (TYAD s. 41)

yav ataturk ėla bi adamdı ***ki*** oğlum ben saan nası naḳlėdam. (EYAD 1s. 178)

c. Sebep-Sonuç Anlamı Taşır

yav bunu ağacı ne kede ġabadır ***ki*** dallari ḳarpuzi ḳaldırir. (VGKHA 2-75)

benim bu damımın másráfını vėr ***çi*** ben cėdem. (AKYA 23-22)

bi avuç duz atarıḫ ***gi*** bayatımasın. (MİA 8-4)

ele ağır bi daş ***ki*** sen bilem ġaldıramazsan. (EA s. 81)

söz birliği ėtmişler ***ki*** otobosdan yėner yėnmez oġlani döğecehler (VGKHA 1-90)

alemin ‿azı torba dil ***ki*** büzesin. (AYYGA 26-16)

çıkamıyosun ***ki*** bi güzergahtan gidiyosun. (SİFSİA II-5)

ben ‿istiklal marsı falan ‚okundu zaman, çok sevedim. ***ki*** bunu okuduk çok mutlu ōlTum. (BKA I. 5. 17)

d. Şart Anlamı Taşır

ġaynamalı ***ki*** dalı eyle atasıñ. neyise sona bu ġaynar ġaynayıncı atarıḫ beyle. (ŞYA 21-8)

bi dilediğini yapaḫ, demiş. ne isteyebilirim ***ki*** sağlığını. yoḫ demiş. ne dilersen dile ki yapam. (ADDA 19-33)

şāhın ḳarısi olacaḫtın ***ki*** zevk ü sefa süresin. (DİÇÇA 9-49)

di ‚i Ki ben ne bilem sen toplá ***Ki*** ben sana baḫam toplıyam. (TYAD s. 62)

dur üç şeyimi aleK ***ki*** gidaḫ. (EYAD 1s. 222)

Fonksiyonları ve kullanılışı ki'den farksız olan kim bağlacı ki bağlacını Türkçesi olup "…kim bağlayıcısı Osmanlıcanın sonuna kadar ki bağlacıyla yan yana kullanılmış sonra yerini tamamiyle ki bağlacına bırakmıştır (Ergin, 1993: 343)."

Türkiye Türkçesinde kullanılmamasına rağmen kim bağlayıcısının kullanımı TTA metinlerinde devam etmektedir.

ġız dı demiş ***kim***: kändi älininän ġui˛vecäsin. (GBAA 50-5)

o zumanlā yoḳdū ***kim*** ortā˛okul bilän. (DGİA Km. 2. 46)

sabālėn ėelim ***kim*** bi göynek verisen. (SİA Umurbey-95)

465. kine

Kökeni-Yapısı

Eski Türkçe kına/kine pekiştiricisinin TTA'daki farklı kullanımları sonucu ortaya çıkmış bir cümle bağlayıcısıdır. Yazı dilinde kullanılmayan bu bağlaç Türkiye Türkçesi ağızlarında ise uyum benzeşmesine/benzeşmezliğine göre değişik şekillerde karşımıza çıkar. Farsça *ki* bazen isimlerden sonra kullanıldığı zaman +n+e+m şeklinde genişletilerek kullanılmıştır. Bu kullanımı kına/kine pekiştiricisiyle alakası yoktur. Zeynep Korkmaz *kine* şeklindeki kullanımların Anadolu ağızlarına Avşarlardan geçtiğini belirtir: "Eski Türkçedeki *–ḳına/-kine* pekiştirme edatı çekimli fiiller yanında olduğu gibi devam ediyor: *dimiş-kine* dimiş ki, *dıḳkine* diyor ki, *yatsakine* yatsa ki, *alsakine* alsa ki" gibi (Korkmaz, 1971, 25). Tuncer Gülensoy Kütahya ve Yöresi Ağızları'nda birtakım örnekleri sıraladıktan sonra *ki+n* şeklindeki –n'nin anorganik bir türeme olmayıp bunların E. T. 'deki kuvvetlendirme ekleri *–ġına/gine*'nin kalıntısı olduğunu söyler (Gülensoy, 1988, 69). Ahat Üstüner Türkçede Pekiştirme adlı eserinde şu değerlendirmeyi yapar: "Türkiye Türkçesinin bazı ağızlarında görülen; tutamazkine, gonuşmuyonkine kelimnelerindeki n'ler Eski Türkçedeki kuvvetlendirme ekleri *–ġına/-gine* ekinin kalıntısı sayılır ki (Tuncer Gülensoy'un görüşü) bu yargıyı ihtiyatla karşılamak gerekir. İlk iki örnekte yer alan *ki* edatının *dediy kin*, *çıḳadıy ḳın* örneklerinde olduğu gibi n'li şekillerinin de kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla bunlar *+kına* ekine bağlanacağı gibi yine kuvvetlendirme ekleri olan *+An, +A*'ya da bağlanabilirler. Bu örneklerde hem pekiştirme hem de örnekseme yoluyla ortaya çıkmış olmaları muhtemeldir (Üstüner, 2003:114). " Cemil Gülseren Eski Türkçe kInyA/kıña ekinin anlamı pekiştiren ek olduğunu ifade eder (Gülseren, 2000: 155).

Rıdvan Öztürk "Özbek Türkçesinde Gına Morfemi" adlı bildirisinde morfemin tarihi seyri hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra şu değerlendirmeyi yapmıştır: " Morfemin Türkiye Türkçesine ulaşmış bir yansıması bulunmamaktadır. Eski Türkçedeki bu yapının Anadolu ağızlarında devamı olarak gösterilen *dimişkine*

yatsakine gibi örnekler sadece bir şekil benzerliği olmalı. Morfemin gerek Eski Türkçedeki gerekse Özbek Türkçesindeki kullanılışlarında çekimli fiil tabanlarına rastlamıyoruz (Öztürk, 2000: 1439-1449).”

Bu ek ile alakalı olarak şimdiye kadar en kapsamlı çalışmayı yapan Ercan Alkaya makalesinde eki ilk yazılı belgelerden alıp tarihi Türkçe metinler, Çağdaş Türk lehçeleri ve Türkiye Türkçesi ağızlarını da içine alacak şekilde incelemiştir. Sonuçta ekin bir Kıpçak tesiri ile günümüzdeki kullanımının açıklanmasının daha doğru olacağını söylemiştir. (Alkaya, 2008: 43-72)

Bizce buradaki asıl problem –kInA’nın hem çekimli fiillerden sonraki kullanımı hem de isim ve isim soylu kelmelerden sonraki kullanımıdır. Kanaatimizce çekimli fiillerden sonraki kullanım yukarıda ortak olan görüşler doğrultusunda olan Eski Türkçedeki pekiştirme eki –kInA dır. Ancak isim ve isim soylu kelimelerden sonraki kullanım ise Farsça ki bağlacı ve onun +n+e şekliyle genişletilmiş halidir.

Kullanım Şekli

ķuña: o da diyo***ķuña*** eyyi avrat eyyi. (MİA 114-12)

kine: başĶa bişey yoḫ. ayağımıza çaruḫ değil ***kine*** ceket. bi adamın bi ceketi olurdu. (ADDA 18-71)

kine: bān de dedim ***Kine*** ben giccen dedim. (BDA 1-12)

ķına: diyo ***ķına*** birbirinä bunnar. (GBAA 10-42)

kinem: vallā ōlum aġlımda ḥėç yog ***kinem***. (SBA 64-15)

kineli: bubasına demiş ***kineli*** ben filan eviñ filan ġızını alacañ demiş. (BAİA IV. 23. 144)

kunalı: hinci ġoca ġaro dēyoru***ķunalı*** benim deyo canı hasda oluyoru. (BAİA IV. 23. 126)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Anadolu’nun birçok yerinde kullanılan *kine ki*nin genişletilmiş hali olan bu ek/kelime Farsça *ki* bağlacıyla aynı kullanım ve görev özelliklerine sahiptir.

a. İsim ve İsim Soylu Kelimelerden Sonra Kullanımı

eveli toķdur filan yoğdu***ķuna***. (SYAÖ 98-40)

eyle mutluyduĶ ***kine*** ohō. (KŞYA 61-102)

yörük değil***kine*** bura. (SYAÖ 52-12)

bir iki de‿āl ***kine*** ġarşılıḫlı. (MİA 130-21)

b. Çekimli Fiillerden Sonra Kullanımı

gider oraya varı der ***kine***: hocam sen bu çocuğu ḳurtar. (BMA 1-24)

danaboruġ yėmin ėddi ***kine*** hökümed olmasa çocuġların dál horozların gine ġoymaġ. (HA 8-196)

şimdï hākim biñbaşı dedi ***kine*** bura gēldi. ōĝlum muhdarım… (İİA II-16. 31)

çocug ö: le bi gözel çocudu: ***kine*** sa: ney: dim. (KMMA ST-245)

gelse ***kine*** ġız ölük. (KİGKA 8-12)

arḫadaşlarına dimiş ***kine***: siz çiğdemneri ġazın. (KŞYA 20-4)

kervan ehli diyo***kine*** lan deli pevrülle gidiyoz bizim işimiz iş. (ŞÖYA 38-34)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

şimdi iy‿anca gendü bebēñe gücün yetiy. dedim ***kine***: ōlum şu bezi alivi, almaz. (ÇİYA 4-16)

yayladan endi geldi mi garı ramatlık, derdikine filanda yok. (EMA III. 30. 95)

çocuğu hasd‿oluyo derler ***kine*** falan deye bi hoca var. (BMA 1-23)

bu dā‿arměnci dimiş***kine***: ben dimiş gidiyim dimiş. (AKKYA 1-1)

ibrambēli eyib de diy ***kine*** adamı olan gezer diy. (AEİA 45-34)

adam diyo ***kine*** başlık yoksa ġız da yok nè èdeñ sen hocam? (BÇÇA I-32. 26)

dedem diyo ***kine*** insan vahdetiyi boş çeviri mi ya? (ÇDYA 13-32)

neyseydi kız gitmiş getirme. içeri bi girmiş ***kine*** dölcaz ḳan‿içinde yatēri. (AYYGA 29-41)

aḳ saḳallı pambuḫ dallı bi dedeye rasladım, dėdi***kine*** “yāv” dedi bu berberi annadın mı bu berberi. (ADDA 10-21)

derviş paşa o zaman demiş***kine*** filan yėrde bi adam var demiş. (HA 8-19)

bän dedim ***kine*** siz‿allāḫıñızı gāýbetmişsiñiz dedim,. (İİA II. 15. 38)

gėlmiş ***kine*** nė adam ġomuş, nė ana ġomu, nė baba ġomu, nė mal ġomuş. (KA 2-17)

çocūdum işde o düşmüş ba: ***kine*** gaz: yaını ben götürdi: dim. (KMMA HK-76)

biri dimiş***Kine*** ışıḳ yanan eve varalım. (KMYA 10-203)

atlı göndermişler ***kine*** seni isdiyo. (KİGKA 8-6)

varsa ***kine*** ilk adamñ ġuzusu emişdiriyo. (KŞYA 19-25)

telefonda diyoñ ***kine*** nasılsın. (KŞYA 31-13)

yazāḳan aḳlında tutamaz ***kine*** hepsini. (KYA 15-42)

o da dedi ***Kine*** ne tēriz vā ne tāruz yeñ yeñ yatıñ dedi. fakát ‿acız dedik. (SİNA II-5. 40)

kervan ehli diyo ***kine*** tamam bu deli pevrülün kellesi gitti. (ŞÖYA 38-26)

ağababası diyo***kine*** olum git kocabaşdan so‿an tohumu getir. (ŞÖYA 39-42)

ben saña dèrim ***kine*** benimâiçin kesive ġurban. (ŞHA II. 13. 5)

üs Tene çikolata alıyor, gerisini bana dedi ***kine*** bunu bölüğe dagıt. (SDA III-15. 36)

bu firmanıñ bi tanesi dedi ***kine*** burdan bu su çıkmaz. bi tanesi dediki ben çıkarırım dedi. (SDA 15-41)

466. kimi…kimi…

Kökeni-Yapısı

*Bazen… bazen…, kâh…kâh…*bağlaçlarıyla aynı anlamlarda kullanılan bu bağlaç çeşidi *kim* soru zamirinin üçüncü şahıs iyelik eki ile kalıplaşarak oluşturduğu bir tekrarlı bağlaç öbeğidir. İki varlık, durum arasında çeşitli yönlerden seçenekli bir bağlama görevi yüklenir. Bu bağlaç çeşidi sözcük türü olarak yerine göre belgisiz zamir yerine göre zarf olarak kullanıldığı halde bir durumu diğerine seçme, yeğleme anlamında kullanılarak nöbetleşme bağlacı olurlar. Türkçedir.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesindeki metinlerde oldukça farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. “kimi…kimi…, kim…kim…, kime…kimin…, çimi…çimi…, çimisi…çimisi…, kım…kimi…, kimi…kimi…kimi…” şeklinde kullanımları vardır.

kimi…kimi…: ***kimi*** dèrki dōru eve getir, ***kimi*** baña vèr. (HA 1-190)

çimi…çimi…: *çimi* çiftçilıḫ yapī, çimı usdalıḫ yapī, ***çimi*** arabada urğaşiyir. (AKYA 32-6)

kimi…kimi…kimi…: ġadınnarın kendi arasında yāni hele, o ġadınlar arasındaki ona şeytan aḫlı bile irmez ***kimi*** bannaḫ atıyor, ***kimi*** diyor bi boˌom **kimi** diyor iki boˌom. (NİYA 1-1)

kimi…kiminiŋ…: ***kimi*** ululariñ da bedirin ġızı kiminiñ ġaprinde de vardır bir sızı. (BYYA 7-89)

kimi…kimisi…: ***kimi*** ünivärstädä, kimisi muhasäbäci, ***kimi*** müdür oluPbatı, ***kimi hatır*** oluP batı, ***kimi*** ˌatır oluP batı. (DGİA Kr. 1. 264)

kimi…kimden…: kimi görmişim ***kimden*** ne örgenmişim. (EYÖA 1-15/14)

kiminin…kiminde…: kiminin başında āsubay var mesel'ā tanġın kiminde bi. (AEİA 31-73)

kim kimin…kim kimin…: ***kim*** kimiñ ġızını alacaḫ ***kim*** kimin ġızına varacaḫ. (BYYA 7-221)

kimisi…kimi…: ***kimisi*** eşekte *kimi* ḳırıtır. (ŞÖYA 70-17)

kimisi…kimi de…: ***kimisi*** ameneTleri yatırıñ, parayı yatırıñ ameneTe. ***kimi de*** yatırmıyo, avcunda dutuyo. (YSİA 64)

kimsini…kimsinin…: ***kimsini*** dutuyoz … ***kimsinin*** sancıdan duramıyo. (GKASŞÖ 11-239)

kimi…kimine…kimine…: ***kimi*** al paça dirdi ***kimine*** gömleK dirdi ***kimine*** şōle bōle. (BAİA III. 7. 31)

kimisiniŋ…kimisiniŋ…kimisiniŋ…kimisiniŋ…: ***kimisiniŋ*** goyunu ölmüş, ***kimisiniŋ*** guzusu, ***kimisinin*** samanını götüriye, ***kimisiniŋ*** arpasını buğdasını götüriye. (SDA 3-20)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri tekrar yoluyla bağlar. Aynı zamanda iki öge arasında çeşitli yönlerden şeçenekli bağlama işlevi görerek nöbetleşme bağlacı olur. Temelde *kim* belirsizlik zamirinin birtakım fonetik değişikliklere uğraması sonucu oluşan bağlaçlardır.

a. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanımı

kimi dam dēr, ***kimi*** samānlıK. (İİA II-27. 16)

kimi rüyadan gördü sevdi kimisi sohbetinden gördü sevdi. (AKYA 25-35)

b. Cümleleri Bağlar

kimi süsünä püsünä bakā, kimi ävinä baka¬ ġuzum, ***kimi*** säni bäğ änmäz. (DGİA Çr. 1. 91).

kim bittan oldi, ***kimı*** ġurşunnan oldi yarısı da acınan oldi. (KBAYA 19-41)

c. Nöbetleşme Bağlacı Olarak Kullanılır

bu sabala onnarı süpürdüm. ***kimi*** oturukça, ***kimi*** ayakça töle yaperim‿işte. (AYYGA 22-3)

kimi alim ***kimi*** almim. (GMKA 2-66)

Görevi

a. Karşılaştırma Anlamı Taşır

kimi duva ėder ***kimi*** namaz ġılar ***kimi*** düdük çalar ***kimi*** şaḳalaşır**. (**KBAYA 28-4)

işTe ***kimi*** halay çeker, ***kimi*** oynar, ***kimi*** çalar bilmem neder. (ADDA 2c-2)

b. Seçme Anlamı Taşır

kimı yapaḫ ***kimı*** yapmayaḫ. (KBAYA 16-182)

467. kimi…kimi de…: Türkçe kimi kelimesinin tekrarlı kullanımı ve de bağlayıcısının eklenmesiyle oluşan bir bağlaç grubudur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Ekleme anlamı taşır.

kimi ġaşīnan oynēyı evel zaman‿işi, ***kimi de*** şindiki çalġılarna oynēyo. (BAİA 4. 8. 57)

468. kimisi…kimisi…: Türkçe kimi kelimesinin iyelik üçüncü tekil şahıs eki alarak ve tekrarlı kullanılarak oluşmuş bir bağlaç grubudur. TTA'da bazen k>ç değişimi görülerek metinlerde yer alır. Sıralama bağlacıdır.

çimisi ayaḫta ***çimisi*** yerde yayardı. (AKYA 28-17)

kimisi yapmayı ama ***kimisi de*** yapıyı. (EDİA 8-13)

kimísī üzík taḫar ***kimísí*** bilezík taḫar ***kimísí*** elbiselíḫ verir. (UMA 21-208)

kimisi burġaz'da baIāski'de ***kimisi*** köv içinde. (KBİKAİ 41/56)

nisanıñ onuna ġada sovan soyarız ***kimisi*** kēni sōya ***kimsi*** paralan işci bolur ***kimisi de*** gene deyişik yapā. (BSİKA 16-19)

kimisi dedi bunar ehalıdır ***kimisi*** dedi esgerdir, ***kimisi*** dedi bunara teslim olaḫ ***kimisi*** dedi bizi gırallar, teslim olmiyaḫ. (EİA C. II. s. 221)

469. kimimiz…kimimiz…: Kimi kelimesinin iyelik birinci çoğul şahıs eki alarak oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır. Sıralama bağlacıdır.

kimimiz yaḳalandı ***kimimiz*** zate andan sora bizden kere buraları doğuya sürdü. (SAKİA 7-9)

470. kimisi…kimisi de…: Kimi kelimesinin iyelik üçüncü tekil şahıs eki ve de bağlayıcısıyla birlikte kullanılması sonucunda oluşmuştur. Açıklama anlamı taşır. Sıralama bağlacıdır.

kimisi ceza çekti ***kimisi de*** efendime söylim gėtti. (KOYA 10a-200)

471. kiminin…kiminin…: Kimi kelimesinin ilgi ekini almasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde oluşan bir bağlaçtır. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır.

kiminin az ‿ oluyor ***kiminin*** çoḫ oluyo. (NİYA 1-19)

kiminin barmanā böyük ***kiminin*** barmanā küçük ġäliyo. (AKCA I. 1. 6)

472. kimisi…diğeri…: Türkçe kimi kelimesi ile Farsça diğer kelimesinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesiyle oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır.

hani ***kimisi*** elā ̣izde ***diğeri*** fen okulunda. (ARYA 1-27)

473. kimisinden…kimisinden…: Kimi kelimesinin iyelik üçüncü tekil şahıs ve ayrılma hal ekinin alarak oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır.

o zamanın azıḫlarından ***kimisinden*** arpa ***kimisinden*** buğda kimisinden mercşmek ***kimisinden*** noḫut ***kimisinden*** hurma bunnar bi aşre çorbası yapdıla. (KİA 44-158)

474. kimisine…kimisine…: Türkçe kimi kelimesinin iyelik üçüncü tekil şahıs ve yönelme hal ekini almasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır.

kimisine arı viriñ bal viriñ ***kimisine*** hırka viriñ şal viriñ. (ŞÖYA 58-9/10)

475. kimisini…kimisini…: Türkçe kimi kelimesinin iyelik üçüncü tekil şahıs eki ve belitme hal ekini almasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

kimisini gökyüzünde uçuruñ ***kimisini*** düz ovada ġaçırın. (ŞÖYA 58-2/3)

476. kimisi…kimisi…kimisi de…: Kimi kelimesinin iyelik üçüncü tekil şahıs eki ve de bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir bağlaç grubudur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Sıralama bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır.

nisanıñ onuna ġada sovan soyarız ***kimisi*** kēni sōya ***kimisi*** paralan işci bolur ***kimisi de*** gene deyişik yapā. (BSİKA 16-19)

477. kimisiniŋ…kimisiniŋ…: Türkçe kimi kelimesine iyelik üçüncü tekil şahıs eki ve ilgi ekinin getirilmesiyle oluşan bir bağlaç grubudur. Açıklama anlamı taşır. Sıralama bağlacıdır.

kimisiniñ goyunu ölmüs, kimisiniñ guzusu, ***kimisiniñ*** samanını götüriye, ***kimisiniñ*** arpasını bugdasını götüriye yarıp yarıp. (SDA 3-20)

478. kimisi…kimisi…kimisi…: Türkçe kimi kelimesinin iyelik üçüncü tekil şahıs ekiyle birlikte kullanılması sonucunda oluşan bir bağlaç grubudur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama anlamı taşır. Sıralama bağlacıdır.

esnaflar kimísínín baĶĶal maĶĶal tükani vardi ***kimísi*** normaldi. ***kimísi*** zengindi. isTe esnaf da bėledi. ***Kimísi*** manifatura satardi, ***kimísi*** atariya. ***kimísi*** giyímâeşyasi satardi bėleydi. (VMA 6-80)

479. kimi de

Kökeni-Yapısı

Kim kelimesinin bir iyelik eki ile de bağlacının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlaçları olarak kullanılan *kimi de, kelimesi* kendisinden önceki cümleyi başında bulundukları cümleye bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

unu çörēñ üsdüne ġoylā ekmēñ üsdüne, getiriylā davıllan, bārışa bārışa. çoĶ gelmiş çetelē çoĶ gelmiş de ***kimi de*** bir birine dudürTdürmüş. (BAİA 4. 13. 33)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

uri ġari undan sona türklēden gēmiş ġonmuş bu çerbası kövü diye ôle ġāmış adı. ***kimi de*** diyi siz cingen misiniz diyila bize ya. bu kövde dineleni yoķ hiç. (BBA 15-31)

480. kimisi de: Türkçe kim kelimesinin ek yığılması sonucunda iki tane iyelik ekinin üst üste gelmesiyle oluşan kimisi kelimesi ile de bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu ieklinde öbekleşerek kullanılır. Cümle başı bağlacıdır. Açıklama anlamı taşır.

herifiñ durumuna göre, sı˛ir kesen sı˛ir kesiyo, ġoyun kesen ġoyun kesiyo. üçde bir ġısmını ġoñşulara da˛idıyor. ***kimisi de*** da˛itmıyan da üçde birini bişirir. (BÇÇA I. 24. 125)

var var bizim esas˙işde seydili, şeydi sultan. ***kimisi de*** oliy diy canım. (DEYA I. 13. 4)

481. kim bilir

Kökeni-Yapısı

Türkçe *kim* ve *bil-* kelimelerinin birlikte kullanılmaları sonucu oluşan bir bağlaçtır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Soru anlamı taşıyan bağlaç düşünsel bağlayıcılık yoluyla cümleleri birbirine bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

kim nerde yattım bilmerim. beyki babannemin yanında mı yatdım nāptım ***kimbilir***. (GKASŞÖ 6-126)

ancā ısladıP daşla yiyebilirsin ***kimbilir*** ne zamanın ekmeği. (ADMKGSYA 67-172)

Görevi

a. Pekiştirme Anlamı Taşır

şurlada vādır, ben sana gösterem de nerlēde vādır ***kim bilir***, eylül ekim onbeş didi mi da bazı yıla baḳıye. (BBA 5-199)

sänin_adam cännäTliKdir, diyorlā, ***kimbili*** orlarını Allah bili dä yani. (DGİA C. 3. 263)

yingemin ġızı benim tabi isteyerek vadılā birbirlene sona noldu ***kimbilir*** birbirlēni istemedile. (MMKKAÖ V. 2. 104)

o adam ***kim bilsun*** nası bi adam. (18-45)

kim bilsun saat kaç'ta gelur. (I.) RİA

o işgilli ***kim bilür*** ne der bana. (EYÖA 3-34/69)

482. lakin

Kökeni-Yapısı

Türkiye Türkçesi ağızlarında sık kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Yabancı kökenli olup Arapçadır. Basit yapılı bir bağlaçtır. Daha çok bir birine zıt iki cümleyi birbirine bağlar. Kullanıldığı cümlelerde ama, fakat anlamlarını taşır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında fonetik farklılıklara dayanan bir kullanım çeşitliliği vardır. “lākin, laken, lak€n, lēkin, lekin”

lākin: ġocāya da gitmedim ***lākin*** allah tarafından hamile galdım. (GAMSYA 17-105)

laken: biz içinden çıḫdıḫ çekeldıḫ, ***laken*** heç ambele paltomi bile aldığım yoḫ. (EİA C. II. s. 138)

lak€n: çoğunu tabe ġonuşsam annaram ***lak€n*** gonuşmasına çoğunu unutmışam. (EİA C. II. s. 146)

lēkin: anam yok babam mar, ***lēkin*** bene höle dönüp de bahmaz. (UİA II. 87/79)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Bu bağlaç cümlelerden birinin gösterdiği yargıyı ötekine karşı çıkma, karşıtlık ilişkisi içerisinde bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

sonucunda yol bulmuşla evlenmeye ġarar vermişle ***lākin*** ġız ā gızı oğlan ayaḳ taḳımı. (AAT Göco-10)

benim dediğim söz cenabinah üzerine olmasa benim sözüme de inanma anadın ***lakin*** dünya herifin birisi bişey söyler. (EİA C. II. s. 136)

baglantısı var kesin yani balantısı olduna; ***lakin*** ne şekil oluP da geliyo. (SİNA II. 1. 20)

bi makıneli daha gäldi, ***lakin*** o makıneli çubuk depeniñâucuna gäldi. (SİNA II. 1. 60)

istanbulun girişine fethine girişti, ***l'ākin*** ondan önce fatiḫ sultan meḥmed ḫan ḫazredleri diyo ki bi tebdili ġıyafet yapıyo. (TA 1-3)

Görevi

Anlam itibariyle birbirine iki zıt cümleyi bağlama göreviyle kullanılan bu bağlaç fakat, ancak, ama anlam ilişkileri kurar.

a. Karşıtlık Anlamı Taşır

yāni kendimde hatırlatdım ***lekin*** bunuñâüzerine bişey olamadım. (FEA 2569)

bizim burada hepisi ġolay ***lakin*** su bulunmaz demiş. (OAAD Matal-134)

ḳırma vardı ***lakin*** içinde mermi yoḫdu. (EYAD 1s. 121)

ḥerifler şarP şarP ġapıyōr ***lākin*** herif gezmiş tozmuş ġayseriyi. (SBA 48-78)

Ancak bu görevlerinin yanında anlamı daha da pekiştirip kuvvetlendirmek amacıyla *amma lakin, emme lakin* şeklindeki kullanımları da vardır.

bacaım kıseydi emme ***lēkin*** hani höle kendim diricēdim. (KEYA 10-23)

çıḫacñ diyir amma ***lākin*** hamam gibi deñiz gibi yāni dışarlarda yıḳanma. (ÇA A8. 16-27)

483. lazım ki

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmış bir bağlaçtır. Karışık kökenli bir bağlaçtır. Arapça *lazım* Farsça *ki* kelimelerinin öbekleşmesi sonucu oluşmuştur. Gerekirse anlamında kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Şart anlamı katar.

hėş vazgėşmez ***lazım ki*** vuracaḫsan yıḫacaḫsan (VGKHA 2-163)

484. maalesef

Kökeni-Yapısı

Cümle başı bağlacı olarak kullanılan pekiştirme göreviyle karşımıza çıkan bu kelime Arapçadır. Olumsuzluk anlamı katarak cümlede kullanılır.

Kullanım Şekli

Bu bağlaç Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım şekli olarak çok çeşitlilik göstermez. “mālesef, malesem, maylesef. ”

mālesef: belki benim bildīm köyde bilen yoḳdur. ***mālesef*** zamanı gelmeyince sölenmiyo işde. (UİA 1. 53/3)

malesem: baḫtım ki tüm ġan ġollenmiş ermeniymiş ***mālesem*** bunlar. (GAMSYA 1-149)

maylesef: ama iḫracat tıkanırsa ***maylesef*** türk milletiñ mayasında vadır işler geri deper. (BÇÇA I. 5. 61)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ġıragı öldürdü, ***malesef*** her sene oluyodun. (SİNA I. 7. 30)

haram yidirmeS, helalından yir. amma ***maalesef*** bizim burlada yüzde doksan dokuz muhakġak haram ġarışır yani koparatiften alabilsun yani, ***mālesef*** biz de o da yok. (RİA 5-27)

Görevi

a. Olumsuzluk Anlamı Taşır

ayaḳḳabı onlar ***mālesef*** onlar ḳıvırdı kendini. (SİFSİA III-130)

mercimeK noḫıT hububaT yanı şu an için ***mālesef*** yoḫ bī ğaç kişinin erazisi var. (ADMKGSYA 66-14)

485. madem

Kökeni-Yapısı

Yabancı kökenli bir bağlaçtır. Arapça olan bu bağlaç iki cümleden birini ötekine sebep gösterme ilişkisi ile bağlayan bir bağlaçtır. Türkiye Türkçesi ağızlarında hem cümle başı bağlacıdır, hem de cümle bağlayıcısıdır.

Kullanım Şekli

Fonetik farklılıklardan kaynaklanan kullanım farklılıkları çok değildir. “madem mādem, madam, mādäm, madan, madem ki, madam ki, nādem ki, mádamki, madenki, mādamakin, madam ele. ”

madem: o zaman çocuḳ da uyanīyür ***madem*** diyür yavrımı yavrılarımı sen ġurtardın… (ÇA A4. 1. 42)

mādem: biliyoñ ñu ***mādem*** biz yıḫıyamadıḫ, peki bana razı mısıñız. (KŞYA 52-8)

madam: ben biraz gėrí çekílím ***madam*** müsaade istisíz a ben bíraz gerí çekílím. (UMA 3-151)

madan: ḳız babasi de der ki ***madan*** ḳızı ḳabul etmişse haḳın emriyle ben de ḳabul edeceğim diye bī tören var. (TYAD s. 56)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacıdır, hem de cümle bağlayıcısıdır. Nadiren olsa da cümle sonunda kullanıldığı görülür. Cümle bağlayıcısı olarak kullanıldığı zaman başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki ve sonraki cümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

mādem nē öle diñiz de yañıldiñ meni lēn? (DEYA I. 28. 2)

madam bize bişi vermiyeceḫ o zaman cenabı allah da hicazda ziyaretlerini yaptığı zaman yıTmış bin tene vereceḫ. (GMKA 35-15)

sen ***mādem*** adam getirdin de eve neden haber vermedin. (GKASŞÖ 6-156)

b. Cümleleri Bağlar

bu kesinlikle yanlış arkedeş de dėmiş arḳadaşı da demiş ki ***mādem*** yanış dėyosun bunu ispatlarım dėmiş. (KEYA 34a-13)

iki bȫle ġarısına çekişmiş u da dermiş ki ***madem*** bana inanmayon bu sabah de keniñ çıḳıla demiş. (BSİKA 12-4)

ne yapmamız lazımdır ***madem*** öyleyse dedi. (KOYA 3-75)

c. Cümle Sonunda Kullanılır

gėndi aḫrabasına vursun da aḫıllansın deyi ***mādem***. (SBA 5-15)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

baK şindi ***madem*** bilgi isdeyoň, liseden terk ikiden ortayı bitirmiş. (BDA 25-67)

madem düşduḫ bu harğa ya ḳuzgun yer ya ḳarga. (ŞYÖA 15-1280)

degerse seni de öldürürem gelini de öldürürem, diyer. Peki, diyer. ***madem*** ėledír git bana bi tene sirit getír. (VMA 15-43)

aḫşam oldı biz dėdı ki ***madam*** vatanımız gettinamüsumuz gėttı, bu dağda biz neya bekli. (EYAD 1 s. 206)

bullara da olsa ya yol hökümet bizim bullara da yapıvese ya ***mādem*** bullara yaPsa ya. (BAİA IV. 27. 106)

bizim gelmemize imkán yoḳ ***madem*** siz gėdiñ öldüm ben öldüm nasōlsa. (KEYA 21a-34)

harman ***mādem*** ondan şey ‿ettin, emirile ôle emir vermeden harman savırmak yok. (SDA II. 8. 56)

b. Sebep Anlamı Taşır

ay nasıl giderim esgi şeylerle diyo olsun ***mādem*** rāzı oldun git diyo. (EYA 4-48)

mādem sen bäni bırakmıyacaksıñ saña diyo iki çif lafīm var diyō. (İİA II. 24. 81)

yardım ġampanyasına çıḫdıñ, ***mādem*** yardım ġampanyası söleyin yardım etsinler bize. (NEKYA 3-76)

yatıP çıḫıncı dėmiş ki yav ***madem*** fahirimissiñ sen şu ayaKġabıyı giy, götür. (YSİA 7-21)

madem kelimesi ile öbekleşerek kullanılan bir bağlaç da *madem ele* bağlacıdır. Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Açıklama anlamı katar.

şubatın on yedisinde isdanbola getdim. madam èlè annadacuḫ. (GKAYA 4-2)

şindi bi buçuḳ arḳadaşım var dėyen bubası yā dėmiş ***mādem ölese*** sen dėmiş. (KEYA 34a-42)

486. madem ki

Kökeni-Yapısı

Arapça *madem* bağlacı Farsça *ki* bağlayıcısı ile birlikte kullanılarak kelime grubu şeklinde öbekleşir.

Kullanım Şekli

madem ki: ben de bağirdum başina ***madem ki*** bílmiysun bílmiyum de (RİA 20-32)

madam ki: hepsí yalandır ***madam ki*** síz dilíyízle deyisíz ki bunlar cansızdır. (UMA 3-73)

nādem ki: altmış türlü topraḫdan halġeyledi. ***nādem ki*** hazreti adem ġırḫ yıl ġaldı ve kim demeg olsun insannara aleme toḫunan işler varısa yağmır gibi ademin üstüne yağdı. (KİA 44-15)

mádamki: oğlum sin ne bildi˛iz ki bu devenin halını ***mádam ki*** görmemişdi˛iz ? (KİA 51-18)

madenki: hasan babamınan çoḫ samimi ėyi ġonuşuyo ***madenki*** isdetdir demiş. (SYAÖ 20-29)

mādamakin: sen dükenmişde ***mādamakin*** neye yolluyoñ. (ZBKİA 1-380)

şimdiki aḳ parti hükümetine sölüyom. eger ***mademki*** bu ülke düzeltilmek ˛istiyosa üççüz seksen milletvekiliñ varidı seniñ. (BKA I. 3. 18)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi öncekine bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

yeduraḫ bunada ėylensuñ ***madem ki*** oyle olmuş o ki rüya gormüş o ki. (ARYA 1-63)

eğer padişah bende oldūnu sezerse beni kesecek, deir ***madam ki*** eledi baḫmış ki o zaman hindiler dolaşır. (AKD Haso Hoca Hikayesi)

baḳ ōlum falan yerde bi aslan var. u yolu ġapadı. İç kimse u yodan geçemū̄ diyü: **madem ki** bi huruşta üç aslan öldürürsün bu bi tane bunu öldür, diyu. (EHİKA 4-53)

Görevi

a. Sebep Anlamı Taşır

ē hadi ōlum ***mádamki*** bänim atim guccük ōluma säslänmämış. (KİEA 1-59)

onu annemiyecaḫ ne var diye yav. ***madem ki*** sen benim padişah olduğumi annadın. (ARYA 1-10)

bunun yüz bir sene hapise yatmasından devletin bir şeyi eksilmez felan ***mādemki*** o adam da senin dinin ayrıykene bunun ne demek olduğunu biliyoñ. (GAMSYA 3-81)

sen getirmeseydin. ***madem ki*** biliyordın getirmeseydin. (ADMKGSYA 63-30)

babamdan büyük pādīşah da olsa benim yoḳ däyo. ***mademki*** beni zenata värip, uretdiniz. (BİA 1-26)

bunnar cansızdır. ***madamki*** cansızdır bīşī elinden gelmiyor niye ona tapıyorsunuz. (ADMKGSYA 22-178)

onnare hep dağıttılar dedi, ***madamki*** siz etdiz biz de bele etdıḫ. (EİA C. II. s. 173)

487. maksat

Kökeni-Yapısı

Arapça olan *maksad* kelimesinin cümle bağlayıcısı olarak kullanılması sonucunda oluşan bir bağlaçtır. Maks*at* basit yapılıdır.

Kullanım Şekli

Metinlerdeki kullanım farklılığı çok fazla değildir. “maḳset, maḫset, maḫsaT, meḫseT”şeklindeki kullanımlar fonetik farklılıklardan ḳ>ḫ, a>e gibi kaynak lanmaktadır.

maḳsat: ben suya daldım ya ağaç dutuydum selin ö̧ünde üçüncü rekátdá. yanı **maḳsat** ne namaza durusan vesveseyi bıraḫın da ağaç dutuydum selin önünde. (MİA 2-9)

maḫset: o evde yėmeg yapılır ***maḫset***âo evde yėmeg alan fatihasını ohiyar. (DİÇÇA 2-9)

maḫsaT: tuttum o mazotlu toprağı surttum elbisama, dėdim ***maḫsaT*** hani gėttim mi ki ġoḫu gelā ki tıraktora bindım inanmazlar diyaceKler yalan sölisin falan, hėç olmasa diyam beni ġoḫlayın. (KBAYA 45-21)

meḫseT: ġıvrılmış it gibi yator. ***meḫseT*** ānayı aşşağılarlardı ha bīlon mı? ondan sōña gelen gider olırdı. (ADMKGSYA 15-90)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümle bağlayıcısıdır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

siz size icat çıḫarisiz şa’re kesisiz ***maḳset*** gidesiz ḳonişasız ha ha ki ki yapasız. (DA 12-21)

yoluñuza feda satarım, diyor ***maḳsad*** ġaybâeddirecek onu. (SİLA 4-264)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

muhaḳḳa ordan gelir diy maḫset diy ġonli bi ḫoş ėtmaġ içün gelir. bi fatiḥasini oḫiyar elinde bi hediye getirir ; ya bir torba şeker getirir ya ***maḫset*** bi ėle bir şė getirir o eve. (DİÇÇA 2-14)

cenēze odır. evdese ***maḫset*** yahīn aḳraba o evde yas vardır. (DİÇÇA 2-1)

ben demírciyem. ***meḫseT*** gidaḫ reheT ‿ėdaḫ. (VMA 16-23)

488. maksat ki: Arapça maksat kelimesi ile Farsça ki bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Cümle bağlayıcısıdır.

girdi ki ***maḫsat ki*** o ġeyb ‿olanları alsın gelsin. (KBAYA 5-40)

489. malum

Kökeni-Yapısı

Arapça *ma’lum* kelimesi Türkçe olan bu kelime cümle bağlayıcısı olarak kullanılır. Basit yapılıdır.

Kullanım Şekli

Kullanım farklılığı çok çeşitli değildir. “mālum, mālūm, malúm, maʿlum”

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Bazen de cümle sonunda kullanılır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

o zaman ***malúm*** düwen vař. (UİA I. 62. 1)

aķşemseddin ḥocası da ***mālúm*** manevi ḥocası. (TA 1-17)

b. Cümleleri Bağlar

efendim cān arbi çıķınca beş çocığı birden asgere gitmiş. ***mālum*** o zamannar tabi dağlarda, bayırlarda eşķıyālar şunnar bunar var. (GKASŞÖ 2-4)

zirāÇçılıġ da var amma işde ***mālum*** ekseriyet hayvancılıĶ ġoyun. (AYYA 105-6)

Görevi

a. Hatırlatma Anlamı Taşır

balıķçılıķ olayı bi uzun sürede ġalıyo, ***mālūm*** bilīyoñuz yavru dönemi geliyo. (SİKAD 33-1)

mesela yeddí yaşında zatan ilķoḫīla da alilar şíndí ***ma'lum*** etrafında kimseyi görmiyene kadar maġaranın şöle ķapısına çıḫar. (UMA 3-36)

hindi tülüce dedikleri üç dört dam ketenlikliye bālı ketenliklerde kesimli olur ***mālum***. (SA 1-83)

birez tabi dü¸ünler ***malum*** burlarda büyük şenlikli olur. davul, zurna artık, oynarlar. (BKA I. 1. 130)

490. malum ya

Kökeni-Yapısı

Arapça *ma'lum* kelimesi ile Farsça *ya* kelimesinin kelime şeklinde öbekleşerek kullanılmasıyla ortaya çıkmış bir bağlaçtır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacıdır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncekine bağlar. Hatırlatma göreviyle kullanılır. Biliyorsunuz anlam ilişkisi kurar.

mağl'um ya esgiden rizede çay yoktu. (RİA10-131)

Görevi

Cümleleri bağlayan kelime grubu hatırlatma göreviyle kullanılır.

a. Hatırlatma Anlamı Taşır

o zaman haP de bütün asgere gitTiler tuĶler ***mālum ya*** haP var. onnardan asger alamadılar. (NÜAYÖ 20-12)

taksit nedur deyi çunki ***mağlım ya*** derken uylaşamaduk. (RİA 10-162)

491. mecbur

Kökeni-Yapısı

Arapça kendi isteğinin dışında, zorla, kaçınılmaz, zorunlu olarak. (BTS) anlamlarında kullanılan kelime basit yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlaçları olup cümleleri bağlarlar. Başında bulundukları cümleyi kendilerinden önceki cümlelere bağlarlar. Kabullenme görevinde kullanılır.

madur adam mecbur gidiyo. (BÇÇA I. 19. 111)

ūş gün ġal, beş gün ġal, bir haFta ġal, bakar yani, ***mecbur*** bakar yani. (BKA I. 14. 50)

492. mecburen: Arapça bir kelime olup basit yapılıdır. Cümle bağlayıcısıdır.

gaçıbilcek olsam gaşcan amma gaçamıyonda ondan, ***mecburan*** on dokuz mayıs bayramını hazırlandık. (MMKKAÖ XIII. 1. 142)

yolma işi zaten zor‿oluyo. elinen yolmak sıcakda. ***mecbùren‿*** eski usul tırpan dedimiz tırpanan püçüyoS. (BKA I. 1. 80)

493. meger

Kökeni-Yapısı

Bilinmeyen, farkında olunmayan bir durum için kullanılan bir söz, meğerse, oysa, oysaki: (BTS). Anlatıma beklenmezlik anlamı katan bu bağlaç dilimize Farsçadan gelmiştir.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında bölgesel farklılıklardan kaynaklanan kullanım çeşitliliği fazladır. "mērem, megem, mār, mārim, me‿r, me‿er, mē‿erim, megem, meram, meger, meğer, meñere"şeklindeki kullanımlar Türkiye Türkçesi ağızlarında sıklıkla görülür.

meger: o oğlan ***meger*** günizi külah sihirli külah olıyer. (AYA 6-23)

mērem: bunnarıñ gız marımış çeşmede ***mērem*** vallayi böle ta begiriñ önüne atdı. (UİA 1. 29. 24)

mār: başġa sorular da sordu ***mār*** benden gıcıḫâalmış. (YÇA 6-34)

mārim: tüfek bi yana ben bi yana ġılıç bi yana gettik. ***mārim*** ġurt önümdeymiş. (YKYA 7-35)

me‿r: çocū ben burada elliyom, ***me‿r*** adam eletib şevtaliniñ dibine eşini kömüg. (SBA 62-25)

me‿er: anam ***me‿er*** dünyanın sonu ayrulūmuş. (ÇİYA 10-124)

mē‿erim: ununâayānda lastik ayaḳġabı vāmış ***mē‿erim***. (KİYA 24-44)

megem: ***megem*** arḫayi dolanmışlar. (EİA C. I. s. 306)

meram: ***meram*** çarşuya gideciydin niye dèmedin bana ki belki ben de bişe sımarlardım. (GKAYA s. 214)

meñere: ġayrı ***meñere*** o ġun de bilader gelmişimiş. (KİSBİA 14-76)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başında kullanılır hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlama işlevi ile kullanılır. Ancak bazen cümlenin sonunda kullanıldığı da görülür. Bu durumlarda pekiştirme anlamı ortaya çıkar. Başunda bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

yav sen benim şu tüfāmı getir de ben bi tarlaya gidiyim. ***mārim*** o zaman tüfāñ gozünde mermi varımış. (YKYA 6-30)

ḳamaracılar alıp gelim deyim. ***me‿er*** adam bizi sorgu sual çekcemiş. (SİKAD 11-5)

şindi ben gėtTim otların arasına da baḫTım ***meger*** o Tın dibine girmiş. (KOYA 1a-228)

gözüme bir ilaç töhdi ***megem*** bu adamı kor ädīrmiş gözüm başladi bulanmiya. (EA s. 79)

ya anam ya bobam demiş ***meğer*** anası babası eskiden ölmüş. (KİSBİA 3-47)

çalınana çamırınan ġüleşiyoḫ dedim ***mārim*** ġulaḫları çiniliyeççe irābiye de yanındaymış. (SMİKA 9a-31)

b. Cümle Sonunda Kullanılır

bu padişahın bi arap seyisi varmış **meger**. bu padişahın ġarısı bu arap seyisınan sevişiyemiş. (ARYA 1-41)

c. Sadece Cümle Başında Kullanılır

meğer taşa biber ekilmezmiş, kötünüñ kahrı çekilmezmiş. (GAMSYA 50-50)

Görevi

Anlatıma beklenmezlik anlamı katan bu bağlaç umulmadık durumlarda kullanılmıştır. Yüklemleri özellikle görülen geçmiş ve öğrenilen geçmiş zamanlarda kullanılan cümlelerde görülür. Cümlelerin başında ve sonunda kullanılan bu bağlaç cümlelere açıklama anlamı katar.

a. Açıklama Anlamı Taşır

beyle bişey yōdu dėdim ***mārim*** geriden hėKmeT bey gelmiş. (YSİA 16-137)

orda araba tabi geşmiş gidiyor arḫasından ata ata ***meğer*** atdıḫları ġurşun arabıya değerimiş. (GAMSYA 3-19)

tez geldıler, dedım askerler nereye gittıler. ***meyer*** sen de o deyılmısın. o de o deyılmiş. (GMKA 16-86)

elekenin mezzeri burada, ***megem*** talana gelmiş. (KİA 9-51)

naḳada éy ġun vāymışda ***mege*** bilmērdum dédum. (RİHA 9-217)

orda sôle yani. beraber bi hadise geśdi biliyon mu? ***mege*** üç olayları. ordan arḳadaş biraz zopa yedi. (SDA 14-1)

ġarşıdan yoḳuşa atları ġovaladılar, ***megem*** şenniğin önünü ġıracaḫlar. (KİA 9-31)

döndüm ki ***meğer*** bunun içi getmiş. (THA 1426)

494. meger ki: Farsça meger ile ki kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

o yėmaK da orda ġayboli ġatilar sabaha. ***meger ki*** o binanın dılışsması oymuş. (KBAYA 16-54)

ufacıḳ bi çitirti geldi, ses. ***meğer ki*** taşın altı oyuḫmuş. (TYAD s. 53)

495. megerse (m)

Kökeni-Yapısı

Farsça *meger* kelimesi ile Türkçe *ise* ile *–m* ekinin birleşiminden oluşmuş karışık kökenli bir bağlaçtır. –m eki kelimeye pekiştirme anlamı katmıştır. Anlam ve kullanılış itibariyle meger bağlacı ile aynıdır. Ancak meger kelimesi yazı dilinde kullanılırken megersem bağlacı daha çok Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılmaktadır. *meger+ise+m* şeklinde yapılanan bileşik yapılı bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

Kullanım şekli olarak fonetik farklılığı oldukça fazla olduğu bağlaçlardan biridir. “megemse, mārisem, me꞉erse, me꞉ersem, megerise, megerimse, meğersem, meğereme, meyeřsa, merisēm, meyemse, meyēsem, meğēsĕm. ” şeklindedir.

meğerse: çünkü ben bişey görmedim. ***meğerse*** bunun da ayi çıḫmış tam ġarşısına, ġorḫmuş. (TYAD s. 157)

megemse: oğlan içeri girmiş ***megemse*** ora devlerin eviymiş. (EA s. 79)

mārisem: ulan bunar beni mārisem dalġayınan götürmüşler. (BYYA 1-27)

me꞉erse: ġız yoḫardaymış ***me꞉erse***. (SİLA 10-5)

me꞉ersem: oğlak ürkidiye sanıyam. ***me꞉ersem*** osman aşşa yanıma yatmış. (SDA 1-135)

meğereme: bi hafta yavt bi sene iki sene daşımış en son ***meğereme*** demiş hafta yavt bi sene iki sene daşımış en son meğereme sevgilisi varımış. (KİSBİA 1-219)

megerise: bizim oğlan bögün haşlıḫ istemedi ***megerise*** ezesinden almış. (EA s. 79)

megerimse: dayımı görmek‿üçün evlerine gätdim bulamadım ***megerimse*** köwe gätmiş. (EA s. 79)

meğersem: ne bu acaba ceride diyo koştuk, gittik. ***meğersem*** istamboldan bir ḳāt getirmişler yazılı. (GKASŞÖ 2-45)

meğersam: Paş ça꞉uş üççа꞉uş meğersam metlemiş olara. (TA 6-85)

meyerse: bän de meseleyi annāttım. ōrda bi gülūş gïtti. ***meyērse*** hēpsi māhḱūmmuş. (İİA II. 27. 87)

meyeřsa: ula bu noldi, nasi oldi, ***meyeřsa*** kar yağmış. (RİA 49-5)

merisēm: ***merisēm*** ġavā kesmiyormuş. (OAAD Keloğlan-7)

meyemse: o günde geldıḫ gene o köwlerde ġaldıḫ ermeni ***meyemse*** nasi bozulmuşsa ele tam erzürüma getmiş. (EİA C. II. s. 222)

meyerim: o da yolcuymuş ***meyerim***. (BMA 23-124)

megerceme: ikinci almışlar u꞉da ***megerceme*** unda da iş yoḳmuş. (OİYA 119-13)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Bazen cümle sonunda da kullanıldığı görülür.

a. Cümleleri Bağlar

ben ġoyunu ġaybettim dedi ōlan ***meğersem*** avulun yanı gece saat doḳuzda inmişiz. (3/257) ABİA

tuvalete de otuduḫ ***meğersem*** bizi öle taşlarmış. (1-48) NEKYA

hayatimi kultarusun dedi, dedi koyina ***meğersam*** koyin da bitun uşaklarını eldirmakta. (RİA 11-47)

ben oni güve èy adam bülürdüm ***meğersem*** haşa buradan dişari hayvanın biriymiş. (GKAYA s. 214)

b. Cümle Sonunda Kullanılır

o da yolcuymuş ***meyerim***. (BMA 23-124)

ġız yoḫardaymış **me꞉erse**. (SİLA 10-5)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

yúḴledúḴ ya ***mārisem*** acıñ içi boşumuş ġurt yemiş oruya. (SMİKA 2a-34)

budaḫ deyi yonmuş aynı budaḫ ***marisem*** içi boşumuş. (SMİKA 2a-36)

orda ***mārisem*** onun ġúvasiyimiş. (SMİKA 2a-84)

ne diyecek acaba ***mārisem*** temizliğe bahacāmış. (SMİKA 9a-78)

bi atladı kúpek ***meğeršem*** ayu gelmiş. (RİA 29-13)

ġalaylanıyo ġap o da ***meğersem*** şeytanımış bu şekilde**. (**SYAÖ 5-93)

nereye gidiyoñ vurulacañ sen ***meğersem*** eregezden tekmeciğilin ahmetmiş bizim. (ŞÖYA 85-50)

herkes çekiliyor, gidiyor, dėdím ***megersem*** anam yolluḫ bişėy hazırlıyor. (VMA 22-16)

buñara vāmış ***meyēsem*** keçi ġızı tısımnımış. (BSİKA 8-14)

neyikin bu nolduyḳun felan dēken ***meyēsem***…ġumandarı mumandarı yesir gitmişle. (KYA 24-121)

meğēšėm ḥemen çavuş ġorsuna göndē, demiş. (SİA Sarıgazi-75)

orda da ben varıḳan doñuz ġaynaşdı. ***meyēsem*** yenıḳöv'den bi Tenesi vāmış. (TYAİ 14-128)

496. meselâ

Kökeni-Yapısı

Açıklama getiren, yargıyı örneklendiren bir cümle bağlayıcısı olan *meselâ* söz gelişi. (BTS) anlamındadır. Önceden yapılmış olayları açıklığa kavuşturmak amacıyla kurulan cümlenin başına veya cümlelerin arasına konulur. Arapçadır.

Kullanım Şekli

Taranan metinlerde bu bağlacın fonetik farklılıklarla kullanılan pek çok şekli tespit edilebilmektedir. Alındığı dildeki şeklinden farklı olarak Türkiye Türkçesi ağızlarında: "mesela, mesa, misela, mısala, meselā, meselakim, mesila, masala, meseɻá meselä, meseli‿a. " şeklinde kullanımları vardır.

mesela: ōrda efendim bi ġaraġolun beş kilėmetre ortasında ***mesela*** çalışlāñ benzinninnen ġaracöreniñ‿arası şurda ġaraġolumuz varıdı. (SİNA I. 5. 14)

meseɻá: işde cenaze geç ölmüşüse ***meseɻá*** aḫşam üzerine dōru ärtesi gün işde sát onda öylen namazını mütakip… (ASA 1-4)

meselā: arazi üzerine çalışıyosun usul usul ***meselā*** yani o ķadar zor bişey bi fındıķ bağçası. (SİFSİA I-128)

mesa: fazladan reyâatTılar. ***mesa*** ôlmüşüñ yerine seni getirdile. (SDA 18-13)

misela: su deirmenneri gėdersin ***miselā*** un u¸üdürdük. (AEİA 29-38

mısala: yalanı üçün yanı sıdaķa olsın diya vıyaḫut ***mısala*** zekata müsTap olanlar on gişidan az olmaz. (BMİKA 10-40)

meselakim: işTe aynı şindiki¸ibi meselakim aķrabaları toplaşıllar. (KMYA 8-30)

mesila: bağ ismi taşiyan çoĶ tarlalā vādır. ***mesila*** berket bağı dolay bağı killik bağı bu şekilde. (KDYA 11-2)

masala: hapı ağaş küraĶla çalışmışlar. dėyídi ***masala*** bi hafTa soğanlar çalışmış. (KBAYA 6-33)

meseli¸a: oĶunTu dādıyollar köyde ***meseli¸a*** bardaġ şo şu alıyollar. (SBA 63-7)

mäsälä: bi di üsäyin¸äbi araziniñ durumunu şimdi aräzilärimizi tahlil yaPdırıyüz. ***mäsälä*** şindi diälim boz yärä kiräşli toprağa acı bağ dikiyuz biz. (DGİA Çr. 4. 95)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı olarak kullanılır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

yanı Keçmiş cınazenin nımazı içün vıyaḫut yalanu içün sıdaKa olsın diya. vıyaḫut adabazarında mı oturuyo çocuğu tabi yā yav fakirlikten işte ***meselā*** söz temsili size yakın diye söleyem. SİFSİA (8-12)

yani şimdi bizim toplantılarımız kimi o zaman da bi toplantı varımış, diyek ki ***mesela*** istambulda kimi o zaman da bir toplantı varımış. (KİA 16-86)

çöp atıyollar icabında, ***meselá*** şu kertiğe ķadar geliyor adamın. (NİYA 1-26)

adetler burada altın istiyolar ***meselā*** e bizim şeyimiz bu. (SİFSİA I-153)

meselā ġarabaş ġoyun yahud ki şeyine göre yahud çil ġoyun. (AEİA 9-53)

falan hamam serbes hėç kimse ġalmayacaḫ. ***meselä*** diyeli sivas vilayetinin bi hamamı açıldı. (SİLA 1-93)

on gün señ gidiyoñ beş gün ben gidiyoñ benim ***mesela*** diyelim otuz ġoyunum var. (ŞHA I. 13. 68)

b. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

meselā bizi köyde pek hazzetmezler ġatiyyen aḳlım ereli. (UİA 1. 41. 16)

mesā, bu adam ġafiye çegmiş. (SBA 18-55)

Görevi

Açıklama anlamı taşıyan bir bağlaçtır. Açıklama anlamıyla birlikte anlatılmak isteneni örneklendirme işlevi ile kullanılır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

işde, ***meselā*** sabah erken ġoyduysañ öğlene ġadar ḳaynaması lāzım aˌır ateşde. (ÇİYA 8-24)

bi tencire yoğurt var mesila bunu barmağa soḳdun sıcaḳ. ***mesila*** ġovanda veyāT tuluḳda dövcēñ dē mi. (DİGBA K. 07. 186)

meselā teyzesĭ osun ōlanıñ ālası ossun, işTe böyükannesi osun. (KMYA 2-1)

erkes ayni aklara sahip ***mesela*** öle bi askerlik yaptırmıyolar. (SİFSİA I-27)

tarlan çoḳ, arazin çoḳ ***mesela*** sen yapamin, tarlayı sen yapamin. (BBA 7-40)

hindi bizim köye çoḳ da aḳıl verdi yusuf ***mesela*** dedi ki, şindi şöle yaparsañ ilerde böle olacaḳ dedi, böle böl olur dėdi nitekim oldu. (FEA 825)

adabazarında mı oturuyo çocuğutabi yā yav fakirlikten işte ***meselā*** söz temsili size yakın diye söleyem. (SİFSİA 8-12)

onnara birē yanına lasdik plasdik dakālař. urgan çekēleř ***mesela*** dāmatsa dāmādıñ akırabası gessin, veyāhut da muhdar osun veyāhut da āzālardan dayısı. (UİA 1. 4. 15)

aynı böyle oraya gonmuş dört yörük ***meselā*** temsil. (UİA 1. 41. 115)

497. mı/mi

Kökeni-Yapısı

Eski Türkçe devresinden beri *mı/mi* soru edatı aslında bir ektir. mı soru edatının işlevi sadece soru yapmak değildir. Arka arkaya tekrarlanan bir kelimeyi anlamca pekiştiren bir işlev de kullanıldığı zaman bağlaç olur. Ömer Demircan *mı* soru

edatının bilgi ayrımında kullanılan bir görevinin olduğunu da belirtir. “Türkçede verilmiş bir bilgi ayrımı yapmaktır. Bu nedenle tümcenin yeni bilgi veren ögesi hangisi ise ondan sonra gelerek bilgi odağını belirler (Demircan, 2005: 103).”

Kullanım Şekli

mı/mi: cinsinden mi soyundan ***mı*** domatisi menşur olur. (SBA 18-3)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Pekiştirme bağlacıdır. Aynı zamanda cümleleri bağlar. Cümleleri bağladığı zaman kendisinden sonraki cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Kelimeleri Bağlar

ay ***mı*** ay, güneş mı güneş ondan sora oli iki ġız bu sefer iki çeşit el işi göturi sati. (EYAD 1s. 202)

bizim orda bi teymenimiz var ne dėyim sana yanı igid ***mi*** igid şerefli mi şerefli bi adam. (EYAD 1s. 113)

b. Cümleleri Bağlar

hee… ey dersin vezirim gidek ***mi*** gidek GKAYA (1-13)

Görevi

a. Pekiştirme Anlamı Taşır

bedevá para ola ki yėyeler öle ***mi*** öle. (DİÇÇA 17-17)

baḫ bele insan ġıymir ki baḫa; gözel mi gözel, hesna ***mi*** hesna. (EİA C. IIs. 183)

metin ***ise*** metin, hasan mı hasan memet ise memet ismi eyle olur. (AYA 5-3)

b. Şart Anlamı Taşır

eger sen geçi aldın mı onlar Ḳoyun alırdı Ḳoyun aldın ***mı*** inek alırdı. (ADDA 2c-13)

ḳız ile oğlan da¸ā küçükken on oniki on üç yaşında iken Allahın emriyle peyhamberin kalbiyle şu ḳızını efendim şu oğlanıma verebilirsin denildi ***mi*** sevgileri ḳarşılıklı oldı mı tamam. (TYAD s. 27)

498. misal

Kökeni-Yapısı

Örnek olarak alınabilen, gösterilen şey, örnek: (BTS) anlamında kullanılan kelime Arapçadır. Bağlaç olarak kullanıldığı cümlelerde cümleye mesela, örneğin anlamları katar.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ben de gördüm bizim okarlarda gördüm. ***misal*** ha o saliyiñ bahçelerniñ ha ordan aşağı bagardık. (TKYA 10-59)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

ben o ḳadının gereken her işi yapīm. çocuḫ doğuma geliyi. misal ben yane bele elimnen baḫma tecrübem var. (AKYA 11-5)

onarın da ***misal*** önemli adamnarın paralı zengin. (AEİA 15-32)

misal ḳoyan ḳoyi ḳoymayan ḳomi. (AKYA 11-17)

yani ôle aˌır dèˌil. yani ***misal***, olanˍeveriyo. (ŞHA I. 9. 43)

dana yetişdirip satan arhadaşlar var. ***misal*** benim sekiz tāne ineˌim mar. (UİA 1. 13. 14)

ben ellide bi makine aldım hāla ġullanıyoruz şimdi ***misalen***. (AEİA 7-46)

499. misal olaraḫ

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir. Arapça *misal* ve Türkçe *ol-* fiili ile *–arak* zarf-fiil ekinin birleşmesi sınucu oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle bağlayıcısı olarak kullanılır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

bāzısı soñradan oḳuyō öldürüyō ***misal olaraḳ***. bunna yani çeşitli nedenlerle çeşitli işēlēlē değişebiliyō yani. (SA 2-18)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

rivayete göre üç günde üç‿aylıḫ böyümüş. yeddí günde ***misal olaraḫ*** yeddi yaşına girmiş. (UMA 3-29)

500. muhakkak

Kökeni-Yapısı

Muhakkak kelimesi Arapça olup cümle başı bağlacıdır. Basit yapılıdır.

Kullanım Şekli

TTA'da yaygın bir şekilde kullanılan bağlacın metinlerdeki kullanım şekil farklılıkları şöyledir: "muhaḳḳa, māḳaḳ, muhaḳḳaḳ, mu‿aḳaḳ, muxakak, mohakkak. "

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

burada allāh‿etme benim çocuġum vefat‿etmiş. aḳrabam ***muhaḳḳa*** ordan gelir (DİÇÇA 2-14)

pazar günü gidersem ***māḳaḳ*** bize bişe olur. (TYAD s. 46)

faḳır dėmedim kim geldise ***muhaḳḳaḳ*** işin yüzde doḳsanı yapıldı. (VGKHA 25-313)

hēr gün geliyō buriya şifā bulanna ***muhāKKak*** dutunup gidiyōla. (II. 25. 8) İİA

Görevi

a. Kesinlik Anlamı Taşır

paşa dedeye dolanırla kövüñ‿eTirafının ōrdan dolaşır gelī. illa ki ***muaḳḳaḳ*** o paşa dedeye dutulurla. (SİNA II. 22. 38)

ekmiyincik de ***muḫakkak*** herif yüz dölüm ekiyosa on dölüm, on dagara düşdü. (SDA II. 11. 80)

ben de pençere arayerde, hankımız kakasa ***mohakkak*** bakarız. sen şu sētte kakdın, sen şu sētte kakdın. (BİA 18-2)

501. muhakkak ki: *Muhakkak* kelimesi ile Farsça *ki* bağlayıcısı birleştiği zaman kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan yeni bir bağlaç meydana gelir. Cümle bağlayıcısıdır. Kesinlik anlamı taşır.

bī işe gidiyorsaḳ mu‿aḳaḳ bizde bī heves bī insanın ḳalbında ne olursa ***mu‿āḳaḳ ki*** onu taḳıb etmesi gerekir. (TYAD s. 50)

502. mutlaka

Kökeni-Yapısı

Arapça kesinlikle anlamında kullanılan bir sözcüktür. Basit yapıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

yani marifet bizde değil ***mutlaḳa*** cenabı haḳḳın yardımı bunlar da. (SİKAD 4-50)

hüyükburun'dan evel ama ben tārihini bilmiyorum, mutlakā üş beş sene eveldir. (AYYA 36-48)

uçāla varır alır gelirim, ***mutlaḳā*** geleceñ memet sen dėdi baña. (AYYA 42-28)

su ġıravatlıadam suç‿işler mi? ***mutlaka*** bu adi şerefsiz‿adam yapmışdır bunu der. (BKA I. 3. 145)

Görevi

a. Kesinlik-Pekiştirme Anlamı Taşır

nişanlılık döneminde ***mutlaKa*** bir gelin ġız şeye götürülürdü. meselá bir manifaturacıya filán götürülürdu. (BÇÇA I-2. 78)

näräyä gidärsäñiz gidiñ, ***muTlakā*** günäyli bulursuñuz. DGİA (G. 2. 81)

icabında damadın su tesbisini ben kapsam tamam mı ***mutlaka*** buna sadışlar ücret ödeyeceK. (DEYA I. 15. 14)

o çocuğunda amma toprąḳdan çıḳarttıḳ mı mutlaḳa altını yıḳardıḳ işde öyle arı suyla ġurulardıḳ. (DYA 12-60)

503. mümkünse

Kökeni-Yapısı

Arapça *mümkün* kelimesi ile Türkçe *–ise*'nin birleşiminden oluşmuş karışık kökenli birleşik yapılı bir cümle bağlayıcısıdır. Ancak kanaatimizce burada bağlayıcılık fonksiyonunu *ise* eki sağlamaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Kendisinden sonraki cümleyi öncekine bağlar.

biliyoz dediler ama ***mümkünse*** biz surda biraz da˛a awlanalım dediler. (II. 12. 23) SDA

Görevi

Kullanıldığı cümlede şart anlamı taşır.

eşıttıḫ türkye'ye gelmiş. biz dedıḫ: eger ***mümkünse*** bi görışaḫ onu göraḫ. (11-17) UMA

504. mümkín mertebe

Kökeni-Yapısı

Arapça *mümkün* ve *mertebe* sözlerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesiyle oluşmuş bir bağlaçtır. İmkanlar dahilinde anlamında kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Açıklama göreviyle kullanılır.

işde su aḫī gidī eliden oldığı keder. ***mümkín mertebe*** halal loḳmoya heveslenecaḫsan. (UMA 27-16)

505. nasıl

Kökeni-Yapısı

Türkçe *ne* ve Arapça *as (ı) l* (Gülensoy, 2007: 604) birleşik yapılı bir şekilde kullanılmalarıyla ortaya çıkan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar hem de birbiri ardınca kelimeleri dizdiği için sıralama bağlacı olur. Cümle bağlayıcısı olarak kullanıldığı zaman başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

genişlik sağa sola dayanır ***nasıl*** yunana ġaḫarsa bizim bu güney tarafı denizdir. (10a-92) KOYA

b. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanılır

nasıl belliyollar ***nasıl*** idiyollar hayret ͡iden yāni. (NİYA 1-4)

Görevi

a. Şaşkınlık Anlamı Taşır

onu ben nasıl bitiriyim ***nasıl*** annadiyim yi͡nim. (ÇA A6. 11. 3)

nasıl olyō yörüklē ***nasıl*** gēmiş, ***nasıl*** geçmiş bunnārı u zaman olcĕk, şimdi nasī annadĕn. (TYAİ 9-31)

506. nasılsa

Kökeni-Yapısı

Herhangi bir sebeple veya bilinmeyen bir sebeple. (BTS) anlamında kullanılan bağlaç Türkçe *ne* Arapça *asıl* ve Türkçe *ise*nin birleşimiyle oluşmuş birleşik yapılı bir bağlaçtır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

versin elime yassınā kādı dedim ***nasılsa*** ben onu oḳuveririm sā dedim. (ABİA 43-22)

tāK diye düştü bu daşdan ‿aşağı diyō he vūrmuş ***nasılĭsā*** burda bïldiriyolā. (İİA I. 11-57)

şimdi gidersem o ḳuşum ordadır elimi uzatacam nasılsa yine beni aynı yere getirecek. (TYAD s. 42)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

heÇ heç getiyyen bişey demiyi ***nasılsa*** götürmişdi. (VMA 11-91)

günün birinde de nasılsa yolun kenarında taze incir satan bi tüccara ıraz gelmiş. (TKYA 48-4)

benim yavuḫ ėtmiş getiri ***nasılsa*** bu arḫası sıra hezreti ali de gelecek. (EYAD 1s. 123)

aynı gelinliği ***nasılsa*** o şekil geyinmiş. (KOYA 2b-42)

507. nasıl olsa

Kökeni-Yapısı

Türkiye Türkçesi ağızlarında her durumda, er geç anlamlarında kullanılan bağlaç cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Türkçe *ne* Arapça *asıl* ve yine Türkçe *ol-* fiilinin birleşimiyle oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılıp cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ay ġardaşım sen buraye näye geldin? beni dev nasol olsa yicäḳ sen onuñ canina ġıyma. (3-178) BİA

bizá ev görikTi dėduḫ vılla burde ***nassi olsa*** bi ev görikTi. (BMİKA 2-198)

bi denesi diy ki *nasossa* dīy bu bizim bu ölmüş. (TKYA 45-13)

Görevi

a. Açıklama-Sonuç Anlamı Taşır

oğlan, bu sözü duyunca hėç ses etmi ***nasol‿olsa*** ben şimdi ḳosḳoca bi padişahın oğliden evliyim. (EYAD 1 s. 218)

keklik diyo ***nesil olsa*** sen beni yimiye yiyeceñ yimeden önce bi kere yarabbi şükür de de ondan sona yi. (ŞÖYA 15-21)

kendi içinden ġovul ġovulmaya alışdıḳ ***nasıl olsa*** däyo. (BİA 6-71)

508. nasıl olduysa

Kökeni-Yapısı

Birden, aniden, şaşkınlık anlamlarında kullanılan bağlaç Türkçe *ne* Arapça *asıl* ve Türkçe *ol-* fiilinin görülen geçmiş zamanının şartlı birleşik çekimiyle kullanılması soncu oluşan karışık kökenli cümle şeklinde öbekleşmiş bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Cümleye şaşkınlık anlamı katar.

a. Cümleleri Bağlar

valla birbırımıza girişTıḫ ***nasol oldusa*** onu atTım ḫarığın içina. (KBAYA 15-7)

bubamın da gözü tutmuş‿onnarı ***nası olduysa*** bu şef bana da sordu. (AYYGA 34-18)

dā˛ılmış toplanmış burası. ***nasī oldūysa*** işTe da˛ılmış. (ŞHA I. 5. 24)

Görevi

a. Şaşkınlık Anlamı Taşır

nasıl olduysa bir dödüler, atdılar mı ***nasıl olduysa*** nėriye gitti bilmem. (DYA 2-247)

nōldu bilmiyöm, herhalde hazineye mi devretdiler, ***nasıl olduysa***. (DYA 14-8)

benzetme mi oldu ***nasıl olduysa*** onunla sen nerdensin ben nerdenim. (KİSBİA 2-232)

509. nasıl ki

Kökeni-Yapısı

İki cümle arasındaki anlam ilişkisini olduğu gibi anlamıyla bağlayan bir söz. (BTS) şeklinde kullanılan nasıl ki kelimesi Türkçe *ne* Arapça *asıl* ve Farsça *ki* kelimelerinin birleşiminden oluşmuş karışık kökenli bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar**.**

a. Cümleleri Bağlar

bugün onuñ tersini değiştirmişiz. ***nası ki*** ikinci abdülhamide biz kızıl sultān demişiz, nesil olaraK demişiz. ama kızıl fıransadan gēlmiş, roje sultān. (8-58) İİA

toplarËa şindi ***nasıl ki*** anarşit deniyö meselā hökümete ġarşı geldiği gimi bunlar da toplanmışlar. (DYA 22-48)

Görevi

a. Benzerlik Anlamı Taşır

ķoyün ismini camili ġoymuşlar. ***nasıl ki*** efendim atatürküñ mersiniñ aslan köyü var. (ÇA A2. 03. 23)

suvāri de demek; geminun şeyi demek, yani ***nası ki*** bir mutayit çalıştirisun da amele çalıştirisun yanina. (RİA 2-52)

hem insanı ḳırir hem talan edir o çıḫtı ***nasıl ki*** iki üç tene at ḳoşuya giderse. (KOYA 10a-243)

hėç altun habi yėr mi ki ***nasıl ki*** bėle dėrse iremi cengi de peki hėç bi insan_oğlu da bi it enügü doğurur mu. (EYAD 1s. 223)

yane böyle bildiğin gibi değil a. ***nasıl ki*** caTede gidiyorsun gitmiyorsun yol bitmiyor. (TYAD s. 45)

510. ne…ne…

Kökeni-Yapısı

Sözcükleri ve cümleleri bağlamak amacıyla kullanılan *ne…ne…* bağlacı metinlerde tekrarlı bir şekilde kullanılır. Kullanım sırasında bağlanan/karşılaştırılan iki unsurun (kelime ve cümle) başında kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesi ağızlarında iki önemli görev üstlenirler. Birincisi görevdeş ögeleri bağlamak. (kelime, kelime grubu, cümle), ikincisi ise kullanıldığı cümleye olumsuzluk anlamı katmak. Türkçedir.

Kullanım Şekli

ne…ne… bağlacının metinlerdeki kullanım farklılıkları çok değildir. “ne…ne…, ni…ni…, nä…nä…nė…nė…”

ne…ne…ne…: ***ne*** yėr var, ***ne*** yataḫ var, ***ne*** bişėy var. (VMA 15-14)

nä…nä…: ***nä*** vā ***nä*** yoq ***nä*** ġordüñ ***nä*** tuttun ġäldiin yerdä. (ADÜM 1İki Hırsız-46)

ni…ni…: ***ni*** görüştük ***ni*** ġonuştuḳ. (KİYA 17-2)

ni…ne…: ***ni*** torluḲ ġalmış ***ne*** topallıḲ. (BAİA III. 6. 111)

nė…nė…: ġelmiş kine ***nė*** adam ġomuş, ***nė*** ana ġomu, ***nė*** baba ġomu, ***nė*** mal ġomuş. (KA 2-17)

ne ki…ne ki…: bizde ***ne*** ki var ***ne*** ki yoḫ aldı. (KİA 36-29)

ná…ná…: ***ná*** bilam ***ná*** diyam dardım çoḫ. (KBAYA 24-11)

Kullanımı, Kullanım Yeri

ne…ne… bağlacının kullanım ve görevini vermeden önce bu konu üzerindeki farklı görüşleri ortaya koymak daha yerinde olacaktır.

ne…ne… bağlacı bütün bağlaçlar içerisinde üzerinde tartışmaların çok olduğu bir bağlaçtır. Tanzimatın ilk yıllarından beri bu bağlaç ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. *ne…ne…* bağlacı ile ilgili zamanında en kapsamlı değerlendirmeyi Ebuzziya Tevfik "Ne Edatı Nefyi Hakkında Tetebbuat" adlı 84 sayfalık bir kitapçık ile yapmıştır. Yazar kitabın yazılmasına sebep olarak şu cümleyi örnek göstererek açıklamalarına başlamıştır: "Bu eserlerde ne kati veya nisbi bir hakikat-i tarihiye ne de samimiyet ve irticalden münbais bir hakikat-ı ruhiye taharri etmemelidir. " Burada kullanılan fiilin olumsuz oluşu bu kitapçığın konusu olmuştur. E. Tevfik bu konuyla ilgilenenlerin bilgisini verdikten sonra yanılgıya düştükleri noktayı da işaret etmiştir. "Dilimizin gramer kuralına göre *ne* olumsuzluk edatı herhangi bir cümlede tekrarlı kullanılırsa cümlenin manası olumsuz fiili ise olumlu olur. " (Ebuzziya, 109: 17) Daha sonra E. Tevfik konu ile alakalı örnekleri nazım türünden seçtikleri ile verir.

Jean Deny; Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi) adlı eserinde *ne…ne* bağlacının kullanıldığı cümlelerde yüklemin olumsuz olması gerektiği üzerinde duruyor.

Ne kar yağacağını ne güneş çıkacağını. (siz) bilemezsiniz.

O ne Rumca ne Ermenice ne İspanyolca…belmeyor.

Ne orada ne burada kadri (bilinmediğinden) dünyasına küskün yaşadı.

Ne çocuğa ne anasına acımayıp onları başlarından attılar.

Açılmaz ne bir yüz ne bir pencere

Bakıldıkça vahşet çöker yerlere. (Deny, 1940: 644) Bu örnekler ile ilgili aslında detaylı bilgi mevcuttur. Ancak konuyu dağıtmamak ve daha fazla yer kapsamaması için açıklamalara yer vermedik.

Tahir Nejat Gencan ise hem Dilbilgisi adlı kitabında (Gencan, 2001: 487-493) hem de "ne…ne Bağlacı Üzerine" (Gencan, 1970: 264-274) adlı makalesinde *ne…ne…* ile ilgili değerlendirmeleri bu konu ile ilgili daha önce fikirlerini beyan etmiş yazarlardan örneklerle vermiştir. Sonuç olarak bağlacın görevinin aşağıdaki tespitler olduğunu belirtmiştir:

1.) Aynı görevdeki ögeleri bağlamak.

2.) Bulunduğu cümleye olumsuzluk anlamı katmak.

Muharrem Ergin ise bu bağlacın ne zamirinden alındığını belirterek *ne…ne…* bağlacı ile ilgili olarak daha çok yüklemlerin olumlu ve olumsuz olması üzerinde durmuştur. "*ne…ne…* edatı hiçbiri ifadesiyle menfilik edatı durumunda olduğu için

bulunduğu cümlede fiil umumiyetle müsbet olur. Ne beni ne seni gördü misalinde olduğu gibi. Fakat menfi de kullanılmaktadır. ” (Ergin, 1993: 334) demek suretiyle bağlacın kullanımı ve cümleye kattığı değeri dile getirmiştir.

Bağlaçla ilgili olarak Tahsin Banguoğlu Türkçenin Grameri adlı kitabında “Sözcükleri ve tümceleri bağlamaya yarayan ne bağlacı genellikle yinelenerek kullanılır. Ne…ne bağlacının iki önemli görevi vardır. Görevleri aynı olan ögeleri bağlamak, kullanıldığı tümceye olumsuzluk anlamı katmak. ” (Banguoğlu, 1990: 19) Banguoğlu yukarıdaki ifadeleriyle bağlacın iki temel işlevi üzerinde durmaktadır.

Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi adlı kitabında Zeynep Korkmaz “Görevdeş veya zıt anlamlı kelimelerin başına gelerek bunları arka arkaya sıralayan *ne…ne…* bağlacı aynı zamanda sıraladığı ögelerden hiçbiri anlamını veren bir red-olumsuzluk bildirme işlevi de yüklenmiştir. Yapısı bakımından zamir kökenlidir. Bu bağlaç ikişden fazla tekrarlı olarak kullanılır, de bağlacı ile de pekiştirilebilir (Korkmaz, 2007: 1111).”

Tahir Balcı Çağdaş Türk Dili adlı dergide “Hiç ve ne…ne Üzerine” adlı yazısında *ne…ne…* bağlacı üzerinde yapılan değerlendirmeleri kapsamlı bir şekilde vererek bu şekilde kurulan cümlelerdeki yüklemlere göre *ne…ne…* bağlacını incelemiştir. Balcı’ya göre: “1) Eylemi isteğe bağlı olarak olumlu ya da olumsuz olabilen cümleler, 2) Eylemi olumlu olması gereken tümceler, 3) Eylemi olumsuz olan tümceler (Balcı, 1998: 13).” şeklinde üç grup oluşturmaktadır.

Yukarıda verdiğimiz *ne…ne…* bağlacıyla ilgili farklı yaklaşımlara karşılık kendi kanaatlerimiz ve bunların Türkiye Türkçesi ağızlarındaki yansımaları şöyledir:

Metinlerimizde taradığımız örneklere göre *ne…ne…* bağlacının görev ve kullanım özellikleri şu şekildedir:

Asıl görevi cümleye olumsuzluk katmak olan *ne…ne…* bağlacı bağladığı eşgörevdeki ve karşıt anlamlı sözcüklerin başına gelerek onları sıralayan bir bağlaçtır. *ne…ne…* bağlacının kullanım farklılığı yüklemlerde ortaya çıkmaktadır. Buna göre:

Yüklemlerin Kullanımına Göre

a. ne…ne… Bağlaçları Farklı Yüklemlerle Kullanılabilir

ne ġuñüzüm ġuñüz ***ne*** gicem gice. (KŞYA 44-51)

ne emir ͡ ėderse ne şey olursa. (ELDİA 27-27)

b. Bağlanan Ögeler Sadece Bir Yüklemle Karşılanabilir

sünnet bir gün sürüyor zaten bir gün sürür… ***ne*** daḫınaḫlar daḫılıyı ***ne*** ū. (MİA 39-2)

na gidip geldiğim var ***ne*** bişey. bişey bildiğimiz yoḳ. (SİFSİA 13-25)

ne u yana gider ne bu yana. (TA 14-39)

cāmız ***ne*** sauva dayanır ***ne*** sıcā. (SİYA 149-13)

baḫiyerlarki ***na*** babamız var ***na*** bişe. (ŞYÖA 9-587)

c. Bağlanan Cümlelerden Birincinin Yüklemi Düşebilir

hiç ben ***ne*** acamılıḳ ***ne*** şey gördüm. (EDİA 22-41)

d. Bağlanan Ögelerin Yüklemleri Düşürülerek Kullanılır

ne bir haber ***ne*** bir ekmek küçük gız oradan bī iki gün geçirir. (MMA 13-76)

biz bunun faḫında dālik. ***ne*** anam ***ne*** ben. (ÇDYA 6-23)

Bu bağlaç kullanım özelliği olarak olumlu yüklemli cümleler ile beraber cümle yapısı içersinde yer alır ancak Ebuzziya Tevfik'in yazısına konu olan durum *ne…ne…* bağlacı olumsuz yüklemler ile de kullanılması TTA'da da mevcuttur.

Ne…ne… Bağlacının Olumsuz Yüklemle Kullanılması

hiç kimseden ne bir yardım ***ne*** bir miras ***ne*** bi destek hiç görmedim. (SİKAD 7-37)

ne ġaynanamdam ***ne*** ġayınbåbamdan ***ne*** görümcemden hiç şika‿at edip de nu hacımdan ben bi tokat yemedim. (ABİA 42-149)

daha ***ne*** ekín‿oliyor ***ne*** hėÇ bişì olmì. (VMA 10-32)

burayı geldik ***ne*** oḳul ***ne*** bi şey bu köyde hiç okul yoḳ. (SİFSİA V-27)

yāni ġamyoncu hiş bişiden habarı olmaz ***ne*** şehirden ***ne*** ġasabadan ***ne*** koyden. (NEKYA 2-16)

Ne…ne… bağlacı kalıplaşmış bir şekilde ikileme olarak kullanılabilir.

çog ekmek yidim su işdim ***ne*** olur ***ne*** olmas ġavur haġġı ne yapacam. (OAAD Çıhtayların Anasının Hikayesi-216)

ne bellıdır ki polėsdir ***ne*** bellıdır ki nedir. (KBAYA 14-11)

ne…ne… bağlacı cümle yapısı içerisinde sözcük türlerini de bağlayarak birlikte kullanılmalarını sağlar.

Bağladıkları Sözcük Türlerine Göre

a. İsimleri Bağlar

bi görecen. ***ne*** davıl va, ***ne*** zurna. (AYYGA 1-20)

o da dedi Kine ***ne*** tēriz vā ***ne*** tāruz yeñ yeñ yatıñ dedi. fakát ‿acız dedik. (SİNA II-5. 40)

b. Zamirleri Bağlar

nē bize devlet verdi ***ne*** biz gitdúk. (ABİA 14/75)

ne sen gelin oldin ***ne*** ben güvegi. (AİAD Odasine Vardim-5)

c. Sıfatları Bağlar

ne ‿bi bilbil öter ***ne*** ‿bi ġuş öter. (ELİA 224-64-4)

bu gelinler ***ne*** azġın **ne** neşeli. (MİA 115-29)

d. Fiilleri Bağlar

ne deyim ***ne*** söylēyim. (MMA 2-19)

ne uzanıyı ***ne*** ḳısalıyı. (MİA 47-4)

e. Fiilimsileri Bağlar

ben ***ne*** okuma biliyom ***ne*** yazmayı biliyom. (SİFSİA V-29)

Bu bağlaç cümlenin temelini oluşturan hem sözcükleri hem de cümlenin kendisini bağlar.

f. Sözcükleri Bağlar

yāni ġamyoncu hiş bişiden habarı olmaz ***ne*** şehirden ***ne*** ġasabadan ne koyden. (NEKYA 2-16)

ne ānamda ***ne*** babamda ***ne*** eşimde öğrendim. (ADMKGSYA 25-31)

g. Cümleleri Bağlar

ne Ḳadın var ***ne*** kimse var. (ADDA 17-35)

nä hasda olurdu nä ayām ‿agrır därdi. (DGİA Oç. 3. 15)

nė oġlan kızi görürdī **nė** kız oġlanı görürdi. (DİÇÇA 9-17)

h. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanılır

ne gelinimde var ***ne*** ġızımda var ***ne*** ōlumda var. (BAİA II. 1. 271)

ne ġoca ġazandı yidim ***ne*** evlat ġazandı yidim. (YÇA 15-36)

Ögeleri bağlar

a. Özneleri Bağlar

ne un vā ***ne*** ekin vā. (ABİA 22/161)

ne böbreklerimiz ārıyıdı ***ne*** ḳarnımız ārıyıdı. (KBİKAİ 46/22-23)

ayıḳıverdi ki ***ne*** ġardaş var ***ne*** at var. (KA 1-378)

b. Nesneleri bağlar

ne so˛uḫ ġoduḫ ***ne*** toz ġoduḫ o düzde. (MİA 101-3)

ne beygir ḳoşusu ḳaldı ***ne*** bajbaḳanı. (SİFSİA 8-27)

c. Tümceleri Bağlar

hiş para etmiyo, dokuyon dāhi yoK, dokuyon dāhi yoK ***ne*** burada ***ne*** orda. (BDA 34-71

ne senden saḫlayam ***ne*** allahdan. (MMA 13-38)

d. Yüklemleri Bağlar

ne seslendi ***ne*** söylendi. (KİGKA 17-48)

ürün mürün ben ekmem zaten doḳsan sekizden beri ***ne*** ekiyom ne dikiyom. (SİFSİA VI-60)

Birbirine Zıt Kavramları Bağlar

ne gelen vā ***ne*** giden arḳamızdan yoḳ ha bire vayıl vuyul gerisi vur patlasın. (GKASŞÖ 5-43)

maramayı başına çekdi oturdu, ***ne*** he ***ne*** yoḫ. biyo baḫdım ki anası geldi. (MİA 1-13)

Yukarıda kullanım ve görevlerini verdiğimiz *ne…ne…* bağlacı bağlayıcılık özelliği bakımından Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinin en işlek yapısıdır.

Görevi

Ne…ne… bağlacı kullanıldığı cümleye olumsuzluk, sıralam anlamı katar. Türkiye Türkçesi ağızlarının her bölgesinde sıklıkla kullanımı vardır.

a. Olumsuzluk Anlamı Taşır

ne inek goyduḳ ***ne*** bi˛şey goyduḳ. dort tavūmuz var sāde. (ELDİA 31-3)

küsdüyse ***ne*** oni ġarışırsın ***ne*** işi görürsün. (SİYA 59-11)

fakat ben bir hafta şey ‿etTim, işTe ilk gún çarpıştıx bir hafta hiç ***ne*** gelen oldu ***ne*** geden oldu. (SDA I-5. 143)

na bela sevda olsun ***na*** bela ayruluḫlar. (ŞYÖA 16m-39)

ben ***ne*** ġızı ġordüm ***ne*** ġız beni ġordü. (DMA III/B, 1888)

o ġece diyor orda ġaldıḫ yalnız diyor ġadın bana dedi ki: burası öyle bir yer ki ***ne*** yalan söyleyeceksin ***ne*** alāhın işine karışacaḫsın. (TYAD s. 41)

b. Sıralama Anlamı Taşır

ne esKerligde yüzüm güldi ***ne*** Karaollarında yüzüm güldi. (VMA 76)

ne onnar bana möhdac ***ne*** ben ‿onnara möhdacım. (YÇA 16-18, 19)

ne mektibi geldi ***ne*** mukatı geldi. (DMA II/B, 576)

Türkiye Türkçesi ağızlarında *ne.. ne…* bağlacının üçlü kullanımı da görülmektedir. Bu durum olumsuzluğun daha da pekiştirilmesi amacıyla yapılmıştır.

yònan sïlmiş süpūrmüş ***ne*** koyun kalmış ***ne*** öküzler *ne* arāba. (İİA II-28. 163)

ne beni bi azalladı ***ne*** beni şöylesi bir kufür eTdi ne beni bir dōdü. (KİGKA 12-69)

hèş ***ne*** get, ***ne*** ḳah, ***ne*** gel, ***ne*** otur. (VGKHA 1-100)

kimse ***ne*** birisine ġız verirdi, ***ne*** ġız istemeye giderdi **ne** mahkemeye giderdi. (SİKAD 7-8)

depe köye çıḫdım ***ne*** hay var, ***ne*** iz var ***ne*** bi şī var. (AEİA 20-39)

511. ne…ne de…

Kökeni-Yapısı

Türkiye Türkçesi ağızlarında sık bir şekilde kullanılan öbekleşmiş bir bağlaçtır. Sıralama bağlacı olan *ne…ne…* bağlacınını anlamını kuvvetlendirmek için bir de yanına *de* bağlacının eklenmesiyle oluşmuş bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

"ne…ne de…, ne…ne…ne de…, ne…ne de…ne de…" şeklindeki kullanımlarını metinlerimizde gözlemlemek mümkündür.

ne…ne de…: köyümüzün ***ne*** misafiri biter ***ne de*** tazesi. (MİA 107-9)

nä…nä dä…: ***nä*** içilir ***nä dä*** vazgäçilir. (DGİA Çm. 2. 38).

Kullanımı, Kullanım Yeri

Bağladıkları ögeleri başında bulunurlar. Cümle başı bağlaçlarıdır, cümleleri bağlarlar. Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlarlar. Sıralama bağlacıdır.

a. Cümleleri Bağlar

ne yaturun ismi belli ***ne de*** evliya oldū belli. (SİYA 22-7)

ne insannā yahısır ne müslümannā yaḫısır *ne de* hėÇ bīşėye yaḫışmaz. (YSİA 4-140)

sanki vardır onun ḳolu ; ***ne*** ḳar dinner ***ne de*** dolu. (AKYA 13-54)

b. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanılır

ne toz istiydi ne soda ***ne de*** çamaşır suyu. (MİA 14-109)

o bī sene içinde heç ***ne*** o benı ***ne de*** ben onla ğonışdım. (ADMKGSYA 56-73)

bir dahe de ***ne*** kımreş'den ġonişmişler *ne de* one ḳımreş demişler. (MMA 7-54)

ne çobanına ***ne*** maḫ sahibine ***ne de*** sürüye acıması olmaz. (SYAÖ 8-68)

ne açluh çekersin ***ne*** sefilluh ***ne*** susuzluḳ ***ne de*** heç bişey. (AYA 5-16)

Görevi

ne…ne de… bağlacı yapısındaki *ne…ne…* ile olumsuzluk görevi taşır. Ancak bu bağlaca *de* bağlayıcısının eklenmesiyle kelime grubu olumsuzluk pekiştirilmiş olur.

a. Olumsuzluk-Pekiştirme Anlamı Taşır

ne bu baña dayaḫ yidirdi dōdü ne de ben hiş kimsiye bi sırım dimedim. (NÜAYÖ 22-32)

ne paramı veriyoñ, ***ne d***e yaPTırıyoñ. (YSİA 15/14)

ne ihtiyar var ***ne de*** kimsa var. (AYA 1-34)

ne müslümannā yaḫışır, ***ne de*** hėÇ bī şėye yaḫışmaz. (YSİA 4/141)

ne bizlere ***ne de*** sizlere yaḫışır. (KKÇA 3-123)

ne babamızıñ sülalesini biliriK ***ne de*** tanırıḫ. (ÇA A4. 02-169)

512. ne…ne…ne de…: Türkçe ne kelimesinin tekrarlı bir şekilde kullanılması ve de bağlayıcısının eklenmesiyle oluşan bir bağlaç grubudur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Olumsuzluk-pekiştirme anlamı taşır.

ne habar verdi, ***ne*** gėtdik ***ne de*** kesdik daha öyle duruyör. (DYA 13-200)

sen ***ne*** dilelem çengiyi alabildiñ ***ne de*** getirebildiñ ***ne de*** varabildiñ. (KŞYA 44-60)

513. ne bil-e…

Kökeni-Yapısı

Türkçe zamir olan *ne* kelimesi ile *bil-* fiilinin istek kipli çekimi ile oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanım Şekli

ne bilek: hatTa ġayseriden ev mev aldīyīdī ***ne bilek*** ev mev aldığına göre herhālde bir şeyler buldular bulmasa sanrım nasıl göçsün. (AKKYA 35-4)

ne bilem: amca gitti, gelmedi çoḫ ***ne bilem*** ġomşular getti, gelmedi. faġat babam, dedemâişi cephede gėçti. (EYAD 1s. 131)

neblem: dört sefe de onu dūdü benim yanımda ***neblem*** çok feneydi ırahmetli. (AYYGA 1-13)

ne bilīm: çanta vermaḫ, çorap vermaḫ, ***ne bilim*** elbise vermaḫ ki bir makine yığıldı. (KİA 36-153)

nä bileyim: ***nä bilėyim*** yavřum ařtuḳ nėřden ġaliyidi ben nä bileyim. (THA 2189)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

konturolsüz böle ***ne bileyim*** yav bütün türkiyede. (SİFSİA I-131)

benim çocuḫlarım da asger oldu. rahaTca asgellik yaPdilar. şindĭ ***ne bilīm*** rabbime şükürler olsun iyiyiK. (NÜAYÖ 17-5)

tabi insanın en yaḳını gidince ne yapar insan ağlar ağlar adetimizi vārdır āğlarız şindi bizim ***ne bileyim*** ḳutluyoduḳ bulgaristandayken. (SİFSİA I-215)

Görevi

Kullanıldığı cümlede sebebi bilinmeyen bir konuyla alakalı açıklamaya yapıldığı anlamı verir.

a. Açıklama Anlamı Taşır

köyümüz çok sakindir öle pek ***ne bileyim*** gürültülü bak köy içinde belli oluyo ya. (SİFSİA I-216)

nebleyim ḳayri ḳoyun güttük. (KİMİK 1-5)

hıdrellez biz de pek öğle şey yapmaz ilerden kutlanıyo ama ḳaḳtı o şimdi nedense ***ne bileyim*** ben bizim genşliğimizde deliḳanlılığımızda ḳutlardıḳ. (SİFSİA III-120)

sizleri görünce böyle müsafir geldikçe ***ne bilim*** çok mutlu oluyom, dā genceliyom. (BKA 1. 5. 43)

514. ne bileyin işde: Türkçe ne, bil fiilinin istek kipinin birinci tekil şahıs çekimi ve işte kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

eh işde yėyen ***ne bileyin*** işde camıniŋ köyün ġuruluşu öteden beri biraz annadim böle. (AYYA 56-93)

515. nedeceksin

Kökeni-Yapısı

Türkçe *ne* kelimesi ile *et*-fiilinin TTA'daki cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. *Ne* ve *et*- kelimelerindeki *–e* seslerinden biri düşer sonra *t>d* değişimi ile kelime *nedeceksin* haline dönüşür.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Özetleme anlamı katar. Uzatmayalım anlam ilişkisi kurar.

soyğuni bizi isdemiyen bu köylüler yapdırdi. efendi ***nėdeceksin*** urus kafiri bize çoḫ iş etmişdir. (GKAYA 10-44)

516. nedense

Kökeni-Yapısı

Bilinmeyen, belli olmayan bir sebep dolayısıyla, her nedense: " (BTS) anlamında kullanılan bağlaç *neden* kelimesi ile *ise*nin birleşimiyle oluşan birleşik yapılı bir bağlaçtır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Kullanıldığı cümlede soru yoluyla şaşkınlık anlamı verir.

hıdrellez biz de pek öğle şey yapmaz ilerden kutlanıyo ama ḳaḳtı o şimdi ***nedense*** ne bileyim ben bizim genşliğimizde deliḳanlılığımızda ḳutlardıḳ. (SİFSİA III-120)

Görevi

a. Şaşkınlık Anlamı Taşır

özey gelinen ġocasının arası ***nedense***, ne maḳsatla bīlmim açiliy. (GBA 16-5)

oğlä bi tarihi äsär yoḳ ġazı da yoḳ nädänsä bu mämläkädä yağış az düşüyü. (DGİA Km. 4. 132)

insanı acık dikgafadır. ***nedense*** insannar hepsi diK gafadır. (UİA 1. 30. 5)

517. neden dersen

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Türkçe *ne* zamirinin –den çıkma hali eki ile birlikte *de-* fiilinin geniş zamanının şartlı birleşik çekiminin cümle şeklinde öbekleşmesiyle kullanılan bir bağlaç öbeğidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

çoḫdan berlidir yüzüne baḫmayrım ***neden dèrsen*** ne sen sor ne de ben söyleyim. (GKAYA s. 214)

Görevi

a. Soru Anlamı Taşır

yā şindi āşam namazından käri adam ya ġälban ġırılır gidär. ***nädän därsäŋ*** hadi allā ısmarladıḳ hayırlı uğurlu ‿ōsun dämäsī lazim däğ mi? (DGİA Km. 4. 90)

518. nedir adı

Kökeni-Yapısı

Türkçe ne zamirinin ekfiili ekini alıp kalıplaşması ve ad kelimesinin cümle şeklinde öbekleşmesiyle oluşan cümle bağlayıcısıdır..

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Hatırlama göreviyle kullanılır.

yámurdan eyle islandım ki, ***nedir adi*** ḳuştur ḳuriya döndüm. (GKAYA s. 215)

519. nerden baksan

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

yimeye başladıḳ çünkü orda nerdeyse bulgar yeme yiyoduk onlara anlayabiliyon mu beni burda **nerden baksan** günlük yiyeceğini şeyler burada alıştık şimdi. (SİFSİA I-205)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

yirmi dönüm yede ***nēden baḳsan*** iki üç dönüm yē ġaybım vā. (SİKAD 15-4)

520. nerdeyse

Kökeni-Yapısı

Hemen hemen, kısa bir süre için (BTS) anlamlarında kullanılır. *Nerde* ve *ise* kelimelerinin birleşimiyle oluşmuş bileşik yapılı bir bağlaçtır. Türkçedir. *Nerde ise nerdeyse* şekli bir arada kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacı, hem cümle başı bağlacı hem de cümle sonunda kullanılmaktadır. Cümle başı bağlacı olduğu zaman cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

dede ġorḫusundan ***nerdese*** bayılacaḫ. (MMA 8-39)

fındığımızı temizlemek için ***nerdeyse*** üç dört tane makinemiz var köyümüzde var (SİFSİA 1-168)

b. Cümleleri Bağlar

buna bana hafif geldi burasının ḳışı ***nerdeyse*** bizim ḳışımız çoḳ tatlı geçiyo burada yav şimdilik pek mesele edecek ḳadar yolumuz da yoḳ. (SİFSİA 1-177)

benim de aḳlım gėtTi ***nerde ise*** ben de aşıḫ olacaḫdım. (ADDA 10-15)

c. Cümle Sonunda Kullanılır

bu melmeketde ġırat‿olu memet töremişdi çoḫdan belli görünmiyordu ***nerdeyse***. (OAAD Matal-163)

peceden dıḫılacaḫ **nerdeyse**. (NEKYA 1-216)

Görevi

az kaldı, hemen hemen, kısa sürede anlamlarında kullanılan bağlaç yaklaşma göreviyle kullanılır.

a. Yaklaşma Anlamı Taşır

ben acımdan‿ ölecām ***nerdeyse*** demiş. (1-38) YSİA

fındığımızı temizlemek için ***nerdeyse*** üş dört tane makinamız var. (I-164) SİFSİA

yimeye başladıḳ çünkü orda ***nerdeyse*** bulgar yeme yiyoduk onlara anlayabiliyon mu beni burda nerden baksan yani anlarız da olamıyoz o ḳada. (SİFSİA I-205)

ayi nerdeyse ayi görüm de ***nérdeyse*** ben de öbür tarafdan gidem işime. (TYAD s. 157)

521. neticede

Kökeni-Yapısı

Arapça olan bu bağlaç sonuç bildirme anlamıyla kullanılır. *Netice* kelimesi bulunma hal eki *–de* ile birleşerek karışık kökenli bir bağlaç oluşur.

Kullanım Şekli

netice: iniyor arabadan, ***netice*** arabacı parasını isdeyor. (NYA 40-6)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ben ġaval çalarḳan cannanıverürsün, der ***netice*** ġarı bunu ġaFasında dutar. (ZBKİA 5-70)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

netice gel ulan eşref dedim. (AEİA 33-48)

hah dedim selam verdi ya ben‿öldürmez ***netice*** diyir oturdi. (TKYA 14-32)

522. neticesinde: Arapça netice kelimesi Türkçe iyelik üçüncü tekil şahıs eki ve bulunma hal eki ile birleşerek yeni bir bağlaç meydana gelir. Karışık kökenli bir bağlaçtır. Cümleleri bağlar. Sonuç anlamı taşır.

o zaman tabi biz ancaḫ esgere düşmemişduḳ ***neticesinde*** urusun içine bi bozgun düşiy. (EYÖA 4/15-14)

cepḫana daşiyduḫ ***netīcesinde*** Erzürümü aldıḫ. (EYÖA 4-15/2)

523. neticede de: Arapça netice kelimesi Türkçe bulunma hal eki ile de bağlayıcısıyla birlikte kullanılarak kelime grubu şeklinde kullanılan bir cümle bağlayıcısı meydana gelir. Sonuç anlamı taşıyan bir bağlaçtır. Cümle bağlayıcısıdır.

neticede de alman harbi çıḳdı ben apisâānedeyidim, alman harbi çıḳdı‿ında. (KRMYA 6-282)

dėr ki yav ne yapalım işde ***neticede*** olur deye süzünü alullar. (DMİA 11-22)

yav bu insan de‿el bir insan olsa neyise, neticede ġarar veremeyince n‿ōldu deyor. (ÇA A3. 3. 38)

524. netice itibariyle

Kökeni-Yapısı

Arapça *netice, itibar* ve Türkçe ile kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle bağlayıcısı olan bağlaç grubu cümleleri bağlamaktadır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye sonuç anlamı ile bağlar.

netice itibariyle benim dayılarım anne tarafım çoḳ okumuş onar bize el ͡ attılar. (29-11) SİA

525. natica olaraḳ

Kökeni-Yapısı

Arapça *netice* ve Türkçe *ol-* fiilinin zarf-fiil eki alarak kalıplaşması sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde kalıplaşarak kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümleleri bağlar, cümle bağlayıcısı olarak kullanılır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye sonuç anlamı ile bağlar.

kendi halḳından bi ġaç tananın ġızını ıstamışsa da vėrmamışlar. ***natica olaraḳ*** bi vazir ġızını vėri. (KBAYA 42-3)

526. neyime gerek

Kökeni-Yapısı

Bu işle ilgilenmem, buna karışmam anlamlarında kullanılan bir söz. (BTS) anlamında kullanılan bağlaç öbeği cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, düşünsel bağlayıcılık yoluyla cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

neyime gerek gidip èyle bulaşıḫ işlere girmem ben. (GKAYA s. 215)

527. neyime lazım

Kökeni-Yapısı

“Bu işle ilgilenmem, buna karışmam anlamlarında kullanılan bir söz. ” (BTS) Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır. Türkçe *ne* ve Arapça *lazım* kelimelerinin birleşimiyle oluşmuş karışık kökenli bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

zaten kanun var ***neyime lazım*** ben niye seni vurayım. (EYAD 1 s. 113)

528. neyse

Kökeni-Yapısı

“1. önemi yok olan oldu, anlamında kullanılan bir söz. 2. Çok şükür bereket versin anlamında kullanılan bir söz. 3. Konuyu kapatalım, uzatmayalım anlamında bir söz. (BTS) Anlamlarında kullanılan *neyse* Türkçe olup *ne* ve *ise*nin birleşmesi sonucu oluşmuş birleşik yapılı bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında oldukça işlek olup fonetik farklılıklardan kaynaklanan farklı kullanımları vardır. “näyse, nėysa, neysa, nėyse, naysa, neyĭsa, neyese, náyse, neise, neyise, nesä, nēse, neyisĕ, näyise, ney ise, neīsä, neysem, neysen, neyseydi, nisä, niese” şekillerinde farklılık arz eden kullanımları vardır.

nėyse: ḫızmalım dimeK yani halay çekmeK nėyse öyleliynen geşti, haydi ba˛ālım zabaḫnan cumaat toplandı. (KKÇA 1-72)

näyse: oña bu durmu annadırsın däyo. ***näyse*** olan varıyo bubasınıŋ mezeriniŋ başına. (BİA 2-84)

nėysa: bi da toraĶ neyi vardı onari da vėrdim yėdiler ***nėysa*** efandim bunar Ķahtiler. (BMİKA 13-22)

neysa: orda istasyon yapıli ***neysa*** gettıḫ orıya. (EYAD 1s. 213)

naysa: battanya falan ***naysa*** orada haraķāT‿ėtTıḫ. (KBAYA 5-69)

neyese: bana didi ki bu yatar ġāri ***neyese*** bi amelyat olmaya gitti. (KŞYA 36-182)

neise: ġapi ayışığı süt gibi, ***neise*** baḫdım ki ġapının arasından görinir. (KİA 39-44)

neyise: ġaynamalı ki dalı eyle atasıñ. ***neyise*** sona bu ġaynar ġaynayıncı atarıḫ beyle. (ŞYA 21-8)

nesä: ***nesä*** unu pātişah yaPmışlar. (GBAA 37-3)

nēse: biraz da öle şey ġonuşurdu. ***nēse*** biz tabur bināsına vadıḳ. (GKASŞÖ 10-122)

neyâise: ***ney‿ise*** bunlar toplanır. (SİYA 135-32)

neysem: bu sefer sıra geliyi oğlanın sünnetine ***neysem*** doğan çocuḳ eğer erkekse oğlan tarafının bir sevdiği gişiyi bir kirve olaraḳ ḳabul ediyi. (MİA 20-14)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar hem de cümle sonunda kullanılır. Cümle başı bağlacı olduğunda başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bu da gidi dahil oli, ***neyĭsa*** dėyilar ki bi ġoca ġarının evinde bi misafir da var. (KBAYA 6-69)

ėle yapi Ki gücüğünü gendü alá ***náyse*** binile gėdile herkeş müjde veri padişaha Ki. (TYAD s. 89)

benim yanımda bunar zevġe sefaya başladılar ***neyise*** ḫulaseyi bu çobana işaret verdim. (EİA C. II. s. 193)

elli bin nıra mıher **neysa** işTá yaptıḫ. (KBAYA 1-31)

sivil häyatina bir meslägile gidäyim burden. ***näyse*** genä da yol veřmädiler. (THA 3965)

oyle boyle derkan vakíti geçirdiler. ***neyse*** tav tav oldi gitti boylelan baribar vakiti geçirdile nāyetinde oldi bitti gitti. (TYA 21-12)

b. Cümle Sonunda Kullanılır

şimdi çiflikle isaklı birleşereg‿iki mahalle veya köy diyelim, o zaman köydü artık yani veya nahiye ***neyise***. (SDAIII-20. 24)

ėyı dedim hama göz açıḫ bi çocuḫTu, ***neysa*** dėdi. (s EYAD 1. 213)

Görevi

Farklı kullanım şekilleriyle Türkiye Türkçesi ağızlarında kabullenme, özetleme ve sonuç anlamlarını taşır.

a. Kabullenme Anlamı Taşır

imkanı yok imkanı yokTur istediklerini verirsin ***neyse*** artıḫ eger gözleri kesmese seslenemezler. (ADDA 2c-83)

bu gidi gidemi. ***nėse*** çoḫ ısrarlise neçarla ġarisi ġaḫi baḫi ki aḫsi geri gidi. (GMKA 1-173)

gelmeseydin ***neyise*** o ki geldin bir ġaç gün daha ġalsan èy èdersin. (GKAYA s. 215)

b. Özetleme Anlamı Taşır

ama ondan sōña devri gelmiş, cilālı bīlmĕm vesāire ***neyisĕ*** firigyalı gēlmiş. (İİA II. 21-26)

bunnar‿incir çoḳâolur ***ney ise*** bubam boreye yėrleşiyōr. (DMA I/A, 287)

bu öküz çüti tek başına aparır getiri. ***neysene*** diyi; mennen bu gitdik. meni salıp ġarşıya. (19 VGKHA -50)

neīsä giTdim bi dağiñ bēdänindün sarP yedün odun käsdim. (GBAA 17-2)

oraları biliom saten. ***niese*** posdanie vardıġ. (HA 1-180)

çoluḫ çocuḫ avrad uşaḫ ***neyise*** orda dayıma ondan sōna sallar. (KİGKA 6-24)

bu da mı ġabāt diye ***neyse*** ġali urdan adam dinñemiş onñarı dönmüş gelmiş. (EYA 1-26)

c. Sonuç Anlamı Taşır

vaḳıt bulduḳça olmaḳ isteler ama vaḳıt bulamadı mı neysem en kötü motoru ḳullanır durur. (SİFSİA 11-127)

buların fermanı cıḫar. o yuzden olar ġaybetmeḫâisti. ***neyse*** gine o pireyı gordıler. (GMKA 1-585)

529. neysene: Türkçe ne, ise ve ne kelimelerinin birleşmesiyle oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Birleşik yapılıdır. Kabullenme anlamı taşır.

şimdi kimliği göstersem belli olmaz yani pare de var ***neysene*** gittim gittim. (ARYA 3-97)

530. neyseydi: Türkçe ne, ise ekfiilin di ekinin birleşimiyle oluşan bir bağlaçtır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Cümle bağlayıcısıdır. Kabullenme anlamı taşır.

gece mi yapacaúla. aman ***neyseydi***, sen bulgur ḳaynattın mı?. (AYYGA 26-22)

ben nābem demiş. ***neyseydi*** bir büle beş büle dēkeydi. (AYYGA 5-6)

illā getirecen burnumda tütēri demis ḳocası ***neyseydi*** kız gitmiş getirme. içeri bi girmis kine. (AYYGA 29-41)

531. neyise uzatmiyaḫ: Türkçe ne, ise kelimeleri ile uzat fiilinin istek kipli çekiminin kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Özetleme anlamı taşır.

olur nene gėt oğlan söyle de gelsin ***neyise uzatmiyaḫ*** ğıznan oğlan buludular. (GKAYA 1-195)

532. neyse ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *ne* ve *ise* kelimeleri ile Farsça *ki* kelimesinin birleşiminden oluşmuş, kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Kabullenme anlamı taşır.

yağmır başladı ***neyse ki*** şemsiyeyi almışıḫ yoḫsa eycemen ıslanacağıdıḫ. (EA s. 81)

Görevi

a. Kabullenme Anlamı Taşır

neyse ki soba yandı üşümeden ġurtulduḫ. (EİA C. I. s. 305)

sahatımın ġayışı açıldi, ġolumdan düşdi ***neyse ki*** farkına vardım. (GKAYA s. 215)

533. ne başını arğıdam

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe ne, baş ve ağrıt- fiilinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar. Özetleme anlamı taşır.

yirmi lira verdi altun bu ha. ***ne başını arğıdam*** yoḫarı banazıya gader üç dört tene def çalanlar. (MİA 1-11)

534. ne benzer

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmış bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Olasılık anlamında kullanılır.

bècerip de buncuğaz işi görmedīz ***nebenzer*** bizim uşaḫlar da èyle. (GKAYA s. 214)

535. ne çare ki

Kökeni-Yapısı

Elden ne gelir. (BTS) anlamında kullanılan bağlaç Türkçe *ne* Farsça *çare ve ki* sözcüklerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi ile kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisin- den önceki cümleye bağlar. Sonuç anlamlı bir bağlaçtır.

her şeyi güzel ammā doğının hevası daha güzel. feğat ***ne çare ki*** bizim doğının ne sábisi var sábisiz böyle perişan perişan dolaşıyoruz. (ADMKGSYA 35-2)

536. ne diyelim

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe ne kelimesi ile de- fiilinin istek birinci çoğul şahıs çekiminin bağlaç olarak kullanılması sonucunda oluşan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisin- den önceki cümleye bağlar. Sonuç anlamı katar.

sürgün gibi işde aslında ***ne diyelim*** bereket işde devlet el uzatmış o zaman. (AYYA 12-68)

537. ne deyim sana

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşerek yapılanmış bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe ne kelimesi de- fiili ve önsesde e>a değişimi olmuş sana zamirinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

bizim orda bi teymenimiz var ***ne dėyim sana*** yanı igid mi igid şerefli mi şerefli bi adam. (EYAD 1s. 113)

538. ne de olsa

Kökeni-Yapısı

“ne denli eksiği, kusuru olursa olsun, böyle olmakla birlikte anlamında kullanılan bir söz. ” (BTS) Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Türkçe *ne, de* ve *ol-* fiilinin dilek şart kipinde çekimlenmesiyle oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Ancak bazen cümle sonunda da kullanılır. Cümle bağlayıcısı olduğu zaman başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

diyo şindi şey hani ***ne de olsa*** fikirli adam biliyoŋ nu? (SİLA 4-350)

işde onu diyom ben ***nė de olsa*** yaşlandina herşèyi unuduyon. (BÇÇA II-19. 6)

b. Cümle Sonunda Kullanılır

şindiki gibi değildi. e şindi asil başġa, değişdi tabi ***ne de olsa***. (ABİA 5-1)

hayaT tabi ***nede ossa.*** (KMYA 2-8)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

kendimizi yoKsullū çārmış oluruz. ***ne de oļsa*** az boz bi şeyler ќarı oluyor. az boz geşim kaynāmız oluyor. (EMİA 32-31)

539. ne de olmasa: *Ne de olsa* bağlacıyla aynı görev ve kullanıma sahip bir diğer bağlaç ise *ne de olmasa* bağlacıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır. Türkçe ne, de ve ol fiilinin dilek-şart kipli çekiminin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur.

çekinereķ hem da ġolliyaraķ ***ne de olmasa*** bi kótülúk yaparlar endişesi var. (TA 15-14)

540.ne eddiysem

Kökeni-Yapısı

Türkçe *ne* kelimesi ile *et-* fiilinin görülen geçmiş zamanının şartlı birleşik çekimi ile oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaç öbeğidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

seniŋ yazdı˛ıŋ yazı bozulmaz˘ımış ***ne eddiysem*** bozamadım yarabbi. (SİLA 4-351)

541. ne fayda

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *ne* kelimesi ile Arapça *fayda* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi sonucunda oluşmuştur. "iş işten geçtikten sonra alınan boş önlemler için neye yarar anlamında kullanılan bir söz. " (BTS)

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle sonunda kullanılır. Sonuç anlamı taşır.

yeni ilaç bulduḳ diyor tabiPler lokman kadar deva bilseŋ ***ne fayda***. (AYYA 91-21)

ayaḳ yalın başıñ açıḳ gidersin, dünya dolu malın olsa ***ne fayda***. (AYYA 91-27)

542. ne kadar olsa

Kökeni-Yapısı

Ne de olsa, sonuçta anlamlarında kullanılır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *ne* ve *olsa* kelimelerine Arapça *kadar* edatının eklenmesiyle oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Sonuç anlamlı bir bağlaçtır.

herıfım ısdambılıñ şişlide gıreder başında duruyo. ***nādar_ ossa*** bizleriñ dişler sağlam. (NYA 54-8)

543. ne mümkün

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Olacak şey değil, imkânsız. (BTS) anlamında kullanılır. Türkçe *ne* kelimesi ile Arapça *mümkün* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi sonucu kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Olumsuzluk anlamı taşır.

ancaḫ bu şekilde tasdiḫ ederim. ***ne mümkün*** ėtdimse yapmadı. (VGKHA 25-214)

544. ne münasebet

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanmış bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *ne* kelimesi ile Arapça *münasebet* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi sonucu kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleleri kendisin- den önceki cümlelere bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

padişām bu ne edepsüz ġonuşdu işTe ġordüñ, ġorüyoñ. ***ne münasibet*** felán diyolar. (AAA 10-84)

Görevi

a. Kesinlik Anlamı Taşır

ġāvedeñ gelürkene yol kesme varmıyımış ġanunda başefendi dedim ***ne na¸ asibet*** dedi. bi ḳadun kişi bi erkek1eñ önüñü kesemez. (YİA 4-63)

545. ne olursa olsun

Kökeni-Yapısı

Her durumda, olumlu veya olumsuz bütün şartlarda anlamında kullanılan bir söz. (BTS) anlamında kullanılan bağlaç grubu cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Türkçedir. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

aslında bir insanıñ hem dini nikahı olması lazım öte dünyaya garşı hem de maddi nikahı da olması lazım bu dünya hayatında maddi hayatdan arazi, bag bahÇe, hayvan ***ne olursa olsun*** bunları hak hukuk olarak halledebilmesi için. (SDA II-13. 79)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

feġat ***ne olursa olsun*** haġġatı sölemek öğrenmek en büyük olaydır. (ADMKGSYA 32-66)

546. ne yazık ki

Kökeni-Yapısı

Üzülerek belirtelim ki anlamında kullanılan bir kelime grubudur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *ne* ve *yazık* kelimeleri ile Farsça ki bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuş karışık kökenli bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama ve sonuç görevlerinde kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

ben ellibeşde gitTim için o ġanun ġaḫmış. ***ne yazıh ki*** dolandıh geri memleketimize geldik. (ŞYA 7-11)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

çocuḳlūmuzda geçemēcēmiz ḳadar gür aḳıyōdu fakat ***ne yazık ki*** şindi su çekilmiş durumda. (UİA 1. 63. 21)

bunlar ayrı ayrı kabīle olarax yerleşmişler, ***ne yazıx ki*** böyükkarabāda Alevilik sunilik nedeniylē bizim atalarımız… (SDA 7-72)

b. Sonuç Anlamı Taşır

bunar noġdası meydanda ġalan kişiler, dedi ***ne yazıḳ ki*** dedi bide vallay elinnen barnānan havaya bÖne işe etdi barnānı. (SYAÖ 25-48)

547. ne yapayım/ne yapalım

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *ne* ve *yap-* fiilinin istek birinci tekil ve çoğul şahıs çekimlerinin bağlaç olarak kullanılmasıyla oluşur.

Kullanım Şekli

TTA'da farklı kullanım şekilleri ile kullanılmaktadır: "ne yapalım, ne yapiyim, nāpalım, napen. "

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama ve kabullenme anlamı taşır.

a. Cümleleri Bağlar

usul ėyi degilmiş ***ne yapalım*** bu yeni usule göre hareket edelim. (ADMKGSYA 32-158)

ulan bi baġdım para yoḳ ***ne yapalım*** asgere gidecez dālikesūn de. (AYYA 86-26)

Görevi

a. Kabullenme Anlamı Taşır

şúḲur ***ne yapiyim*** ġaderim böyleymiş. (SMİKA 11b-35)

çoluḫ çocuḫ cılbaḫ ***nāpalım*** biz bi di baālım. (NYA 62-59)

nāpalum ḳardaşım havaya göre yelken ḳullanacasun. (TA 2-25)

adam bunu tabe añlamıyo ***napen*** bu adamı hiş seslenmemiş kimseye. (KDYA 6-19)

Nedem, nideh, kelimeleri ne yapalım kelimesinin anlam ve görevini karşılar.

eme **neylayin** gehbe felek yar olmamış. (AAA Sepetco-18)

kimse gelip tarla ekmiyir. ē ***nideh*** biz hem gübre parası hem tüp parası…bize ne ḳalıyor. (ADDA 1-29)

ḳızım diye senüñ nasüvün buyímuş. nedem diye ki oysa baba gėdiyerim diye düşiye kurbağanın peşine. (AYA 5-8)

548. nihayet

Kökeni-Yapısı

Yabancı kökenli bir bağlaç olan *nihayet* Arapçadan dilimize girmiştir. Başında bulunduğu cümleyi sonuç anlamı vererek önceki cümleye bağlar.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım farklılığı oldukça fazla olan bağlaçlardan biridir. “nihayet, niāyet, nehayet, nāhiyet, nāyättä, nāyetinde, nāyeti, nāyet, neˌeyet, nehayeti, nihāyatı, neheyet, neˌayát” şeklinde kullanımları vardır.

nihayet: asgerin bi yanı orda çalışıyō bi yanı burda çalışıyō ***nihayet*** bi seneden sona teskeremiz çıḫdı. (ADDA 2a-43)

niāyet: aynen keşkeg gibi onu vururuz ***niāyet*** ortasını oyarız bi çorba yaparız tavug suyundan. (KDYA 3-27)

nehayet: ***nehayet*** bu kövün ġuruluşunu dęvēren de ben ķısaca aha buraya bu köv ġuruldu. (TYAİ 7-4)

nāhiyet: o dïynemedi. hepisini getïrdi, getïrdï. nāhiyet yediñ‿iştiñ diyelekten bunu bi dahā da. (İİA I. 125)

nāyättä: ***nāyättä*** çagışa ġäldik. (ADÜM 1Alafarta-23)

nāyätindä: ***nāyätindä*** ġavır ġaşdı. (GBAA 58-32)

nāyetinde: oyle boyle derken vakıti geçirdiler. ***neyse*** tav tav oldi gitti boylelan baribar vakiti geçirdile nāyetinde oldi bitti gitti. (TYA 21-12)

nehayeti: yani ķadın kendi annatırdı. ***nehayeti*** yuķarda ġari ķumandannarı askerleri toplamıs. (BBA 36-34).

nihāyatı: o biri gayret ėdi ki o cevāp vere, ***nihāyatı*** gezėrler cevabı bulamerler. (EYAD 1s. 109)

neheyet: ***neheyet*** sünge taḫma dede, süngüsüz yapaḫ dede. (EİA C. II. s. 65)

ni‿ayeti: eve geliyollar, ip alıyollar şėy‿alıyollar. **ni‿ayeti** o balı ordan temiz birisi iniyor içine. (ÇA A1. 01-5)

nāyeti: istediği yere getirirmiş ***nāyeti*** çoban şimdi ağanıñ ehbabları geliyo. (GAMSYA 4-119)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

iyi olur ben çobanı seviyom, diyor ***nihayeti*** bir gün çoban davarı getirmiş. (GAMSYA 4-104)

dedi vallah da bu cam menim billah da. **ne‿eyet** mahkemeye verdiler. (KİA 82-73)

tokuz ay kaldım orda ben eğitim şiysinde ***ne‿ayát*** bi astsubay ça‿uşinlan toğuşduķ. (TA 6-39)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

doniyir diyi ki bu ***nihayet*** bi ġuşdur. (KBAYA 41-2)

neḥayet taşıâāldım getdim. (SİA Döğdüren-54)

odundan saban yapadıḳ, öküzlēn süredik, ***nāyeti*** günde iki dölüm yer süresin. (EHİKA 11-23)

aldıḫ ġabüĺ‿ėTdiK dėller. ***nihāyeT*** bizim burada esKiden bir süT haKġı diye bī şey sėdeller, ufaḫ bir meblā, ġızıñ süT haKġı. (YSİA 17-10)

nihāed böle hanı bilīoñ mu. (AEİA 31-28)

nāyet bostanı künde altı sene büle misavir olaraḳdan ḳaldım. (EHİKA 19-7)

fāyet biyne beş lüya istedügü ġıdige iki lira verem de demiş ***nihayet***. (DMİA 12-69)

nihayat hēkes bulduğu yere yēleşmiş, bizim kö¸ü oldu¸ū yere şahsan benim edindi¸im bilgilere göre. (ÇYYA 8-34)

549. nitekim

Kökeni-Yapısı

Türkçe olan *nitekim* 1. Gerçekten, hakikaten: 2. Sonuç olarak: (BTS) anlamlarında kullanılır. Niteg kim > neteg kim >nitekim (Hacıemin oğlu, 1984: 186) şeklinde gelişim süreci yaşamıştır. Necmettin Hacıeminoğlu'nun da belirttiği gibi "neteg kim>niteg kim>nitekim" şeklinde bir gelişme gösteren bu bağlacın yapısında *ne* soru kelimesi, *teg* gibilik edatı, ve *kim* bağlacı yer almaktadır. Bu üç kelime birleşerek ve fonetik değişime uğrayarak bugünkü *nitekim* bağlacını ortaya çıkarmışlardır. Bu bağlaç hem tarihi metinlerimizde, hem Türkiye Türkçesi yazı dilinde hem de Türkiye Türkçesi ağızlarında yaygın olarak kullanılmaktadır.

Kullanım Şekli

nėtekim: bayrā alacaz dėye o yirmi kişi o bayrān etrafında harP çıḳarıyo ***nėtekim*** alıp ġaçannar da olur. (KEYA 31c -55)

nitekim: mesela dedi ki, şindi şöle yaparsañ ilerde böle olacaḳ dedi, böle böl olur dėdi ***nitekim*** oldu. (FEA 825)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Türkiye Türkçesi ağızlarında cümle başı bağlacı olarak kullanılır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlama özelliği ile kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

d'ave edersiŋ, baş‿edemezsiŋ. döşürsün baş edemezsiŋ **netekim** ġaracurun köyünden birez öte tüsülmen köyü var. (GBA 31-4)

at‿arabasıynan gelirledi. ben de ***netekim*** gitdim geldim. (SİNA II. 2. 100)

millet anadol halḳlar arḳamdan gelirse kovacam. ***netekim*** öyle oldu. (KBİKAİ 66-24)

ben ġamber şeyiŋ şah ismayiliŋ için geldim diyo **netekim** bunnar bölece murada eriyolar. (YSİA 8-106)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

o ġadar alırdı haman duduvurduḳ sel geli alıvırdı böle ***nitekim*** işde ġaradin ismi de buradan gelmiş. (KEYA 32a-34)

herkes genşler şere gidiyō ***nėtekim*** bizim dört ōlan var. (SİKAD 17-31)

b. Sonuç Anlamı Taşır

sonā camınınönünde de bayramlaşurduḫ ė şimdi ***nitekim*** camının içinde baryamlaşıyuḫ dā bilmem artuḫ. (DİÇÇA 33-37)

hasanpaşa felan oraları yazlıġâolaraġ ġullanmışlar ***nitekim*** böle şė yaparḳa çadırla ġonduḳları yerde çalıyı dadallarımış. (KEYA 32a-4)

simâişlemeli ve altun işlemeli de vardur bu mamleketde ***nėtekim*** ben bizim bu bajımıza bi entarü vėrdük. (DMİA 5-24)

550. nitekim de: Türkçe nitekim ve de kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Sonuç anlamı taşır. Cümleleri bağlar.

ne ordan bize geliyor mekdub. **netekim** de gidilme‿e yörüme‿e bi mayısıñ‿üçünde yörücēdik. yirmedimayıs oluncaḳı ġalındı. (ABİA 40-117)

551. normalde

Kökeni-Yapısı

Fransızcadan dilimize geçmiş olan bir kelimedir**.** Kurala uygun, alışılagelen, olağan, düzgülü, aşırılığı olmayan, uygun. (BTS) anlamında kullanılır. Fransızca normal ve Türkçe bulunma hal ekinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Açıklama anlamı taşır.

yani yavrusu genelde pırıtlarda şē az olur yani ekiz ***normalda*** yani deyem ki yüz ġoyundan ellisi atmışı ekiz olur. (SA 10-31)

552. o bakımdan

Kökeni-Yapısı:

Bundan dolayı anlamında kullanılan bir bağlaç tamlama şeklinde oluşmuş kelime grubu olarak yapılanan bir bağlaç öbeğidir. Türkçe kelimelerden oluşmuştur**.**

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Açıklama anlamı taşır.

ona da cenābı alla: verurse yāni ***o bakımdan*** yāni bosTan baḳımından anca burada oturuyoS. (ELİA 25-26)

553. o hâlde

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbeklemiş bir yapıdadır. Demek oluyor ki, öyleyse anlamlarında kullanılır. Türkçe *o* ile *–de* bulunma hali ve Arapça *hâl* kelimelerinin beraber kullanımıyla oluşmuştur. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi açıklama göreviyle önceki cümleye bağlar.

usul eyi değilmiş **o halde** ne yapalım bu yeni usule göre harekeT edelım. (ADMKGSYA 32-158)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

elinden gelmiyor niye ona tapıyorsunuz? **o halde** bizi yaradan g¤ğü yaradan sahibi vardır kimdir o? (ADMKGSYA 32-178)

554. o ki

Kökeni-Yapısı

Türkiye Türkçesi ağızlarına has bir cümle bağlacıdır. Türkçe *o* ile Farsça *ki* kelimesinin birleşimiyle oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

di¸i Ki ***o ki*** bèle keremetlüsün saña bi fincan ağuyi vèrecem. (TYA s. 97)

oğul di¸i ***o Ki s***enin anan sağ baban sağsa get. (TYAD s. 91)

gelmeseydin neyise ***o ki*** geldin bir ġaç gün daha ġalsan èy èdersin. (s. 215) GKAYA

o ki paran yoğidi niç'un bindun kayuğuma. (RİA. I)

sen onarı tanir mīsan? heyir, e nasıl gätdin onnarnan barabar **o ki** tanimīrdin?. (EA s. 80)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

o ki bu ġış az ġar yağdı ekin de olur. (EA s. 80)

o ki oḫumaḫ bilmürsen häş bi işe giremezsen. (EA s. 80)

oki gidirsen benden selam söyle. (EİA C. I. s. 306)

o dev kimi herif oğlannan hana dogri gelmağa başli ***o ki*** buni yolda göriler heppi ḳaçilar. (DA 7-57)

hama ***o ki*** ḳızın başını ezdıgi yılan vardıya ḳızi soḫan sancan yılanlardan ondan yaptığı merhemi getiri. (DA 4-132)

oğlum dedi ***o ki*** bu felaket başına geşdi. (EİA C. II. s. 15)

o ki hastalığān yaramay daha cığara içme. (GKAYA s. 215)

bizim köyde bi paci varidi, remezab akşamiydi, ***o ki*** dedun bişe demedum ben da tabi. (RİA 6-62)

rizedeyim geyálum şeylarumuzi ***o ki*** ç'ıplak daracağuk hep barābar duralum. (RİA 37-17)

555. onun için

Kökeni-Yapısı

Bundan dolayı anlamında kullanılan bir bağlaçtır. Türkçedir. Aslında edat olan *için* kelimesinin *onun* kelimesi ile birleşerek cümle bağlayıcısı olarak kullanılmasıyla oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

eger sen de evdeysen yanıp kül ‿olacan seni de yakēlā ***onŭn ‿içi*** sen ḳaççan. (AYYGA 20-14)

başġasıynan ġonuşuyo deye gôrdüm demiş. ***onuñ ‿üçü*** ôldü dediler bilmiyom. (BKA I. 8. 95)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

oynatmıyöller beni dutamıyöller, ***onuñ üçün*** otururum şorıya. bir sene ikinci sene çocuḳ oldu. (DYA 2-315)

yollaycaḳmış bobama demiş. bilirse ḳızını vērcekmiş bilmesse ḳızını alcām demiş, **onun için** ālarım. (EDİA 10-47)

556. o vesileyle

Kökeni-Yapısı

Türkçe *o* zamiri ile Arapça *vesile* ve yine Türkçe *ile* kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama bildiren bir bağlaçtır.

ikinci bayazitin hanimi yavuzun annesi ḳanuninin de babaannesidir ***o vesileyle*** orda ḳalıyor. (TA 1-56)

557. olma mı

Kökeni-Yapısı

Aslında soru anlamlı olan bu kelime cevap edatıdır. Ancak her iki cümleyi birbirine bağladığı için bağlaç özelliği de ortaya çıkar. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

(toprak bastı parası oluyor mu?) ***olma mı*** bī eveli gidiyoñ (SA 14-168)

Görevi

a. Onaylama Anlamı Taşır

olma mı şindi köde her şey vař. (UİA 1. 67/3)

(Her bir örnegin anlamı varmıs öyle mi?) var, ***olma mı*** isdä bi¬ säy var cavuruñ säysi ya, hıristiyanıñ. (DGİA C. 3. 90)

558. olsa…olsa…

Kökeni-Yapısı

Son ihtimal olarak, nihayet: Ancak (BTS) anlamında kullanılır. *ol-* fiili ile *–sa* şart ekinin birleşiminden oluşan tekrarlı kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bi ġavġa olsa düüş olsa bunnā bize yardımcı olacaḳ yani düüş etcek değiliz de bıraḳıñ olmaz. (ABİA 3-152)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

malif de ***olsa***, küs de olsa bu cenazeye gelirle. yani köyün bi şu˛anda sorunu yok. (BÇÇA II-23. 36)

559. olsa olsa: Türkçe ol fiilinin dilek-şart kip ekiyle çekimlenmesi sonucunda oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Olasılık anlamı taşır.

şurda ***olsa˛olsa*** üç bes senelik bi sey önceden önce gelini getirilerdi baba˛evinden (DEYA I. 15. 9)

şurda bizde gelinnik fılan giydirmek ***olsa˛olsa*** bes altı senelik önceden, hırmızı humasdan. (DEYA I-15. 17)

ēlma armuT yemişlerin hepisinden var. ***ossā ossā*** bi iki ton olur. (ELİA 23-3)

olsa olsa bu saş teli İslam telüdü. (AİAD Nevşehir Gözeli-53)

bir selamı o gadar itina ile tetkik eden ***olsa olsa*** pātişahdır dedim ve ordan bildim. (UİA 1. 64. 1)

560. olsa da olmasa da: Türkçe olsa fiilinin tekrarlı kullanılması sonucunda oluşmuş bir bağlaçtır. İkinci olsa kelimesi olumsuzluk ekini alır. Bağlaç grubu bünyesine de bağlacını alarak anlamı kesinleştirir.

ya gec ***olsa da*** gidecik gec ***olmasa da***. (UİA 2. 82. 42)

561. olsa bile: Türkçe ol fiili ile yine Türkçe bile kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Varsayım anlamı taşır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır. Ayrıca cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlayan bir *olsa bile* bağlacı da vardır. Karşıtlık göreviyle kullanılır.

oḳul yoḳ. ***olsa bile*** devam edecek takat yoḳ. (SİA 1-78)

562. olsa gerek

Kökeni-Yapısı

Türkçe *ol-* fiilinin dilek şart kip eki ile çekimi ve *gerek* kelimelerinin cümle şeklinde öbekleşmesi ile oluşmuş bir bağlaçtır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır

Kullanımı, Kullanım Yeri

Genellikle cümle sonlarında kullanılan bir bağlaçtır. Bağlama fonksiyonu çok kuvvetli değildir.

a. Cümleleri Bağlar

sannedersem otuz‿üç yā˛ıT otuzdört yā˛ıT otuzbeş aralarında ***olsa gerek***. (KMYA 1-58)

bi de kenarlarında heralda şeyde *olsa gerek* yāni böyle barınaḳ mı diyeyim. (AYYA 38-18)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

esgiden bir mayden içün ġazılmış bir yer ***olsa gereK***. (KYA 2-17)

563. olsa gerek ki: Olsa gerek bağlacından daha kuvvetli bir şekilde gerçeğe biraz daha yakın anlamı veren kuvvetli bir olasılık anlamı içeren bir cümle bağlayıcısı da *olsa gerek ki* dir. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

gündüzkü açlığımızı biraz daha korur diyerek ***olsa gerek ki*** bunu her ev yapar. SA (5-11)

564. olsun

Kökeni-Yapısı

Türkçe *ol-* fiilinin emir 3. tekil şahıs çekimi oluşmuş *olsun* kelimesinin yalın şekli *olsun*, cümle şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümle kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

ben hiç bişeyim diyo ***olsun*** ben her şeye razıyım. (EYA 4-24)

ay nasıl giderim esgi şeylerle diyo, ***olsun*** mādem razı oldun git diyo. (EYA 4-48)

565. olsun da: *olsun* kelimesi *da* kelimesi ile birleşerek cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır. Bu durumda şart anlamlı bir cünle bağlayıcısı olur.

duz olmaz duz deyel duz ***olsun*** da duz ***olsun*** efendim. (EİA C. II. s. 205)

566. …olsun…olsun: *olsun* kelimesi tekrarlı kullanıldığı zaman sıralama bağlacı olur. Anlam olarak da bağladığı ögeler arasında bütününü kapsayan bir durum ortaya koyar. Bağlama fonksiyonu sıralama işlevi ile birleşerek bütün, hepsi anlamını verir. Diğer sıralama bağlaçlarının tersine bağladığı ögelerden sonra kullanılır. Kullanıldığı cümlelerde birliktelik görevi tespit edilmiştir.

kara ***olsuñ***, o didigim‿avkat ***olsun*** valla bän siziñ‿arkañızdıyın didim yav (DGİA Kp. 3. 283)

kim oluř ***olsun*** isteřse řusyeden ***olsun*** isteřse Ameřiḳalı ***olsun***. (THA 3464)

geçi dērisi ***ossun***, gōyun derisi ossun, goş derisi ***ossun***, oña pèndir basılırdı guzum. (EMİA 30-21)

eset ***olsun*** memed sayit ***olsun*** ne odlūnu biliyolar. (EYA 11-129)

yabancı ***osun*** kölü ***osun*** o okullulara aşamacak yemek verir. (80-29) SYAÖ

meselā teyzesĭ ***osun*** ōlanıñ ālası ***ossun***, işTe böyük annesi ***osun***. (KMYA 2-1)

567. olurdu olmazdı

Kökeni-Yapısı

ol-fiilinin tekrarlı bir şekilde kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kullanıldığı cümleye birden, aniden anlamlarını verir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Kullanıldığı cümlede *derken* anlam ilişkisini kurar. Açıklama bağlacıdır.

ben asgerim dövletin asgeriyim ***olurdu olmazdı*** dirkene bozantıya geldim (NÜAYÖ 18-69)

568. ola ki

Kökeni-Yapısı

Olabilir, belki anlamlarında kullanılan bağlaç *ol*- hiilinin istek kipi üçüncü tekil şahıs çekimi ile çekimlenmiş halinin Farsça *ki* kelimesi ile kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek oluşan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi sonraki cümleye bağlar. Kullanıldığı cümleye belki anlam ilişkisini katar.

hava soyuḫ yola çıḫıysın al ha bu atḳıyı da boynan sar ***ola ki*** üşürsün. (s. 215) GKAYA

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

ola ki gemliye millet soḫağa tökülür. (C. I. s. 307) EİA

569. olur da

Kökeni-Yapısı

Türkçe *ol-* fiili geniş zaman üçüncü tekil şahıs çekimi ile *de* bağlayıcısının kalıplaşması ile oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlarlar. Başında bulundukları cümleyi kendisinden sonraki cümlelere bağlar. Olasılık anlamlı bir bağlaçtır.

fazla aş işlerini şey etmem ama pasta falan yaparız meselā bi misafirimiz abelerimiz ***olur da*** gelceğini biliysek pastala yaparız. (SİFSİA I-209)

570. olur ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *ol-* fiilinin geniş zaman 3. tekil şahıs çekimi ve Farsça *ki* bağlacının birlikte kullanımıyla oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım alanı çok geniş değildir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleleri kendilerinden önceki ve sonraki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ya ***olur ki*** bōlur mōlur, oysa ipini çözüp baḫacaḫmışım. (41-30) TKYA

bi de ***olur ki*** dolur gelir. (AEİA 18-17)

duraḫda birez behliyeh ***olur ki*** bir dolmuş gäçer. (EA s. 80)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

dedi oğlum ***olar ki*** bir gün kervana gidersen icab˛olar ki senen bi şey sorallar işaret durur. he icabında sen çalarsıñ öşürü. (EMİA 36-74)

gideysin ***olu ki*** bişey sorarlar. (TYA 12-78)

bu gece dayımgile gideh ***olur ki*** evde buluruḫ. (EA s. 80)

nasıl sen ***olur ki*** mesele ilticā eyliyem. (KİA 70-19)

dedi oğlum **olar ki** bir gün kervana gidersin. (KİA 61-44)

571. olur ya

Kökeni-Yapısı

Türkçe *ol*-fiili üçüncü tekil şahıs çekiminin Farsça *ya* kelimesi ile kalıplaşmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Olasılık anlamlı bir bağlaçtır.

diyor ki: ***olur ya*** belkė ben gendimi farġ ͡ edemiyorum, diyor padişah. (KİA 46-76)

572. olmıya

Kökeni-Yapısı

ol- fiilinin olumsuz şekli ile istek kipi ve bazen de Farsça *ki* kelimesinin kelime grubu şeklinde kalıplaşmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. –me, ma olumsuzluk ekindeki –a sesi –y kaynaştırma harfinin daraltıcı etkisiyle –ı'ya dönüşür.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Olmıya bağlayıcısı sadece cümle başı bağlacıdır. Cümleye belki analamı katar. Tahmin-olasılık bağlacı olur.

paşa ***olmiya*** sen tehsildar olasan. (EİA C. I. s. 307)

573. olmıya ki: *Olmıya ki* bağlaç öbeği ise cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Olumsuzluk anlamı katar. Türkçe ol fiilinin olumsuz çekimi ile Farsça ki bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur.

banu çiçek: hey dadılar! babam bana ben seni yüzü örtülü beyrek'e vermişim ***olmiya ki*** bu ola. (GKAYA s. 216)

574. ondan kerim

Kökeni-Yapısı

Zarf işlevli bir kelime grubunun cümle bağlayıcısı olarak kullanılması sonucu oluşmuştur. Keri>keri-m yapısı geri, sonra anlamlarında kullanılır. Türkçe kelimelerden oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

dimişkine aḳşamüstü geliyim mi, dimiş. ***ondan kerim*** ġadın dā˛armene gelmiş (AKKYA 1-5)

orda oḳudulā, ünvärsdiyi ġazandılā. ***ondan käri¬*** oḳulu bitirdilä¬, bän dä giTdim. (DGİA. 2. 5)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

içine ardına bıçaḫ ġoyalla, ***ondan kerim*** bilmen sındı ġoyalla, maḫas ġoyalla, şındı maḫas heye. (DEYA I. 6. 26)

işde böle şey alırdıḫ, ***ondan keri*** böle dolap alınıdı. (DEYA I. 3. 23)

bi nişan daḫalar el ‿öpdürüller ***ondankeri*** bi gün tayin ‿olur. (DEYA I. 11. 2)

datlı yiller onu şēdeyōlar, ***ondan kerim*** nişanlallār. (DEYA II. 25. 8)

575. ondan keyli

Kökeni-Yapısı

Zarf görevli kelime grubunun cümle bağlayıcısı olarak kullanıması sonucu ortaya çıkmıştır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle bağlayıcısıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

hindi tanışacak ͜ alti ay ġonuşacak bi sene gezecek. ***ondan kėyli*** varacak. (BKA I. 2. 87)

yazları ekdiriyoS ͜ ekin ͜ ekdiriyoz. ***ondan keyli*** kendimis buğday ekdiriyoS, arpa ekdiriyoS. (BKA I. 2. 8)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

o yağı bişiririn bişiririn ġorum dolaba sürerin dolaPda donar. ondan keyli ederiŋ, yumururuŋ, basarın. (BKA I. 2. 24)

hindi tanışacaķ altı ay ġonuşacaķ bi sene gezecek ***ondan kėyli*** varacaķ. (BKA I. 2. 88)

yana yarma yapıyoķ, ***ondan keli*** imambayıldı yāpıyōķ. (BKA I. 8. 38)

576. ondan soñra

Kökeni-Yapısı

Zarf görevli bir kelimenin bağlaç olarak kullanılmasının örneğidir. Cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanım Şekli

ondan sōna: müvtü hocası onu sey yapi burda yaykiler güzel ***ondan sona*** halķ onla helallasi. (BBA 1-5)

ondan sonam: çok tansiyon var yükseliyo. ***ondan sonam*** dizlerim bak ͛ ayam dizlerim şiş. (BKA I. 2. 41)

ondan so: ġoruS böle büker keseriS. ***ondan so*** üsTüne de biraS katık fırına. bi de pesmet ͜ atarıS birez. (BKA I. 7. 86)

ondan soğra: bizä bäsā ġurus, onā ġurus para värilādi. ***ondan soğra***, günäy, ömär çallı hakiġatan çalışdı. (DGİA G. 1. 77)

ondan soyna: birisi cemen biri hacıüseyin birisi dede yusuf ***ondan sōna*** birisi hüseyin onda soyna birisi topal (AKYA 7-30)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

demiri, çimentoyu getirdi, araba orda yıḳdı. ***ondan sona*** Piḳaplan bure çekdıla. (BBA 5-55)

bu dersleri görüyoduk. ***ondan sona*** buraya maranġozlukla da geldi. (BİA 20-35)

biz sevindik. yaḳın da burıya ısTambul'da taraḳya'da ne var yassıveren'de? ***undan sōra*** iyi dedik ġāĶdıḳ ġaldıḳ orīy biz (SİA Salmanlı-1/70)

memnūnduḳ ḥayātımızdan ***undan sōra*** bän yüz yermi beş günnük askeriken (SİA salmanlı-1/75)

Görevi

Oldukça geniş bir kullanım alanına sahip olan bağlaç açıklama anlamı taşıyan bağlaçlardandır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

av yapādıḳ ***undan sona*** efendim gene böle davşan avına gidedik (6-116) SKA

bizim bu köy ġaraköseden geldiği söyleniyō***, ondan sona*** gelişmiş belli bi tarihi yok. (BİA 23-11)

labalarnanâüs kere de labaladıñ mı yiḳardık tekrar‿ ***ondan sona*** savùruduk. (BKA 10. 46)

yemeklerimiz mi. pirinç pilavı bişiririz. ***ondan sonam*** çorba helva bunnarı hana bişiririn. (BKA I. 2. 48)

orda durmus ***ondan soña*** durmuş üş dene beş dene, derken ġaraca‿ôrenden, a‿il ö‿ü‿den ondan soñra bizim öte yanımızda dereler var, sarıcıktan gelen falan. (BÇÇA I. 4. 4)

para gazancēn öle gitcen demiş, ***ondan sōna*** yā demiş. (AÇİA I-208)

ondan sōna bi yanda pire bi yanda filan. (NÜAYÖ 12-1)

onun‿için sadece bol mahsül, ***onnan sonra*** çayır, otlak, mal güdüyoS. (SİNA I. 2. 4)

gene götürüp ġuranı oḫuyacaḫ demiş. he, **ondan soñura** ġazan üç ġazan birbirine dasırıyo ondan sōna her ne ġadar burada biġaç tane baba varısá da onlar da kenarda gelmeler. (AKYA 7-23)

efendim ***ondan sōna*** şimdi ġapınıñ önünde söz miseli icābında unu da öüdmüyoruz. (AEİA 29-37)

ondan sōna çocuḫlara yaḫut birer eşarp, çocuḫ boyükse yaḫut ikişer metre basma ipekli ne bulularsa ellerine bāşiş viriller (BÜYA 1-113)

saP saman ***ondan sōna*** onnarınan üraşırıḫ. (NİİKA 9-4)

Farklı bir kullanım olarak da *andan sara* ve *andan kere* şekli karşımıza çıkar.

dedim o ilaç gide ordan yatıḳan sürdüm ***andan sara*** gece bi ġaparı omuş seninki. (SAKİA 4-149)

ḳoştu böle yukadan aşā ḳoşuyo ***andan kere*** siz boyunda biri amma ben o zaman uyanmişim. (SAKİA 14-114)

577. ondan sona da: Türkçe ondan sonra bağlaç grubunun de bağlayıcısıyla birlikte kullanılması sonucunda ortaya çıkan bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama anlamı taşır. Cümle bağlayıcısıdır.

bunuŋ rātını teminâederim, ***ondan sona da*** kendim yerim. (BKA I. 4. 59)

üs betonunu yārın atcaz Allah izin verise ***andan sora da*** parayı alcaz cebe sıvasını çerçefesi var. (SAKİA 1-11)

578. o nedenle

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Türkçe *o, neden* ve *ile* kelimelerinin birleşmesiyle oluşan birleşik yapılı bir cümle bağlayıcısıdır..

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Neden-sonuç cümlelerini açıklama göreviyle bağlar.

burada būday ekermiş zamanında būday ekellerimiş ***o neden***le şimdi buraya getirmiş adam parayı. (AYYA 79-15)

579. o sebepden

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *o* Arapça *sebep* ve yine Türkçe *ile* kelimelerinin kalıplaşmasıyla oluşmuş birleşik yapılı bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye açıklama göreviyle bağlar.

türkiyeyi temsil ͡eden türk bayra ̨ı, ***o sebebden*** ondan sona indirisiñ bayrañı, dü ̨ün bitenden sona ġorsuñ yerine. (BKA I. 14. 43)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

tabi sindi ġözelâulasım yakın cünkü ulaşım ͡èyi, ***o Sebebden*** o zamanna gebenen neyinen, gecele ̨in gözüñ görmez. (BKA I. 14. 60)

580. oysa (m)

Kökeni-Yapısı

Türkçe o zamiri ile ise şart ekinin kalıplaşmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Aralarında karşıtlık, aykırılık bulunan iki cümleyi tersine olarak, aksine anlamlarıyla birbirine bağlayan bir söz, oysaki, hâlbuki. (BTS) Basit yapılıdır.

Kullanım Şekli

Kullanım çeşitliliği çok değildir. "oysa, ōsā, oysam, oyse" şeklinde kullanımları vardır.

oysa: ben gine devam edirim ***oysa*** çocuḫ yoḫmuş. (TKYA 41-21)

ōsā: neden evlenip erkek sahibi olmadīmī sordu, ***ōsā*** evlendim hepsi de ġīz ōldū. (AKKYA 40-13)

oysam: yalınız ḫa baḳam pekiy geldinen ***oysam***. (KYA 35-5)

oyse: bu türküy böyle söyleller ***oyse*** bu yemenin türküsüdür. (TKYA 23-7)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye karşıtlık ilişkisi içerisinde bağlar. Bağlama fonksiyonu oldukça kuvvetlidir.

a. Cümleleri Bağlar

bänim damaT, süläymän täKäl da orda ugruyoñdur ***öysä*** şäyini görüyoñdur baḳırılda. (DGİA Kr. 3. 36)

buradan hemen dir geşdilē ***oysam*** bin depelere gidiyōlamış. (SYAÖ 105-9)

nedem diye ki ***oysa*** baba gėdiyerim diye düşiye kurbağanın peşine. (AYA 5-8)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

gittik uriya ḳaniyelan ***oysa*** bu beğeniy beni raḥmetli, ya kaniyeyi ya beni. (TA 28-19)

b. Karşıtlık Anlamı Taşır

ya olur ki bōlur mōlur, ***oysa*** ipini çözüp baḫacaḫmışım. (TKYA 41-30)

Oysa cümle bağlayıcısından daha çok TTA metinlerinde kullanılan bir diğer şekil ise oysa+m şeklidir. Dolayısıyla bağlaçların toplam sıralamasında *oysam* bağlacının yer almasının daha doğru olacağını düşünüyorum. *oysa* bağlacı +m ekini alarak bağlama işlevini daha kuvvetli bir şekilde yapar.

bili˛oñ mu bahçesine el etdi yüzbaşı ***oysam*** gece soyu˛a bizi ġāli yollicek. (ABİA 45/142)

çünKü ölümdän döndü ***oysam*** o saklı ora sigara alma gidiyudu. (DGİA Kp. 2. 20)

çekit neyse alacam yünnü çekit ***oysam*** çalintiymiş alduḫ. (TKYA 36-9)

ġarı sıkdırı sıkdırıvemiş hepisinin yüzlēni der ***oysam*** bana ide halı çarpdı dediler der. bunnā garı oynatmaya gidince. (UİA 1. 17. 153)

äğilincä buradan ḳasıkdan bi şiy sarḳdı bänim. ***oysam*** kiraş burā doldurmuş. (DGİA P. 2. 95)

581. oysa ki: Türkçe oysa kelimesinin Farsça ki bağlayıcısıyla birlikte kullanılması sonucunda oluşmuş bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

zanneTmış ği onın ğasassından düşmüş ğasadan alıyò ya. ***oysaki*** dükkancının hurmasıy- mış. (ADMKGSYA 65-36)

582. öbür tarafdan

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde oluşmuş bir bağlaçtır. Konuya farklı bir bakış açısı kazandırma amacıyla kullanılır. *öbür tarafdan* bağlacına *de* bağlacı eklenerek de aynı anlam ve kullanımda yeni bir bağlaç ortaya çıkmıştır. Her iki bağlaç grubu da kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Türkçe öbür kelimesi ile Arapça taraf kelimesinin çıkma hal ekini almış halinin kullanılmasıyla oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlaçlarıdır, cümleleri bağlarlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlarlar. Açıklama anlamıyla kullanılırlar.

parasını virmiyola diyú allah çıkartdırıyú ***öbür tarafdan*** diyu yāni inēni kesiyolā. (DEYA II-32. 83)

583. öbür tarafdan da: Türkçe *öbür* ve *de* bağlayıcısı ile Arapça taraf kelşmesinin çıkma hal ekini almış halinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir bağlaç grubuduru. Cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır.

böyle bir terefde adamın davaralarí geçileri, ġoyunları varmíş. öbür taraftan da bir bölüm goymuş. misafirláríní, ***öbür taraftan da*** adamın evdeki olan insanları halkı, hanímí, ġızí yani bölüm bölüm şimdiki daire odalar, mutfaḫ yoḫmuş. (MMA 16-47)

584. önce…sonra…

Kökeni-Yapısı

Aslında zarf olan *önce* ve *sonra* kelimelerinin cümleleri bağlama işleviyle kullanılması sonucunda oluşmuştur. Eski Türkçeden beri kullanılan ön+ce (Gülensoy, 2007: 662) şeklinde *ön* kelimesinin kökünden türeyen kelime +ce ekinin eklenmesiyle

bugünkü halini almıştır. *Sonra* kelimesi ise "son (g) +ra" (Gülensoy, 2007: 798) şekliyle Türkçenin ilk metinlerinden itibaren günümüze kadar kullanılagelmiştir. Bağlaç öbeği kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır:

Kullanım Şekli

TTA'da yaygın bir kullanım alanına sahip olan bağlaç öbeğinin metinlerimizde tespit ettiğimiz kullanım farklılıkları şöyledir: "önce…sonra…,önce…sona…, önce…sora"

önce…sonra…: ***önce*** çitlik olarak gelip gidiyolarımış halḳı ***sonra*** yerleşilmiş. (AYYA 40-1)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri sıralama bağlacı şeklinde birbirine bağlarlar. İki cümleyi ilişkisi içerisinde bağlayan bir bağlaçtır. Sıralama bağlacı olarak kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

önce iki kişi oynadı ***sōna*** üş kişi oynamaya başladı. (AYYGA 8-4)

b. Sıralama Bağlacı Olarak Kullanılır

ilk mesela ***önce*** olan‿evi gelir kız‿evinine bikaç kere ***sora*** söz alamaya gelir büyükler. (BÇÇA II. 5. 1)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

önceden ufaḳ datlı da olurdu dēl mi yani ġızı istedikten ***sora*** bi ilk önce hēcelik gelir ondan sora bir böyük datlı olur, etraf toplanır. (DYA 12-8)

585. önce…sōnadan…: Türkçe önce ve sonra kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla oluşan bir bağlaç grubudur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Açıklama anlamı taşır.

önce pembe giyelēdi, ***sōnadan*** beyaz dikmē başladılā. (AYYGA 36-2)

586. önce…sōra da…: Türkçe önce, sonra ve de kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesiyle oluşan bir bağlaç grubudur. Açıklama anlamı taşır. Cümleleri Bağlar. Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar.

yalanıyo ***önce*** hamur, ***sora da*** onu küçük küçükâaçıp büküyosun, tepsilere bırakıyosun. (BÇÇA II-5. 33)

587. önce…ondan sōra: Türkçe *önce, ondan* ve *sonra* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir yapıdadır. Açıklama anlamı taşır. Sıralama bağlacıdır.

önce kediye ver ***ondan sōna*** sen ye diyo. (YSİA 22-84)

önce burnuní dikerdıḫ onun. ***ondan sonra*** arḫa tarafları çıḫarırdıḫ. (VMA 31-50)

önce yēnim o köfteninde işde ısPanaḳlı yapıcıysañ ıspanānı dōran gözelce yānı ġoruḳ ġırmızı biberini ġoyarıḳ her şeyini ġoruḳ yani bi tepsi yaparıḳ içini ***ondan sonra da*** hamırı ġoyarıḳ. (DYA 6-57)

önce bi yüzük dakma oluyo dōrusu ***ōndan sōna*** bi de tekrar nişan oluyō. (SDA 16-24)

önce asgere gitmeden ***önce*** toplanırlar asgerlik günü gelesiye ġadar yirmi gün gece gündüz böle gezersin ***ondān sōna*** günün gelir. (SDA 9-1)

önce hēcelik gelir ***ondan sōra*** bir böyük datlı olur. (DYA 12-9)

588. önce…şindi…: Türkçe önce ve uş imdi kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir yapısı vardır. Açıklama anlamı taşır.

önce ziraT miyendiziydi, ***şindi*** öretmenē geşdi. (BAİA I. 2. 10)

öncälādän daha bol ‿ oluyodun ***şimdi*** o ġada olmuyo. (DGİA Km. 5. 287).

önce tütün ekilīdi, o biTdi ***şindi*** işde ekinneri bilene olī disem de yalan sölerim. (BAİA II. 2. 1)

589. önce…ondan sonra da: Türkçe önce, ondan , sonra ve de kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Açıklama bağlacıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir yapısı vardır.

önce de ısbanā atarıḳ. ***ondan sora da*** onu ġarışdırır ġaynar bişer. ondan sora indiririk onu da. (DYA 17-115)

590. örneğin

Kökeni-Yapısı

örnek+ (i) n örnek ve –n vasıta halinin birleşmesi sonucu oluşmuş bir bağlaçtır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

diyelim ***örnēn*** şimdi cami isterseniz baxalım. (SDA 6-5)

ē diyelim ki ***örnēn*** yoz zamanı geldiği zaman böle giderler. (SDA 6-21)

bozok yani bozuktan karsı köyden ***örni˛in*** karacaö˛renden bi sulale gelir. (BÇÇA I-5. 24)

şükür˘allaḫa çoK şēydir yanï. ***ôrneyin*** bi cenāzemiz˘olūr, bi cenāzèmiz˘olūr. (İİA 23-165)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

eski bayramlarda söyle; ***örne˛in*** gençlik dönemimizde diyelim hıdırellez deris mayısıñ altısı. (BÇÇA I-5. 36)

damatadayla gelin adayının balı oldugu bişey annıyo musun? onun için ***örnègin*** benim kendi kızımda nişanlı örnègin iki üç ay önce biz görücü usul˛le bôle tanıma usul˛le nisannandılar. (BÇÇA II-28. 8)

hani bitmiş vaziyetdeyiz. ***ôrne˛in*** afyon ekiyoduk bi kota şeyi çarpdılar, ondan sona bi tarla para alan alman bilmem bi şeler çarpdılar. (DEYA I. 12. 23)

591. öyle

Kökeni-Yapısı

o il-e yapısında bulunan sözcük Orta Türkçeden beri kullanılmaktadır (Gülensoy, 2007: 678). Onun gibi olan, ona benzer anlamında kullanılır. Türkçe olup bileşik yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

tatar düğünneri olduğu zaman şimdi bir delikanlıyı bir ata bindirirler. ***öyle*** ev ev çārmazlar. (AYYA 11-75)

gelin de böyle olmayaydı. ***öyle*** yaḫın ġoñşuña ünnüyuñ, gel ben diş‿edī ġaynadıyum deyi. BAİA (I. 1. 132)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

o zamana beni yüzbaşı aldı evine götürdü. ***öyle*** şurda burda su oldu bu oldu dīcek bi yanım yoḳ. (BBA 5-23)

zaman yalancı zamandır. ***oyle*** millet şey‿olmış ki ḳalan senın ḳafan kesåcehler di. (GMKA 1-467)

592. öyle ya

Kökeni-Yapısı

Türkçe *öyle* kelimesi ile Arapça *ya* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir. “kuşkusuz, tabii, elbette” (BTS) anlamında kullanılır.

Kullanım Şekli

öyle ya: gece çıḳıyoz işden ***öle ya*** zabahlin gidiyosun gece oliye āşam çıḳıyosuñ gene gece baḳıyosun. (ZBKİA 11-49)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacıdır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisin- den önceki cümleye onaylama anlamıyla bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

pire oldunen ***ôle ya***, ne ġada evle temiz olsa ille pire oliy. urdan neyse vadım, ne yaptın sen dedim. (BBA 14-97)

bavam ***ele ya*** bizler de ġaḫdıḫ ki ġardaşım dedim ya bizim memleketimiz de güllük gülüstanlığidi. (DMİA 4-135)

Görevi

a. Onaylama Anlamı Taşır

öyle ya bu muḫlamayi yemá usuli boledír. (29-36) RİA

e hazır nerde bulacāsen koyli olmayınca närden ye… ***öylä yä*** hazıř yēcesen. (THA 4521)

onla nelan geçinıdıla o adamlar? ***öyle ya*** diyelim ġaçaḳçılıḳ yapmay. (TYA 2-65)

öyli ya tābī toḫdur da isterik. (NYA 7-18)

593. öyle mi: *Öyle mi* bağlayıcısı ise soru yoluyla açıklama yapmak amacıyla tercih edilen bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

üç milyona çalışmaz ***eyle mi*** bir milyona sivas da çaluşur. (SMİKA 15d-21)

594. öyleyse

Kökeni-Yapısı

Türkçe *öyle* ve *ise*'nin kalıplaşmasıyla oluşmuş bağlaçlardan biridir. Bileşik yapılı bir bağlaçtır. Kullanıldığı cümlelerde o halde anlamındadır.

Kullanım Şekli

TTA metinlerinde *öyleyse* bağlayıcısında kelime başı ö>e değişimi en sık rastlana ünlü değişimidir. “elese, eleyise, ėlĕse, öyleyise, öyleyisa, üleyse, öläsä, illise, öyleysem. ”şeklinde kullanım farklılıkları vardır.

ėlese: her şeyi açıḫ açıḫ oḫir. dedim: biz de de ėledir. ***ėlese*** sen niye bilmirsen. (VMA 36-24)

ėlese: ortancası dedi dur ben ***ėlese*** almas gerdanlıġını yolladı. (DİÇÇA 13-42)

eleyise: sen şimdi ***eleyise*** bizim çocuğa bir ay izin ver. (EİA C. II. s. 192)

öyleyse: dėr ki: ***öyleyse*** benim rabbim gözle görınmez elle tutılmaz öle bir allahtır ki beni yidiren, giydiren. (UMA 3-46)

öyleyisa: yağli boya yaparum. öyleyisa dedi yarun saba gel da dedi. (RİA 10-293)

üleyse: üleyse dedi bu gün öte dedi gelmēcēn dedi. (KİMİK 7-5)

öläsä: eh ***öläsä*** ōlum bändä ġoz ilacı var. (KİEA 1-36)

oläse: o da hayır däyo. ***0läse*** hadi gidem däyo. (BİA 3-240)

öyleysem: gördüm pirisa satıb duru dimiş. ***öyleysem*** dimiş bi kübde altınları varımış paraları varımış. (EYA 1-57)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bizim burada işgü yoḫdur. ***elese*** ben ayriliyim yedi olmadan. (EYÖA 5-6/24)

dedim al lan. ***eylėyse*** dedi eyle de sıḫıntı çekmedim. (SMİKA 17d-8)

ben gidem ‿ eve benım ‿ ağam gelsın, senı beñe istesın. madam ***oyleyse*** sen benı ḳoy mezele ustúmú ḳapat. (GMKA 23-84)

yav sen dile dilāñi ***öyleyse*** dėmiş diliñi dilime dār yėter başġa bīşīy isTemem. (YSİA 1-24)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

kiralukdu, dedi dedim; ***öyleyise*** bakalum bi nasu bi şedu. (RİA 10-258)

benim nä ġabētim varımış dädim. ***ölėse*** sen boyunduruğu ġucāŋa alıvä dädi (BİA 10-77)

hamama gėdiyom dėmiş faḫir adam. ŭla ***öyleyse*** saña bī çifT ayaKġabı alaḫ da giy dėmiş (YSİA 7-10)

dedikden sōña dedi raḫātsızlāştım dedi. peki hadi ***öylēyse*** idāre èdelim (İİA II21. 223)

yav duġuni duyunce bu seFer ***elese*** bizim pehlivanları bu rumlar güçlü ya rum köyümüş hem de oni duyunca rumlar geliyollar. (SBA 2-35)

b. Sonuç Anlamı Taşır

oğlanlar giTTi, bu vėrdi pėşıne. ė dėdi: "***ėlese***, her nese, bunnar menímdır. " (VMA 17-102)

tamam ***illise*** biz bunu ḳaraḳōlā şikāT edelim (AKKYA 1-65)

ben de gidiyim ***öyleyise*** buyur gidelim. (OAAD Cıhtayların Anasının Hikayesi-108)

595. öylelikle

Kökeni-Yapısı

Türkçe *öyle+lik* ve *ile* ek ve kelimelerinin birleşmesi sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Birleşik yapıdadır. En sonunda anlamında kullanılır. Birleşik yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri sonuç anlamıyla birbirine bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ellikinci gėcesi oḫunur. ***öylelikle*** ölü bitmiş olur. (TAYA 6-9)

iP miP boyayollar. ***ulelikle*** boyalı, boyacıḳ soñ tāmı dönmüş böğecik olaraḳ geçmiş. (AYYA 43-10)

su aslında içme suyu adı altında su fazla diyollar. ***ulelikle*** işde bu altı yedi senedir şėTdiler. (AYYA 43-63)

Görevi

Cümle başı bağlacı olarak kullanılan kelime sonuç anlamlı bağlaçlardan biridir.

a. Sonuç Anlamı Taşır

ayrıyeten de oKurlar. ***öylelikçe*** ġabir ziyareti biter. (ŞHA II. 14. 100)

topu sıḳTılar izmit mafâolacaḳ. ***öyleliKsire*** ileri getdi. (ÇA A6. 8. 8)

ora ören olmuş. ***öyleliksıra*** dedem yetim ġalmış. (ÇA A3. 4. 45)

596. öyle anlaşılıyor

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *öyle* ve *anlaşıl-* kelimelerinin birlikte kullanılması sonucu ortaya çıkmıştır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye açıklama göreviyle bağlar.

dėmek ki ***öyl_ annaşılıyōr*** bunar orada da olsa bir bina da yahut da evde değillerimiş. (ÇA A6. 3. 3)

597. öyle ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *öyle* kelimesi ile Farsça *ki* kelimelerinin kelime grubu şeklinde kullanılmasıyla ortaya çıkan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

çoḫ ki sevir ***ele ki*** yavralir getmesin. (EİA C. I. s. 306)

orada atları çayıra vurup yatmışlar aşşaği, ***eyle ki*** yorgunnuḫdan çoḫ yatmışlar. (GKAYA 1-226)

Görevi

a. Üsteleme Anlamı Taşır

gelinler ŭlene ḳadar o bitlerı atiyurlerdi. ya`ni ***oyle ki*** sen boyle baḫıyun ki adamın burda bit gidiyur, adam boyle yapiyur. (GMKA 3-87)

bütün ‿ásgerle, şunu bunu toPlanayōru. orda geçeyōlābunna meydana. ***öleki*** öteki eveli ġız alceñ de şē eden adama eT hamleni deyo hazrati ali. (DİGBA Ç. 04. 36)

gösteriyi diyi ***öyle ki*** bi aḳis adam deniz kenarında o da yoḳ diyomuş ġız çocūnun ne gerā var diyomuş. (DYA 37-85)

beyböyrek bu sözleri duydi ya üregi ***éyle ki*** biberler kibin yandıbir ateş düşti içine. (GKAYA 1-289)

598. ösen

Kökeni-Yapısı

Herhalde ve elbette, tabi ki anlamlarda kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçedir. ***Öyle ise+n*** yapısı Sandıklı ve yöresi ağızlarında *ösen* şekliyle kullanılır. Birleşik yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye tahmin ve onaylama anlamlarıyla bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

geri gelmiş oraya soḳulmuş ***Ösen*** bu dede canı sevdim bunun muydu bilmeyon gari. (SYAÖ 74-13)

namaz ġılarlā ee ġari olan oluyodu ***önseñ*** bende bālıyındır. (SYAÖ 39-122)

Görevi

Sadece Sandıklı ve yöresi metinlerinde rastladığımız bağlaç onaylama ve tahmin-olasılık anlamlarında kullanılır.

a. Onaylama Anlamı Taşır

vā ***öseŋ*** söz alırlā yemek yaparlā. (SYAÖ 74-102)

gari böle iki asger tayin ͜etmiş, sancādır ***Ösen*** bi dişimiz sancā vurdurdu mu o düşerimiş. (SYAÖ 78-65)

b. Olasılık Anlamı Taşır

muzaffer gessiŋ deye ***önsen*** şurdandı orayı da bilemeyoŋ buraya gessin dedile. (SYAÖ 79-34)

kindi ezeninde simava girdim ***ösen***, seyman hıdrellez. (KYA 33-13)

599. peki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *pek* ve *iyi* kelimelerinin birleşimiyle oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır (Gülensoy, 2007: 691). Aslında bir cevap ünlemidir fakat cümleleri bağladığı için aynı zamanda cümle bağlayıcısıdır. cümle başı bağlacı olarak da kullanılır. Türkçe peki kelimesi birleşik yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bugün şėyín çeKírdegínnen trilyonlarnan yağ çıḫì. ***peki*** bunun manasi nedír? (VMA 8-82)

yazzıḫ faḫırlıḫTan ġurtulsuñ dėdi diye getirdiK dėmiş ***pekiy*** insan ͜ōlu dile dilāñi dėmiş. (YSİA 1-21)

müslüman mezarlığidír. ġurban ͜olum ben sana. ***peki*** otuz ḫanenín mezarlíği bu Keder' olur. (VMA 31-144)

Görevi

a. Kabullenme Anlamı Taşır

peki hacı teyze eski evliliklerde neyi tikḴate alıyodular (SİA Ortaköy-66)

ben onu geri ezaT‿ėTdim, bıraḫTım orıya diyo. ***peki*** o orda ġassıñ diyo. (YSİA 6-59)

neçar diyi ki ***peki*** sen bu etlerı neye gotúrisın diyi. (GMKA 1-121)

peki hiç mi merāḳ‿ėtmedin (SİA ortaköy-44)

işimize bakalım derler. ***peki*** hayırlı olsun derler, hayırlı olsun dändi mi bi lokum yenir. (BKA II. 1. 6)

600. peki ama: *peki* kelimesi *ama* bağlacıyla birleştiği zaman açıklama göreviyle kullanılır. Kelime grubuşeklinde öbekleşerek kullanılır. Karşıtlık anlamı taşır.

yèdi yüz millon belki bu adama yetmiyo. ***peki ama*** köprü altında yatana netcez. (BKA I. 3. 53)

601. sade

Kökeni-Yapısı

Farsça olan bu kelime yalnızca, yalnız, ancak, sadece anlamında olup yabancı kökenli bağlaç grubundadır. Kullanıldığı cümleye yalnız, yeter kianlamları katar.

Kullanım Şekli

sade: oḫumiş adam azdi. ***sade*** benim bi emcem vardı. (AYA 4-24)

sede: on altın verdiki teh ***sede*** üzini görim. (EA s. 79)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisin- den önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

usulmuş adetmiş bu ***sāde*** bizde de‿il yani. (BGYA 7-28)

şindi o zaman bıçġıcılıḲ yoḳ ***sāde*** el gücünnen keresdeciliK va. (BAİA I. 4. 30)

inan şöle ki o gice hiç‿olmazsa …böle bāşiş alır dü‿ün parasından hariç bir milyon sāde başiş alır. (BÜYA 1-280)

hepsi de angarada ben ***säde*** hanımla buradayın. (ELDİA 7-1)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

tā başkaları da vadı, sōna dalıştılā onna. ***sāde*** biz ḳaldıḳ ‿orda. (AYYGA 14-16)

ḳışın biz ***sāde*** zobada yaparıḫ. (NİYA 15-94)

o ḳadar ḳolaydır çünkü sen ***sāde*** eserinle uğraşısın. (SİFSİA I-246)

ḳızı almağa ondan sona giderdiler ***sade*** erkeḳ tarafı. (TA 7-37)

heç ‿olan, ġız hèç ‿olmadı ki. ***sade*** bi ben ‿ävde duruyon ‿işde ôle. (BKA I. 18. 29)

ḫamır ġatılmī ya. sāde süt sovan yā. (BAİA IV. 7. 97)

yok, var ġullanılabilir ‿arazi, ***sade*** burası degilâaşşā mā ʿalleniñ ‿o çevresinde var. (BKA I. 20. 39)

602. sadece

Kökeni-Yapısı

Anlamı ve kullanımı *sade* bağlacı ile aynıdır. Farsça *sade* kelimesi ile Türkçe eşitlik eki –ce'nin birleşmesiyle oluşmuştur. Yapısı sade+ce şeklindedir. Kullanıldığı cümlelere ancak, fakat, yeter ki anlamlarını katar.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

başġa ġatlı filan ġatmıyız. ***sadece*** buydey unu. (BÇÇA I. 12. 15)

burada esgi kiliseler var. ***sadece*** bu bır ḳale ısmı olmış. (AKYA 10-54)

bu derede onlara ait kiliseler var. ***sadece*** benim bildiğim bu ḳadar. (AKYA 10-65)

yapılacaḫ tıbbi heÇ bişem yoḫdı. ***sadece*** ebenın şeyine ğalmış bīşīydi. (ADMKGSYA 15-83)

köyde erkekler tüm öldü. ***sadece*** dul; avratlar ġaldı. (AYYA 30-1)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

sādıcı da olur, yanında oynallar. ***sādece*** yanında arḳadaşlıḳ yapıyor. (AYYA 77-31)

ziyareT ͡ èdilcek bi durum yoK, ***sadece*** bi depeciK, depeciK. (ŞHA I. 12. 16)

bizim bölüklerde hiç kimse yok. ***sadece*** nöbetÇiler var. (SDA 9-33)

büyük oğlime istirim. hèç bi şey diyemir. ġıpġırmízí olir, yerinde ġalir. yani ***sadece*** terbiyeli terbiyeli edepli edepli önüne baḫir. (MMA 13-34)

bizde meyva olmadi için ***sadece*** bizde fasilye ġuru fasilye ta serin dü¸ünü tazesi èdeler. (ŞHA I. 11. 113)

Sadece kelimesini anlamını Türkiye Türkçesi ağızlarında bi kelimesi de karşılamaktadır.

annemin yedi dene çocuk ölmüş hep bi ben galmışım hiç benim gardeşim yok. (MMKKAÖ VI. 1. 24)

603. sakın

Kökeni-Yapısı

Aman, asla anlamlarında kullanılan bu bağlaç basit yapılı bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçedir**.**

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

hacemmi dèdim ayrancı'ya geliyoruz ***saḳın*** berendililere vèresiye vèrmeyiñ dī öñümüze geçiyollar. (AYYA 25-10)

dedi ki ey ben çocuḳum ***saḳın*** ben ḳaçmadan burdan gitmeyin. gidersiniz aç ḳalırsınız. (KBİKAİ 19-30)

yavrıla anasına bağırışıyola. ana bizi yède yatan ġurtadı, ***sakın*** oŋa bīşä yapma. (BİA 3-215)

o da dedi ki ***sakın*** daşı patlatdırman, ben size bi kopretif hurduruyum, devlet de bunun şeydemez dedi. (DEYA I. 19. 14)

Görevi

a. Kesinlik Anlamı Taşır

falan zaman, falan tarihde, falan sahada kelāyin yanındayız ***saḳın*** evden ayrılmasun. (5-129) ZBKİA

dinle insanōlu benim sözümü ***saḳın*** bir gönülü yıḳıcı olma. (AYYA 97-1)

saḳın bĭ yäden çalmış filan olma däyo. (BİA 2-61)

devlet su işlerinden çanakKaleli, o da dedi ki ***sakın*** dası patlatdırman. (DEYA I. 19. 13)

ondan mektup geldi bize ara ara. ***saḳın*** ratınızı bozmayın ökümetin siyaseti bu deye. (KBİKAİ 23-35)

604. sanırım/sanırsın

Kökeni-Yapısı

Türkçe *san-* fiilinin geniş zamanlı çekimleri sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bağlaçlardır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Ancak bazen cümle sonunda da kullanıldığı görülür. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlayan cümle bağlayıcılarıdır.

a. Cümleleri Bağlar

hatTa ġayseriden ev mev aldīyīdī ne bilek ev mev aldığına göre herhālde bir şeyler buldular bulmasa ***sanırım*** nasıl göçsün. (AKKYA 35-4)

oğlak ürkidiye ***sanıyam*** me˛ersem osman aşşa yanıma yatmış. (SDA 1-135)

ġandírír dedenin boğazından ˛aşağı gelir. düşmandır sen düşmandan dost ˛olir ***sanirsin*** vurir, öldürür. (MMA 8-41)

Görevi

San- fiilinin köküne getirilen bazı eklerle yapılan cümle bağlayıcısı tahmin-olasılık anlamı verecek şekilde kullanılır.

a. Olasılık Anlamı Taşır

onnan sona ***sanırım*** eliye doru, ellilerde bi das ġaydı ba˛ar mevsiminde bi çocu öldü. onnan soña hızlandı gayrı. (BÇÇA I-15. 9)

o yürürlüe ġoydu da ingilap oldu atnan menderesâortadan şi yaptı. yatıyodun˛o da ***sanırım***. (BÇÇA I. 15. 13)

çok eskiyizâannadabildim mi. ***sanırım*** biz türkmeniz. annadabildim mi. (BÇÇA I-15. 20)

ikisi birdän. sän bak ‿ıyo ***sanısıñ*** ikÏsi dä his gömäzdi. (DGİA C. 1. 206)

605. sanıy ki: *san*-fiili Farsça *ki* bağlacıyla kalıplaşarak farklı bir cümle bağlayıcısı olur. *sanıy ki* tahmin anlamlı bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır.

ey börege bunari dedikden sora soriy ki: aşuḫ ġardaş ***saniy ki*** o bir aşuḫdur. (GKAYA 1-362)

606. sanki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *san*- ile Farsça *ki*nin birleşmesiyle oluşmuş karışık kökenli birleşik yapılı bir bağlaçtır. Farz edelim ki, güya, sözüm ona, sözde anlamlarında kullanılan bağlaç cümle bağlayıcısıdır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında fonetik farklılıklardan kaynaklanan kullanım çeşitliliği fazla olan bağlaçlardan biridir. “sanki, zanki, sāki, sañgisi, sankėm, sankim, sanḳı, sancı, sanci, sankinim, sonki. ” şeklinde kullanımları mevcuttur.

sanki: zararı yoḫ onuda alīdım. ***sanki*** ben alıp da ağzına mı atıyo dedim onar da getti işte beyle. (5-35) KİGKA

zanki: ***zanki*** şah derdime derman eyledi. (AİAD Han Kızına Hitab-4)

sāki: bu aganıng gozel bi gızı dünyaye ġelmiş ki doğan aya doğdum deye ***sāki***. (AAT Göco Türkusu-3)

sañgisi: yapraklınıñ hangi köyündensin? didi ***sañgisi*** oralı olmuş. (YİA 22-35)

sankėm: elanktrik fılan yoḫdı, lambáyı mambáyı söndürdüler. ***sankėm*** bişe görmeduḫ. (BMİKA 1-177)

sankim: tih tih yüzüme baḫdi ***sankim*** beni tanirdi. (EA s. 81)

sanḳı: soynarlar, oynarlar işde ***sanḳı*** işde, işde yaḳım dèdim türkü işde ya. (ŞHA I. 10. 36)

sanci: şindi gidi bèle bi ağacın başına tikani. ***sanci*** çuroyi hebbi soği. neysene. (VGKHA 19-56)

sancı: ġızım gel baḫim, ***sancı*** benim evladımsıñ baḫsana. (ASA

sankinim: ḳoliyi kendini amma hem atiyo hem gaçi ***sankinim*** şindi kalmış urdan bile. (DTYA 17-28)

sonki: ben bi gelmomaḳ duşundūm yoḳ da. ***sonki*** giddúng yok midü. (RİHA 1-102)

sanke: arḳadaşım ***sanke*** bizim tuvaliti bedava bulmuş gibi tuvalete gidesi geldi. (OİYA 14-9)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisin- den önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bi de ben de ġoşdum ***sāki*** harbediyola. (ZBKİA 8-48)

geyinmiş ġuşanmış ***sanki*** tezeden gelinâolmuş bāna. (MİA 1-24)

ambayı mambayı söndürdiler ***sankėm*** bişe görmeduḫ yado gėtti gėri döndü dėdi. (BMİKA 1-177)

zararı yoḫ onu da alıdım ***sanki*** ben alıp da aġzına mı atıyodu, dedim onarda geTdi. (KİGKA 5-35)

Bazen cümle sonunda da kullanılan bu bağlaç bu haliyle benzerliğin kuvvetlendirildiği anlamı verir.

seni kim alacādı fatmā dalinin biriyidiñ arḫadaş ***sanki***. (NEKYA 1-106)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

şöle aramaya gettiler ulen ***sanki*** eliñine ġoymuş gibi şöle bi depeye geTtiler. (KMYA 18-87)

bälimden alt yannım hiç ***saŋḳi*** benden däğilimiş gibi. yäre basan däyon āh. (BİA 10-5)

yaho neḳ‹ḳadar hoş ***sanki*** evimizde hiç gormemişuḫ, ḥaḳḳat gormemişuḫ. (DİÇÇA 8-33)

b. Benzerlik Anlamı Taşır

ġırdıŋ ġanadımı ġolumu felek ***sanki*** bülbül etdiñ dilimi felek. (ŞYA 5-84)

bir çekirge geldi dediler güñüz ***sanki*** dersin ki gölge gibi. (MİA 11-14)

anteb dedikleri bir böyük şehir ahar gózyaslarım ***sanki*** bir nehir. (ŞYA 5-86)

çocuġ heç ***sanki*** bi loḳma bi iğneydi düşti yere. (DA 8-46)

hayġırışlarını dile getirerek ***sanki*** oy‿umuş gibi oḫurlar. (KŞYA 5-46)

bi aḳ peteḳ ye ōlum onu ***saŋḳı*** ekmek dilimi yer gibi yedim ben onu ta bı ġadarıḳa. (SYAÖ 39-65)

c. Olasılık Anlamı Taşır

beki ramazan ossa gene anam bubam gene tutardı ***saŋḳı*** ḳurbanmış eralde. (KİMİK 2-51)

onlarda arayip buldiler keloğlen zararı yoḫ deyir "***sanki*** seni burada kim tanir. " (KBAYA 48-44)

ince ince gider yolu ***sanki*** vardır onun ḳolu ; ne ḳar dinner ne de dolu. (AKYA 13-54)

607. sanki de: Türkçe san fiili Farsça ki ve Türkçe de bağlayıcılarının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

acile çekdi ayāmi arhadaş heç bi īne vurdu hā ***sanki de*** hėç uyuşmadı batan‹ine zānedim ki çüvü çaḫiyler ayāma. (DMİA 1-42)

608. say ki/saysın ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *say-* fiilinin emir ikinci tekil şahıs çekimi ile Farsça *ki* kelimesinin kalıplaşarak kullanılması sonucu oluşmuş karışık kökenli bir cümle bağlayıcılarıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bu bağlaçlar "farz edelim ki, diyelim ki" anlamlarında kullanılan bağlaçlardır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlaçlarıdır, cümleleri bağlarlar. Başında bulunduğpu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Varsayım anlamlı bağlaçlardır. Cümle bağlayıcısı olarak kullanılırlar.

oğli almanyiya getdi deyin heç canını sıḫmasın; ***saysın ki*** esgere yolladıḫ. (GKAYA s. 216)

Görevi

a. Varsayım Anlamı Taşır

gelen zarar malın başına gelsin ***say ki*** birine bağışladın bir hèyir èẗdin. (GKAYA s. 216)

sayḳı annesi hanı bi neni çā˛ırıveriya. (KİYA 37-60)

engellerīn şoruynan diyır ***say ḳı*** ġızılca dālara söylüyüler. (ÇA B3. 11. 13)

609. sebep

Kökeni-Yapısı

Arapça *sebep* kelimesinin basit yapılı bir şekilde kullanılmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlaçlarıdır, cümleleri bağlarlar. İki cümleyi birbirine nedenli-açıklama anlamıyla bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

garşı ġeliyor ve ***sebeb*** _ asgerden ġaşmış. (DMİA 4-71)

Görevi

Türkiye Türkçesi ağızlarında açıklama anlamıyla kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

feğaT malesef ben sesımı pĭlağa vermedım. dedım ben sulemem. ***sebeb*** hikayeyi oynamayı hağğınan söylersen günahdır. (ADMKGSYA 32-37)

sebep kelimesinin görevini bazen *neden* kelimesi karşılar.

olmadı iki ay‿efennim. memnunuz efennim. ***neden*** allah hepsini vermiş yani niye memnun olmayalım. (ŞHA I. 15. 80)

610. sebebiyse: Arapça sebep kelimesi ile Türkçe ise'nin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir. Bir leşik yapılıdır. Açıklama anlamı taşır.

sebebiyse hiç olmazsa şorayı görüyon (KMYA 20-4)

611. senin anlayacağın

Kökeni-Yapısı:

Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye açıklama göreviyle bağlar.

bugunnerden o dugunner iyi oluyodu şindikinne bantınā şuna geçiyo. ***seniñ añnacāĝañ***, pek bi dadı olmuyo düğünnerin. (EMİA 61-43)

612. sırf

Kökeni-Yapısı:

Arapça olan bu bağlaç sadece, yalnızca anlamlarında kullanılır. Basit yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

hiçbir ġāve çay bile yapılmaz. sırf düyün evinden temin edilir kim u adamıñ şerefine gelennere unlar ağarlar. (KYA 51-69)

kavùrma eT‿olur, s***ırf***‿eTÃolur. (ŞHA I. 8. 61)

bizdeki bulunan sığır, geçi, ġoyun, beygir. yani ***sırf*** bunnarnan idare tēmin edilirdi. (KYA 51-27)

biz bugün çay‿içemìdíḫ sen ***síf*** bèle ehmeKnen pènír mi yiyípsen. (VMA 5-90)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

tahsili yuğudu ***sırF*** cahildi yalnız bugün sän däFdärdä bir häsäP yäpärḳän äkini bänä şöyle därmiş. (DGİA Kr. 2. 221)

yok canım. guyruḫ yā, goyunuñ guyruk yā, bu ***sırf*** goyunuñ südünden çıkıyo, yani südünden. (EMİA 31-78)

kumar‿oynamadım çalışdım, ***sırf*** ġarnımı doyurdum para mara da yapamadım. (DGİA Y. 5. 130)

durduḫ çaylaḫ ***sırf*** buzdur. (VMA 51-35).

oğlum därdi bu ayıP digil därdi ula, ***sırf*** bozuḳ orospuluḳ ġahPalıḳ mı därdi. (DGİA Kr. 2. 245)

eselā ordā harb zamanında ġalan ġafa gövde bacak orlā ***sırf*** sāten etrafı mezarlığımış. (SİNA II. 6. 59)

baK o günün bağrınan üç yätmiş bäş milyon ***sırf*** birinci dönämâiçin para yatırdım. (DGİA Kp. 3. 26)

mehmed vardı onun bi oTu var gendinden başḳa kimse bilmezdi ***sırf*** yara içındı. (GMKA 17-17)

613. siz de bilirsiniz ya

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *siz, de ve bil* fiili ile Arapça *ya* kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle bağlayıcısıdr, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

sığır çıkdı sığır çıkdı ***siz de bilirsiniŋiz*** yá sizin o taraFlarda sığırı sürēlērdi. (SDA 17-11)

614. sonra

Kökeni-Yapısı

Aslında zarf olan bu sözcükler Türkiye Türkçesi ağızlarında cümleleri birbirine bağlayan cümle bağlaçları göreviyle kullanılmaktadır. *son (g) +ra* şeklinde oluşan sözcük, Türkçedir. *sonra da* bağlacı ise kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

sōna: ġadın māsuzdan aman herif yapma etme ***sōna*** ġomşu bize neder. (AKKYA 1-40)

sonra: bi şey ekmiyos. fasılya, domates ***sonra*** bahcede olanlardan elma, armud, kiras, vişne bunlar var. (ELDİA 13-7)

soñra: işde orta oḳuldan birçoḳ mēzunnar meydana geldi. bunnar dışarılarda oḳudu. ***soñra*** ayrancımıza ufaġ da olsa bir barajımız yapıldı. (AYYA 11-30)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup, cümleleri bağlarlar. Kendilerinden sonraki cümleyi önceki cümleye bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

bi kişi çala, bi kişi oynadı. ***sona*** iki kişi oynama başladı. (AYYGA 1-27)

ne oldūnu bilmiyyo tabī. ***sōna*** bu ġadā yālı yinmiyyodu tabi esgiden. (ABİA 14-45)

bu köyüñ ilk ismini ondan alıyu bizim köyle. ḫacı ḫasannarımış ͡unna, ***sōna*** zaman geçiyu bu ḫacı asannarı ġabıl etmiyu. (BAİA I. 4. 5)

bunnarı da içerle, ġaynadırla da. ***sona*** yemek üzerine ekerle nana, maydanus gibi, yimesini de yirler. (BBA 5-134)

oḳuldan geli onnara yemek yapāi ***sōna*** ġaylı işde biraz ġomşulara dōru gidebilōsañ Fakdiñ varsa misāfillie gidiyōz. (ABİA 29-16)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

adam gece giriyo eve ásgere habar verince ġadana adam hüdüdü aşıyo. ***sōna*** bi biz ben makinalı tüvēle doḳuzuncu bölūñ emrindeydim. (ABİA 21-41)

ġoca köylüyü dāvet ͡edersiñ. ***sōna*** sünedi gelir sünetini yaparsıñ ōlanısa. (BAİA I. 2. 63)

b. Ekleme Anlamı Taşır

bol olsun diye ekseri yılbaşlarında yapıyormuşlar onu. ***sōra*** çiberek pişiriyorlar. (AYYA 15-4)

beş ͡on gün bôle devam ediyo. ***sōna*** papatya gibi, sinameki gibi otlarıñ çok faydası vardır. (SDA 13-90)

bu sebePle işde geçiniP gidiyor cema ͵atımız. ***soñra*** burada bir orta oḳulumuz açıldı. (AYYA 11-27)

615. sonra da: Türkçe *sonra* kelimesi ile *de* bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir bağlaç öbeğidir. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama anlamı taşır.

ġaynanam her ġün ͡onuñ yanina geliridi, ***sona da*** benim yanıma urardı. (YÇA 2-2)

satılacaḫ satılır, ġalan ġaynadılır ***soynada*** serer ġurudur, temizleriz orda ügüdür. (MİA 22-2)

eyle eyle harmanı bitiriydik ***sōna da*** sürülerdi. (MİA 37-47)

ğasayı da āçor götirecelleri denı torbaya altın ğoyolar. ***sonra da*** omızlarına alır geliller. (6-33) ADMKGSYA

616. sonradan

Kökeni-Yapısı

Türkçe *sonra* kelimesinin –dan çıkma hal ekini almasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. *sonra* kelimesine *de/da* bağlacı eklenmesiyle de kelime grubu şeklinde kullanılan bir bağlaç oluşur. Her iki bağlaç da Türkçedir. Aslında zarf görevli olan kelimeler iki cümleyi bağlama işleviyle kullanılırlar.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

çay toḫtordu. çay ḫastalara verılırdı. ***sonradan*** oldu çay. (GMKA 2-24)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

ilk◡eltim, bi tene akpınardan aldıla. onna ī̆dilé baştan, ***sonadan*** araları bozuldu. (AYYGA 1 -43)

dükkanların ğarışında bēle diK durdı. ***sonradan*** ğucağına yere serıldı uzaTdılar. (ADMKGSYA 46-52)

burày̆à ōr̆hāniye mazılıK demişlēr. hē ōr̆hāniye mazılıK. ***sōñadān*** bin dokūz yüz◡ātmış yılında ihsāniye kazā olūncà ōrhanníyá dôndū̄. (İİA 26-4)

b. Ekleme Anlamı Taşır

dömbeg bi ġavalcı bi ġaval dömbegci çalallādı, ***sonadan*** işde ġırnata kemāne. (ABİA 12-63)

617. sonadan da: Türkçe sonra kelimesi ile de bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Sonra kelimesindeki –r sesi düşme eğilimindedir. Açıklama anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir yapısı vardır.

o direKTorunan da birez devam‿ėTdim memnun olduḫ, ***sōnadan da*** beriki moturdan direKTor‿aldım. (YSİA 3a-18)

ben‿aldım ḳaçtım çocu. dedi. ***sonadan da*** eve kızı alınca yeniden makeme oldula. (AYYGA 14-6)

618. sorsan

Kökeni-Yapısı

sor- fiilinin dilek-şart kip eki ikinci tekil şahıs durumunun kalıplaşmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Cümle şeklinde öbekleşmiş yapıdadır. Türkçedir. Taranan metinlerde sadece Rize ve çevresinde tespit edilmiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Cümle başı bağlacı olup tahmin göreviyle kullanılmıştır. Benzerlik göreviyle kullanılan bir bağlaçtır.

ben benum bildiğumdan ***sorsan*** oriya bişe etdum de herıfc'ağızı haksuz ettik orda. (24-14) RİA

sorsan bu geminun kaptanıdur (RİA I.)

619. sözüm

Kökeni-Yapısı

Sadece Manisa merkez ve köy ağızlarında rastladığımız bağlaç basit yapılı olup Türkçedir. Kullanıldığı cümlelerde örneğin anlamı verir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisin den önceki cümleye bağlar.

hani kendi anası bobası ne derse o olur, ***Sözüm*** ben aa vāmicen etmicen demez. (MMKKAÖ IV. 2. 2)

toplanılıyo o gün ***sözüm*** davul çalınır oynanır o gün. (MMKKAÖ II. 1, 2, 3, 4. 298)

Görevi

Türkiye Türkçesi ağızlarına has bir kullanımdır. Açıklama anlamı taşır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

düğünde arḳádeşler toplanır, ***Sözüm*** cuma gün dübek döğülür. (MMKKAÖ IV. 2. 5)

ayşam olur gälin alıcılā gelir ***sözüm*** atılan gälinede bindirilē. (MMKKAÖ IV. 2. 17)

ezenlēne çocīn ġulāna ġuvalā adı ne olacāsa ***sözüm*** elif olcāsa bunun adı Elif diyelē. (MMKKAÖ III. 2. 256)

620. sözün gelişi

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Sözün sırası gelmişken anlamında kullanılan bir bağlaçtır. Türkçe *söz* ve *gel-* kelimeleri tamlama grubu şeklinde birleşerek oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

çocüğunü ġuceğına almazdi. çocuğünu sevmezdi. ***sözün gelişi*** gelürdi, içerde ayilesinden ekmeg su isdemezdi. (EYÖA 6-2/55)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

sözün gelişi üç adam var herisine ne verirıḫ üşde bir hisse. (EİA C. I. s. 306)

621. söz gelimi

Kökeni-Yapısı

Türkçe *söz* ve *gel-* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır**. "**Bir düşünceyi açıklamak için örnek gösterileceğinde o örneğe giriş olarak söylenen bir söz, söz gelimi, söz misali, temsil, söz temsili, örneğin, mesela, bilfarz" (BTS) anlamında kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye açıklama anlamıyla bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

o zaman tam nişan olur, ondan sōna bu ḳız işte ***söz gelimi*** herkesin variyetine göre. (BÜYA 1-23)

ha hindi huralardan assañ ġafa sarmıyu. nirden ‿olusa ossuñ. ***söz gelimi*** torun var ġızıñ, ikisi de subay. (BAİA I. 5. 10)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

onlar o odayı yilleştirirken ***söz gelimi*** işte sāt onbir oniki ölen olacaḳ (BÜYA 1-315)

şinci ***söz gelimi*** böyük şelbetâideller. (BÜYA 1-30)

622. söz mesela

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *söz* ve Arapça *mesela* kelimelerinin öbekleşerek kullanılmasıyla oluşmuştur.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

nen çalañ işde uyudun ***söz mesela*** şeyi açiyullar ya televüzüyonu ya teyibi onan çocuġ uyuyur. (ÇA A7. 10. 14)

onnan ev geçindiridik ***söz misal'a*** ekini tırpanan biçerdik. (AEİA 29-35)

Görevi

TTA'ya mahsus bir kullanımı vardır. Açıklama anlamı taşır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

efendim ondan sōna şimdi ġapınıñ önünde ***söz miseli*** icābında unu da ö˛üdmüyoruz. (AEİA 29-37)

siñiñin üsdünde bunu ***söz miseli*** sıvtēne şeyle adam˛aġıllı sıḫallar. (AEİA 29-50)

millet birbirine girişir, ***söz mesela***, ölü çoḫ hastádır ölünün yüzünden ġan çekili sapsari olur. (MMA 1-24)

623. söz temsili

Kökeni-Yapısı

Türkçe *söz* kelimesi ile Arapça *temsil* ve Farsça *–i* ekinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş karışık kökenli bir bağlaç grubudur. Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir yapıdadır. Cümle bağlayıcısıdır. Bağlaç öbeği tamlama şeklinde bir araya gelmiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlaçlarıdır, cümleleri bağlarlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlayıp açıklama anlamı taşırlar. Kullanıldığı cümlede "örneğin" anlam ilişkisini katar.

adabazarında mı oturuyo çocuğu tabi yā yav fakirlikten işte meselā ***söz temsili*** size yakın diye söleyem. (SİFSİA 8-12)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

ipi meselā sen benim adaşımsıñ ***söz temsili*** yarış ġoya nañḳımız öñde örecek bu ipii. (ABİA 46-127)

biĺāder dimiş Ki bem bunu dimiş, ***sös temsili***, ben hurarın‿unu. (BAİA III. 11. 7)

hayır diyu nene diyu sen diyu bene ünne diyu. nene una kitiyu, ***sös temsili***, su yoḲ diye kitiyu küçük aPdes döküyu. (BAİA III. 11. 43)

624. sözün temsili: Türkçe *söz* kelimesi ile Arapça *temsil* ve Farsça –i ekinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öebkleşerk kullanılmaktadır. Açıklama anlamı taşır.

e şindi kö‿ümüzde olsa ***sözüñ temsili*** ben hastalandım ben avāra oldum. (SİA 46-63)

625. sözüm ona

Kökeni-Yapısı

Sanki, güya anlamlarında kullanılan bağlaç kelime grubu şeklinde öbekleşmiş tir. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleleri kendisinden önceki ve sonraki cümleye bağlar. Benzerlik anlamı taşır.

naḳliyä yoḳ naḳliyä ***sözüm‿ona*** äşäḳ bäygir naḳliya häp äliyo. (DGİA Oç. 3. 44)

Görevi

a. Benzerlik Anlamı Taşır

ya märkäp va ya gätır äşäḳ vā ***sözüm‿ona*** bäygir vā yäni başġa bi väsāiT yoḳ. (DGİA Oç. 3. 99)

sözüm ‿ ona bäygirim dä särdırmıyu onun ‿ ayaını şakıdım sardım. (DGİA P. 2. 70)

sözüm oña merkebe yükledik, geliy. (MİA 126-1)

anası däyoḳu ōlum; bubaŋ zenātı ***sözüm oŋa*** bī merḳebimiz varıdı. (BİA 2-18)

sozum aŋā bi cit okuzumuz varıdı. okuze bi saban sonă bir oḳ bī de duTacaḳ. (ELİA 27-1)

626. sözüm yabana

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır. Kullanıldığı cümleye sözüm meclisten dışarı anlamında kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisin den önceki cümleye bağlar.

ora da ôle de ̨el başġa yerimiş ġayrı. ***sözüm yabana*** ne ̨etdilerse ġıza havesâolmus dediler. (BKA I. 8. 93)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

dırnā vā on iki dȩrlēdi. buñu bil. ***sözüm yabana*** doñuza yorālādı bunu, on iki dırnaḳ unda olurmuş. (TYAİ 9-69)

sözüm yabana cin oldi da adam çarpacaḫ. (GKAYA s. 216)

bi eşşek vasıta yok, ***sözüm yabana*** bi eşşek yolu, çir yolu gibi şôle bi ince bi sey geçiymis. (DEYA I-2. 21)

arabaney yanaşmazdı ya hayvānatınan yāni ***sözüm yabana*** eşşēnen lāzım gelen köşe daşlarından götürdük. (AYYA 56-46)

sözüm yabana bağlayıcısının kullanım ve görev bakımından benzeri olan bir diğer bağlaç ise *sözüm sizlerden yirağ olsun* kullanımıdır.

kimiñ itiydiñ ki diyo sözüm sizlerden yiraġ olsun ordan sona diyo niye benim malıma geldiñ diyo. (ŞYA 3-112)

627. şahsen

Kökeni-Yapısı

Karışık kökenli bir bağlaç olan *şahsen* Arapçadır. Bizzat anlamında kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye açıklama anlamıyla bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

böyle basaruḫ yaparuḫ ben ***şahsen*** o yuvalayı sevüyim. (MİA 70-14)

yeñilse de aliy yeñilmese de. esgiden biz ***şahsen*** güleşe giduyduḳ. (UİA II. 87. 30)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

bize de onnā yo˛urt veridi. bunu ***şahsan*** be'n kendim ˛aldım. (SİNA II. 2. 175)

fazla da adet deyildir de, vardır diye duyuyorum ben yani. ***şahsen*** benâinanmam. (ŞHA II. 10. 121)

628. şart olsun ki

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Arapça *şart* Türkçe *ol-* ve Farsça *ki* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşan karışık kökenli bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncekine bağlar. Kesinlik bildirir.

öle deyince ġoç mustāfā babamgil gelmeyince ***şart ˛ olsuñ ki*** varmam dedi, eyle deyince geri döndüler (AKKYA 38-26)

629. şayet

Kökeni-Yapısı

Cümleye tahmin anlamını katıp eğer belki anlam ilişkisini yükleyen bu bağlaç Farsçadır. Basit yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

gidersin heybeni doldurursun. hėç istifini bozmadan arḫana baḫmadan gelursen ***şayet*** bu dedıḫlarımı yapmazsan úradan sağ dönemezsin. (EYAD 1s. 220)

ıḫtiyar nene oğlan aynayı da getirdi. ***şayet*** padişah duyarsa bizim de senin de boynunu urur. (EYAD 1s. 221)

tabi orada boˬükler varır ***şāyeT*** ḳız verilecek olursa ōlanı görmek isteller. (BÜYA 1-4)

onden sonre toyumuz başler ***şayet*** damadı giydirme anında damadın giyeceği herhangi bir malzeme çalımışse onu getirme sorumluluğu ezedbaşına aittir. (MMA 14-31)

bunların burda işi ne? ***şayet*** bunların babaları farḳˬedersese bizim de senin de boynunu urur. (EYAD 1s. 219)

Görevi

a. Şart Anlamı Taşır

oğul oraya giden geri dönmez, ***şayet*** gidersen orada iki çeşme var. (EYAD 1s. 220)

tamamen taş kesülürsün ***şayet*** ses vėrdise ḳurtulursun. (EYAD 1s. 222)

tayin eder çıhardıllar ***şayet*** çıḫacaḫ yeri olmazsa awcuların efendime söylim. (EİA C. I. s. 166)

bir ġısmı da ordan ġapar ***şāyet*** ġapallarsa oyunu almış olur. (KMKA 1-3)

630. şimdi

Kökeni-Yapısı

İçinde bulunduğumuz zaman anlamında kullanılan sözcük, sözcük türü olarak zarf olan *şimdi* kelimesi cümleleri bağlama göreviyle kullanılarak bağlaç olur. DLT'den beri metinlerde gelişimi izlenebilen *şimdi* kelimesi uş *imdi* şekliyle DLT'de yer almıştır (Gülensoy, 2007: 645). Birleşik yapılı olup Türkçedir.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında *şimdi* bağlacı farklı şekillerde kullanılmaktadır.

şimdi: şımdi ben essaḫ ***şımdi*** hesab ederim. (ARYA 6-71)

indi: ***indi*** bu adam yedi sene hiçbir halabar göndermeden bi zatı sungurun yanında çalişi. (EDİA 19- 12)

ipti: ***ipti*** hepümüz giderduḳ da. (THA 2130)

şimcik: ***şimcik*** herifin ismi avcı amedimiş. (AİAD Avcı Amed-1)

şimdik: ***şimdiK*** yi˛en bu bizim bāleriñ bozduannarın esġiden baliK devri abdi bä var˘ımış. (KA 9. c-1)

şinci: ***şinci*** söz gelimi böyük şelbet˛ideller. (BÜYA 1-30)

hindi: yaparlar, yaparlar. ***hindi***, temsil ben ġaynınasıyın ben bi battaniye, sancak, içine şey öte beri edèrin. (BÇÇA I. 19. 28)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacıdır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Cümle bağlayıcısı olduğu zaman başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Sadece Cümle Başı Bağlacı Olarak Kullanılır

şımdi zamanın birisinde iki tene arḫadas varmisler. (GMKA 1-191)

şindi tabi ḳaġdı ille gene genler şęyinde ędiler. (GBA 1-9)

şimdik ġara yılan aḳ yılanı boğarımış. (AİAD Avcı Amed-3)

b. Cümleleri Bağlar

gevır‿evlerine bilen ben ikibin üş bin ev hattā da ilersini añnadam ben sana dini şēyden **indi** ḳutup yıldızlarını vesayreyi (SYAÖ 15-140)

olmıyanı nedeyceKsin çekiP vureceKsın. ***şindi*** bī ğarının bī çocığı olmıyō. (ADMKGSYA 19-2)

hiç oralı ōlmazlardı ābemgil ***şimdi*** onlār da aynı biz de isTe. (SDA III. 16. 69)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

efendim ondan sōna ***şimdi*** ġapınıñ önünde söz miseli icābında unu da ö‿üdmüyoruz. (AEİA 29-37)

o da geldineyin, beni düvedi. ***şindi*** ben yemek pişiriydim, içine bi pança tuz‿atadı. (AYYGA 13-44)

şimdi gelaḫ mirze memedin meseline. (AİAD Hekaya-60)

verdığıñız mermiler dedi baḳır sevk çemberi diyin. ***şimdi***, çelik merminin yirmi kiloluḳ ağırlıḳda üzerinde bir baḳır var. (DYA 1-409)

Bazı kelimeler şimdi ile kalıplaşarak cümle başı bağlacı şeklinde açıklama göreviyle cümleleri bağlarlar.

şimdi düşünüyėm de irezilli‿inen geldim, irezilli‿inen getdim. (ÇA A6. 1. 52)

millet yemek yèmis, dagılıyo. ben dedim ben aç galcaz şindi dedim ya. tüFe ora goydum geldim, gitdim. (SDA 9-22)

şindi diyelim nişandan başliyem. (SBA 6-1)

şindi bu durumda meselā öretmen olsun yani nası annatsam oḳullarımız osun… (SİNA I. 7. 2)

631. şimdi de: Türkçe şimdi kelimesinin de bağlayıcısıyla birlikte kullanılması sonucunda oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Açıklama anlamı taşır.

yāni gelin‿olur, edēṛdi. ***şimdi de*** biz gocadīK, sırāyı boşādıx. (İİA 6-1)

televizyon vericisi yapdırcàdım. ***şindi de*** su de‿irmeni yapceK‿oluyon. (SİNA I. 3. 30)

çoḳ sefillik gördüm esgi zamanlar ne ġadar sefil insanlardı. ***şimdi de*** amma sālamlıḳ yoḳ. (DYA 2-5)

632. şimdiyse

Kökeni-Yapısı

Türkçe *şimdi* ve *ise* kelimelerinin birleşmesi sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Birleşik yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisin- den önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

a. Cümleleri Bağlar

çoḳ maşaḳḳat çekdim yavrum ***şimdīse*** mutuna erdik çoluḳ çocuḳ. (ABİA 46-14)

ekstra būday, āpa haşgeş yetidīdik. ***şindi ise*** aḳarsuya başladıḳ aḳasu tālada çoḳ dengeli biçimde olmuyo. amma yādırma ile yapılsa bu sulama işi çoḳ daha verim artıyo. (ÇYYA 4-48)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

gozleri ēy˛olmadı ***şindīsä*** bän yola çıḫdım. (KİEA s. 4)

fuğara ordan idare olıyordı. ***şimdi ise*** o ğader idare yoḫ yanı. çalışmaḫ yoḫ yanı. (ADMKGSYA 66-5)

633. şimdi baḳ/şimdi baḳtım

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşmiş bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisin-den önceki cümleye açıklama göreviyle bağlar.

ülen şindi adam sen dedim baḳale ***şimdi baḳ*** sañ‿iki saniye veriyöm dedim. (DYA 4-705)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

nėrde bulucu usturiye bire arḳadaş neyese o gėtdi geliyör ***şimdi baḳdım*** şöle missik missik geliyür. (DYA 4-69)

bazallıḫ üssülü ***şimdi baḫ*** bizde yirmi tāne evelce bi de büyük varımış. şindik gine aynı usul. (NİYA 10-13)

634. şöyle

Kökeni-Yapısı

Türkçe *uş* ve *öyle* (Gülensoy, 2007: 848) kelimelerinin birleşmesi sonucu oluşmuş birleşik yapılı bir cümle bağlayıcısıdır. Şunun gibi, şuna benzer biçimde anlamında kullanılır. (BTS)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye açıklama anlamıyla bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ġandiliden hāmu verilēdī. ***Şöle*** şu ġadam hamu vēmişle. (ZBKİA 1-42)

bizim zamanımızda bi mesleK öğrenmeK çoḫ zordı. yanı çünkü ***şöyle*** o zaman pisiKleT vardı. yanı en zengin odamın bi pisiKletī olabilirdi. (ADMKGSYA 22-1)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

bu başTan giriyo şo başTan çıḫıyo, ***şöyle*** bī başTan ayā ġadar süzüyo. (YSİA 8-47)

hindi yox gayli, çiti gaxdı. çiti varıdı, çiti. kúlefe çiti dikerlerdi, ***şele*** altından. (SDA 2-4)

ġırḳ gün ġırḳ gece şölekin yir yirin den oynaya. (BYA 1-153)

635. şöyle ki: Türkçe *uş, öyle* kelimeleri ile Farsça *ki* bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Açıklama anlamı taşır.

hatda ***şöyle ki***: diyorlar biz muhacir olduğumuz zaman çoluḫ çocuḫnan beraber gettiğimizde kimselerimiz yoḫdi bizim. (AA IV/3ç-9)

inan ***şöle ki*** o gice hiç ‿olmazsa …böle bāşiş alır dü˛ün parasından hariç bir milyon sāde başiş alır. (BÜYA 1-280)

afyona bizim işimiz düşmez: çünkü ***şöyleki***: bizim dedelerimiz geldiği an bu topraklar boş olunca afyon sınırına ayit olduğu için… (EMİA 4-30)

636. şunu da deyim

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye açıklama göreviyle bağlar.

ärazılarımızıñ yolları düzensiz işde beyle baḫ görüyoñ mu sōna ***şunu da dėyim*** ḫırḫızlar geliyor su moturlarımıza ġatär gotürüyor. (SMİKA 23a-2)

637. şunu söyliyėm

Kökeni-Yapısı

Cümle şeklinde kullanılan öbekleşmiş bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçedir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Hem sadece cümle başı bağlacıdır, hem de cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamı taşır.

şindiK nasıl diyim baḫ, sañ ***şunu söyliyėm*** ben bizim burada dede geldiī zaman dedenin hafif bir yolsuzlu˛u oluvur. (ÇA A5. 11. 43)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

şunu söylüyecem_idi: o zaman şöyle bi şėy varıdı, köye bir candarma gelirdi. (ÇA B3. 6. 1)

yalıñız bizim burası ş***unu da söyliyim***, toprak agır_olmadıgâı için, gävşäK oldugu için, ġumsal_oldugu için, onu hayvan dinlämiyo yani. (DGİA Kr. 2. 42)

638. şu var

Kökeni-Yapısı

Türkçe *uş* ve *bar*. *(*Gülensoy, 2007: 1010) kelimelerinin cümle şeklinde öbekleşerek kullanılması sonucu oluşan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama göreviyle kullanılır.

o da verırse eğer evlendırırler. ***şu var*** burda bī ağa şeyı var eğer birisi fakirse ağa vermiyor. (ADMKGSYA 57-10)

639. tabiri caizse

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde öbekleşmiş bir bağlaçtır. Arapçadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Açıklama anlamı anlamıyla kullanılır.

bunuñ_üsülü bizde ôledir. zarfa ismini yazar_işde ***tabiri ca¸izse***, ben diyorum ki benim ismim ramazan. (BKA I. 1. 120)

640. ta ki

Kökeni-Yapısı

Yabancı kökenli bir bağlaçtır. Farsça *ta* ile *ki* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi ile oluşmuştur. Yeter ki, sonunda (BTS) anlamlarında kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Kendisinden önceki cümleyi başında bulunduğu cümleye bağlar.

pādişah emretmiş balığı bi camdan ḳab içine bıraḫmişlar ḳaba da su bıraḫmışlar ***tā ki*** yarın derviş gelende derman yapa. (DA 4-10)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

bu memlekette boş ḫan bulunmaz boş ev de yoḫtur bi ḳaç gün burada ḳalaḫ ben ta ki bi yer bulayım. (DA 4-126)

kef böle gidi işde ***tā ki*** pādişah günün birinde eyicene bele rahat oli. (DA 4-146)

641. tabi

Kökeni-Yapısı

Arapça olan bu bağlaç basit yapılıdır. Elbette, esasen anlamlarında kullanılır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarının her yöresinde kullanılır. “tabi, tabiy, tebi, tábī, tabi tabi, tábī tábī, tabi, dabi, tabė” şeklinde kullanım farklılıkları vardır.

tabi: u ġader asger öyle duruyō. bunun üzerine gece oluyo ***tabi***. (AAA 12-22)

tabiy: lahurlu çay bālanırdí tabíy ***tabī*** belĭne dolanıyor. (DMİA 5-39)

tebi: padişah can alameti deyi ***tebi*** ḳabul ediyem. (DA 4-140)

tábī tábī: ḥē tábī ***tábī*** ḥem ne kadar bak. (SİA Salmanlı-2/45)

dabi: her hanede bi inek varmış. ***dabi*** bu hanenin içinde zavalli bi göse ḳardeş varmiş. (TYA 31-2)

tabė: ne biçim adamdır bu? fílan ***tabė*** hepimizin ġafasında budi. (AA I. 10a-6)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

alurlē omuzlēna godurecekle biḳac gişi ***Tébī*** akşom şē gitmiş. (RİHA 7-294)

ayrılıḫ peyġamberden ġalmadır. ***tabi*** ayrılıh zor bi şeydir. (AAA 6-63)

gelininen ġuvā da iki rikat gerdāḫ namazı Ḳılallar. ***tabī*** ondan sōnası da mālum. (BÜYA 1-412)

tabi kelimesi bazen cümle sonunda kullanılır. Bu durumda sonuç anlamı pekiştirilmiş olur.

sormaya başlıyo bu inceden inceden sorunca ogreniyo ***tabi***. (AAA 3-37)

araba yanında biz ḳızan elbet ***tabi***. (KİMİK 2-20)

Görevi

tabi bağlacı kullanıldığı cümlelerde açıklama, onaylama ve sonuç bağlacı olarak kullanılır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

bän baḲ ēlli ātmış yaşıma girdim dā o toḲalarıñ ne odlūnu bilmiyoz. ***tabi*** biz kôylüyüz. haKïkï. (İİA II. 21-59)

yaşamayan onu ġay bilemeyon yav'rım. bizler gene diz çöker ‿otururuz. torunnar, onnar ġay ***tabi*** kimi herkesiñ terbiyesine göre. (ŞHA I. 10. 44)

hırsızdan haberi yoḫ onuñ. ***tabi*** bacahları başlıyo çarpana çalmıya. (AAA 3-65)

illā erkek olcamış çalġıcı. ***tabi*** bizim zamanımızda ölemiydi. (AÇİA II-43)

b. Onaylama Anlamı Taşır

baḳ bi sene oldu ailemi defin ‿etdim ***tabi*** çoluk çacuk var ama razı gelmiyorlar. (SİFSİA IV-5)

çoğunu ***tabe*** ġonuşsam annaram lakєn gonuşmasına çoğunu unutmışam. (EİA C. II. s. 146)

şimdi yuḳarḳı levent tabi ***tabi*** o levent onlardan ḳalma. (SİFSİA III-17)

tabi oḫumaḫ gibin var mı canım. ben eger ki oḫuyaydım ben ne biliyim ben canım. (KKÇA 28-1)

asgerler birbirine ***tabī*** bī şeler anglaturduk, helbete anglaturduk. (RİA 36-26)

c. Sonuç Anlamı Taşır

bunu satıyım ben bunu ġurt yiyecek. faḫıllıḫ tabi başta hani. o arada bu ayrılı˛ıñ arası ***tabi*** bize birex dert vėriye. (AAA 6-50)

zaten bu adam intihar etti, hiç olmazsa birkaç kişiyi çağırayım de götürüp defin etsinler, sona ***tabi*** kimseyi çağırmadan kendisi geliyor. (TYAD s. 38)

piyade olanlar hepsi indi, indi ama o zamanı ***tabi*** biz āncā o zaman isannarın içine girdik. (GKASŞÖ 19-55)

yoḳarları şileri amma hayaT ***tabi*** nede ossa. (KMYA 2-8)

üçer beşer, üçer beşer ***tabī*** bunarı aştırıyī. (DMA I/A-261)

asgerlikden ġaşmaḲ yoḳ. ***tabi*** bunnar gaşmaḳ zorunda ġalmış tabi ġaçan ġūtulmuş sāten u günde de. (DMA I/A. 263)

642. tabi ki: Arapça tabi kelimesinin Farsça ki bağlayıcısıyla birleşmesi sonucunda oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Açıklama anlamı taşır.

tabīḳın äskī başġaydin şindi báşġá tábe. (SİA Meşeli-16)

ġaracörenne bizi ġıyaslasañ, ***tabi ki*** bizim şeylerimiz ayrı. (BAİA II. 1. 305)

namazımı ġıların ***tabİ ki*** ḳākince zobamı yaḳarın. (ABİA 9-18)

dışarıdan gelen musafirler ***tabi ki*** açtır. (SİFSİA II-47)

643. tabi ya

Kökeni-Yapısı

Arapça *tabi* ve Farsça *ya* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmesi sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

ele ya vava öleneniñ haḳları yoḳ diy. ***Tabi ya*** ağa o gün çurda madende adamu ġāçurmuşlar. (DMİA 4-184)

Görevi

a. Onaylama Anlamı Taşır

huzurumuz eyi. yani ***tabi ya*** herkez bi ekmek davasına ġoşduri di mi. (BBA 16-18)

ille anne südü emcemiş ġızım. ***tabi ya*** çocuḳ emcek bôle omaz. (BBA 46-82)

644. tebi nōlıcaḫ

Kökeni-Yapısı

Arapça *tabi* ve Türkçe *nolacaḥ* kelimelerinin kullanılması sonucu oluşmuş karışık kökenli bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamlı bir bağlaçtır.

faḳır olmasına rağmen gene geçiminde fena de˛il işde. ***tebi nōlıcaḫ*** bi mümbüt areSisi yoḫdur. (DMİA 11-197)

645. tahminen

Kökeni-Yapısı

Yaklaşık olarak değerlendirme ve oranlama. (BTS) anlamında kullanılan sözcük Arapçadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Olasılık bağlacı olarak kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

öşürcü gelir, onu tahmin ˘ider, ölşmek yok ya, ***tāminen*** yāni otuz tenike, ḳırḳ tenike ya˛ıT elli tenike ya˛ıT yüz tenike onu keşfider. (KRMYA 1-64)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

hele hele iki senedir de ġuraḳ. köyüŋ nüfusu da ***tahminen*** altı yedi yüz var. (AYYA 40-6)

göçepe hālinde gelmişler buraya yerleşmişler. ***tahmīni*** biñ sekizzüS atmışlarda. (AYYA 23-2)

646. tahmin edersem

Kökeni-Yapısı

Arapça *tahmin* ve Türkçe *et-* fiilinin şimdiki zaman ve geniş zaman çekimlerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenli bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlaçlarıdır, cümleleri bağlarlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye tahmin anlamıyla bağlarlar.

bin doġġuz yüz otuz_iki doğumluydu ġaliba ***tāmin_ėdersem*** ėlli, atmışlarda mı. (KEYA 33b-17)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

elli ikide miydi? ḥerálde **tāmin_ediyom** bin doŋuz yüz elli ġış günü ġarlıydı efendim. (SBA 38-1)

çoruma neden çorum dediklerini ben şöle ***tahmin ediyom,*** bi çorum vilayeti var onlar da yörük, heralde esgiden ordan buraya gelen oldu. (BİA 21-7)

647. tahmin etmiyorum ki: Arapça *tahmin*, Türkçe *et* fiilinin geniş zaman çekimi ve Farsça *ki* bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Olasılık anlamı taşır.

ama zannedersem ki bunda da bōne benim gördüğüm kadarıyla yani ***tahmin etmiyorum ki*** suyuŋ çıkcānı buradan. (SDA 15-48)

648. takdir edilirse

Kökeni-Yapısı

Arapça *takdir* kelimesi ile Türkçe *et*-fiilinin geniş zaman şartlı birleşik çekminin cümle şeklinde öbekleşip kalıplaşmasıyla oluşan cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamlı bir bağlaçtır.

eki bunlar kalmemo sır'ın evlaTlarıdır ki o zaman ***takdir edilirse*** halis bulunan türküz. (TYAD s. 24)

649. takriben

Kökeni-Yapısı:

Arapça bir bağlaçtır. Aşağı yukarı, yaklaşık olarak anlamlarında kullanılan tahmin-olasılık bağlacıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden öncekine olasılık göreviyle bağlar.

şu¸anda biñ beş yüz ḫane varısa ***takriben*** biñ yüz ḫanesi lav olur. yani dört yüz ḫaneye düşer. (BÇÇA I-5. 26)

650. tama, taman

Kökeni-Yapısı

Hani ya anlamında bir sözdür. Sadece Malatya ili ve Hassa ağzı metinlerinde görülmüştür. Basit yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağalar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye soru yoluyla bağlar.

kevgir diyolar ***tama*** onda eziyolar onda süzüyolar. (MİA 99-7)

bȫle damladmasınnan gözüñü kibirdemesinnen aynie aldım baġdım abbā olmuş. ***taman*** içerde yatīm. (HA 8-53)

651. tamam

Kökeni-Yapısı

Arapça bir kelime olan *tamam* Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde bağlaç olarak kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Kabullenme ve onaylama görevlerinde kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

babam zaman deyışTi. ***tamam*** ama edeP häya gereK degişmiye. şimdi ġalmamiş bişėy. (VMA 22-79)

dü˛ününü yapıyor, ***tamam*** ondan sona başlıyo ekmek˛aramaya bi yolda. (ŞYA II. 1. 39)

Görevi

a. Kabullenme Anlamı Taşır

yamaca geştiyse ***tamam*** belayı bulduḫ dirlemişimiş. (NİYA 3-20)

evlendiremecem çünkü on om beş milyon para kazanıyom anca ekmeğimi tuzluyup yiye ama ***tamam*** gençle atsalımız yok. (SİFSİA I-105)

kervan ehli diyo kine ***tamam*** bu deli pevrülün kellesi gitti. (ŞÖYA 38-26)

b. Onaylama Anlamı Taşır

nōlursa olsun ***tamam*** memursa vėiller, lākin o zaman ela de˛el. (KBAYA 17-5)

şeye vardıḫ ağız ceza vekiline. ***tamam*** allah vere de öbür arḫadaşınız gemiye. (NEKYA 2-104)

cellad geliyo sona can datlı diyo ***tamam*** söylüyom diyo işde felan yérde diyo. (ŞYA 13-31)

652. tamam mı: *tamam* kelimesi *mı* soru edatıyla birleştiği zaman onaylama daha pekiştirilmiş bir şekilde kullanılır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Tekrar yoluyla cümleleri bağlar. Arapça tamam kelimesi ile Türkçe mı soru edatının birleşimiyle oluşmuş bir bağlaçtır.

barmāmı sardīdım ve başārdım ***tamam mĭ*** mesele şuriy getircem tamam mĭ yání tamam mı. (SİA 12-35)

653. tam o sırada/tam o sıralarda

Kökeni-Yapısı

Arapça *tam* kelimesi ile Türkçe *o* ve *sıra* kelimelerinin kelime grubu şeklinde kalıplaşması sonucu oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe sıra kelimesi bulunma hal eki ve çokluk ekini alarak kullanılabilir. Kullanıldığı cümleye birden, aniden anlamlarını katar.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlarlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlarlar.

a. Cümleleri Bağlar

eyisini sen alusun da kotileri bize, ***tam o sırada*** ipi endurdular. (RİA 1-78)

kumuş ġoşallanıyo. ***tam_ o sıralarda*** ya'ni istanbula diyelim ki yus tene anca sofor varıdı. (ELİA 46-18)

Görevi

a. Şaşkınlık anlamı taşır

oğa olara da olmadi ya. ***tam o sirada*** bu çíḳdi geldi efendi memleketine gitti. (RİA 1-149)

eyle bir of çekdi ki habeyle dağlar daşlar iğnedi. ***tam o sırada*** ordā bir devrüş peydah oldi. (GKAYA 1-17)

develeri güleşdiriy bir gıyamet şennik yapiy ki görme, ***tam o sırada*** devrüş göriniy. (GKAYA 1-36)

654. tam aksine

Kökeni-Yapısı

Arapça *tam* kelimesi ile Türkçe *aksine* kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılması sonucunda oluşmuş bir cümle bağlayıcıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Karşıtlık ilişkisi kurar.

yimeklen gelür çıḳarır ***tam aḳsine*** hiç bi didi¸ün yemekleden bi tane yoḫ. (ZBKİA 5-181)

655. tek/teki

Kökeni-Yapısı

Yalnız, sadece anlamında kullanılan sözcük Türkçedir. "täk-täg" (Gülensoy, 2007: 874) şekliyle Eski Türkçeden beri kullanılagelmiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye şart anlamıyla bağlar.

ėhė sen ki ***tek*** disin elim ayağım tara olisen onüç yaşındaki ġarı mı ġoynan gireceK elin yara olmıya. (EYAD 1s. 133)

onla da bizi bi şiye tutmadiler ***tek*** olsun diyne. (TA 22-59)

Görevi

a. Şart Anlamı Taşır

bacı eliñi ayağıñı öpem ***tek*** elini vur ġurban¸olam. (MİA 115-26)

ġaynınam dedikıne ufaḫ olsun teg bi beşi¸i sallasın yeter. (AEİA 1-22)

kardeşim iyi ona memnūnum, öldürme beni ***teki*** yirmi beş olsun senin on beş senin olsun. (TYAD s. 34)

iyi ki o kadından ben ḳurtulmuşum ***teki*** günlük paramı çıḫarmayım. (TYAD s. 40)

Erzurum ve yöresinde *tek* kelimesi *teh, teyh* şekliyle kullanılmaktadır.

on altın verdiki ***teh*** sede üzini görim. (EA s. 79)

teḫ sen üzilme biz oni dutar gätiriri bölerseh ölür ***teh*** sen el wurmağız senin olsun. (EA s. 79)

bu torpaḫlar her zaman ey meḫsul verir ***teh*** ahbun tökeler. (EA s. 79)

teyh sen he de gerisi ġolay. (EİA C. I. s. 307)

656. tek ki: Rize ve yöresinde *tek* kelimesiyle sağlanan şart anlamı *ki* bağlacının eklenmesiyle pekiştirilmiş bir şekilde kullanılır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Şart anlamı taşır.

ne kada para istesen vereyim ***tek ki*** beni eyle buna ver. (RİA 26-54)

ben sana ne kada para istesen vereyim ***tek k***i beni eyle buan ver. (RİA 26-53)

657. teki…teki…: tek kelimesine –I iyelik eki eklenip tekrarlı kullanılmasıyla nöbetleşme bağlacı meydana getirilir. Sıralama anlamı vardır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

allah yardım ėtsín ordan gėçene ***tekí*** öldí ***tekí*** ḳaçtí. (UMA 15-13)

658. tekrar

Kökeni-Yapısı

Arapça bir kelime olan *tekrar* kelimesi herhangi bir işin olayın yinelenmesi anlamında kullanılır.

Kullanımı, Kulanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

bu olmadı dēy ***tehrar*** bi daha yapdurir (TKYA 41-93)

ġapıdan dışarı çıḫdım gine ünnedi. ***tekrar*** gine girdim ‿içeri ünnedi, gel lan burē di‿e. (ABİA 22-143)

Görevi

a. Ekleme Anlamı Taşır

herhangi bi yerden seferden geldik bugün ***tekrar*** sefere çıḳıyoruz. (AYYA 6-29)

bôle çile onu da boyatdırıdık ***tekrar*** sarardıḫ yıkardıḫ toḫurduḫ. (DEYA I. 43. 3)

eylülden gelir ***tekrar*** zeytine giderler. zeytinden işte bu aralıḳdan sona. (BÇA 2-35)

çekedini gömleni çıjarır e ***tekrar*** oiuyarak giydirir. (DEYA I. 24. 20)

ġaynadıyodum, yıkıyodum, ***tekrar*** yıkayıp yapıyodum. bôle bôle çalışıyodum. (BKA I. 18. 16)

b. Pekiştirme Anlamı Taşır

hamamda da ḳız banyosunu eder, ***tekrar*** tefle banyoya girer çıkar. (BÇÇA II-5. 7)

içeri giri musafı öpe, ***tekra*** çıḳa dışarı. (AYYGA 8-22)

güzel yerini unu şè yaparıs yıkiyarıs ilēnde, ***tekirā*** ġazana ġuyā ġaynadırıs suyunnan. (BAİA IV. 5. 75)

onu gene yūru yūruverik, ***tekrar*** gene yūru yūruverik. (BAİA II. 2. 52)

ḳınacıla yimek yiy, olana yimek yiy. yine ***tekrar*** olan evinden ġız evine yimek getiriyle. (BBA 37-48)

659. temsil

Kökeni-Yapısı

Türkçeye Arapçadan girmiş ve söz gelişi anlamında kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

serbest dėyi emır veri. ***Temsili*** şíndí benim üç ayaġ veri seninki de ikki ayaġ veri. (UMA 17-20)

o güne yetiyo emme arkàyı irken demēyo. ***temsil*** burda bi denesi varıdı on beş yirmi otuz sene eveli belki şora oturudu. (SİNA I-4. 140)

şindi benim kendi dü˛ünüm esgiden başlıķ varıdı ***tēmsil*** o günün adetine göre neyise verdik. (DEYA II-21-4)

dışdan bobası geliyo ***temsil*** ben ġavē˛e vari˛un benim ōlan ķasıli˛u şindi tamam mı? (KİYA 35-116)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

ġurbanı herkeşin evde kesilmiş ayrı olur getirmedig mısafırlara onu ***temsili*** yer yemē sini yerdese de gelen mısafıra “gel otur. ” demezler. (GBA 2-6)

bu ķeder altın…zamanın değeríne göre…***temsil*** bi yetíştíğīmízde üç kese beş kėse derdiler. (UMA 1-99)

şindi beş dölüm yer˙ekiyoŋ toķuşla köyünüŋ ***temsil*** ova köyünüŋ sāde toķuşladan bahsetmiyom. (SİNA I. 4-115)

yayladan ombeş güne ***temsil*** yirmi güne uşā gelirmiş. (UİA 1. 41. 120)

b. Varsayım Anlamı Taşır

temsil diyaŋ gurbetde hesdeledin even dönemedin. (EİA C. I. s. 306)

aynı böyle oraya gonmuş dört yörük meselā ***temsil***. (UİA 1. 41. 115)

esgi usulde ġız isdeme; ben gencin bi adamıŋ oğluyun ***temsil***. filan yerde bi ġız varımış, git baķam. (BİA 24-34)

660. tıpkı

Kökeni-Yapısı

Türkçe olup bir şeyin eşi benzeri aynısı anlamında kullanılan bir sözcüktür. Basit yapılıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacı olarak kullanılıp cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Benzerlik ilişkisi kurar.

mādäm ***tıpġı*** alivere gibi olusa alırıñ. (GBAA 60-9)

661. tövbe

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklindeki bir bağlaçtır. Sadece Gümüşhane ve çevresinde tespit ettiğimiz bir cümle bağlayıcısıdır. Arapça kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Kesinlik anlamı taşır.

ben bu işe girmeyim dedim bir girersem ***töbe*** bennige kimse ġarşıma çıḫamaz. (GKAYA s. 216)

662. tut

Kökeni-Yapısı

Türkçe *tut-* fiiline bazı zaman ve kip ekleri (-r, -muş, -tu, -sa) getirilerek oluşturulan bağlaçlardır. Birden aniden anlamlarında kullanılır. Şaşkınlık ifade eder.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi hem kendisinden önceki cümleye hem de sonraki cümleye bağlar. Bağlama görevinden çok pekiştirme anlamı verir.

o ėle bili dėyiler olsun ***tutdi*** yumaḫlari atdi suyin yüzine. (AA I/13b-14)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

bu gemiyi yapti deyine ***tuttile*** bu gemisini olduğu gibi hāşa bin huzur bitun necasatlan doldurdiler. (RİA 33-170)

babam beni evlendiremeceğini anladi, ***tutti*** beni ayır ͡etti. (RİA 39-14)

demiş burayide siz çaliştirin yeyin demiş. o da ***tutmiş*** iKKi ḳatını işcilere yėr ayırmiş. (BMİKA 2a-116)

bobam vermeyinceydi ***tuttu*** beni tāladan ḳaçırdı. (AYYGA 14-24)

kırışo‿ullarından birisini vurur. ***tutar*** o da onu vurur; ondan dolayı durmuş beyden kaçarlar. (BÇÇA I. 5. 31)

663. tutsa tutsa: Türkçe tut fiilinin ikileme şeklinde kullanılması sonucunda oluşmuştur. Tut fiilinin dilek-şart kipli çekiminin tekrarlı kullanımı bağlaç grubu oluşturur. Olasılık Anlamı Taşır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullnılır.

bunun değeri ***tutsa tutsa*** ḳazancını hisab etsen kiloda on bi lėra kazansa. (UMA 1-20)

664. umumiyetle

Kökeni-Yapısı

Karışık kökenli bir bağlaç olan kelime Arapça *umumi* Türkçe *ile* kelimelerinin birlikte kullanılması sonucunda oluşmuş bir bağlaçtır. *Umumiyetle* birleşik yapılı bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

hanĕ ***umumiyetle*** biraz zengin olursan böyle olur, faḳat fakir olursan da ufaḫdan geçer. (AKYA 37-20)

Görevi

a. Genelleme Anlamı Taşır

hankımızíkí minasipse oráya evet diyelim‿ ***umumiyetle***. sade meselà. (SİNA II. 2. 7)

háni bi èyi bi insan, sultandagını seven bi insan. oralarda ***umumiyetle***, umumitetle deprem çavuş mahallesī e bâbalarımızdan kalma. (SDA 21-45)

e babalarımızdan ḳalma çavus mahallesi var. ***umumiyetle*** o tarafa vurdu. (SDA 21-48)

denir ki oturanla götünü yırtanın farḳı yoḫ. köyün ***umumiyetle*** önemle üstünde duruyik. (MİA 96-10)

665. umumiyetle de: Arapça umumi ve Türkçe ile ve de kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir bağlaçtır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Cümle bağlayıcısıdır. Genelleme anlamı taşır.

dā önce bizim ḳāvelerde şerbet içellerdi. ***umumiyetle de*** bunu perşembe günlerine nisan merasimini persembe günlerine dek getirilerdi. (SDA 21-5)

666. umumi olarak

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklindeki bir bağlaçtır. Karışık kökenlidir. Farsça *umumi* ve Türkçe ol- fiilinin zarf-fiil eki getirilerek oluşturulmuş şeklinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kullanıldığı cümleye genel olarak, genellikle anlamlarını verir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Genelleme anlamı taşır.

yalınız aynı bölgenin isanı oldu˛umuzdan biribirimize ġız vedik damad olduk. ***umumi olarak*** hep sadeş dersiz. ege muhitini bilmeyen hepisini aynı sana. (BİA 21-5)

667. uzatma/uzatmayalım

Kökeni-Yapısı

Türkçe *uzat*- fiilinin olumsuzluk eki ile birlikte bazen emir kipli bazen de istek kip ekini alarak bağlaç olarak kullanılması sonucunda oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır. Kullanıldığı cümleye kısacası anlamını katar.

Kullanım Şekli

TTA'da farklı kullanım şekilleri tespit edilmiştir. "uzatmayalım, uzatmiyam, uzatmıyaḫ, uzadmayim, uzadmiyaḴ, uzatma. "

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

zaten bolladaā yaşaynna ġaçaḳ geldi. ***uzatmayalım*** işde bu yere dedem yerleşiyoru. (UYA 6-51)

dedik bōn boḳluḳ va ya baḳam, neyise hayırlısı. ***uzatmiyam*** talimgah bitdi çavış olma zamanı geldi. (UİA I. 22. 20)

gel olī gėt olī bu hamile oli. o da ḥamile olī. artıḫ ***uzatmıyaḫ*** o doġıri, bi oğlan bu doġıri bi oğlan. (UMA 37-97)

Görevi

a. Özetleme Anlamı Taşır

bi alaycıḳ tutü, adam‿aḳıllı. undan sōra ***uzatmıyalım*** gelelim şah ismeyile unnar üle şey diyi. (EDİA 25-303)

ombeş şinig būdayını daha aldıḳ. soñra ***uzadmayim*** otuz şinig de bi ġara asacda satıyomuş. (SBA 48-49)

yanı ***uzadmıyalım*** ha ondan sōna bahciye vardım. (AEİA 43-31)

neyse gece vardıġ otuz şinig de ondan aldım. hulásá ***uzadmiyaḴ*** epey bir idar topladıḳdan sōna sellaliynenyla düşdük yavrım. (SBA 48-52)

sen beniminen evlenir misiñ dīy ***uzatma*** bunan evleniyiler. (TKYA 17-63)

668. uzun lafın kısası

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklinde oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *uzun* ve *kısa* kelimeleri ile Farsça *laf* kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir bağlaçtır. Kullanıldığı cümlede kısacası anlamını verir.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Özet anlamlı bir cümle bağlayıcısıdır.

bölä işdä duyduḳ gödüK. ***uzun lafiñ kısası*** ġızım atatürkä dil‿uzadanla va, vallahi bänim his göñlüm‿olmuyo. (DGİA C. 3. 164)

669. üsdelik

yapısı:

Kökeni itibariyle Türkçe olan kelime "üs-te-lik" (Gülensoy, 2007: 996) şeklinde olup türemiş yapılıdır. Taradığımız metinlerde ayrıca, bir de. bundan başka anlamlarında kullanılmıştır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

temizlediK‿orları. bi de ***üstelik*** daha ordan siz‿oT vèdiñiz diyeleK bizim avantacımız gelidi ordan. (ŞHA I. 6. 162)

anası bunin doğri oldiğini söylemiş. ***üstelik*** yedi tane abisi varmiş. (MMA 3-8)

Görevi

a. Ekleme Anlamı Taşır

biz elimiznen veriyoḳ ġızları elimizinen dā ***üstelik*** para iyardımı ediyos. (ELDİA 28-6)

çocū döyyoru üryayı deyiver deye ve ***üstelik*** mapsa ġoyyoru. (AİAD Ürya-13)

biz elimizinen veriyo; gızları. elimizinen dā ***ustelik*** para yardımı ediyos. (ELDİA 28-6)

b. Üsteleme Anlamı Taşır

benim torun gadar bi şiydim memed‿ā dėdi ***üsdelik*** dedi bu iki buçū da su dedi. (SDA 8-109)

memed‿a dėdi, ***üsdelik*** dedi, bu iki buçu da su dedi. iki buçu su dedi, o adam. (SDA 8-99)

Üstelik bağlacının anlam ve görevini olduğu gibi karşılayan bir diğer kelime ise *üstençelik*tir.

ey vallaha. yedir, içir, yatır, ġaldır, ***üsdencelik*** bi de yol haşlığı ver. (GKAYA s. 216)

sen bízí acımızdan öldírdī ***üsteçelik*** de bu písíkse bėle delí oldí. (33-39) UMA

670. üsdelik de: Üstelik kelimesinin de bağlayıcısı ile birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Ekleme anlamı taşır.

babam geldi aḫşam o ġadar yorulmuşum yuḫusuz ġalmışım ***üsteliK‿da*** babam bana bi zoppa çekmedi mi. (EYAD 1 s. 213)

yuḫusuz ġalmışım ***üstalik da*** babam bana bi zoppa çekmadı mı. (KBAYA 15-10)

671. valla/vallaha

Kökeni-Yapısı

Arapça bir kelime olan *valla (ha)* Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde cümle bağlayıcısı olarak kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

tabi oynanır canım. oyun olur tabi. ***valla*** sôle kadınnar bi tarafda erkekler bi tarafda. (ŞHA II. 10. 31)

kesecáñ baḫ dėdim māmıT. ***vallaha*** kesecám yav. YSİA (5-95)

tabī esgiden hePsi yapılıyordu. şimdi ***vallā*** ben şimdi o evlenme dāvalarını felan pek bilemem. AYYA (12-60)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

padişahın ğızı ata bindi. ***vallah*** ğarı bize ğáder suyı yoğışa bindirdı. ğene de vēzıfesını yapıyō. (ADMKGSYA19-3 2)

fındıḳ ġada çıḳā derdük. bilmeñ ki ***vallā*** onu bilmēcen de fındıḳ ġada çıḳā demek. (ABİA 27-98)

tüm apartıman dahi alírdi. ***vallahi*** yirmi dört ay äsKerlíḫ‿eTTíḫ. İk ayda nöbetím gelmezdi. (VMA 8-21)

672. var ya

Kökeni-Yapısı

Türkçe *var* kelimesi ile Arapça *ya* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenli bir bağlaç olup kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Açıklama anlamıyla kullanılır. Kullanıldığı cümlede“ biliyorsun, biliyorsunuz”anlamlarını verir.

dēyim mi la başlıyim mi? ***var ya*** arḫadaş ombaşı sen bi gėt şurdan gėtmesin utanmam. (NEKYA 1-5)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

memmed ***var ya*** öldürür āěr seslensem. (NEKYA 1-27)

şimdi ***var ya*** alla izin verirse artık ölüme umut edecez. (SİFSİA VI-57)

hinci ***va ya*** banā baḳ su bicamalañ iki bûnnadan vā, vallahi ya doḳuz ya on baḳ baḳ. (TYAİ 14-63)

673. varsın

Kökeni-Yapısı

Türkçe *var* kelimesinin emir ikinci tekil şahıs çekimli kullanımının cümle bağlayıcısı olarak kullanılması sonucu ortaya çıkmıştır..

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi öncekine bağlar. Kabullenme anlamı taşır.

adam yetmiyomuş, ***varšın*** on guruş olsun buna öretmeci, aldatmacı. (UİA I. 2. 129)

Görevi

a. Kabullenme Anlamı Taşır

eletTirig‿alalım dedim, el feneri. oxu olum góren olur diye. yaw góren ***varsıñ*** górsüñ. (SDA 5-199)

674. varsa…yoksa…

Kökeni-Yapısı

Türkçe *var* ile Eski Türkçe metinlerde de bu gün de aynı şekilde kullanılan *yoḳ* kelimelerinin dilek-şart kip ekiyle çekimlenmiş hallerinin bağlaç olarak kullanılmasıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar. Cümleleri karşıtlık ilişkisi ile bağlayıcılık görevini yerine getirir.

söliyelim de, eer ḳızımızın gönü ***varısa*** olur ***yoḳusa*** ne diyelim der. (ÇYYA 11-5)

Görevi

a. Karşıtlık Anlamı Taşır

sōnacīma aġası ***varsa*** aġası, ***yoḳsa*** yaḳın aḳrabası pindirörü arabaya. (EHİKA 17-19)

at ***varısa*** ata bindiriller ***yo͵usa*** yayaḫ ulan evine gelir. (KİİSKA 3-81)

yımırta ***varsa*** yımırta ; yımırta ***yōsa*** suyu yālarıḫ. (NÜAYÖ 45)

evlát bende ecel ***var‿ise*** onda da var ben de ***yoḳ‿ise*** onda da yoḳ. (TİSİKAD 13-53)

göynü ***varisa***, he. ***yogusa*** ben de ġız yoK. (ŞHA II. 13. 3)

paran ***varsa*** bakiy paran **yoḳsa** öbür dünyayı boylarsın. (BBA 2-48)

parası ***vāsa*** kendi parasınnan ısKaT yaparız ***yogsa*** merescilē kendilēniñ yogsa satalā bi malını yapalā. (SKA 2-91)

675. ve

Kökeni-Yapısı

Türkçeye Arapçadan girmiş bir yabancı kökenli bağlaçtır. Deny' göre ve bağlayıcısı esasında kullanılması hiçbir zaman zaruri olmamakla birlikte çok revaçta bir kullanılışı vardır (Deny, 1940: 637). Kelime ve cümleleri bağlar ancak bazen cümle başı bağlacı olarak da kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde oldukça fazla kullanılan *ve* bağlacı Türkiye Türkçesi ağızlarında ise kullanım sıklığı bakımından daralmıştır. Ancak yine de diğer karışık ve yabancı kökenli kelimelere oranla kullanımı oldukça fazladır. ve Bağlacından Nasıl Kurtuluruz adlı makalesiyle Mıhçıoğlu *ve* bağlacının kullanılmamasına karşılık makalesinde onbir farklı yol ortaya koymuştur (Mıhçıoğlu, 1975: 253-261). Türkiye Türkçesi ağızları ise bu problemi şöyle halletmiştir: *ve*nin önemli özelliğinden birisi cümleleri bağlamasıdır. Buna karşılık Türkiye Türkçesi ağızlarında cümleler daha sade ve kısa olduğu için *ve*nin kullanımı doğal olarak ortadan kalkmış bulunmaktadır. Hatta öyle ki Yozgat Çandır Ağzı metinlerinde *ve* bağlacının örneği yoktur.

Kullanım Şekli

Yabancı kökenli bağlaçlara göre kullanım şekli çok fazla ve farklı olmayan ve bağlayıcısının örnekleri şöyledir:

vä: hayvan ***vä*** ürünlärini dışardan aliyu. (DGİA E. 2. 7)

ve: uyursun ***ve*** bilahire ben ġaval çalarḳan cannanıverüsün. (ZBKİA 5-69)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Eş görev ve değerdeki sözcük, kelime grubu ve cümleleri bağlar. Ayrıca sadece cümle başı bağlacı olarak da kullanım alanına sahiptir. Bağladığı ögeleri art arda sıraladığı için aynı zamanda sıralama bağlacı olarak da kullanılır. Cümle bağlayıcısı olarak kullanıldığı zaman başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Aynı Türden Kelimeleri Bağlar

vaḫdīla bi çifcinin bi merkebi ***ve*** bi ġoyunu bi de bi köpeyi varmış. (Merkep, Goyun, Köpek-1) AAT

süt ***ve*** yā ġuyuyo içine ondan çorba bisiriyo,. (II-6. 28) DEYA

vallahi ***ve*** billahi demiş. (EYAD 1s. 175)

b. Eşgörevdeki Sözcükler Arasında Bağ Kurar

aşşā ***ve*** yokarı bel tarla berāber idi, haTda ovacigin mahalleleri de buraya dāhil. (BDA 15-23)

dilsiz ***ve*** sa˛ır olcek demiş. (KDYA 6-61)

c. Özneleri Bağlar

kütahyā havalisi ***ve*** ḳastamonu havalisi ve Bartın tek limanlarıdır. (DİGBA A. 09. 11)

bizim orf ***ve*** şeylēmiz tuTmaz onāna. (BAİA I. 4. 102)

c. Yüklemleri Bağlar

bir memlekete göçmüş ***ve*** gėtmiş. (SİYA 15-12)

çıḳdılā ***ve*** isdedilē, ona rāmen ben yalınız bi ġadın olduumdan. (KYA 36-4)

d. Tümleçleri Bağlar

aydın ***vä*** çävräsinä satılī gänäldä. (DGİA E. 2. 29)

çifcilik ***ve*** hayvancılıḳla üraşır. (SİYA 132-2)

balıkesiriñ ġüney ***ve*** batısında didi. (BAİA II. 8. 1)

e. Nesneleri Bağlar

üniverstede aleviliK **ve** sunnilī ele almışlar. (BAİA II. 10. 4)

eşya ***ve*** her ne lazımsa alir. (EYAD 1s. 159)

yani öz ***ve*** öz dilimiz ayırmıyu hocam. (BAİA I. 4. 108)

botnuzları kim yoḳ ederse ḳızını ***ve*** sarayını **ve** daha neyi varsa ona bayışlayacağını ialan etdirir. (AKKYA 18-56)

f. Tamlamaları Bağlar

āfyonuñ merkezleri āfyon ***ve*** kütāhya arasında ēn böyūk yērleşim merkezidïr. (İİA II-23. 22)

hālis ***ve*** mūlis ḳarakeçeli yörüksünüs hani sis diyu diyudu yāni. (BAİA III. 13. 88)

arḳadaş ***ve*** köylünün ġatġılarıyla. (SİYA 50-13)

öküzlerin ***ve*** sıgırların derisi. (BBA 51-216)

bizim gelmiş ***ve*** geşmiş kişilerimizi. (SİYA 15-1)

g. Cümleleri Bağlar

şu anda biz yeni nesil diyecem artık buna karşı durduk ***ve*** bu şeyi kaldırdık ortadan. (BBA 59-24)

yazmak isdiyyom ***vä*** yazdım. (DGİA E. 4. 7)

şeklili arḳadaşşā da bülüdü ***ve*** bu civarda birinci olaraḫ pehliFan benidim. (ABİA 3-11)

ånnarı bu duādan haberdār ***ve*** hissedār ‿ēyle yā rabbi. (İİA I. 11-14)

bir zaman idāre ediyor ve aradan zaman geçiyor. (AYYA 7-35)

ve bağlacının bağladığı cümlelerdeki en ilgi çekici unsur çoğu zaman yüklemlerin aynı zaman ve kişide olmasıdır.

dişli çoban ilk olarak burda yerleşmiş ***ve*** burda ün yapmış. (BÇÇA I-5. 3)

tavasıñ içine girmeyō ***ve*** köpekçiyi çağırıyō. (DİGBA T. 02. 56)

adăm töbe töbe dėmiş ***ve*** ḳaḫaraḫ ḳaçmiş. (EYAD 1 s. 191)

Ancak Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde bu durumun bozulduğu örnekler de vardır.

çoḫ ağlamış ***ve*** çoḫ pėşmen olır. (ELİA 186-50-2)

öle yaşadıḳ ***ve*** gine develeri de biniyoz. (KEYA 32c-104)

Görevi

Taranan metinlerde açıklama, birliktelik ve sonuç anlamlı bağlaç olarak kullanılır.

a. Açıklama Anlamı Taşır

her şeye metanetli ***ve*** yani bi yerde de bilinşli. (SİFSİA II-43)

garşı ġeliyor ***ve*** sebeb ‿asgerden ġaşmış. (DMİA 4-71)

bölylelikle efendime söyliyem bir evlenme türenine gidilebilirdi ***ve*** ayrıca daha daha evel bazı şeylerde biribirini çoḫ samimi olmasıyla ḳız ile oğlan da ‿ā... (TYAD s. 27)

nādem ki hazreti adem ġırḫ yıl ġaldı ***ve*** kim demeg olsun insannara aleme toḫunan işler varısa yağmır gibi ademin üstüne yağdı. (KİA 44-15)

deyōr ***ve*** öñünü yatıyōr. (DİGBA S. 01. 28)

sōra dediK ***ve*** meseleyi annattıḳ. (KEYA 30b-39)

b. Sonuç Anlamı Taşır

ve ayşe hanım hāla sā antalyada. (KEYA 32a-15)

ve evvelce dışarıda meydanlāda yarannıḳ yapılıdı. (KEYA 35a-4)

altı kardeş buraya ḳonmuşlar ***ve*** nihāet şindi karahallımız tarihçesi. (UİA 1. 49/53)

şindicik sölüyorum ***ve*** nası yaşıyoruz ve nası yaşamamız ilazım. (KŞYA 9-8)

676. ve de: Arapça ve ile Türkçe de bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Birliktelik anlamı taşır:

Allahıŋ izniyle ***ve de*** herkece cenabı allahdan faydalı olmasını dilerim. (SDA 13-28)

seksen santim yapdıḳ biz ***vė de*** şimdi salḳımlar sallanıyo. (SİKAD 16-23)

bir gecede İngiliz içinden çekildi istanbulun ***ve de*** padişah adı neydi. (SMİKA 22d-30)

677. velakin

Kökeni-Yapısı

Arapça *ve, lakin* kelimelerinin birleşerek oluşturduğu birleşik yapıda bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Karşıtlık ilişkisi kurarak açıklama göreviyle kullanılır.

işi bitirdik ***velakin*** bu isteğimize göre bu gendimizi değişmeye göre beş gün daha galdıḫ. (MİA 135-35)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

gel ***velāgin*** bizim tahanlı gömbemiz olur dāzgırının. (BDA 2-25)

şindi ōlan oḫula gediP geliyo, ilKoḫula ***velākin*** ōlanıñ adı yoḫ. (YSİA 22-23)

678. velhasıl

Kökeni-Yapısı

Kısacası, sözün kısası anlamlarında kullanılan bu bağlaç Arapçadır. Ve+elhasıl şeklinde iki kelimenin birleşmesiyle oluşmuş bir leşik yapıl bir cümle bağlayıcısıdır. r. TTA'da kullanım alanı yaygın olan bağlaçlardan biridir.

Kullanım Şekli

Kullanım farklılıkları vardır. "velāsıl˛ velasil, velhasıl, velāsılı**,** velāsili, velḥasılı"

velāsıl: gerisin geriye aldı bölük ġomūtanı ***velāsıl*** son zamana ġadan artıḳ bölükte onbaşı olaraḳ ġaldıḳ. (SİA 32-78)

velasil: kířk para boyläydi şey dē˛ildi ***velasil*** hep mücadele ilen ömrüm geçmiş. (THA 682)

velhasıl: gine su içidıḫ. ***velhasıl*** biz o ġece ḳeder zemzem suyından başḳa bí şey görmedıḫ. (UMA 3-167)

velāsılı: anamız öldü buriya geldik. ***valāsılı*** ileri geri derken onu everdik biz de davar güdüyon. (ABİA 24-23)

velāsili: çorba va, salata va, eden salata ediyo, etmiyen etmiyo yawrım ***velāsili*** bunarı biliyon ben. (BDA 2-23)

velḫasılı: bi daha getirílar üstíní örtiler üç fasıl. ***velḫasılı*** siníyí boşaldilar, bi daha altın doli. (UMA 33-103)

Kullanımı Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

gelēn gidēn deyïşţi. ***velāsıl‿*** ēski düzen kālmadı. (İİA II-26. 85)

biraz da◟ā geliyorlar, bī da◟a oyunu yapıyor derken ***velāsili*** kırk tane hayvanı elinden alıyor. (TYAD s. 34)

kitaplarınıñ birinci sayfasında başlar ***velhasılı*** soñuncu sayfasına gıdar. (KDYA 3-5)

ġabul etmediler çıḫartmadılar ***verhasılı***. (SBA 14-12)

odada oturdu ***velhasıl*** derhal maḳamı değerinde bütin benim elbiselerini değiştirdi. (KOYA 12b-54)

parayı niTdiñ felan bunnundan getirir‿imiş ***velhāsılı*** bu bī iki sene b0le devam edince ondan sōna balıḫlar dėmis ki yav bu bizi bī iki senedir besliyo. (YSİA 1-8)

Görevi

a. Özetleme Anlamı Taşır

olmaz olur, olmaz olur. ***velhāsili*** ikne ėdiyor. (TYAD s. 43)

ben bilmiyom ama onar biliyo. ***velāsıl*** işde gezerdik öle. (KŞYA 70-23)

o adam da irannidi ***velhasíli*** men çoğ ugraşTím. (VMA 52-29)

b. Sonuç Anlamı Taşır

orda o atı veriyor, bi tene ***velhasíl*** gidiyor. (VMA 22-52)

o da obri kulübede açıp ***velhasıl*** bi sene iki sene devam ettik. (VGKHA 2-35)

beni çavuş yaPTi ***velhasíl*** çavuş ġursunda o Keder zeḫmeT çeKTím o Keder olsun. (VMA 12-85)

bunarı gördük ***velāsılı*** eñ soñunda seksen ihtilali geldi ne ise. (FEA 2450)

o dėdi ben gelecem. ***velḫasıl*** ben sabredemedim. TYAD (s. 51)

orada birez ġaldım oda sapları göndermedi. ***vellasır*** çoḳ ġar yağdı. (GAMSYA 18-58)

679. velhasılıkelam

Kökeni-Yapısı

Arapça olan bu bağlaç kısacası anlamında kullanılır. Arapça *velhasıl* ve *kelam* kelimelerinin birleşimiyle oluşmuş birleşik yapılı bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi özetleme göreviyle kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

sonbaharın yeni başıydı, ilk ***velhasılıkelam*** baḫdim bi bağırdi ḳaçti. (KOYA 1b-75)

mecnunun namaz ḳılmasına baḳıyor ***velhásílıkelam*** ḳıza diyor allah ͡aşḳına diyor. (KOYA 2b-47)

yaşamalıydı amma işde ömrü bitti ***velhasılı kelem*** ondan sōna o yunanı denizese denize kesti. (SAKİA 5-117)

Görevi

a. Sonuç Anlamı Taşır

hep beraberdik ***velhasılı kelem*** görmedimiz günler ġalmadı. (SAKİA 5-134)

adamlar yalvarıyō bōle, biz tabi köpek verilir mi ya **velásılı kelám** öyle hayvancılıḳ varıdı. (SİKAD 22-28)

velāsılı kelam undan sōra cenāb Allah. (SİA Doğantepe-19)

üsden aşşaği geliller en sonunda ġubban bizim alayi bozdi ***velhasili kelam*** ki igirmi doġġuzunci. (EİA C. II. s. 29)

680. vesselam

Kökeni-Yapısı

İşte o kadar, son söz şudur. (BTS) anlamında kullanılan kelime Arapçadır. Birleşik yapıldır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye sonuç göreviyle bağlar.

orıya ġoyub gelecēdim ben didi, ***vesselam*** böyle asgerlikde kimin aḳlına geliyo. (YİA 22-54)

681. veya

Kökeni-Yapısı

1. Ayrı olmakla birlikte aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan kelimelerden ikincisinin önüne getirilen söz, yahut: 2. Olacağı sanılan, seçime bırakılan şeyler ikiden çok olduğunda kullanılan bir söz: (BTS) anlamlarında kullanılan bağlaç Arapça *ve* ile Farsça *ya* kelimelerinin birleşiminden oluşmuş karışık kökenli bir bağlaçtır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında tespit edilen kullanım farklılıkları şunlardır: "veya, veyā, väya, ve yā, veye, biyat. "

veya: ha bu bene balı ***veya*** bi başġasına bālı deldir. (DMA IV/B 3, 2598)

veyā: bi tavşan ***veyā*** tavı˚ḳ. (DİGBA K. 02. 54)

väya: iki täK ***väya*** dörT tanä. (DGİA Oç. 3. 66)

veye: giḫ beşde ***veye*** giḫ ikide. (DMİA 5-5)

biyat: sen‿öl ***biyāt*** ben ölüyim. (SİA Karakamış-52)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri bağlar. Denkleştirme bağlacı olur.

a. Kelimeleri Bağlar

ḳışın biz arpa ***veya*** būda ġullanıdıḫ. (AEİA 7-77)

on om beş çocuḳ yaparlardı eskiden yaparlardı vardı faḳat şimdi genelde vatandaş bir ***veya*** iki. (SİFSİA II-38)

sağat ***veya*** yuvarlaḫ şeklinde. (DMİA 5-29)

ġayseri ***veya*** nevşer. (NÜAYÖ 6-19)

b. Kelime Gruplarını Bağlar

köyün gençleri ***veya*** ordan geçen bir ḳaç genç yaḳalanır. (AKKYA 33-2)

seni üzmeg‿için ***veya*** seni yormag‿için. (KİYA 26-215)

c. Cümleleri Bağlar

ben gelirim seninen ġonuşurum ***veya*** haliñe derdiñe çāre bulurum. (ÇA A4. 01-25/26)

bi oğlaḳdır ***veyā*** bi erkeÇdir. (DİGBA A. 05. 50)

deliḳanlı bi ḳızı istiyo ***veya*** istemiyo veya aileler ḳarar veriyo buna. (SİFSİA II-18)

içer ***veya*** içmeS. (SBA 26-36)

d. Denkleştirme Bağlacı Olarak Kullanılır

bi evde ġız ***veyá*** geline giydirillerdi. (DMİA 5-33)

ġurtlu ***veya*** ham çıḫarsa bunu da ġaldırıp daşa vuracam dėyince salonda bi alġış ġopdu. (EYAD 1s. 169)

yāni iki üş defā fet‿edilme şekli oluyo bu keyKāvuSuñ ***veya*** kerkeneSiñ. (YSİA 12-50)

Görevi

a. Seçme Anlamı Taşır

aşiret olaraḳ dayı yegeni ***veya*** torunu. (SİYA 44-14)

banyoda ***veya*** herangi bir yerde avucunuñ içine para alır. (SİYA 132-27)

kövde ***veya*** sivaslıda. hattāki o zaman seyyar vardı. (SA 13-19)

682. veya da: Arapça ve, Farsça ya ve Türkçe de bağlayılarının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir bağlaç öbeğidir. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Denkleştirme bağlacıdır.

tepsilēde kesellē ***veya da*** oklaç baklavası yapalla. (ABİA 5/43)

şeker bayramı ***veya da*** ramazan bayramı. (KŞYA 64-59)

ġıza baḳmaḳ ***veya da*** bu ġızı ben bēnmedim. (SİYA 57-2)

683. yan: Farsça ya bağlayıcısı ile Türkçe –n ekinin birleşmesiyle oluşan karışık kökenli bir bağlaçtır. Basit yapılıdır. *veya* bağlacının anlam ve görev bakımından benzeri olan bir bağlaç da *yan* kelimesidir. *ya* kelimesine –n ekinin getirilmesiyle oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Denkleştirme bağlacıdır.

kerdinín içínde oTlar bıraḫírlar ***yan*** ġavun ġarpuz ekerdíḫ. (VMA 16-16)

böyög oldi ***yan*** kiçüg oldi. (VMA 34-34)

684. veyahut

Kökeni-Yapısı

Arapça *ve* Farsça *ya* ile yine Farsça *hod* (Korkmaz, 2007: 1114) kelimelerinin birleşiminden oluşmuş karışık kökenli bir bağlaçtır. Türkiye Türkçesi ağızlarında oldukça geniş bir alanda kullanıma sahiptir.

Kullanım Şekli

Bağlaç Türkiye Türkçesi ağızlarında farklı şekillerde de karşımıza çıkmaktadır. "veyavt, veyavut, veyaud, veya˛ut, veyāūT, veyád, veyāT, veyahud, väyahuT, väyaguT, veyaḫıt, veyahot, veyeḫut, veyahu, vė yahud. " şeklindeki kullanımlar yer almaktadır.

veyavt: evlendiñ mi amıcam oğlu ***veyavt*** dayım oğlu o şekilde aḴrabasise eğer aḴrabasi değilise arḳadaşımdır. (KİSBİA 9-27)

veyavut: gardaşım ***veyavut*** bacım. (BMA 1 -61)

veyaud: yere ġorlar ***veyaud*** önnüg yaparlar. (AEİA 13-8)

veya˛ut: osmanlı devletini ġuran bu köküñ bizim sülāle oŕdan geliyyō. veya˛ut kütahya beyleri var ya veya˛ut baş1a hindi ġarışıġ ‿iş. (BÇÇA I-24. 6)

veyāūT: bostan çapılāḳan ***veyāūT*** kendi eviniñ içinde keyilir. (DİGBA K. 07. 103)

veyāT: beş ‿ ayıñ ‿ içinde çıkarı, ***veyāt*** ‿ alt ‿ ayıñ ‿ içinde çıkarı. (SİNA I. 4. 92)

veyahud: annesi ***veyahud*** bacisi tarafınnan. (AA I. 10a-28)

väyaguT: şuruP ***väyaguT*** bi ignä. (DGİA Km. 5. 369)

veyaḫıt: ḳız çocuğı ***veyaḫıt*** gelin. (MİA 19-24)

veyahot: her gun bi kız ***veyahot*** bi adam yer bize su veru ebi soy sula'rumuz aḳmaz. (RİA 1-93)

veyehu: güreş meydanı ***veyahu*** sipor mahalli gibi. (AAA 10-74)

vė yahud: uni el içi buyuḳlūnde ***vė yahud*** biyaz da boyuḳ. (RİHA 4-80)

veyeḫut: ekmek poğdalan ***veyeḫut*** ‿ arpalan ḳarişik bi etmeḳ sade mısır di˛il. (TA 25-27)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri bağlar. Denkleştirme bağlacı olarak kullanılır.

a. Kelimeleri Bağlar

mesila ġovanda ***veyāT*** tuluḳda dövcēñ dē mi. (DİGBA K. 07. 186)

arabadan ***veyaut*** hayvandan neyse. (KMKA 2-18)

āustos ***veyahud*** ondan ‿ eveli. (KEYA 16-30)

b. Kelime Gruplarını Bağlar

on kiloluḲ ***veya˛ut*** oniki kiloluḲ. (KYA 51-47)

anaşis usúlundan ***veyāT*** şurdan buradan. (DİGBA S. 03. 5)

beş yüz veyāhūT altı yüz sene. (DİGBA T. 07. 1)

o günün candarması ***veyaḫut*** polisi geliyollar. (KEYA 15-7)

c. Cümleleri Bağlar

besledik ***veyahud*** azıg sattık. (KEYA 16-21)

ḫanímlar yunnan doldururdilar ***veyaḫut*** pambuḫnan doldururdilar. (VMA 1-92)

Görevi

Veyahut bağlacı Türkiye Türkçesi ağızlarında birbirine denk veya birbirinin yerini alabilecek iki durum, iki varlık arasında tercihli-seçenekli bir bağlama göreviyle kullanılır. Seçme ve olasılık anlamlarında kullanılır.

a. Seçme Anlamı Taşır

tekrā arabalarnan ***veyāt*** atlarnan. (TYAİ 1-63)

yani şindi bi gadın yigisi yanı bir gabul ėt ki dü˛üne gitmek ***veya˛ut*** bir davete gėtmek veyağut yani. (DMİA 5-66)

eyēr balayı gibi ***veyāuT*** kendi aralarında ġuyvıceklerse güveye varısın. (KYA 1-147)

o zaman bi davul bi zurnabüdCesine göre ***veyahud*** saS keman. (AEİA 8-6)

b. Olasılık Anlamı Taşır

massallahı var şindi iki gisi oluyo, iki ***veyāhut*** üş kişi, bitdi. (DEYA I-14. 7)

bunar gelip senen aldığu sız burada defdera yazın aybaşını ***vıyahūt*** onbeşına ayin onbeşina ķader eFans verilir. (BMİKA 2-144)

kėygili kuşaglı oluşķun bi ağa ***veyaḫut*** böyük bi adam atı odlūnu keşvediyo. (KEYA 15-6)

o günüñ ˍögrätmäni, müfäTdişi ***väyahuT*** milli ägtimdän kim ˍisä. (DGİA Çr. 5. 75)

685. veyahut da

Kökeni-Yapısı:

Arapça *ve,* Farsça *ya ve hod veyahut* bağlacına Türkçe *da* bağlacının eklenmesi sonucu oluşmuştur. *veyahut* bağlacı ile aynı kullanım ve görevi taşımaktadır,

Kullanım Şekli

“veyat da, veyāTda, veyád da, veyavut da, veyahutta, veyahut da, veyauTda, veyohudda, väyaT da, veyāhutTu, veyāḫuttun” şeklindedir.

veyat da: çiFte ***veyat da*** otomatik beşli. (ABİA 15/29)

veyāTda: ordan soñūra dibini beline ***veyāTda*** küsgü deriz biz onarına küsgülēsin. (BDA 15-71)

veyavut da: bordan televon ėdiyollar, fetiye şubesinden, cizreden ***veyavut da*** musuldan döndürmüşler. (FEA 1174)

veyahutta: o cenk kitapları olurdu, hazreti alinin ***veyahutta*** muhammetin felan onnara baḳadıḳ. (BBA 41-42)

veyahut da: git o memleketi islamiyete davet et diye undan sona ***veyahut da*** o memlekete örnek ol diye gönderilmiş. (BBA 52-5)

veyauTda: ġadın felç ***veyauTda*** felç geçirdi. (ÇA A4. 05-10)

veyohudda: vārısler ōlu ramazan ***veyohudda*** hāle sādē hāle sā ya saf bitaraf. (KEYA 33a-13)

veyāhutTu: hep yeñiliyō ***veyāhutTu*** on güleş yaptīsā doḳuzunda yeñiliyō. (DİGBA A. 12. 21)

veyāḫuttun: hafifse yükün ura bi taş ġıstırı, ***veyāḫuttun*** u göçük çuvalın aşşā düşmüşdür. (KYA 51-138)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri bağlar. Denkleştirme bağlacıdır.

a. Kelimeleri Bağlar

zengin aa ***veyaḫut da*** padişaḥa odun çeker. (SİYA 80-2)

görümünden ***veyaḫut da*** aḳrabasından çocuḳ alıyī. (GİYA 33-12)

dedesi, babası ***veyaḫud_ da*** bi ġomşusu kim ras_ gelürse. (GİYA 36-7)

b. Kelime Gruplarını Bağlar

işte aa ***veyaḫut da*** o zamanın derebeyi... (SİYA 80-33)

altı ay ***veyád da*** bir sene. (KŞYA 11-54)

c. Cümleleri Bağlar

altı veya haneyimişmiş ***veyavuTda*** sekis hane bura göşmüş gelmişle burda çogalmış. (ŞHA II. 12. 17)

şöyle iyiymiş, ***veyāhuT ta*** felānca böyle yapıyomuş. (ÇİYA 11-66)

Görevi

a. Seçme Anlamı Taşır

bu işi tamam olur ***veyaḫut da*** olmaz. (SİYA 138-38)

üçbeş ġuruş veriler ***veyāhūd da*** o zamanın behrinde bir çamaşır veyāhūd bi entari bunu böyle viriller. (KŞYA 2-242

ġız tarafından ***veyahuTTa*** olan tarafından kimin adı mahal ise onun adı ġonur. (GYAFHEE 3-4)

nöbete giderse ***veyahuTda*** dawlara giderse. (KİİSKA 1-3)

işá girecek veyahut Ta bir sanatkar olması lazım ki ancaḫ o zaman evlenabilir. (KBAYA 9-8)

duvar sistemi yapar yapan adamıñ gaylı bütcesine ***veyaḫutTa*** hoşuna giden şekilde yapar. (SİKAD 32-32)

686. veyahut…veyahut…:*veyahut* bağlacı ikili kullanımlarda ise sıralama bağlacı şeklinde karşımıza çıkar. Bu şekildeki kullanımı ise birini diğerine tercih etme yeğleme anlamını verir. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlar.

veyaḫud ġurtulacaġ ***veyaḫut*** çalıya çapıt bağlanacaġ. (GBA 13-8)

balġona ***ve yahut*** bu odaya ***veyaḫut*** şèye bıraḫırdıḫ. (VMA 2-24)

emsallerine ***vėyāt*** arḳadaşlarına ***vėyāt*** hısım aḳırabasına. (Salmanlı-33) SİA

yanĕ bu deli memedin ***veyusta*** mecátın ***veyahusda*** ayıdın hısım aḳrabası değil de onlar da dışardan gemliler. (AYA 7-26)

mesela dāmatsa dāmādıñ akırabası gessin, ***veyāhut da*** muhdar osun ***veyāhut da*** āzālardan dayısı. (UİA 1-4/15)

veyāhuT dede olmuş, ***yahuT*** u da daş olmuş, soñmuş, öle. (DMA III/ A 3, 1831)

igirmi ölçaḫ ***vıyaḫut*** Ḳırḫ ölçaḫ ***vıyaḫut*** beş ölçaḫ. (BMİKA 10-37)

yanı Keçmiş cınazenin nımazı içün ***vıyaḫut*** yalanu içün sıdaKa olsın diya. ***vıyaḫut*** mısala zekata müsTap olanlar on gişidan az olmaz. (BMİKA 10-40)

687. veyahut ki

Kökeni-Yapısı

Arapça *ve,* Farsça *ya, hod* kelimelerinden oluşan *veyahut* bağlacına Farsça *ki* kelimesinin eklenmesiyle oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

bunnādaki belirtmemdeki ***veyahutki*** ilgimi dutmāmdaki gayem. (SA 2-19)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

onnar böle bi sey yaparsa ***veyāhud ki*** ihtiyarlara garşı bi˛şiy suC işlerse onnarī burda cezalandırı. (ELDİA 7-19)

ēski senē meseĺā şimdï hicri senesï hicrī ***veyāxut ki*** şey milādı mī diyōlar hicri mi. (İİA I-26)

688. ya

Kökeni-Yapısı

Farsça olan kelime cümlede farklı anlamlarda bağlama ilişkisi kurar. Basit yapılı bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Bazen cümle sonunda da kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

hani oğlum ğurbetden geldi dediydi ***ya*** yalancı çıḫmaḫ üçün gene oğlum dedi. (GKAYA 1-189)

orie eletince diollar ***ya*** işde teslim edince arḳadaşı…. (KA 2-16)

şeyin mēlidinde bi varduḳdu ***ya*** hani bi duā oldu da sekliniñ. (ABİA 2-157)

bāzen burda az olur ya her taraf ormanıñ ḳuvvetli oldū yėrlerde çoğ‿olurdu. (AYYA 3-15)

b. Cümle Sonunda Kullanılır

ne annadıyım ki ***yā*** zabalayıñ galḳarsın malın davarın arkasına gidersin. (YİA 29-14)

niye annatmıyosun ***ya*** ben söylüyorum sana. (SİFSİA IV-19)

isTiyecek ***ya*** yanımdan hiç ‿ayrılmazıdı. (YÇA 2-8)

Genelde cümle başı bağlacı olarak kullanılan bu kelime cümlenin sonunda kullanıldığı zamanlar da vardır. Cümle sonunda kullanıldığı zaman aslında cümlenin devam ettiğini, eksiltili bir cümle şeklinde belirtir. Bu durumda düşünsel bir bağlayıcılık sağlanmış olur.

ula sen nettun? o sirtuna ne var ? e, sen bağa demedun mi kapiyi çek. ula ben sağa kapiyi çek dedumsan kopar demedum ***ya***. (RİA 10-41)

hani dediydi ki ben gelmeden ad gomayın dediydi ***ya***. (GKAYA 1-30)

Görevi

a. Hatırlatma Anlamı Taşır

hani usul güleşcēdük ***ya*** bizim ḥamzalarlı deli memeT ahā omzuna alince geriye durmuş. (ABİA 3-133)

halı pazarı varıdı ***ya*** señ bilmeñ belki? (ŞHA I. 5. 75)

bi üleşdüdük baŞa parİ fazla ġodulā baş pelivanİz ***ya*** ben‿unu ġabul‿etmen dedim. (ABİA 3-154)

ä biz sänä tarla vädiK ***ya*** dädim män. (DGİA Çr. 3. 210)

gelelim gelelim o gelin‿almıya gitcez ***ya*** damadın şiyindeler, damat gider. (DEYA II. 45. 39)

b. Onaylama Anlamı Taşır

avrupa başġä ***ya*** biz dä oluruz böglä dä. (DGİA Kp. 3. 302)

şindi o da adeT‿oldu ***ya*** ekseri ondan‿èdele sindi. (ŞHA I. 5. 60)

dāda vurmuş palandökende biliyuñ ***ya*** sen palandökeni ta urda. (BAİA IV. 19. 29)

c. Pekiştirme Anlamı Taşır

e kimsiye demen ***ya*** elli gişi var dedi bilemezler. (AEİA 20-75)

hā yıḳılan yerler oldu ***yā*** tabi yā istersen ḳorḳma otur. (SİFSİA 8-47)

balığı çoḳ severim türkü ya çok sölerim ama ayıḳ ḳafayla söleyemem yoḳ ben yav bilemem ki. (SİFSİA I-254)

tek kişi olunca aḳlına gelinciye ḳadar vaḳıt geçiyo. ***ya*** kóklü bişiy olacaḳ ağnadacāñ mütemadiyen ee bizde o yoḳ ni yapalım. (YİA 5-20)

ilerisinde ekin_ekecİK ***ya***, daha ekin iyi ossuñ deyi. (YSİA 2-76)

bize yā filan ġoydular ***ya*** ben de yağı pek yiyemem. (AYYA 3-30)

d. Soru Anlamı Taşır

hePsi maaşi var. ***ya*** maydanoz kişniş. (VMA 1-141)

biz demişlē b0le. ***ya*** beni de arḳadaş edünüñ ñü edünürüz demiş. (ABİA 3-304)

689. ya…ya…

Kökeni-Yapısı

Bağladığı unsurların başında kullanılan *ya…ya…*bağlacı Farsçadır. Bağladığı iki ögeden birini tercih etme, birini diğerine yeğleme veya karşılaştırma görevleri ile kullanılmaktadır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir bağlaçtır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, hem sözcükleri hem de cümleleri bağlar. Bağlama fonksiyonun çok kuvvetli bir şekilde ortaya çıktığı bir bağlaçtır.

a. Özneleri Bağlar

ye sen gidicen ***ye*** ben gidicem. (GKASŞÖ 19-116)

geri dönen ***ya*** bir olmuş ***ya*** iki olmuş. (SİYA 112-39)

bu kövde ***ya*** üş kiŞi çıḳar, ***ya*** iki kiŞi çıkādı bône. (SİNA I. 7. 21)

b. Yüklemleri Bağlar

una ***ye*** annatdım ***ye*** anamadı. (EDİA 27-44)

ġayrı ***yā*** dartdılar ***yā*** verdiler. (SBA 27-5)

ya gelem ***ya*** gelmiyem. (AİAD Salehin Türküsü-5)

ya va ***ya*** yok. (ABİA 27-94)

c. Nesneleri Bağlar

ya bi ōlak ***yā*** bi gulu alıverilēdi. (KYA 49-19)

ya sen alır ***ya*** beni. (EYA 19-15)

onca ***ya*** ekme yollàyelim dedilē ***ya*** un yallayelimdedilē. (BDA 12-214)

d. Tümleçleri Bağlar

ya kermise ***ya*** halburun üstüne. (MİA 43-9)

yā altından sıḳā ***yā*** üstünden. (DİGBA K. 09. 94)

ya…ya… bağlacının bağladığı ögeler farklı da olabilir.

ya sen de getme ***ya*** beni de götür. (ÇYYA 11-77)

goyunu geçirdikden sōrā ***ya*** bän gidērdim ***ya*** bi çoban dutārdıK. (İİA I. 1. 210)

e. Cümleleri Bağlar

elinde bi hediye getirir; ***ya*** bir torba şeker getirir ***ya*** maḫset bi ėle bir şė getiriro eve. (DİÇÇA 2-14)

bi çıKTım ***ya*** vēcen ***ya*** veremicen. (BDA 1-13)

ya duru ***ya*** durmaz. (ABİA 45/47)

f. Kelimeleri Bağlar

ya anam ***ya*** bobam demiş meğer anası babası eskiden ölmüş. (KİSBİA 3-47)

imam‿üseyiniñ biatı dėdi. ***ya*** kellesi ***ya*** biatı. imam‿üseyin de bu sefer… (AAA 11-43)

oysa bu beğeniy beni raḥmetli, ***ya*** kaniyeyi ***ya*** beni. (TA 28-19)

Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ağızlarına yerleşmiş kalıplaşmış bir şekilde kullanılan *ya…ya…* şeklindeki kullanımlar da vardır.

göÇÇükleri yollumaḫ telikeli bir iş. ***ya*** ölür ***ya*** ḳalur. işTe durmile ne yapam di‿i. (TYAD s. 82)

madem düşduḫ bu harğa ***ya*** ḳuzgun yer ***ya*** ḳarga. (ŞYÖA 15-1280)

belki de çol çocuḫ ***ya*** gelir ***ya*** gelmez. (NİYA 21-7)

ya alsın ***ya*** vėrsin. (KEYA 33a-12)

ya allah ***ya*** bismillah. (KA 1-023)

ya…ya… bağlacı Türkiye Türkçesinde bazen üçlü şekilde de kullanılmaktadır.

ya görümcesi oturur, ***ya*** gızıñ bacısı oturur ***ya*** ġardaşının ġarısı oturur. (KMYA 11-96)

ya doñuz ya tilki ***ya*** ġurt. (KİYA 44-60)

ya onbaşı olcān ***ya*** çavuş olcān ***ya*** binbaşı olcān. (EYA 17-170)

çocŭna eliñ çocŭna, vŭsa ***ya*** anası geliyo ***ya*** bubası geliyo ***ya*** mākeme veriyo adam. (BDA 22-100)

ya bağlacı yazı dilimizde kullanılan fonksiyonundan farklı olarak *ne... ne* olumsuzluk bağlacının fonksiyonuna denk bir görevde de kullanılır.

yā ḳoḳusu vā, ***yā*** bişe vā. (DİGBA B. 04. 29)

yā aylıḳcı olubildim ***yā*** ileşber olubildim. (DİGBA A. 21. 5)

Görevi

Türkiye Türkçesi ağızları metinlerinde oldukça sık kullanılan *ya…ya…* bağlacı görev bakımından da çeşitlilik göstermektedir. Bağladığı ögeler arasında birini diğerine seçme, karşılaştırma, olasılık, sonuç anlamlarında kullanılır.

a. Olasılık Anlamı Taşır

ya bi teneke ġaz alırdıḳ ***ya*** almazdıḳ. (SİYA 161-34)

olup da ***ya*** iki ev edēsiñ ***ya*** bi eve. (SDA III-16. 90)

ya hacı emmi öldü ***ya*** onu ġodu demiş. (KŞYA 36-107)

ya ihdiyar ġaldıḳ ***ya*** ġalmadıḳ. (SİYA 93-14)

ya göreriz ***ya*** göremeyiz. (BBA 46-34)

bi de barsın ***ya*** çıḫār **ya** çıḫmaz. (AEİA 18-16)

yā kesecekler ya pilatin daḫacaḫlar. (DMİA 1-65)

b. Seçme Anlamı Taşır

ya parayı verisiniz ***ya*** römoku sararsınız dedim. (SDA III-18. 62)

ya bunu bilecìn, ***ya*** zaba ölecìn. (YÇA 19-9)

ya ikimizde ġālceK ***ya*** hacı ġėtceK. (KEYA 1b-58)

ya vėr kısmetimi ***ya*** al canımı. (AAA 5-164)

ya anamdan ġotürüdüm, ***ya*** bacımdan ġotürüm. (ÇİYA 10-12)

c. Sonuç anlamı Taşır

ya düşer ***ya*** tuvalete ġayar. (KEYA 2b-44)

ya ölüceñ ***ya*** burá giriceñ deye deñize dökdülē velāsılı dēyo. (SİNA II-1. 91)

ya kellem gider ***ya*** alayacam. (VGKHA 1-145)

ya seni yİcen ***ya*** ocakdakı kuşlarıve. (ABİA 6/54)

ya ölüK ***ya*** adam öldürüK. (KİGKA 17-17)

690. ya…veya…: Farsça *ya* kelimesi ile Arapça *ve* kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Seçme anlamı taşır.

ya bi tek yaprā noḫsan ***veya*** çit yapraḫ fazla gibi yapmış. (DMİA 6-67)

bazı hasdalarımız yol sıkıntısından fırsat bulup da ***ya*** ġeza merkezine ***veya*** vilayet merkezine işde köyli vetandaşların gerek dunyavi geçimleri ve gerekse maddeten durumlari çoğ zayıfdir. (EİA C. II. s. 224)

691. ya…yan…: Farsça *ya* kelimesi ve bu kelimeye Türkçe *+n* ekinin getirilmesiyle yapılan bir bağlaçtır. Denkleştirme bağlacıdır. Seçme anlamı taşır. Karışık kökenlidir.

ya sağden ***yan*** solden diyer ben bilmam. (BMİKA 9b-83)

692. ya…veyahut da…: Farsça ya kelimesi ile veyahut bağlaç öbeğinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

ya bacılarınnan birini veracahsın ġardeşime ***veyahut da*** ġabul etmem. (AA III. 5d- 20, 21)

bizi ***ya*** asker edin ***veyahud da*** bizi bıraḫın. (KŞYA 72-19)

693. ya…yahut da…: Farsça ya kelimesi ile yine Farsça yahot bağlaç öbeğinin Türkçe de bağlayıcısıyla birlikte kullanılması sonucunda oluşan bir bağlaç grubudur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

ya seKgiz gün gidip yolda çalışacaḫsın ***yahut da*** seKgiz lera vereceksin. (AA 16ğ-6)

ya baltaynana odunu vururdu sesderindi ki ġız gel ***yahut da*** bişey yaptırdı. (AKD AltınKenkilli Oğlan-11)

694. ya…yahut…: Frasça ya ile yahut kelimelerinin kelime grubu şeklinde öbekleşmeisyle oluşan bir bağlaç grubudur. Denkleştirme bağlacıdır. Seçme anlamı taşır.

ya o adama bi laf sölērin u ġocaġarının parasını vaḳtında vėrcēsin ***yahuT*** bişe de demeyiler. (DMA II/B, 622)

695. ya…yoksa…: Farsça ya kelimesi ile Türkçe yok ve ise ‘nin birlikte kullanılmasıyla oluşmuş cümle bağlayıcılarıdır. Denkleştirme bağlacıdır. Seçme anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

ya benimle bi oluñ ya ***yoḫsa*** seni öldürürüm. (GAMSYA 6-44)

696. ya…yahut ki…: Frasça ya, yahut ve ki kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Denkleştirme bağlacıdır.

ōlannan ġız ***ya*** annaşīlar ***yoḫut gi*** baḫiler birbirlerine giriden giriye. (NİYA 21-26)

697. ya…veyahut…: Arapça *ve* kelimesi ile Farsça *ya* ve *hot* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bağlaç grubudur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Seçme anlamı taşır. Denkleştirme bağlacıdır. Cümleleri tekrarlama yoluyla birbirine bağlar.

ya bir sele olur ***veyahut*** bir sac üsdüne bir temiz bir şėy örteñ. (ÇA A5. 09-121)

ya ḳardeşi ***veyaḫut*** bi yaḳını. (KBİKAİ 56-5)

698. yan…yan…:Türkiye Türkçesi ağızlarında özellikle Van ve çevresinde *ya…ya…* bağlacı ile aynı anlam ve görevde kullanılan bir diğer örnek ise ya+n…şeklinde oluşan yan…yan…bağlaç öbeğidir. Farsça ya kelimesinin Türkçe –n ekinin almasıyla oluşmuştur. Kelime grbu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır. Seçme anlamı taşır. Denkleştirme bağlacıdır.

yan annesi geldi ***yan*** tėzesi gördi yan ġomşi gördi... (VMA 16-53)

yan gelírsen ***yan*** gelmersen. (VMA 17-156)

yan devlet bana iş vėrsín, ***yahuT*** da aj ġaldím. (VMA 10-16)

yan benı alacaḫsın ***yan*** senı öldırecem. (GMKA 2-41)

699. ya da

Kökeni-Yapısı

Farsça *ya* kelimesi ile Türkçe *da* bağlacının kelime grubu şeklinde öbekleşmesi ile oluşan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri bağlar.

a. Kelimeleri Bağlar

yol üsdü bura da yol ora da yol dedim, siz ***ya da*** kendiniz atmısınızdır dedim. (BÇÇA I-35. 8)

çamınan ***ya da*** kâdinen yaḫıb nası oluyo diy baḫacaḫlar zār. (KMA 72-10)

b. Kelime Gruplarını Bağlar

havludan böyüg bi şeyler, ***ya da*** bir metire bāsma. (EMİA 32-164)

ġızın babası ***ya da*** ġardaşı. (MİA 52-10)

c. Cümleleri Bağlar

aynı seniñ dedigiñ gibi ġurur bütün bütün, ***ya da*** onu da bôyle aynı ġızartma şeklinde goñ. (BÇÇA I. 11. 16)

e sen bi sandık lokum getireceksiñ ya da bi toxlu getirecegsiñ ***ya da*** şu dedīmizi getireceksiñ. (EMA IV-32. 198)

Görevi

İki öge arasında seçmeli bir durum belirten bu bağlaç cümleye tercih anlamı katar.

a. Seçme Anlamı Taşır

susam dövēdik onun üsdüne dökēdik ***ya da*** dökēdik payalaşırdık. (BBA 9-42)

bu duvarları ayrıyeten örerler ***ya da*** barābar duvarlar yapılır. (BÇÇA I. 8. 5)

beton atarlar ondan kèri bu duvarları ayrıyeten örerler ***ya da*** barabar duvarlar yapılır. (BÇÇA I. 8. 4)

hazır yiyuz ***ya da*** alıyuz. (DGİA E. 3. 23)

e sen bi sandık lokum getireceksiñ ***ya da*** bi toxlu getirecegsiñ ya da şu dedīmizi getireceksiñ. (EMİA 32-195)

700. ya…ya da…/ya…ya…ya da

Kökeni-Yapısı

ya…ya…, veya, yahut bağlaçlarıyla aynı kullanım ve görev inceliğine sahip bir bağlaçtır. Farsça ya ve Türkçe de bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Bağladığı ögelerin başında kullanılan bağlaç cümle başı bağlacıdır. Hem sözcükleri hem de cümleleri bağlar. İki cümleyi tekrarlama yoluyla birbirine bağlar. Seçme görevli bir bağlaçtır.

a. Cümleleri Bağlar

ya dimiş bunu gelin yap nikahla ***ya da*** dimiş ben bunu başķa yerlere asırın demiş. (BBA 39-63)

imam‿olur mutlaka. ***ya*** mahalleniñ‿imamı ***ya da*** emekli imam. (BÇÇA I. 2. 104)

yā bunu bil ***ya dā*** bu diyārdan giT. (DİGBA Ç. 05. 47)

b. Denkleştirme Bağlacı Olarak Kullanılır

ya erduvan ölüK dedim ***ya da*** adam‿öldürüK. (KİGKA 17-31)

ya ġapíyí açársín ***ya da*** ġapíyí ġırerem. (MMA 4-56)

ya bunun başına geçmiyeceksin ***ya da*** buna ḳatlanacaḳsın. (GAMSYA 8-118)

Görevi

a. Seçme Anlamı Taşır

beni burada ***ya*** bir daş et ***ya da*** bir ġuş et. (SİYA 11-9)

ya istambulda **ya da** motorunan bişey oluyor. (SİYA 34-10)

dışardan gälänlä dä ***ya*** para gätirir ***ya da*** älbisäliK. (DGİA E. 3. 92)

ya tamamen gaybederiS ***ya da*** hiş bilemeñ. (EMİA 57-115)

ya yün çorabınan havlu sararlar ***yada*** havlu sararlar. (TAYA 1-96)

ya maallen‿imamı ***ya da*** emekli imam veya bi imam mutlaka olúr. (BÇÇA I. 2. 105)

Bazı örneklerde ise *ya…ya…ya da…* şeklinde kullanılır.

ya bändä üro vā, ***ya*** mark vā ***ya da*** bañḳaya˽aTdım di˽o˽adam. (DGİA Km. 4. 117)

ya çocuḫlarnan mesul oldum ***ya*** eşiminen ***ya da*** heralda çıḫmadım. (KİGKA 12-58)

701. yahut

Kökeni-Yapısı

Farsça *ya* ile *ḫod* kelimelerinin birleşiminden oluşmuş birleşik bir kelimedir. *veyahut* ile aynı anlam ve kullanım inceliğine sahiptir.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanım farklılıkları oldukça fazladır. “yaguT, yāhud, yahuT, yaut, yāḫıt, yaḫod, yā˽uT, yo˽ut, yavt, yavıt, yahutġın, yautdurḳu, yavutsā, yavut, yahuT da, ya˽ut Ta, yahuski, yahuskine. ”

yaguT: arḳada ***yaguT***‿öñdä. (DGİA E. 1. 99)

yāhud: kelem dolması erkeklere ***yāhud*** biber dolması. (ABİA 46/69)

yahuT: ölüm motorun irini ***yahuT*** yarısını vèr dèdim. (KEYA 16-23)

yaut: bir külo havlasına ***yaut*** beKmezine oynallar. (ÇA A6. 09-30)

yāḫıt: sen ***yāḫıt*** ben. (SİA Karakamış-55)

yaḫod: ėrtesi gun ***yaḫod*** iki gundü. (RİHA 4-159)

yā꞉uT: ***yā꞉uT*** soyadının baş harfini yazıyō. (KMYA 9-18)

yo꞉ut : altı taḫda ***yo꞉ut*** beş taḫda iderik. (NÜAYÖ 32-3)

yavt: demiş hafta ***yavt*** bi sene iki sene daşımış en son meğereme sevgilisi varımış. (KİSBİA 1-219)

yavıt: uvalama çorbası oldu. vāsa yurt ḳorsun‿içine, ***yavıt*** ìsi ḳorsun‿içine yirsin. (AYYGA 7-18)

yahutġın: musġa vėri sene daḳ dir ***yahutġın*** içecek vėri içir dir. (KİYA 27-135)

yautdurḳu: arab aşını arab aşını tavuḳ kesesiñ kesēseñ ***yautdurḳu*** bu bek vurú geli. (SYAÖ 74-78)

yavutsā: ḳabul etmiy ***yavutsā*** ėdiy nėyse. (DİÇÇA 24-4)

yahuski: tenekeden alıñ ġazana ġoyan ***yahuski*** ġazandan da ġızdırın. (DYA 12-50)

yahuskine: tenekeniñ içine böyle küllük yapardıñ işde onu durulurdun orda ***yahuskine*** tenekeden alıñ ġazana ġoyan. (DYA 12-49)

yavut: şerbet içmága ***yavut*** ġına gecesi bu şekilde bu adat devam ėderdi. (DİÇÇA 12-16)

10-69)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Kelime, kelime grubu ve cümleleri bağlar. Bağlama fonksiyonu ön plandadır.

a. Kelimeleri Bağlar

belki habarı olmaz dė ben en böyük cannı davar ***yahud*** dege yahudda bacāna daḳıyon ip. (KEYA 17-59)

eñ sonunda dumlupıñara gadā ***yahut*** afyona gadā varıyo. (UİA 1. 44. 25)

b. Kelime Grubunu Bağlar

düğün evinde ***yā꞉ut*** ġız evinde bütün müsafirler köller etiraflar etirafı olmayanlar da yanı dost olanların hepsi davetiyelen çārılır. (KDYA 9-50)

bi vardiye ***yaut*** iki vardiye. (GKASŞÖ 7-69)

tırpana da deri daḫallar geçi derisi ***yavud*** ġoyun derisi. (KŞYA 15-22)

c. Cümleleri Bağlar

unnā da una para virē yahud unnā da havlu virē. (BBA 15-70

yirsin, ķalanını ince ince durasın, tuzlasın‿ipe düze ķurudursun. dud‿acına asasın ***yavıt*** ġavurusun ġoġmasın deyi. (AYYGA 21-8)

Görevi

a. Seçme Anlamı Taşır

bi şé olmén ķaldi da. ***yaẖod*** évédi yén yédi yavaş yén aç ķaldi. (RİHA 5-111)

yusuf amcaya dėyoz işde hu ***yavut*** sabaha en derdim hu. (FEA 3036)

hocıyla bu can alınsıydı hocalā ġäliyi arķada ***yaguT‿*** öñdä. (DGİA E. 1. 99).

valla ölüm ẖoş deyil ailesi ***yahut*** kendísi ẖoş deyil. (VMA 4-4)

bi de lacivertten ***yā‿ıT*** ġumaşdan …. (KMYA 5-124)

buradan bi patetis ***yahud*** ne sararsan sar ġatırıŋa e de salmanlı yanlāna ordan asarķo yanlana variz işte. (BBA 51-99)

b. Olasılık Anlamı Taşır

ġırķ tane kelle yemiş ***yaẖut*** seksen doķuz tane. (SİYA 80-81)

ekim ayının beşinde ***yahuT*** onunda çeltik bişmi‿e gidecez. (ABİA 46/23)

yúz elli lira para ***ya‿oT‿*** altmış lira para mecidiye zamani Teduğum zaman. (TA 5-55)

Yukarıdaki tekli kullanımlarla birlikte Türkiye Türkçesi ağızlarında hem şekil hem de kullanım olarak çeşitlilik gösteren öbekleşmiş *yahut…yahut…* bağlaçları da vardır.

702. yaẖut…yaẖut…: Farsça ya ve hut kelimelerinin tekrarlı bir şekilde kullanılmasıyla oluşan bağlaç öbeğidir. Seçme anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

ondan sōna çocuẖlara ***yaẖut*** birer eşarp, çocuẖ boyükse ***yaẖut*** ikişer metre basma ipekli ne bulularsa ellerine bāşiş viriller. (BÜYA 1-113)

yāfut eltisi yāfut görümcesi. (SİA Akbaşlı-67)

yahıT salonda ***yahıT*** evda. (KMYA I-6)

yaẖut ġadın ***yoẖud*** erkek. (GBA 9-7)

sannedersem otuz_üç *yā¸ıT* otuzdört *yā¸ıT* otuzbeş aralarında olsa gerek. (KMYA 1-58)

yaÑut bi koyun vercek *yaÑut* bi yemek. (KBİKAİ 27/46)

meselā kin bi ağıdaş ķaytarıyo *yaut* yatıyo *yaut* çalışmıyo deylim. (GKASŞÖ 7-146)

yâud āmadın ķızına *yâud* memedin ķızına gidin. (ÇYYA 2-191)

elli yüz neyse *yavut* bir ġoyun *yavut* bir geçi vėriller. (NİİKA

703. yahuT da: Farsça ya ve hut kelimelerinin Türkçe de bağlayıcısıyla birlikte kullanılması sonucunda oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Seçme anlamı taşır. Denkleştirme bağlacıdır. Karışık kökenlidir.

gelin ġayımbabanıñ yanında *yahuT da* böyük ġaynınıñ yanında hėr sözü ġonuşabilir. (ÇA A5. 11-19)

bayırdan *yahıtda* şeyden atar. (BGYA 9-126)

onu tekrer bir ġazana *yahuT da* bir tirkiye falan ġatallar. (ÇA A3. 06-8)

ḫoşaf olıcaķ *yaḫut da* ayran olıcaķ. (SİYA 82-102)

ama yēnim talla ġaldı ileşbellig indi bire dördde bire *yahut da* beşde bire. (ABİA 12/130)

çomaķ *yaḫut da* topuz. (SİYA 80-158)

burda evlenmiş *ya¸ut Ta* bi iş güveline gitmiş. (KİYA 26-120)

704. yan…yahut da…: Farsça *ya* kelimesinin Türkçe –n ekini alması, yine Farsça *ya* ve *hut* kelimelerinin birleşip Türkçe *de* bağlayıcısıyla birlikte kullanılması sonucunda oluşan cümle bağlayıcısıdır. Denkleştirme bağlacıdır. Seçme anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

yan devlet bana is vėrsín *yaḫuT da* aj ġaldím. (VMA 10-16)

705. yahut…yahut ki…: Farsça ya, hut ve ki kelimelerinin tekrarlı bir şekilde kullanılmasıyla oluşan bir bağlaç grubudur. Denkleştirme bağlacıdır. Seçme anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

ġoyun vericek *yahut* inek vericek *yahut ki* tarla vericek. (UYA 28-14)

meselā ġarabaş ġoyun *yahud ki* şeyine göre *yahud* çil ġoyun. (AEİA 9-53)

706. yaẖut…yaẖut…yan da…: Farsça ya ve yahut ile Türkçe –n eki ve de bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bağlaç öbeğidir. Denkleştirme bağlacıdır. Seçme anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

köye enaḫ da ***yaẖut*** cezeḫ ***yaẖut*** dolaşaḫ ***yan da*** şun da şu geli. (AKYA 26-16)

yaẖut cėzeḫ ***yaẖut*** dolaşáḫ ***yan da*** şun da şu geli. (AKYA 27-16)

707. yaĥud˛da…yaĥud˛da…: Farsça yahut kelimesi ile Türkçe de bağlayıcısının tekrarlı bir şekilde kullanılmasıyla oluşan bağlaç öbeğidir. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktdır. Seçme anlamı taşır.

ne bilim işde u göbek ismiemine dėr ***yaḥud˛da*** aysa dėr ***yaḥud˛da*** Zeynep dėr yaḥud˛da ne bilim Fatma dėr. (AYYA 63-39)

708. yalım

Kökeni-Yapısı

Kullanıldığı cümleye herhalde anlamını katan kelime basit yapılı bir cümle bağlayıcısıdır. Yapısı ve kökeni tespit edilememiştir.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Sadece Banaz ilçesi ağzı metinlerinde tespit ettiğimiz bağlaç cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

bubamıŋ dädī mālik bu ***yalım*** däyo. (BİA 2-47)

Görevi

Olasılık Anlamı Taşır

dükkandan bişey alcek ***yalım*** o da ona gidiyo. (BİA 24-75)

su döküldü, boynu burukdu terlimişmiş ***yalım*** bi sene gözleri görmedi buvañıñ. (SA 14-256)

709. yalnız

Kökeni-Yapısı

Sadece, salt, ama, şu kadar ki, ancak, fakat anlamlarında kullanılan sözcük Türkçedir. “Eski Türkçe; yalanġus, yalanġuz, yalġuz, yalangġuz, yalnguz, Uyg; yalñus, yalañus” (Gülensoy, 2007: 1047) şeklindeki kullanımlarıyla ilk dönem eserlerinden itibaren metinlerde yer almıştır. *Yalnız* türemiş yapılıdır.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesindeki kullanım sıklığına istinaden kullanım çeşitliliği de göstermektedir. “yannız, yalabuz, yalanguz, yalañız, yalīğīz, yalıñız, yalız, yalī˛ız, yalnız, yaluňuz, yaláñuz. ” şeklindedir.

yalnız: peki dedim ben afettim bu kelimeye ḳarşı afettim ***yalnız*** dedim bu namıssıza bi ceza vermaḫ lazım. (KOYA 1a-275)

yannız: duğalar yazmış ***yannız*** bizcē dediklerine göre bi nevi mevlide geçen refref diyur ya. (DMİA 6-51)

yalanbuz: duba fılon oḫur ***yalabuz*** çoḫ semimi bi dosdi olursa. (BMİKA 10-84)

yalanguz: sen benim sözümden çıḳmadıḳça ben sān bi şē yapmam ***yalaġuz*** ben günde üç ḳoyunan üç torba tütün senden isterim. (DA 4-61)

yalañız: e kimsiye demen ya elli gişi var dedi bilemezler sen dik ġafana ***yalañız*** zerhoş olma baḫ dedim. (AEİA 20-75)

yalīğīz: borcuñ mu var para mı aldīñ deyince yoḳ ōğlum para da almadım borcum da yoḳ. ***yalīğīz*** dayıñ ite benzer. (AKKYA 38-10/11)

yalıňız: babamı ġabirde falan yatırmayon ġārik beni okumadı deye, ***yalıňız*** ġāri keşke deyom. (6-47) BYYA

yalız: öküzlēni dolandırdı yā halbise ben adanın yana bile varamadım yalız öküzlēni elinden aldı. (KEYA 18-56)

yalī˛ız: ***yalī˛ız*** bu utan memleketinde ona düşünürmüş. (KMYA 7-98)

yaluňuz: ē yenilmemek istemem gucüñ yetermiş yeñermişiñ ben ***yaluňuz*** dorulu çok yapardum. (ABİA 3/56)

yaláñuz: oğlumun hiç bi haḳḳı yoḳ ***yaláñuz*** bu da vā onu şė altıná ġuyduḳ. (ZBKİA 1-111)

yañaz: aḫ sen benim goyunu güt. ***yañaz*** demiş, dā çıxdında baña harım çevirecēñ demiş. (EMİA 35-57)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

işde yirminci asrıñ˛eserleri çimentu yapmişler şunnar ***yañıız*** dāhă önce dá burasu yıpranmış. (DMİA 6-56)

sırtıma da sardım ben ġatırı ***yalıñız*** dedim bi on daḳḳa dinenecem yol yarım˛olunca dėdim. (DVASŞB 8-55)

herkas işindadı ***yalabuz*** içarda bi benim gelinim bi da onın iki çoncıḫıduridi. (BMİKA 14-3)

biri altun ḳakülli oğlan çocuğu biri de inci dişli ḳız çocuğu ***yalanız*** küçük baci daha doğum yapamadan evveli iki büyük baci gelerler. (EYAD 1s. 219)

Görevi

Açıklama Anlamı Taşır

biz para vermiyik ***yalıñız*** işte çalışıyıḫ. (MİA 23-27)

oğlumuz buluğa erdiği záman en fazla diḳḳat ėdece˛ımız ***yallız*** sülalenin temizini biz ararıḫ. (AKYA 2-2)

barağı dağıdacām ordan. ***yalañız*** diy git beyinize söle sekizen dört biñ ġoyun devlete verise. (GBA 30-17)

ondan bu yana bi şey olmadı ***yalıñız*** bunuñ dedi arkadaşın, biñ sekiz yüS seksen˛altıda olmu. (SDA III. 22. 30)

harpten gaşmā yōK. ***yalĭñız*** milletē bi sükūnet verēm,. (İİA II. 9. 18)

o gėce diyor orda ġaldıḫ ***yalnız*** diyor ġadın bana dedi ki: burası öyle bir yer ki ne yalan söyleyeceksin ne alāhın işine karışacaḫsın. (TYAD s. 41)

b. Ekleme Anlamı Taşır

mezerligin yanına bir duman oldi ki göz gözi görmir. ***yalanguz*** bir allah bir de ben duydun. (EİA C. II. s. 33)

bazı elbise geydiriller dī ***yalañız*** nişanda bi altın daḫallardı. (MİA 129-3)

davarı varımış, çoban guderimiş, ***yalıñız*** hava yağmurlu. (GAMSYA 4-34)

toplarsın āmeT aa başlıḳ parası şu, ***yalınız*** altın ġuruş ne daḳcan. (ÇYYA 2-220)

c. Karşıtlık Anlamı Taşır

bunu ben çavuş yapacam dedi, ***yalañız*** bunu piyade bölüne verecez. (AEİA 39-19)

sen de bana uyisan ***yalanız*** bişē bana yaḳışmi. (DA 5-18)

filistinni birinne ävlenmis, ***yalnız*** hiş bir evinin döşemeleri dāhi, yāni bizlēden hiş bi ḳayıbı yoḳtu. (DEYA II-66. 22)

boynuni buradan yaramış da ***yalanız*** bu hırtlaği gopmamiş. (C. II. s. 17) EİA

esgi uğuzuḫ ***yalız*** şindi allahsız şeytana tersine pabuş geydiriyor. (KİA 38-44)

710. yalınız ki: *yalnız ki* Türkçe türemiş yapılı yalnız kelimesi ile Farsça ki bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısıdır. Karışık kökenlidir. Açıklama anlamı taşır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Cümle bağlayıcısıdır.

isTer ki ben şu çulun arasında yatiyim yalınız ki herifimnen huzullu oliyim. (KİGKA 12-205)

711. yalnızca: yalnız bağlacının görev ve kullanım bakımından benzeri olan bir diğer bağlaç ise *yalnızca* bağlacıdır. Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanım genişliği *yalnız* bağlacı kadar geniş değildir. *yalnızca* bağlacı açıklama anlamlı bağlaçlardandır, sadece anlamını verir. Türemiş yapılıdır.

hemen kağıdını falan alan ḳandıraysa ḳandıra izmitse izmit ***yannızça*** ben, ben yennız gittim istambulda yaptım. (SİFSİA 11-136)

yedi sene ışıḳ ġormamış gün görmamiş ***yalnızca*** zındanın içerisinda aş ekmeklerini yiyarlar. (ARYA 7-31)

ben anamı gaybettim ***yalıñızca*** şu öteki evin altında ahar bi yerde yatdım. Ki anam ölünce gadar kimse gelmedi. (UİA 2. 87. 72)

712. yani

Kökeni-Yapısı

Arapçadan dilimize girmiş olan bu bağlaç Türkiye Türkçesi ağızlarında oldukça geniş bir kullanım alanına sahiptir.

Kullanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında farklı kullanımları ile karşılaşmaktayız. “yanĕ, yane, yanė, yanє, yane, yanı, yānı, yāni, ”

yani: gelirdiler, hepsini arbena çalaraḫtan yolçi ederdiler. ***ya’ni*** ben bu dediğim yani çog˳eyi hatırliyem, çocuḫluḫ yıllarımda oldi. (DA 24-38)

yanĕ: onlar da kenarda gelmeler, şehirde gelmeler. ***yanĕ*** bu deli memedin veyusta mecátın veyahusda ayıdın hısım aḳrabası değil de onlar da dışardan gelmeler. (AKYA 7-26)

yane: çocuḫ doğuma gelīyı. misal ben ***yane*** bele alimnen baḫma tecrübem var. (AKYA 11-5)

yanє: yoḫ hepsє birdir. ***yanє*** zengini de bir fakiri de bir hepsє aynıdır.. (EİA C. II. s. 175)

yanı: ***yanı*** uzadmıyalım ha ondan sōna bahciye vardım. (AEİA 43-31)

yānı: faḳat işleri demiş ġurt velfecir, ***yānı*** dolu herşey necaset dolu hē. (DEYA I-19. 40)

yāni: filistinni birinne ävlenmis, yalnız his bir evinin dösemeleri dāhi, ***yāni*** bizlēden hiş bi ḳayıbı yoḳtu. (DEYA II. 66. 22)

yanim: amma babanınañ orda görüşemedig bir türlü hayrad, ***yanim*** o benden evvel gedīdi. (HA 2-11)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

taḫT he, bėla bi taḫT yapmışlar. ***yanė*** tam belli etmi ama ḫocadan sordum dedi ekseriyat roma imparatorluğu zamanında ġalma. (KBAYA 43-25)

ğaşğaş dériğ ***yane*** biz ben onarı pek bilemīm da o ķaçağçılığına millet para ķázanmış. (AKYA 34-4)

şu durum normal olarak bī ġoyun yedi yüz gıram sekiz yüz gıram ***yani*** yerine göre bī kiloya Ķadar süt veren ġoyunlā olabilir yani yavrusu genelde pırıtlarda şē az olur yani ekiz normalda yani deyem ki yüz ġoyundan ellisi atmışı ekiz olur. (SA 10-31)

bulguru satın alıyoz haķķaten yani telaşlı oluyo hele bilaki bizim gibi insannar için. (SİFSİA III-117)

asgerlini eTdi epeyden ***yanı*** bu yıl yirmibeş öteki de istanbulda mobilyacı olarağ çalışıyo. (SMİKA 23a-12)

yaparım hiç ***yani*** böle fantezi ayallerim var. (SİFSİA I-118)

aslında fidannarı da yapılıyo ama genelde dikimi yapılıp ***yānı*** kendi köklerinden çapası yapılırken ayrıg otu gibi zāten. (UİA 1. 63. 10)

halbuki altıyüz teneke vardı töbe yarabbi ***yani*** üçyüz otuz tenekede ķarar ķıldı. (VGKHA 2-51)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

cenaze kendi evinde yıķanır yani şu anda bişey yapıldı ***yani*** bi cenaze yıķama yeri yaptıķ cāmiye henüz daha hazır değil. (SİFSİA II-45)

nèlēr geçïrdik ya, çoK şükŭr. ***yānı*** vārlığını da gôrdük yōKluğunu da. (İİA II. 28. 148)

hiç bi yere gitmemişimdir ***yani*** deycem ki yeter ki benim iki çocuğuma iş bulsunlar. (SİFSİA I-122)

ē yani lübnanla filistin rezaletinin aynısı ***yani*** başga bi şey degil yani. (DEYA II-66. 9)

b. Pekiştirme Anlamı Taşır

hah aynı len ne ayā¸ı yoruluyo diz çöke çöke ne bilmem ne, şindi didi benim ānnatcaķlarım didi burlāda kitapda mitapda yazmaz didi ***yānı***. (DEYA II. 32. 15)

on milyonu bana vercek ama veremiyo ki de vermiyo ***yani***. (SİFSİA I-130)

refref ġapısı da derler ***yanı***. (DMİA 4-10)

bī sürüde diyem ki otūz kırık yirmi beş bu arada e genelde olur ***yani***. (SA 10-40)

on ͡ üç on dört yaşlānda çoḳ tēzedim ***yani***. (KEYA 18-11)

713. yani türkçesi: Arapça *yani* ile Türkçe *Türkçesi* kelimelerden oluşan kelime grubu açıklama anlamı taşıyan bir cümle bağlayıcısıdır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılmaktadır.

her şeyin bi mukakkek bi eğilip bakılcek tari olur. ***yāni türkçesi*** her aşığın ya sevdiği olur ya aldığı olur. (UİA II-87. 64)

714. yanı işte bėle: Arapça yani ve Türkçe kelimeler olan işte ve böyleden oluşan bir bağlaç grubudur. Cümle bağlayıcısıdır. Sonuç anlamı taşır.

ḳızıyı almaġa geldıḫ. ***yanı işte bėle*** dertlí dertlí şiirlerle ḳız anasını aġlatırlar, ḳızı aġlatırlar. (UMA 21-112)

715. yani ama: Arapça yani ve ama kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Yabancı kökenlidir. Sonuç anlamı taşır. Cümle bağlayıcısıdır.

senin askeri gücünle ilişkin onun için orada o yoḳ ***yāni ama*** şimdi bizim köyümüzde dağa yaşlı amca var. (SİFSİA II-7)

716. yani hele: Arapça yani kelimesi ile Türkçe hele kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bağlaç öbeğidir. Açıklma anlamı taşır. Cümle bağlayıcısıdır.

ġadınnarın kendi arasında ***yāni hele***, o ġadınlar arasındaki ona şeytan aḫlı bile irmez kimi bannaḫ atıyor, kimi diyor bi bo ͡ om kimi diyor iki bo ͡ om. (NİYA 1-1)

717. yani hani: Arapça yani kelimesi ile Türkçe hani kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Açıklama anlamı taşır. Kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılır.

mecbur ḳalḳacaḳ ama benim gibi hiç bişeyi yoḳ beraber ḳalḳarım ***yāni hani*** böyle onar mecburi ḳalḳacaḳ. (SİFSİA III-26)

718. yani misal: Arapça yani ve misal kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir bağlaç grubudur. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır. Açıklama nlamı taşır.

yani öle aˌır deˌil. ***yani misal***, olan‿everiyo. on millar, on millar harcıyo. ġız‿everiyo, iki millar harcayıP gelin‿ediyo. (ŞHA I. 9. 43)

719. yani gine: Arapça yani kelimesi ile Türkçe gene kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Açıklama anlamı taşır. Cümle bağlayıcısıdır.

üş gün şenliK olabili ***yānі gine*** aynı devam ediyo. (BDA 19-21)

720. yānı nitekim: Arapça yani kelimesi ile Türkçe nitekim kelimesinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bağlaç öbeğidir. Cümleleri bağlar. Açıklama anlamı taşır.

yānı nitekim şindi bu nüfüsler esgiden olsaydı inan et ki açlıġ çökerdi belki. (KMKA 5-18)

721. yani ya: Arapça *yani* kelimesi ile Farsça *ya* kelimelerinin birlikte kullanılmasıyla oluşan bir kelime grubuu şeklinde öbekleşerek kullanılır. Cümle bağlayıcısıdır.

bi kürt diyerekden bälki o ġuydan nasıl‿oldu da geldini bilemèyoS ***yani ya*** nasıl‿oldu da geldīni. (SİNA II. 1. 8)

722. yazık

Kökeni-Yapısı

"Eski Türkçe yazıġ, yazuķ" (Gülensoy, 2007: 1103) şeklinde kullanılan kelime cümleleri bağlama göreviyle kullanılır. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye açıklama anlamıyla bağlar.

nerden ġazandılar bu ķupayı derimiş. ***yazıķ*** seḫīrli olduġūnan o bardaķ biliyo kupa bilmiyo. (I-31. 25) BÇÇA

723. yerine göre

Kökeni-Yapısı

Kelime grubu şeklindeki bir bağlaçtır. Türkçe olup Açıklama göreviyle kullanılır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Daha çok, sözcükleri birbirine bağlar. Bazen cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Açıklama göreviyle kullanılır.

a. Cümleleri Bağlar

bu ikinci sene gene aynı bildīmiz yoncā efendim fiy arpa buğday ***yerine göre*** pancar küspesi. (SA 10-24)

şu durum normal olaraḳ bī ġoyun yedi yüz gıram sekiz yüz gıram yani ***yerine göre*** bī kiloya Ḳadar süt veren ġoyunla olabilir. (SA 10-28)

Görevi

a. Açıklama Anlamı Taşır

allahdan bize hap şap da vermèyōlar, nèyinen alıcan, atamıyōn bilene ***yerine göre***. (BÇÇA I. 19. 67)

èyce bilmiyon da gine açarlarımıs ôle şeyde camide. para atmàya temsil ***yerine göre*** çogu hanı elinde olmuyo fakir adam. (BÇÇA I. 19. 98)

eñ eyi sürsēñ beygirlēle iki buçuḳ dölüm, iki dölüm, bi dölüm yer sürēdiK ***yerine göre*** şindi motorlā dee düñya yer süryōlā. … (TYAİ 3-26)

724. yeter ki

Kökeni-Yapısı

Türkçe *yet*-fiilinin geniş zaman çekimi ile Farsça *ki* kelimesinin birleşimiyle oluşmuş kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılan bir cümle bağlayıcısıdır.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Şart göreviyle kullanılan bir bağlaçtır.

a. Cümleleri Bağlar

hiç bi yere gitmemişimdir yani deycem ki ***yeter ki*** benim iki çocuğuma iş bulsunlar. (SİFSİA I-122)

aman ben yapayım sen bilisin ***yeter ki*** sen bā bi iş ver. (TYA 2-87)

ne ġaldı dedim neyneyen ėyi olurun ***yeter ki*** bu ġadarlıḳ kendi dalımı kendim sürüyom ya şükür. (SYAÖ 39-215)

Görevi

a. Şart Anlamı Taşır

hiç bi kanun bi şey edemeyo. ***yeter ki*** ġız istesiñ. barışsa da olur. barışmasa da olur. (BÇÇA I. 9. 41)

ġızım baña ***yeter ki*** oḳu namazlīñı belle derdi. öyle ġuran muran oḳutmadılar. (DYA 2-75)

ḳırk beş ġuruş artırırım çoḳ para ġazanırım ***yeter ki*** çağla olsun yani çağla gönderirsen en az elli lira. (DYA 26-49)

bu dī keloğlan eger bizi çağırsa konuştururīḫ, ***yeter ki*** çağıralar. (GMKA 1-439)

ḳaymaḳamna bu sefer dē ki sen diy ***yeter ki*** ordan de ne ḳadar ḳaç kişi gelebilirsiniz, dedi. (KBİKAİ 42-10

725. yok

Kökeni-Yapısı

Hayır anlamındaki olumsuzluk edatının olan *yok* kelimesinin bağlaç göreviyle kullanılmasıdır. Türkçedir. Bağlaç Farsça *ki* bağlayıcısını bünyesine katarak bağlaç öbeği oluşturur.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki ve kendisinden sonraki cümleye bağlar. Olumsuzluk göreviyle kullanılır.

ille beŋimine olursan ol, olmazsan böyük oğlunu öldüreceğim. ***yoḫ*** seninle olmam demiş. (MİA 13-13)

Görevi

a. Olumsuzluk Anlamı Taşır

ellı yėdıda asgere gėtTım. ***yoḫ*** ıstafulla üç ay değil. (KBAYA 13-15)

o çocuḳ iyileşti mi? ***yok*** canım hėç alaḳası yoḳ onna. (BMA 1-58)

726. yoḫ ki: Türkçe *yok* kelimesi ile Farsça *ki* bağlayıcınsın birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılır. Olumsuzluk anlamı taşır.

eğer ki zamanıyla ġar yağar. baḫar erken ‿ açīrsá ekinini dikinini edėr. ***yoḫ ki*** yağmur yağış oldi ekin ‿ olmáz. (MMA 1-99)

727. yoksa

Kökeni-Yapısı

Türkçe olan *yoksa* bağlacı aksi halde, acaba anlamına gelen bir sözcük olup cümle bağlayıcısıdır. Türkçe *yok* ve *ise* kelimelerinin birleşimiyle oluşmuş birleşik yapılı bir bağlaçtır. Genelde bir olumsuz cümle ile olumlu cümleyi bağlar veya bir yargının bir şarta bağlandığını belirten bir cümle bağlayıcısıdır.

Kulanım Şekli

Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım çeşitliliği gösteren bir bağlaçtır. “yoğ ısa, yoğsa, yōḫsa, yog ‿ usa, yoḳsa, yohsa, yoḲsa, yoḫsam, yousa, yōsa, yō ‿ usa”

yoğ ısa: ḳamer atın yuregini yedururs an ben eylanacam ***yoğ ısa*** zatın oluyerim. (AYA 1-61)

yoğsa: bāba der, ġayınâata der. eğer ki ġayınlarına yaşlisse abi dėr ***yoğsa*** ismen hitab ‿ eder. (DMİA 5-56)

yōḫsa: o kişiniñ ‿ adını soyadını nėreli odlūnu mutlaḳ sorarım. ***yōḫsa*** gayseri pazarlına benzer. (DMİA 2-9)

yog ‿ usa: anası bubası çäḳäcäḳ ***yog ‿ usa*** ävlänämäz. (DGİA Km. 5. 189)

yoḳsa: mincän‿ata dädim ***yoḳsa*** yanıbaşından mindircāsan minämäm sātän dädim. (DGİA P. 3. 230)

yōusa: çirkin adama baḳdırmazıḳ, ***yōusa***, bebe çirkin olur. (GYAFHEE 2-126)

yohsa: bu çocuh zorla mı ġaçırdı? ***yohsa*** kendin gönlün istedi mi bunla ġaşdın ? (AA I 6n-7)

yoḲsa: memo bu seniñ cezan demiş burē yar afeTcen ***yoKsa*** habse addırın dėmiş. (KEYA 20a-72)

yoḫsa: yağmır başladı neyse ki şemsiyeyi almışıḫ **yoḫsa** eycemen ıslanacağıdıḫ. (EA s. 81)

yoḫsam: esgeriynen sizi öldürecek odun üstünüze yığın ***yoḫsam*** sizi öldürecek. (MİA 57-52)

yoñsa: ne biliyom diyom, insan ***yoñsa*** bişgun mü oluduḳ. (ÇİYA 7-98)

yōsa: ***yōsa*** eyle āhım şahım geçinme yoḳ. (SİYA 9-18)

yō‿usa : cevabını usulcacı‿ın virir ***yō‿usa*** hiç ġonuşmaz. (KMYA 11-146)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlar. Bağlama işlevini yerine getirirken genelde olumlu cümleyle olumsuz cümleyi birbirine bağlar veya yargının bir şarta bağlı olduğunu belirtir.

a. Cümleleri Bağlar

halini hatırını soriyim ***yoḫsa*** göz yumup geçiyim. (MİA 23-24)

o galeden bu galeye‿ip‿atar geşerse biz ġızımızı verrüz. ***yoḫsam*** vermeyiz, diyullar. (DMİA 11-38)

ġusura baġma arḫadaş bayaġ da biraz soruşduġ dedi ***yoñsa*** gücendin mi dedi. (SBA 11-27)

ġānı mı yapıyōñuz ***yoḳsa*** cayırdādcāñız mı yōsa ilerinē topladılā bizden buradan aldılā gittilē. (SYAÖ H. 117-66)

Görevi

Cümle bağlayıcısı olarak kullanılan bu bağlaç karşıtlık, seçme, sonuç, soru ve şart anlamlarını verir. Kullanıldığı cümlelerde aksi halde, acaba, anlam ilişkilerini kurar.

a. Karşıtlık Anlamı Taşır

bazı hukuK şēlerinden filán olūsa biñ de bi olu, ***yoksa*** maḫkemede bile bulunmaz. (ŞHA I. 11. 121)

eger aḳlına yatisa gelaḫ ***yoḫsa*** gelmiyaḫ. (KBAYA 15-36)

a. Seçme Anlamı Taşır

vurmaz dedi hâqqatan'da vurmadı. ama qayrı öle mi icap etti de vurmadı ***yoqsa*** alamanı türkiye'yi sevd için mi vurmadı bilemem. (KBİKAİ 17-65)

c. Sonuç Anlamı Taşır

yağmır başladı neyse ki şemsiyeyi almışıḫ ***yoḫsa*** eycemen ıslanacağıdıḫ. (EA s. 81)

daha ne arisen burada? ***yoḫsa*** o da şakacıymış. (UMA 14-52)

parası vāsa kendi parasınnan ısKaT yaparız ***yogsa*** merescilē kendilēniñ yogsa satalā bi malını yapalā. (SKA 2-91)

memo bu seniñ cezan demiş burē yar afeTcen ***yoKsa*** habse addırın dėmiş. (KEYA 20a-72)

d. Soru Anlamı Taşır

ben cinġen min ***yoġsa*** dedi. (KİYA 7-59)

ġalem sandım ġız ġaşıyın ġarısın ***yoñsa*** ġapına ġul mu ararsın. (OAAD Karacaoğlan-14)

e. Şart Anlamı Taşır

adam diyo kine başlık ***yoksa*** ġız da yok nè èdeñ sen hocam? (BÇÇA I-32. 26)

nar zamanı değílse nar ***yoḫsa*** şeker veríler. (UMA 21-129)

728. yoḫsa ki: Türkçe *yok* ve *ise* ile Farsça *ki* bağlayıcısının birlikte kullanılmasıyla oluşan bir cümle bağlayıcısıdır. Şaşkınlık anlamı taşır.

nere˛e gidacam nasıl ėdácam valla bilmim ***yoḫsam ki*** benim gibi bi tana daha ġaçmış. (KBAYA 15-20)

dizlerimiñ hasdalī işimden kesdi beni ***yoḫsa˛ki*** dikiliP de çalışıken işaTde osun nerde osun. (ÇİYA 11-161)

babam geldım elázığa ekmaK var hama nere gidacam nasıl ėdácam bilmim. ***yoḫsam ki*** benim gibi bi tana daha ġaçmış. (EYAD 1s. 213)

729. yoḫ yoğusa

Kökeni-Yapısı

İki kelimenin öbekleşerek kullanılmasıyla oluşan bir bağlaçtır. Türkiye Türkçesi ağızlarında çok sınırlı bir çerçevede kullanılmaktadır. *Yoksa* bağlacını kesin şartıyla kendisinden sonra gelen cümleye bağlar. Kullanıldığı cümleye aksi halde anlamını katar.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Yoksa bağlacından önceki cümlenin yoksa bağlacıyla birlikte şartlı bir şekilde kendisinden sonraki cümleye bağlanmasıyla oluşmuş bir cümle bağlayıcısısıdır. Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

istasyona paytonuna gidek ***yoḫ yoğusam*** tirene yatişemezih. (EA s. 80)

bu şekli ağacı kesilirse ben sene ġari oluram ***yoḫ yoğusa*** çıḫar giderem. (EA s. 80)

Görevi

a. Şart Anlamı Taşır

gelirse giderem, ***yoḫ yoğusa*** heş getmem. (EİA C. I. s. 307)

efendi paramı bögün isderim yeter artuḫ ***yoḫ yoğusa*** mehgemiye vericem seni. (GKAYA s. 216)

olan in ağaşdan aşağı ***yoḫ yoğusa*** ben gelir indirmeyi bülürüm. (GKAYA s. 216)

730. zannet-

Kökeni-Yapısı

Arapça *zann* kelimesi ile Türkçe *et-* fiilinin birleşimiyle oluşmuş karışık kökenli bir bağlaçtır. Kullanıldığı cümleye varsayım anlamı katar.

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacı olarak kullanılır. Cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

sannedersem otuz_üç yā˛ıT otuzdört yā˛ıT otuzbeş aralarında olsa gerek. (KMYA 1-58)

bi vilayeT görülüse ***zann_ėTmiyom*** yani hiç. (ŞHA I. 11. 168)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

tabi üç tene kör. hani ***zanediler*** birbirlerine verdiler şēleri. (DA 2-47)

fesad fitne girinçi derken işde başladiólar. ***zannėdersem*** çete olayını ilk kez aḳbez başladió. (HA 6-40)

ötekilē acemiydi heralda yā. İki genc ***zannerdesem*** hiš basga yere de çıkarmamıs bunla heralda. (SDA 16-114)

baḫ benί ora getírmeyín. ben ***zannettím*** evínnan ḳonişi. (6-93) UMA

731. zannet ki: *zannet-* kelimesi Farsça *ki* bağlayıcısıyla birlikte kullanılmasıyla cümle şeklinde öbekleşmiş bir bağlaç olur. Cümle bağlayıcısıdır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Olasılık anlamı taşır.

acile çekdi ayāmi arhadaş heç bi īne vurdu hā sanki de hėç uyuşmadı batan_ine ***zānedim ki*** çüvü çaḫiyler ayāma. (DMİA 1-42)

peki sen nişye ėle ġoşTun. ben ***zannėdiyodum*** ki ayi peşimde ele zırzaḳ ḳırı ki şė yapmasın. (TYAD s. 157)

ertūrul ġazi guççük ġardaşı dündarıñ elinden dutmuş. ***zannetmiş ki*** benim yanımda ġala ġala ġalmış dört yüz çadır. (YKYA 2-9)

yüz metre iki yüz metre ėncek ama ***zannedersem ki*** bunda da bōne benim gördüğüm kadarıyla yani tahmin etmiyorum ki suyuŋ çıkcānı buradan. (SDA 15-48)

sen ***zannetme ki k***üçük bişesın. (AKYA 16-15)

efendim bu ***sannediy ki*** dışarkinner gızınan ġonuşuy halbuki ġız ġonuşmayır. (TKYA 44-56)

böyle nasıl işliyor dedi ***zanedersin ki*** bėş altı arı ḳovcanı. (TYAD s. 45)

732. zahar

Kökeni-Yapısı

Arapça *zahir* kelimesinden bozulmuş ve Türkiye Türkçesi ağızlarına has bir kullanıma sahip olmuş bir bağlaçtır. sanki, herhalde, ihtimal ki, belki anlamlarında kullanılmaktadır. Kullanıldığı cümleye tahmin-olasılık anlamı katar.

Kullanım Şekli

zahar: faḳı femmede haber saliyōlar, aliyör hacina götirüyor. ***zaḥar*** maḥkemiye veriyör zaḥar. (SBA 29-12)

zār: gırader bi fena bi fena deşirici gibi. ***zār*** iş şeyinen elbisesiyinen neyi. (NEKYA 1-114)

zā‿ır: ***zā‿ır*** teslim etmişlerdir (KMYA 5-98)

zā: äKmäK‿atıvırıyur‿onlar ġa acıyurlā ***zā***, ġızan ḳapışıyu a¬ş. hä asKärlä işdä ägläniyo öglä. (DGİA Oç. 4. 112)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar. Cümle sonunda kullanıldığı zaman tahmin-olasılık anlamı kuvvetlendirilmiş olur.

a. Cümleleri Bağlar

dedi ki ***zahar*** get annemi gör. EYÖA (2-9/3)

zenginlğe çalışıyor ***zahar*** dedim. (MİA 140-5)

seni memnun edim diyordu, gedeceg olduydu. ***zār*** bir getti aldı zār. (SBA 12-25)

küçük baci da diyi ***zar*** hakėtTene zatene adet bėledir. (EYAD 1s. 219)

ġıtlıĶ e allahtandır ***zār*** neblim yavrım ne oldu. (KKÇA 38-3)

çocuġların yemēni ederdim yollardım eveli ***zār***. şindi bunun birīni edemīg ā. (GBA 41-6)

Görevi

a. Olasılık Anlamı Taşır

güdül ġabağı rüzgar vurdulça tak tak der zahar odun ġırirler. (MMA 6-10)

illā alcan dedi dinnimedi. ***zaḥar*** gittik. (SİKAD 9-3)

o Ķarı dėr ki ***zār*** bu Ķız o barmağı yemişdir. (BMİKA 16-60)

eveli yeñiye ġadan dışda yıķanılidi. ***zā*** da onnā da ölemişdir zā. (DGİA B. 10. 87)

ġaḫ okuz doyur. ġalḫan mala vīrudun ***zahrā***. (ELDİA 43-19)

733. zaten

Kökeni-Yapısı

Arapça olan bu bağlaç Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ağızlarında cümle bağlayıcısı olarak kullanılır. Ancak cümle sonunda kullanıldığı zaman ise pekiştirme göreviyle kullanılır.

Kullanım Şekli

Kullanım şekil farklılığının fazla olduğu bağlaçlardan biridir. “zatın, zātin, zā, zati, zatı, zeti, zatĭ, zātinden, zatinen, zaTTı, zeten, zetene, sāte, Satė, Săten, seten. ”

zatın: ķamer atın yuregini yedurursan ben eylanacam yoğ ısa ***zatın*** oluyerim. (AKYA 1-61)

zātin: bi alTTan bi TuTuşiyo tamam mı uķarda ne ķadar ķozalak varsa tamām mı. ***zātin*** çam üstü ayni çardāk gibi. (GKASŞÖ 20-82)

zā: eveli yeñiye ġadan dışda yıķanılidi. ***zā*** da onnā da ölemişdir zā. (DGİA B. 10. 87)

zatende: şindi bizlede o ġadā yoķ ***zatende*** arazi azbu memleketde. (SYAÖ H. 114-10)

zati: genclerimize yardımcı olsun. ***zati*** işÇimiz gelmiş tam bu ayde bu záman işÇiliḫ çoḫti. (AYA 4-83)

zatı: ne bilem ciğerime hiç gitmedim filme filan taa. ***zatı*** bi senede iki senede ille film çektiriyom. (BBA 27-16)

zeti: onu da öle ėtdik dėmiş ***zeti*** adam demiş düyya çilesine düşmüş dėmiş. (KEYA 8a-41)

zatĭ: burada dārmen yoḫ, su yoḫ ***zatĭ*** arazıda. (NÜAYÖ 15-8)

zātinden: ***zātinden*** şindi de ġayalar yıḫılıyor. (NYA 16-1)

zatinen: elektirk ***zatinen*** youdu. (SYAÖ 1-28)

zaTTı: hasdalıḳ, ***zaTTı*** ġaç senelerden beri çileynen uğraşıyōz. (ZBKİA 13-59)

zeten: ***zeten*** zeḫre evlerimiz var. (UMA 19-1)

zetene: küçük baci da diyi ***zar*** hakėtTene zatene adet bėledir. (EYAD 1s. 219)

sāte: bunun sāti varmış ġıyamamış ***sāte*** heç ġıyamıyon. (NEKYA 5-28)

Satė: bahÇemi haşat‿ettirdiñ, diyo bī sār de gidersem diyo ***Satė*** haşaT‿olur diyo. (YSİA 10/258)

săten: hep ḫaylaz olduḲ ***săten*** de mi? şindi. (TYAİ 3-24)

seten: baba di‿i ***seten*** sen bizi bėle yollisin. (TYAD s. 83)

satı: annem de ***satı*** ōsürüğü varıdı nefes darlığı varıdı. (DÖA 32-7)

sāti: bunun sāti varmış ġıyamamış ***sāte*** heç ġıyamıyon. (NEKYA 5-28)

satan: harf‿ile bēyler yata derken burada ***satan*** beyin ortaKcı araPlar veyahutda bir ḳısım insannar var‿ıdı. (KEYA 32a-23)

zaten: beklesek üşüycez zaten üsüdük. suyuñ ***sati*** geldi, hadi gidelim gali dedim. geldik. (SDA 19-27)

zahtan: bi datlı oliya o zamān ***zahtan*** bişėy ġormedük kī. (ZBKİA 12-18)

zatan: cevharın önceki şė ***zatan*** biz üfaḫ‿ikan ġaḫTıḫ burası gümüş madanı. (KBAYA 6-3)

zattan: öñümden çaḳıyı çıḳardım ***zattan*** ölüme gediyōm. (MİA 1-52)

zata: niya gelmiyam ben ***zata*** ḫızmakārım. (KBAYA 18-52)

zadèn: yüz ḳırḳ senelik bi şeyi vardır yani yerleşim birimi vardır. ***zadèn*** köýümüz genelde antalyadan, akdeniz sahillerinden gelmiş. (SDA 11-10)

zaTtan: bi ġoŋşumuz vādı düŋür olduḳ ***zaTtan*** burada da säviyoduḳ. (DGİA Ez. 4. 59)

zatinnen: senden ġaçā ***zatinnen***. (SYAÖ H. 108-54)

zadi: ségmezuḳ ***zadi*** bi dayrede. RİHA (1-87)

zatana: öbír tarafda ḳalíse ġuri. ***zatana*** hayvana pıçağı atar atmaz su var ḳan bulaşmasın dėye tezyikli su veri. (UMA 12-33)

Kullanımı, Kullanım Yeri

Bağlacı cümle başı bağlacı olup cümleleri bağlar. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlar.

a. Cümleleri Bağlar

ordan şeyini öncesini Pilmiyrum. ***ZaTe*** o Penum zamanuma olan paşluḳ bi pelli sureden sōra kimse almadı. (TA 7-24)

anem diyor hele bī gidiyim, ***zaten*** bu adam intihar etti. (TYAD s. 38)

sanki evde yemek yiyon o yorulmuş. ***zāten*** aḳsama ḳadar bizim dep dep depiliydi isimiz. (DEYA I. 4. 21)

isTersez onlara sorun, ***zati*** önce ḳızla buña dėmiş ki senin ḳardaşların sā‿an pilán yapile. (TYAD s. 94)

keşkem ele bişe yapsam ama nerde yapam, ***zetene*** yapsadım babamın evında yapardım hėçdėlse u ḳader faḳurluḫ çekmezduḫ. (EYAD 1 s. 218)

ḳadınla edi Ki ağláyip sızıliye ama ḳorḫile ***seten*** bunarın bėlinin direği oğlandi. (TYAD s. 89)

Zaten bağlacı bazen cümle sonunda da kullanılabilir. Bu kullanım bağlama fonksiyonundan çok pekiştirme fonksiyonun özelliğidir. Ancak cümle sonunda da kullanılsa ağızlardaki devrik kullanım sonucunda oluşan bu durum bağlacın cümleye kattığı“düşünsel bağlayıcılık” özelliğini ortadan kaldırmaz.

vala odala çok da odala bitdi ***Saten***. (SİNA II. 7. 14)

odun ocānda bişirirdig, şidi o da ḳaġdı ***zatı***. (GBA 1-25)

Burada Türkiye Türkçesi ağızlarına has bir kullanım olarak da bağlacın aynı cümle içerisindeki farklı kullanımlarıdır..

fazla satinerazi yok ***zatèn*** hani fazla olsa da yapsa yoḳ yani. (SİNA II. 6. 23)

yakında burdala Saten. ***Satten*** demin dedim ya, damat‿akisarda. (SİNA II. 7. 21)

satan topar yörümüyom, ***zāte*** bėylerden gelme. (KEYA 32a-21)

Görevi

Açıklama ve pekiştirme bağlacı olan *zaten* cümle içerisinde esasen, nitekim, aslında anlam ilişkileri kurar.

a. Açıklama Anlamı Taşır

bu dikiş nakışlarda çocuḳlar ***zaten*** ġursa gidenlē kendi çeyizlēni kendileri hem ġurs górüyo hem kendi çeyizleni düzüyō, yapıyō dikiyorlar. (ŞHA II. 16. 42)

ürün mürün ben ekmem ***zaten*** doḳsan sekizden beri ne ekiyom ne dikiyom. (SİFSİA VI-60)

bu çaḫmaḫlar ***zatı*** herkesin cebında var. (KBAYA 14-15)

hadı bunu asıltdırıve ***zaten*** muzaffer bi tane hamıt ġumamış. (AÇİA 40-48)

b. Pekiştirme Anlamı Taşır

vala odala çok da odala bitdi ***Saten***. (SİNA II-7. 14)

odun ocānda bişirirdig, şidi o da ḳaġdı ***zatı***. (GBA 1-25)

lambala yanmo ***Saten***. (SİNA I. 3. 106)

c. Sonuç Anlamı Taşır

eñer çocuğu evelde ḳız olduysa üst üste ḳız olduysa ***záten*** o yandı. (MİA 130-62)

seniñ ***zatan*** avrada dokanmamışlar. KMYA (7-246)

ġırnata şöyle bişīyidi. ***zatı*** herkes bulup getiremezidi. (YÇA 4-32)

alır cepē süreriz. bizim ***zāten*** asgerimiz ġalmadı bunarı aşmayalım. (I/A. 274) DMA

zaten bağlacı iki çekimli fiilin arasında kullanıldığı zaman pekiştirilmiş şart anlamı verir.

yaranın yeri belli olacaḫ yapdın ***zaten*** yapdın yapmadınsa burya ateş verir yaḫaram. (C. II. s. 15) EİA

734. zira

Kökeni-Yapısı

Arapçadır. Türkiye Türkçesinde sık kullanılan bu bağlaç Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanımdan düşmüştür.

Kullanımı, Kullanım Yeri ve Görevi

Cümle başı bağlacıdır, cümleleri bağlar. Başında bulunduüu cümleyi kendisinden önceki cümleye açıklama anlamıyla bağlar.

bu aslanı ben biliyordum ***zirā*** o aslanı allah yük‿üçün halg‿ėtmedi. (AYYA 74-38)

TABLOLAR

Tablo: 1 Tespit Edilen Bağlaçlar

1. a c a b a
2. af buyur
3. afedersin
4. ahiri
5. aksine
6. allahdır
7. allahtan
8. allahın dōrusu
9. allahalem
10. allahisa
11. allaĥañ ĥegmeti
12. allah bilir ki
13. allah bilir
14. allah bilir ya
15. allah etmesin
16. allah işde
17. allāh izin verirse
18. allān izniyle
19. allah ne verdiyse
20. allah selamet versin
21. allah var
22. allah vere de
23. ama
24. ama…ama…
25. ama belkim
26. ama çünkü
27. ama eralde
28. ama fakat
29. ama qayri
30. ama gene de
31. ama genelde
32. ama mutlaka
33. ama yalnız
34. ama zaten
35. aman nedir
36. amma
37. amma mesela
38. amma…amma…
39. amma faḫat
40. emme gayli
41. amma gene de
42. amma heralde
43. amma işde
44. amma da
45. amma ve lakin
46. emme lekin
47. emme yalnız
48. anadın mı
49. anca
50. ancak
51. ancaḫ ki
52. anlaşılan
53. arkasından
54. arkasından da
55. artık
56. artıḳ gari
57. artıḳ yani
58. artuḫ yoḳsa
59. arzu et-
60. asıl itibariyle
61. asla
62. aslında
63. aslına bakarsan
64. atıyorum
65. aynen
66. aynı
67. eyni ki
68. aynı dediğim gibi
69. aynı esnada
70. aynı şekilde
71. aynı vaziyetde
72. aynı zamanda
73. aynı zamanda da
74. ayrı
75. ayrıca
76. ayrıyeten
77. ayrıyeten de
78. az daha
79. az galsın ki
80. baḫ
81. baḫ ki
82. baḳ sen
83. bakam
84. baḳalım
85. bak bakam
86. baḫdım
87. baḫdım ki
88. bakarsın ki
89. baḫmış ki olacaḫ iş değil
90. baḳsana
91. bak annatayım
92. baḫ hele
93. baḳ sā söyliym
94. bak şindi
95. bari
96. bazan…bazan…
97. bazı…bazı…
98. bazı…bazı da…
99. bazısı…bazısı…
100. bazi…bazisi da…
101. bazısı…bazısı…bazısı da…
102. bazıları…bazıları…
103. bazıları…bazıları da…
104. bazısına…bazısına…bazısına…
105. bazı da
106. belki
107. bekim ki
108. belki de
109. belki…belki…
110. belle ki
111. belleyrim ki
112. belli
113. bereket
114. bereket versin
115. bereket versin ki
116. beribenzer
117. beriyetden
118. besbelli
119. bilahare
120. bilâkis
121. bilhassa
122. hele bilhassa
123. bil-…
124. biliyorsun ki
125. bil ki
126. biliyoñ ñu, biliyoñ mu
127. bilmem
128. bilemem
129. bildiḭim ḳadarıyla
130. bile
131. binaenaleyh
132. bi baḳ-…
133. bir deyimle
134. bir ehdimal
135. bi görecen
136. bir görse ki
137. bir oldum ki
138. bi tarafdan
139. bi teK
140. bir var ki
141. bir…bir…
142. bir…bir…de
143. bi…bi…bi de
144. bi ḳısım…bi ḳısım…
145. bi taraf…bi taraf…
146. bi yan…bi yan…
147. biri…biri…
148. biri… biri de…
149. birinin… birinin…
150. birisi… birisi…
151. birisi de…birisi de…:
152. biri(si)… birisi de…
153. birisi… birisi… birisi…
154. biri… biri… biri…
155. biri… biri… biri de…
156. birisi… birisi de…
157. birĪsine… birĪsine…
158. biri…diğeri…
159. biri…öteki…
160. birisi…öteki de…
161. biri…biri…digeri…
162. birisi…birisini de…
163. bir daha
164. bir daha da
165. bir de
166. bi de baḳ- …
167. bi defa
168. bi kere
169. bir de ne görsün
170. bir yol
171. bir yol da
172. biyo…biyo…
173. bir o ki

174. bizzat
175. bizatihi
176. boyul
177. böyle
178. böle ki
179. böylece
180. böylelikle
181. bu defa
182. bu defa da
183. bu ġāle
184. bu kez
185. bu kerez de
186. bu arada
187. bu açıdan
188. bu bakımdan
189. bu durumda
190. bu sebeple
191. bu sebepden
192. bu sefer
193. bu sefer de
194. bu sırada
195. bu suretde
196. bu suret ͡ile
197. bu şekilde
198. bu yüzden
199. buna göre
200. bundan dolayı
201. bundan kere
202. bundan sonra
203. bundan soğra da
204. bunun dışında
205. bunun esasında
206. bunun haricinde
207. bunun için
208. bunun üzerine
209. bunun yanında
210. bunun yanı sıra
211. büyük ihtimalle
212. Canım
213. Çünkü
214. Çünkü niye
215. de, da
216. de…de…
217. daha
218. dahasını
219. daha da
220. daha doğrusu
221. daha Türkçesi
222. daha sonra
223. dahi
224. de ki/ de kine
225. dedim
226. dedim ya
227. dediğim gibi
228. değil
229. değil de
230. değil ki
231. değilise
232. değil mi
233. demek
234. demek ki
235. demek istediğim
236. demek olsun ki
237. demem
238. demeden…demeden…
239. demisen
240. dersin
241. därsen ki
242. derken
243. desem…desem…
244. diyecek
245. diye
246. diyelim
247. diyelim ki
248. diyelim…diyelim…
249. diyorum ya
250. dōru
251. doğrudan doğruya
252. doğrudur
253. doğrusu
254. dolayısıyla
255. dolayısıyla da
256. dur
257. dur bakalım, dur bakayım
258. duyduğuma göre
259. duyduğum kadarıyla
260. düşünebiliyo musun
261. a/e
262. e öylüyse
263. e şindi
264. ė gine
265. e gari
266. e işte
267. e ne yapalım
268. ebi soy
269. eger
270. eger de
271. eğer ki
272. eger mümkünse
273. eh
274. eh işte
275. eh öyleyse
276. ehe
277. ekseri
278. ekseriya
279. ekseri de
280. ekseriyet
281. ekseriyet de
282. ekseriyetle
283. ek olarak
284. elbet
285. elbette
286. helbette ki
287. ele nasın eddiysa
288. ellelem
289. emin ol
290. emin ol ki
291. en azından
292. eŋer
293. eŋer ki
294. en iyisi
295. en nihayetinde
296. en önemlisi
297. en son
298. en sonunda
299. esas
300. esasında
301. esasen
302. esas itibariyle
303. essah
304. essaḫdan
305. essaḫdan ki
306. et ki
307. evel
308. evvelâ
309. evelden…sonradan
310. evelden…şimdi/hinci…
311. evelden…hinci de
312. evelden…şimdiyse…
313. evet
314. evet ya
315. evet ama
316. eyya ki
317. fakat
318. fakat ki
319. farz et
320. farz et ki
321. gâh…gâh
322. ġalan
323. galiba
324. gayri
325. gel
326. gel ki
327. gelelim
328. gel gelelim
329. gelelim olanlara
330. gene
331. gene de
332. gene ki
333. genelde
334. genellikle
335. genellikle de
336. genel olarak
337. gerçekte de
338. gerçekten
339. gerçi
340. gerek
341. gerek…gerek (se) …
342. gerekirse/gerekiyorsa
343. gör bak
344. görelim
345. görsen
346. gör gälälım
347. güya
348. güya ki
349. ha
350. ha…ha…
351. ha ki
352. haçan ki
353. haddi zatında
354. hah
355. hâlâ
356. hala dā/daha
357. hakikaten
358. hakikaten de
359. halbuki
360. halbuysa
361. halen
362. halen de
363. halen daha
364. halen daha da
365. hali hazırda
366. haliyle
367. hani
368. hani ya
369. hani belki

370. **hani dedim ya**
371. **hasılı**
372. **hasılısı da**
373. **hasılı kelam**
374. **hatta**
375. **hatta da**
376. **hatta ki**
377. **hadi**
378. **haydi bakalım**
379. **haydi bakayım**
380. **hayır**
381. **hazār**
382. **hele**
383. **hele de**
384. **hele ki**
385. **hele bilakis**
386. **hem**
387. **hem de**
388. **hem…hem…**
389. **hem…hem…de**
390. **hep**
391. **hep de**
392. **hemen hemen**
393. **her…her…**
394. **her ki**
395. **her nasılsa**
396. **her neyse**
397. **her neyse de**
398. **her ne kadar**
399. **her ne desen**
400. **her nedense**
401. **her ne olursa**
402. **her ne olursa olsun**
403. **her nerden oldiysa**
404. **herhal**
405. **herhalde**
406. **hiç**
407. **hėç de**
408. **hiç değilse**
409. **hėç olmazsa**
410. **heç de olmazsa**
411. **hėç unutmam**
412. **hinci, hindi**
413. **hoş**
414. **hulâsa**
415. **hulasayı kelam**
416. **hülasayi kelam ki**
417. **hususi**
418. **icabında**
419. **icab ͡ederse**
420. **icab ͡olar ki**
421. **ihtimal ki**
422. **ile**
423. **ilkin…sonra…**
424. **ilkin…ondan sonra…**
425. **ilk önce…ondan sōra**
426. **illa**
427. **ille de**
428. **illa ki**
429. **inan**
430. **inanın**
431. **inan ki**
432. **inanmazsın, inanmazsınız**
433. **inan Allaha**
434. **inan olsun**
435. **inan et ki**
436. **inan ehdimat et**
437. **ister**
438. **isterse/istersen/ istersez**
439. **isterdum ki**
440. **ister…ister…**
441. **isterse…isterse…**
442. **ister dilerse…ister dilemezse…**
443. **ister istemez**
444. **ise**
445. **işgim**
446. **işin açıkçası**
447. **işin kötüsü**
448. **işte**
449. **işte gine**
450. **işte deyim ya**
451. **işde söylediṃiz gimi**
452. **işte anlattım**
453. **iyi ki**
454. **iyisi mi**
455. **ėy büliysin ki**
456. **ėy dedi ki**
457. **kâh…kâh …**
458. **kat'iyen**
459. **kat'i suretde**
460. **keşke**
461. **keza**
462. **kısaca**
463. **kısacası**
464. **ki/kim**
465. **kine**
466. **kimi…kimi…**
467. **kimi…kimi de…**
468. **kimisi…kimisi…**
469. **kimimiz…kimimiz…**
470. **kimisi…kimisi de…**
471. **kiminin…kiminin…**
472. **kimisi…diğeri…**
473. **kimisinden…kimisinden…**
474. **kimisine…kimisine…**
475. **kimisini…kimisini…**
476. **kimisi…kimisi…kimisi de…**
477. **kimisiniṇ…kimisiniṇ…**
478. **kimisi…kimisi…kimisi …**
479. **kimi de**
480. **kimisi de**
481. **kim bilir**
482. **lakin**
483. **lazım ki**
484. **maalesef**
485. **madem**
486. **madem ki**
487. **maksat**
488. **maksat ki**
489. **malum**
490. **malum ya**
491. **mecbur**
492. **mecburen**
493. **meger**
494. **meger ki**
495. **megerse (m)**
496. **meselâ**
497. **mı/mi**
498. **misal**
499. **misal olaraḫ**
500. **muhakkak**
501. **muhakkak ki**
502. **mutlaka**
503. **mümkünse**
504. **mümkín mertebe**
505. **nasıl**
506. **nasılsa**
507. **nasıl olsa**
508. **nasıl olduysa**
509. **nasıl ki**
510. **ne…ne…**
511. **ne…ne de…**
512. **ne…ne…ne de…**
513. **ne bil-e…**
514. **ne bileyin işde**
515. **nedeceksin**
516. **nedense**
517. **neden dersen**
518. **nerden baksan**
519. **nedir adı**
520. **nerdeyse**
521. **neticede**
522. **neticesinde**
523. **neticede de**
524. **netice itibariyle**
525. **natica olaraḳ**
526. **neyime gerek**
527. **neyime lazım**
528. **neyse**
529. **neysene**
530. **neyseydi**
531. **neyise uzatmiyaḫ**
532. **neyse ki**
533. **ne başını arğıdam**
534. **ne benzer**
535. **ne çare ki**
536. **ne diyelim**
537. **ne deyim sana**
538. **ne de olsa**
539. **ne de olmasa**
540. **ne eddiysem**
541. **ne fayda**
542. **ne kadar olsa**
543. **ne mümkün**
544. **ne münasebet**
545. **ne olursa olsun**
546. **ne yazık ki**
547. **ne yapayım/ne yapalım**
548. **nihayet**
549. **nitekim**
550. **nitekim de**
551. **normalde**
552. **o bakımdan**
553. **o hâlde**
554. **o ki**
555. **onun için**
556. **o vesileyle**
557. **olma mı**
558. **olsa…olsa…**
559. **olsa olsa**
560. **olsa da olmasa da**
561. **olsa bile**

562. olsa gerek
563. olsa gerek ki
564. olsun
565. olsun da
566. …olsun…olsun
567. olurdu olmazdı
568. ola ki
569. olur da
570. olur ki
571. olur ya
572. olmıya
573. olmıya ki
574. ondan kerim
575. ondan keyli
576. ondan soñra
577. ondan sona da
578. o nedenle
579. o sebepden
580. oysa (m)
581. oysa ki
582. öbür tarafdan
583. öbür tarafdan da
584. önce…sonra…
585. önce…sōnadan…
586. önce…sōra da…
587. önce…ondan sōra
588. önce…şindi…
589. önce…ondan sonra da
590. örneğin
591. öyle
592. öyle ya
593. öyle mi
594. öyleyse
595. öylelikle
596. öyle anlaşılıyor
597. öyle ki
598. ösen
599. peki
600. peki ama
601. sade
602. sadece
603. sakın
604. sanırım/sanırsın
605. samıy ki
606. sanki
607. sanki de
608. say ki/saysın ki
609. sebep
610. sebebiyse
611. senin anlayacağın
612. sırf
613. siz de bilirsiniz ya
614. sonra
615. sonra da
616. sonradan
617. sonadan da
618. sorsan
619. sözüm
620. sözün gelişi
621. söz gelimi
622. söz mesela
623. söz temsili
624. sözün temsili
625. sözüm ona
626. sözüm yabana
627. şahsen
628. şart olsun ki
629. şayet
630. şimdi
631. şimdi de
632. şimdiyse
633. şimdi baḳ/şimdi baḳtım
634. şöyle
635. şöyle ki
636. şunu da deyim
637. şunu söyliyėm
638. şu var
639. tabiri caizse
640. ta ki
641. tabi
642. tabi ki
643. tabi ya
644. tebi nōlıcaḫ
645. tahminen
646. tahmin edersem
647. tahmin etmiyorum ki
648. takdir edilirse
649. takriben
650. tama, taman
651. tamam
652. tamam mı
653. tam o sırada, tam o sıralarda
654. tam aksine
655. tek/teki
656. tek ki
657. teki…teki…
658. tekrar
659. temsil
660. tıpkı
661. tövbe
662. tut
663. tutsa tutsa
664. umumiyetle
665. umumiyetle de
666. umumi olarak
667. uzatma/uzatmayalım
668. uzun lafın kısası
669. üsdelik
670. üsdelik de
671. valla/vallaha
672. var ya
673. varsın
674. varsa…yoksa…
675. ve
676. ve de
677. velakin
678. velhasıl
679. velhasılıkelam
680. vesselam
681. veya
682. veya da
683. yan
684. veyahut
685. veyahut da
686. veyahut…veyahut…
687. veyahut ki
688. ya
689. ya…ya…
690. ya…veya…
691. ya…yan…
692. ya…veyahut da…
693. ya…yahut da…
694. ya…yahut…
695. ya…yoksa…
696. ya…yahut ki…
697. ya…veyahut…
698. yan…yan…
699. ya da
700. ya…ya da…/ya…ya…ya da
701. yahut
702. yaḥut…yaḥut…
703. yahuT da
704. yan…yahut da…
705. yahut…yahut ki…
706. yaḥut…yaḥut…yan da…
707. yaĥud̠da…yaĥud̠da…
708. yalım
709. yalnız
710. yalınız ki
711. yalnızca
712. yani
713. yani türkçesi
714. yanı işte bėle
715. yani ama
716. yani hele
717. yani hani
718. yani misal
719. yani gine
720. yānı nitekim
721. yani ya
722. yazık
723. yerine göre
724. yeter ki
725. yok
726. yoḫ ki
727. yoksa
728. yoḫsa ki
729. yoḫ yoğusa
730. zannet-
731. zannet ki
732. zahar
733. zaten
734. zira

Tablo: 2 Kökenlerine Göre Bağlaçlar

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fr+T.	T+A	T+FAR	A+FAR	T+A+FAR	
1.	a c a b a		X							
2.	af buyur					X				
3.	afedersin					X				
4.	ahiri					X				
5.	aksine	X								
6.	allahdır					X				
7.	allahtan					X				
8.	allahın dōrusu					X				
9.	allahalem		X							
10.	allahisa					X				
11.	allahañ hegmeti					X				
12.	allah bilir ki								X	
13.	allah bilir					X				
14.	allah bilir ya								X	
15.	allah etmesin					X				
16.	allah işde					X				
17.	allān izin verirse					X				
18.	allān izniyle					X				
19.	allah ne verdiyse					X				
20.	allah selamet versin					X				
21.	allah var					X				
22.	allah vere de					X				
23.	ama		X							
24.	ama…ama…		X							
25.	ama belkim								X	
26.	ama çünkü							X		
27.	ama eralde								X	
28.	ama fakat		X							
29.	ama qayri		X							
30.	ama gene de					X				
31.	ama genelde					X				
32.	ama mutlaka		X							
33.	ama yalnız					X				
34.	ama zaten		X							
35.	aman nedir	X								
36.	amma		X							
37.	amma mesela		X							
38.	amma…amma…		X							
39.	amma faḫat		X							
40.	emme gayli		X							
41.	amma gene de					X				
42.	amma heralde								X	
43.	amma işde					X				
44.	amma da					X				
45.	amma ve lakin		X							
46.	emme lekin		X							
47.	emme yalnız					X				
48.	anadın mı	X								

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fr+T	T+A	T+Far	A+Far	T+A+Far	
49.	anca	X								
50.	ancak	X								
51.	ancağ ki						X			
52.	anlaşılan	X								
53.	arkasından	X								
54.	arkasından da	X								
55.	artık	X								
56.	artıḳ gari					X				
57.	artıḳ yani					X				
58.	artuḫ yoḳsa	X								
59.	arzu et-						X			
60.	asıl itibariyle					X				
61.	asla		X							
62.	aslında					X				
63.	aslına bakarsan					X				
64.	atıyorum	X								
65.	aynen					X				
66.	aynı					X				
67.	eyni ki							X		
68.	aynı dediğim gibi					X				
69.	aynı esnada					X				
70.	aynı şekilde					X				
71.	aynı vaziyetde					X				
72.	aynı zamanda					X				
73.	aynı zamanda da					X				
74.	ayrı	X								
75.	ayrıca	X								
76.	ayrıyeten					X				
77.	ayrıyeten de					X				
78.	az daha	X								
79.	az galsın ki						X			
80.	baḫ	X								
81.	baḫ ki						X			
82.	baḳ sen	X								
83.	bakam	X								
84.	baḳalım	X								
85.	bak bakam	X								
86.	baḫdım	X								
87.	baḫdım ki						X			
88.	bakarsın ki						X			
89.	baḫmış ki olacaḥ iş değil						X			
90.	baḳsana	X								
91.	bak annatayım	X								
92.	baḫ hele	X								
93.	baḳ sā söyliym	X								
94.	bak şindi	X								
95.	bari			X						
96.	bazan…bazan…		X							

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fran+T	T+A	T+Fars	A+Fars	T+A+Fars	
97.	bazı…bazı…		X							
98.	bazı…bazı da…					X				
99.	bazısı…bazısı…					X				
100.	bazi…bazisi da…					X				
101.	bazısı…bazısı…bazısı da…					X				
102.	bazıları…bazıları…					X				
103.	bazıları…bazıları da…					X				
104.	bazısına…bazısına …bazısına…					X				
105.	bazı da					X				
106.	belki							X		
107.	bekim ki								X	
108.	belki de								X	
109.	belki…belki…							X		
110.	belle ki						X			
111.	belleyrim ki						X			
112.	belli	X								
113.	bereket		X							
114.	bereket versin					X				
115.	bereket versin ki								X	
116.	beribenzer	X								
117.	beriyetden	X								
118.	besbelli	X								
119.	bilahare		X							
120.	bilâkis		X							
121.	bilhassa		X							
122.	hele bilhassa					X				
123.	bil-…	X								
124.	biliyorsun ki						X			
125.	bil ki						X			
126.	biliyoñ ñu/biliyoñ mu	X								
127.	bilmem	X								
128.	bilemem	X								
129.	bildi¿im ķadarıyla					X				
130.	bile	X								
131.	binaenaleyh		X							
132.	bi baķ-…	X								
133.	bir deyimle	X								
134.	bir ehdimal					X				
135.	bi görecen	X								
136.	bir görse ki						X			
137.	bir oldum ki						X			
138.	bi tarafdan					X				
139.	bi teK	X								
140.	bir var ki						X			
141.	bir…bir…	X								
142.	bir…bir…de	X								

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fran+T	T+A	T+Fars	A+Fars	T+A+Fars	
143.	bi…bi…bi de	X								
144.	bi ķısım…bi ķısım…					X				
145.	bi taraf…bi taraf…					X				
146.	bi yan…bi yan…	X								
147.	biri…biri…	X								
148.	biri… biri de…	X								
149.	birinin… birinin…	X								
150.	birisi… birisi…	X								
151.	birisi de…birisi de…	X								
152.	biri(si)… birisi de…	X								
153.	birisi… birisi… birisi…	X								
154.	biri… biri… biri…	X								
155.	biri… biri… biri de…	X								
156.	birisi… birisi de…	X								
157.	birĨsine… birĨsine…	X								
158.	biri…diğeri…						X			
159.	biri…öteki…	X								
160.	birisi…öteki de…	X								
161.	biri…biri…digeri…						X			
162.	birisi…birisini de…	X								
163.	bir daha	X								
164.	bir daha da	X								
165.	bir de	X								
166.	bi de baķ- …	X								
167.	bi defa					X				
168.	bi kere					X				
169.	bir de ne görsün	X								
170.	bir yol	X								
171.	bir yol da	X								
172.	biyo…biyo…	X								
173.	bir o ki						X			
174.	bizzat		X							
175.	bizatihi		X							
176.	boyul	X								
177.	böyle	X								
178.	böle ki						X			
179.	böylece	X								
180.	böylelikle	X								
181.	bu defa					X				
182.	bu defa da					X				
183.	bu ġāle	X								
184.	bu kez	X								
185.	bu kerez de	X								
186.	bu arada	X								
187.	bu açıdan	X								

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fran+T	T+A	T+Fars	A+Fars	T+A+Fars	
188.	bu bakımdan	X								
189.	bu durumda	X								
190.	bu sebeple					X				
191.	bu sebepden					X				
192.	bu sefer					X				
193.	bu sefer de					X				
194.	bu sırada	X								
195.	bu suretde					X				
196.	bu suret_ile					X				
197.	bu şekilde					X				
198.	bu yüzden	X								
199.	buna göre	X								
200.	bundan dolayı	X								
201.	bundan kere	X								
202.	bundan sonra	X								
203.	bundan soğra da	X								
204.	bunun dışında	X								
205.	bunun esasında					X				
206.	bunun haricinde					X				
207.	bunun için	X								
208.	bunun üzerine	X								
209.	bunun yanında	X								
210.	bunun yanı sıra	X								
211.	büyük ihtimalle					X				
212.	canım						X			
213.	çünkü			X						
214.	çünkü niye						X			
215.	de, da	X								
216.	de…de…	X								
217.	daha	X								
218.	dahasını	X								
219.	daha da	X								
220.	daha doğrusu	X								
221.	daha Türkçesi	X								
222.	daha sonra	X								
223.	dahi	X								
224.	de ki/ de kine						X			
225.	dedim	X								
226.	dedim ya						X			
227.	dediğim gibi	X								
228.	değil	X								
229.	değil de	X								
230.	değil ki						X			
231.	değilise	X								
232.	değil mi	X								
233.	demek	X								
234.	demek ki						X			
235.	demek istediğim	X								
236.	demek olsun ki						X			

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Frans+T	T+A	T+Fars	A+Fars	T+A+Fars	
237.	demem	X								
238.	demeden…demeden…	X								
239.	demisen	X								
240.	dersin	X								
241.	dȁrsen ki						X			
242.	derken	X								
243.	desem…desem…	X								
244.	diyecek	X								
245.	diye	X								
246.	diyelim	X								
247.	diyelim ki						X			
248.	diyelim…diyelim…	X								
249.	diyorum ya						X			
250.	dōru	X								
251.	doğrudan doğruya	X								
252.	doğrudur	X								
253.	doğrusu	X								
254.	dolayısıyla	X								
255.	dolayısıyla da	X								
256.	dur	X								
257.	dur bakalım/dur bakayım	X								
258.	duyduğuma göre	X								
259.	duyduğum kadarıyla					X				
260.	düşünebiliyo musun	X								
261.	a/e	X								
262.	e öylüyse	X								
263.	e şindi	X								
264.	ė gine	X								
265.	e gari					X				
266.	e işte	X								
267.	e ne yapalım	X								
268.	ebi soy									X
269.	eger			X						
270.	eger de						X			
271.	eğer ki			X						
272.	eger mümkünse						X			
273.	eh	X								
274.	eh işte	X								
275.	eh öyleyse	X								
276.	ehe	X								
277.	ekseri					X				
278.	ekseriya					X				
279.	ekseri de					X				
280.	ekseriyet					X				
281.	ekseriyet de					X				
282.	ekseriyetle					X				
283.	ek olarak	X								

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fran+T	T+A	T+Fars	A+Fars	T+A+Fars	
284.	**elbet**		X							
285.	**elbette**	**X**								
286.	**helbette ki**								**X**	
287.	**ele nasın eddiysa**	**X**								
288.	**ellelem**									**X**
289.	**emin ol**					**X**				
290.	**emin ol ki**								**X**	
291.	**en azından**	**X**								
292.	**eŋer**	**X**								
293.	**eŋer ki**						**X**			
294.	**en iyisi**	**X**								
295.	**en nihayetinde**					**X**				
296.	**en önemlisi**	**X**								
297.	**en son**	**X**								
298.	**en sonunda**	**X**								
299.	**esas**		**X**							
300.	**esasında**					**X**				
301.	**esasen**		**X**							
302.	**esas itibariyle**					**X**				
303.	**essah**					**X**				
304.	**essaŋdan**					**X**				
305.	**essaŋdan ki**								**X**	
306.	**et ki**						**X**			
307.	**evel**		**X**							
308.	**evvelâ**		**X**							
309.	**evelden…sonradan**					**X**				
310.	**evelden…şimdi/hinci…**					**X**				
311.	**evelden…hinci de**					**X**				
312.	**evelden…şimdiyse…**					**X**				
313.	**evet**	**X**								
314.	**evet ya**						**X**			
315.	**evet ama**					**X**				
316.	**eyya ki**									**X**
317.	**fakat**		**X**							
318.	**fakat ki**							**X**		
319.	**farz et**						**X**			
320.	**farz et ki**			**X**						
321.	**gâh…gâh**								**X**	
322.	**ġalan**	**X**								
323.	**galiba**		**X**							
324.	**gayri**		**X**							
325.	**gel**	**X**								
326.	**gel ki**						**X**			
327.	**gelelim**	**X**								
328.	**gel gelelim**	**X**								
329.	**gelelim olanlara**	**X**								
330.	**gene**	**X**								

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fr+T	T+A	T+Far	A+Far	T+A+Far	
331.	gene de	X								
332.	gene ki						X			
333.	genelde	X								
334.	genellikle	X								
335.	genellikle de	X								
336.	genel olarak	X								
338.	gerçekten	X								
339.	gerçi			X						
340.	gerek	X								
341.	gerek…gerek (se) …:	X								
342.	gerekirse/gerekiyorsa	X								
343.	gör bak	X								
344.	görelim	X								
345.	görsen	X								
346.	gör gālālım	X								
347.	güya			X						
348.	güya ki			X						
349.	ha	X								
350.	ha…ha…	X								
351.	ha ki					X				
352.	haçan ki					X				
353.	haddi zatında		X							
354.	hah	X								
355.	hâlâ						X			
356.	hala dā/daha						X			
357.	hakikaten		X							
358.	hakikaten de	X								
359.	halbuki								X	
360.	halbuysa					X				
361.	halen		X							
362.	halen de					X				
363.	halen daha					X				
364.	halen daha da					X				
365.	hali hazırda		X							
366.	haliyle					X				
367.	hani	X								
368.	hani ya						X			
369.	hani belki								X	
370.	hani dedim ya						X			
371.	hasılı		X							
372.	hasılısı da						X			
373.	hasılı kelam		X							
374.	hatta		X							
375.	hatta da					X				
376.	hatta ki							X		
377.	hadi	X								
378.	haydi bakalım	X								

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fr+T	T+A	T+Far	A+Far	T+A+Far	
379.	haydi bakayım	X								
380.	hayır		X							
381.	hazār									X
382.	hele	X								
383.	hele de	X								
384.	hele ki						X			
385.	hele bilakis					X				
386.	hem			X						
387.	hem de						X			
388.	hem…hem…			X						
389.	hem…hem…de						X			
390.	hep			X						
391.	hep de						X			
392.	hemen hemen			X						
393.	her…her…			X						
394.	her ki			X						
395.	her nasılsa						X			
396.	her neyse						X			
397.	her neyse de						X			
398.	her ne kadar								X	
399.	her ne desen						X			
400.	her nedense						X			
401.	her ne olursa						X			
402.	her ne olursa olsun						X			
403.	her nerden oldiysa						X			
404.	herhal							X		
405.	herhalde								X	
406.	hiç			X						
407.	hèç de						X			
408.	hiç değilse						X			
409.	hèç olmazsa						X			
410.	heç de olmazsa						X			
411.	hèç unutmam						X			
412.	hinci/hindi	X								
413.	hoş			X						
414.	hulâsa		X							
415.	hulasayı kelam		X							
416.	hülasayi kelam ki							X		
417.	hususi			X						
418.	icabında					X				
419.	icab⌣ederse		X							
420.	icab⌣olar ki								X	
421.	ihtimal ki							X		
422.	ile	X								
423.	ilkin…sonra…	X								
424.	ilkin…ondan sonra…	X								
425.	ilk önce…ondan sōra	X								

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fr+T	T+A	T+Far	A+Far	T+A+Far	
426.	illa		X							
427.	ille de					X				
428.	illa ki						X			
429.	inan	X								
430.	inanın	X								
431.	inan ki						X			
432.	inanmazsın/ inanmazsınız	X								
433.	inan Allaha					X				
434.	inan olsun	X								
435.	inan et ki						X			
436.	inan ehdimat et					X				
437.	ister	X								
438.	isterse/istersen/ istersez	X								
439.	isterdum ki						X			
440.	ister…ister…	X								
441.	isterse…isterse…	X								
442.	ister dilerse…ister dilemezse…	X								
443.	ister istemez	X								
444.	ise	X								
445.	işgim	X								
446.	işin açıkçası	X								
447.	işin kötüsü	X								
448.	işte	X								
449.	işte gine	X								
450.	işte deyim ya	X								
451.	işde söylediḫmiz gimi	X								
452.	işte anlattım	X								
453.	iyi ki	X								
454.	iyisi mi						X			
455.	ėy büliysin ki	X								
456.	ėy dedi ki	X								
457.	kâh…kâh …						X			
458.	kat'iyen		X							
459.	kat'i suretde						X			
460.	keşke			X						
461.	keza		X							
462.	kısaca	X								
463.	kısacası	X								
464.	ki/kim			X						
465.	kine	X								
466.	kimi…kimi…	X								
467.	kimi…kimi de…	X								
468.	kimisi…kimisi…			X						
469.	kimimiz…kimimiz …	X								
470.	kimisi…kimisi de…	X								
471.	kiminin…kiminin…	X								

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fr+T	T+A	T+Far	A+Far	T+A+Far	
472.	kimisi…diğeri…						X			
473.	kimisinden…kimisinden…	X								
474.	kimisine…kimisine…	X								
475.	kimisini…kimisini…	X								
476.	Kimisi/kimisi/kimiside	X								
477.	kimisiniŋ…kimisiniŋ…	X								
478.	kimisi…kimisi…kimisi…	X								
479.	kimi de	X								
480.	kimisi de	X								
481.	kim bilir	X								
482.	lakin		X							
483.	lazım ki							X		
484.	maalesef		X							
485.	madem		X							
486.	madem ki							X		
487.	maksat		X							
488.	maksat ki							X		
489.	malum		X							
490.	malum ya							X		
491.	mecbur		X							
492.	mecburen		X							
493.	meger			X						
494.	meger ki							X		
495.	megerse (m)						X			
496.	meselâ		X							
497.	mı/mi	X								
498.	misal		X							
499.	misal olaraḫ					X				
500.	muhakkak			X						
501.	muhakkak ki							X		
502.	mutlaka		X							
503.	mümkünse						X			
504.	mümkín mertebe		X							
505.	nasıl					X				
506.	nasılsa					X				
507.	nasıl olsa					X				
508.	nasıl olduysa					X				
509.	nasıl ki								X	
510.	ne…ne…	X								
511.	ne…ne de…	X								
512.	ne…ne…ne de…	X								
513.	ne bil-e…	X								
514.	ne bileyin işde	X								
515.	nedeceksin	X								
516.	nedense	X								

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fr+T	T+A	T+Far	A+Far	T+A+Far	
517.	neden dersen	X								
518.	nerden baksan	X								
519.	nedir adı	X								
520.	nerdeyse	X								
521.	neticede					X				
522.	neticesinde					X				
523.	neticede de					X				
524.	netice itibariyle					X				
525.	natica olarak					X				
526.	neyime gerek	X								
527.	neyime lazım					X				
528.	neyse	X								
529.	neysene	X								
530.	neyseydi	X								
531.	neyise uzatmiyalım	X								
532.	neyse ki						X			
533.	ne başını arğıdam	X								
534.	ne benzer	X								
535.	ne çare ki								X	
536.	ne diyelim	X								
537.	ne deyim sana	X								
538.	ne de olsa	X								
539.	ne de olmasa						X			
540.	ne eddiysem	X								
541.	ne fayda					X				
542.	ne kadar olsa					X				
543.	ne mümkün					X				
544.	ne münasebet					X				
545.	ne olursa olsun	X								
546.	ne yazık ki						X			
547.	ne yapayım/ne yapalım	X								
548.	nihayet		X							
549.	nitekim	X								
550.	nitekim de	X								
551.	normalde				X					
552.	o bakımdan	X								
553.	o hâlde					X				
554.	o ki						X			
555.	onun için	X								
556.	o vesileyle					X				
557.	olma mı	X								
558.	olsa…olsa…	X								
559.	olsa olsa	X								
560.	olsa da olmasa da	X								
561.	olsa bile	X								
562.	olsa gerek	X								
563.	olsa gerek ki						X			
564.	olsun	X								

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fr+T	T+A	T+Far	A+Far	T+A+F	
565.	olsun da	X								
566.	…olsun…olsun	X								
567.	olurdu olmazdı	X								
568.	ola ki						X			
569.	olur da	X								
570.	olur ki						X			
571.	olur ya	X								
572.	olmıya	X								
573.	olmıya ki						X			
574.	ondan kerim	X								
575.	ondan keyli	X								
576.	ondan soñra	X								
577.	ondan sona da	X								
578.	o nedenle	X								
579.	o sebepden					X				
580.	oysa (m)	X								
581.	oysa ki						X			
582.	öbür tarafdan					X				
583.	öbür tarafdan da					X				
584.	önce…sonra…	X								
585.	önce…sōnadan…	X								
586.	önce…sōra da…	X								
587.	önce…ondan sōra	X								
588.	önce…şindi…	X								
589.	önce…ondan sonra da	X								
590.	örneğin	X								
591.	öyle	X								
592.	öyle ya						X			
593.	öyle mi	X								
594.	öyleyse	X								
595.	öylelikle	X								
596.	öyle anlaşılıyor	X								
597.	öyle ki	X								
598.	ösen	X								
599.	peki	X								
600.	peki ama					X				
601.	sade			X						
602.	sadece			X						
603.	sakın	X								
604.	sanırım/sanırsın	X								
605.	sanıy ki						X			
606.	sanki						X			
607.	sanki de						X			
608.	say ki/saysın ki						X			
609.	sebep		X							
610.	sebebiyse					X				
611.	senin anlayacağın	X								
612.	sırf		X							

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fr+T	T+A	T+Far	A+Far	T+A+Far	
613.	siz de bilirsiniz ya						X			
614.	sonra	X								
615.	sonra da	X								
616.	sonradan	X								
617.	sonadan da	X								
618.	sorsan	X								
619.	sözüm	X								
620.	sözün gelişi	X								
621.	söz gelimi	X								
622.	söz mesela					X				
623.	söz temsili					X				
625.	sözüm ona	X								
626.	sözüm yabana	X								
627.	şahsen		X							
628.	şart olsun ki								X	
629.	şayet			X						
630.	şimdi	X								
631.	şimdi de	X								
632.	şimdiyse	X								
633.	şimdi baķ/şimdi baķtım	X								
634.	şöyle	X								
635.	şöyle ki								X	
636.	şunu da deyim	X								
637.	şunu söyliyėm	X								
638.	şu var	X								
639.	tabiri caizse					X				
640.	ta ki			X						
641.	tabi		X							
642.	tabi ki							X		
643.	tabi ya							X		
644.	tebi nōlıcaḫ						X			
645.	tahminen		X							
646.	tahmin edersem		X							
647.	tahmin etmiyorum ki								X	
648.	takdir edilirse					X				
649.	takriben		X							
650.	tama, taman	X								
651.	tamam		X							
652.	tamam mı					X				
653.	tam o sırada/tam o sıralarda					X				
654.	tam aksine					X				
655.	tek/teki	X								
656.	tek ki						X			
657.	teki…teki…	X								
658.	tekrar		X							
659.	temsil		X							
660.	tıpkı	X								

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fr+T	T+A	T+Far	A+Far	T+A+Far	
661.	tövbe		X							
662.	tut	X								
663.	tutsa tutsa	X								
664.	umumiyetle					X				
665.	umumiyetle de					X				
666.	umumi olarak					X				
667.	uzatma/uzatmayalım	X								
668.	uzun lafın kısası						X			
669.	üsdelik	X								
670.	üsdelik de	X								
671.	valla/vallaha		X							
672.	var ya						X			
673.	varsın	X								
674.	varsa…yoksa…	X								
675.	ve		X							
676.	ve de					X				
677.	velakin		X							
678.	velhasıl		X							
679.	velhasılıkelam		X							
680.	vesselam		X							
681.	veya							X		
682.	veya da								X	
683.	yan					X				
684.	veyahut							X		
685.	veyahut da								X	
686.	veyahut…veyahut…							X		
687.	veyahut ki							X		
688.	ya			X						
689.	ya…ya…			X						
690.	ya…veya…							X		
691.	ya…yan…						X			
692.	ya…veyahut da…								X	
693.	ya…yahut da…						X			
694.	ya…yahut…			X						
695.	ya…yoksa…						X			
696.	ya…yahut ki…			X						
697.	ya…veyahut…							X		
698.	yan…yan…						X			
699.	ya da						X			
700.	ya…ya da…/ ya…ya…ya da						X			
701.	yahut			X						
702.	yahut…yahut…			X						
703.	yahuT da							X		
704.	yan…yahut da…							X		
705.	yahut…yahut ki…							X		
706.	yahut…yahut…yan da…						X			
707.	yaĥudˌda…yaĥudˌd						X			

		Türkçe Kökenli Bağlaçlar	Yabancı Kökenli Bağlaçlar		Karışık Kökenli Bağlaçlar					Kökeni Tespit Edilemeyenler
			Arapça	Farsça	Fran+T	T+A	T+Fr	A+Far	T+A+Far	
708.	yalım									X
709.	yalnız	X								
710.	yalınız ki						X			
711.	yalnızca	X								
712.	yani		X							
713.	yani türkçesi					X				
714.	yanı işte bėle					X				
715.	yani ama					X				
716.	yani hele		X							
717.	yani hani					X				
718.	yani misal		X							
719.	yani gine					X				
720.	yānı nitekim					X				
721.	yani ya							X		
722.	yazık					X				
723.	yerine göre	X								
724.	yeter ki						X			
725.	yok	X								
726.	yoḫ ki						X			
727.	yoksa	X								
728.	yoḫsa ki						X			
729.	yoḫ yoğusa	X								
730.	zannet-					X				
731.	zannet ki								X	
732.	zahar		X							
733.	zaten		X							
734.	zira		X							

Tablo: 3 Yapısına Göre Bağlaçlar

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
1.	a c a b a	X					
2.	af buyur					X	
3.	afedersin					X	
4.	ahiri	X					
5.	aksine	X					
6.	allahdır					X	
7.	allahtan	X					
8.	allahın dōrusu				X		
9.	allahalem			X			
10.	allahisa					X	
11.	allaĥañ ĥegmeti				X		
12.	allah bilir ki					X	
13.	allah bilir					X	
14.	allah bilir ya					X	
15.	allah etmesin					X	
16.	allah işde				X		
17.	allān izin verirse					X	
18.	allān izniyle				X		
19.	allah ne verdiyse					X	
20.	allah selamet versin					X	
21.	allah var					X	
22.	allah vere de					X	
23.	ama	X					
24.	ama…ama…				X		
25.	ama belkim				X		
26.	ama çünkü				X		
27.	ama eralde				X		
28.	ama fakat				X		
29.	ama qayri				X		
30.	ama gene de				X		
31.	ama genelde				X		
32.	ama mutlaka				X		
33.	ama yalnız				X		
34.	ama zaten				X		
35.	aman nedir					X	
36.	amma	X					
37.	amma mesela				X		
38.	amma…amma…				X		
39.	amma faḫat				X		
40.	emme gayli				X		
41.	amma gene de				X		
42.	amma heralde				X		
43.	amma işde				X		
44.	amma da				X		
45.	amma ve lakin				X		
46.	emme lekin				X		
47.	emme yalnız					X	
48.	anadın mı	X					
49.	anca	X					
50.	ancak			X			
51.	ancaḫ ki				X		
52.	anlaşılan		X				

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
53.	arkasından	X					
54.	arkasından da				X		
55.	artık		X				
56.	artıq gari				X		
57.	artıq yani				X		
58.	artuğ yoqsa					X	
59.	arzu et-					X	
60.	asıl itibariyle				X		
61.	asla	X					
62.	aslında	X					
63.	aslına bakarsan					X	
64.	atıyorum					X	
65.	aynen	X					
66.	aynı	X					
67.	eyni ki				X		
68.	aynı dediğim gibi				X		
69.	aynı esnada				X		
70.	aynı şekilde				X		
71.	aynı vaziyetde				X		
72.	aynı zamanda				X		
73.	aynı zamanda da				X		
74.	ayrı		X				
75.	ayrıca		X				
76.	ayrıyeten		X				
77.	ayrıyeten de				X		
78.	az daha				X		
79.	az galsın ki					X	
80.	baq					X	
81.	baq ki					X	
82.	baq sen					X	
83.	bakam					X	
84.	baqalım					X	
85.	bak bakam					X	
86.	baqdım					X	
87.	baqdım ki					X	
88.	bakarsın ki					X	
89.	baqmış ki olacaq iş değil					X	
90.	baqsana					X	
91.	bak annatayım					X	
92.	baq hele					X	
93.	baq sā söyliym					X	
94.	bak şindi	X					
95.	bari				X		
96.	bazan…bazan…				X		
97.	bazı…bazı…				X		
98.	bazı…bazı da…				X		
99.	bazısı…bazısı…				X		
100.	bazi…bazisi da…				X		
101.	bazısı…bazısı…bazısı da…				X		
102.	bazıları…bazıları…				X		
103.	bazıları…bazıları da…				X		
104.	bazısına…bazısına…bazısına…				X		

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
105.	bazı da				X		
106.	belki			X			
107.	bekim ki				X		
108.	belki de				X		
109.	belki…belki…				X		
110.	belle ki					X	
111.	belleyrim ki					X	
112.	belli		X				
113.	bereket	X					
114.	bereket versin					X	
115.	bereket versin ki					X	
116.	beribenzer			X			
117.	beriyetden			X			
118.	besbelli	X					
119.	bilahare			X			
120.	bilâkis			X			
121.	bilhassa			X			
122.	hele bilhassa				X		
123.	bil-…					X	
124.	biliyorsun ki					X	
125.	bil ki					X	
126.	biliyoñ ñu/biliyoñ mu					X	
127.	bilmem					X	
128.	bilemem					X	
129.	bildi¸im ķadarıyla				X		
130.	bile		X				
131.	binaenaleyh			X			
132.	bi baķ-…					X	
133.	bir deyimle				X		
134.	bir ehdimal				X		
135.	bi görecen				X		
136.	bir görse ki					X	
137.	bir oldum ki					X	
138.	bi tarafdan				X		
139.	bi teK				X		
140.	bir var ki					X	
141.	bir…bir…				X		
142.	bir…bir…de				X		
143.	bi…bi…bi de				X		
144.	bi ķısım…bi ķısım…				X		
145.	bi taraf…bi taraf…				X		
146.	bi yan…bi yan…				X		
147.	biri…biri…				X		
148.	biri… biri de…				X		
149.	birinin… birinin…				X		
150.	birisi… birisi…				X		
151.	birisi de…birisi de…				X		
152.	biri(si)… birisi de…				X		
153.	birisi… birisi… birisi…				X		
154.	biri… biri… biri…				X		
155.	biri… biri… biri de…				X		
156.	birisi… birisi de…				X		
157.	birĪsine… birĪsine…				X		

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
158.	biri…diğeri…				X		
159.	biri…öteki…				X		
160.	birisi…öteki de…				X		
161.	biri…biri…digeri…				X		
162.	birisi…birisini de…				X		
163.	bir daha				X		
164.	bir daha da				X		
165.	bir de				X		
166.	bi de baḳ- …					X	
167.	bi defa				X		
168.	bi kere				X		
169.	bir de ne görsün					X	
170.	bir yol					X	
171.	bir yol da				X		
172.	biyo…biyo…				X		
173.	bir o ki				X		
174.	bizzat				X		
175.	bizatihi			X			
176.	boyul			X			
177.	böyle			X			
178.	böle ki			X			
179.	böylece			X			
180.	böylelikle				X		
181.	bu defa				X		
182.	bu defa da				X		
183.	bu ġāle				X		
184.	bu kez				X		
185.	bu kerez de				X		
186.	bu arada				X		
187.	bu açıdan				X		
188.	bu bakımdan				X		
189.	bu durumda				X		
190.	bu sebeple				X		
191.	bu sebepden				X		
192.	bu sefer				X		
193.	bu sefer de				X		
194.	bu sırada				X		
195.	bu suretde				X		
196.	bu suret ̲ile				X		
197.	bu şekilde				X		
198.	bu yüzden				X		
199.	buna göre				X		
200.	bundan dolayı				X		
201.	bundan kere				X		
202.	bundan sonra				X		
203.	bundan soğra da				X		
204.	bunun dışında				X		
205.	bunun esasında				X		
206.	bunun haricinde				X		
207.	bunun için				X		
208.	bunun üzerine				X		
209.	bunun yanında				X		
210.	bunun yanı sıra				X		
211.	büyük ihtimalle				X		

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
212.	canım	X					
213.	çünkü			X			
214.	çünkü niye				X		
215.	de, da	X					
216.	de…de…				X		
217.	daha	X					
218.	dahasını				X		
219.	daha da				X		
220.	daha doğrusu				X		
221.	daha Türkçesi				X		
222.	daha sonra				X		
223.	dahi	X					
224.	de ki/ de kine					X	
225.	dedim					X	
226.	dedim ya					X	
227.	dediğim gibi				X		
228.	değil			X			
229.	değil de				X		
230.	değil ki				X		
231.	değilise			X			
232.	değil mi					X	
233.	demek					X	
234.	demek ki					X	
235.	demek istediğim				X		
236.	demek olsun ki					X	
237.	demem					X	
238.	demeden…demeden…			X			
239.	demisen					X	
240.	dersin					X	
241.	därsen ki					X	
242.	derken		X				
243.	desem…desem…				X		
244.	diyecek				X		
245.	diye		X				
246.	diyelim					X	
247.	diyelim ki					X	
248.	diyelim…diyelim…				X		
249.	diyorum ya					X	
250.	dōru		X				
251.	doğrudan doğruya				X		
252.	doğrudur					X	
253.	doğrusu		X				
254.	dolayısıyla			X			
255.	dolayısıyla da				X		
256.	dur					X	
257.	dur bakalım/dur bakayım					X	
258.	duyduğuma göre				X		
259.	duyduğum kadarıyla				X		
260.	düşünebiliyo musun					X	
261.	a/e	X					
262.	e öylüyse				X		
263.	e şindi				X		
264.	ė gine				X		

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
265.	e gari				X		
266.	e işte				X		
267.	e ne yapalım						X
268.	ebi soy				X		
269.	eger	X					
270.	eger de				X		
271.	eğer ki				X		
272.	eger mümkünse				X		
273.	eh	X					
274.	eh işte				X		
275.	eh öyleyse	X					
276.	ehe	X					
277.	ekseri	X					
278.	ekseriya	X					
279.	ekseri de				X		
280.	ekseriyet	X					
281.	ekseriyet de				X		
282.	ekseriyetle			X			
283.	ek olarak				X		
284.	elbet	X					
285.	elbette	X					
286.	helbette ki				X		
287.	ele nasın eddiysa					X	
288.	ellelem						X
289.	emin ol					X	
290.	emin ol ki					X	
291.	en azından				X		
292.	eŋer	X					
293.	eŋer ki				X		
294.	en iyisi				X		
295.	en nihayetinde				X		
296.	en önemlisi				X		
297.	en son				X		
298.	en sonunda				X		
299.	esas	X					
300.	esasında	X					
301.	esasen	X					
302.	esas itibariyle				X		
303.	essaŋ				X		
304.	essaŋdan	X					
305.	essaŋdan ki				X		
306.	et ki					X	
307.	evel	X					
308.	evvelâ	X					
309.	evelden…sonradan				X		
310.	evelden…şimdi/hinci…				X		
311.	evelden…hinci de				X		
312.	evelden…şimdiyse…				X		
313.	evet	X					
314.	evet ya				X		
315.	evet ama				X		
316.	eyya ki						X
317.	fakat	X					
318.	fakat ki				X		

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
319.	farz et					X	
320.	farz et ki					X	
321.	gâh…gâh				X		
322.	ġalan		X				
323.	galiba	X					
324.	gayri	X					
325.	gel					X	
326.	gel ki					X	
327.	gelelim					X	
328.	gel gelelim					X	
329.	gelelim olanlara				X		
330.	gene		X				
331.	gene de				X		
332.	gene ki				X		
333.	genelde				X		
334.	genellikle				X		
335.	genellikle de				X		
336.	genel olarak				X		
337.	gerçekte de				X		
338.	gerçekten		X				
339.	gerçi		X				
340.	gerek					X	
341.	gerek…gerek (se) …				X		
342.	gerekirse/gerekiyorsa					X	
343.	gör bak					X	
344.	görelim					X	
345.	görsen					X	
346.	gör gälälım					X	
347.	güya	X					
348.	güya ki				X		
349.	ha	X					
350.	ha…ha…				X		
351.	ha ki				X		
352.	haçan ki				X		
353.	haddi zatında				X		
354.	hah	X					
355.	hâlâ	X					
356.	hala dā/daha				X		
357.	hakikaten	X					
358.	hakikaten de				X		
359.	halbuki			X			
360.	halbuysa			X			
361.	halen	X					
362.	halen de				X		
363.	halen daha				X		
364.	halen daha da				X		
365.	hali hazırda				X		
366.	haliyle			X			
367.	hani	X					
368.	hani ya				X		
369.	hani belki				X		
370.	hani dedim ya					X	
371.	hasılı	X					
372.	hasılısı da				X		

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
373.	hasılı kelam				X		
374.	hatta	X					
375.	hatta da				X		
376.	hatta ki				X		
377.	hadi	X					
378.	haydi bakalım					X	
379.	haydi bakayım					X	
380.	hayır	X					
381.	hazār						X
382.	hele	X					
383.	hele de				X		
384.	hele ki				X		
385.	hele bilakis				X		
386.	hem	X					
387.	hem de				X		
388.	hem…hem…				X		
389.	hem…hem…de				X		
390.	hep	X					
391.	hep de				X		
392.	hemen hemen				X		
393.	her…her…				X		
394.	her ki				X		
395.	her nasılsa				X		
396.	her neyse				X		
397.	her neyse de				X		
398.	her ne kadar				X		
399.	her ne desen				X		
400.	her nedense				X		
401.	her ne olursa				X		
402.	her ne olursa olsun					X	
403.	her nerden oldiysa					X	
404.	herhal			X			
405.	herhalde			X			
406.	hiç	X					
407.	hėç de				X		
408.	hiç değilse				X		
409.	hėç olmazsa					X	
410.	heç de olmazsa	X					
411.	hėç unutmam					X	
412.	hinci/hindi	X					
413.	hoş	X					
414.	hulâsa	X					
415.	hulasayı kelam				X		
416.	hülasayi kelam ki				X		
417.	hususi	X					
418.	icabında	X					
419.	icab⌣ederse					X	
420.	icab⌣olar ki					X	
421.	ihtimal ki				X		
422.	ile	X					
423.	ilkin…sonra…				X		
424.	ilkin…ondan sonra…				X		
425.	ilk önce…ondan sōra				X		

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
426.	illa		X				
427.	ille de				X		
428.	illa ki				X		
429.	inan					X	
430.	inanın					X	
431.	inan ki					X	
432.	İnanmazsın/inanmazsınız					X	
433.	inan Allaha					X	
434.	inan olsun					X	
435.	inan et ki					X	
436.	inan ehdimat et					X	
437.	ister					X	
438.	isterse/istersen/ istersez					X	
439.	isterdum ki					X	
440.	ister…ister…					X	
441.	isterse…isterse…					X	
442.	ister dilerse…ister dilemezse…					X	
443.	ister istemez				X		
444.	ise	X					
445.	işgim			X			
446.	işin açıkçası				X		
447.	işin kötüsü				X		
448.	işte	X					
449.	işte gine				X		
450.	işte deyim ya					X	
451.	işde söylediğimiz gimi				X		
452.	işte anlattım					X	
453.	iyi ki				X		
454.	iyisi mi					X	
455.	ėy büliysin ki					X	
456.	ėy dedi ki					X	
457.	kâh…kâh …				X		
458.	kat'iyen	X					
459.	kat'i suretde				X		
460.	keşke				X		
461.	keza				X		
462.	kısaca	X					
463.	kısacası				X		
464.	ki/kim	X					
465.	kine				X		
466.	kimi…kimi…				X		
467.	kimi…kimi de…				X		
468.	kimisi…kimisi…				X		
469.	kimimiz…kimimiz…				X		
470.	kimisi…kimisi de…				X		
471.	kiminin…kiminin…				X		
472.	kimisi…diğeri…				X		
473.	kimisinden…kimisinden…				X		
474.	kimisine…kimisine…				X		
475.	kimisini…kimisini…				X		
476.	kimisi…kimisi…kimisi de…				X		

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
477.	kimisiniŋ…kimisiniŋ…				X		
478.	kimisi…kimisi…kimisi…				X		
479.	kimi de				X		
480.	kimisi de				X		
481.	kim bilir					X	
482.	lakin	X					
483.	lazım ki				X		
484.	maalesef	X					
485.	madem	X					
486.	madem ki	X					
487.	maksat				X		
488.	maksat ki				X		
489.	malum	X					
490.	malum ya				X		
491.	mecbur	X					
492.	mecburen	X					
493.	meger	X					
494.	meger ki				X		
495.	megerse (m)			X			
496.	meselâ	X					
497.	mı/mi	X					
498.	misal	X					
499.	misal olaraḫ				X		
500.	muhakkak	X					
501.	muhakkak ki				X		
502.	mutlaka	X					
503.	mümkünse			X			
504.	mümkín mertebe				X		
505.	nasıl			X			
506.	nasılsa			X			
507.	nasıl olsa					X	
508.	nasıl olduysa					X	
509.	nasıl ki				X		
510.	ne…ne…				X		
511.	ne…ne de…				X		
512.	ne…ne…ne de…				X		
513.	ne bil-e…					X	
514.	ne bileyin işde					X	
515.	nedeceksin					X	
516.	nedense			X			
517.	neden dersen					X	
518.	nerden baksan					X	
519.	nedir adı					X	
520.	nerdeyse					X	
521.	neticede	X					
522.	neticesinde	X					
523.	neticede de				X		
524.	netice itibariyle				X		
525.	natica olaraḳ				X		
526.	neyime gerek				X		

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
527.	neyime lazım				X		
528.	neyse			X			
529.	neysene			X			
530.	neyseydi					X	
531.	neyise uzatmiyalı					X	
532.	neyse ki				X		
533.	ne başını ağıdam					X	
534.	ne benzer					X	
535.	ne çare ki					X	
536.	ne diyelim					X	
537.	ne deyim sana					X	
538.	ne de olsa					X	
539.	ne de olmasa					X	
540.	ne eddiysem					X	
541.	ne fayda				X		
542.	ne kadar olsa					X	
543.	ne mümkün					X	
544.	ne münasebet				X		
545.	ne olursa olsun					X	
546.	ne yazık ki					X	
547.	ne yapayım/ne yapalım					X	
548.	nihayet	X					
549.	nitekim			X			
550.	nitekim de				X		
551.	normalde	X					
552.	o bakımdan				X		
553.	o hâlde				X		
554.	o ki				X		
555.	onun için				X		
556.	o vesileyle				X		
557.	olma mı					X	
558.	olsa…olsa…				X		
559.	olsa olsa					X	
560.	olsa da olmasa da					X	
561.	olsa bile	X					
562.	olsa gerek					X	
563.	olsa gerek ki					X	
564.	olsun					X	
565.	olsun da					X	
566.	…olsun…olsun					X	
567.	olurdu olmazdı					X	
568.	ola ki					X	
569.	olur da					X	
570.	olur ki					X	
571.	olur ya					X	
572.	olmıya					X	
573.	olmıya ki					X	
574.	ondan kerim				X		
575.	ondan keyli				X		
576.	ondan soñra				X		
577.	ondan sona da				X		
578.	o nedenle				X		
579.	o sebepden				X		
580.	oysa (m)			X			

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
581.	oysa ki				X		
582.	öbür tarafdan					X	
583.	öbür tarafdan da				X		
584.	önce…sonra…				X		
585.	önce…sōnadan…				X		
586.	önce…sōra da…				X		
587.	önce…ondan sōra				X		
588.	önce…şindi…				X		
589.	önce…ondan sonra da				X		
590.	örneğin	X					
591.	öyle			X			
592.	öyle ya				X		
593.	öyle mi			X			
594.	öyleyse				X		
595.	öylelikle			X			
596.	öyle anlaşılıyor					X	
597.	öyle ki				X		
598.	ösen			X			
599.	peki			X			
600.	peki ama				X		
601.	sade	X					
602.	sadece	X					
603.	sakın	X					
604.	sanırım/sanırsın					X	
605.	sanıy ki					X	
606.	sanki			X			
607.	sanki de				X		
608.	say ki/saysın ki					X	
609.	sebep	X					
610.	sebebiyse			X			
611.	senin anlayacağın					X	
612.	sırf	X					
613.	siz de bilirsiniz ya					X	
614.	sonra	X					
615.	sonra da				X		
616.	sonradan	X					
617.	sonadan da				X		
618.	sorsan					X	
619.	sözüm	X					
620.	sözün gelişi				X		
621.	söz gelimi				X		
622.	söz mesela				X		
623.	söz temsili				X		
624.	sözün temsili				X		
625.	sözüm ona					X	
626.	sözüm yabana	X					
627.	şahsen				X		
628.	şart olsun ki					X	
629.	şayet	X					
630.	şimdi			X			
631.	şimdi de				X		
632.	şimdiyse			X			
633.	şimdi bak̦/şimdi bak̦tım					X	
634.	şöyle			X			

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
635.	şöyle ki				X		
636.	şunu da deyim					X	
637.	şunu söyliyėm					X	
638.	şu var					X	
639.	tabiri caizse				X		
640.	ta ki			X			
641.	tabi	X					
642.	tabi ki				X		
643.	tabi ya				X		
644.	tebi nōlıcaḫ					X	
645.	tahminen	X					
646.	tahmin edersem					X	
647.	tahmin etmiyorum ki					X	
648.	takdir edilirse					X	
649.	takriben	X					
650.	tama, taman	X					
651.	tamam	X					
652.	tamam mı					X	
653.	tam o sırada/tam o sıralarda				X		
654.	tam aksine				X		
655.	tek/teki	X					
656.	tek ki				X		
657.	teki…teki…				X		
658.	tekrar	X					
659.	temsil	X					
660.	tıpkı	X					
661.	tövbe	X					
662.	tut					X	
663.	tutsa tutsa					X	
664.	umumiyetle			X			
665.	umumiyetle de				X		
666.	umumi olarak				X		
667.	uzatma/uzatmayalım					X	
668.	uzun lafın kısası				X		
669.	üsdelik		X				
670.	üsdelik de				X		
671.	valla/vallaha	X					
672.	var ya					X	
673.	varsın					X	
674.	varsa…yoksa…					X	
675.	ve	X					
676.	ve de				X		
677.	velakin			X			
678.	velhasıl			X			
679.	velhasılıkelam			X			
680.	vesselam			X			
681.	veya			X			
682.	veya da				X		
683.	yan	X					
684.	veyahut			X			
685.	veyahut da				X		
686.	veyahut…veyahut…				X		
687.	veyahut ki				X		

		Basit Bağlaçlar	Türemiş Bağlaçlar	Birleşik Bağlaçlar	Öbekleşmiş Bağlaçlar		Yapısı Tespit Edilemeyenler
					Kelime Grubu Şeklinde	Cümle Şeklinde	
688.	**ya**	**X**					
689.	**ya…ya…**				**X**		
690.	**ya…veya…**				**X**		
691.	**ya…yan…**				**X**		
692.	**ya…veyahut da…**				**X**		
693.	**ya…yahut da…**				**X**		
694.	**ya…yahut…**				**X**		
695.	**ya…yoksa…**				**X**		
696.	**ya…yahut ki…**				**X**		
697.	**ya…veyahut…**				**X**		
698.	**yan…yan…**				**X**		
699.	**ya da**				**X**		
700.	**ya…ya da…/ya…ya…ya da**				**X**		
701.	**yahut**				**X**		
702.	**yaḫut…yaḥut…**				**X**		
703.	**yahuT da**				**X**		
704.	**yan…yahut da…**				**X**		
705.	**yahut…yahut ki…**				**X**		
706.	**yaḥut…yaḫut…yan da…**				**X**		
707.	**yaḥud̩da…yaḥud̩da…**				**X**		
708.	**yalım**						**X**
709.	**yalnız**		**X**				
710.	**yalınız ki**				**X**		
711.	**yalnızca**		**X**				
712.	**yani**				**X**		
713.	**yani türkçesi**				**X**		
714.	**yanı işte bėle**				**X**		
715.	**yani ama**				**X**		
716.	**yani hele**				**X**		
717.	**yani hani**				**X**		
718.	**yani misal**				**X**		
719.	**yani gine**				**X**		
720.	**yānı nitekim**				**X**		
721.	**yani ya**				**X**		
722.	**yazık**		**X**				
723.	**yerine göre**				**X**		
724.	**yeter ki**				**X**		
725.	**yok**	**X**					
726.	**yoḫ ki**				**X**		
727.	**yoksa**					**X**	
728.	**yoḫsa ki**				**X**		
729.	**yoḫ yoğusa**				**X**		
730.	**zannet-**					**X**	
731.	**zannet ki**					**X**	
732.	**zahar**	**X**					
733.	**zaten**	**X**					
734.	**zira**	**X**					

Tablo:4 Kullanımlarına Göre

		Sıralama Bağlaçları	Denkleştirme Bağlaçları	Karşılaştırma Bağlaçları	Nöbetleşme Bağlaçları	Pekiştirme Bağlaçları	Cümle Bağlayıcıları
1.	**a c a b a**					**X**	**X**
2.	**af buyur**						**X**
3.	**afedersin**						**X**
4.	**ahiri**						**X**
5.	**aksine**						**X**
6.	**allahdır**						**X**
7.	**allahtan**						**X**
8.	**allahın dōrusu**						**X**
9.	**allahalem**						**X**
10.	**allahisa**						**X**
11.	**allahâñ ĥegmeti**						**X**
12.	**allah bilir ki**						**X**
13.	**allah bilir**						**X**
14.	**allah bilir ya**						**X**
15.	**allah etmesin**						**X**
16.	**allah işde**						**X**
17.	**allān izin verirse**						**X**
18.	**allān izniyle**						**X**
19.	**allah ne verdiyse**						**X**
20.	**allah selamet versin**						**X**
21.	**allah var**						**X**
22.	**allah vere de**						**X**
23.	**ama**						**X**
24.	**ama…ama…**		**X**				**X**
25.	**ama belkim**						**X**
26.	**ama çünkü**						**X**
27.	**ama eralde**						**X**
28.	**ama fakat**						**X**
29.	**ama qayri**						**X**
30.	**ama gene de**						**X**
31.	**ama genelde**						**X**
32.	**ama mutlaka**						**X**
33.	**ama yalnız**						**X**
34.	**ama zaten**						**X**
35.	**aman nedir**						**X**
36.	**amma**					**X**	**X**
37.	**amma mesela**						**X**
38.	**amma…amma…**						**X**
39.	**amma faḫat**						**X**
40.	**emme gayli**						**X**
41.	**amma gene de**						**X**
42.	**amma heralde**						**X**
43.	**amma işde**						**X**
44.	**amma da**					**X**	**X**
45.	**amma ve lakin**						**X**
46.	**emme lekin**						**X**
47.	**emme yalnız**						**X**
48.	**anadın mı**						**X**
49.	**anca**						**X**
50.	**ancak**						**X**
51.	**ancaḫ ki**						**X**
52.	**anlaşılan**						**X**
53.	**arkasından**						**X**
54.	**arkasından da**						**X**
55.	**artık**						**X**

		Sıralama Bağlaçları	Denkleştirme Bağlaçları	Karşılaştırma Bağlaçları	Nöbetleşme Bağlaçları	Pekiştirme Bağlaçları	Cümle Bağlayıcıları
56.	**artıḳ gari**						**X**
57.	**artıḳ yani**						**X**
58.	**artuḫ yoḳsa**						**X**
59.	**arzu et-**						**X**
60.	**asıl itibariyle**						**X**
61.	**asla**						**X**
62.	**aslında**						**X**
63.	**aslına bakarsan**						**X**
64.	**atıyorum**						**X**
65.	**aynen**						**X**
66.	**aynı**						**X**
67.	**eyni ki**						**X**
68.	**aynı dediğim gibi**						**X**
69.	**aynı esnada**						**X**
70.	**aynı şekilde**						**X**
71.	**aynı vaziyetde**						**X**
72.	**aynı zamanda**						**X**
73.	**aynı zamanda da**						**X**
74.	**ayrı**						**X**
75.	**ayrıca**						**X**
76.	**ayrıyeten**						**X**
77.	**ayrıyeten de**						**X**
78.	**az daha**						**X**
79.	**az ḳalsın ki**						**X**
80.	**baḫ**						**X**
81.	**baḫ ki**						**X**
82.	**baḳ sen**						**X**
83.	**bakam**						**X**
84.	**baḳalım**						**X**
85.	**bak bakam**						**X**
86.	**baḫdım**						**X**
87.	**baḫdım ki**						**X**
88.	**bakarsın ki**						**X**
89.	**baḫmış ki olacaḫ iş değil**						**X**
90.	**baḳsana**						**X**
91.	**bak annatayım**						**X**
92.	**baḫ hele**						**X**
93.	**baḳ sā söyliym**						**X**
94.	**bak şindi**						**X**
95.	**bari**						**X**
96.	**bazan…bazan…**				**X**		**X**
97.	**bazı…bazı…**				**X**		**X**
98.	**bazı…bazı da…**				**X**		**X**
99.	**bazısı…bazısı…**				**X**		**X**
100.	**bazi…bazisi da…**				**X**		**X**
101.	**bazısı…bazısı…bazısı da…**				**X**		**X**
102.	**bazıları…bazıları…**				**X**		**X**
103.	**bazıları…bazıları da…**				**X**		**X**
104.	**bazısına…bazısına…bazısına…**				**X**		**X**
105.	**bazı da**				**X**		**X**
106.	**belki**						**X**
107.	**bekim ki**						**X**
108.	**belki de**						**X**
109.	**belki…belki…**		**X**				**X**
110.	**belle ki**						**X**
111.	**belleyrim ki**						**X**
112.	**belli**						**X**

		Sıralama Bağlaçları	Denkleştirme Bağlaçları	Karşılaştırma Bağlaçları	Nöbetleşme Bağlaçları	Pekiştirme Bağlaçları	Cümle Bağlayıcıları
113.	**bereket**						**X**
114.	**bereket versin**						**X**
115.	**bereket versin ki**						**X**
116.	**beribenzer**						**X**
117.	**beriyetden**						**X**
118.	**besbelli**					**X**	**X**
119.	**bilahare**						**X**
120.	**bilâkis**						**X**
121.	**bilhassa**						**X**
122.	**hele bilhassa**					**X**	**X**
123.	**bil-…**					**X**	**X**
124.	**biliyorsun ki**						**X**
125.	**bil ki**						**X**
126.	**biliyoñ ñu/biliyoñ mu**						**X**
127.	**bilmem**						**X**
128.	**bilemem**						**X**
129.	**bildi¸im ķadarıyla**						**X**
130.	**bile**					**X**	**X**
131.	**binaenaleyh**						**X**
132.	**bi baķ-…**						**X**
133.	**bir deyimle**						**X**
134.	**bir ehdimal**						**X**
135.	**bi görecen**						**X**
136.	**bir görse ki**						**X**
137.	**bir oldum ki**						**X**
138.	**bi tarafdan**						**X**
139.	**bi teK**						**X**
140.	**bir var ki**						**X**
141.	**bir…bir…**	**X**					**X**
142.	**bir…bir…de**	**X**					**X**
143.	**bi…bi…bi de**	**X**					**X**
144.	**bi ķısım…bi ķısım…**	**X**					**X**
145.	**bi taraf…bi taraf…**	**X**					**X**
146.	**bi yan…bi yan…**	**X**					**X**
147.	**biri…biri…**	**X**					**X**
148.	**biri… biri de…**	**X**					**X**
149.	**birinin… birinin…**	**X**					**X**
150.	**birisi… birisi…**	**X**					**X**
151.	**birisi de…birisi de…**	**X**					**X**
152.	**biri(si)… birisi de…**	**X**					**X**
153.	**birisi… birisi… birisi…**	**X**					**X**
154.	**biri… biri… biri…**	**X**					**X**
155.	**biri… biri… biri de…**	**X**					**X**
156.	**birisi… birisi de…**	**X**					**X**
157.	**birĪsine… birĪsine…**	**X**					**X**
158.	**biri…diğeri…**	**X**					**X**
159.	**biri…öteki…**	**X**					**X**
160.	**birisi…öteki de…**	**X**					**X**
161.	**biri…biri…digeri…**	**X**					**X**
162.	**birisi…birisini de…**	**X**					**X**
163.	**bir daha**						**X**
164.	**bir daha da**						**X**
165.	**bir de**						**X**
166.	**bi de baķ- …**						**X**
167.	**bi defa**						**X**
168.	**bi kere**						**X**
169.	**bir de ne görsün**						**X**

		Sıralama Bağlaçları	Denkleştirme Bağlaçları	Karşılaştırma Bağlaçları	Nöbetleşme Bağlaçları	Pekiştirme Bağlaçları	Cümle Bağlayıcıları
170.	**bir yol**						**X**
171.	**bir yol da**						**X**
172.	**biyo…biyo…**				**X**		**X**
173.	**bir o ki**						**X**
174.	**bizzat**						**X**
175.	**bizatihi**						**X**
176.	**boyul**						**X**
177.	**böyle**						**X**
178.	**böle ki**						**X**
179.	**böylece**						**X**
180.	**böylelikle**						**X**
181.	**bu defa**						**X**
182.	**bu defa da**						**X**
183.	**bu ġāle**						**X**
184.	**bu kez**						**X**
185.	**bu kerez de**						**X**
186.	**bu arada**						**X**
187.	**bu açıdan**						**X**
188.	**bu bakımdan**						**X**
189.	**bu durumda**						**X**
190.	**bu sebeple**						**X**
191.	**bu sebepden**						**X**
192.	**bu sefer**						**X**
193.	**bu sefer de**						**X**
194.	**bu sırada**						**X**
195.	**bu suretde**						**X**
196.	**bu suret ͡ile**						**X**
197.	**bu şekilde**						**X**
198.	**bu yüzden**						**X**
199.	**buna göre**						**X**
200.	**bundan dolayı**						**X**
201.	**bundan kere**						**X**
202.	**bundan sonra**						**X**
203.	**bundan soğra da**						**X**
204.	**bunun dışında**						**X**
205.	**bunun esasında**						**X**
206.	**bunun haricinde**						**X**
207.	**bunun için**						**X**
208.	**bunun üzerine**						**X**
209.	**bunun yanında**						**X**
210.	**bunun yanı sıra**						**X**
211.	**büyük ihtimalle**						**X**
212.	**canım**						**X**
213.	**çünkü**						**X**
214.	**çünkü niye**						**X**
215.	**De/da**						**X**
216.	**de…de…**	**X**				**X**	**X**
217.	**daha**						**X**
218.	**dahasını**						**X**
219.	**daha da**						**X**
220.	**daha doğrusu**						**X**
221.	**daha Türkçesi**						**X**
222.	**daha sonra**						**X**
223.	**dahi**					**X**	**X**
224.	**de ki/ de kine**						**X**
225.	**dedim**						**X**

		Sıralama Bağlaçları	Denkleştirme Bağlaçları	Karşılaştırma Bağlaçları	Nöbetleşme Bağlaçları	Pekiştirme Bağlaçları	Cümle Bağlayıcıları
226.	**dedim ya**						X
227.	**dediğim gibi**						X
228.	**değil**						X
229.	**değil de**						X
230.	**değil ki**						X
231.	**değilise**						X
232.	**değil mi**						X
233.	**demek**						X
234.	**demek ki**						X
235.	**demek istediğim**						X
236.	**demek olsun ki**						X
237.	**demem**						X
238.	**demeden…demeden…**	X					X
239.	**demisen**						X
240.	**dersin**						X
241.	**därsen ki**						X
242.	**derken**						X
243.	**desem…desem…**	X					X
244.	**diyecek**						X
245.	**diye**						X
246.	**diyelim**						X
247.	**diyelim ki**						X
248.	**diyelim…diyelim…**	X					X
249.	**diyorum ya**						X
250.	**dōru**						X
251.	**doğrudan doğruya**						X
252.	**doğrudur**						X
253.	**doğrusu**						X
254.	**dolayısıyla**						X
255.	**dolayısıyla da**						X
256.	**dur**						X
257.	**dur bakalım, dur bakayım**						X
258.	**duyduğuma göre**						X
259.	**duyduğum kadarıyla**						X
260.	**düşünebiliyo musun**						X
261.	**a/e**					X	X
262.	**e öylüyse**						X
263.	**e şindi**						X
264.	**è gine**						X
265.	**e gari**						X
266.	**e işte**						X
267.	**e ne yapalım**						X
268.	**ebi soy**						X
269.	**eger**	X	X				X
270.	**eger de**						X
271.	**eğer ki**						X
272.	**eger mümkünse**						X
273.	**eh**						X
274.	**eh işte**						X
275.	**eh öyleyse**						X
276.	**ehe**						X
277.	**ekseri**						X
278.	**ekseriya**						X
279.	**ekseri de**						X
280.	**ekseriyet**						X
281.	**ekseriyet de**						X
282.	**ekseriyetle**						X

		Sıralama Bağlaçları	Denkleştirme Bağlaçları	Karşılaştırma Bağlaçları	Nöbetleşme Bağlaçları	Pekiştirme Bağlaçları	Cümle Bağlayıcıları
283.	**ek olarak**						**X**
284.	**elbet**						**X**
285.	**elbette**					**X**	**X**
286.	**helbette ki**					**X**	**X**
287.	**ele nasın eddiysa**						**X**
288.	**ellelem**						**X**
289.	**emin ol**						**X**
290.	**emin ol ki**						**X**
291.	**en azından**						**X**
292.	**eŋer**						**X**
293.	**eŋer ki**						**X**
294.	**en iyisi**						**X**
295.	**en nihayetinde**						**X**
296.	**en önemlisi**						**X**
297.	**en son**						**X**
298.	**en sonunda**						**X**
299.	**esas**						**X**
300.	**esasında**						**X**
301.	**esasen**						**X**
302.	**esas itibariyle**						**X**
303.	**essah**						**X**
304.	**essaḫdan**						**X**
305.	**essaḫdan ki**						**X**
306.	**et ki**						**X**
307.	**evel**						**X**
308.	**evvelâ**						**X**
309.	**evelden…sonradan**	**X**					**X**
310.	**evelden…şimdi/hinci…**	**X**					**X**
311.	**evelden…hinci de**	**X**					**X**
312.	**evelden…şimdiyse…**	**X**					**X**
313.	**evet**					**X**	**X**
314.	**evet ya**					**X**	**X**
315.	**evet ama**						**X**
316.	**eyya ki**						**X**
317.	**fakat**						**X**
318.	**fakat ki**						**X**
319.	**farz et**						**X**
320.	**farz et ki**						**X**
321.	**gâh…gâh**				**X**		**X**
322.	**ġalan**						**X**
323.	**galiba**						**X**
324.	**gayri**						**X**
325.	**gel**						**X**
326.	**gel ki**						**X**
327.	**gelelim**						**X**
328.	**gel gelelim**						**X**
329.	**gelelim olanlara**						**X**
330.	**gene**						**X**
331.	**gene de**						**X**
332.	**gene ki**						**X**
333.	**genelde**						**X**
334.	**genellikle**						**X**
335.	**genellikle de**						**X**
336.	**genel olarak**						**X**
337.	**gerçekte de**						**X**
338.	**gerçekten**						**X**
339.	**gerçi**						**X**

		Sıralama Bağlaçları	Denkleştirme Bağlaçları	Karşılaştırma Bağlaçları	Nöbetleşme Bağlaçları	Pekiştirme Bağlaçları	Cümle Bağlayıcıları
340.	**gerek**						**X**
341.	**gerek…gerek (se) …**	**X**					**X**
342.	**gerekirse/gerekiyorsa**						**X**
343.	**gör bak**						**X**
344.	**görelim**						**X**
345.	**görsen**						**X**
346.	**gör gälälım**						**X**
347.	**güya**						**X**
348.	**güya ki**						**X**
349.	**ha**						**X**
350.	**ha…ha…**						**X**
351.	**ha ki**						**X**
352.	**haçan ki**						**X**
353.	**haddi zatında**						**X**
354.	**hah**		**X**				**X**
355.	**hâlâ**						**X**
356.	**hala dā/daha**						**X**
357.	**hakikaten**						**X**
358.	**hakikaten de**						**X**
359.	**halbuki**						**X**
360.	**halbuysa**						**X**
361.	**halen**						**X**
362.	**halen de**						**X**
363.	**halen daha**						**X**
364.	**halen daha da**						**X**
365.	**hali hazırda**						**X**
366.	**haliyle**						**X**
367.	**hani**						**X**
368.	**hani ya**						**X**
369.	**hani belki**						**X**
370.	**hani dedim ya**						**X**
371.	**hasılı**						**X**
372.	**hasılısı da**						**X**
373.	**hasılı kelam**						**X**
374.	**hatta**						**X**
375.	**hatta da**						**X**
376.	**hatta ki**						**X**
377.	**hadi**						**X**
378.	**haydi bakalım**						**X**
379.	**haydi bakayım**						**X**
380.	**hayır**						**X**
381.	**hazār**						**X**
382.	**hele**						**X**
383.	**hele de**						**X**
384.	**hele ki**						**X**
385.	**hele bilakis**						**X**
386.	**hem**						**X**
387.	**hem de**						**X**
388.	**hem…hem…**	**X**					**X**
389.	**hem…hem…de**	**X**					**X**
390.	**hep**						**X**
391.	**hep de**						**X**
392.	**hemen hemen**	**X**					**X**
393.	**her…her…**	**X**					**X**
394.	**her ki**						**X**
395.	**her nasılsa**						**X**
396.	**her neyse**						**X**

		Sıralama Bağlaçları	Denkleştirme Bağlaçları	Karşılaştırma Bağlaçları	Nöbetleşme Bağlaçları	Pekiştirme Bağlaçları	Cümle Bağlayıcıları
397.	**her neyse de**						X
398.	**her ne kadar**						X
399.	**her ne desen**						X
400.	**her nedense**						X
401.	**her ne olursa**						X
402.	**her ne olursa olsun**						X
403.	**her nerden oldiysa**						X
404.	**herhal**						X
405.	**herhalde**						X
406.	**hiç**						X
407.	**hėç de**						X
408.	**hiç değilse**						X
409.	**hėç olmazsa**						X
410.	**heç de olmazsa**						X
411.	**hėç unutmam**						X
412.	**hinci, hindi**						X
413.	**hoş**						X
414.	**hulâsa**						X
415.	**hulasayı kelam**						X
416.	**hülasayi kelam ki**						X
417.	**hususi**						X
418.	**icabında**						X
419.	**icab ͡ederse**						X
420.	**icab ͡olar ki**						X
421.	**ihtimal ki**						X
422.	**ile**	X					
423.	**ilkin…sonra…**	X					X
424.	**ilkin…ondan sonra…**	X					X
425.	**ilk önce…ondan sōra**	X					X
426.	**illa**						X
427.	**ille de**						X
428.	**illa ki**						X
429.	**inan**						X
430.	**inanın**						X
431.	**inan ki**						X
432.	**inanmazsın/inanmazsınız**						X
433.	**inan Allaha**						X
434.	**inan olsun**						X
435.	**inan et ki**						X
436.	**inan ehdimat et**						X
437.	**ister**						X
438.	**isterse/istersen/ istersez**						X
439.	**isterdum ki**						X
440.	**ister…ister…**						X
441.	**isterse…isterse…**						X
442.	**ister dilerse…ister dilemezse…**						X
443.	**ister istemez**						X
444.	**ise**					X	
445.	**işgim**						X
446.	**işin açıkçası**						X
447.	**işin kötüsü**						X
448.	**işte**						X
449.	**işte gine**					X	
450.	**işte deyim ya**						X
451.	**işde söylediмiz gimi**						X
452.	**işte anlattım**						X

		Sıralama Bağlaçları	Denkleştirme Bağlaçları	Karşılaştırma Bağlaçları	Nöbetleşme Bağlaçları	Pekiştirme Bağlaçları	Cümle Bağlayıcıları
453.	**iyi ki**						**X**
454.	**iyisi mi**						**X**
455.	**ėy büliysin ki**						**X**
456.	**ėy dedi ki**						**X**
457.	**kâh…kâh …**				**X**		**X**
458.	**kat'iyen**						**X**
459.	**kat'i suretde**						**X**
460.	**keşke**						**X**
461.	**keza**						**X**
462.	**kısaca**						**X**
463.	**kısacası**						**X**
464.	**ki/kim**	**X**					**X**
465.	**kine**					**X**	**X**
466.	**kimi…kimi…**	**X**			**X**		**X**
467.	**kimi…kimi de…**	**X**					**X**
468.	**kimisi…kimisi…**	**X**					**X**
469.	**kimimiz…kimimiz…**	**X**					**X**
470.	**kimisi…kimisi de…**	**X**					**X**
471.	**kiminin…kiminin…**	**X**					**X**
472.	**kimisi…diğeri…**	**X**					**X**
473.	**kimisinden…kimisinden…**	**X**					**X**
474.	**kimisine…kimisine…**	**X**					**X**
475.	**kimisini…kimisini…**	**X**					**X**
476.	**kimisi…kimisi…kimisi de…**	**X**					**X**
477.	**kimisiniŋ…kimisiniŋ…**	**X**					**X**
478.	**kimisi…kimisi…kimisi…**	**X**					**X**
479.	**kimi de**	**X**					**X**
480.	**kimisi de**	**X**					**X**
481.	**kim bilir**	**X**					**X**
482.	**lakin**	**X**					**X**
483.	**lazım ki**						**X**
484.	**maalesef**						**X**
485.	**madem**						**X**
486.	**madem ki**						**X**
487.	**maksat**						**X**
488.	**maksat ki**						**X**
489.	**malum**						**X**
490.	**malum ya**						**X**
491.	**mecbur**						**X**
492.	**mecburen**						**X**
493.	**meger**						**X**
494.	**meger ki**						**X**
495.	**megerse (m)**						**X**
496.	**meselâ**						**X**
497.	**mı/mi**						**X**
498.	**misal**						**X**
499.	**misal olaraḫ**						**X**
500.	**muhakkak**						**X**
501.	**muhakkak ki**						**X**
502.	**mutlaka**						**X**
503.	**mümkünse**						**X**
504.	**mümkįn mertebe**						**X**
505.	**nasıl**						**X**
506.	**nasılsa**						**X**

		Sıralama Bağlaçları	Denkleştirme Bağlaçları	Karşılaştırma Bağlaçları	Nöbetleşme Bağlaçları	Pekiştirme Bağlaçları	Cümle Bağlayıcıları
507.	**nasıl olsa**						**X**
508.	**nasıl olduysa**						**X**
509.	**nasıl ki**						**X**
510.	**ne…ne…**	**X**		**X**			**X**
511.	**ne…ne de…**	**X**		**X**			**X**
512.	**ne…ne…ne de…**	**X**		**X**			**X**
513.	**ne bil-e…**						**X**
514.	**ne bileyin işde**						**X**
515.	**nedeceksin**						**X**
516.	**nedense**						**X**
517.	**neden dersen**						**X**
518.	**nerden baksan**						**X**
519.	**nedir adı**						**X**
520.	**nerdeyse**						**X**
521.	**neticede**						**X**
522.	**neticesinde**						**X**
523.	**neticede de**						**X**
524.	**netice itibariyle**						**X**
525.	**natica olarak**						**X**
526.	**neyime gerek**						**X**
527.	**neyime lazım**						**X**
528.	**neyse**						**X**
529.	**neysene**						**X**
530.	**neyseydi**						**X**
531.	**neyise uzatmiyağ**						**X**
532.	**neyse ki**						**X**
533.	**ne başımı arğıdam**						**X**
534.	**ne benzer**						**X**
535.	**ne çare ki**						**X**
536.	**ne diyelim**						**X**
537.	**ne deyim sana**						**X**
538.	**ne de olsa**						**X**
539.	**ne de olmasa**						**X**
540.	**ne eddiysem**						**X**
541.	**ne fayda**						**X**
542.	**ne kadar olsa**						**X**
543.	**ne mümkün**						**X**
544.	**ne münasebet**						**X**
545.	**ne olursa olsun**						**X**
546.	**ne yazık ki**						**X**
547.	**ne yapayım/ne yapalım**						**X**
548.	**nihayet**						**X**
549.	**nitekim**						**X**
550.	**nitekim de**						**X**
551.	**normalde**						**X**
552.	**o bakımdan**						**X**
553.	**o hâlde**						**X**
554.	**o ki**						**X**
555.	**onun için**						**X**
556.	**o vesileyle**						**X**
557.	**olma mı**						**X**
558.	**olsa…olsa…**	**X**					**X**
559.	**olsa olsa**						**X**
560.	**olsa da olmasa da**						**X**
561.	**olsa bile**						**X**
562.	**olsa gerek**						**X**
563.	**olsa gerek ki**						**X**

		Sıralama Bağlaçları	Denkleştirme Bağlaçları	Karşılaştırma Bağlaçları	Nöbetleşme Bağlaçları	Pekiştirme Bağlaçları	Cümle Bağlayıcıları
564.	**olsun**						**X**
565.	**olsun da**						**X**
566.	**…olsun…olsun**	**X**					**X**
567.	**olurdu olmazdı**						**X**
568.	**ola ki**						**X**
569.	**olur da**						**X**
570.	**olur ki**						**X**
571.	**olur ya**						**X**
572.	**olmıya**						**X**
573.	**olmıya ki**						**X**
574.	**ondan kerim**						**X**
575.	**ondan keyli**						**X**
576.	**ondan soñra**	**X**					**X**
577.	**ondan sona da**						**X**
578.	**o nedenle**						**X**
579.	**o sebepden**						**X**
580.	**oysa (m)**						**X**
581.	**oysa ki**						**X**
582.	**öbür tarafdan**						**X**
583.	**öbür tarafdan da**						**X**
584.	**önce…sonra…**	**X**					**X**
585.	**önce…sōnadan…**	**X**					**X**
586.	**önce…sōra da…**	**X**					**X**
587.	**önce…ondan sōra**	**X**					**X**
588.	**önce…şindi…**	**X**					**X**
589.	**önce…ondan sonra da**	**X**					**X**
590.	**örneğin**						**X**
591.	**öyle**						**X**
592.	**öyle ya**						**X**
593.	**öyle mi**						**X**
594.	**öyleyse**						**X**
595.	**öylelikle**						**X**
596.	**öyle anlaşılıyor**						**X**
597.	**öyle ki**						**X**
598.	**ösen**						**X**
599.	**peki**						**X**
600.	**peki ama**						**X**
601.	**sade**						**X**
602.	**sadece**						**X**
603.	**sakın**						**X**
604.	**sanırım/sanırsın**						**X**
605.	**sanıy ki**						**X**
606.	**sanki**						**X**
607.	**sanki de**						**X**
608.	**say ki/saysın ki**						**X**
609.	**sebep**						**X**
610.	**sebebiyse**						**X**
611.	**senin anlayacağın**						**X**
612.	**sırf**						**X**
613.	**siz de bilirsiniz ya**						**X**
614.	**sonra**						**X**
615.	**sonra da**						**X**
616.	**sonradan**						**X**
617.	**sonadan da**						**X**
618.	**sorsan**						**X**
619.	**sözüm**						**X**
620.	**sözün gelişi**						**X**

		Sıralama Bağlaçları	Denkleştirme Bağlaçları	Karşılaştırma Bağlaçları	Nöbetleşme Bağlaçları	Pekiştirme Bağlaçları	Cümle Bağlayıcıları
621.	**söz gelimi**						X
622.	**söz mesela**						X
623.	**söz temsili**						X
624.	**sözün temsili**						X
625.	**sözüm ona**						X
626.	**sözüm yabana**						X
627.	**şahsen**						X
628.	**şart olsun ki**						X
629.	**şayet**						X
630.	**şimdi**						X
631.	**şimdi de**						X
632.	**şimdiyse**						X
633.	**şimdi bak̦/şimdi bak̦tım**						X
634.	**şöyle**						X
635.	**şöyle ki**						X
636.	**şunu da deyim**						X
637.	**şunu söyliyėm**						X
638.	**şu var**						X
639.	**tabiri caizse**						X
640.	**ta ki**						X
641.	**tabi**						X
642.	**tabi ki**						X
643.	**tabi ya**						X
644.	**tebi nōlıcaḫ**						X
645.	**tahminen**						X
646.	**tahmin edersem**						X
647.	**tahmin etmiyorum ki**						X
648.	**takdir edilirse**						X
649.	**takriben**						X
650.	**tama, taman**						X
651.	**tamam**						X
652.	**tamam mı**						X
653.	**tam o sırada, tam o sıralarda**						X
654.	**tam aksine**						X
655.	**tek/teki**						X
656.	**tek ki**						X
657.	**teki…teki…**	X					X
658.	**tekrar**						X
659.	**temsil**						X
660.	**tıpkı**						X
661.	**tövbe**						X
662.	**tut**						X
663.	**tutsa tutsa**	X					X
664.	**umumiyetle**						X
665.	**umumiyetle de**						X
666.	**umumi olarak**						X
667.	**uzatma/uzatmayalım**						X
668.	**uzun lafın kısası**						X
669.	**üsdelik**						X
670.	**üsdelik de**						X
671.	**valla/vallaha**						X
672.	**var ya**						X
673.	**varsın**						X
674.	**varsa…yoksa…**						X
675.	**ve**	X	X				X
676.	**ve de**						X
677.	**velakin**						X

		Sıralama Bağlaçları	Denkleştirme Bağlaçları	Karşılaştırma Bağlaçları	Nöbetleşme Bağlaçları	Pekiştirme Bağlaçları	Cümle Bağlayıcıları
678.	**velhasıl**						**X**
679.	**velhasılıkelam**						**X**
680.	**vesselam**		**X**				**X**
681.	**veya**		**X**				**X**
682.	**veya da**		**X**				**X**
683.	**yan**		**X**				**X**
684.	**veyahut**		**X**				**X**
685.	**veyahut da**		**X**				**X**
686.	**veyahut…veyahut…**		**X**				**X**
687.	**veyahut ki**		**X**				**X**
688.	**ya**						**X**
689.	**ya…ya…**		**X**				**X**
690.	**ya…veya…**		**X**				**X**
691.	**ya…yan…**		**X**				**X**
692.	**ya…veyahut da…**		**X**				**X**
693.	**ya…yahut da…**		**X**				**X**
694.	**ya…yahut…**		**X**				**X**
695.	**ya…yoksa…**		**X**				**X**
696.	**ya…yahut ki…**		**X**				**X**
697.	**ya…veyahut…**		**X**				**X**
698.	**yan…yan…**		**X**				**X**
699.	**ya da**		**X**				**X**
700.	**ya…ya da…/ya…ya…ya da**		**X**				**X**
701.	**yahut**		**X**				**X**
702.	**yahut…yahut…**		**X**				**X**
703.	**yahuT da**		**X**				**X**
704.	**yan…yahut da…**		**X**				**X**
705.	**yahut…yahut ki…**		**X**				**X**
706.	**yahut…yahut…yan da…**		**X**				**X**
707.	**yahud̨ da…yahud̨ da…**		**X**				**X**
708.	**yalım**						**X**
709.	**yalnız**						**X**
710.	**yalınız ki**						**X**
711.	**yalnızca**						**X**
712.	**yani**						**X**
713.	**yani türkçesi**						**X**
714.	**yanı işte bėle**						**X**
715.	**yani ama**						**X**
716.	**yani hele**						**X**
717.	**yani hani**						**X**
718.	**yani misal**						**X**
719.	**yani gine**						**X**
720.	**yānı nitekim**						**X**
721.	**yani ya**						**X**
722.	**yazık**						**X**
723.	**yerine göre**						**X**
724.	**yeter ki**						**X**
725.	**yok**						**X**
726.	**yoḫ ki**						**X**
727.	**yoksa**						**X**
728.	**yoḫsa ki**						**X**
729.	**yoḫ yoğusa**						**X**
730.	**zannet-**						**X**
731.	**zannet ki**						**X**
732.	**zahar**						**X**
733.	**zaten**						**X**
734.	**zira**						**X**

Tablo: 5 Kullanım Yerine Göre Bağlaçlar

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
1.	a c a b a		X	X	
2.	af buyur		X		
3.	afedersin		X		
4.	ahiri		X		
5.	aksine		X		
6.	allahdır		X		
7.	allahtan		X		
8.	allahın dōrusu		X		
9.	allahalem	X			
10.	allahisa		X		
11.	allaĥañ ĥegmeti		X	X	
12.	allah bilir ki		X		
13.	allah bilir		X		
14.	allah bilir ya		X		
15.	allah etmesin		X		
16.	allah işde		X		
17.	allān izin verirse		X		
18.	allān izniyle		X		
19.	allah ne verdiyse		X		
20.	allah selamet versin		X		
21.	allah var		X		
22.	allah vere de		X		
23.	ama		X		X
24.	ama…ama…		X		
25.	ama belkim		X		
26.	ama çünkü		X		
27.	ama eralde		X		
28.	ama fakat		X		
29.	ama qayri		X		
30.	ama gene de		X		
31.	ama genelde		X		
32.	ama mutlaka		X		
33.	ama yalnız		X		
34.	ama zaten		X		
35.	aman nedir		X		
36.	amma		X		X
37.	amma mesela		X		
38.	amma…amma…		X		
39.	amma faḫat		Z		
40.	emme gayli		X		
41.	amma gene de		X		
42.	amma heralde		X		
43.	amma işde		X		
44.	amma da		X		
45.	amma ve lakin		X		
46.	emme lekin		X		
47.	emme yalnız		X		
48.	anadın mı		X		
49.	anca		X		X
50.	ancak		X		
51.	ancaḫ ki		X		

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
52.	**anlaşılan**		**X**		
53.	**arkasından**		**X**		
54.	**arkasından da**		**X**		
55.	**artık**		**X**		**X**
56.	**artıḳ gari**		**X**		
57.	**artıḳ yani**		**X**		
58.	**artuḫ yoḳsa**		**X**		
59.	**arzu et-**		**X**		
60.	**asıl itibariyle**		**X**		
61.	**asla**		**X**		
62.	**aslında**		**X**		**X**
63.	**aslına bakarsan**		**X**		
64.	**atıyorum**		**X**		
65.	**aynen**		**X**		
66.	**aynı**		**X**		
67.	**eyni ki**		**X**		
68.	**aynı dediğim gibi**		**X**		
69.	**aynı esnada**		**X**		
70.	**aynı şekilde**		**X**		
71.	**aynı vaziyetde**		**X**		
72.	**aynı zamanda**		**X**		
73.	**aynı zamanda da**		**X**		
74.	**ayrı**		**X**		
75.	**ayrıca**		**X**		
76.	**ayrıyeten**		**X**		
77.	**ayrıyeten de**		**X**		
78.	**az daha**		**X**		
79.	**az galsın ki**		**X**		
80.	**baḫ**		**X**		
81.	**baḫ ki**		**X**		
82.	**baḳ sen**		**X**		
83.	**bakam**		**X**		
84.	**baḳalım**		**X**		
85.	**bak bakam**		**X**		
86.	**baḫdım**		**X**		
87.	**baḫdım ki**		**X**		
88.	**bakarsın ki**		**X**		
89.	**baḫmış ki olacaḫ iş değil**		**X**		
90.	**baḳsana**		**X**		
91.	**bak annatayım**		**X**		
92.	**baḫ hele**		**X**		
93.	**baḳ sā söyliym**		**X**		
94.	**bak şindi**		**X**		
95.	**bari**	**X**	**X**		**X**
96.	**bazan…bazan…**		**X**		
97.	**bazı…bazı…**		**X**		
98.	**bazı…bazı da…**		**X**		
99.	**bazısı…bazısı…**		**X**		
100.	**bazi…bazisi da…**		**X**		
101.	**bazısı…bazısı…bazısı da…**		**X**		
102.	**bazıları…bazıları…**		**X**		
103.	**bazıları…bazıları da…**		**X**		
104.	**bazısına…bazısına…bazısına…**		**X**		

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
105.	**bazı da**		**X**		
106.	**belki**		**X**		**X**
107.	**bekim ki**		**X**		
108.	**belki de**	**X**	**X**		
109.	**belki…belki…**		**X**		
110.	**belle ki**		**X**		
111.	**belleyrim ki**		**X**		
112.	**belli**		**X**		**X**
113.	**bereket**		**X**		
114.	**bereket versin**		**X**		
115.	**bereket versin ki**		**X**		
116.	**beribenzer**		**X**		
117.	**beriyetden**		**X**		
118.	**besbelli**		**X**		
119.	**bilahare**		**X**		
120.	**bilâkis**		**X**		
121.	**bilhassa**		**X**		
122.	**hele bilhassa**		**X**		
123.	**bil-…**		**X**		
124.	**biliyorsun ki**		**X**		
125.	**bil ki**		**X**		
126.	**biliyoñ ñu/biliyoñ mu**		**X**		
127.	**bilmem**		**X**		
128.	**bilemem**		**X**		
129.	**bildiˌim ķadarıyla**		**X**		
130.	**bile**		**X**	**X**	**X**
131.	**binaenaleyh**		**X**		
132.	**bi baķ-…**		**X**		
133.	**bir deyimle**		**X**		
134.	**bir ehdimal**		**X**		
135.	**bi görecen**		**X**		
136.	**bir görse ki**		**X**		
137.	**bir oldum ki**		**X**		
138.	**bi tarafdan**		**X**		
139.	**bi teK**		**X**		
140.	**bir var ki**		**X**		
141.	**bir…bir…**		**X**		
142.	**bir…bir…de**		**X**	**X**	
143.	**bi…bi…bi de**		**X**	**X**	
144.	**bi ķısım…bi ķısım…**		**X**		
145.	**bi taraf…bi taraf…**		**X**		
146.	**bi yan…bi yan…**		**X**		
147.	**biri…biri…**		**X**	**X**	
148.	**biri… biri de…**		**X**	**X**	
149.	**birinin… birinin…**		**X**	**X**	
150.	**birisi… birisi…**		**X**	**X**	
151.	**birisi de…birisi de…**		**X**	**X**	
152.	**biri(si)… birisi de…**		**X**	**X**	
153.	**birisi… birisi… birisi…**		**X**	**X**	
154.	**biri… biri… biri…**		**X**	**X**	
155.	**biri… biri… biri de…**		**X**	**X**	
156.	**birisi… birisi de…**		**X**	**X**	
157.	**birİsine… birİsine…**		**X**	**X**	

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
158.	**biri…diğeri…**		**X**	**X**	
159.	**biri…öteki…**		**X**	**X**	
160.	**birisi…öteki de…**		**X**	**X**	
161.	**biri…biri…digeri…**		**X**	**X**	
162.	**birisi…birisini de…**		**X**		
163.	**bir daha**		**X**		
164.	**bir daha da**		**X**		
165.	**bir de**		**X**		
166.	**bi de baḳ- …**		**X**		
167.	**bi defa**		**X**		
168.	**bi kere**		**X**		
169.	**bir de ne görsün**		**X**		
170.	**bir yol**	**X**	**X**		
171.	**bir yol da**		**X**		
172.	**biyo…biyo…**		**X**		
173.	**bir o ki**		**X**		
174.	**bizzat**		**X**		
175.	**bizatihi**		**X**		
176.	**boyul**		**X**		
177.	**böyle**		**X**		
178.	**böle ki**		**X**		
179.	**böylece**		**X**		
180.	**böylelikle**		**X**		
181.	**bu defa**		**X**		
182.	**bu defa da**		**X**		
183.	**bu ġāle**		**X**		
184.	**bu kez**		**X**		
185.	**bu kerez de**		**X**		
186.	**bu arada**		**X**		
187.	**bu açıdan**		**X**		
188.	**bu bakımdan**		**X**		
189.	**bu durumda**		**X**		
190.	**bu sebeple**		**X**		
191.	**bu sebepden**		**X**		
192.	**bu sefer**		**X**		
193.	**bu sefer de**		**X**		
194.	**bu sırada**		**X**		
195.	**bu suretde**		**X**		
196.	**bu suret ͡ile**		**X**		
197.	**bu şekilde**		**X**		
198.	**bu yüzden**		**X**		
199.	**buna göre**		**X**		
200.	**bundan dolayı**		**X**		
201.	**bundan kere**		**X**		
202.	**bundan sonra**		**X**		
203.	**bundan soğra da**		**X**		
204.	**bunun dışında**		**X**		
205.	**bunun esasında**		**X**		
206.	**bunun haricinde**		**X**		
207.	**bunun için**		**X**		
208.	**bunun üzerine**		**X**		
209.	**bunun yanında**		**X**		
210.	**bunun yanı sıra**		**X**		

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
211.	büyük ihtimalle		X		
212.	canım		X		
213.	çünkü		X		X
214.	çünkü niye		X		
215.	de/da		X	X	
216.	de…de…		X		X
217.	daha		X		
218.	dahasını		X		
219.	daha da		X		
220.	daha doğrusu		X		
221.	daha Türkçesi		X		X
222.	daha sonra		X		
223.	dahi		X	X	
224.	de ki/ de kine		X		
225.	dedim		X		
226.	dedim ya		X		
227.	dediğim gibi		X	X	
228.	değil		X		
229.	değil de		X		
230.	değil ki		X		
231.	değilise		X		
232.	değil mi		X		
233.	demek		X		
234.	demek ki		X		
235.	demek istediğim		X		
236.	demek olsun ki		X		
237.	demem		X		
238.	demeden…demeden…		X		
239.	demisen		X		
240.	dersin		X		
241.	dărsen ki		X		
242.	derken		X		
243.	desem…desem…		X		
244.	diyecek		X		
245.	diye		X		
246.	diyelim		X		
247.	diyelim ki		X		
248.	diyelim…diyelim…		X	X	
249.	diyorum ya		X		
250.	dōru		X		
251.	doğrudan doğruya		X		
252.	doğrudur		X		
253.	doğrusu		X		
254.	dolayısıyla		X		
255.	dolayısıyla da		X		
256.	dur		X		
257.	dur bakalım, dur bakayım		X		
258.	duyduğuma göre		X		
259.	duyduğum kadarıyla		X		
260.	düşünebiliyo musun		X		
261.	a/e		X		
262.	e öylüyse		X		
263.	e şindi		X		

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
264.	**ė gine**		**X**		
265.	**e gari**	**X**			
266.	**e işte**		**X**		
267.	**e ne yapalım**		**X**		
268.	**ebi soy**		**X**		
269.	**eger**		**X**		
270.	**eger de**		**X**		
271.	**eğer ki**		**X**		
272.	**eger mümkünse**		**X**		
273.	**eh**		**X**	**X**	
274.	**eh işte**		**X**		
275.	**eh öyleyse**		**X**		
276.	**ehe**		**X**		
277.	**ekseri**		**X**		
278.	**ekseriya**		**X**		
279.	**ekseri de**		**X**		
280.	**ekseriyet**		**X**		
281.	**ekseriyet de**		**X**		
282.	**ekseriyetle**		**X**		
283.	**ek olarak**		**X**		
284.	**elbet**		**X**		**X**
285.	**elbette**		**X**		
286.	**helbette ki**		**X**		
287.	**ele nasın eddiysa**		**X**		
288.	**ellelem**		**X**		
289.	**emin ol**		**X**		
290.	**emin ol ki**		**X**		
291.	**en azından**		**X**		
292.	**eŋer**		**X**		
293.	**eŋer ki**		**X**		
294.	**en iyisi**		**X**		
295.	**en nihayetinde**		**X**		
296.	**en önemlisi**		**X**		
297.	**en son**		**X**		
298.	**en sonunda**		**X**		
299.	**esas**	**X**	**X**		
300.	**esasında**	**X**	**X**		
301.	**esasen**		**X**		
302.	**esas itibariyle**		**X**		
303.	**essah**		**X**		
304.	**essaŋdan**		**X**		
305.	**essaŋdan ki**		**X**		
306.	**et ki**		**X**		
307.	**evel**		**X**		
308.	**evvelâ**		**X**		
309.	**evelden…sonradan**		**X**		
310.	**evelden…şimdi/hinci…**		**X**		
311.	**evelden…hinci de**		**X**		
312.	**evelden…şimdiyse…**		**X**		
313.	**evet**		**X**		
314.	**evet ya**		**X**		
315.	**evet ama**		**X**		
316.	**eyya ki**		**X**		

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
317.	**fakat**		**X**		
318.	**fakat ki**		**X**		
319.	**farz et**		**X**		
320.	**farz et ki**		**X**		
321.	**gâh…gâh**		**X**		
322.	**ġalan**		**X**		
323.	**galiba**		**X**		
324.	**gayri**	**X**	**X**		**X**
325.	**gel**		**X**		
326.	**gel ki**		**X**		
327.	**gelelim**	**X**	**X**		
328.	**gel gelelim**	**X**	**X**		
329.	**gelelim olanlara**		**X**		
330.	**gene**		**X**		
331.	**gene de**		**X**		**X**
332.	**gene ki**		**X**		
333.	**genelde**		**X**		
334.	**genellikle**	**X**	**X**		**X**
335.	**genellikle de**	**X**	**X**		
336.	**genel olarak**	**X**	**X**		
337.	**gerçekte de**		**X**		
338.	**gerçekten**		**X**		
339.	**gerçi**		**X**		
340.	**gerek**		**X**		
341.	**gerek…gerek (se) …**		**X**		
342.	**gerekirse/gerekiyorsa**		**X**	**X**	
343.	**gör bak**		**X**		
344.	**görelim**		**X**		
345.	**görsen**		**X**		
346.	**gör gälälım**		**X**		
347.	**güya**	**X**	**X**		**X**
348.	**güya ki**		**X**		
349.	**ha**		**X**		
350.	**ha…ha…**		**X**		
351.	**ha ki**		**X**		
352.	**haçan ki**		**X**		
353.	**haddi zatında**		**X**		
354.	**hah**		**X**		
355.	**hâlâ**	**X**			
356.	**hala dā/daha**	**X**			
357.	**hakikaten**		**X**		
358.	**hakikaten de**		**X**		
359.	**halbuki**		**X**		
360.	**halbuysa**		**X**		
361.	**halen**		**X**		
362.	**halen de**		**X**		
363.	**halen daha**		**X**		
364.	**halen daha da**		**X**		
365.	**hali hazırda**	**X**	**X**		
366.	**haliyle**		**X**		
367.	**hani**	**X**	**X**		
368.	**hani ya**		**X**		
369.	**hani belki**		**X**		

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
370.	**hani dedim ya**		**X**		
371.	**hasılı**		**X**		
372.	**hasılısı da**		**X**		
373.	**hasılı kelam**		**X**		
374.	**hatta**		**X**		
375.	**hatta da**		**X**		
376.	**hatta ki**		**X**		
377.	**hadi**		**X**		
378.	**haydi bakalım**		**X**		
379.	**haydi bakayım**		**X**		
380.	**hayır**		**X**		
381.	**hazār**		**X**		
382.	**hele**	**X**	**X**		**X**
383.	**hele de**		**X**		
384.	**hele ki**		**X**		
385.	**hele bilakis**		**X**		
386.	**hem**		**X**		
387.	**hem de**		**X**		
388.	**hem…hem…**		**X**	**X**	
389.	**hem…hem…de**		**X**	**X**	
390.	**hep**		**X**		
391.	**hep de**		**X**		
392.	**hemen hemen**	**X**	**X**		
393.	**her…her…**		**X**		
394.	**her ki**		**X**		
395.	**her nasılsa**		**X**		
396.	**her neyse**		**X**		
397.	**her neyse de**		**X**		
398.	**her ne kadar**		**X**		
399.	**her ne desen**		**X**		
400.	**her nedense**		**X**		
401.	**her ne olursa**		**X**		
402.	**her ne olursa olsun**		**X**		
403.	**her nerden oldiysa**		**X**		
404.	**herhal**	**X**	**X**		**X**
405.	**herhalde**	**X**	**X**		**X**
406.	**hiç**		**X**		
407.	**hèç de**		**X**		
408.	**hiç değilse**		**X**		
409.	**hèç olmazsa**		**X**		
410.	**heç de olmazsa**		**X**		
411.	**hèç unutmam**		**X**		
412.	**hinci/hindi**		**X**		
413.	**hoş**	**X**	**X**		
414.	**hulâsa**		**X**		
415.	**hulasayı kelam**		**X**		
416.	**hülasayi kelam ki**		**X**		
417.	**hususi**		**X**		
418.	**icabında**		**X**		
419.	**icab ͡ederse**		**X**		
420.	**icab ͡olar ki**		**X**		
421.	**ihtimal ki**		**X**		

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
422.	**ile**			**X**	
423.	**ilkin…sonra…**		**X**		
424.	**ilkin…ondan sonra…**		**X**		
425.	**ilk önce…ondan sōra**		**X**		
426.	**illa**	**X**	**X**		
427.	**ille de**		**X**		
428.	**illa ki**		**X**		
429.	**inan**		**X**		
430.	**inanın**	**X**	**X**		
431.	**inan ki**		**X**		
432.	**inanmazsın/inanmazsınız**		**X**		
433.	**inan Allaha**		**X**		
434.	**inan olsun**		**X**		
435.	**inan et ki**		**X**		
436.	**inan ehdimat et**		**X**		
437.	**ister**		**X**		
438.	**isterse/istersen/ istersez**		**X**		
439.	**isterdum ki**		**X**		
440.	**ister…ister…**		**X**		
441.	**isterse…isterse…**		**X**		
442.	**ister dilerse…ister dilemezse…**		**X**		
443.	**ister istemez**		**X**		
444.	**ise**			**X**	
445.	**işgim**		**X**		
446.	**işin açıkçası**		**X**		
447.	**işin kötüsü**		**X**		
448.	**işte**		**X**		
449.	**işte gine**		**X**		
450.	**işte deyim ya**		**X**		
451.	**işde söylediμiz gimi**		**X**		
452.	**işte anlattım**		**X**		
453.	**iyi ki**		**X**		
454.	**iyisi mi**		**X**		
455.	**ėy büliysin ki**		**X**		
456.	**ėy dedi ki**		**X**		
457.	**kâh…kâh …**		**X**		
458.	**kat'iyen**		**X**		
459.	**kat'i suretde**		**X**		
460.	**keşke**		**X**		
461.	**keza**		**X**		
462.	**kısaca**		**X**		
463.	**kısacası**		**X**		
464.	**ki/kim**		**X**	**X**	
465.	**kine**		**X**		
466.	**kimi…kimi…**		**X**		
467.	**kimi…kimi de…**		**X**		
468.	**kimisi…kimisi…**		**X**		
469.	**kimimiz…kimimiz…**		**X**		
470.	**kimisi…kimisi de…**		**X**		
471.	**kiminin…kiminin…**		**X**		
472.	**kimisi…diğeri…**		**X**		
473.	**kimisinden…kimisinden…**		**X**		
474.	**kimisine…kimisine…**		**X**		

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
475.	kimisini…kimisini…		X		
476.	kimisi…kimisi…kimisi de…		X		
477.	kimisiniŋ…kimisiniŋ…		X		
478.	kimisi…kimisi…kimisi…		X		
479.	kimi de		X		
480.	kimisi de		X		
481.	kim bilir		X		
482.	lakin		X		
483.	lazım ki		X		
484.	maalesef		X		
485.	madem	X	X		X
486.	madem ki		X		
487.	maksat		X		
488.	maksat ki		X		
489.	malum	X	X		
490.	malum ya		X		
491.	mecbur		X		
492.	mecburen		X		
493.	meger	X	X		X
494.	meger ki		X		
495.	megerse (m)		X		
496.	meselâ	X	X		X
497.	mı/mi		X	X	
498.	misal		X		
499.	misal olaraḫ		X		
500.	muhakkak		X		
501.	muhakkak ki		X		
502.	mutlaka		X		
503.	mümkünse		X		
504.	mümkĭn mertebe		X		
505.	nasıl		X		
506.	nasılsa		X		
507.	nasıl olsa		X		
508.	nasıl olduysa		X		
509.	nasıl ki		X		
510.	ne…ne…		X	X	
511.	ne…ne de…		X	X	
512.	ne…ne…ne de…		X		
513.	ne bil-e…		X		
514.	ne bileyin işde		X		
515.	nedeceksin		X		
516.	nedense		X		
517.	neden dersen		X		
518.	nerden baksan		X		
519.	nedir adı		X		
520.	nerdeyse	X	X		X
521.	neticede		X		
522.	neticesinde		X		
523.	neticede de		X		
524.	netice itibariyle		X		
525.	natica olaraḳ		X		
526.	neyime gerek		X		
527.	neyime lazım		X		

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
528.	**neyse**		**X**		**X**
529.	**neysene**		**X**		
530.	**neyseydi**		**X**		
531.	**neyise uzatmiyaḫ**		**X**		
532.	**neyse ki**		**X**		
533.	**ne başını ağıdam**		**X**		
534.	**ne benzer**		**X**		
535.	**ne çare ki**		**X**		
536.	**ne diyelim**		**X**		
537.	**ne deyim sana**		**X**		
538.	**ne de olsa**		**X**		**X**
539.	**ne de olmasa**		**X**		
540.	**ne eddiysem**		**X**		
541.	**ne fayda**		**X**		
542.	**ne kadar olsa**		**X**		
543.	**ne mümkün**		**X**		
544.	**ne münasebet**		**X**		
545.	**ne olursa olsun**		**X**		
546.	**ne yazık ki**		**X**		
547.	**ne yapayım/ne yapalım**		**X**		
548.	**nihayet**		**X**		
549.	**nitekim**		**X**		
550.	**nitekim de**		**X**		
551.	**normalde**		**X**		
552.	**o bakımdan**		**X**		
553.	**o hâlde**		**X**		
554.	**o ki**		**X**		
555.	**onun için**		**X**		
556.	**o vesileyle**		**X**		
557.	**olma mı**		**X**		
558.	**olsa…olsa…**		**X**		
559.	**olsa olsa**		**X**		
560.	**olsa da olmasa da**		**X**		
561.	**olsa bile**		**X**		
562.	**olsa gerek**		**X**		
563.	**olsa gerek ki**		**X**		
564.	**olsun**		**X**		
565.	**olsun da**		**X**		
566.	**…olsun…olsun**			**X**	
567.	**olurdu olmazdı**		**X**		
568.	**ola ki**		**X**		
569.	**olur da**		**X**		
570.	**olur ki**		**X**		
571.	**olur ya**		**X**		
572.	**olmıya**		**X**		
573.	**olmıya ki**		**X**		
574.	**ondan kerim**		**X**		
575.	**ondan keyli**		**X**		
576.	**ondan soñra**		**X**		
577.	**ondan sona da**		**X**		
578.	**o nedenle**		**X**		
579.	**o sebepden**		**X**		
580.	**oysa (m)**		**X**		

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
581.	**oysa ki**		**X**		
582.	**öbür tarafdan**		**X**		
583.	**öbür tarafdan da**		**X**		
584.	**önce…sonra…**		**X**		
585.	**önce…sōnadan…**		**X**		
586.	**önce…sōra da…**		**X**		
587.	**önce…ondan sōra**		**X**		
588.	**önce…şindi…**		**X**		
589.	**önce…ondan sonra da**		**X**		
590.	**örneğin**		**X**		
591.	**öyle**		**X**		
592.	**öyle ya**		**X**		
593.	**öyle mi**		**X**		
594.	**öyleyse**		**X**		
595.	**öylelikle**		**X**		
596.	**öyle anlaşılıyor**		**X**		
597.	**öyle ki**		**X**		
598.	**ösen**		**X**		
599.	**peki**		**X**		
600.	**peki ama**		**X**		
601.	**sade**		**X**		
602.	**sadece**		**X**		
603.	**sakın**		**X**		
604.	**sanırım/sanırsın**		**X**		
605.	**sanıy ki**		**X**		
606.	**sanki**		**X**		
607.	**sanki de**		**X**		
608.	**say ki/saysın ki**		**X**		
609.	**sebep**		X		
610.	**sebebiyse**		X		
611.	**senin anlayacağın**		X		
612.	**sırf**		**X**		
613.	**siz de bilirsiniz ya**		**X**		
614.	**sonra**		**X**		
615.	**sonra da**		**X**		
616.	**sonradan**		**X**		
617.	**sonadan da**		**X**		
618.	**sorsan**		**X**		
619.	**sözüm**		**X**		
620.	**sözün gelişi**		**X**		
621.	**söz gelimi**		**X**		
622.	**söz mesela**		**X**		
623.	**söz temsili**		**X**		
624.	**sözün temsili**		**X**		
625.	**sözüm ona**		**X**		
626.	**sözüm yabana**		**X**		
627.	**şahsen**		**X**		
628.	**şart olsun ki**		**X**		
629.	**şayet**		**X**		
630.	**şimdi**		**X**	**X**	
631.	**şimdi de**		**X**		
632.	**şimdiyse**		**X**		
633.	**şimdi bąk/şimdi bąktım**		**X**		

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
634.	**şöyle**		**X**		
635.	**şöyle ki**		**X**		
636.	**şunu da deyim**		**X**		
637.	**şunu söyliyėm**		**X**		
638.	**şu var**		**X**		
639.	**tabiri caizse**		**X**		
640.	**ta ki**		**X**		
641.	**tabi**		**X**		
642.	**tabi ki**		**X**		
643.	**tabi ya**		**X**		
644.	**tebi nōlıcaḫ**		**X**		
645.	**tahminen**		**X**		
646.	**tahmin edersem**		**X**		
647.	**tahmin etmiyorum ki**		**X**		
648.	**takdir edilirse**		**X**		
649.	**takriben**		**X**		
650.	**tama, taman**		**X**		
651.	**tamam**		**X**		
652.	**tamam mı**		**X**		
653.	**tam o sırada/tam o sıralarda**		**X**		
654.	**tam aksine**		**X**		
655.	**tek/teki**		**X**		
656.	**tek ki**		**X**		
657.	**teki…teki…**		**X**		
658.	**tekrar**		**X**		
659.	**temsil**		**X**		
660.	**tıpkı**		**X**		
661.	**tövbe**		**X**		
662.	**tut**		**X**		
663.	**tutsa tutsa**		**X**		
664.	**umumiyetle**		**X**		
665.	**umumiyetle de**		**X**		
666.	**umumi olarak**		**X**		
667.	**uzatma/uzatmayalım**		**X**		
668.	**uzun lafın kısası**		**X**		
669.	**üsdelik**		**X**		
670.	**üsdelik de**		**X**		
671.	**valla/vallaha**		**X**		
672.	**var ya**		**X**		
673.	**varsın**		**X**		
674.	**varsa…yoksa…**		**X**		
675.	**ve**		**X**	**X**	
676.	**ve de**		**X**		
677.	**velakin**		**X**		
678.	**velhasıl**		**X**		
679.	**velhasılıkelam**		**X**		
680.	**vesselam**		**X**		
681.	**veya**		**X**	**X**	
682.	**veya da**		**X**	**X**	
683.	**yan**		**X**		
684.	**veyahut**		**X**	**X**	
685.	**veyahut da**		**X**	**X**	
686.	**veyahut…veyahut…**		**X**		

		Sadece Cümle Başında Kullanılanlar	Cümle Başı Bağlaçları	Cümle İçinde Kullanılanlar	Cümle Sonunda Kullanılanlar
687.	**veyahut ki**		**X**		
688.	**ya**		**X**		**X**
689.	**ya…ya…**		**X**	**X**	
690.	**ya…veya…**		**X**		
691.	**ya…yan…**		**X**		
692.	**ya…veyahut da…**		**X**		
693.	**ya…yahut da…**		**X**		
694.	**ya…yahut…**		**X**		
695.	**ya…yoksa…**		**X**		
696.	**ya…yahut ki…**		**X**		
697.	**ya…veyahut…**		**X**		
698.	**yan…yan…**		**X**		
699.	**ya da**		**X**	**X**	
700.	**ya…ya da…/ya…ya…ya da**		**X**		
701.	**yahut**		**X**		
702.	**yaḫut…yaḥut…**		**X**		
703.	**yahuT da**		**X**		
704.	**yan…yahut da…**		**X**		
705.	**yahut…yahut ki…**		**X**		
706.	**yaḫut…yaḥut…yan da…**		**X**		
707.	**yaḥud̩ da…yaḥud̩ da…**		**X**		
708.	**yalım**		**X**		
709.	**yalnız**		**X**		
710.	**yalınız ki**		**X**		
711.	**yalnızca**		**X**		
712.	**yani**		**X**		
713.	**yani türkçesi**		**X**		
714.	**yanı işte bėle**		**X**		
715.	**yani ama**		**X**		
716.	**yani hele**		**X**		
717.	**yani hani**		**X**		
718.	**yani misal**		**X**		
719.	**yani gine**		**X**		
720.	**yānı nitekim**		**X**		
721.	**yani ya**		**X**		
722.	**yazık**		**X**		
723.	**yerine göre**		**X**		
724.	**yeter ki**		**X**		
725.	**yok**		**X**		
726.	**yoḫ ki**		**X**		
727.	**yoksa**		**X**		
728.	**yoḫsa ki**		**X**		
729.	**yoḫ yoğusa**		**X**		
730.	**zannet-**		**X**		
731.	**zannet ki**		**X**		
732.	**zahar**		**X**		
733.	**zaten**		**X**		
734.	**zira**		**X**		

Tablo: 6 Cümle Bağlayıcılarının Bağlanma Biçimleri

		Başında Bulundukları Cümleyi Önceki Cümleye Bağlayanlar	Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar	Her İki Cümleyi Tekrarlama Yoluyla Bağlayanlar
1.	a c a b a	X		
2.	af buyur	X		
3.	afedersin	X		
4.	ahiri	X		
5.	aksine	X		
6.	allahdır	X		
7.	allahtan	X		
8.	allahın dōrusu	X		
9.	allahalem	X		
10.	allahisa	X		
11.	allahañ hegmeti	X		
12.	allah bilir ki	X		
13.	allah bilir	X		
14.	allah bilir ya	X		
15.	allah etmesin	X		
16.	allah işde	X		
17.	allān izin verirse	X		
18.	allān izniyle	X		
19.	allah ne verdiyse	X		
20.	allah selamet versin	X		
21.	allah var	X		
22.	allah vere de	X		
23.	ama	X		
24.	ama…ama…			X
25.	ama belkim			X
26.	ama çünkü	X		
27.	ama eralde	X		
28.	ama fakat	X		
29.	ama qayri	X		
30.	ama gene de	X		
31.	ama genelde	X		
32.	ama mutlaka	X		
33.	ama yalnız	X		
34.	ama zaten	X		
35.	aman nedir	X		
36.	amma	X		
37.	amma mesela	X		
38.	amma…amma…	X		
39.	amma faḫat	X		
40.	emme gayli	X		
41.	amma gene de	X		
42.	amma heralde	X		
43.	amma işde	X		
44.	amma da	X		
45.	amma ve lakin	X		
46.	emme lekin	X		
47.	emme yalnız	X		
48.	anadın mı	X		
49.	anca	X		
50.	ancak	X		
51.	ancaḫ ki	X		
52.	anlaşılan	X		
53.	arkasından	X		
54.	arkasından da	X		
55.	artık	X	X	
56.	artıḳ gari	X		

		Başında Bulundukları Cümleyi Önceki Cümleye Bağlayanlar	Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar	Her İki Cümleyi Tekrarlama Yoluyla Bağlayanlar
57.	**artık yani**	**X**		
58.	**artuḫ yoḳsa**	**X**		
59.	**arzu et-**	**X**		
60.	**asıl itibariyle**	**X**		
61.	**asla**	**X**		
62.	**aslında**	**X**		
63.	**aslına bakarsan**	**X**		
64.	**atıyorum**	**X**		
65.	**aynen**	**X**		
66.	**aynı**	**X**		
67.	**eyni ki**	**X**		
68.	**aynı dediğim gibi**	**X**		
69.	**aynı esnada**	**X**		
70.	**aynı şekilde**	**X**		
71.	**aynı vaziyetde**	**X**		
72.	**aynı zamanda**	**X**		
73.	**aynı zamanda da**	**X**		
74.	**ayrı**	**X**		
75.	**ayrıca**	**X**		
76.	**ayrıyeten**	**X**		
77.	**ayrıyeten de**	**X**		
78.	**az daha**	**X**		
79.	**az galsın ki**	**X**		
80.	**baḫ**	**X**	**X**	
81.	**baḫ ki**	**X**	**X**	
82.	**baḳ sen**		**X**	
83.	**bakam**	**X**		
84.	**baḳalım**	**X**		
85.	**bak bakam**	**X**		
86.	**baḫdım**	**X**		
87.	**baḫdım ki**		**X**	
88.	**bakarsın ki**		**X**	
89.	**baḫmış ki olacaḥ iş değil**	**X**		
90.	**baḳsana**	**X**		
91.	**bak annatayım**	**X**		
92.	**baḫ hele**	**X**		
93.	**baḳ sā söyliym**	**X**		
94.	**bak şindi**	**X**		
95.	**bari**	**X**		
96.	**bazan…bazan…**			**X**
97.	**bazı…bazı…**			**X**
98.	**bazı…bazı da…**			**X**
99.	**bazısı…bazısı…**			**X**
100.	**bazi…bazisi da…**			**X**
101.	**bazısı…bazısı…bazısı da…**			**X**
102.	**bazıları…bazıları…**			**X**
103.	**bazıları…bazıları da…**			**X**
104.	**bazısına…bazısına…bazısına…**			**X**
105.	**bazı da**	**X**		
106.	**belki**	**X**		
107.	**bekim ki**	**X**		
108.	**belki de**	**X**		
109.	**belki…belki…**			**X**
110.	**belle ki**	**X**		
111.	**belleyrim ki**	**X**		
112.	**belli**	**X**		
113.	**bereket**	**X**		

		Başında Bulundukları Cümleyi Önceki Cümleye Bağlayanlar	Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar	Her İki Cümleyi Tekrarlama Yoluyla Bağlayanlar
114.	**bereket versin**	**X**		
115.	**bereket versin ki**	**X**		
116.	**beribenzer**	**X**		
117.	**beriyetden**	**X**		
118.	**besbelli**	**X**		
119.	**bilahare**	**X**		
120.	**bilâkis**	**X**		
121.	**bilhassa**	**X**		
122.	**hele bilhassa**	**X**		
123.	**bil-…**	**X**		
124.	**biliyorsun ki**		**X**	
125.	**bil ki**	**X**		
126.	**biliyoñ ñu/biliyoñ mu**	**X**		
127.	**bilmem**	**X**		
128.	**bilemem**	**X**		
129.	**bildi¸im ķadarıyla**	**X**		
130.	**bile**	**X**		
131.	**binaenaleyh**	**X**		
132.	**bi baķ-…**	**X**		
133.	**bir deyimle**	**X**		
134.	**bir ehdimal**	**X**		
135.	**bi görecen**	**X**		
136.	**bir görse ki**	**X**		
137.	**bir oldum ki**	**X**		
138.	**bi tarafdan**	**X**		
139.	**bi teK**	**X**		
140.	**bir var ki**	**X**		
141.	**bir…bir…**			**X**
142.	**bir…bir…de**			**X**
143.	**bi…bi…bi de**			**X**
144.	**bi ķısım…bi ķısım…**			**X**
145.	**bi taraf…bi taraf…**			**X**
146.	**bi yan…bi yan…**			**X**
147.	**biri…biri…**			**X**
148.	**biri… biri de…**			**X**
149.	**birinin… birinin…**			**X**
150.	**birisi… birisi…**			**X**
151.	**birisi de…birisi de…**			**X**
152.	**biri(si)… birisi de…**			**X**
153.	**birisi… birisi… birisi…**			**X**
154.	**biri… biri… biri…**			**X**
155.	**biri… biri… biri de…**			**X**
156.	**birisi… birisi de…**			**X**
157.	**birĨsine… birĨsine…**			**X**
158.	**biri…diğeri…**			**X**
159.	**biri…öteki…**			**X**
160.	**birisi…öteki de…**			**X**
161.	**biri…biri…digeri…**			**X**
162.	**birisi…birisini de…**			**X**
163.	**bir daha**	**X**		
164.	**bir daha da**	**X**		
165.	**bir de**	**X**		
166.	**bi de baķ- …**	**X**		
167.	**bi defa**	**X**		
168.	**bi kere**	**X**		
169.	**bir de ne görsün**	**X**		
170.	**bir yol**	**X**		

		Başında Bulundukları Cümleyi Önceki Cümleye Bağlayanlar	Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar	Her İki Cümleyi Tekrarlama Yoluyla Bağlayanlar
171.	**bir yol da**	**X**		
172.	**biyo…biyo…**			**X**
173.	**bir o ki**	**X**		**X**
174.	**bizzat**	**X**	**X**	
175.	**bizatihi**	**X**		
176.	**boyul**	**X**		
177.	**böyle**	**X**		
178.	**böle ki**	**X**		
179.	**böylece**	**X**		
180.	**böylelikle**	**X**		
181.	**bu defa**	**X**		
182.	**bu defa da**	**X**		
183.	**bu ġāle**	**X**		
184.	**bu kez**	**X**		
185.	**bu kerez de**	**X**		
186.	**bu arada**	**X**		
187.	**bu açıdan**	**X**		
188.	**bu bakımdan**	**X**		
189.	**bu durumda**	**X**		
190.	**bu sebeple**	**X**		
191.	**bu sebepden**	**X**		
192.	**bu sefer**	**X**		
193.	**bu sefer de**	**X**		
194.	**bu sırada**	**X**		
195.	**bu suretde**	**X**		
196.	**bu suret ͡ile**	**X**		
197.	**bu şekilde**	**X**		
198.	**bu yüzden**	**X**		
199.	**buna göre**	**X**		
200.	**bundan dolayı**	**X**		
201.	**bundan kere**	**X**		
202.	**bundan sonra**	**X**		
203.	**bundan soğra da**	**X**		
204.	**bunun dışında**	**X**		
205.	**bunun esasında**	**X**		
206.	**bunun haricinde**	**X**		
207.	**bunun için**	**X**		
208.	**bunun üzerine**	**X**		
209.	**bunun yanında**	**X**		
210.	**bunun yanı sıra**	**X**		
211.	**büyük ihtimalle**	**X**		
212.	**canım**	**X**	**X**	
213.	**çünkü**	**X**		
214.	**çünkü niye**	**X**		
215.	**de, da**	**X**		
216.	**de…de…**	**X**		
217.	**daha**	**X**		
218.	**dahasını**	**X**		
219.	**daha da**	**X**		
220.	**daha doğrusu**	**X**		
221.	**daha Türkçesi**	**X**		
222.	**daha sonra**	**X**		
223.	**dahi**	**X**		
224.	**de ki/ de kine**	**X**		
225.	**dedim**	**X**		
226.	**dedim ya**	**X**		
227.	**dediğim gibi**	**X**		

		Başında Bulundukları Cümleyi Önceki Cümleye Bağlayanlar	Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar	Her İki Cümleyi Tekrarlama Yoluyla Bağlayanlar
228.	**değil**	**X**		
229.	**değil de**	**X**		
230.	**değil ki**	**X**		
231.	**değilise**	**X**		
232.	**değil mi**	**X**		
233.	**demek**	**X**		
234.	**demek ki**	**X**	**X**	
235.	**demek istediğim**	**X**		
236.	**demek olsun ki**	**X**		
237.	**demem**	**X**		
238.	**demeden…demeden…**			**X**
239.	**demisen**	**X**		
240.	**dersin**	**X**		
241.	**dărsen ki**	**X**		
242.	**derken**	**X**		
243.	**desem…desem…**			**X**
244.	**diyecek**	**X**		
245.	**diye**	**X**		
246.	**diyelim**	**X**	**X**	
247.	**diyelim ki**	**X**	**X**	
248.	**diyelim…diyelim…**			**X**
249.	**diyorum ya**	**X**	**X**	
250.	**dōru**	**X**	**X**	
251.	**doğrudan doğruya**			**X**
252.	**doğrudur**	**X**		
253.	**doğrusu**	**X**		
254.	**dolayısıyla**	**X**		
255.	**dolayısıyla da**	**X**		
256.	**dur**	**X**		
257.	**dur bakalım, dur bakayım**	**X**		
258.	**duyduğuma göre**	**X**		
259.	**duyduğum kadarıyla**	**X**		
260.	**düşünebiliyo musun**	**X**		
261.	**a/e**	**X**		
262.	**e öylüyse**	**X**		
263.	**e şindi**	**X**		
264.	**ė gine**	**X**		
265.	**e gari**	**X**		
266.	**e işte**	**X**		
267.	**e ne yapalım**	**X**		
268.	**ebi soy**	**X**		
269.	**eger**	**X**		
270.	**eger de**	**X**		
271.	**eğer ki**	**X**		
272.	**eger mümkünse**	**X**		
273.	**eh**	**X**		
274.	**eh işte**	**X**		
275.	**eh öyleyse**	**X**		
276.	**ehe**	**X**		
277.	**ekseri**	**X**		
278.	**ekseriya**	**X**		
279.	**ekseri de**	**X**		
280.	**ekseriyet**	**X**		
281.	**ekseriyet de**	**X**		
282.	**ekseriyetle**	**X**		
283.	**ek olarak**	**X**		
284.	**elbet**	**X**		

		Başında Bulundukları Cümleyi Önceki Cümleye Bağlayanlar	Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar	Her İki Cümleyi Tekrarlama Yoluyla Bağlayanlar
285.	**elbette**	**X**		
286.	**helbette ki**	**X**		
287.	**ele nasın eddiysa**	**X**		
288.	**ellelem**	**X**		
289.	**emin ol**	**X**		
290.	**emin ol ki**	**X**		
291.	**en azından**	**X**		
292.	**eŋer**	**X**		
293.	**eŋer ki**	**X**		
294.	**en iyisi**	**X**		
295.	**en nihayetinde**	**X**		
296.	**en önemlisi**	**X**		
297.	**en son**	**X**		
298.	**en sonunda**	**X**		
299.	**esas**	**X**		
300.	**esasında**	**X**		
301.	**esasen**	**X**		
302.	**esas itibariyle**	**X**		
303.	**essah**	**X**		
304.	**essaḫdan**	**X**		
305.	**essaḫdan ki**	**X**		
306.	**et ki**	**X**		
307.	**evel**	**X**		
308.	**evvelâ**			**X**
309.	**evelden…sonradan**			**X**
310.	**evelden…şimdi/hinci…**			**X**
311.	**evelden…hinci de**			**X**
312.	**evelden…şimdiyse…**			**X**
313.	**evet**	**X**		
314.	**evet ya**	**X**		
315.	**evet ama**	**X**		
316.	**eyya ki:**	**X**		
317.	**fakat**	**X**		
318.	**fakat ki**	**X**		
319.	**farz et**	**X**		
320.	**farz et ki**	**X**		
321.	**gâh…gâh**			**X**
322.	**ġalan**	**X**		
323.	**galiba**	**X**		
324.	**gayri**	**X**		
325.	**gel**	**X**		
326.	**gel ki**	**X**		
327.	**gelelim**	**X**	**X**	
328.	**gel gelelim**	**X**		
329.	**gelelim olanlara**	**X**		
330.	**gene**	**X**		
331.	**gene de**	**X**		
332.	**gene ki**	**X**		
333.	**genelde**	**X**		
334.	**genellikle**	**X**		
335.	**genellikle de**	**X**		
336.	**genel olarak**	**X**		
337.	**gerçekte de**	**X**		
338.	**gerçekten**	**X**		
339.	**gerçi**	**X**	**X**	
340.	**gerek**	**X**		
341.	**gerek…gerek (se) …**			**X**

		Başında Bulundukları Cümleyi Önceki Cümleye Bağlayanlar	Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar	Her İki Cümleyi Tekrarlama Yoluyla Bağlayanlar
342.	**gerekirse/gerekiyorsa**	**X**		
343.	**gör bak**	**X**		
344.	**görelim**	**X**		
345.	**görsen**	**X**		
346.	**gör gälälım**	**X**		
347.	**güya**	**X**		
348.	**güya ki**	**X**		
349.	**ha**	**X**		
350.	**ha…ha…**			**X**
351.	**ha ki**		**X**	
352.	**haçan ki**	**X**		
353.	**haddi zatında**	**X**		
354.	**hah**			**X**
355.	**hâlâ**		**X**	
356.	**hala dā/daha**	**X**		
357.	**hakikaten**	**X**		
358.	**hakikaten de**	**X**		
359.	**halbuki**	**X**		
360.	**halbuysa**	**X**		
361.	**halen**	**X**		
362.	**halen de**	**X**		
363.	**halen daha**	**X**		
364.	**halen daha da**	**X**		
365.	**hali hazırda**	**X**		
366.	**haliyle**	**X**		
367.	**hani**	**X**		
368.	**hani ya**	**X**		
369.	**hani belki**	**X**		
370.	**hani dedim ya**	**X**		
371.	**hasılı**	**X**		
372.	**hasılısı da**	**X**		
373.	**hasılı kelam**	**X**		
374.	**hatta**	**X**		
375.	**hatta da**	**X**		
376.	**hatta ki**	**X**		
377.	**hadi**	**X**	**X**	
378.	**haydi bakalım**	**X**	**X**	
379.	**haydi bakayım**	**X**	**X**	
380.	**hayır**	**X**		
381.	**hazār**	**X**		
382.	**hele**	**X**	**X**	
383.	**hele de**	**X**		
384.	**hele ki**	**X**		
385.	**hele bilakis**	**X**		
386.	**hem**	**X**		
387.	**hem de**	**X**		
388.	**hem…hem…**			**X**
389.	**hem…hem…de**			**X**
390.	**hep**	**X**		
391.	**hep de**	**X**		
392.	**hemen hemen**	**X**		
393.	**her…her…**			**X**
394.	**her ki**	**X**		
395.	**her nasılsa**	**X**		
396.	**her neyse**	**X**		
397.	**her neyse de**			**X**

		Başında Bulundukları Cümleyi Önceki Cümleye Bağlayanlar	Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar	Her İki Cümleyi Tekrarlama Yoluyla Bağlayanlar
398.	**her ne kadar**	**X**	**X**	
399.	**her ne desen**	**X**		
400.	**her nedense**	**X**		
401.	**her ne olursa**	**X**		
402.	**her ne olursa olsun**	**X**		
403.	**her nerden oldiysa**	**X**		
404.	**herhal**	**X**		
405.	**herhalde**	**X**		
406.	**hiç**	**X**		
407.	**hèç de**	**X**		
408.	**hiç değilse**	**X**		
409.	**hèç olmazsa**	**X**		
410.	**heç de olmazsa**	**X**		
411.	**hèç unutmam**	**X**		
412.	**hinci/hindi**	**X**		
413.	**hoş**	**X**		
414.	**hulâsa**	**X**		
415.	**hulasayı kelam**	**X**		
416.	**hülasayi kelam ki**	**X**		
417.	**hususi**	**X**		
418.	**icabında**	**X**		
419.	**icab‿ederse**	**X**		
420.	**icab‿olar ki**	**X**		
421.	**ihtimal ki**	**X**		
422.	**ile**	**X**		
423.	**ilkin…sonra…**			**X**
424.	**ilkin…ondan sonra…**			**X**
425.	**ilk önce…ondan sōra**			**X**
426.	**illa**	**X**		
427.	**ille de**	**X**		
428.	**illa ki**	**X**		
429.	**inan**	**X**		
430.	**inanın**	**X**		
431.	**inan ki**	**X**		
432.	**inanmazsın/inanmazsınız**	**X**		
433.	**inan Allaha**	**X**		
434.	**inan olsun**	**X**		
435.	**inan et ki**	**X**		
436.	**inan ehdimat et**	**X**		
437.	**ister**	**X**		
438.	**isterse/istersen/ istersez**	**X**		
439.	**isterdum ki**	**X**		
440.	**ister…ister…**			**X**
441.	**isterse…isterse…**			**X**
442.	**ister dilerse…ister dilemezse…**			**X**
443.	**ister istemez**	**X**		
444.	**ise**	**X**		
445.	**işgim**	**X**		
446.	**işin açıkçası**	**X**		
447.	**işin kötüsü**	**X**		
448.	**işte**	**X**		
449.	**işte gine**	**X**		
450.	**işte deyim ya**	**X**		
451.	**işde söylediḫiz gimi**	**X**		
452.	**işte anlattım**	**X**		
453.	**iyi ki**	**X**		

		Başında Bulundukları Cümleyi Önceki Cümleye Bağlayanlar	Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar	Her İki Cümleyi Tekrarlama Yoluyla Bağlayanlar
454.	**iyisi mi**	**X**		
455.	**ėy büliysin ki**	**X**		
456.	**ėy dedi ki**	**X**		
457.	**kâh…kâh …**			**X**
458.	**kat'iyen**	**X**		
459.	**kat'i suretde**	**X**		
460.	**keşke**	**X**		
461.	**keza**	**X**		
462.	**kısaca**	**X**		
463.	**kısacası**	**X**		
464.	**ki/kim**	**X**		
465.	**kine**	**X**		
466.	**kimi…kimi…**			**X**
467.	**kimi…kimi de…**			**X**
468.	**kimisi…kimisi…**			**X**
469.	**kimimiz…kimimiz…**			**X**
470.	**kimisi…kimisi de…**			**X**
471.	**kiminin…kiminin…**			**X**
472.	**kimisi…diğeri…**			**X**
473.	**kimisinden…kimisinden…**			**X**
474.	**kimisine…kimisine…**			**X**
475.	**kimisini…kimisini…**			**X**
476.	**kimisi…kimisi…kimisi de…**			**X**
477.	**kimisiniŋ…kimisiniŋ…**			**X**
478.	**kimisi…kimisi…kimisi…**			**X**
479.	**kimi de**	**X**		
480.	**kimisi de**	**X**		
481.	**kim bilir**	**X**		
482.	**lakin**	**X**		
483.	**lazım ki**	**X**		
484.	**maalesef**	**X**		
485.	**madem**	**X**	**X**	
486.	**madem ki**	**X**	**X**	
487.	**maksat**	**X**		
488.	**maksat ki**	**X**		
489.	**malum**	**X**		
490.	**malum ya**	**X**		
491.	**mecbur**	**X**		
492.	**mecburen**	**X**		
493.	**meger**	**X**		
494.	**meger ki**	**X**		
495.	**megerse (m)**	**X**		
496.	**meselâ**	**X**		
497.	**mı/mi**	**X**		
498.	**misal**	**X**		
499.	**misal olaraḫ**	**X**		
500.	**muhakkak**	**X**		
501.	**muhakkak ki**	**X**		
502.	**mutlaka**	**X**		
503.	**mümkünse**	**X**		
504.	**mümkín mertebe**	**X**		
505.	**nasıl**	**X**		
506.	**nasılsa**	**X**		
507.	**nasıl olsa**	**X**		
508.	**nasıl olduysa**	**X**		
509.	**nasıl ki**	**X**		
510.	**ne…ne…**			**X**

		Başında Bulundukları Cümleyi Önceki Cümleye Bağlayanlar	Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar	Her İki Cümleyi Tekrarlama Yoluyla Bağlayanlar
511.	**ne…ne de…**			**X**
512.	**ne…ne…ne de…**			**X**
513.	**ne bil-e…**	**X**		
514.	**ne bileyin işde**	**X**		
515.	**nedeceksin**	**X**		
516.	**nedense**	**X**		
517.	**neden dersen**	**X**		
518.	**nerden baksan**	**X**		
519.	**nedir adı**	**X**		
520.	**nerdeyse**	**X**		
521.	**neticede**	**X**		
522.	**neticesinde**	**X**		
523.	**neticede de**	**X**		
524.	**netice itibariyle**	**X**		
525.	**natica olarak**	**X**		
526.	**neyime gerek**	**X**		
527.	**neyime lazım**	**X**		
528.	**neyse**	**X**		
529.	**neysene**	**X**		
530.	**neyseydi**	**X**		
531.	**neyise uzatmiyaḫ**	**X**		
532.	**neyse ki**	**X**		
533.	**ne başını arğıdam**	**X**		
534.	**ne benzer**	**X**		
535.	**ne çare ki**	**X**		
536.	**ne diyelim**	**X**		
537.	**ne deyim sana**	**X**		
538.	**ne de olsa**	**X**		
539.	**ne de olmasa**	**X**		
540.	**ne eddiysem**	**X**		
541.	**ne fayda**	**X**		
542.	**ne kadar olsa**	**X**		
543.	**ne mümkün**	**X**		
544.	**ne münasebet**	**X**		
545.	**ne olursa olsun**	**X**		
546.	**ne yazık ki**	**X**		
547.	**ne yapayım/ne yapalım**	**X**		
548.	**nihayet**	**X**		
549.	**nitekim**	**X**		
550.	**nitekim de**	**X**		
551.	**normalde**	**X**		
552.	**o bakımdan**	**X**		
553.	**o hâlde**	**X**		
554.	**o ki**	**X**		
555.	**onun için**	**X**		
556.	**o vesileyle**	**X**		
557.	**olma mı**	**X**		
558.	**olsa…olsa…**			**X**
559.	**olsa olsa**	**X**		
560.	**olsa da olmasa da**	**X**		
561.	**olsa bile**	**X**		
562.	**olsa gerek**	**X**		
563.	**olsa gerek ki**	**X**		
564.	**olsun**	**X**		
565.	**olsun da**	**X**		
566.	**…olsun…olsun**			**X**
567.	**olurdu olmazdı**	**X**		

		Başında Bulundukları Cümleyi Önceki Cümleye Bağlayanlar	Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar	Her İki Cümleyi Tekrarlama Yoluyla Bağlayanlar
568.	**ola ki**			**X**
569.	**olur da**		**X**	
570.	**olur ki**		**X**	
571.	**olur ya**	**X**		
572.	**olmıya**	**X**		
573.	**olmıya ki**	**X**		
574.	**ondan kerim**	**X**		
575.	**ondan keyli**	**X**		
576.	**ondan soñra**			**X**
577.	**ondan sona da**	**X**		
578.	**o nedenle**	**X**		
579.	**o sebepden**	**X**		
580.	**oysa (m)**	**X**		
581.	**oysa ki**	**X**		
582.	**öbür tarafdan**	**X**		
583.	**öbür tarafdan da**	**X**		
584.	**önce…sonra…**			**X**
585.	**önce…sōnadan…**			**X**
586.	**önce…sōra da…**			**X**
587.	**önce…ondan sōra**			**X**
588.	**önce…şindi…**			**X**
589.	**önce…ondan sonra da**			**X**
590.	**örneğin**	**X**		
591.	**öyle**	**X**		
592.	**öyle ya**	**X**		
593.	**öyle mi**			**X**
594.	**öyleyse**			**X**
595.	**öylelikle**			**X**
596.	**öyle anlaşılıyor**			**X**
597.	**öyle ki**			**X**
598.	**ösen**	**X**		
599.	**peki**	**X**		
600.	**peki ama**	**X**		
601.	**sade**	**X**		
602.	**sadece**	**X**		
603.	**sakın**	**X**		
604.	**sanırım/sanırsın**	**X**		
605.	**sanıy ki**	**X**		
606.	**sanki**	**X**		
607.	**sanki de**	**X**		
608.	**say ki/saysın ki**	**X**		
609.	**sebep**	**X**		
610.	**sebebiyse**	**X**		
611.	**senin anlayacağın**	**X**		
612.	**sırf**	**X**		
613.	**siz de bilirsiniz ya**	**X**		
614.	**sonra**	**X**		
615.	**sonra da**	**X**		
616.	**sonradan**	**X**		
617.	**sonadan da**	**X**		
618.	**sorsan**	**X**		
619.	**sözüm**	**X**		
620.	**sözün gelişi**	**X**		
621.	**söz gelimi**	**X**		
622.	**söz mesela**	**X**		
623.	**söz temsili**	**X**		
624.	**sözün temsili**	**X**		

		Başında Bulundukları Cümleyi Önceki Cümleye Bağlayanlar	Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar	Her İki Cümleyi Tekrarlama Yoluyla Bağlayanlar
625.	**sözüm ona**		**X**	
626.	**sözüm yabana**	**X**		
627.	**şahsen**	**X**		
628.	**şart olsun ki**	**X**		
629.	**şayet**	**X**		
630.	**şimdi**	**X**		
631.	**şimdi de**		**X**	
632.	**şimdiyse**	**X**		
633.	**şimdi bak̦/şimdi bak̦tım**	**X**		
634.	**şöyle**	**X**		
635.	**şöyle ki**	**X**		
636.	**şunu da deyim**	**X**		
637.	**şunu söyliyėm**	**X**		
638.	**şu var**	**X**		
639.	**tabiri caizse**	**X**		
640.	**ta ki**	**X**		
641.	**tabi**	**X**		
642.	**tabi ki**	**X**		
643.	**tabi ya**	**X**		
644.	**tebi nōlıcaḫ**	**X**		
645.	**tahminen**	**X**		
646.	**tahmin edersem**	**X**		
647.	**tahmin etmiyorum ki**	**X**		
648.	**takdir edilirse**	**X**		
649.	**takriben**	**X**		
650.	**tama, taman**	**X**		
651.	**tamam**	**X**		
652.	**tamam mı**	**X**		
653.	**tam o sırada/tam o sıralarda**	**X**		
654.	**tam aksine**	**X**		
655.	**tek/teki**	**X**		
656.	**tek ki**	**X**		
657.	**teki…teki…**			**X**
658.	**tekrar**	**X**		
659.	**temsil**	**X**		
660.	**tıpkı**	**X**		
661.	**tövbe**	**X**		
662.	**tut**	**X**	**X**	
663.	**tutsa tutsa**	**X**		
664.	**umumiyetle**	**X**		
665.	**umumiyetle de**	**X**		
666.	**umumi olarak**	**X**		
667.	**uzatma/uzatmayalım**	**X**		
668.	**uzun lafın kısası**	**X**		
669.	**üsdelik**	**X**		
670.	**üsdelik de**	**X**		
671.	**valla/vallaha**	**X**		
672.	**var ya**	**X**		
673.	**varsın**	**X**		
674.	**varsa…yoksa…**			**X**
675.	**ve**	**X**		
676.	**ve de**	**X**		
677.	**velakin**	**X**		
678.	**velhasıl**	**X**		
679.	**velhasılıkelam**	**X**		
680.	**vesselam**	**X**		
681.	**veya**			**X**

		Başında Bulundukları Cümleyi Önceki Cümleye Bağlayanlar	Başında Bulundukları Cümleleri Sonraki Cümlelere Bağlayanlar	Her İki Cümleyi Tekrarlama Yoluyla Bağlayanlar
682.	**veya da**	**X**		
683.	**yan**	**X**		
684.	**veyahut**	**X**		
685.	**veyahut da**	**X**		
686.	**veyahut…veyahut…**			**X**
687.	**veyahut ki**	**X**		
688.	**ya**	**X**		
689.	**ya…ya…**			**X**
690.	**ya…veya…**			**X**
691.	**ya…yan…**			**X**
692.	**ya…veyahut da…**			**X**
693.	**ya…yahut da…**			**X**
694.	**ya…yahut…**			**X**
695.	**ya…yoksa…**			**X**
696.	**ya…yahut ki…**			**X**
697.	**ya…veyahut…**			**X**
698.	**yan…yan…**			**X**
699.	**ya da**			**X**
700.	**ya…ya da…/ya…ya…ya da**			**X**
701.	**yahut**	**X**		
702.	**yahut…yahut…**			**X**
703.	**yahuT da**	**X**		
704.	**yan…yahut da…**			**X**
705.	**yahut…yahut ki…**			**X**
706.	**yahut…yahut…yan da…**			**X**
707.	**yahûd̩ da…yahûd̩ da…**			**X**
708.	**yalım**	**X**		
709.	**yalnız**	**X**		
710.	**yalınız ki**	**X**		
711.	**yalnızca**	**X**		
712.	**yani**	**X**		
713.	**yani türkçesi**	**X**		
714.	**yanı işte bėle**	**X**		
715.	**yani ama**	**X**		
716.	**yani hele**	**X**		
717.	**yani hani**	**X**		
718.	**yani misal**	**X**		
719.	**yani gine**	**X**		
720.	**yānı nitekim**	**X**		
721.	**yani ya**	**X**		
722.	**yazık**	**X**		
723.	**yerine göre**	**X**		
724.	**yeter ki**	**X**		
725.	**yok**	**X**		
726.	**yoḫ ki**	**X**		
727.	**yoksa**	**X**		
728.	**yoḫsa ki**	**X**		
729.	**yoḫ yoğusa**	**X**		
730.	**zannet-**	**X**		
731.	**zannet ki**	**X**		
732.	**zahar**	**X**		
733.	**zaten**	**X**		
734.	**zira**	**X**		

Tablo: 7 Bağlayıcılık Özelliğine Göre Bağlaçlar

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
1.	a c a b a			X
2.	af buyur			X
3.	afedersin			X
4.	ahiri			X
5.	aksine			X
6.	allahdır			X
7.	allahtan			X
8.	allahın dōrusu			X
9.	allahalem			X
10.	allahisa			X
11.	allaĥañ ĥegmeti			X
12.	allah bilir ki			X
13.	allah bilir			X
14.	allah bilir ya			X
15.	allah etmesin			X
16.	allah işde			X
17.	allān izin verirse			X
18.	allān izniyle			X
19.	allah ne verdiyse			X
20.	allah selamet versin			X
21.	allah var			X
22.	allah vere de			X
23.	ama	X	X	X
24.	ama…ama…	X		X
25.	ama belkim			X
26.	ama çünkü			X
27.	ama eralde			X
28.	ama fakat			X
29.	ama qayri			X
30.	ama gene de			X
31.	ama genelde			X
32.	ama mutlaka			X
33.	ama yalnız			X
34.	ama zaten			X
35.	aman nedir			X
36.	amma			X
37.	amma mesela			X
38.	amma…amma…			X
39.	amma faḫat			X
40.	emme gayli			X
41.	amma gene de			X
42.	amma heralde			X
43.	amma işde			X
44.	amma da			X
45.	amma ve lakin			X
46.	emme lekin			X
47.	emme yalnız			X
48.	anadın mı			X
49.	anca			X
50.	ancak			X
51.	ancaḫ ki			X

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
52.	anlaşılan			X
53.	arkasından			X
54.	arkasından da			X
55.	artık			X
56.	artıķ gari			X
57.	artıķ yani			X
58.	artuğ yoķsa			X
59.	arzu et-			X
60.	asıl itibariyle			X
61.	asla			X
62.	aslında			X
63.	aslına bakarsan			X
64.	atıyorum			X
65.	aynen			X
66.	aynı			X
67.	eyni ki			X
68.	aynı dediğim gibi			X
69.	aynı esnada			X
70.	aynı şekilde			X
71.	aynı vaziyetde			X
72.	aynı zamanda			X
73.	aynı zamanda da			X
74.	ayrı			X
75.	ayrıca			X
76.	ayrıyeten			X
77.	ayrıyeten de			X
78.	az daha			X
79.	az galsın ki			X
80.	baġ			X
81.	baġ ki			X
82.	baķ sen			X
83.	bakam			X
84.	baķalım			X
85.	bak bakam			X
86.	baġdım			X
87.	baġdım ki			X
88.	bakarsın ki			X
89.	baġmış ki olacaġ iş değil			X
90.	baķsana			X
91.	bak annatayım			X
92.	baġ hele			X
93.	baķ sā söyliym			X
94.	bak şindi			X
95.	bari			X
96.	bazan…bazan…			X
97.	bazı…bazı…			X
98.	bazı…bazı da…			X
99.	bazısı…bazısı…			X
100.	bazi…bazisi da…			X
101.	bazısı…bazısı…bazı sı da…			X
102.	bazıları…bazıları…			X
103.	bazıları…bazıları da			X

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
104.	**bazısına…bazısına… bazısına…**			**X**
105.	**bazı da**			**X**
106.	**belki**			**X**
107.	**bekim ki**			**X**
108.	**belki de**			**X**
109.	**belki…belki…**		**X**	**X**
110.	**belle ki**			**X**
111.	**belleyrim ki**			**X**
112.	**belli**			**X**
113.	**bereket**			**X**
114.	**bereket versin**			**X**
115.	**bereket versin ki**			**X**
116.	**beribenzer**			**X**
117.	**beriyetden**			**X**
118.	**besbelli**			**X**
119.	**bilahare**			**X**
120.	**bilâkis**			**X**
121.	**bilhassa**			**X**
122.	**hele bilhassa**			**X**
123.	**bil-…**			**X**
124.	**biliyorsun ki**			**X**
125.	**bil ki**			**X**
126.	**biliyoñ ñu/biliyoñ mu**			**X**
127.	**bilmem**			**X**
128.	**bilemem**			**X**
129.	**bildi ̧īm ḳadarıyla**			**X**
130.	**bile**	**X**	**X**	**X**
131.	**binaenaleyh**			**X**
132.	**bi baḳ-…**			**X**
133.	**bir deyimle**			**X**
134.	**bir ehdimal**			**X**
135.	**bi görecen**			**X**
136.	**bir görse ki**			**X**
137.	**bir oldum ki**			**X**
138.	**bi tarafdan**			**X**
139.	**bi teK**			**X**
140.	**bir var ki**			**X**
141.	**bir…bir…**	**X**	**X**	**X**
142.	**bir…bir…de**	**X**	**X**	**X**
143.	**bi…bi…bi de**	**X**		
144.	**bi ḳısım…bi ḳısım…**			**X**
145.	**bi taraf…bi taraf…**			**X**
146.	**bi yan…bi yan…**			**X**
147.	**biri…biri…**	**X**	**X**	**X**
148.	**biri… biri de…**			**X**
149.	**birinin… birinin…**			**X**
150.	**birisi… birisi…**	**X**		**X**
151.	**birisi de…birisi de…**			**X**
152.	**biri(si)… birisi de…**	**X**		
153.	**birisi… birisi… birisi…**			**X**
154.	**biri… biri… biri…**			**X**

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
155.	**biri… biri… biri de…**			**X**
156.	**birisi… birisi de…**			**X**
157.	**birİsine… birİsine…**			**X**
158.	**biri…diğeri…**			**X**
159.	**biri…öteki…**			**X**
160.	**birisi…öteki de…**			**X**
161.	**biri…biri…digeri…**			**X**
162.	**birisi…birisini de…**			**X**
163.	**bir daha**			**X**
164.	**bir daha da**			**X**
165.	**bir de**			**X**
166.	**bi de baḳ- …**			**X**
167.	**bi defa**			**X**
168.	**bi kere**			**X**
169.	**bir de ne görsün**			**X**
170.	**bir yol**			**X**
171.	**bir yol da**			**X**
172.	**biyo…biyo…**			**X**
173.	**bir o ki**			**X**
174.	**bizzat**			**X**
175.	**bizatihi**			**X**
176.	**boyul**			**X**
177.	**böyle**			**X**
178.	**böle ki**			**X**
179.	**böylece**			**X**
180.	**böylelikle**			**X**
181.	**bu defa**			**X**
182.	**bu defa da**			**X**
183.	**bu ġāle**			**X**
184.	**bu kez**			**X**
185.	**bu kerez de**			**X**
186.	**bu arada**			**X**
187.	**bu açıdan**			**X**
188.	**bu bakımdan**			**X**
189.	**bu durumda**			**X**
190.	**bu sebeple**			**X**
191.	**bu sebepden**			**X**
192.	**bu sefer**			**X**
193.	**bu sefer de**			**X**
194.	**bu sırada**			**X**
195.	**bu suretde**			**X**
196.	**bu suret ͡ile**			**X**
197.	**bu şekilde**			**X**
198.	**bu yüzden**			**X**
199.	**buna göre**			**X**
200.	**bundan dolayı**			**X**
201.	**bundan kere**			**X**
202.	**bundan sonra**			**X**
203.	**bundan soğra da**			**X**
204.	**bunun dışında**			**X**
205.	**bunun esasında**			**X**
206.	**bunun haricinde**			**X**

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
207.	**bunun için**			**X**
208.	**bunun üzerine**			**X**
209.	**bunun yanında**			**X**
210.	**bunun yanı sıra**			**X**
211.	**büyük ihtimalle**			**X**
212.	**canım**			**X**
213.	**çünkü**			**X**
214.	**çünkü niye**			**X**
215.	**de, da**	**X**	**X**	**X**
216.	**de…de…**			**X**
217.	**daha**			**X**
218.	**dahasını**			**X**
219.	**daha da**			**X**
220.	**daha doğrusu**			**X**
221.	**daha Türkçesi**			**X**
222.	**daha sonra**			**X**
223.	**dahi**	**X**		**X**
224.	**de ki/ de kine**			**X**
225.	**dedim**			**X**
226.	**dedim ya**			**X**
227.	**dediğim gibi**			**X**
228.	**değil**	**X**		**X**
229.	**değil de**			**X**
230.	**değil ki**			**X**
231.	**değilise**			**X**
232.	**değil mi**			**X**
233.	**demek**			**X**
234.	**demek ki**			**X**
235.	**demek istediğim**			**X**
236.	**demek olsun ki**			**X**
237.	**demem**			**X**
238.	**demeden…demeden …**	**X**		
239.	**demisen**			**X**
240.	**dersin**			**X**
241.	**dărsen ki**			**X**
242.	**derken**			**X**
243.	**desem…desem…**	**X**		
244.	**diyecek**			**X**
245.	**diye**			**X**
246.	**diyelim**			**X**
247.	**diyelim ki**			**X**
248.	**diyelim…diyelim…**	**X**		**X**
249.	**diyorum ya**			**X**
250.	**dŏru**			**X**
251.	**doğrudan doğruya**			**X**
252.	**doğrudur**			**X**
253.	**doğrusu**			**X**
254.	**dolayısıyla**			**X**
255.	**dolayısıyla da**			**X**
256.	**dur**			**X**
257.	**dur bakalım/dur bakayım**			**X**
258.	**duyduğuma göre**			**X**

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
259.	**duyduğum kadarıyla**			**X**
260.	**düşünebiliyo musun**			**X**
261.	**a/e**			**X**
262.	**e öylüyse**			**X**
263.	**e şindi**			**X**
264.	**ė gine**			**X**
265.	**e gari**			**X**
266.	**e işte**			**X**
267.	**e ne yapalım**			**X**
268.	**ebi soy**			**X**
269.	**eger**	**X**		**X**
270.	**eger de**			**X**
271.	**eğer ki**			**X**
272.	**eger mümkünse**			**X**
273.	**eh**			**X**
274.	**eh işte**			**X**
275.	**eh öyleyse**			**X**
276.	**ehe**			**X**
277.	**ekseri**			**X**
278.	**ekseriya**			**X**
279.	**ekseri de**			**X**
280.	**ekseriyet**			**X**
281.	**ekseriyet de**			**X**
282.	**ekseriyetle**			**X**
283.	**ek olarak**			**X**
284.	**elbet**			**X**
285.	**elbette**			**X**
286.	**helbette ki**			**X**
287.	**ele nasın eddiysa**			**X**
288.	**ellelem**			**X**
289.	**emin ol**			**X**
290.	**emin ol ki**			**X**
291.	**en azından**			**X**
292.	**eŋer**			**X**
293.	**eŋer ki**			**X**
294.	**en iyisi**			**X**
295.	**en nihayetinde**			**X**
296.	**en önemlisi**			**X**
297.	**en son**			**X**
298.	**en sonunda**			**X**
299.	**esas**			**X**
300.	**esasında**			**X**
301.	**esasen**			**X**
302.	**esas itibariyle**			**X**
303.	**essah**			**X**
304.	**essaḫdan**			**X**
305.	**essaḫdan ki**			**X**
306.	**et ki**			**X**
307.	**evel**			**X**
308.	**evvelâ**			**X**
309.	**evelden…sonradan**			**X**
310.	**evelden…şimdi/hinci …**			**X**
311.	**evelden…hinci de**			**X**

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
312.	evelden…şimdiyse…			X
313.	evet			X
314.	evet ya			X
315.	evet ama			X
316.	eyya ki			X
317.	fakat			X
318.	fakat ki			X
319.	farz et			X
320.	farz et ki			X
321.	gâh…gâh			X
322.	ġalan			X
323.	galiba			X
324.	gayri			X
325.	gel			X
326.	gel ki			X
327.	gelelim			X
328.	gel gelelim			X
329.	gelelim olanlara			X
330.	gene			X
331.	gene de			X
332.	gene ki			X
333.	genelde			X
334.	genellikle			X
335.	genellikle de			X
336.	genel olarak			X
337.	gerçekte de			X
338.	gerçekten			X
339.	gerçi			X
340.	gerek			X
341.	gerek…gerek (se) …	X		X
342.	gerekirse/gerekiyorsa			X
343.	gör bak			X
344.	görelim			X
345.	görsen			X
346.	gör gälälım			X
347.	güya			X
348.	güya ki			X
349.	ha			X
350.	ha…ha…			X
351.	ha ki			X
352.	haçan ki			X
353.	haddi zatında			X
354.	hah			X
355.	hâlâ			X
356.	hala dā/daha			X
357.	hakikaten			X
358.	hakikaten de			X
359.	halbuki			X
360.	halbuysa			X
361.	halen			X
362.	halen de			X
363.	halen daha			X
364.	halen daha da			X

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
365.	**hali hazırda**			**X**
366.	**haliyle**			**X**
367.	**hani**			**X**
368.	**hani ya**			**X**
369.	**hani belki**			**X**
370.	**hani dedim ya**			**X**
371.	**hasılı**			**X**
372.	**hasılısı da**			**X**
373.	**hasılı kelam**			**X**
374.	**hatta**			**X**
375.	**hatta da**			**X**
376.	**hatta ki**			**X**
377.	**hadi**			**X**
378.	**haydi bakalım**			**X**
379.	**haydi bakayım**			**X**
380.	**hayır**			**X**
381.	**hazār**			**X**
382.	**hele**			**X**
383.	**hele de**			**X**
384.	**hele ki**			**X**
385.	**hele bilakis**			**X**
386.	**hem**			**X**
387.	**hem de**			**X**
388.	**hem…hem…**	**X**	**X**	**X**
389.	**hem…hem…de**	**X**	**X**	**X**
390.	**hep**			**X**
391.	**hep de**			**X**
392.	**hemen hemen**			**X**
393.	**her…her…**		**X**	
394.	**her ki**			**X**
395.	**her nasılsa**			**X**
396.	**her neyse**			**X**
397.	**her neyse de**			**X**
398.	**her ne kadar**			**X**
399.	**her ne desen**			**X**
400.	**her nedense**			**X**
401.	**her ne olursa**			**X**
402.	**her ne olursa olsun**			**X**
403.	**her nerden oldiysa**			**X**
404.	**herhal**			**X**
405.	**herhalde**			**X**
406.	**hiç**			**X**
407.	**hėç de**			**X**
408.	**hiç değilse**			**X**
409.	**hėç olmazsa**			**X**
410.	**heç de olmazsa**			**X**
411.	**hėç unutmam**			**X**
412.	**hinci, hindi**			**X**
413.	**hoş**			**X**
414.	**hulâsa**			**X**
415.	**hulasayı kelam**			**X**
416.	**hülasayi kelam ki**			**X**
417.	**hususi**			**X**
418.	**icabında**			**X**

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
419.	icab ͡ederse			X
420.	icab ͡olar ki			X
421.	ihtimal ki			X
422.	ile	X		
423.	ilkin…sonra…			X
424.	ilkin…ondan sonra…			X
425.	ilk önce…ondan sōra			X
426.	illa			X
427.	ille de			X
428.	illa ki			X
429.	inan			X
430.	inanın			X
431.	inan ki			X
432.	inanmazsın/ inanmazsınız			X
433.	inan Allaha			X
434.	inan olsun			X
435.	inan et ki			X
436.	inan ehdimat et			X
437.	ister			X
438.	isterse/istersen/ istersez			X
439.	isterdum ki			X
440.	ister…ister…			X
441.	isterse…isterse…			X
442.	ister dilerse…ister dilemezse…			X
443.	ister istemez			X
444.	ise	X		X
445.	işgim			X
446.	işin açıkçası			X
447.	işin kötüsü			X
448.	işte			X
449.	işte gine			X
450.	işte deyim ya			X
451.	işde söylediḫmiz gimi			X
452.	işte anlattım			X
453.	iyi ki			X
454.	iyisi mi			X
455.	ėy büliysin ki			X
456.	ėy dedi ki			X
457.	kâh…kâh …			X
458.	kat'iyen			X
459.	kat'i suretde			X
460.	keşke			X
461.	keza			X
462.	kısaca			X
463.	kısacası			X
464.	ki/kim	X		X
465.	kine			X
466.	kimi…kimi…			X
467.	kimi…kimi de…			X

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
468.	kimisi…kimisi…			X
469.	kimimiz…kimimiz…			X
470.	kimisi…kimisi de…			X
471.	kiminin…kiminin…			X
472.	kimisi…diğeri…			X
473.	kimisinden…kimisinden…			X
474.	kimisine…kimisine…			X
475.	kimisini…kimisini…			X
476.	kimisi…kimisi…kimi si de…			X
477.	kimisiniŋ…kimisiniŋ…			X
478.	kimisi…kimisi…kimisi…			X
479.	kimi de			X
480.	kimisi de			X
481.	kim bilir			X
482.	lakin			X
483.	lazım ki			X
484.	maalesef			X
485.	madem			X
486.	madem ki			X
487.	maksat			X
488.	maksat ki			X
489.	malum			X
490.	malum ya			X
491.	mecbur			X
492.	mecburen			X
493.	meger			X
494.	meger ki			X
495.	megerse (m)			X
496.	meselâ			X
497.	mı/mi	X		X
498.	misal			X
499.	misal olaraḫ			X
500.	muhakkak			X
501.	muhakkak ki			X
502.	mutlaka			X
503.	mümkünse			X
504.	mümkín mertebe			X
505.	nasıl			X
506.	nasılsa			X
507.	nasıl olsa			X
508.	nasıl olduysa			X
509.	nasıl ki			X
510.	ne…ne…	X		X
511.	ne…ne de…			X
512.	ne…ne…ne de…			X
513.	ne bil-e…			X
514.	ne bileyin işde			X
515.	nedeceksin			X
516.	nedense			X

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
517.	**neden dersen**			**X**
518.	**nerden baksan**			**X**
519.	**nedir adı**			**X**
520.	**nerdeyse**			**X**
521.	**neticede**			**X**
522.	**neticesinde**			**X**
523.	**neticede de**			**X**
524.	**netice itibariyle**			**X**
525.	**natica olarak**			**X**
526.	**neyime gerek**			**X**
527.	**neyime lazım**			**X**
528.	**neyse**			**X**
529.	**neysene**			**X**
530.	**neyseydi**			**X**
531.	**neyise uzatmiyalo**			**X**
532.	**neyse ki**			**X**
533.	**ne başını ağıdam**			**X**
534.	**ne benzer**			**X**
535.	**ne çare ki**			**X**
536.	**ne diyelim**			**X**
537.	**ne deyim sana**			**X**
538.	**ne de olsa**			**X**
539.	**ne de olmasa**			**X**
540.	**ne eddiysem**			**X**
541.	**ne fayda**			**X**
542.	**ne kadar olsa**			**X**
543.	**ne mümkün**			**X**
544.	**ne münasebet**			**X**
545.	**ne olursa olsun**			**X**
546.	**ne yazık ki**			**X**
547.	**ne yapayım/ne yapalım**			**X**
548.	**nihayet**			**X**
549.	**nitekim**			**X**
550.	**nitekim de**			**X**
551.	**normalde**			**X**
552.	**o bakımdan**			**X**
553.	**o hâlde**			**X**
554.	**o ki**			**X**
555.	**onun için**			**X**
556.	**o vesileyle**			**X**
557.	**olma mı**			**X**
558.	**olsa…olsa…**			**X**
559.	**olsa olsa**			**X**
560.	**olsa da olmasa da**			**X**
561.	**olsa bile**			**X**
562.	**olsa gerek**			**X**
563.	**olsa gerek ki**			**X**
564.	**olsun**			**X**
565.	**olsun da**			**X**
566.	**…olsun…olsun**			**X**
567.	**olurdu olmazdı**			**X**
568.	**ola ki**			**X**
569.	**olur da**			**X**

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
570.	**olur ki**			**X**
571.	**olur ya**			**X**
572.	**olmıya**			**X**
573.	**olmıya ki**			**X**
574.	**ondan kerim**			**X**
575.	**ondan keyli**			**X**
576.	**ondan soñra**			**X**
577.	**ondan sona da**			**X**
578.	**o nedenle**			**X**
579.	**o sebepden**			**X**
580.	**oysa (m)**			**X**
581.	**oysa ki**			**X**
582.	**öbür tarafdan**			**X**
583.	**öbür tarafdan da**			**X**
584.	**önce…sonra…**			**X**
585.	**önce…sōnadan…**			**X**
586.	**önce…sōra da…**			**X**
587.	**önce…ondan sōra**			**X**
588.	**önce…şindi…**			**X**
589.	**önce…ondan sonra da**			**X**
590.	**örneğin**			**X**
591.	**öyle**			**X**
592.	**öyle ya**			**X**
593.	**öyle mi**			**X**
594.	**öyleyse**			**X**
595.	**öylelikle**			**X**
596.	**öyle anlaşılıyor**			**X**
597.	**öyle ki**			**X**
598.	**ösen**			**X**
599.	**peki**			**X**
600.	**peki ama**			**X**
601.	**sade**			**X**
602.	**sadece**			**X**
603.	**sakın**			**X**
604.	**sanırım/sanırsın**			**X**
605.	**sanıy ki**			**X**
606.	**sanki**			**X**
607.	**sanki de**			**X**
608.	**say ki/saysın ki**			**X**
609.	**sebep**			**X**
610.	**sebebiyse**			**X**
611.	**senin anlayacağın**			**X**
612.	**sırf**			**X**
613.	**siz de bilirsiniz ya**			**X**
614.	**sonra**			**X**
615.	**sonra da**			**X**
616.	**sonradan**			**X**
617.	**sonadan da**			**X**
618.	**sorsan**			**X**
619.	**sözüm**			**X**
620.	**sözün gelişi**			**X**
621.	**söz gelimi**			**X**
622.	**söz mesela**			**X**

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
623.	**söz temsili**			**X**
624.	**sözün temsili**			**X**
625.	**sözüm ona**			**X**
626.	**sözüm yabana**			**X**
627.	**şahsen**			**X**
628.	**şart olsun ki**			**X**
629.	**şayet**			**X**
630.	**şimdi**			**X**
631.	**şimdi de**			**X**
632.	**şimdiyse**			**X**
633.	**şimdi bak̦/şimdi bak̦tım**			**X**
634.	**şöyle**			**X**
635.	**şöyle ki**			**X**
636.	**şunu da deyim**			**X**
637.	**şunu söyliyėm**			**X**
638.	**şu var**			**X**
639.	**tabiri caizse**			**X**
640.	**ta ki**			**X**
641.	**tabi**			**X**
642.	**tabi ki**			**X**
643.	**tabi ya**			**X**
644.	**tebi nōlıcaḫ**			**X**
645.	**tahminen**			**X**
646.	**tahmin edersem**			**X**
647.	**tahmin etmiyorum ki**			**X**
648.	**takdir edilirse**			**X**
649.	**takriben**			**X**
650.	**tama, taman**			**X**
651.	**tamam**			**X**
652.	**tamam mı**			**X**
653.	**tam o sırada/tam o sıralarda**			**X**
654.	**tam aksine**			**X**
655.	**tek/teki**			**X**
656.	**tek ki**			**X**
657.	**teki…teki…**			**X**
658.	**tekrar**			**X**
659.	**temsil**			**X**
660.	**tıpkı**			**X**
661.	**tövbe**			**X**
662.	**tut**			**X**
663.	**tutsa tutsa**			**X**
664.	**umumiyetle**			**X**
665.	**umumiyetle de**			**X**
666.	**umumi olarak**			**X**
667.	**uzatma/uzatmayalım**			**X**
668.	**uzun lafın kısası**			**X**
669.	**üsdelik**			**X**
670.	**üsdelik de**			**X**
671.	**valla/vallaha**			**X**
672.	**var ya**			**X**
673.	**varsın**			**X**

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
674.	**varsa…yoksa…**			**X**
675.	**ve**	**X**	**X**	**X**
676.	**ve de**			**X**
677.	**velakin**			**X**
678.	**velhasıl**			**X**
679.	**velhasılıkelam**			**X**
680.	**vesselam**			**X**
681.	**veya**	**X**	**X**	**X**
682.	**veya da**			**X**
683.	**yan**			**X**
684.	**veyahut**	**X**	**X**	**X**
685.	**veyahut da**	**X**	**X**	**X**
686.	**veyahut…veyahut…**	**X**		**X**
687.	**veyahut ki**			**X**
688.	**ya**			**X**
689.	**ya…ya…**	**X**	**X**	**X**
690.	**ya…veya…**			**X**
691.	**ya…yan…**			**X**
692.	**ya…veyahut da…**			**X**
693.	**ya…yahut da…**			**X**
694.	**ya…yahut…**			**X**
695.	**ya…yoksa…**			**X**
696.	**ya…yahut ki…**			**X**
697.	**ya…veyahut…**			**X**
698.	**yan…yan…**			**X**
699.	**ya da**	**X**	**X**	**X**
700.	**ya…ya da…/ ya…ya…ya da**			**X**
701.	**yahut**	**X**	**X**	**X**
702.	**yaĥut…yaĥut…**			**X**
703.	**yahuT da**			**X**
704.	**yan…yahut da…**			**X**
705.	**yahut…yahut ki…**			**X**
706.	**yaĥut…yaĥut…yan da…**			**X**
707.	**yaĥud̩da…yaĥud̩da…**			**X**
708.	**yalım**			**X**
709.	**yalnız**			**X**
710.	**yalınız ki**			**X**
711.	**yalnızca**			**X**
712.	**yani**			**X**
713.	**yani türkçesi**			**X**
714.	**yanı işte bėle**			**X**
715.	**yani ama**			**X**
716.	**yani hele**			**X**
717.	**yani hani**			**X**
718.	**yani misal**			**X**
719.	**yani gine**			**X**
720.	**yānı nitekim**			**X**
721.	**yani ya**			**X**
722.	**yazık**			**X**
723.	**yerine göre**			**X**
724.	**yeter ki**			**X**

		Kelimeleri Bağlayanlar	Kelime Gruplarını Bağlayanlar	Cümleleri Bağlayanlar
725.	**yok**			**X**
726.	**yoğ ki**			**X**
727.	**yoksa**			**X**
728.	**yoğsa ki**			**X**
729.	**yoğ yoğusa**			**X**
730.	**zannet-**			**X**
731.	**zannet ki**			**X**
732.	**zahar**			**X**
733.	**zaten**			**X**
734.	**zira**			**X**

Tablo: 8 Görevlerine Göre Bağlaçlar

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T.	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma A.T.	Dikkat Çekme A.T.	Temenni-İstek A.T.	Kabullenme A.T	Karşılaştırma A.T.	Karşıtlık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk A.T.	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
1.	a c a b a																	x						x					
2.	af buyur	x																											
3.	afedersin	x																				x							
4.	ahiri																						x						
5.	aksine								x																				
6.	allahdır	x																											
7.	allahtan								x																				
8.	allahın dōrusu	x																											
9.	allahalem								x																				
10.	allahisa	x																											
11.	allahañ ĥegmeti																								x				
12.	allah bilir ki															x													
13.	allah bilir															x													
14.	allah bilir ya															x													
15.	allah etmesin									x																			
16.	allah işde																						x						
17.	allāh izin verirse									x													x						
18.	allān izniyle	x																											
19.	allah ne verdiyse	x																											
20.	allah selamet versin								x																				
21.	allah var																	x											
22.	allah vere de								x																				
23.	ama	x			x							x								x			x						
24.	ama…ama…																				x								
25.	ama belkim													x															
26.	ama çünkü																			x									
27.	ama eralde													x															
28.	ama fakat											x												x					
29.	ama qayri												x																
30.	ama gene de																						x						
31.	ama genelde	x																											
32.	ama mutlaka												x																
33.	ama yalnız	x																											
34.	ama zaten	x																											
35.	aman nedir																						x						
36.	amma	x										x						x					x		x				
37.	amma mesela	x																											
38.	amma…amma…																												
39.	amma faḫat											x																	
40.	emme gayli	x																											
41.	amma gene de																						x						
42.	amma heralde													x															
43.	amma işde																						x						
44.	amma da																	x											
45.	amma ve lakin											x																	
46.	emme lekin											x																	
47.	emme yalnız	x																											
48.	anadın mı																	x											
49.	anca	x										x																	
50.	ancak	x										x		x									x	x					
51.	ancaḫ ki	x																											

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T.	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma A.T.	Dikkat Çekme	Temenni-İstek	Kabullenme A.T	Karşılaştırma	Karştılık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk A.T.	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
52.	**anlaşılan**	x																											
53.	**arkasından**				x																								
54.	**arkasından da**				x																								
55.	**artık**	x																					x						
56.	**artıḳ gari**	x																					x						
57.	**artıḳ yani**	x																											
58.	**artuḫ yoḳsa**								x															x					
59.	**arzu et-**								x																				
60.	**asıl itibariyle**	x																											
61.	**asla**												x																
62.	**aslında**	x																											
63.	**aslına bakarsan**	x																											
64.	**atıyorum**																										x		
65.	**aynen**		x																										
66.	**aynı**		x																										
67.	**eyni ki**		x																										
68.	**aynı dediğim gibi**															x													
69.	**aynı esnada**			x																									
70.	**aynı şekilde**		x																										
71.	**aynı vaziyetde**		x																										
72.	**aynı zamanda**			x																									
73.	**aynı zamanda da**			x																									
74.	**ayrı**				x																								
75.	**ayrıca**	x			x																								
76.	**ayrıyeten**	x			x																								
77.	**ayrıyeten de**	x			x																								
78.	**az daha**																												x
79.	**az galsın ki**	x																											x
80.	**baḫ**	x																											
81.	**baḫ ki**	x																							x				
82.	**baḳ sen**	x																											
83.	**bakam**	x																											
84.	**baḳalım**	x																											
85.	**bak bakam**	x																											
86.	**baḫdım**	x																											
87.	**baḫdım ki**	x																											
88.	**bakarsın ki**	x																											
89.	**baḫmış ki olacaḫ iş değil**																						x						
90.	**baḳsana**																								x				
91.	**bak annatayım**	x																											
92.	**baḫ hele**	x																											
93.	**baḳ sā söyliym**	x																											
94.	**bak şindi**	x																											
95.	**bari**								x									x					x						
96.	**bazan…bazan…**																				x								
97.	**bazı…bazı…**																				x								
98.	**bazı…bazı da…**																				x								
99.	**bazısı…bazısı…**																				x								
100.	**bazi…bazisi da…**																				x								
101.	**bazısı…bazısı…bazısı da…**																				x								
102.	**bazıları…bazıları…**																				x								
103.	**bazıları…bazıları da…**																				x								

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T.	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma A.T.	Dikkat Çekme	Temenni-İstek	Kabullenme A.T	Karşılaştırma	Karştılık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk A.T.	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
104.	**bazısına…bazısına…bazısına…**																				x								
105.	**bazı da**																				x								
106.	**belki**													x															
107.	**bekim ki**													x															
108.	**belki de**													x															
109.	**belki…belki…**													x															
110.	**belle ki**	x																									x		
111.	**belleyrim ki**	x																									x		
112.	**belli**	x																											
113.	**bereket**								x																				
114.	**bereket versin**								x																				
115.	**bereket versin ki**								x																				
116.	**beribenzer**													x															
117.	**beriyetden**	x																											
118.	**besbelli**	x																											
119.	**bilahare**	x			x																								
120.	**bilâkis**											x																	
121.	**bilhassa**																	x											
122.	**hele bilhassa**																	x											
123.	**bil-…**																												
124.	**biliyorsun ki**	x																											
125.	**bil ki**	x																											
126.	**biliyoñ ñu/biliyoñ mu**																	x						x					
127.	**bilmem**	x																											
128.	**bilemem**	x																											
129.	**bildi¸im ķadarıyla**													x															
130.	**bile**																	x											
131.	**binaenaleyh**	x																											
132.	**bi baķ-…**																								x				
133.	**bir deyimle**	x																											
134.	**bir ehdimal**													x															
135.	**bi görecen**	x																											
136.	**bir görse ki**																								x				
137.	**bir oldum ki**																										x		
138.	**bi tarafdan**				x																								
139.	**bi teK**	x																											
140.	**bir var ki**				x																								
141.	**bir…bir…**	x						x																					
142.	**bir…bir…de**			x	x																								
143.	**bi…bi…bi de**			x	x																	x							
144.	**bi ķısım…bi ķısım…**	x																				x							
145.	**bi taraf…bi taraf…**	x																				x							
146.	**bi yan…bi yan…**	x																				x							
147.	**biri…biri…**	x																				x							
148.	**biri… biri de…**	x																				x							
149.	**birinin… birinin…**	x																				x							
150.	**birisi… birisi…**	x																				x							
151.	**birisi de…birisi de…:**	x																				x							
152.	**biri(si)… birisi de…**	x																				x							

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma	Dikkat Çekme	Temenni-İstek	Kabullenme	Karşılaştırma	Karşıtlık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
153.	**birisi… birisi… birisi…**	x																				x							
154.	**biri… biri… biri…**	x																				x							
155.	**biri… biri… biri de…**	x																				x							
156.	**birisi… birisi de…**	x																				x							
157.	**birİsine… birİsine…**	x																				x							
158.	**biri…diğeri…**	x																				x							
159.	**biri…öteki…**	x																				x							
160.	**birisi…öteki de…**	x																				x							
161.	**biri…biri…digeri …**	x																				x							
162.	**birisi…birisini de…**	x																				x							
163.	**bir daha**	x																									x		
164.	**bir daha da**	x																									x		
165.	**bir de**				x																						x		
166.	**bi de bąk- …**																									x			
167.	**bi defa**	x																											
168.	**bi kere**	x																					x						
169.	**bir de ne görsün**	x																								x			
170.	**bir yol**	x																									x		
171.	**bir yol da**	x																									x		
172.	**biyo…biyo…**																					x							
173.	**bir o ki**	x																											
174.	**bizzat**	x																											
175.	**bizatihi**	x																											
176.	**boyul**																										x		
177.	**böyle**	x																											
178.	**böle ki**	x												x															
179.	**böylece**																						x						
180.	**böylelikle**																						x						
181.	**bu defa**	x																											
182.	**bu defa da**	x																											
183.	**bu ġāle**	x																											
184.	**bu kez**				x																								
185.	**bu kerez de**				x																								
186.	**bu arada**																												
187.	**bu açıdan**	x																											
188.	**bu bakımdan**	x																											
189.	**bu durumda**	x																											
190.	**bu sebeple**	x																											
191.	**bu sebepden**	x																											
192.	**bu sefer**	x																									x		
193.	**bu sefer de**	x																									x		
194.	**bu sırada**	x																											
195.	**bu suretde**	x																											
196.	**bu suret‿ile**	x																											
197.	**bu şekilde**	x																											
198.	**bu yüzden**	x																											
199.	**buna göre**	x																											
200.	**bundan dolayı**	x																											
201.	**bundan kere**	x																											
202.	**bundan sonra**	x																											

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma A.T.	Dikkat Çekme A.T.	Temenni-İstek A.T.	Kabullenme A.T	Karşılaştırma A.T.	Karşıtlık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk A.T.	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
203.	**bundan soğra da**	x																											
204.	**bunun dışında**	x			x																								
205.	**bunun esasında**				x																								
206.	**bunun haricinde**	x			x																								
207.	**bunun için**																				x								
208.	**bunun üzerine**	x																											
209.	**bunun yanında**			x	x																								
210.	**bunun yanı sıra**				x																								
211.	**büyük ihtimalle**													x															
212.	**canım**	x														x													
213.	**çünkü**	x																		x			x						
214.	**çünkü niye**																			x									
215.	**de, da**																												
216.	**de…de…**	x			x							x				x		x		x		x	x						
217.	**daha**	x																											
218.	**dahasını**	x																											
219.	**daha da**	x																											
220.	**daha doğrusu**	x																											
221.	**daha Türkçesi**	x																											
222.	**daha sonra**	x																											
223.	**dahi**																	x											
224.	**de ki/ de kine**	x																											
225.	**dedim**	x																											
226.	**dedim ya**	x																											
227.	**dediğim gibi**	x																											
228.	**değil**											x			x	x													
229.	**değil de**																		x										
230.	**değil ki**											x																	
231.	**değilise**											x																	
232.	**değil mi**																	x											
233.	**demek**																												
234.	**demek ki**	x																											
235.	**demek istediğim**	x																											
236.	**demek olsun ki**	x																											
237.	**demem**																x												
238.	**demeden…demeden…**	x																											
239.	**demisen**	x																	x										
240.	**dersin**		x											x															
241.	**därsen ki**		x											x															
242.	**derken**																									x			
243.	**desem…desem…**	x																											
244.	**diyecek**	x																											
245.	**diye**																			x									
246.	**diyelim**																										x		
247.	**diyelim ki**																										x		
248.	**diyelim…diyelim…**			x																									
249.	**diyorum ya**	x																											
250.	**dōru**															x													
251.	**doğrudan doğruya**	x																											
252.	**doğrudur**															x													
253.	**doğrusu**	x																	x										
254.	**dolayısıyla**	x																					x						
255.	**dolayısıyla da**	x																					x						
256.	**dur**	x																											

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma	Dikkat Çekme	Temenni-İstek	Kabullenme	Karşılaştırma	Karşıtlık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
257.	**dur bakalım/dur bakayım**	x																											
258.	**duyduğuma göre**															x													
259.	**duyduğum kadarıyla**															x													
260.	**düşünebiliyo musun**																							x					
261.	**a/e**																	x						x					
262.	**e öylüyse**	x																											
263.	**e şindi**																						x						
264.	**ė gine**																										x		
265.	**e gari**	x																											
266.	**e işte**	x																											
267.	**e ne yapalım**																							x					
268.	**ebi soy**											x																	
269.	**eger**			x																					x				
270.	**eger de**	x																											
271.	**eğer ki**			x																					x				
272.	**eger mümkünse**								x																				
273.	**eh**									x																			
274.	**eh işte**									x																			
275.	**eh öyleyse**									x																			
276.	**ehe**															x													
277.	**ekseri**					x																							
278.	**ekseriya**					x																							
279.	**ekseri de**					x																							
280.	**ekseriyet**					x																							
281.	**ekseriyet de**					x																							
282.	**ekseriyetle**					x																							
283.	**ek olarak**				x																								
284.	**elbet**												x			x													
285.	**elbette**												x			x													
286.	**helbette ki**												x			x													
287.	**ele nasın eddiysa**																									x			
288.	**ellelem**													x															
289.	**emin ol**	x																											
290.	**emin ol ki**	x																											
291.	**en azından**	x																											
292.	**eŋer**																								x				
293.	**eŋer ki**																								x				
294.	**en iyisi**	x																											
295.	**en nihayetinde**																						x						
296.	**en önemlisi**	x																											
297.	**en son**																						x						
298.	**en sonunda**																						x						
299.	**esas**	x																											
300.	**esasında**	x																											
301.	**esasen**	x																											
302.	**esas itibariyle**	x																											
303.	**essah**	x																x						x					
304.	**essaŋdan**	x																x						x					
305.	**essaŋdan ki**	x																						x					
306.	**et ki**								x																				
307.	**evel**																												
308.	**evvelâ**	x																											
309.	**evelden…sonra dan**	x																											
310.	**evelden…şimdi/hinci**	x																											

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T.	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma A.T.	Dikkat Çekme A.T.	Temenni-İstek A.T.	Kabullenme A.T	Karşılaştırma A.T.	Karşıtlık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk A.T.	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
311.	**evelden…hinci de**	x																											
312.	**evelden…şimdiyse…**	x																											
313.	**evet**	x														x		x											
314.	**evet ya**	x														x		x											
315.	**evet ama**	x														x		x											
316.	**eyya ki**												x																
317.	**fakat**	x										x											x						
318.	**fakat ki**	x										x											x						
319.	**farz et**																											x	
320.	**farz et ki**																											x	
321.	**gâh…gâh**																				x								
322.	**ġalan**	x																											
323.	**galiba**													x															
324.	**gayri**	x																											
325.	**gel**											x																	
326.	**gel ki**											x																	
327.	**gelelim**							x																					
328.	**gel gelelim**	x										x																	
329.	**gelelim olanlara**	x																											
330.	**gene**	x			x							x														x			
331.	**gene de**	x			x							x														x			
332.	**gene ki**	x			x							x														x			
333.	**genelde**	x				x																							
334.	**genellikle**					x																							
335.	**genellikle de**					x																							
336.	**genel olarak**					x																							
337.	**gerçekte de**															x													
338.	**gerçekten**	x														x													
339.	**gerçi**	x										x																	
340.	**gerek**	x																											
341.	**gerek…gerek (se)…**			x																									
342.	**gerekirse/gerekiyorsa**			x																					x				
343.	**gör bak**			x				x																					
344.	**görelim**	x																											
345.	**görsen**	x																											
346.	**gör gälälım**											x																	
347.	**güya**		x											x	x														
348.	**güya ki**		x											x	x														
349.	**ha**						x																						
350.	**ha…ha…**									x																			
351.	**ha ki**																											x	
352.	**haçan ki**																			x									
353.	**haddi zatında**	x																											
354.	**hah**															x													
355.	**hâlâ**	x																											
356.	**hala dā/daha**	x																											
357.	**hakikaten**	x														x													
358.	**hakikaten de**	x														x													
359.	**halbuki**	x																											
360.	**halbuysa**	x																											
361.	**halen**	x																											
362.	**halen de**	x																											
363.	**halen daha**	x																											

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma A.T.	Dikkat Çekme A.T.	Temenni-İstek A.T.	Kabullenme A.T	Karşılaştırma A.T.	Karşıtlık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk A.T.	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
364.	**halen daha da**	x																											
365.	**hali hazırda**	x																											
366.	**haliyle**	x																											
367.	**hani**	x								x																x			
368.	**hani ya**	x								x																x			
369.	**hani belki**	x								x																x			
370.	**hani dedim ya**	x								x																x			
371.	**hasılı**																x						x						
372.	**hasılısı da**																x						x						
373.	**hasılı kelam**																x						x						
374.	**hatta**				x													x									x			
375.	**hatta da**				x													x									x			
376.	**hatta ki**				x													x									x			
377.	**hadi**								x																					
378.	**haydi bakalım**								x																					
379.	**haydi bakayım**								x																					
380.	**hayır**	x													x															
381.	**hazār**													x																
382.	**hele**	x			x			x										x												
383.	**hele de**	x			x			x										x												
384.	**hele ki**	x			x			x										x												
385.	**hele bilakis**											x																		
386.	**hem**				x																									
387.	**hem de**	x			x													x												
388.	**hem…hem…**	x		x	x																									
389.	**hem…hem…de**	x		x	x																									
390.	**hep**	x																												
391.	**hep de**	x																x												
392.	**hemen hemen**													x																
393.	**her…her…**	x																												
394.	**her ki**																										x			
395.	**her nasılsa**																						x			x				
396.	**her neyse**																x													
397.	**her neyse de**																x													
398.	**her ne kadar**	x																												
399.	**her ne desen**	x																								x				
400.	**her nedense**																						x							
401.	**her ne olursa**																						x							
402.	**her ne olursa olsun**																						x							
403.	**her nerden oldiysa**																									x				
404.	**herhal**													x																
405.	**herhalde**													x																
406.	**hiç**														x															
407.	**hėç de**														x															
408.	**hiç değilse**				x																		x							
409.	**hėç olmazsa**	x																					x							
410.	**heç de olmazsa**	x																					x							
411.	**hėç unutmam**	x																												
412.	**hinci/hindi**																													
413.	**hoş**	x																												
414.	**hulâsa**																x						x							
415.	**hulasayı kelam**																x						x							
416.	**hülasayi kelam ki**																x						x							
417.	**hususi**	x																												

			Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T.	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma A.T.	Dikkat Çekme	Temenni-İstek	Kabullenme A.T	Karşılaştırma	Karştılık A.T.	Kesinlik A.T.	Olaslık A.T	Olumsuzluk A.T.	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
418.	**icabında**	**x**																											
419.	**icab‿ederse**	**x**																											
420.	**icab‿olar ki**	**x**																											
421.	**ihtimal ki**													**x**															
422.	**ile**	**x**		**x**																		**x**							
423.	**ilkin…sonra…**	**x**																											
424.	**ilkin…ondan sonra…**	**x**																											
425.	**ilk önce…ondan sōra**	**x**												**x**															
426.	**illa**												**x**					**x**									**x**		
427.	**ille de**												**x**					**x**									**x**		
428.	**illa ki**												**x**					**x**									**x**		
429.	**inan**	**x**																											
430.	**inanın**	**x**																											
431.	**inan ki**	**X**																											
432.	**inanmazsın/ inanmazsınız**	**x**																											
433.	**inan Allaha**	**x**																											
434.	**inan olsun**	**x**																											
435.	**inan et ki**	**x**																											
436.	**inan ehdimat et**	**x**																											
437.	**ister**								**x**									**x**			**x**									
438.	**isterse/istersen/ istersez**								**x**									**x**			**x**									
439.	**isterdum ki**								**x**									**x**			**x**									
440.	**ister…ister…**																	**x**			**x**									
441.	**isterse…isterse…**								**x**									**x**			**x**									
442.	**ister dilerse… ister dilemezse…**								**x**									**x**			**x**									
443.	**ister istemez**																						**x**							
444.	**ise**										**x**							**x**												
445.	**işgim**	**x**																											
446.	**işin açıkçası**	**x**																											
447.	**işin kötüsü**	**x**																											
448.	**işte**	**x**														**x**													
449.	**işte gine**	**x**														**x**													
450.	**işte deyim ya**	**x**														**x**													
451.	**işde söylediḿiz gimi**	**x**																											
452.	**işte anlattım**	**x**																											
453.	**iyi ki**															**x**													
454.	**iyisi mi**							**x**																					
455.	**ėy büliysin ki**	**x**																											
456.	**ėy dedi ki**															**x**													
457.	**kâh…kâh …**																				**x**								
458.	**kat'iyen**														**x**			**x**											
459.	**kat'i suretde**														**x**														
460.	**keşke**							**x**											**x**										
461.	**keza**	**x**																											
462.	**kısaca**																**x**												
463.	**kısacası**																**x**												
464.	**ki/kim**	**x**																	**x**										
465.	**kine**	**x**																											
466.	**kimi…kimi…**										**x**										**x**								
467.	**kimi…kimi de…**										**x**										**x**								

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T.	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma A.T.	Dikkat Çekme A.T.	Temenni-İstek A.T.	Kabullenme A.T	Karşılaştırma A.T.	Karşıtlık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk A.T.	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
468.	**kimisi…kimisi…**										x										x								
469.	**kimimiz…kimimiz…**										x										x								
470.	**kimisi…kimisi de…**										x										x								
471.	**kiminin…kiminin…**										x										x								
472.	**kimisi…diğeri…**										x										x								
473.	**kimisinden…kimisinden…**										x										x								
474.	**kimisine…kimisine…**										x										x								
475.	**kimisini…kimisini…**										x										x								
476.	**kimisi…kimisi…kimisi de…**										x										x								
477.	**kimisiniŋ…kimisiniŋ…**										x										x								
478.	**kimisi…kimisi…kimisi…**										x										x								
479.	**kimi de**	x																											
480.	**kimisi de**	x																											
481.	**kim bilir**																	x											
482.	**lakin**										x																		
483.	**lazım ki**																								x				
484.	**maalesef**													x															
485.	**madem**	x																			x								
486.	**madem ki**																				x								
487.	**maksat**	x																											
488.	**maksat ki**	x																											
489.	**malum**						x																						
490.	**malum ya**						x																						
491.	**mecbur**									x																			
492.	**mecburen**									x																			
493.	**meger**	x																											
494.	**meger ki**	x																											
495.	**megerse (m)**	x																											
496.	**meselâ**	x																											
497.	**mı/mi**																	x							x				
498.	**misal**	x																											
499.	**misal olaraŋ**	x																											
500.	**muhakkak**												x																
501.	**muhakkak ki**												x																
502.	**mutlaka**												x					x											
503.	**mümkünse**																								x				
504.	**mümkįn mertebe**	x																											
505.	**nasıl**																								x				
506.	**nasılsa**																						x						
507.	**nasıl olsa**	x																					x						
508.	**nasıl olduysa**																								x				
509.	**nasıl ki**		x												x														
510.	**ne…ne…**														x							x							
511.	**ne…ne de…**														x							x							
512.	**ne…ne…ne de…**														x							x							
513.	**ne bil-e…**	x																											
514.	**ne bileyin işde**	x																											
515.	**nedeceksin**																x												
516.	**nedense**																								x				

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma A.T.	Dikkat Çekme A.T.	Temenni-İstek A.T.	Kabullenme A.T	Karşılaştırma A.T.	Karşıtlık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk A.T.	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
517.	**neden dersen**																						**x**						
518.	**nerden baksan**													**x**															
519.	**nedir adı**						**x**																						
520.	**nerdeyse**																												**x**
521.	**neticede**	**x**																					**x**						
522.	**neticesinde**																						**x**						
523.	**neticede de**																						**x**						
524.	**netice itibariyle**																						**x**						
525.	**natica olarak**																						**x**						
526.	**neyime gerek**	**x**																											
527.	**neyime lazım**	**x**																											**x**
528.	**neyse**									**x**							**x**						**x**						
529.	**neysene**																**x**												
530.	**neyseydi**																**x**												
531.	**neyise uzatmiyalı**																**x**												
532.	**neyse ki**									**x**																			
533.	**ne başını arğıdam**																**x**												
534.	**ne benzer**													**x**															
535.	**ne çare ki**																						**x**						
536.	**ne diyelim**																						**x**						
537.	**ne deyim sana**	**x**																											
538.	**ne de olsa**																						**x**						
539.	**ne de olmasa**																						**x**						
540.	**ne eddiysem**	**x**																											
541.	**ne fayda**																						**x**						
542.	**ne kadar olsa**																						**x**						
543.	**ne mümkün**													**x**															
544.	**ne münasebet**											**x**																	
545.	**ne olursa olsun**																						**x**						
546.	**ne yazık ki**																						**x**						
547.	**ne yapayım/ne yapalım**	**x**								**x**																			
548.	**nihayet**																							**x**					
549.	**nitekim**	**x**																											
550.	**nitekim de**	**x**																											
551.	**normalde**	**x**																											
552.	**o bakımdan**	**x**																											
553.	**o hâlde**	**x**																											
554.	**o ki**	**x**																											
555.	**onun için**	**x**																											
556.	**o vesileyle**	**x**																											
557.	**olma mı**															**x**													
558.	**olsa…olsa…**													**x**										**x**					
559.	**olsa olsa**	**x**												**x**															
560.	**olsa da olmasa da**																							**x**					
561.	**olsa bile**											**x**																	
562.	**olsa gerek**													**x**															
563.	**olsa gerek ki**													**x**															
564.	**olsun**			**x**																									
565.	**olsun da**			**x**																									
566.	**…olsun…olsun**			**x**																									
567.	**olurdu olmazdı**	**x**																											
568.	**ola ki**													**x**															
569.	**olur da**													**x**															
570.	**olur ki**													**x**															
571.	**olur ya**													**x**															

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T.	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma A.T.	Dikkat Çekme A.T.	Temenni-İstek A.T.	Kabullenme A.T	Karşılaştırma A.T.	Karşıtlık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk A.T.	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
572.	**olmıya**														**x**														
573.	**olmıya ki**														**x**														
574.	**ondan kerim**	**x**																											
575.	**ondan keyli**	**x**																											
576.	**ondan soñra**	**x**																											
577.	**ondan sona da**	**x**																											
578.	**o nedenle**	**x**																											
579.	**o sebepden**	**x**																											
580.	**oysa (m)**	**x**									**x**																		
581.	**oysa ki**	**x**									**x**																		
582.	**öbür tarafdan**	**x**																											
583.	**öbür tarafdan da**	**x**																											
584.	**önce…sonra…**	**x**																											
585.	**önce…sōnadan…**	**x**																											
586.	**önce…sōra da…**	**x**																											
587.	**önce…ondan sōra**	**x**																											
588.	**önce…şindi…**	**x**																											
589.	**önce…ondan sonra da**	**x**																											
590.	**örneğin**	**x**																											
591.	**öyle**	**x**																											
592.	**öyle ya**															**x**													
593.	**öyle mi**															**x**													
594.	**öyleyse**	**x**																					**x**						
595.	**öylelikle**																						**x**						
596.	**öyle anlaşılıyor**	**x**																											
597.	**öyle ki**	**x**																											
598.	**ösen**													**x**		**x**													
599.	**peki**									**x**																			
600.	**peki ama**	**x**																											
601.	**sade**	**x**																											
602.	**sadece**	**x**																											
603.	**sakın**												**x**																
604.	**sanırım/sanırsın**													**x**															
605.	**sanıy ki**													**x**															
606.	**sanki**	**x**	**x**											**x**															
607.	**sanki de**	**x**	**x**											**x**															
608.	**say ki/saysın ki**																											**x**	
609.	**sebep**	**x**																											
610.	**sebebiyse**	**x**																											
611.	**senin anlayacağın**	**x**																											
612.	**sırf**	**x**																											
613.	**siz de bilirsiniz ya**	**x**																											
614.	**sonra**	**x**			**x**																								
615.	**sonra da**	**x**			**x**																								
616.	**sonradan**	**x**			**x**																								
617.	**sonadan da**	**x**			**x**																								
618.	**sorsan**		**x**		**x**																								
619.	**sözüm**	**x**																											
620.	**sözün gelişi**	**x**																											
621.	**söz gelimi**	**x**																											
622.	**söz mesela**	**x**																											
623.	**söz temsili**	**x**																											
624.	**sözün temsili**	**x**																											
625.	**sözüm ona**		**x**																										
626.	**sözüm yabana**	**x**																											

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T.	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma A.T.	Dikkat Çekme A.T.	Temenni-İstek A.T.	Kabullenme A.T	Karşılaştırma A.T.	Karşıtlık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk A.T.	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
627.	**şahsen**	x																											
628.	**şart olsun ki**												x																
629.	**şayet**																								x				
630.	**şimdi**	x																											
631.	**şimdi de**	x																											
632.	**şimdiyse**	x																											
633.	**şimdi bak/şimdi bakıtım**	x																											
634.	**şöyle**	x																											
635.	**şöyle ki**	x																											
636.	**şunu da deyim**	x																											
637.	**şunu söyliyem**	x																											
638.	**şu var**	x																											
639.	**tabiri caizse**	x																											
640.	**ta ki**																						x						
641.	**tabi**	x														x							x						
642.	**tabi ki**	x														x							x						
643.	**tabi ya**															x							x						
644.	**tebi nölıcağ**	x																											
645.	**tahminen**													x															
646.	**tahmin edersem**													x															
647.	**tahmin etmiyorum ki**													x															
648.	**takdir edilirse**	x																											
649.	**takriben**													x															
650.	**tama/taman**																							x					
651.	**tamam**									x						x													
652.	**tamam mı**									x						x													
653.	**tam o sırada/tam o sıralarda**																									x			
654.	**tam aksine**											x																	
655.	**tek/teki**																								x				
656.	**tek ki**																								x				
657.	**teki…teki…**	x																				x							
658.	**tekrar**				x													x											
659.	**temsil**	x																										x	
660.	**tıpkı**		x																										
661.	**tövbe**												x																
662.	**tut**	x																											
663.	**tutsa tutsa**													x															
664.	**umumiyetle**					x																							
665.	**umumiyetle de**					x																							
666.	**umumi olarak**					x																							
667.	**uzatma/uzatmaya lım**																	x											
668.	**uzun lafın kısası**																	x											
669.	**üsdelik**		x																							x			
670.	**üsdelik de**		x																							x			
671.	**valla/vallaha**	x																											
672.	**var ya**	x																											
673.	**varsın**									x																			
674.	**varsa…yoksa…**											x									x								
675.	**ve**	x	x																				x						
676.	**ve de**		x																										
677.	**velakin**	x																											
678.	**velhasıl**																x						x						

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T.	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma A.T.	Dikkat Çekme A.T.	Temenni-İstek A.T.	Kabullenme A.T	Karşılaştırma A.T.	Karşıtlık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk A.T.	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
679.	**velhasılıkelam**																						**x**						
680.	**vesselam**																						**x**						
681.	**veya**																				**x**								
682.	**veya da**																				**x**								
683.	**yan**																				**x**								
684.	**veyahut**																				**x**								
685.	**veyahut da**																				**x**								
686.	**veyahut…veya hut…**																				**x**								
687.	**veyahut ki**																				**x**								
688.	**ya**																				**x**								
689.	**ya…ya…**																				**x**								
690.	**ya…veya…**																				**x**								
691.	**ya…yan…**																				**x**								
692.	**ya…veyahut da…**																				**x**								
693.	**ya…yahut da…**																				**x**								
694.	**ya…yahut…**																				**x**								
695.	**ya…yoksa…**																				**x**								
696.	**ya…yahut ki…**																				**x**								
697.	**ya…veyahut…**																				**x**								
698.	**yan…yan…**																				**x**								
699.	**ya da**																				**x**								
700.	**ya…yaa…/ya…ya…ya da**																				**x**								
701.	**yahut**																				**x**								
702.	**yahut…yahut…**																				**x**								
703.	**yahuT da**																				**x**								
704.	**yan…yahut da…**																				**x**								
705.	**yahut…yahut ki…**																				**x**								
706.	**yahut…yahut…yan da…**																				**x**								
707.	**yaĥud̩da…yaĥud̩da…**																				**x**								
708.	**yalım**													**x**															
709.	**yalnız**	**x**		**x**								**x**																	
710.	**yalınız ki**	**x**		**x**																									
711.	**yalnızca**	**x**		**x**																									
712.	**yani**	**x**												**x**															
713.	**yani türkçesi**	**x**																											
714.	**yanı işte bėle**	**x**																											
715.	**yani ama**	**x**																											
716.	**yani hele**	**x**		**x**								**x**																	
717.	**yani hani**	**x**		**x**																									
718.	**yani misal**	**x**		**x**																									
719.	**yani gine**	**x**												**x**															
720.	**yānı nitekim**	**x**																											
721.	**yani ya**	**x**																											
722.	**yazık**	**x**																											
723.	**yerine göre**	**x**																											

		Açıklama A.T	Benzerlik A.T.	Birliktelik A.T.	Ekleme A.T.	Genelleme A.T.	Hatırlatma A.T.	Dikkat Çekme A.T.	Temenni-İstek A.T.	Kabullenme A.T	Karşılaştırma A.T.	Karşıtlık A.T.	Kesinlik A.T.	Olasılık A.T	Olumsuzluk A.T.	Onaylama A.T.	Özetleme A.T.	Pekiştirme A.T.	Pişmanlık A.T.	Sebep A.T.	Seçme A.T.	Sıralama A.T	Sonuç A.T.	Soru A.T.	Şart A.T.	Şaşkınlık A.T.	Üsteleme A.T.	Varsayım A.T.	Yaklaşma A.T.
724.	**yeter ki**																								x				
725.	**yok**														x														
726.	**yoḫ ki**														x														
727.	**yoksa**										x										x		x	x	x				
728.	**yoḫsa ki**										x																		
729.	**yoḫ yoğusa**																								x				
730.	**zannet-**													x															
731.	**zannet ki**													x															
732.	**zahar**													x															
733.	**zaten**	x																x											
734.	**zira**	x																											

SONUÇ

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar adlı çalışma; Türkiye Türkçesinden farklı olmakla birlikte standart dil ile birlikte yürüyen standart dilin kapsama alanı içerisinde varlığını devam ettiren Türkiye Türkçesi ağızlarının bağlaç kavramını nasıl karşıladıklarını ortaya koyan bir çalışmadır. Çalışma Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yapılan derleme faaliyetleri sonucu ortaya konan tez, kitap, makale, bildiri metinlerinden ve inceleme bölümlerinden fişlenen bağlaç-bağlayıcı ile ilgili dil birliklerini kapsamaktadır. Çalışma süresince 152 eserin metin bölümleri olarak yaklaşık 18800 sayfa taranmıştır.

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar başlığı altında yapılan çalışmada tespit edilen bağlaçlar yapı/köken, kullanımı, kullanım yeri ve görevi başlıkları altında incelenmiştir. Tespit edilen bağlaçlar ve bunlarla ilgili vardığımız sonuçlar aşağıdaki gibidir:

1. Türkiye Türkçesi ağızlarında yapılan taramalar sonucunda 734 tane bağlaç görevli dil birliği tespit edilmiştir. Bu veriler "Aslında Türkçede bağlama görevinde kullanılan kelime yoktur." değerlendirmesinin belki de çok eskide kaldığının göstergesidir.

2. Tespit edilen bağlaçlar kökenlerine göre incelendiği zaman ise 734 bağlacın 319 tanesi % 43,46 sı Türkçe, 82 tanesi %11,17'si Arapça, 32 tanesi %4,36'sı Farsça, 1 tanesi %0,14'ü Fransızca-Türkçe, 143 tanesi %19,48'i Türkçe-Arapça, 99 tanesi %13,49'u Türkçe-Farsça, 27 tanesi %3,68'i Arapça-Farsça, 26 tanesi %3,54'ü ise Türkçe-Arapça ve Farsça kelimelerin birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur.

Hem yabancı kökenli bağlaçlarda hem de karışık kökenli bağlaçlar grubunda Arapçanın etkisi hissedilmektedir.

3. Yapısına göre bağlaçlar incelendiğinde ise kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılanların sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Basit yapılı bağlaçlar 115 tane %15,67, türemiş yapılı bağlaçlar 20 tane %2,72, birleşik yapılı bağlaçlar 53 tane %7,22, kelime grubu şeklinde öbekleşerek kullanılanlar 360 %49,05, cümle şeklinde öbekleşerek kullanılanlar ise 181 tane olup yüzdesi %24,66'dır. Yukarıdaki veriler ışığında Türkçede bağlaç türemesinin söz konusu olmadığı var olan türemiş bağlaçların ise tür ve şekil değişmesine uğramış kelimeler olduğu kanaatine varıldı.

4. Cümle şeklinde öbekleşerek kullanılanlardan *ki* bağlayıcısı ile yapılanlar 74 tane olup yüzdesi %10,08'dir. Bu da Türkiye Türkçesi ağızlarında *ki* bağlayıcısının işlerliğinin ve bağlama özelliğinin oldukça fazla olduğunun göstergesidir.

5. Kullanımlarına göre bağlaçların en yaygın olanı cümle bağlayıcılarıdır: Sıralama bağlaçları 73 adet %9,95, denkleştirme bağlaçları 32 adet %4,36, karşılaştırma bağlaçları 3 adet %0,41, nöbetleşme bağlaçları 14 adet %1,91, pekiştirme bağlaçları 17 adet %2,32 ve cümle bağlayıcıları ise 592 adet olup yüzdesi 80,64'tür. Aslında üç numaralı tabloda sıralama, denkleştirme, karşılaştırma, nöbetleşme bağlaçları da aynı zamanda cümleleri bağladığı için cümle bağlayıcısı olarak da gösterilmektedir. Yukarıdaki sayılar sadece kullanımına göre olanlara aittir. Ancak bunlar içerisinde sadece ile ve ise bağlaçlarının cümle bağlayıcılıkları söz konusu değildir.

6. Kullanım yerine göre bağlaçlarda ise en çok kullanılan bağlaç türü 726 kez ile cümle başı bağlaçlarıdır. Sadece cümle başında kullanılanların sayısı ise 30'dur. Cümle içinde kullanılanlar ise 43'tür. Cümle sonunda kullanılan bağlaçların sayısı ise 27'dir. Kullanım yerine göre bağlaç sınıflandırmamızda bir bağlaç cümledeki anlam ve görev durumuna göre cümlenin başında, içinde ve sonunda bulunabilmektedir.

7. Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan bağlaçlar yaygın olarak başında bulunduğu cümleyi kendinden önceki cümleye bağlamaktadır. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlayanların sayısı 613'tür. Bu da gösteriyor ki cümle bağlayıcılarının asıl görevi önceki cümleyi açıklamak ve sonuç bildirmektir. Başında bulunduğu cümleyi kendisinden sonraki cümleye bağlayanların sayısı ise 30'dur. Her iki cümleyi tekrarlama yoluyla bağlayanların sayısı ise 112'dir.
Bunlardan 20 bağlaç ise başında bulunduğu cümleyi hem kendisinden önceki cümleye hem de kendisinden sonraki cümleye bağlayarak çok yönlü bir bağlayıcılık sağlar.

8. Bağlaçlar; bağlayıcılık özelliğine göre incelendiği zaman cümle bağlayıcılarının çokluğu görülmektedir. Kelimeleri bağlayanların sayısı 32, kelime gruplarını bağlayanların sayısı 17, Cümleleri bağlayanların sayısı ise 728'dir. Hem kelime hem kelime grubu hem de cümleleri bağlayanların ortak sayısı 15'tir. Bu da gösteriyor ki bağlaçların asıl görevi iki cümleyi birbirine bağlamaktır.

9. Bağlaçların cümlede kurdukları anlam ilişkileri 28 başlıkta incelenmiş olup bunların sayısal değerleri ise şöyledir: Açıklama anlamlı bağlaçlar 350 tane %47,68 benzerlik anlamlı bağlaçlar 19 tane, birliktelik anlamı taşıyan bağlaçlar 24 tane, ekleme anlamı taşıyan bağlaçlar 42 tane %5.72, genelleme anlamı taşıyan bağlaçlar 13 tane,

hatırlatma anlamı taşıyan bağlaçlar 4 tane, dikkat çekme anlamı taşıyanlar 8 tane, temenni-istek anlamı taşıyanlar 21 tane, kabullenme anlamı taşıyanlar 19 tane, karşılaştırma anlamı taşıyanlar 19 tane, karşıtlık anlamı taşıyanlar 31 tane, kesinlik anlamı taşıyanlar 15 tane, olasılık anlamı taşıyanlar 54 tane, olumsuzluk anlamı taşıyan bağlaç 21 tane, onaylama anlamı taşıyan bağlaçlar 34 tane %7,29, özetleme anlamı taşıya bağlaçlar 18 tane, pekiştirme anlamı taşıyanlar 51 tane, pişmanlık anlamı taşıyan bağlaçlar 4 tane, sebep anlamı taşıyan bağlaçlar 15 tane, sıralama anlamı taşıyan bağlaçlar 22 tane, sonuç anlamı taşıyan bağlaçlar 69 tane %9,40, soru anlamı taşıyan bağlaçlar 18 tane, şart anlamı taşıyan bağlaçlar 23 tane, şaşkınlık anlamı taşıyan bağlaçlar 15 tane, üsteleme anlamı taşıyan bağlaçlar 25 tane, varsayım anlamı taşıyan bağlaçlar 11 tane, yaklaşma anlamı taşıyan bağlaçlar ise 3 tanedir. Görevlerine göre bağlaçlarda ise en çok kullanılan görev çeşidi açıklama, sonuç ve olasılıktır.

10. İncelenen bağlaçlarda görevlerine göre en çok kullanılanlar; açıklama, sonuç, olasılık ve pekiştirmedir.

11. Cümle bağlayıcıları bazen tekli kullanılmış (ama, çünkü, velakin) bazen de başka bağlaçlarla öbekleşerek (ama fakat, çünkü niye) kullanılmıştır. İki kelime şeklinde öbekleşerek kullanılanlar anlamlarından sıyrılarak yeni anlamlar kazanmışlardır.

12. Birtakım bağlaçların kullanım alanı Türkiye Türkçesi ile aynı iken çalışmamız esnasında tespit ettiğimiz sadece Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılanlar da vardır. Ahiri, belleyrim ki, beriyetden, beribenzer, bir yol, boyul, bu gale…şeklinde kullanılan bağlaçların sayısı 19'dur.

13. Bir bağlaç birden fazla görevde kullanılabilmektedir. Örneğin ama; açıklama, ekleme, karşılaştırma, pişmanlık, sıralama gibi görevlerde kullanılmaktadır.

14. Bağlaçların önemli bir bölümü ise karşıdaki bir insana konuşuyormuş niteliğinde olanlardır. Dolayısıyla bu bağlaçların konuşma esnasında hazırlıksız bir şekilde oluştuğu söylenebilir. Aslına bakarsan, bakalım, bak bakalım, nedir adı, neden dersen…

15. Asli görevi bağlaç olan kelimeler cümlenin herhangi bir ögesi olamazlar. Ancak zarf görevli kelimeler cümle bağlayıcısı olarak kullanıldığı zaman zarf tümleci olarak kullanılırlar. Tür değişimine uğrayarak bağlaç olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda fiilimsiler de bağlaç yapımında kullanılan bir diğer dil birliğidir. Fiilimsiler

içerisinde ise zarf fiiller (-e, -rken, …meden…meden) bağlaç yapımında diğerlerine göre daha işlek bir yapıdadır.

16. Türkiye Türkçesinde oldukça sık bir şekilde kullanılan bağlaçlar Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım sıklığını, yaygınlığını kaybetmiştir. Ve bağlayıcısı Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanım yaygınlığı ve sıklığını kaybetmiştir.

KAYNAKÇA

Abaz, Ayşe (2004), **Çorum-İskilip ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri

Acarlar, Kevser (1970), "mi Ekinin Türlü Kullanılışları", **Türk Dili Dergisi,** Ağustos, C: XXII, S. 227, s. 358-363

Acer, Fatih (2003), **Yerköy ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Akalın, Haluk Şükrü (2007), "Eski Anadolu Türkçesinde Çün, Çünki, Çünkim Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş İsim Cümleleri", **IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I** (24-29 Eylül 2000), TDK Yay., Ankara, s. 59-65.

Akalın, Şükrü Haluk (1995), "EAT'de Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Cümleler", **Türk Dili Dergisi,** C. 1995/1, S. 518, s. 156-163.

Akalın, Şükrü Haluk (1998), "Dede Korkut Kitabında Meger ile Kurulan Cümleler Üzerine", **Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni (**6-10 Ekim 1998), Konya, s. 1-14.

Akçam, Murat (1999), **Torul ve Kelkit Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Akçataş, Ahmet (1996), **Çay Yörük Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Akçay, Halit (1997), **Sivaslı Ağzı,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Akın, Lemi (2004), Türkiye Türkçesinde Bağlaçlar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Aksan, Doğan (1980), **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 1, 2, 3,** TDK Yay., Ankara.

Aksan, Doğan (1983), **Sözcük Türleri I,** TDK Yay., Ankara.

Aktaş, Tahsin (1994), "Metin Oluşumunda Bağlaçların Yeri", **Türk Dili Dergisi,** C. 1994/1, S. 505, s. 53-63.

Akyol, Senem (2006), **Manisa Merkez Kuzeybatı Köylerinin Ağız Özellikleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Alkaya, Ercan (2007), **Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar,** Manas Yayıncılık, Elazığ.

Alkaya, Ercan (2008), "Eski Türkçede –qına Ekini Türk Lehçelerinde Ve Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Kullanımı Üzerine", **Turkish Studies,** Volume 3/4, S. 10, s. 77-101.

Altındiş, Deniz (2004), **Kayseri İli Gömürgen Kasabası Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Arat, Reşit Rahmeti (1987), "Türkçede Kelime ve Eklerin Yapısı", **Makaleler I,** TKAE Yayınları, Ankara, s. 1047-1052.

Arslan, Sema (2002), "Türkiye Türkçesinde Küçültme ve Pekiştirme Kavramları ve –cık Eki Üzerine", **Türk Dili Dergisi,** S. 603, Mart, s. 224-228.

Atabay, Neşe, vd. (1981), **Türkiye Türkçesinin Sözdizimi,** TDK Yayınları, Ankara.

Atalay, Besim (1942), **Türk Dilinde Ekler ve Kökler,** TDK Yayınları, İstanbul.

Atay, Ayten (2002), "Eski Türkçede ma / me Edatının Anadolu Ağızlarındaki Kalıntısı", **Türk Dili Dergisi,** S. 610, Ekim, s. 826-828.

Atmaca, Emine (2005), **Korkuteli ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Avcı, Yusuf (1998), **Amasya Aydınca Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Aydın, Mehmet, "da / de Edatı İle İlgili Yayımlanmış Bir Yazı Üzerine", **Türk Dili Dergisi,** S. 574, Ekim 1999, s. 881-884.

Aydın, Mehmet (1992), **Aybastı Ağzı**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Bağcı, Hasan (1997), **Sarıcakaya Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Balcı, Naci (2000), **Gönen ve Köyleri Ağızlarının Ses ve Şekil Özellikleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Balcı, Tahir (1998), "Hiç ve ne…ne… Üzerine" **Çağdaş Türk Dili,** S**.** 126, s. 11-15, Aralık.

Balcı, Tahir (2003), "Edat Bağlamında Sözcük Türlerine Yeni Bir Bakış", **Dil Dergisi,** S. 122 (Ekim-Aralık), s. 7-17.

Banguoğlu, Tahsin (1940), Anahatlarile Türk Grameri, Dergah Yayınları, İstanbul

Banguoğlu, Tahsin (1990), **Türkçenin Grameri,** TDK Yayınları, Ankara.

Barutçu-Özönder, Sema (1995), "Türkçede Edat Kavramı", **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı I** (22-23 Ekim 1993), TDK Yayınları, Ankara, s. 73-74.

Başdaş, Cahit (1992), **Akçadağ Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Baştürk Mehmet (1995), "Ama Bağlacına İletişimsel Sözcelem Açıdan Bir Bakış", **Çağdaş Türk Dili**, S. 34, s. 22-25, Ağustos

Baydar, Arzu Ertane-Baydar, Turgut (2006), "+ki Eki Üzerine", **TDK Yay., TDAY-Belleten 2004/II**, Ankara, s. 31-48.

Bayraktar, Fatma Sibel (2000), **Kayseri Merkez İlçe Ağzı**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Bilgegil, Kaya (1982), **Türkçe Dilbilgisi,** Dergah Yay., İstanbul.

Bilgin, Muhittin (2002), **Anlamdan Anlatıma Türkçemiz,** Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

Bozkurt, Fuat (1995), **Türkiye Türkçesi**, Cem Yay., İstanbul.

Buran, Ahmet (1997), **Keban, Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara.

Buran, Ahmet (1996), "-ık Ekinin Anadolu Ağızlarında Kullanılışı", TDK Yay., **TDAY-Belleten,** Yay., Ankara, s. 11-18.

Buran, Ahmet (1996). **Anadolu Ağızlarında İsim Cekim (Hal) Ekleri**, TDK Yay., Ankara.

Buran, Ahmet (1999), "Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni", **3. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı 1996,** TDK Yay., Ankara, s. 207-214.

Buran, Ahmet (2008), **Makaleler, (**Haz. : Ercan Alkaya, S. Kaan Yalçın, Murat Şengül), Turkish Studies Yay., Birinci Baskı, Ankara.

Buran, Ahmet-Alkaya, Ercan (2001), **Çağdaş Türk Lehçeleri,** Akçağ Yay., Ankara.

Buran, Ahmet-İlhan, Nadir (2008), **Elazığ Yöresi Söz Varlığı,** TDK Yay., Ankara.

Bülbül, Gülfiye (2007), **Balıkesir Bigadiç Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Büyükakkaş, Ahmet (1996), **Niğde ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Caferoğlu, Ahmet (1972), "Konya İlinin Ermenek Ağzı", **TDK Yay., TDAY B.,** Ankara, s. 1-16.

Caferoğlu, Ahmet (1994), **Anadolu Ağızlarından Toplamalar**, TDK Yay., Ankara.

Caferoğlu, Ahmet (1994), **Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I. Balıkesir, Manisa, Afyonkarahisar, İsparta, Aydın, İzmir, Burdur, Antalya, MuğJa, Denizli, Kütahya Vilayetleri Ağızları**, TDK Yay., Ankara.

Caferoğlu, Ahmet (1994), **Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme II. Oyunlar, Tekerlemeler, Yanıltmaçlar ve Oyun Istılahları-Konya, İsparta, Burdur, Kayseri, Çorum, Niğde Vilayetleri Oyunları,** TDK Yay., Ankara.

Caferoğlu, Ahmet (1995), **Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler**, TDK Yay., Ankara.

Caferoğlu, Ahmet (1995), **Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler Niğde, Kayseri, Kırşehir, Yozgat, Ankara vilayetleri ile Afşar, Saçıkaralı ve Karakoyunlu Uruklarının Ağızları**, TDK Yay., Ankara.

Cemiloğlu, İsmet (1999), “Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde Çün’lü Cümleler”, **Türk Dili Dergisi,** C. 1994/1, S. 510, s. 409-513.

Cengiz, Murat (1998), **Saimbeyli (Adana) Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Ceylan Nazife (2005), **Haldun Taner’in Öykülerinde Cümle Bağlayan Bağlaçlar**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Cıkıa, Marika (2007), “Pekiştirilmiş Kelimeler Türk Dilinde” **IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, (**24-29 Eylül 2000), TDK Yay., Ankara, s. 291-299.

Cin, Ali (2000), “Hayır Kelimesi ve Türkçede Kullanılışı Üzerine”, **Türk Dili Dergisi,** C. 2000/2, S. 582, Temmuz, s. 39-49.

Çağatay, Saadet (1988), “Türkçede ki>erki”, TDK Yay., **TDAY-B.,** Ankara, s. 245-250.

Çelik, Mehmet (1999), “da’nın İşlevleri” **Dilbilim Araştırmaları,** Simurg Yayınları, Ankara, s. 25-32.

Çiftçi, Musa (2007), “Tanzimat Dönemi ve Günümüz Romanlarında Cümle Bağlayıcı, Bağlaçların İşlevleri ve Kullanım Sıklıkları”, **Türk Dili Dergisi,** C. XCIII, S. 662, s. 147-161.

Çolakoğlu, Bülent Kahraman (2003), **Trabzon Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.

Delice, H. İbrahim (2003), **Türkçe Sözdizimi,** 2. Baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Deliceoğlu, Fatma (2002), **Gesi, Ağırnas, Mimarsinan ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Demir, Necati (2001), **Ordu İli ve Yöresi Ağızlarından Derlemeler**, TDK. Yay., Ankara.

Demir, Necati –Şen (2006), Ülker, **Sivas İli ve Yöresi Ağızları**, Gazi Kitabevi, Ankara.

Demir, Necati-Özkan Aydoğdu (2009), **Giresun İli ve Yöresi Ağızları**, Giresun Valiliği Yay, Giresun

Demir, Nurettin – Yılmaz, Emin (2003), **Türk Dili El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara.

Demir, Nurettin (2002), “Türkçede Vurgu, Türk Gramerinin Sorunları”, **TDK Yay.,** 22 Mart 2002,, Ankara.

Demiray, Erdinç (2003), **Kepsut İlçesi ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.

Demiray, Kemal (1968), “Edatlar Üzerine”, **Türk Dili Dergisi,** C. XVIII, Nisan, S. 199, s. 13-15.

Demiray, Kemal (1974), “de Bağlacı”, **Türk Dili Dergisi,** C. XXX, S. 271, s. 933-935. Ankara.

Demiray, Kemal (1984), **Temel Dilbilgisi**, İnkılap Yayınevi, İstanbul.

Demircan, Ömer (1978-79), "Türkiye Türkçesinde Vurgulama ve Odaklama"**, TDK Yay., TDAY-B,** s. 157-163.

Demircan, Ömer (1984), "Türkçede Bağlam İşlevleri ve Bağlayıcılar", **Türk Dilbilim Konferansı Bildirileri,** 9-10 Ağustos 1984, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, s. 31-48.

Demircan, Ömer (2005), **Türkiye Türkçesinde Kök-Ek Bileşmeleri**, 2. Basım, Papatya Yayıncılık, İstanbul.

Deny, Jean (1941), **Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi), (**Çev. :A. U. Elöve), Maarif Matbaası, İstanbul.

Deny, Jean (2004), **Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları, (**Çev. : Oytun Şahin), TDK Yay., Ankara.

Derin, İsmail (1995), **Acıpayam ve Çameli (Denizli) İlçeleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Derleme Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yay., Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.12

Devellioğlu, Ferit (1984) **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Yayınevi, Ankara.

Dinar, Talat (2006), **Başmakçı ve Dazkırı Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Dizdaroğlu, Hikmet (1976), **Tümcebilgisi,** TDK Yayınları, Kalite Basımevi, Ankara.

Dobur, Battal (2002), **Kadirli Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Doğan, Gürkan (1994), "Ama Bağlacına Edim Bilimsel Bir Bakış", **Dilbilim Araştırmaları**, Hitit Yay., Ankara, s. 195-205.

Doğan, İbrahim (1991), **Bünyan ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Doğan, Şaban (2001), **Sivas Merkez İlçe ve Köyleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Dülger, Ersan (2007), **Banaz İlçesi Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ebuzziya Tevfik (1909), **Ne Edatı Neyfi Hakkında Tetebbuat**, İstanbul

Eckman, Janos (2005), **Çağatayca El Kitabı, (**Çev. : Günay Karaağaç), Akçağ Yayınları, Ankara.

Eckmann, Janos (1959), "Çağataycada Yardımcı Cümleler", **TDK Yay**., **TDAY-B,** s. 27-58.

Ediskun, Haydar (1988), **Türk Dilbilgisi,** Remzi Kitabevi, İstanbul.

Elgün, Abdüllah (1993), **Akkışla ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Elöve, Ali Ulvi (1958), "da/de Üzerine Bazı Düşünceler", **Türk Dili Dergisi,** S. 81, s. 454-456.

Elövset Abdullayev, Z. (1972) Türk Dillerinde Bağımlı Birleşik Cümlelerin Evrimi Üzerine, **Bilimsel Bildiriler**, TDK Yay., Ankara, s. 519-523

Emre, A. Cevat (1954), "Türkçede Cümle", **TDK Yay., TDAY-B.,** s. 105-180. Ankara.

Emre, Ahmet Cevat (1940), **Türk Dilbilgisi**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1940.

Emre, Ali Ozan (1998), ne…ne… Bağlacının Kullanımı Konusunda Tahir Balcı'nın Yanılgısı Var, **Çağdaş Türk Dili**, S. 130, s. 20-23, Aralık

Ercilasun, Ahmet B. -Olcay, Selahattin-Aslan, Ensar (1998), **Arpaçay Köylerinden Derlemeler**, TDK Yay., Ankara.

Ercilasun, Ahmet Bican (2002), **Kars İli Ağızları**, TDK Yay., Ankara.

Erdem, Mehmet Dursun (2008), "Anadolu Ağızlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine" **Turkish Studies**, Volume 3/3 Spring, s. 201-504.

Erdem, Mehmet Dursun (2001), **Asarcık Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Erdoğan, Ferhat (2007), **Şuhut ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Eren Hasan (1999), **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, Bizim Büro Basımevi, 2. Baskı Ankara

Eren, M. Emin (1997), **Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları**, TDK Yay., Ankara.

Ergin, Muharrem (1993), **Türk Dil Bilgisi,** Boğaziçi Yay., 5. Baskı, İstanbul.

Ergin, Muharrem (1998). Orhun Abideleri, Boğaziçi Yay., İstanbul.

Ergül, Çiğdem (1999), **Gesi Yöresi Ağız Araştırması Folkloru Halk Edebiyatı Etnoğrafyası**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Ersoy, Necan Asım (2001), **Fethiye Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.

Erten, Münir (1994), **Diyarbakır Ağzı**, TDK Yay., Ankara

Ferah, Aysel (2004), "Düşünce ve Bilgi Yapılarının Oluşumu Açısından Zarf ve Edatlar", **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Bildiriler I, (**20-26 Eylül 2004), TDK Yay., Ankara, s. 1159-1196.

Gabain, A. Von (1988), **Eski Türkçenin Grameri, (**Çev. : Mehmet Akalın), TDK Yay., Ankara.

Galip, Güner (2006), "Türkiye'de Kelime Etimolojisi Üzerine Yayımlanan Makalelere Dair Bir Bibliyografya Denemesi", **Türklük Bilgisi Araştırmaları,** Vol. 30/II, 2006 Ankara.

Gece, K. Mehmet (1998), "Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle", **Türk Dili Dergisi**, Ekim, C: 1998/II, S: 562, Ankara, s. 332-339

Gedizli, Mehmet (1999), **Kavaklıdere ve Yöresi Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.

Gemalmaz, Efrasiyap (1995), **Erzurum İli Ağızları I, II, III,** TDK Yayınları, Ankara.

Gencan, T. Nejat (1970), "Ne…Ne Bağlacı Üzerine", **Türk Dili Dergisi C. XXI,** S. 220, Ankara, s. 264-271.

Gencan, Tahir Nejat (1967), "Edat Tümleçleri", **Türk Dili Dergisi,** Eylül**,** C. XVI, S. 192, Ankara, s. 907-911.

Gencan, Tahir Nejat (1968), "Edatlar ve Edat Tümleçleri", **Türk Dili Dergisi,** Mart**,** C. XVII, S. 198, Ankara, s. 680-684

Gencan, Tahir Nejat (1971), **Dilbilgisi,** TDK Yay., İstanbul.

Göğüş, Beşir (1969), "Türkçede Cümlemsilerin Kuruluşu Ve Temel Cümleciğe Bağlanma Şekiller"**, TDK Yayınları**, **TDAY-B,** Ankara, s. 89-142.

Gökçur, Engin (2006), **Van ve Merkez Köyleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Gönen, Mehmet Emin (2003), **Van Gölü Kuzey Havzası Ağızları**, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.

Grönbech, K. (1995), **Türkçenin Yapısı, (**Çev. : Mehmet Akalın), TDK Yay.,, Ankara.

Guvci, Keziban (2004), **Kayseri-İncesu İlçesi Subaşı Köyü Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Gül, Rıza, **Gaziantep Barakları Ağzı**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 1999.

Gül, Rıza (1993), **Kilis Merkez ve Köyleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Gülensoy,. Tuncer- Buran, Ahmet (1993), **Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler**, Boğaziçi Yay., İstanbul.

Gülensoy, Tuncer (1988), **Kütahya Yöresi Ağızları,** TDK Yay., Ankara.

Gülensoy, Tuncer (2000), **Türkçe El Kitabı,** Akçağ Yay., Ankara.

Gülensoy, Tuncer (2007), **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü,** TDK Yay., Ankara.

Gülensoy, Tuncer (1998), **Kütahya ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara.

Gülensoy, Tuncer-Alkaya, Ercan (2003), **Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyoğrafyası**, Akçağ Yay., Ankara.

Gülensoy, Tuncer-Buran (1994), **Ahmet, Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler 1,** TDK Yay., Ankara.

Gülseren, Cemil (2000), **Malatya İli Ağızları,** TDK Yay., Ankara.

Gülsevin, Gürer (1997), **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler,** TDK Yay., Ankara.

Gülsevin, Gürer (2002), **Uşak İli Ağızları**, TDK Yay., Ankara.

Gülsevin, Gürer (2004), "Türkçede 'Sıra Dışı Ekler ve Eklerin Tasnif-Tanımlama Sorunu Üzerine", **Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, (**20-26 Eylül 2004), TDK Yay.,, Ankara, s. 1267-1283.

Günay, Turgut (1978), **Rize İli Ağızları**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara

Günay, Esra Gülin (2008), **Adıyaman–Merkez, Kâhta, Gerger, Samsat Yöresi Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Güncel Türkçe Sözlük, www. tdk. gov. tr/bts

Güneş, Sezai (1999), **Türk Dili ve Anlatım Bilgisi,** Dokuz Eylül Üniversitesi. Rektörlük Matbaası, İzmir.

Günşen, Ahmet (1995), "Eski Türkçe (Köktürkçe) 'nin Cümle Yapısı Ve Tahlili", **Tuncer Gülensoy Armağanı,** Bizim Gençlik Yayınları, Kayseri, s. 229-241.

Günşen, Ahmet (2000), **Kırşehir ve Yöresi Ağızları, (**İnceleme-Metinler-Sözlük), TDK Yay., Ankara.

Gürsoy-Naskali, Emine (1997), **Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu,** TDK Yayınları, Ankara.

Hacıeminoğlu, Necmettin (1968), "Da/de Edatı Hakkında", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. XVI, s. 81-100

Hacıeminoğlu, Necmettin (1984), **Türk Dilinde Edatlar,** M. E. B. Yayınları, İstanbul.

Hacıeminoğlu, Necmettin (1992), "Türk Dilinin Mantık Sistemi ve Kelime Aileleri", **Türk Kültürü Araştırmaları (**M. Ergin Armağanı), Yıl: XXVIII/1-2, Ankara, s. 179-195.

Haşimi, Ahmet (2001), **Hassa Ağzı İncelemesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Hatipoğlu, Vecihe (1964), "Kelime Grupları ve Kuralları", **TDK Yay., TDAY-B,** Ankara, s. 203-264.

Hengirmen, Mehmet (1998), **Türkçe Dilbilgisi,** Engin Yayınevi, 3. Baskı, Ankara.

Hünerli, Bülent (2006), **Kırklareli Babaeski Merkez İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

İlaslan, Özlem (2005), **Adana İli Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

İlaslan, Ümit (2006), **Yozgat-Çandır Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

İlhan, Nadir (2009) Türkçede Ek+Kök/Kök+Ek Kaynaşmasıyla Ortaya Çıkan Ekler, **Turkish Studies,** Volume 4/8 Fall, s. 1572-1594

İmla Kılavuzu (2005), Türk Dil Kurumu Yay., Ankara

İşcanoğlu, İlknur Bayrak (2007), **Eldivan İlçesi (Çankırı) Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Johansan, Lars (1972), "Fiilimsi Önermelerinin Görevleri Üzerine", **Bilimsel Bildiriler I,** s. 527-529.

Kalay, Emin (1998), **Edirne İli Ağızları**, TDK Yay., Ankara.

Kalay, Emin (1990), **Edirne İli Havsa İlçesi ve Köyleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Kantarcı, İrfan (1957), "Diye Kelimesi Üzerine", **Türk Dili Dergisi,** S. 168, Mayıs, s. 661-662.

Karaağaç, Günay (2009), **Türkçenin Söz Dizimi**, Kesit Yay., İstanbul.

Karadağ, Sibel (2001), **Dalaman Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.

Karahan, Leyla (1994), "Türkçede Birleşik Cümle Problemi", **Türk Dili Dergisi,** Ocak 1994, C: 1994/I, S: 505, s. 19-23.

Karahan, Leyla (1995), **Türkçede Söz Dizimi (Cümle Tahlilleri),** Akçağ Yay., Ankara.

Karahan, Leyla (1996), **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**, TDK Yay., Ankara

Karahan, Leyla (2007), Sonra Önce Kelimelerinin Edat Kategorisi İçerisindeki Durumu, **Uluslararası Türklük Araştırmaları Sempozyumu** (25-27 Nisan 2007), Erzurum, Dil Araştırmaları, Sayı 1, Ankara 2007, s. 39-48

Karaman, Sevgi (1997), **Çiçekdağı ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Karaörs, Metin (2005), **Türk Lehçelerinde Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi (Cümle Tahlilleri),** Akçağ Yay., Ankara.

Karasakaloğlu, Nuri (2005), **Aydın Merkez Ağzı**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Karatekin, Selami (2003), **Niğde İli-Elmalı Kasabası ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.

Kaynak, Oya (1969), "Türkçede Bağlaçlar", **Türk Dili Dergisi,** C. XIX, S. 209, s. 697-705.

Kaynak, Oya (1979), **Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler,** TDK Yayınları, Ankara.

Keleş, İrfan (1986), **Şabanözü Yöresi Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Çankırı.

Kılıç, Mine (2001), **Kahramanmaraş Merkez Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.

Kırlı, Ali (1994), **Ula ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Kibar, Osman (1998), **Biga Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Kiremit, Mehmet (1986), **Yapraklı İlçesi (Çankırı) Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kocaman, Ahmet (1979), "Dilde Bağlama ve Anlam İlişkileri Üzerine", **Türk Dili Dergisi,** C. XXXIX, S. 332, s. 397-401.

Koç, Nurettin (1990), **Yeni Dilbilgisi,** İnkilap Kitabevi, İstanbul.

Kononov, A. N. (1957), "Türkçede Birleşik Cümle Problemi", **TDK Bilimsel Bildiriler**, TDK Yay**.,** s. 179.

Koraş, Hikmet (1992), **Karaman ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Korkmaz Zeynep, "Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu", **TDK Yay., TDAY-B.,** Ankara 1971, s. 21-32

Korkmaz, Zeynep - vd. (1990), **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri,** Yükseköğretim Matbaası, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1960), "Türkçede Ek Yığılması Olaylarının Meydana Gelişi Üzerine", **TDK Yay., TDAY-B. 1960,** Ankara, s. 173-180.

Korkmaz, Zeynep (1961), "Türkiye Türkçesinin ki Bağlacı, ki Şüphe Edatı Arasındaki Yapı ve Görev Ayrılığı", **Türk Dili Üzerine Araştırmalar,** C: I, TDK Yayınları, Ankara, s. 620-624.

Korkmaz, Zeynep (1994), **Bartın ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara

Korkmaz, Zeynep (1994), **Güney-Batı Anadolu Ağızları**, TDK Yay., Ankara

Korkmaz, Zeynep (1994), **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara

Korkmaz, Zeynep (1995), "Türkçede ok/ök Kuvvetlendirme (intensivum) Edatı Üzerine", **Türk Dili Üzerine Araştırmalar,** Birinci Cilt, TDK Yay., Ankara, s. 98-109.

Korkmaz, Zeynep (1999), "Türkiye Türkçesinde Edat", **Türk Gramerinin Sorunları II,** TDK Yay., Ankara, s. 419-420.

Korkmaz, Zeynep (2000), "Türkçede Edat Konusu ve Gramerlerimizde Bu Konu İle İlgili Sınıflandırma Sorunu", **Hasan Eren Armağanı,** TDK Yay., Ankara, s. 226-236.

Korkmaz, Zeynep (2003), **Gramer Terimleri Sözlüğü,** TDK Yay., Ankara.

Korkmaz, Zeynep (2007), "Bağlaçlar ve Türkiye Türkçesindeki Oluşumları", **IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, (**24-29 Eylül 2000), TDK Yay., Ankara, s. 1083-1090.

Korkmaz, Zeynep (2007), **Türkiye Türkçesinin Grameri (Şekil Bilgisi),** TDK Yay., Ankara.

Korkmazlar, Alaaddin (1991), **Talas ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Kuyumcu, Osman (2006), **Türkçenin Hemşin Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Küçük, Sabahattin (1989), "Türkçede Şüphe Bildiren "ki" Edatı Üzerine", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** C. 3, S. 1, s. 139-146.

Küçükaslan, Cihat (2005), **Sakarya İli Ferizli ve Söğütlü İlçeleri Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Küçüker, Paki (1988), **Bingöl Merkez İlçe ve Köyleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Li, Yong Song (2004), **Türk Dillerinde Sontakılar,** Kebikeç Yay., İstanbul.

Manav, Aslı (2006), **Denizli'nin Güney İlçesi Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Mansuroğlu, Mecdut (1955), "Türkçe Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları", **TDK Yay., TDAY-B.,** s. 59-71.

Mehmedoğlu, Alaeddin (1996), "Girişik Karmaşık Cümle Sintaksisi Hakkında", **Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992 Bildirileri,** TDK Yay., Ankara, s. 487-500.

Mehmedoğlu, Alaeddin (1999), "Türk Dilinde Girişik Cümle Meselesi", **3. Uluslararası Türk Dili Kurultayı 1996,** TDK Yay., Ankara, s. 745-768.

Mehmedoğlu, Alâeddin (1999), Bağımlı Birleşik Cümle Üzerine, **Türk Dili Dergisi,** Mart**,** C: 1999/I, S. 567, s. 222-229

Mehmedoğlu, Alaeddin (2004), "Türkiye Türkçesinde Birleşik Cümle Üzerine", **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**, (20-26 Eylül 2004), TDK Yay., Ankara, s. 2065-2102.

Mehmedoğlu, Alaeddin-Buran Ahmet (1994), **Karşılaştırmalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, Nil Yay., Ankara.

Mehmet, Tuğrul (1972), "Tümleç Tartışması", **Dilbilgisi Sorunları II, TDK Yay**.,, Ankara, s. 201.

Menabit, Ciden Sena (2001) **Cümle Bilgisi Açısından Ne…ne, Hem…hem, Ya…ya, ister…ister, Bağlama Edatları,** Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi, Ankara.

Menabit, Ciden Sena (2004), "Ne…ne'li veya ne…ne'de Bağlama Edatlarında Olumsuzluk Sorunu", **TDK Yay., TDAY-B**, C. I, s. 71-92. Ankara.

Mertol, Tulum (1978), **Sinanpaşa Maarifetname Metin ve Ki'li Birleşik Cümle Üzerinde Bir İnceleme**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Basılmamış Doçentlik Tezi. İstanbul.

Mıhçıoğlu Cemal (1975), "Ve Bağlacı Üzerine", Mayıs 1975, C: XXXI, S: 284, s. 399-400

Mıhçıoğlu Cemal (1975), "Ve Bağlacından Nasıl Kurtuluruz?", Nisan 1975, C: XXXI, S: 283, s. 253-261

Mirata, Türker (1975), "Değinilen ve Bağlacı Üzerine", **Türk Dili Dergisi**, C. XXXI, S. 285, s. 492.

Mirzata, Türker (1975), "Ve Bağlacı Üzerine", **Türk Dili Dergisi,** C. 31, S. 285, TDK Yayınları, s. 492.

Mutlu, Hüseyin Kahraman (2008), **Balıkesir İli Ağızları**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Nişanyan, Sevan (2003), **Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğ**ü, Adam Yay. Ankara.

Oğraş, Şerife (2000), **Elazığ İli Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Olcay, Selahattin (1995), **Doğu Trakya Yerli Ağzı**, TDK Yay., Ankara

Olcay, Selahattin (1995), **Erzurum Ağzı**, TDK. Yay, Ankara

Oruç, Birsel (1994), **Oğuz Grubunda Edatlar,** İstanbul Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Oruç, Birsel (1999), "Türkiye Türkçesinde Kullanılan Çekim Edatları Üzerine Görüş Farklılıklarından Kaynaklanan Problemler", **Türk Gramerinin Sorunları II**, TDK Yay., ı, Ankara, s. 421-430.

Oyar, Ahmet (1998), **Salihli İlçesi ve Köyleri Ağızlarından Derlemeler**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Öçalan, Muharrem **(2004), Sakarya İli Ağızları**, Yayımlanmamış Doktora, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Öküzcü, İbrahim (1989), **Türkçede Cümle Bağlayıcıları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Öner, Mustafa (1998), "Türkçede Soru ve Belirsizlik", **Türk Dili Dergisi,** S. 557 Mayıs-1998, s. 401-411.

Öner, Mustafa (2003), "Edatların Karşılaştırma ve Sınırlandırma Bağlantıları", **TDK Yay., TDAY-B.,** 1999/ I-II**,** Ankara, s. 147-157.

Örnekkol, Fatih (2006), **Emirdağ Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Öründü, Fuat (2001), **Trabzon ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Özcan, Aynur (2004), "Özbek ve Türkiye Türkçesinde Olasılık-Tahmin Bildiren Modal Sözler, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II,** 20-26 Eylül 2004, TDK Yay., Ankara, s. 2253-2264.

Özçelik, Sadettin (1997), **Urfa Merkez Ağzı**, TDK Yay., Ankara

Özçelik, Sadettin (2007), "Türkiye Türkçesinde Cümle Başı Edatlarının Anlam Fonksiyonları Üzerine", **IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, (**24-29 Eylül 2000), TDK Yay., Ankara, s. 1329-1336.

Özçelik, Sadettin-Boz, Erdoğan (2001), **Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı**, TDK Yay., Ankara

Özden, Muharrem (2000), **Bilecik İli, Söğüt İlçesi ve Köyleri Ağız Araştırması**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Özer, Osman (1990), **Karlıova ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Özışık, Sevi (2007), **Muğla İli Ağızlarının Türkmen Türkçesi Ağızlarıyla Karşılaştırılması**, Ege Üniversitesi, İzmir.

Özkan, İbrahim Ethem (1994), **Ardanuç ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Özkan, İbrahim (2001), **Sandıklı ve Yöresi Ağız Özellikleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Özkan, M. – Esin, O. - Tören, H., (2001), **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım,** Filiz Kitabevi, İstanbul.

Özkan, Mustafa (2007), "Eski Türkiye Türkçesinde ki/kim Bağlaçlarının Kullanılışı Üzerine", **IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, (**24-29 Eylül 2000), TDK Yay., Ankara, s. 1405-1416.

Özkan, Mustafa–Sevinçli, Veysi (2009), **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli),** Akademik Kitaplar, İstanbul.

Özmen, Mehmet (1987), "Da/De Bağlama ve Kuvvetlendirme Edatının Türeyişi", **Selçuk Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Dergisi,** S. 4, s. 73-79.

Özmen, Mehmet (1997), "Türkçede Değil Kelimesi ve Anlamları", **TDK Yay., TDAY-B. 1995,** TDK Yayınları, Ankara, s. 315-368.

Özmen, Şeyda (2007), **Muş-Merkez Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Özönder, Barutçu Sema (1995), Türkçede Edat Kavramı, **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993),** Ankara.

Öztürk, İrfan (2001), **Adilcevaz Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Paçacıoğlu, Burhan (1987), **Sivas İlbeyli Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Pehlivan, Serkan (2002), **Rize İli Hemşin Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Pilancı, Hülya (1991), **Eskişehir ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Polat, Fadime (2000), **Şavşat ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Sağır, Mukim (1995), **Erzincan ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara.

San, Sabri Özcan (1990), **Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

Sarıyıldız, Nurettin (1996), **Boğazlıyan ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Savran, Hülya (**1999),** "Birleşik Cümle Üzerine", **Türk Dili Dergisi,** Nisan, C: 1999/I, S: 568, s. 325-330

Savran, Hülya (2003), Eski Türkiye Türkçesinde Kim Bağlaçlı Yardımcı Cümleler", **TDK Yay., TDAY-B**, 1999, C. I-II, S. 42, s. 225-238.

Sçerbek, A., M. (1996), "Tarih Bakımından Türkçe Kelimelerin Şekil Yapısı**", TDK Yay., TDAY-B.** 1994**,** TDK Yayınları, Ankara, s. 123-130.

Sinan, Ahmet Turan (1992), **Akçadağ, Doğanşehir ve Darende Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Solmaz, Erhan (2007), **Bolvadin, Çay ve Çobanlar Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Şahin, Eda (1999), **Bayat Merkez Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Şahin, Hatice (1999), "Var ve Yok Kelimeleri Üzerine", **Türk Dili Dergisi**, Nisan, S. 568, s. 312-323.

Şahin, Hatice (2001), "Evet ve Hayır Kelimeleri Üzerine", **Türk Dili Dergisi,** S. 593, Mayıs 2001, s. 528-535.

Şaştım, Zafer (2003), **Arıcak (Elazığ) ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Şenyiğit, Yavuz (2006**), Sultandağı Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Şerifoğlu, Yasin (2003), "Kırgız Türkçesi Ağızlarındaki "da" Edatı Üzerine", **Türk Dünyası Araştırmaları, (**Prof. Dr. Fahrettin Kırzıoğlu'na Armağan), S. 134, Mart-Nisan 2003, TÜDAV Yayınları, s. 165-167.

Şimşek, Rasim (1987), **Örneklerle Türkçe Söz Dizimi,** Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj Sanayi A. Ş.

Taş, Pınar (2006), **Şarkışla ve Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Tekdal, İsmail (2001), **Sakarya İli Kaynarca İlçesi Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Tekin, Şinasi (1965), "Uygurcada Yardımcı Cümleler Üzerine Bir Deneme", **TDK Yay., TDAY-B.,** s. 35-63.

Tekin, Talat (1958), "da/de Bağlayıcısının Türeyişi", **Türk Dili Dergisi,** C. VII, S. 78, s. 276-277.

Tekin, Talat (1958), "daha Zarfı ve da/de Edatı Hakkında", **Türk Dili Dergisi,** C. VII, S. 83, s. 560-562.

Tekin, Talat (1959), "Nite – Nitekim" **Türk Dili Dergisi,** Nisan, S. 91, s. 413, Ankara.

Tekin, Talat (2003), "Olumsuzluk eki –ma/-me'nin Etimolojisi", **Makaleler (**Yay. : Emine Yılmaz-Nurettin Demir), Ankara, s. 247-252.

Tiken, Kamil (1997), "E. A. T'de Edatlarla Kurulan Zarf Fiillerin İfade ve İşlevleri, **TDK Yay., TDAY-B.,** s. 397-429

Tok, Turgut (2002), **Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağızları**, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Tokatlı Suzan (2006), Anadolu Ağızlarında Ki bağlama Edatıyla Kurulan Yardımcı Cümleler, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Sayı : 21 Yıl : 2006/2 (453-465 s.)

Tokatlı, Suzan (2005), "Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinde "Ki", "Kim" Bağlama Edatı ve İlgi Zamirinin Zaman ve Kip Eklerine Yüklediği Görevler", **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 6, S. 1, s. 133-148.

Topaloğlu, Ahmet (1989), **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü,** Ötüken Yay., İstanbul.

Topbaş, Seyhun-Özcan Hülya, "Anlatılarda Bağlaç kullanımı Normal Çocuklar ve Özel Eğitim Gereksinimli Öğrenciler Arasında Bir Karşılaştırma", IX. Dilbilim Kurultayı 25-27 Mayıs 1995, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yay s. 82-96

Torun Yeter (2007), Türkiye Türkçesinde Tekrarlı Bağlaçların Oluşturduğu Bağlama Gruplarının Sözdizimindeki Kullanımları Üzerine, **Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** C. 16, S. 2, s. 503-510

Türedi, Kerim (2002), **Karaman İli Sarıveliler ve Başyayla İlçeleri Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı I (1995), **(**22-23 Ekim 1993), TDK Yay., Ankara,.

Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı II (1999), **(**26 Mart 1994 – 17 Nisan 1998), TDK Yay., Ankara,

Türk Vahit (1996), Türkçede İsim ve Fiil Olarak Ortak Kullanılan Bazı Kelimeler Üzerine" **3. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri** (1996), TDK Yay., s. 1165-1173.

Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü, www. tdkterim. gov. tr/ttas.

Uysal, Bilal (2007), **Dinar ve Evciler Yöresi Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Ümüt, Adem (2006), **Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Ünlü, Şemsettin (1972), "Ve Sözcüğü", **Türk Dili Dergisi**, C. 26, S. 251, s. 521-523. Ankara

Ürün, Kazım Ahmet (1989), **Arapçada Bağlaçlar**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Üstüner, Ahat (2003), **Türkçede Pekiştirme,** Fırat Üniversitesi Basımevi, Elazığ.

Üstünova Kerime (2006), Ama'nın İşlevleri, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (2006/1)** S. 10, s. 79-92

Vardar, Berke (2002), **Dilbilim Terimleri Sözlüğü,** Multilingual Yay., İstanbul.

Yağcı, İlyas (1986), **Devrez Vadisi Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Yaman, Ertuğrul (1995), "Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinde "mi" Soru Ekinin Kullanılışı", **Türk Dili Dergisi,** S. 526, Ekim 1995, s. 1113-1120.

Yaman, Ertuğrul (2004), "Özbek Türkçesinde Edatların Yapıları ve Kullanımları", **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, (**20-26 eylül 2004), TDK Yay., Ankara, s. 3155-3162.

Yapa, Zafer (1995), **Japonca Bağlaçlar ile Türkçe Bağlaçlar Arasında Anlambilim açısından Bir Karşılaştırma**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995.

Yavuz, Serdar (2003), **Karakeçili Ağzı (Kırıkkale**), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Yazıcı, Hüseyin (1998), **Arapçada Bağlaçlar,** Dağarcık Yay., İstanbul.

Yazıcı, Serdar (2006), **Dörtyol Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Yelok, Veli Savaş (1999), **Divriği Merkez İlçe Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Yener, Cemil (1990), "Antakya Ağzı Üzerine", **Türk Dili Dergisi,** C. 4, S. 21, s. 34-38.

Yeşilkaya, Mehmet (2007), **Gerger Merkez ve Köyleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Yeşilöz, Zafer (1993), **Nevşehir İli Ürgüp ve Avanos Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Yıldırım, Ayşe (2004), **Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Yıldırım, Faruk (1999), **Çukurova Ağızları -Adana ve Osmaniye Ağızları**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Yıldırım, Mehmet (2007), **Ankara Beypazarı İlçesi Ağzı,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Yıldırım, Ünal (2007), **Ayrancı (Karaman) Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Yılmaz, Mehmet (2006), **İscehisar ve İhsaniye Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Yüce, Nuri (2004), "Bazı Nadir Sözcükler Ve İlginç Bir Ek Üzerine", **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, (**20-26 Eylül 2004), TDK Yay., Ankara, s. 3275-3298.

Zeybek, Fatih Süleyman (2008), **Bayat Köyleri Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Zeybek, Harun (2007), **Sinanpaşa Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

ÖZGEÇMİŞ

01.07.1976 tarihinde Elazığ'da doğdum. İlk, orta ve lise eğitimimi Elazığ'da tamamladım. 1995 yılında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandım. 1999 yılında ise lisans eğimimi tamamladım. 2000 yılı bahar döneminde yüksek lisansa başladım. 2003 yılında yüksek lisans eğitimimi tamamladım. Aynı yıl eski Türk Dili eğitimi anabilim dalında doktora eğitimine başladım. Halen Elazığ Bilim ve Sanat Merkezinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalışmaktayım. Evli ve iki çocuk babasıyım**.**